

ปรมุตฺตโชติกา นาม ขุททกนิกายกุกกถา
สุตตนิปาตวณฺณนา

รตนสุตฺตวณฺณนา

ยานิธ ภูตานิติ รตนสุตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติ ๑ อตีเต
กิริ เวสาลียํ ทฺพุกิกฺขาทโย อุปฺททฺวา อุปฺปชฺชีสุ ๑ เตลลํ
วูปสมนตฺถาย ลิจฺฉวิโน (๑) ราชคหํ คนฺตฺวา ยาจิตฺวา ภควนฺตํ
เวสาลี อานยีสฺสุ ๑ เอวํ อานีโต ภควา เตลลํ อุปฺททฺวานํ
วูปสมนตฺถาย อิมํ (๒) สุตฺตมภาสิ ๑ อัยมฺ คตฺถ (๑) สงฺเขโป ๑
ไปราณา ปนสฺส เวสาลิวตฺถุโต ปภฺตฺติ อุปฺปตฺตี

วณฺณยนฺติ ๑ สวา เอวํ เวทิตฺตฺวา ๑

พาราณสียํ กิริ รณฺโณ (๔) อคฺคฺมเหสียา กุจฺฉิมฺหิ คพฺโภ
สณฺจาสี ๑ สวา ตํ คนฺตฺวา รณฺโณ นีเวเทสิ ๑ ราชา
คพฺภปริหาริ อทาสี ๑ สวา สมฺมา ปริหริยฺมานคพฺภา
คพฺภปริปากกาเล วิชายนมฺริ ปาวีสี ๑ ปุณฺณวณฺตีเน (๕) ปจฺจฺจสสมเย
คพฺภวฺกฺกฺจฺจํ โหติ ๑ สวา จ ตาลิ อณฺนตฺรา ๑ เตน ปจฺจฺจสสมเย
อลตฺตคปฺภฺลพฺนฺธฺชิวกฺปฺปฺสทิสํ มํสเปสิ วิชายิ ๑ ตโต อณฺณา
เทวีย สฺวณฺณพิมฺพสทิสเ ปฺตฺเต วิชายนฺติ ๑ อคฺคฺมเหสี มํสเปสินฺติ
๑. ม. ลิจฺฉวโย ย. ลิจฺฉวโย ๑ ๒. ม. ย. อิทํ ๑
๓. ม. อยมตฺถ ๑ ๔. ม. พาราณสีรณฺโณ กิริ ๑ ๕. ม. ปุณฺณวณฺตีเน ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณฺณา หน้า 2

รณฺโณ ปุโรโต มม อวณฺโณ อุปฺปชฺเชยฺยติ จินฺตเตจฺวา เตน
อวณฺณภเยน ตํ มํสเปสี เอกสุมี ภาชเน ปกฺขิปิตฺวา อณฺเณน(๑)
ภาชเนน ปฏิกฺขชฺชิตฺวา ราชมุทฺติกาย ลณฺเณจฺวา กงฺคาย
โสเต ปกฺขิปาเปสีฯ มนุสฺเสหิ ฉชฺชิตฺมตฺเต เทวตา อารกฺขํ
ตํวิทฺหีสฺสุฯ สุวณฺณปฏฺฐิกํ เจตฺถ ชาตฺติหิงฺคฺลเกหิ (๒) พาราณสีรณฺโณ
อคฺคฺมเหสียา ปชฺชาติ ลิจิตฺวา พนฺธิสฺสุฯ ตโต ตํ ภาชนํ
อุมิภยาทิหิ อนุปฺทฺตํ กงฺคาย โสเตน ปายาสิฯ

เตน จ สมเยน อณฺเณจโร ตาปโส โคปาลกฺกํ นิสฺสาย
กงฺคาย ตีเร วสตีฯ โส ปาโตว กงฺกํ โอตินฺโณ ตํ ภาชนํ
อากจฺจนตํ ทิสฺวา ปัสฺส
ตํ อกฺขรปฏฺฐิกํ ราชมุทฺติกาย ลณฺจฺนณฺจ ทิสฺวา มุณฺจิตฺวา
ตํ มํสเปสี อทฺทสฺฯ ทิสฺวานสฺส
ตถาหิสฺส
สุทฺเท โอกาเส จเปสีฯ อถ อทฺทมาสจฺเยน เทว มํสเปสีโย
อเสสฺสฯ ตาปโส ตํ (๑) ทิสฺวา สาธฺกฺตรํ จเปสีฯ ตโต ปฺน
อทฺทมาสจฺเยน เอกเมกิสฺสา มํสเปสียา (๔) หตฺถปาทสีสฺสาน-
มตฺถาย ปณฺจ ปณฺจ ปิพกา อญฺจหีสฺสุฯ (๕) ตาปโส ทิสฺวา
ปฺน สาธฺกฺตรํ จเปสีฯ (๕) อถ ตโต อทฺทมาสจฺเยน เอกา
๑. ม. อณฺเณนฯ ๒. ม. ชาตฺติหิงฺคฺลเกนฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ
๔. ม. เปสียาฯ ๕. ม. อิม ปาจา นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณฺณนา หน้า 4

ทารเก เนตฺวา โปเสสิ

ทารกา วุฑฺฒิมินฺวาย กิพฺนตา วิวาทฺฐาเนสุ อญฺเณ
โคปาลกทารเก หตฺถเนปิ ปาเทนปิ ปหฺรณฺติฯ เต โรทฺหนฺติฯ
กิสฺส โรทฺถาติ จ มาตาปีตฺสูหิ ปุญฺญา (๒) อิมํ นิมนฺมาตาปีตฺติกา
ตาปสโปสิตา อเมห อติปหฺรณฺตีติ (๒) วทฺหนฺติฯ ตโต เตสิ
มาตาปีตโร อิมํ ทารกา อญฺเณ ทารเก วิเหเจนฺติ ทุกฺขาเปนฺติฯ
น อิมํ สงฺกเหตุพฺพาฯ วชฺชิตพฺพา อิมํติ อาหํสุฯ ตโต ปภฺตฺติ
กิริ โส ปเทโส วชฺชิตฺติ วุจฺจติ โยชนสฺตปริมาเณนฯ อถ
นํ ปเทสิ โคปาลกา ราชานํ โตเสตฺวา อคฺคเหสิฯ ตตฺถเว
นคฺริ มาเปตฺวา โสพสฺวสฺสุทฺเทสิกํ กุมาริ อภิสฺสิญฺจิตฺวา
ราชานํ อภํสุฯ ตาย จสฺส ทาริกาย สทฺธิ วาเรยฺยํ กตฺวา
กตฺติกํ อภํสุ พาทริโต ทาริกา น อานตพฺพาฯ อิตฺโต ทาริกา
กสฺสจฺจि น ทาทพฺพาติฯ เตสิ ปรจฺมสํวาเสน เทว ทารกา
ชาตา ธีตา จ ปุตฺโต จฯ เหวํ โสพสฺกฺขตฺตํ เทว เทว
ชาตาฯ ตโต เตสิ ทารกานํ ยถากุณฺมํ วุฑฺฒนฺตानํ
อารามุขฺยานนิวาสนฺภูจฺจานปริวารสมฺปตฺตี กเหตุํ อปฺโปโหนตํ ตํ
นคฺริ ติกฺขตฺตํ คาวุตฺตเรน คาวุตฺตเรน ปากาเรน
ปริกฺขิปีสุฯ ตสฺส ปุณฺปุณฺนํ วิสาลิกตฺตฺตา เวสาลีเตว นามิ
ชาตํฯ อิทํ เวสาลิวตฺถุฯ

๑. ม. วุฑฺฒาฯ ๒. ม. อตีว ปหฺรณฺตีติฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณฺณา หน้า 5

อัย ปน เวสาลี ภควโต อุปฺปนฺนกาเล อิทฺธา
เวปฺลุลปฺปตฺตา อโหสิ ฯ ตตฺถ หิ ราชนฺเวย สตฺต สหสฺसानิ
สตฺต จ สตานิ สตฺต จ ราชาโน อหสสฺส ตถา ยฺวราช-
เสนาปติภณฺฑาคาริกปฺปฏฺตีนํ ฯ ยถาห เตน โข ปน
สมเยน เวสาลี อิทฺธา เจวโหติ ผีตา จ พหุชฺณา
อาภินฺณมนุสฺสา สุกฺกิชา จฯ สตฺต จ ปาสาทสหสฺसानิ สตฺต
จ ปาสาทสตานิ สตฺต จ ปาสาทา สตฺต จ กุฎฏาคารสหสฺसानิ
สตฺต จ กุฎฏาคารสตานิ สตฺต จ กุฎฏาคารานิฯ สตฺต จ
อารามสหสฺसानิ สตฺต จ อารามสตานิ สตฺต จ อารามาฯ
สตฺต จ โปกฺขรณฺิสหสฺसानิ สตฺต จ โปกฺขรณฺิสตานิ สตฺต
จ โปกฺขรณฺิโยติ ฯ (๑)

สา อปฺเรน สมเยน ทฺพุกฺกิชา อโหสิ ทฺพทฺพุกฺกิชา
ทฺพสฺสสฺสาฯ ปจฺมํ ทฺพคฺคตฺมนุสฺสา มรณฺฺติฯ เต พหิทฺธา
นทฺพเทนฺฺติฯ มตฺมนุสฺसानํ กุณฺฺปคฺนฺฺเรน อมนุสฺสา นครี
ปวิสฺสีสุฯ ตโต พหุตรา มียนฺฺติฯ ตาย ปฏฺิฏฺฏตฺตาย จ
สตฺตानํ อหิวาตกโรโค อุปฺปชฺชติฯ อิติ ตีหิ ทฺพุกฺกิชฺชอมฺนุสฺส-
โรคภเยหิ อุปฺทฺทตฺตาย เวสาลิยา นครวาลีโน อุปฺสงฺกมิตฺวา
ราชานมาหฺสู มหาราช อิมสฺมี นครเ ติวิธํ ภยฺฺปฺปนฺนํฯ
อิโต ปุพฺเพ ยาว สตฺตมา ราชกุลปฺริวฏฺฏา เหวรูป
๑. วิ. มหา. ๕/๑๒๘/๑๖๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณฺณนา หน้า 6

อนุปฺปนฺนปฺพุพฺพํ คุมฺหากํ มณฺเณ อชฺมมิกตฺเตน เอตฺรหิ
อุปฺปนฺนนฺติ ฯ ราชฯ สพฺเพ สณฺจาคารฯ สนฺนิปาตาเปตฺวา
มยฺหิ อชฺมมิกภาวํ วิจฺจิตฺติ อหฯ เตฯ สพฺพิ ปรเวณฺนิ
วิจฺจันตฺตา น กิณฺจิจิ อทฺทสฺสฺ ฯ

ตโต รณฺโณ โทสฺ อทิสฺวา อิทํ ภยํ อมฺหากํ กถํ
วฺุสเมยฺยติ จินฺเตสฺสุ ฯ ตตฺถ เอกจฺเจ ฉ สตุถาโร อปทิสฺสฺ
เอเตหิ โอกกนฺตมตฺเต วฺุสสมิสฺสตีติ ฯ เอกจฺเจ อหฺสฺ พุทฺโธ
กิริ โลกํ อุปฺปนฺโนฯ โส ภควาฯ สพฺพสตุตฺทิตาย
ชฺมมํ เทเสติ มหิทฺธิโก มหฺนฺภาโวฯ เตน โอกกนฺตมตฺเต
สพฺพภยฺยานิ วฺุสเมยฺยนฺติ ฯ เตน เต อตฺตมฺนา หุตฺวา กหํ
ปนฺ โส ภควาฯ เอตฺรหิ วิหฺรติฯ อเมหฺหิ เปสิเต [๑] อากฺขณฺเยยฺยติ
อหฺสฺ ฯ อถาปรํ อหฺสฺ พุทฺธา นาม อนฺนํ กปฺภาฯ กิสฺส
นากฺขณฺเยยฺยฯ โส ปน ภควาฯ เอตฺรหิ ราชคฺเห วิหฺรติฯ ราชฯ
จ ตํ พิมฺพิสฺสโร อุปฺภูทฺติฯ กทาจิ โส อคฺนฺตุํ น
ทเทยฺยติ ฯ เตน หิ ราชานํ สณฺญาเปตฺวา อานฺเยยฺยติ (๒) ฯ
เทว ลิจฺฉวิราชาโน มหฺตา พลนิกายฺเนน ปหฺตุํ ปณฺณาการํ
ทตฺวา รณฺโณ สนฺติกํ เปเสสฺสุ พิมฺพิสฺสโร สณฺญาเปตฺวา
ภควนฺตุํ อานฺเถติ ฯ เต คนฺตฺวา รณฺโณ ปณฺณาการํ
ทตฺวา ตํ ปวตฺตี นีเวเทตฺวา มหฺราชาฯ ภควนฺตุํ อมฺหากํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อานฺเสยฺยมาติ ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณฺณา หน้า 7

นคฺริ เปเสหิตี อหํสุ ฯ ราชาน สมฺปญฺจิณฺเฑ ตุมฺเหเอว
ชานาถาติ อหํ ฯ เต ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
วณฺทิตฺวา เอวมาหํสุ ภนฺเต อมฺหากํ นคเร ตีณิ ภยานิ
อุปฺปนฺนานิ ฯ สเจ ภควา อากฺขณฺเยยฺ ฯ โสตุถิ โน ภเวยฺยาติ ฯ
ตโต (๑) ภควา อวชฺชิตฺวา เวสาลียํ รตนสุตฺเต วุตฺเต สารกฺษา
โกฏิสฺตสฺสจฺจกฺกวาพานิ ฝริสฺสตี ฯ สุตฺตปริโยสานเณ จตุราสีตียา
ปาณสฺสสฺสานํ ฌมฺมาภิสฺสมโย ภวิสฺสตีตี อธิวาเสตี ฯ อถ
ราชา ฝิมฺพิสาโร ภควโต อธิวาสนํ สุตฺวา ภควตา
เวสาลีคฺมนํ อธิวาสิคฺนฺติ นคเร โฆสนํ การาเปตฺวา
ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา อหํ กิ ภนฺเต สมฺปญฺจิณฺตถ
เวสาลีคฺมนนฺติ อาม มหาราชาติ ฯ เตน หิ ภนฺเต อากเมถ ฯ
ยว มคฺคํ ปญฺญาเทมิติ ฯ

อถ โข ราชาน ฝิมฺพิสาโร ราชคฺคสฺส จ คจฺจกาย
จ อนฺตรา ปญฺจโยชนํ ภูมึ สมํ กตฺวา โยชนเณ โยชนเณ
วิหาริ มาเปตฺวา ภควโต คมนกาลี ปญฺเเวเทสิ ฯ ภควา
ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ ปริวฺโต ปายาสี ฯ ราชาน ปญฺจโยชนมคฺคํ
ปญฺจวณฺณเณหิ ปุเปเหหิ ชาณฺมคฺคตํ โอภิราเปตฺวา ฐชปฺญาก-
ปุณฺณฆฏกฺทลิตฺวา อุตฺสาเปตฺวา ภควโต เทว เสตจฺจตฺตานิ ฯ
เอกเมกสฺส จ ภิกฺขุสฺส เอกเมกํ อุกฺขิปาเปตฺวา สทฺธี อตฺตโน
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุคฺควณฺณนา หน้า 8

ปริวารณ ปุปฺผคนฺธาทีหิ ปุชฺช กโรนฺโต เอเกกสฺมี วิหาร
ภควนฺตํ วสาเปตฺวา มหาทานานิ ทตฺวา ปญฺจหิ ทิวเสหิ
คฺงคาคีรี เนลียํ ตตฺถ สพฺพาลงฺการณ (๑) นาวํ อลงฺกโรนฺโต
เวสาลีگانํ สาสนํ เปเสลีย อาคโธ ภควาฯ มคฺคํ ปฏฺยิตฺเตตฺวา
สพฺเพ ภควโธ ปจฺจุคฺคมนํ กโรธาคีฯ เต ทิกฺขณํ ปุชฺช
กริสฺสามาติ เวสาลียา จ คฺงคาย จ อนฺตรา ติโยชนํ ภูมึ
สมํ กตฺวา ภควโธ จตฺตาริฯ เอเกกสฺส จ ภิกฺขุสฺส เทว
เทว เสตจฺจตฺตานิ สชฺเชตฺวา ปุชฺช กุรฺมานา คฺงคาคีเร
อาคณฺตฺวา อฏฺฐิสฺส ฯ

พิมฺพิสาโร เทว นาวาโย สงฺฆาญฺเจตฺวา มณฺฑปํ กตฺวา
ปุปฺผทามาทีหิ อลงฺกริตฺวา ตตฺถ สพฺพรตฺนมยํ พุทฺธาสนํ
ปญฺญาเปลียํ ภควา ตสฺมี นิสิตฺติฯ ปญฺจสตา ภิกฺขุปี นาวํ
อภฺริหิตฺวา ยถานูรูปํ นิสิตฺตีสฺส ฯ ราชา ภควนฺตํ อนุคฺจจฺจนฺโต
คลปฺปมาณํ อุทกํ โอโรหิตฺวา ยาว ฆนฺเต ภควา อาคจฺจตฺติฯ
ตาวาหํ อิเชว คฺงคาคีเร วสิสฺสามิตฺติ วตฺวา นิวตฺโต อุปริ
เทวตา ยาว อกนิฏฺฐภวานํ ปุชฺชมกฺสฺสฯ เหฏฺฐา คฺงคานิวาสีโน
กมฺพลสฺสตราทโย นาคา ปุชฺชมกฺสฺสฯ เอวํ มหตฺติยา ปุชฺชาย
ภควา โยชนมตฺตํ อทฺธานํ คฺงคายํ คณฺตฺวา เวสาลีگانํ
สีมนฺตรํ ปวิฏฺฐโธ ฯ

๑. ม. สพฺพาลงฺการเหหิ ฯ ๒. ม. อกนิฏฺฐภวานา ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณฺณนา หน้า 9

ตโต ลิจฺฉวिरาชาโน เตน พิมฺพิสาเรน กตปุชชาย ทิกฺขณํ
กโรนฺตวา กลปฺปมาณฺเ อุตฺเท ภควนฺตํ ปจฺจุคฺคจฺฉินฺสูฯ เตนฺว
ขณฺเณ เตน มุหฺตฺเตน วิชฺชุปฺปภาวินฺทฺธนฺธการวิสฺสฺสฺสญฺญ
คพฺคพายนฺโต จตฺตฺสฺ ทิสาสฺ มหาเมโฆ วุฏฺฐาสฺฯ อถ ภควโต (๑)
ปจฺมปาเท กงฺกาคีเร นิกฺขิตฺตมตฺเต โปกฺขรวัสฺสํ วสฺสํฯ เย
เตมิตฺตูกามา เต เอว เตเมนนฺติฯ อเตมิตฺตูกามา น เตเมนนฺติฯ
สพฺพพตฺต ชานฺณมตฺตํ อูรมตฺตํ กภูมิตฺตํ กลปฺปมาณฺํ อุตฺกํ
วหฺติฯ สพฺพพตฺตปานิ อุตฺเทเน กงฺกํ ปเวสฺสิตานิฯ ปริสุทฺโธ
ภูมิภาโค อโหสิฯ

ลิจฺฉวिरาชาโน ภควนฺตํ อนฺตรา โยชเน
วาสาเปตฺวา มหาทานานิ ทตฺวา ตีหิ ทิวเสหิ ทิกฺขณํ ปุชฺ
กโรนฺตวา เวสาลี นยฺสิสุฯ เวสาลี สมฺปตฺเต ภควติ สกฺโก
เทวานมินฺโท เทวสงฺฆปฺรคฺขโต อากจฺฉิฯ มหฺสคฺขานํ เทวานํ
สนฺนิปาเตน อมนุสฺสา เขญฺยเยน ปลาयीสุ ภควา นกรทฺวาร
จตฺวา อานนฺทคฺเคริ อามนฺเตสิ อิมิ อานนฺท รตนสุตฺตํ
อุคฺคเหตฺวา พลิกมฺมุปกรณานิ คเหตฺวา ลิจฺฉวิกฺขมาเรหิ
สทฺธิ เวสาลิยา ตีสุ ปาการนฺตเรสุ วิจฺรนฺโต ปริตฺตํ กโรหิติ
รตนสุตฺตํ อภาสิฯ

เอวํ เกน ปเนตํ สุตฺตํ วุตฺตํฯ (๑) กทา กตฺถ กสฺมา
๑. ม. ภควตาฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 10

จ วุตตุนติ เอเตสํ ปญฺหํ วิสฺสชฺชณา วิตุถาเรน เวสาลิวตฺถโต
ปฏฺติ โปราณหิ วณฺณียติ ฯ

เอวํ ภควโต เวสาลี อนุปฺปตฺตทิวเสเยว เวสาลินครทฺวารเ
เตสํ อุปทฺทวํ ปฏฺิฆาตตฺถาย วุตฺตมิมํ รัตนสุตฺตํ อุกฺกเหตุวา
อายุสฺมา อานนฺโท ปริตฺตตฺถาย ภาสฺมาโน ภควโต ปตฺเตน
อุทกํ อาทาย สพฺพนฺครํ อพฺภุกฺกิรินฺโต อนุวิจฺจิ ฯ ยํ
กิลฺยจฺจิติ วุตฺตมตฺเตเยว จ เถเรน เย ปุพฺเพ อปลาตา
สงฺการกฺกุฏกิตฺติปฺปเทสาทินิสฺสิตา อมนฺุสฺสา ฯ เต จตฺถหิ ทฺวารหิ
ปลาเยสฺส ทฺวารานิ อโนกาसानิ อเหตุสฺส ฯ ตโต เอกจฺเจ ทฺวารเส
โอกาสํ อลภฺมานา ปาการํ ฆินฺนิตฺวา ปลาตา ฯ อมนฺุสฺเสสฺ
กเตสฺ (๑) มนฺุสฺसानํ กตฺเตสฺ โโรโก วุปฺสนฺโต ฯ เต นิภฺขมิตฺวา
สพฺพคนฺุชฺชปฺปฬาทิหิ เถรํ ปุเชสฺสุ มหาชโน นกรรมชฺเฌ
สณฺุจาคารํ สพฺพคนฺุเชหิ (๒) วิลิมฺปิตฺวา รัตนขจฺจิตํ วิตานํ (๒) กตฺวา
สพฺพาลงฺการหิ อลงฺกริตฺวา ตตฺถ พุทฺธาสนํ ปญฺญาเปตฺวา
ภควนฺุตํ อาเนสิ ฯ

ภควา สณฺุจาคารํ ปวิสิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสฺสิทฺติ ฯ
ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข ราชานो มนฺุสฺสา จ ปติรูเป โอกาเส
นิสฺสิทฺติสฺส ฯ สกฺโกปิ เทวานมินฺุโท ทฺวิสฺส เทวโลเกสฺส เทวปริสาย
สทฺธิ อฺปนินิสฺสิทฺติ อญฺเณ จ เทวา ฯ อานนฺุทตฺเตโรปิ สพฺพมฺปิ
๑. ม. กตฺมตฺเตสฺส ฯ ๒. ม. ลิมฺปิตฺวา วิตานํ ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณณา หน้า 11

เวสาลิมนุวิจรนุโต อารกขั กตวา เวสาลินกรวาสีหิ สหุรี
อาคนุตวา เอกมนตัม นิสีหิ ฯ ตตถ ภควา สพเพสั ตเทว
รตนสุตตัม อภาสิ ฯ

ยานีธ ภูตานีติ ปจมคถาย ยานีติ ยาหิตานี
อปเปสภขานี วา มหเสภขานี วา ฯ อิธาติ อิมสุมิ
ปเทเสฯ ตสุมิ ขณเ สนนิปติตถุจัน สนนุชยาห ฯ ภูตานีติ
กิลจายี ภูตสทโท ภูตสุมิ ปาจิตติยนุติ(๑) เอวมาทิสู วิชชमान
ภูตมิทนุติ ภิกขเว สมนุปลสเสถาติ (๒)เอวมาทิสู ขนุชปลจกั
จตตวาโร โข ภิกขุ มหาภูตา เหตุติ (๓) เอวมาทิสู จตุพพิเช
ปถวีธาตวาทิสูเปฯ โย จ กาลมโส ภูโตติเอวมาทิสู จินาสว
สพเพว นิกขิปิสสนุติฯ ภูตา โลเก สมนุสสนุติ(๔) เอวมาทิสู
สพพสเสตฯ ภูตคามปาดพยตาย ปาจิตติยนุติ(๕)เอวมาทิสู
รุกขาทิกะฯ ภูเต ภูตโต สลชานาตีติ(๖)เอวมาทิสู จาคู-
มหาราชิกานัน เภจจา สุตตนิกาโย อูปาทาย วตตติฯ อิธ
ปน อวิเสสโต อมนุสเสสสุ ทภูจพโพ ฯ

สมาคตานีติ สนนิปติตานีฯ ภูมมานีติ ภูมिय นีพพตตานี ฯ
วา อิติ วิกปเปเน ฯ เตน ยานีธ ภูมมานี วา ภูตานี
สมาคตานีติ อิมเ เอกั วิกปเป กตวา ปุน ทุตติย วิกปเป
๑. วิ. มหาวิ. ๒/๓๐๕/๒๑๑ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๔๔๕/๔๗๘ ฯ
๓. ม. อ. ๑๔/๑๒๔/๑๐๓ ฯ ๔. ที. ม. ๑๐/๑๔๖/๑๘๑ ฯ
๕. วิ. มหาวิ. ๒/๓๕๔/๒๓๓ ฯ ๖. ม. ม. ๑๒/๒/๒ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 12

กาตุํ ยานี ว อนฺตลิกฺเขติ อห ๑ อนฺตลิกฺเข วา ยานี
ภูตานิ นิพฺพตฺตานิ๑ ตานิ สพฺพานิ อีธ สมากตานิตี
อตุโถ๑ เอตฺถ จ ยามโต ยาว อกฺนิภูจฺ๑ ตาว นิพฺพตฺตานิ
ภูตานิ อากาเส ปาตุภูตวิมานेषุ นิพฺพตฺตตฺตา อนฺตลิกฺเข
ภูตานิตี เวทิตฺตพฺพานิ ๑ ตโต เหฏฺฐา สีนฺรุโต ปภฺตติ ยาว
ภูมียํ รุกฺขลตาทิสฺส อธิวตฺถานี ปถวียณฺจ นิพฺพตฺตานิ ภูตานิ๑
ตานิ สพฺพานิ ภูมียํ ภูมิปภฺวิพฺพเชสฺส จ รุกฺขลตูปพฺพตาทิสฺส
นิพฺพตฺตตฺตา ภูมฺมานิ ภูตานิตี เวทิตฺตพฺพานิ ๑

เอวํ ภควา สพฺพานเว อมนฺุสฺสภูตานิ ภูมฺมานิ วา
ยานี ว อนฺตลิกฺเขติ ทฺวีหิ ปเทหิ วิกปฺเปตฺตวา ปฺนฺน เอเกน
ปเทน ปรีกฺคเหตฺตวา สพฺเพว ภูตา สุมฺนา ภวนฺตฺตติ อห ๑

สพฺเพติ อนวเสสา๑ เอวาติ อวธารณ๑ เอกมฺปิ
อนปเนตฺตวาติ อธิปฺปาโย๑ ภูตาคิ อมนฺุสฺสา๑ สุมฺนา
ภวนฺตฺตติ สฺจิตมฺนา๑ ปีติโสมนสฺสชาตา ภวนฺตฺต ๑ (๑) อโถปิตฺติ
กิจฺจนฺตฺรสนฺนินฺโชนฺตฺถํ วาโกยปาทานเ นิปาตทวຍ ๑ สกฺกจฺจ
สฺถนฺนฺตฺต ภาสิตนฺตฺติ อภฺจฺจิกตฺตวา (๒) มนฺสิกตฺตวา สพฺพเจตฺตโส สมนฺนา-
หริตฺตวา ทิพฺพสมฺปตฺตติโลกฺกตฺตฺรสุขาวหํ มม เทสนํ สฺถนฺนฺตฺต ๑

เอวเมตฺถ ภควา ยานีธ ภูตานิ สมากตานิตี
อนิยฺมิตวจนฺน ภูตานิ ปรีกฺคเหตฺตวา ปฺนฺน ภูมฺมานิ วา

๑. ม. ภวนฺตฺตฺติ อตุโถ ๑ ๒. ม. อภฺจฺจิกตฺตวา ๑

ยานิ ว อนตฺติกฺเขติ ทฺวิธา วิกฺปฺเปตฺวา ตโต สพฺเพว ภูตาคิ
ปฺน เอกขณฺมิ กตฺวา สุมฺนา ภวนฺตฺตฺติ อิมินา วจเนน
อาสยสมฺปตฺติยํ นิโยเชนฺโต สกฺกจฺจ สฺจนฺตฺตฺติ ภาสิตนฺตฺติ
ปโยคสมฺปตฺติยํ ตถา โยนิโสมนสิการสมฺปตฺติยํ ปรโต
โฆสสมฺปตฺติยญฺจ ตถา อตฺตสมฺมาปณฺธิสฺปฺปฺริสฺตูปฺนิสฺสยสมฺปตฺติสฺส
สมาธิปญฺญาเหตุสมฺปตฺติสฺส จ นิโยเชนฺโต คาคํ สฺมาเปสิฯ

ตสฺมาหิ ภูตาคิ ทฺตฺติยคาคาฯ ตตฺถ ตสฺมาหิ การณวจฺนํ ฯ
ภูตาคิ อามนฺตวจฺนํ ฯ นิสฺสามธาคิ สฺจนฺตฺตฺติ สพฺเพติ
อนวเสสาฯ กิ วุตฺตํ โหติฯ ยสฺมา ตฺเมห ทิพฺพภูจฺจานานิ
ตตฺถ อุปฺโปคปริโปคสมฺปทญฺจ ปหาย ฆมฺมสฺสวณฺตํ อิท
สฺมาคตาฯ น นญฺนาญฺ(๑)กาทิสฺสวณฺตํฯ ตสฺมา หิ ภูตา นิสฺสามธ
สพฺเพติฯ อถ วา สุมฺนา ภวนฺตฺตฺติ สกฺกจฺจ สฺจนฺตฺตฺติ วจเนน
เตสํ สุมฺนภาวํ สกฺกจฺจํ โสตฺถกมฺยตํ จ ทิสฺวา อหา ยสฺมา
ตฺเมห สุมฺนภาเวน อตฺตสมฺมาปณฺธิโยนิโสมนสิการาสยสฺสทฺธิ
ยฺตุตา (๒) สกฺกจฺจํ โสตฺถกมฺยตาย สฺปฺปฺริสฺตูปฺนิสฺสยปรโตโฆส-
ปทฺฐจฺจานโต ปโยคสฺสทฺธิ จ ยฺตุตาฯ ตสฺมา หิ ภูตา นิสฺสามธ
สพฺเพติฯ อถ วา ยํ ปฺริมคาคาย อนฺเต ภาสิตนฺตฺติ วุตฺตํฯ
ตํ การณภาเวน อปทิสฺนฺโต อหา ยสฺมา มม ภาสิตํ
นาม อติทฺลลภํ สพฺพกฺขณปฺริวชฺชิตสฺส ขณฺสฺส ทฺลลภฺตฺตา
๑. ม. นญฺนจฺจนาทิจ... ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 14

อนเกานิสฺสยจ ปณฺณากรุณาคุณฺเนน ปวตฺตตฺตาฯ ตํ จาหิ
วตฺตกาโม สฺถนฺนตฺถ ภาสิตนฺนติ อโวจฺจฯ ตสฺมา หิ ภูตา
นินาเมถ สพฺเพติ อิทํ อิมินา คาทาปเทน วุตฺตํ โหติ ฯ
เอวเมตํ การณํ นิโรเปนฺโต อตฺตโน ภาสิตนินฺนสวเน นินฺนโยเชตฺวา
นินาเมตพฺพํ วตฺตุมารทฺโร เมตฺตํ กโรถ มานุสฺสียา ปชายาติ ฯ
ตสฺสสฺสโถ ยายิ ตีหิ อุปทฺทเวหิ อุปทฺทตฺตา มานุสฺสี ปชaya
ตสฺสา มานุสฺสียา ปชaya เมตฺตํ (๑) มิตฺตภาวํ หิตฺชฌาสยตํ
ปจฺจุปฺภูจฺจาเปถาติ ฯ เกจิ ปน มานุสฺสิกํ(๒) ปชฺนฺนติ ปจฺนฺนติฯ ตํ
ภุมฺมภฺภูจฺจาสมฺภวา น ยฺชฺชติ ฯ ยมฺปิ จณฺเณ อตฺถิ วณฺณยนฺนติฯ
โสปี น ยฺชฺชติ ฯ อธิปฺปาโย ปเนตฺถ นานํ พุทฺโธติ
อิสฺสรียพฺเพเลน วทามิฯ อปิจ ปน ยิ (๓) ตุมฺหากถฺจ อิมิสฺสา จ
มานุสฺสียา ปชaya หิตํ ตํ (๔) วทามิ เมตฺตํ กโรถ มานุสฺสียา
ปชayaติ ฯ เอตฺถ จ

เย สตฺตสณฺฑํ ปจฺวี วิเชตฺวา
ราชิสฺสโย ยชฺชมานานุปรียคา
อสฺสเมธํ ปฺริสเมธํ
สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นินฺนคฺคพฺพํ ฯ
เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สฺสภาวิตฺตสฺส
กลมฺปิ เต นานุภวณฺนติ โสพฺสี

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. สฺ. มานุสฺสียนฺนติ ฯ

ม. มานุสฺสียิ ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. ม. หิตฺตถิ ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตฺตวณฺณา หน้า 15

เอกมฺปิ เจ ปาณมทฺฐจฺจิตฺโต
เมตฺตตายติ กุสลี เตน โหติ ฯ
สพฺเพ จ ปาณ มนฺसानุกมฺปิ
ปฺหุตฺมริโย ปกโรติ ปุณฺณติ (๑)

เอวมาทึนํ สุตฺตानํ เอกาทสานิถํสํสาณญจ วเสน เย
เมตฺตํ กโรนฺติฯ เตถํ เมตฺตทา หิตาติ เวทิตฺตพฺพา ฯ เทวตานุกมฺปิโต
โปโส สทา ภาทรานิ ปสฺสตีติ(๒) เอวมาทึนํ วเสน เยสุ กยิรติฯ
เตสมฺปิ หิตาติ เวทิตฺตพฺพา ฯ เอวํ อุกฺเขถํ (๓) หิตภาวํ ทสฺเสนฺโต
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชายาติ วคฺวา อิทานิ อูปการี (๔)
ทสฺเสนฺโต อาห

ทิวา จ รตฺโต จ หรฺนติ เย พลี
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตาติ ฯ

ตสฺสสฺสโต เย มนุสฺสสา จิตฺตกมฺมรूपกมฺมาทึหิปี (๕) เทวตา
กคฺวา เจตฺตยรฺกฺขาทึนิ จ อูปสงฺกมิตฺวา เทวตา อุกฺทิสฺส ทิวา
พลี กโรนฺติฯ [๖] กาพฺปกฺขาทึสุ จ รตฺตี พลี กโรนฺติฯ สลาภกตฺตาทึน
วา ทคฺวา อารกฺขเทวตา อูปาทาย ยาว พุรฺหมเทวตानํ
ปตฺติทานนียยาดเนน ทิวา พลี กโรนฺติฯ จตฺตาโรปนทีปมาลา (๗)
สพฺพรตฺตี ฐมฺมสฺสวานาทึนิ การาเปตฺวา ปตฺติทานนียยาดเนน

๑. อัง. อญฺจิก. ๒๓/๕๑/๑๕๒ ฯ ๒. วิ. มหา. ๕/๗๓/๕๒ ฯ

ทึ. มหา. ๑๐/๘๔/๑๐๕ ฯ บุ. อ. ๒๕/๑๗๓/๒๒๑ ฯ

๓. ม. อูปการมฺปิ ฯ ๕. ม. บุ. จิตฺตกมฺมกภูจกมฺมาทึหิปี ฯ

๖. สึ. ม. เอตฺถนฺตเร ทึปฺปชฺญจาติ ทิสฺสติ ฯ

๗. ม. ...ทึปมาลา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 16

จ รตฺตี พลี กโรนฺตฺย เต กถิ น รกฺขิตพฺพาฯ ยโต เอว
ทิวา จ รตฺโต จ ตฺเมห อุทฺทิสฺส กโรนฺตฺยิว พลีฯ
ตสฺมา หิ เนติ (๑) ตสฺมา พลิกมฺมการณาปี เน มนุสฺเส รกฺขถ
โคเปถ (๒) อหิตฺตจ (๓) เตสฺสิ อปเนถฯ หิตฺ อฺปนฺน อปฺปมตฺตา หุตฺวา
ถิ กตฺตญฺภาวํ ททเย กตฺวา นิจฺจมนุสฺสรนฺตาทิ ฯ

เอวํ เทวตาสฺ มนุสฺसानํ อฺปนฺนการภาวํ ทสฺเสตฺวา เตสฺสิ
อฺปนฺนทววฺสฺมมตฺถิ พุทฺธาทิกฺคณฺนปฺปกาสเนน จ เทวมนุสฺसानํ
ชฺมมสฺสวณฺตถิ ยํ กิณฺจจิ วิตฺตฺนฺตฺยอาทินา นเยน สจฺจจฺจณํ
อฺปฺยฺยชฺชิตฺตมารทฺโร ฯ (๔)

ตตฺถ ยงฺกิณฺจิจิ อณฺยิมิตฺวเสน อนวเสสฺสิ ปฺริยาทียติ ฯ
ยํ กิณฺจจิ ตตฺถ ตตฺถ โวหารูปถิ ฯ วิตฺตฺนฺตฺย ชนํ ฯ ตํ หิ
วิทฺตี ชเนตฺตี วิตฺตํ ฯ อธิ วาติ มนุสฺสโลกํ นิทฺทิสฺสย
หุริ วาติ ตโต ปฺริ อวเสสโลกํ ฯ เตน จ จเปตฺวา มนุสฺเส
สพฺพโลกกฺคหเน สมฺปตฺเต (๕) สกฺเคสฺสุ วาติ ปฺริโต วุตฺตตฺตฺตา (๖)
จเปตฺวา มนุสฺเส จ สกฺเค จ อวเสसानํ นาคสฺสฺสณฺณาทินํ
คหณํ เวทิตฺตพฺพิ ฯ เอวมิเมหิ ทฺวีหิ ปเทหิ ยํ มนุสฺसानํ
โวหารูปถิ อลงฺการปฺริโกฏฺปตฺตจ ชาตฺรฺปฺรชตฺตมฺตตามณฺเวิพฺริย-
ปวาพโลหิตฺตงฺกมสฺสารคฺคฺลาทิกํ ฯ ยํ จ มุตฺตามณฺเวิวาลูกตฺถตาย

๑. ม. ตสฺมา หิ เน รกฺขถ ฯ ๒. ม. โคปยถ ฯ

๓. อหิตฺ ฯ ๔. ม. ปฺยฺยชฺชิตฺตมารทฺโร ฯ ๕. . ปตฺเต ฯ

๖. ม. วุตฺตตฺตฺตา ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณณา หน้า 17

ภูมียา รตนมยวิมานเส อเนกโยชนสตวิตถเตสุ ภวเนสุ
อุปปนุณานัน นาคสุปณณาทีนิน วิตตตํ ตํ นิททิกฺกัจฺจ โหติ ฯ
สกุเคสุ วาติ กามาวจรรูปาวจรเทวโลเกสุ ฯ เต หิ โสภเนน
กมฺเมน อธิษฺนติ (๑) กมฺมนตฺตีติ สกุคาฯ สุกฺกุ วา อคฺคาติปี
สกุคาฯ ยนฺติ ยํ สสุสามิกํ วา อสุสามิกํ วา ฯ รตนนฺติ
รตี นยติ วหติ ชนยติ วฑฺฒเตตีติ รตนํฯ ยงฺกิลฺลิจิ จิตฺตีกตํ
มหกฺขมํ อคฺคํ ทุลลภทสฺสนํ อโนมสฺตตปริโกภลฺลจฺจ ตสฺเสตํ
อธิวจัน ฯ ยถาห

จิตฺตีกตํ มหกฺขมฺลจ อคฺคํ ทุลลภทสฺสนํ
อโนมสฺตตปริโกภํ รตนํ เตน วุจฺจตีติ ฯ

(๒)ปณฺตีตฺตนิ สุกฺกุ อุตฺตมํ อนปฺปกํ มนาปี(๒) ฯ เอวํ อิมินา
กาถาปเทน ยํ สกุเคสุ อเนกโยชนสตปฺปมาณสพฺพรตนมย-
วิมานสุขมฺมเวชยนตฺตปฺปฏฺตีสุ สสุสามิกํฯ ยํ จ พุทฺธปฺปาทวิเรน
อปายเมว ปรีปฺปเรเนเตสุ สตุเตสุ สุลฺลวิมานปฏฺทิพฺพทฺธ อสุสามิกํฯ
ยํ วา ปน อลฺลมฺปิ ปจฺวิมหาสมุทฺทหิมวณฺดาทีนินฺสฺสิดํ อสุสามิกํ
รตนํฯ ตํ นิททิกฺกัจฺจ โหติ ฯ น โน สมํ อคฺคิ ตถาคเตนาติ
นาติ ปฏฺตีเสเชฯ โนติ อวธารเณ ฯ สมฺนฺติ ตลฺลยํฯ อคฺคิตี
วิชฺชติ ฯ ตถาคเตนาติ พุทฺธเรน ฯ กิ วุตฺตํ โหติฯ ยํ เอตํ

๑. ม. อธิษฺนติ ฯ ๒. ส. อุตฺตมํ สุกฺกุ อนปฺปกํ ฯ

ม. ปณฺตีตฺตนิ อุตฺตมํ สุกฺกุ อตฺตปฺปกํ ฯ อุตฺตมํ สุกฺกุ

อนคฺคํ วา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณนา หน้า 18

วิตถลยจ รตนลยจ ปกาสิตฺยฺ เอตถ เอกมฺปิ พุทฺธรตนเนน สทิสฺ
รตนํ เนวตฺถิ ฯ

ยมฺปิ หิ ตํ จิตฺตีกตฺถุเจเน รตนํ เสยฺยถิทํ รมฺโณ
จกฺกวตฺติสฺส จกฺกรตนํ มณฺีรตนลยจฺยฺ ยมฺหิ อุปฺปนฺเน มหาชน
น อลฺลยตฺถ จิตฺตีการิ กโรตฺยฺ น โกจฺจ ปุปฺผคนฺธาทีน
คเหตุวา ยกฺขญฺจานํ วา กฺขตฺถุจฺจานํ วา คจฺจตฺยฺ สพฺโพปี
ชน จกฺกรตนํ มณฺีรตนเมว จิตฺตีกโรตฺยฺ ปฺเชตฺยฺ ตํ ตํ
วริ ปตฺถเตตฺยฺ ปตฺถตฺยฺ ปตฺถตฺยฺ สจฺจสฺส เอกจฺจํ สมฺชฺฉตฺยฺ ตมฺปิ
รตนํ พุทฺธรตนเนน สมํ นตฺถิ ฯ ยทฺหิ หิ จิตฺตีกตฺถุเจเน รตนํ
ตถาคโตว รตนํ ฯ ตถาคเต หิ อุปฺปนฺเน เย เกจฺจ มเสกฺขา
เทวมนฺุสฺสา น เต อลฺลยตฺร จิตฺตีการิ กโรนฺติ ฯ น กณฺฺจ
อลฺลํ ปฺเชนฺติ ฯ ตถา หิ พุรฺหมา สหมฺปตฺยฺ สีนฺรุมตฺเตน
รตนทาเมเน ตถาคตํ ปฺเชตฺยฺ ยถาพลลยจ อลฺลเย เทวา มนฺุสฺสา
จ พิมฺพิสฺสวโรสฺสวราชนาถปฺญญทิกาทโย ฯ ปรีนฺิพฺพุตมฺปิ [๑]
ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส ฉนฺนวฺุตฺยฺโกภฺยฺนํ วิสฺสชฺเชตฺวา อโสภมหาราชา
สกลชมฺพุทฺธิเป จตฺราสํตี วิหารสทฺสฺสานิ ปตฺถุจฺจาเปตฺยฺ โภ ปน
วาโท อลฺลเยสํ จิตฺตีการานํ ฯ อปีจ กสฺสปสฺส (๒) ปรีนฺิพฺพุตสฺสาปี
ชาติโพธิชฺมมจกฺกปฺปวตฺตนปรีนฺิพฺพานญฺจานานิ ปฏฺิมาเจตฺยาทีน วา
อุทฺทิสฺส เอว จิตฺตีการครฺกาโร วตฺตติ ยถา ภควโต ฯ เอว
๑. ม. เอตฺถนฺฺตเร จสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. กสฺสณฺณสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสูตรวณณา หน้า 19

จิตตีกตญฺเฐนาปี ตถาคตสมํ รตนํ นตฺถิ ฯ

ตถา ยมฺปิ ตํ มหคฺฆญฺเฐน รตนํ เสยฺยถิทํ กาสีกํวตฺถํ ฯ

ยถาห ชินฺณมฺปิ ภิกฺขเว กาสีกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตญฺเจว

โหติ สุขสมฺมุสฺสญฺจ มหคฺฆญฺจาติ ฯ (๑) ตมฺปิ พุทฺธรตนเนน สมํ

นตฺถิ ฯ ยถิ หิ มหคฺฆญฺเฐน รตนํ ตถาคโตว รตนํ ฯ

ตถาคโต หิ เยสํ ปัสฺสุมฺปิ (๒) ปฏิกฺคณฺหาติ ฯ เตสํ ตํ มหปฺผลํ โหติ

มหานิสฺสํ เสยฺยถาปี อโสกสฺส รณฺโณ ฯ อิทมสฺส

มหคฺฆตยา ฯ เอวํ (๓)มหคฺฆญฺเฐนาปี ตถาคตสมํ รตนํ นตฺถิ ฯ (๓)

เอวํ มหคฺฆตวาจเนน เจตฺถ โทสาภาวสาธกํ อิทํ [๔] สุตฺตปทํ

เวทิตพฺพํ เยสํ โข ปน ปฏิกฺคณฺหาติ จีวรปริกฺขาริ เตสนตํ

มหปฺผลํ โหติ มหานิสฺสํ ฯ อิทมสฺส มหคฺฆตยา วทามิ ฯ เสยฺยถาป

ิ ตํ ภิกฺขเว กาสีกวตฺถํ มหคฺฆํ ตถูปมาหิ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคํ

วทามิติ (๕) ฯ เอวํ มหคฺฆญฺเฐนาปี ตถาคตสมํ รตนํ นตฺถิ ฯ

ตथा ยมฺปิ ตํ อตฺถญฺเฐน รตนํ เสยฺยถิทํ รณฺโณ

จกฺกวตฺติสฺส จกฺกรตนํ อุปฺปชฺชติ อินฺทนีลมณฺนิมยนาถิ สุตฺตรตน-

มยสทฺสสาริ ปวาพมยเนมิ รตฺตสุวณฺณมยสนฺธิ ฯ ยสฺส ทสนนํ

ทสนนํ อรานํ อุปฺริ เอกํ มุณฺฑาริ (๖) โหติ วาตํ คเหตุวา

สทฺทกรณตฺถิ ฯ เยน กโต สทฺโท สุกฺสลปฺปตาพิตฺตญฺจจกฺก-

๑. อจฺ. ติก. ๒๐/๕๓๕/๓๑๕ ฯ ๒. สี. ปัสฺสุมฺปิ ฯ

๓. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๔. ม. เอตฺถนตฺเร ตาวาติ ทิสฺสติ ฯ

๕. อจฺ. ติก. ๒๐/๕๓๕/๓๒๐ ฯ ๖. สี. มุณฺฑาริ ฯ ม. ปวาพทญฺหํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 20

คุริยสทโท วย โหติฯ ยสส นาภียา อุโภสุ ปสเสสุ เทว
 สีมุขานิ โหนติฯ อพุนุตรี สกุกกุกเสว สุตริฯ ตสส
 กตุตา วา การตา วา นตุติฯ กมมปจยเนน อุตุโต
 สมุจจติฯ ย ราชา ทสวธิ จกุกวตุติวตุต ปูเรตวา
 ตทหุโปสเถ ปนุรเส ปุณณมิทิวเส สีสันหาโต อุโปสทธิโก
 อุปริปาสาทรรคโต สीलานิ อวชเชนโต (๑) นิสินโน ปุณณจันทำ
 วย สุตริย วย จ อุกุเจนตุต ปสสติฯ ยสส ทวาทสโยชนโต
 ปฎติ (๒) สทโท สุยติฯ ตโยชนโต (๓) วณโณ ทิสสติฯ ย
 มหาชเนน ทุติโย มณเณ จันโท วา สุตริโย วา อุกุจิติติ
 อติวย โกตุหลชาเตน ทิสสมานัน นครสส อุปริ อากนตุวา
 รณโณ อนเตปรสส ปาจันสส ปสเสน (๔) นาดิอุจัน นาดินิจัน
 หุตวา มหาชนสส คนุชปุปาทีหิ ปุเชตุ ยุตตฎจันเน อกขาท
 ° วย ติฎจติฯ

ตเทว อนุพุนุชมานัน หตุถิรตนิ อุปปชชติฯ สพพเสโต
 รตุตปาโท สตุตปปติฎุโจ อิทฐิมา เวหาสงกโม อุโปสถกุกลา
 วา ฉททนต์กุกลา วา อากจจติฯ (๕) อุโปสถกุกลา เจ อากจจันโต
 สพพเชฎุโจ อากจจติฯ ฉททนต์กุกลา(๕) เจ สพพกนิฎุโจ
 สิกขิตสิโกโข ทมณูเปโตฯ โส ทวาทสโยชนัน ปริส คเหตุวา
 # ๑. ม. โสเชนโตฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตุติฯ ๓. ม. โยชนโตฯ
 # ๔. ม. ปาจันปสเสฯ ๕. ม. อุโปสถกุกลา อากจจันโต หิ
 # สพพเชฎุโจ ฉททนต์กุกลา เจฯ

สกลชมฺพทีปํ อนุปริยายิตฺวา (๑) ปุเรปาทราสเมว สกราชธานี
อากจฺฉติ ฯ

ตมฺปิ อนุพนฺธฺมานํ อสฺสรตฺนํ อุปฺปชฺชติฯ สพฺพเสโต
รตฺตปาโท กากสีโส มฺลชเกโส วลาหสฺส ราชกฺลา อากจฺฉติ ฯ
เสสเมตฺถ หตฺถิรตฺนสทิสเมว ฯ

ตมฺปิ อนุพนฺธฺมานํ มณฺิรตฺนํ อุปฺปชฺชติฯ โส โหติ
มณฺิ เวพฺุริโย สุโก โชติมา (๒) อฏฺุจฺโส สุปริกมฺมกโต อายมโต
จกฺกนาภิสทิสฺส เวปฺุถฺลปฺพพฺตา อากจฺฉติฯ โส จตฺตฺรํค-
สมนฺนาคเตปฺิ อนุชกาเร รณฺุโล ฐชฺคฺคิ คโต โยชนํ
โอภาเสติฯ ยสฺโสภาเสน มนฺุสฺสา ทิวาติ มณฺุณมานา กมฺมฺนเต
ปโยเชนฺติฯ อนุตฺมโส กฺนฺุถกิปฺปฺลลิกิ อฺุปาทาย ปสฺสนฺติ ฯ

ตมฺปิ อนุพนฺธฺมานํ อิตฺถิรตฺนํ อุปฺปชฺชติฯ ปกฺติอฺุคฺคฺมเหสี
วา โหติฯ อฺุคฺตฺรกรฺุโต วา อากจฺฉติ มทฺุทราชกฺลโต วาฯ
อติทิมาทิจโทสวिवชฺชิตา อติกฺกนฺุตา มานฺุสิกวณฺุณฺ (๓) อปฺุปฺตฺตา
ทิพฺุพวณฺุณฺฯ ยสฺสา รณฺุโล สิตกาเล อฺุณฺุหานิ คตฺตฺตานิ
โหนฺติฯ อฺุณฺุทกาเล สิตานิฯ สตฺธา โปถิตฺตฺลปฺิจฺุโน (๔) วิย สมฺพสฺุโสว (๕)
โหติฯ กายโต จนฺุทนคฺนฺุโร วายติฯ มฺุขโต อฺุปฺปฺลคฺนฺุโรฯ
ปฺุพฺุพฺุจฺุจายิกาทือเนกคฺุณฺุสมนฺนาคดาว (๖) โหติ ฯ

๑. ม. อนุสํยยิตฺวา ฯ ๒. ม. ชาติมา ฯ ๓. ม. มานุสํ วณฺุณฺ ฯ

๔. ม. โปถิตฺตฺลปฺิจฺุโน ฯ ๕. ม. สมพฺุสฺุโส ฯ ๖. ม. จ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 22

ตมปิ อนุพณฐมานัน กหปติรัตนัน อุปปชชติ รัญโธ
ปกตติกมมกโร เสฏฐีฯ ยสฺส จกฺกรตเน อุปปณฺนมตฺเต
ทิพฺพจกฺขุ ปาตุภาวติฯ เยน สมฺนฺนาคโต (๑) สมฺนฺตโต โยชนมตฺเต
นินฺธี ปสฺสติ สสฺสามิกมฺปิ อสฺสามิกมฺปิฯ โส ราชานัน
อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ อุปฺโปสฺสกุโก ตฺวั เทว โหหิฯ อหนฺเต
ชนเนน ชนกรณฺธิยํ กริสฺสามิติ ฯ

ตมปิ อนุพณฐมานัน ปริณายกรตฺนํ อุปปชชติ รัญโธ
ปกตติเชฏฺฐปฺตุโตฯ จกฺกรตเน อุปปณฺนมตฺเต อติเรกปฺลญา-
เวยยตฺติเยน สมฺนฺนาคโต โหติฯ โส (๒) ทฺวาทสโยชฺนาย ปริสาย
เจตฺสา จิตฺตํ ปริชานิตฺวา นิกฺคหปฺคฺคหกรณสมฺตฺโต (๓) โหติฯ
โส ราชานัน อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ อุปฺโปสฺสกุโก ตฺวั เทว
โหหิฯ อหนฺเต รชฺชํ อนุสาสิสฺสามิติ ฯ ยํ วา ปนฺณณมฺปิ
เอวรูปํ อตฺถลฺลเจเน รตฺนํฯ ยสฺส น สกฺกา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา อคฺโข กาคฺคํ สตํ วา สหสฺสํ วา อคฺขมฺติ โกฏฺฐิ
วาทิ ฯ ตตฺถ เอกรตฺนมฺปิ พุทฺธรตฺเนน สมฺมํ นตฺติ ฯ ยทิ
หิ อตฺถลฺลเจเน รตฺนํฯ ตถาคโตว รตฺนํ ฯ ตถาคโต หิ น
สกฺกา สีสฺสโต วา สมฺมาธิโต วา ปฺลญาทีนํ วา อญฺญตรโต
เกนจิ ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา เอตฺตโก กฺุโณ (๔) อิมินา สโม วา(๕)
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ
๓. ม. นิกฺคหปฺคฺคหสมฺตฺโต ฯ ๔. ม. เอตฺตกฺกุโณ วา ฯ
๕. สී. สโมธานตฺวา ฯ

สปรปฏิภาโค วาติ ปริจฉินฺหิตุํ ฯ เอวํ อตุลฺลญฺเณนาปี ตถาคตสํ
รตนํ นตฺถิ ฯ

ตถา ยมฺปิ ตํ ทุลฺลภทสฺสนญฺเณ รตนํ เสยฺยถิทํ ฯ
ทุลฺลภปาตุภาโว (๑) ราชา จกฺกวตฺติ จกฺกาทีนึ จ ตสฺส
รตนานึ ฯ ตํ พุทฺธรตเนน สํ นตฺถิ ฯ ยถิ หิ ทุลฺลภ-
ทสฺสนญฺเณ รตนํ ฯ ตถาคโถว รตนํ ฯ กุโธ จกฺกวตฺติอาทีนึ
รตนํ ฯ (๒) ยานึ เอกสฺมีเยว กปฺเป อนเกานึ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ยสฺมา
ปน อสงฺเขยฺเยปี กปฺเป ตถาคตสฺสโล โลโก โหติ ฯ ตสฺมา
ตถาคโต เอว กทาจิ กรหจิ อุปฺปชฺชนโต ทุลฺลภทสฺสโน ฯ
วุตฺตมฺปิ (๓) เจตํ ภควตา ปรีนึพฺพานสมเย เทวตา อานนฺท
อชฺฌายนฺติ พุราจวตฺตมหา (๔) อากตา ตถาคตสฺส ทสฺสนายํ กทาจิ
กรหจิ ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหฺนโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ฯ
อชฺช จ รตฺติยา ปจฺจสสมเย (๕) ตถาคตสฺส ปรีนึพฺพานํ ภวิสฺสตี ฯ
อยญจ มหฺสกุโข ภิกฺขุ ภควโต ปุรโต จิตโต โอวารนฺโต ฯ
น มยฺ ลกาม ปจฺฉิเม กาลे ตถาคตํ ทสฺสนายาตี ฯ (๖) เอวํ
ทุลฺลภทสฺสนญฺเณนาปี ตถาคตสํ รตนํ นตฺถิ ฯ

ตถา ยมฺปิ ตํ อโนมสฺตตปรีโกกญฺเณ รตนํ ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺส จกฺกรตนาที ฯ ตถฺหิ
๑. สึ. ทุลฺลภปาตุภาวโต ฯ ๒. ม. รตนตฺตํ ฯ ๓. ม. วุตฺตํ ฯ
๔. ม. วตฺตมฺห ฯ ๕. ม. ปจฺฉิมยามे ฯ ๖. ที. มหา. ๑๐/๑๓๐/๑๖๒ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 24

โกฏิสตสหัสสชานามปี สตุตถุมิกปาสาทวรตเล นีสนุตตานมปี
จณฺทาลเวเนเนสาทรถการปุกุสาทินี นิจกุกิกานํ โอมกปฺริสํ
สุปีนนฺเตปี ปริโภคตถาย น นีพพตฺตติฯ อุภโต สุชาตสฺส
ปน รณฺโณ ขตฺตियสฺเสว ปฺริปฺริตทสฺวิจกฺกวตฺติวตฺตสฺส
ปริโภคตถาย นีพพตฺตนโต อโนมสตฺตปริโภคํเยว โหติฯ ตมปี
พุทฺทชฺรตเนน สมนํ นตฺถิฯ ยถิ หิ อโนมสตฺตปริโภคญฺเณ รตฺนํฯ
ตถาคโตว รตฺนํฯ ตถาคโต หิ โลกํ อโนมกสตฺตสมฺมตฺตานมปี
อนุปนิสฺสยสมฺปนฺนํ วิปฺริตทสฺสนํ ปฺรณกสฺสปาทินี จนนํ
สตุถารานํ อณฺเณสจฺจ เอวรูปานํ สุปีนนฺเตปี อปริโภโกฯ
อนุปนิสฺสยสมฺปนฺนํจ ปน จตฺตปฺทายปี กถาย ปฺริโยसानเ
อรหตฺตมชฺคินฺตุ สมตฺถานํ นีพเพชฺชิกถาณทสฺสนํ พาทิย-
ทารุจิริยปฺปฏฺตีณํ อณฺเณสจฺจ มหากฺลปฺปสฺตํ มหาสาวกานํ
ปริโภโกฯ เต หิ ตํ ทสฺสนํนตฺตริยสวานํนตฺตริยปาริจิริยา-
นตฺตริยาทีนํ สาเชนฺตา ตถาคตฺ(๑) ปฺริญฺญชฺนติฯ เอวํ อโนมสตฺต-
ปริโภคญฺเณปํ ตถาคตฺสมํ รตฺนํ นตฺถิฯ

ยมปี ตํ อวิเสสโต รติชฺชนญฺเณ รตฺนํฯ เสยฺยถาปีฯ รณฺโณ
จกฺกวตฺติสฺส จกฺกรตฺนํฯ ตถหิ ทิสฺวาว ราชา จกฺกวตฺตี
อตฺตมโน โหติฯ เอวมปี ตํ รณฺโณ รตี ชเนติฯ ปุณ
จ ปฺริ ราชา จกฺกวตฺตี วาเมน หตฺถेเนน สุวณฺณกิงฺการํ กเหตุวา
๑. ย. ตถา ตถาฯ

ทกฺขิณฺเณ หตฺถเณ จกฺกรตฺนํ อพฺภกฺกิริติ ปวตฺตตฺต ภาวํ
จกฺกรตฺนํฯ อภิวิชิณาตฺต ภาวํ จกฺกรตฺนนฺนฺติฯ ตโต จกฺกรตฺนํ
ปฺลยฺจฺจกฺกิตฺตฺริยํ วยิ มธฺรฺรสุตฺตรํ นิจฺจรฺรนฺตํ อากาเสน
ปฺรตฺตฺติมทิสํ คจฺจตฺติฯ อนุวเทว ราชา จกฺกวตฺตติ จกฺกานุกาเวณ
ทฺวาทสโยชนวิตฺถิณฺณาย จตฺรฺรจฺจินิยา เสนาย นาตฺติอูจฺจํ นาตฺตินิจฺจํ
อูจฺจรฺรูกฺขานํ เหฏฺฐาภาเคนฯ นิจฺรูกฺขานํ อูปรฺริภาเคนฯ
รูกฺเขสุ ปฺปฺผลปฺลลวาทิปฺณณการํ คเหตุวา อากตฺตานํ
หตฺถโต ปณฺณการณจ คณฺหนฺโต เอหิ โข มหาราชาติ
เอวมาทินา ปฺรมนิปฺจจกาเรณ อากเต ปฏฺิราชาโน ปาโณ น
หนตฺตพฺโพติอาทินา นเยน อนุสาสนฺโต คจฺจตฺติฯ ยตฺถ ปน
ราชา ภูชฺชิตฺตกาโม วา ทิวาเสยฺยํ วา กปฺเปตฺตกาโม โหติฯ
ตตฺถ จกฺกรตฺนํ อากาสา โอตฺริตฺตวา อุกาทิสพฺพกฺจจกฺขเม
สเม ภูมิภาเค อุกฺขาหตฺตํ วยิ ตฺติจฺจตฺติฯ ปฺน รมฺโถ
คมนจิตฺเต อูปฺปนฺเน ปฺริมฺนเยเนว สทฺทํ กโรนฺตํ คจฺจตฺติฯ
ยํ สุตฺตวา ทฺวาทสโยชนิกาปี ปฺริสา อากาเสน คจฺจตฺติฯ
จกฺกรตฺนํ อนุปฺพเพณ ปฺรตฺตฺติมสมฺมทฺทํ อชฺโฆคาหตฺติฯ ตสฺมี
อชฺโฆคาหนฺเต อุกํ โยชนปฺปมาณํ อปคฺนฺตฺตวา ภูตฺตติกตฺตํ วยิ
ตฺติจฺจตฺติฯ มหาชโน ยถากาเม สตฺต รตฺนานิ คณฺหาติฯ ปฺน
ราชา สฺวณฺณภิงฺการํ คเหตุวา อิตฺโต ปฏฺุจาย มม รชฺชนฺนฺติ
อุกฺกเณ อพฺภกฺกิริตฺตวา นินฺวตฺตติฯ เสนา ปฺรโต โหติฯ จกฺกรตฺนํ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 28

กสฺมาฯ ยสฺมา อคาริกรตเนสุ อकुโล จกฺวตฺตีปิ สีลาทิกฺคณ-
ยุตฺตํ อนคาริกรตน์ ปณฺจปติภูจิตฺเตน วนฺทิตฺวา อุปฺภูจฺหิตฺวา
ปยิริปาสิตฺวา จ ทิพฺพมานสิกา สมฺปตฺติโย ปาปฺปณฺฑิตฺวา อนฺเต
นิพฺพานสมฺปตฺตี ปาปฺปณฺฑิตฺวา ฯ

เอวํ อนคาริกรตนมฺปิ ทฺวิธิ อริยปฺภุชฺชนวเสนฯ อริย-
รตนมฺปิ ทฺวิธิ เสกฺขาสเสกฺขวเสนฯ อเสกฺขรตนมฺปิ ทฺวิธิ สุกฺข-
วิปฺสสฺสสมถยานิกวเสนฯ สมถยานิกรตนมฺปิ ทฺวิธิ สาวกปารมฺปิ-
ปตฺตมปฺปตฺตผลจฺ ฯ ตตฺถ สาวกปารมฺปิปตฺตํ อคฺคฺมกฺขายติ ฯ
กสฺมาฯ คฺคฺมหนฺตตาย ฯ สาวกปารมฺปิปตฺตรตฺนโตปิ ปจฺเจก-
พฺพุทฺตรตน์ อคฺคฺมกฺขายติ ฯ กสฺมาฯ คฺคฺมหนฺตตาย ฯ สารีปฺต-
โมคฺคฺลฺลฺลานสทิสายิ หิ อนฺนสตา สาวกา เอกสฺส ปจฺเจก-
พฺพุทฺธสฺส คฺคฺฉานํ สตฺถากมฺปิ สหสฺสสฺถากมฺปิ น อุเปฺนฺติ ฯ
ปจฺเจกพฺพุทฺตรตฺนโตปิ สมฺมาสมฺพฺพุทฺตรตน์ อคฺคฺมกฺขายติ ฯ
กสฺมาฯ คฺคฺมหนฺตตาย ฯ ยถิ หิ สกฺลมฺปิ ชมฺพฺพิปํ ปฺลลฺงฺเกน
ปฺลลฺงฺกํ อมฺเณฺนตา นิสินฺนา ปจฺเจกพฺพุทฺธา เอกสฺส สมฺมา-
สมฺพฺพุทฺธสฺส คฺคฺฉานํ เนว สงฺขํ น กถํ น กถภาถํ อุเปฺนฺติ ฯ
วุตฺตมฺปิ เจตํ ภควตา ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา
ทฺวิปทา วา ฯเปฯ ตถาคโต เตสํ อคฺคฺมกฺขายตีติ อาทิ(๑)
ฯ เอวํ เกนจิ ปรียาเยน ตถาคตรตฺนสมํ รตน์ นตฺติ ฯ เตนาห

ภควา น โน สมิ อตฺถิ ตถาคเตนาติ ฯ

เอวํ ภควา พุทฺธรตนสุตฺ อณฺเณหิ รตนเนหิ อสมตํ
วตฺวา อิทานิ เตสํ สุตตานิ อุปฺปนฺนุปรุทฺทวูปสมนตฺถิ
เนว ชาตี น โคตฺตํ น โกลปรุตฺติยํ น วณฺณโปกฺขรตาที
นินฺสสายฯ อปิจ โข อวีจิมุปาทาย ภวคฺคปริยฺนเต โลเก
สีลสมาธิกฺขนฺธาทีหิ คฺเณหิ พุทฺธรตนสุตฺ อสทิสภาวํ นินฺสสาย
สจฺจวจันํ ปยุตฺตชติ

อิทมปิ พุทฺธเช รตนํ ปณฺีตํ

เอเตน สจฺจเจน สุวตฺถิ โหตฺถติ ฯ

ตสฺสสโต อิทมปิ อิธ วา หุริ วา สกฺเคสุ วา
ยํ กิณฺจิ อตฺถิ วิตฺตํ วา รตนํ วาฯ เตน สทฺธิ เตหิ
เตหิ คฺเณหิ อสมตฺตา พุทฺธรตนํ ปณฺีตํ ฯ ยทิ เอตํ สจฺจํฯ
เอเตน สจฺจเจน อิมสํ ปาณินํ โสตฺถิ โหตฺตุฯ โสภนानํ
อตฺถิตา โหตฺตุ อโรคตา นิรุปรุทฺทวตฺตาติฯ เอตฺถ จ ยถา
จกฺขุํ โข อานนฺท สฺสณฺิ อตฺเตน วา อตฺตนิยฺเนน วาติ(๑)
เอวมาทีสุ อตฺตภาเวน วา อตฺตนิยฺภาเวน วาติ อตฺถโถ ฯ
อิตรธา หิ จกฺขุ อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาติ อปฺปฏิสิทฺทเมว
สียาฯ เอวํ รตนํ ปณฺีตฺตนิ รตนตฺตํ ปณฺีตํฯ รตนภาโว
ปณฺีโตตฺติ อยมตฺโต เวทิตฺพุโพ ฯ อิตรธา หิ พุทฺธเช เนว
๑. ส. สฟา. ๑๘/๑๐๒/๖๘ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 30

รตนนฺติ สีขฺฌเยยฺ ๑ น หิ ยตฺถ รตนํ อตฺถิฯ ตํ รตนนฺติ
สีขฺฌติฯ ยตฺถ ปน จิตฺตีกตาทีอตฺถสงฺขาตํ เยน วา เตน
วา วิธินา สมฺพนฺธคตํ (๑) รตนตฺตํ อตฺถิฯ ยสฺมา
ตํ รตนตฺตมฺปาทาย รตนนฺติ ปญฺญาบิสุตฺติฯ (๒) ตสฺมา ตสฺส
รตนตฺตสฺส อตฺถิตาย รตนนฺติ สีขฺฌติฯ อถ วา อิทมฺปิ
พฺพุเช รตนนฺติ อิมินาปี การณฺน พฺพุชฺชว รตนนฺติ เอวเมตฺถ
อตุโถ เวทิตฺตพฺโพฯ วุตฺตมตฺตตาย จ ภควตา อิมาย คากาย
ราชกฺลสฺส โสตฺถิ ชาตาฯ ภยํ วุปรสนฺตํฯ อิมิสฺสาปี คากาย
อาณา โภกฺกิสฺสทสฺสจกฺกวาเพสฺส อมนฺนุสฺเสหิ ปญฺญิกฺคหิตาติฯ

เอวํ พฺพุชฺชกฺคณฺน สจฺจํ วตฺวา อิทานิ นิพฺพานชฺมมฺกฺคณฺน
วตฺตุมารทฺโร ขยํ วิราคนฺติฯ

ตตฺถ ยสฺมา นิพฺพานสจฺจนิกริยาชฺช รากาทยโชจิชฺฌา
โหนตฺติ ปริกฺกิชฺฌาฯ ยสฺมา วา ตํ เตสํ อนฺนุปรปาทนิโรชกฺขมตฺตํฯ
ยสฺมา จ ตํ รากาทีวียุตฺตํ สมฺปโยคโต จ อารมฺมณโต
จฯ ยสฺมา วา ตมฺปิ สจฺจนิกเต รากาทยโช อจฺจนฺตํวิรตา (๓)

โหนตฺติ วิคตา วิทฺธิสฺตาฯ ตสฺมา ขยนฺติ จ วิราคนฺติ จ
วฺจฺจติฯ ยสฺมา ปนฺนสฺส น อฺปรปาโท ปญฺญาบิติฯ น วโย
น จิตฺตสฺส อญฺญตฺตํฯ ตสฺมา ตํ น ชายติ น ชียติ
น มียติ กตฺวา อมตฺนฺติ วฺจฺจติฯ อุตฺตมกฺกุเณน ปน

๑. ยฺ. สมฺพนฺธคตํฯ ๒. ม. ปญฺญาบิยติฯ

๓. ม. วิทฺธิสฺตาฯ ยฺ. วิรตฺตาฯ

อตฺตปฺปกฺกฺเจน (๑) จ ปณฺีตฺตฺนฺติ ฯ ยทฺชฺฌคฺคาติ ยํ อชฺฌคฺคา วินฺนฺติ
ปฏฺีลภฺิฯ อตฺตโน ฌาณพฺเลณ สจฺจนาทาสฺิฯ สกฺกฺยมฺุณฺีตฺติ
สกฺกฺยกุลปฺปสฺุตตฺตฺตา สโกฺกฺยฯ โมนฺยฺยธฺมฺมสฺมนฺนาคตฺตฺตา มฺุณฺีฯ
สโกฺกฺย เอว มฺุณฺี สกฺกฺยมฺุณฺีฯ สฺมาทฺิโตตฺติ อริยมคฺคสฺมาธฺินา
สฺมาทฺิตจฺจิตฺโต ฯ น เตน ฌมฺเมณ สฺมตฺติ กิณฺจฺจิตฺติ เตน
ชฺยาทฺินามเกณ สกฺกฺยมฺุณฺีนา อธิคเตน ฌมฺเมณ สฺมํ กิณฺจฺ
ฌมฺมชาตํ นตฺติ ฯ ตสฺมา สุตฺตฺนฺตเรปฺปี วุตฺตํ ยาวตฺตา ภิกฺขเว
ฌมฺมา สงฺขตฺตา วา อสงฺขตฺตา วาฯ วิราโค เตสํ ฌมฺมานํ
อคฺคฺมกฺกฺขายตฺีตฺติ(๒) อาทฺิ ฯ

เอวํ ภควา นิพฺพานธฺมฺมสฺส อณฺเวยฺหิ ฌมฺเมหิ อสฺมตฺติ
วตฺวา อิทานฺิ เตสํ สุตฺตานํ อฺุปฺนฺนฺุปทฺทวฺวปฺสฺมนตฺติ
ชฺยวิราคฺคามตฺปณฺีตฺตาคฺคฺเณหิ นิพฺพานธฺมฺมรตนฺสฺส อสฺทิสภาวํ
นิตฺสาย สจฺจวจฺนํ ปญฺญชฺติ

อิทฺมฺปิ ฌมฺเม รตนํ ปณฺีตํ

เอเตน สจฺเจน สฺวตฺติ โหตฺติ ฯ

ตสฺสสฺสโถ ปฺุริมคฺคาถาย วุตฺตฺนฺเยเนว เวทิตฺพุทฺโธ ฯ

อิมิสฺสาปฺปี คาคฺคาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสฺสทฺสจฺจกฺกฺวาเพสฺสุ อมฺนฺุสฺเสหิ
ปฏฺีคฺคฺหิตฺตาติ ฯ

เอวํ นิพฺพานธฺมฺมคฺคฺเณน สจฺจํ วตฺวา อิทานฺิปี

๑. สฺี. อนฺปฺปกฺกฺเจน ฯ ๒. อจฺ. จตฺตฺกฺก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 32

มคฺชมฺมคฺเณน วตฺตมารทุโธ ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐจติ ฯ

ตตฺถ พุชฺฌิตา สจฺจานีตฺติอาทินา (๑) นยฺน พุทฺโธฯ
อตุตฺโตโม ปัสสณียो วาติ เสฏฺโฐจฯ พุทฺโธ จ โส เสฏฺโฐจ
จาติ พุทฺธเสฏฺโฐจ ฯ อนุพุทฺธปจฺเจกพุทฺธสงฺขาเตสุ วา พุทฺธเชสุ
เสฏฺโฐจติ พุทฺธเสฏฺโฐจ ฯ โส พุทฺธเสฏฺโฐจ ยํ ปรีวณฺณียํ
อฏฺฐจฺงคฺโก จ มคฺคานํฯ เขมฺมํ นิพฺพานปตฺตฺติยาติ (๒) จ อริยํ โว
ภิกฺขเว สมฺมาสมาริ เทเสสฺสามิ สอฺปนฺนํ สปริกฺขารนฺติ (๓) จ
เอวมาทินา นยฺน ตตฺถ ตตฺถ ปัสสํ ปกาสยิ ฯ สจฺจินฺติ
กิลฺลสมล สมฺมุจฺเจทกรณฺโต อจฺจนฺตโวทานํ ฯ สมาริमानนฺตริกณฺณ-
มาหุติ ยลฺลจ อตฺตโน ปวตฺตติสมนฺนตฺรํ นิยเมเนว ผลทานโต
อาณนฺตริกสมาริตี อาหุ ฯ น हि มคฺคสมาริมฺหิ อฺปนฺนเน
ตสฺส ผลฺลปฺตฺตฺตินิเสชโก โกจิ อนฺตฺราโย อตฺถิ ฯ ยถาห

อยฺลฺลจ ปุคฺคโล โสตาปตฺตฺติผลสจฺจิกิริยาเย ปฏฺธิปนฺโน อสฺสฯ
กปฺปสฺส จ อฺทฺทฺทฺยหนเวลา (๔) อสฺสฯ เนว ตาว กปฺโป อฺทฺทฺทฺย
ยาวายํ ปุคฺคโล น โสตาปตฺตฺติผลํ สจฺจิกโรติฯ อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล
จิตกมฺปิ ฯ สพฺเพปิ มคฺคสมงฺคิโน ปุคฺคลา จิตกปฺปิโนติ(๕) ฯ สมารินา
เตน สโม น วิชชตีติ เตน พุทฺธเสฏฺโฐจปรีวณฺณิตฺเตน สจฺจินา
อาณนฺตริกสมารินา สโม รูปาวจรสมาริ วา อรูปาวจรสมาริ

๑. พุ. จุฬ. ๓๐/๕๔๒/๒๗๑ ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๒๘๗/๒๘๑ ฯ
๓. ม. อ. ๑๔/๒๕๒/๑๘๐ ฯ ๔. ม. อฺทฺทฺทฺยหนเวลา ฯ
๕. อภ. ป. ๓๖/๓๓/๑๔๔ ฯ

วา โภจิ น วิชฺชติ ฯ กสฺมาฯ เตสํ ภาวิตตฺตา ตตฺถ
ตตฺถ พุรฺหมฺโลเก อุปฺปนฺนสฺสาปี ปฺนฺนํ นิริยาทีสุ อุปฺปตฺติ-
สมฺภวโตฯ อิมสฺส จ อรหตฺตสมฺมาชิสฺส ภาวิตตฺตา อริยปฺกฺกสฺส
สพฺพปฺปตฺติสมฺภวตสมฺภวโต ฯ ตสฺมา สุตฺตฺนตฺเรปี วุตฺตํ ยาวตา
ภิกฺขเว ฌมฺมา สงฺขตาฯ อริโย อฏฺฐงฺกฺโก มกฺโข เตสํ
อภฺคฺคฺมกฺขายตีติ(๑) อาที ฯ

เอวํ ภควา อานนฺตฺริกสมฺมาชิสฺส อญฺเณหิ สมฺมาชิหิ อสมตฺ
วตฺวา อิทานิ ปฺริมนเยเนว มกฺกชฺมมฺรตนสฺส อสทิสภาวิ
นิตฺสาย สจฺจวจฺนํ ปญฺญชฺติ อิทมฺปิ ฌมฺเมฯ

ตสฺสสโต ปุพฺเพ วุตฺตฺนเยเนว เวทิตฺวาปิ ฯ อิมิสฺสาปี
กาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสฺสจกฺกวาเพสุ อมฺนฺสฺเสหิ
ปฏฺธิกฺกหิตาติ ฯ

เอวํ มกฺกชฺมมฺกฺเณนาปี สจฺจํ วตฺวา อิทานิ สํฆกฺเณนาปี
วตฺตุมารทฺโธ เย ปุคฺคฺลาติ ฯ

ตตฺถ เยติ อนิยเมตฺวา อุทฺเทโส ฯ ปุคฺคฺลาติ สตฺตา ฯ
อฏฺฐาติ เตสํ กณฺนปฺริจฺเจโท ฯ เต หิ จตฺตาโร จ ปฏฺธิปฺนฺนา
จตฺตาโร จ ฆเณ จิตาติ อฏฺฐ โหณฺติ ฯ สตํ ปสฺตฺถาติ
สปฺปฺริเสหิ พุทฺธปฺจฺเจกพุทฺธสวเกหิ อญฺเณหิ จ เทวมนฺสฺเสหิ
ปสฺตฺถา ฯ กสฺมาฯ สหชาตฺสึลาทิกฺกณฺโยคา ฯ เตสํ หิ

๑. อ.จ. จตฺก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ พ. อิติ. ๒๕/๒๓๐/๒๕๘ ฯ

โหนติ ฯ เต ทกขิณเยยยาติ เอตถ เตติ ปุพเพ อนิยเมตวา
อุททิจฺจนัน นียเมตวา นิทเทโส ฯ ยะ ปุคฺคลา วิตุถารวเสน
อภูจ วา อภูจสตี วาฯ สงฺเขปวเสน ปน จตุตาริ ยุกานิ
โหนตีติ วุตตาฯ สพฺเพปิ เต ทกขิณํ อรหนตีติ ทกขิณเยยยา ฯ
ทกขิณา นาม กมฺมณฺจ กมฺมวิปากณฺจ สทฺทหิตฺวา เอส เม
อิมํ เวชชกมฺมํ วา ชงฺฆเปสฺนิกํ วา กริสฺสตีติ เอวมาทีนึ
อนเปกฺขิตฺวา ทิยมาโน เทยฺยธมฺโมฯ ตํ อรหนตี นาม
สีลาทิกุณฺยุตฺตา ปุคฺคลา ฯ อิมะ จ ตาทีสาฯ เตน วุจฺจนฺติ
เต ทกขิณเยยยาติ ฯ

สุคตสฺส สวาทิ ภควา โสภเนน กมฺเนน ยุตฺตตฺตาฯ
โสภณณฺจ จานัน กตฺตตฺตาฯ สุภูจฺ จ กตฺตตฺตา สุภูจฺเอว จ
กตฺตตฺตา สุคโตฯ ตสฺส สุคตสฺส ฯ สพฺเพปิ เต วณฺณํ สุนฺนตีติ
สวาทาฯ กามณฺจ อณฺเวยปิ สุนฺนตีฯ น ปน สุตฺวา
กตฺตพฺพกิจฺจํ กโรนฺติ ฯ อิมะ ปน สุตฺวา กตฺตพฺพ ฐมฺมานุ-
ฐมฺปฏฺธิปตฺตี กตฺวา มกฺคผลานิ ปตฺตาฯ ตสฺมา สวาทิ
วุจฺจนฺติ ฯ เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานีติ เอเตสุ สุคตสวาทेषु
อปฺปกานิปี ทานานิ ทินฺนานิ ปฏฺธิกฺคาหโกโต ทกขิณานัน
วิสุทฺธิภาวํ (๑) อุปคตฺตตฺตา มหปฺผลานิ โหนติ ฯ ตสฺมา สุตฺตฺนตฺเรปิ
วุตฺตี

๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ทกขิณาวิสฺสุทฺธิภาวํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 36

ยาวตา ภิกขเว สัมมา วา คณา วาฯ ตถาคตสาวกสงฺโฆ
เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยฺุคานิ อญฺฺจ ปุริสปุคฺคตาฯ
เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อคฺโค วิปาโก โหตีติ ฯ (๑)

เอวํ ภควา สพฺุเพสมปิ มคฺคญฺุจผลญฺุจันํ วเสน
สัฆฺรตนสฺุส คฺุณํ วตฺุวา อิทานิ ตเมว คฺุณํ นิสฺุสาย สจฺุจจันํ
ปฺุยฺุชฺติ อิทมฺปิ สงฺฆมฺติ ฯ

ตสฺุสโต ปุฯเพ วุตฺุตนเยเนว เวทิตฺุโพ ฯ อิมิสฺุสาปี
กาถาย อาณา โภกฺุสิตสฺุสจกฺุวาเพสฺุ อมนฺุสเสหิ
ปฏิกฺุคหิตาติ ฯ

เอวํ มคฺคญฺุจผลญฺุจันํ วเสน สัฆฺรตนสฺุส คฺุณเณ (๒) สจฺุจํ
วตฺุวา อิทานิ ตโต เอกจฺุจันํ (๓) ผลสฺุมาปตฺุติสฺุขมฺนุภวานฺุตันํ
จิณฺุสาวปุคฺคตาณเวยว คฺุณเณ วตฺุตฺุมารทฺุโร ย สฺุปฺุยฺุชฺตุตาติ ฯ

ตตฺุถ ยติ อนิยฺุมิตฺุทฺุเทสวณํ ฯ สฺุปฺุยฺุชฺตุตาติ สฺุญฺุจ
ปฺุยฺุชฺตุตาฯ อนเภาวิหิตํ อนเสนํ ปหาย สฺุทฺุธาชีวิทํ นิสฺุสาย
วิปฺุสฺุสนาย อตฺุตันํ ปฺุยฺุชฺตุมารทฺุธาติ อตฺุโถ ฯ อถวา ฯ
สฺุปฺุยฺุชฺตุตาติ สฺุวิสฺุทฺุทฺุกายวชิปโยคสฺุมนฺุนาคตา(๔) ฯ เตน เตสํ
สึลกฺุขนฺุรํ ทสฺุเสติ ฯ มนฺุสา ทเพฺุหนนฺุติ ทเพฺุหน มนฺุสาฯ
ถิรสฺุมาธิยฺุชฺตุเตน เจตฺุสาติ อตฺุโถ ฯ เตน เตสํ สฺุมาธิกฺุขนฺุรํ

๑. อญฺ. จตฺุทฺุก. ๒๑/๓๔/๔๕ ฯ ๒. ม. สงฺฆคฺุณเณ ฯ

๓. ม. เอกจฺุจียนํ ฯ ๔. ม. ปรีสฺุทฺุทฺุ... ฯ

ทสฺเสติ ฯ นิกฺกามิโนติ กายเ จ ชีวิตเ จ อนเปกฺขา หุตฺวา
ปญฺญาธฺเรน วีริเยน สพฺพกิเลสฺหิ กตนิกฺกมฺนา ฯ เตน เตสํ
วีริยสมฺปนฺนํ ปญฺญาภฺขณฺธํ ทสฺเสติ ฯ

โคตมฺสาสนมฺหีติ โคตฺตโต โคตมฺสฺส ตถาคตฺสฺเสว
สาสนมฺหี ฯ เตน อีโต พหิทฺธา นานปฺปการมฺปิ อมรตปฺ
กโรนฺตานิ สฺวปฺโยคาทิกฺุณฺนาภาวโต กิเลสฺหิ กตนิกฺกมฺนาภาวํ (๑)
ทีเปติ ฯ เตติ ปุพฺเพ อุตฺทิกฺุณฺจํ นินฺทิตฺสวจํ ฯ ปตฺติปตฺตาติ
เอตฺถ ปตฺตพฺพชาติ ปตฺติฯ ปตฺตพฺพนา นาม ปตฺตํ อรหาฯ
ยํ ปตฺวา อจฺจนฺตโยคกฺเขมิโน โหณฺติ อรหตฺตผลสฺเสตํ
อริวจํ ฯ ตํ ปตฺตี ปตฺตาติ ปตฺติปตฺตาฯ อมตฺนติ
นินฺทิตฺวา ฯ วิคฺยฺหาติ อารมฺมณฺวเสน วิคาเหตุวา ฯ ลทฺธาติ
ลภิตฺวา ฯ มุรฺชาติ อพฺยเยน กากณฺิกมตฺตมฺปิ พฺยยํ อกตฺวา ฯ
นินฺทิตฺนติ ปฺฏิปฺปสฺสทฺธกิเลสฺทฺธํ ผลสมฺมาปตฺตี ฯ ภูณฺช(๑)มานาติ
อนฺุภวฺมานา ฯ กิ วุตฺตํ โหติ (๔) ฯ เย อิมมฺหิ โคตมฺสาสนมฺปิ
สีลสมฺปนฺนตฺตา สฺวปฺยตฺตาฯ สมฺมาธิสมฺปนฺนตฺตา มนฺสา ทพฺุหน
ปญฺญาสมฺปนฺนตฺตา นิกฺกามิโนฯ เต อิมาย สมฺมาปฺฏิปฺทาย
อมตํ วิคฺยฺห มุรฺชา ลทฺธา ผลสมฺมาปตฺติสฺสยฺยิตํ นินฺทิตฺตี
ภูณฺชฺมานา ปตฺติปตฺตา นาม โหณฺตีติ ฯ

เอวํ ภควา ผลสมฺมาปตฺติสฺสขมฺนฺุภวฺนฺุตาณํ ชีณาสว-

๑. ม. นิกฺกมฺนาภาวํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 38

ปุคฺคถานเมว วเสน ลัมภรตนสุสฺส คฺคณฺ์ วตุวา อิทานิ ตเมว
คฺคณฺ์ นิสฺสาย สจฺจวณฺ์ ปยุญฺชติ อิทมฺปิ สงฺฆมฺติ ฯ

ตสฺสตุโถ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป ฯ อิมิสฺสาปี
กาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ อมนุสฺเสหิ
ปฏิกฺคหิตาติ ฯ

เอวํ จินฺนํสวปุคฺคถานํ คฺคณฺเณ ลัมภาริฏฺฐานํ สจฺจํ วตุวา
อิทานิ พุทฺชนปจฺจกฺขสฺส (๑) โสตาปนฺนสฺเสว คฺคณฺเณ วตฺตุมารทฺโธ
ยถินฺทจฺฉิลลิตฺติ ฯ

ตตฺถ ยถาติ อูปมาวณฺ์ ฯ อินฺทจฺฉิลลิตฺติ นครทฺวาร-
ลักรณวิวรณตฺถิ (๒) อุมฺมารพฺภนฺตเร อฏฺฐ วา ทสฺ วา หตฺถ
ปจฺฉิ ฆณฺิตฺวา อาโภกฺกิสฺส สारทารุมยถมฺภสฺเสตฺถ
อริวณฺ์ ฯ ปจฺฉินฺติ ภูมिํ ฯ สิตฺติ อนฺโต ปวิสิตฺวา
นिसฺสิตฺโต ฯ สียาติ ภเวยฺย ฯ จตฺพุภิ วาเตภิติ จตฺสูหิ ทิสฺสาหิ
อากเตหิ วาเตหิ ฯ (๓) อสมฺปกมฺปิโยติ กมฺเปตฺตุ วา
จาเลตฺตุ วา อสฺกฺกณฺเยโย ฯ ตถฺฐปมฺนติ ตถาวริชฺชํ ฯ
สปฺปฺริสนฺติ อุตฺตมปฺริสฺสํ ฯ วทามิติ ภณามิ ฯ โย
จตฺตาริ อริยสฺสจฺจานิ ปญฺญา ย อชฺโฆคาเหตุวา ปสฺสติ ฯ ตตฺถ
อริยสฺสจฺจานิ วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุพานิ ฯ
๑. ม. พุทฺชนปจฺจกฺขณ ฯ ๒. ม. นครทฺวารอิกรณตฺถิ วา ฯ
๓. ม. อากตฺวาเตหิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 40

เอวํ ภควา พุทฺชนปจฺจกฺขสฺส โสตาปนฺนสฺเสว วเสน
สํฆรตนสฺส คุณฺณํ วตฺวา อิทานิ ตเมว คุณฺณํ นิสฺสาย สจฺจวณฺ
ปยุตฺตติ อิทมฺปิ สงฺฆมฺติ ฯ

ตสฺสตุโถ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตฺวา ฯ อิมิสฺสาปี
กาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ อมฺนุสฺเสหิ
ปฏิกฺกฺกหิตาติ ฯ

เอวํ อวิเสสโต โสตาปนฺนสฺส คุณฺเนน สํฆาธิฏฺฐานํ
สจฺจํ วตฺวา อิทานิ เย เต ตโย โสตาปนฺนา เอกพีธี
โกลํโกโล สตฺตกฺขตฺตฺปรโมติ ฯ ยถา

อิเชกฺโข ปุคฺคโล ตินฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา
โสตาปนฺโน โหติ ฯเปฯ โส เอกเวย ภาวํ นีพฺพตฺเตตฺวา กฺกฺขสฺสนฺตํ
กโรติฯ อัย เอกพีธี ฯ ตถา เทว วา ตินฺนิ วา คุลานิ
สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา กฺกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อัย โกลํโกโล ฯ
ตถา สตฺตกฺขตฺตํ เทเวสุ จ มฺนุสฺเสสุ จ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา
กฺกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อัย สตฺตกฺขตฺตฺปรโมติ ฯ (๑) เตสํ สพฺพกนฺนิฏฺจสฺส
สตฺตกฺขตฺตฺปรมสฺส คุณฺเนน วตฺตุมารทุโร เย อริยสจฺจานีติ ฯ

ตตฺถ เย อริยสจฺจานีติ เอตํ วุตฺตนเยเนว ฯ วิภาวยนฺตีติ
ปญฺญาโอภาเสน สจฺจปฏิกฺกฺกาทกฺกิลสฺนฺธการํ วิธมิตฺวา อตฺตโน
ปกาสานิ ปากฺกานิ กโรนฺติ ฯ คมฺภีรปญฺเณนาติ อปฺปเมยฺย-
๑. อภ. ป. ๓๖/๔๗/๑๔๗ ฯ

ปฺลยตาย สเทวกสุตฺปิ โลกสุตฺต ฌาณน อลฺพุกเนยฺยปฺติฏฺฐ-
ปฺลยณนฯ สพฺพณฺณนาติ วุคฺคํ โหติฯ สุเทสิตานีติ สมาสพฺยาส-
สากฺลยเวกฺลยาทีหิ เตหิ เตหิ นเยหิ สุฏฺฐุ เทสิตานิฯ
กิณฺจาปี เต โหนฺติ ภูสฺปฺมตฺตาทิ (๑) เต วิภาวิตอริยสจฺจา
ปฺกุกฺลา กิณฺจาปี เทวราชจกุกวตฺติรชฺชาทีปมาทฏฺฐานํ
อากมฺม ภูสฺปฺมตฺตา โหนฺติฯ ตถาปี โสตาปตฺติมกฺกณฺณ
อภิสงฺขารวิญฺญาณสุตฺต นิโรธน (๒) จเปตฺวา สตฺต ภาเว อนมตฺตคฺเค
ลํสारे ये อุปฺปชฺเชยฺย นามณฺจ รูปณฺจฯ เตลํ นิรุทฺชตฺตา
อตฺถงฺกตฺตทา น อฏฺฐมํ ภาวํ อาทियนฺติฯ สตฺตมภาเว เอว ปน
วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสนตีติฯ (๓)

เอวํ ภาควา สตฺตกฺขตฺตฺตฺปรมวเสน ลํฆรตนสุตฺต คฺคณฺ
วตฺวา อิทานิ ตเมว คฺคณฺ นิสฺสาย สจฺจวจนํ ปฺยณฺชติ
อิทมฺปิ สงฺฆมฺติฯ

ตฺสสฺสโต ปุพฺเพ วุคฺคตฺนเยเนว เวทิตฺพุโปฯ อิมิสฺสาปี
คาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสฺสทฺสจกุกวาทेषฺสุ อมฺนุสฺเสหิ
ปฺกุกฺกหิตาติฯ

เอวํ สตฺตกฺขตฺตฺตฺปรมวเสน อฏฺฐมํ ภาวํ อนาทियนฺคฺณน
ลํฆาริฏฺฐานํ สจฺจํ วตฺวา อิทานิ ตฺสเสว สตฺต ภาเว
อาทियโตปี อณฺเณหิ อุปฺปหีนภาวาทานเหหิ ปฺกุกฺเลหิ วิสิฏฺฐเจน
๑. ม. ภูสิ ปมตฺตา...ฯ เอวมฺปริปีฯ ๒. ม. นิโรธาฯ
๓. ม. ปาปฺณิสฺสนตีติฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 42

คุณน วตตุมารทุโร สหาวสุตติ ฯ

ตตถ สหาวติ สทุธิเยว ฯ อสุตติ น เต ภว อฏฐม
อาทियนุตีติ วุตเตสุ อณตตรสสุ ฯ ทสฺสนสมฺปทายติ โสตา-
ปตฺติมคฺคสมฺปตฺติยา ฯ โสตาปตฺติมคฺโค หิ นิพฺพานํ ทิสฺวา
กตฺตพฺพกิจฺจสมฺปทาย สพฺพปจฺมํ นิพฺพานสฺส ทสฺสนโต
ทสฺสนนฺติ วุจฺจติ ฯ ตสฺส อตฺตนิ ปาตุภาโว ทสฺสนสมฺปทาย
ตาย ทสฺสนสมฺปทาย สห เอว ฯ ตยสฺสุ ฐมฺมา ชหิตา
ภวนฺตีติ เอตถ สฺ(๑) อิติ ปทปฺรณมตฺเต นิปาโต อิทฺสุ เม
สาริปฺุตต มหาวิภฺวโกชนสฺมี โหตีติ(๒) เอวมาทิสฺ วีย ฯ ยโต
สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย ตโย ฐมฺมา ชหิตา ภวนฺติ ปหีนา
ภวนฺตีติ อยเมเวตถ อตฺถโธ ฯ อิทานิ ชหิตฐมฺมสฺส ทสฺสนตฺถิ
อาห

สกุทายทิกฺขุจิจิ วิจิกฺขุจิจิตฺถจ

สีลพฺพตฺติ วาปี ยทตฺถิ กิณฺจิติ ฯ

ตตถ สติ กาย วิชฺชมานเน อูปาทานกฺขนฺธปฺลยจกสฺงฺขาเต กาย
วิสตฺติวตฺถกฺกา ทิกฺขุจิจิ สกุทายทิกฺขุจิจิ สติ วา ตตถ กาย ทิกฺขุจิจิปี
สกุทายทิกฺขุจิจิ ยถาวตฺตปฺปการเ กาย วิชฺชมานา ทิกฺขุจิจิ
อตฺถโธ ฯ สติเยว วา กาย ทิกฺขุจิจิปี สกุทายทิกฺขุจิจิ ยถา-
วตฺตปฺปการเ กาย วิชฺชมานเน รูปาทิสฺงฺขาโต อตฺตตฺติ เอว

๑. ม. อสุสุ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๘๒/๑๕๕ ฯ

ปวตตทา ทิฏฐิติ อตุโธ ฯ ตสสา จ ปหีนตตทา สพพทิฏฐิตตานิ
 ปหีนานิเยว โหนติ ฯ ตา หิ เนถฺ มุลฺ ฯ สพพทิลเสพฺยาริ(๑)-
 วูปสมนโต ปญญา จิกิจฺฉิตฺตํ วุจฺจติ ฯ ตํ ปญญาจิกิจฺฉิตฺตํ
 อโธ วิคตฺ ฯ ตโธ วา ปญญาจิกิจฺฉิตฺตา อิทํ วิคตฺตํ วิจิกิจฺฉิตฺตํ
 สตุถริ กงฺขตีติอาทินา (๒) นเยน วุตฺตาย อฏฺฐวตฺตูกาย
 วิมตฺติยาเอตํ อธิวณฺณํ ฯ ตสสา จ ปหีนตตทา สพฺพานิ
 วิจิกิจฺฉิตฺตานิ ปหีนานิ โหนติ ฯ ตถฺหิ เนถฺ มุลฺ ฯ อโธ
 พหิทฺธา สมณพฺรหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ วเตน สุทฺธิติ (๓)
 เอวมาทิสฺส อากตฺตํ โคสีลกุกฺกุรสีลาทิกํ นานาวิธํ (๔) สีลํ โกวต-
 กุกฺกุรวตาทิกถจ วตฺตํ สีลพฺพตฺตํ วุจฺจติ ฯ ตสฺส ปหีนตตทา
 สพฺพมฺปิ นคฺคิยมฺมุจฺฉิททาทิมรตปํ ปหีนํ โหติ ฯ ตถฺหิ ตสฺส
 มุลฺ ฯ เตน สพฺพาวसानเ วุตฺตํ ยทฺตฺถิ กิณฺจิติ ฯ ทฺกขทสฺสน-
 สมฺปทาย เจตฺถ สกฺกายทิฏฺฐิ ปหิยติ (๕) สมฺทยทสฺสนสมฺปทาย
 วิจิกิจฺฉิตฺตํ ปหิยติ ฯ มคฺคณิพฺพานทสฺสนสมฺปทาย สีลพฺพตฺตํ ปหิยตีติ
 วิญญาตพฺพํ ฯ

เอวมสฺส กิเลสวฏฺฏูปฺปหานํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตสฺมี
 กิเลสวฏฺฏู สติ เยน วิปากวฏฺฏูเณ ภาวิตพฺพํ ฯ ตปฺปหานา
 # ๑. ย. สพพทิลเสพ ฯ ๒. อภ. ฐ. ๓๔/๖๗๒/๒๖๓ ฯ
 # ๓. อภ. ฐ. ๓๔/๖๗๓/๒๖๓ ฯ ๔. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 44

ตสฺสาปี วิปากวณฺณสฺส (๑) ปหานํ ทีเปนฺโต อาห จตุหฺปาเยหิ
จ วิปฺปมุตฺโตติ ฯ

ตตฺถ จตฺตารโ อปายา นาม นิริยตฺริจฺจนเปตฺติวิสย-
อสุรกายา ฯ เตหิ เอส สตฺต ภเว อุปาทฺยฺนฺโตปี วิปฺปมุตฺโตติ
อตุโถ ฯ

เอวมสฺส วิปากวณฺณปฺปหานํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ยํ อิมสฺส
วิปากวณฺณสฺส มฺลภฺตํ กมฺมวณฺณํ ฯ ตสฺสาปี ปหานํ ทสฺเสนฺโต
อาห ฉจาภิจานานิ อภพฺโพ กาคฺคฺนฺติ ฯ

อภิจานานีติ โอปาริกจฺจนานานิ ฯ ตานิ เอส จ อภพฺโพ
กาคฺคฺ ฯ ตานิ จ อจฺจนเมตฺติ ภิกฺขเว อนวกาโส ฯ ยํ
ทฺธิจฺจิสฺมปฺนฺโน ปุคฺคโล มาตฺริ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติอาทินา
นเยน เอกนิปาเต(๒) วุตฺตานิ มาตฺรมาตฺรปิตฺรมาตฺรอรหนฺตมาต-
โลหิตฺตฺตฺปาทสฺสเมทอณฺณสฺตฺถารุทฺเทสกมฺมานีติ (๓) เวทิตพฺพานิ ฯ
ตานิ หิ กิณฺจาปี ทฺธิจฺจิสฺมปฺนฺโน อริยสาวโก กุณฺถกิปฺปฺลฺลิกมฺปิ
ชีวิตา น โวโรเปตี อปีจ โข ปน ปุณฺณชฺชนภาวสฺส
วิกฺรหณฺตํ วุตฺตานิ ฯ ปุณฺณชฺชนํ หิ อทฺธิจฺจิสฺมปฺนฺนตฺตา
เอว มหาสาวชฺชานิ อภิจานานิปิ กโรตี ทสฺสนสมฺปนฺโน
ปน อภพฺโพ ตานิ กาคฺคฺนฺติ ฯ อภพฺพคฺคหณฺ ฉตฺถ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. อจฺ. เอก. ๒๐/๑๕๖/๓๕ ฯ

ม. อุ. ๑๔/๒๕๔/๑๓๐ ฯ อภิ. วิ. ๓๕/๘๓๘/๔๕๕ ฯ

๓. ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ฯ

ภวนฺตเรปี อกรรมทสฺสนตฺถิ ๑ ภวนฺตเรปี หิ เอส อตฺตโน
อริยสาวกภาวํ อชานนฺโตปี ฌมฺมตาย เอว เอตานิ วา ๑
ปกฺกิตฺตปาณาติปาตาทีนํ วา ปญฺจ เวรานํ อญฺญสฺตถารุทฺเทเสน
สท ๑ จานานํ น กโรติ ๑ ยานํ สนฺชายนฺ อเอกฺจเจ ๑
จาทิฏฺฐานานํตีปํ(๑)ปจฺจตฺติ ๑ มตฺตมจฺจคฺคคาหาทโย เจตฺถ อริยสาวิกา
คามทาทิกา (๒)นํทสฺสนํ ๑

เอวํ ภควา สตฺต ภเว อาทิยโตปี อริยสาวกสฺส
อญฺเฬหิ อปฺปหีนภวาทานเหหิ ปุคฺคเลหิ วิสิฏฺฐจฺจนภาววเสน
สํฆรตนสฺส คฺคณํ วตฺวา อิทานิ ตเมว คฺคณํ นิสฺสาย
สจฺจวจฺจนํ ปญฺญชฺติ อิทมฺปิ สงฺฆตฺติ ๑

ตสฺสสฺสโต ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ๑ อิมิสฺสาปี
คาถาย อาณา โภกฺกิสฺตสทสฺสจกฺกวาเพสฺส อมนุสฺเสหิ
ปฏฺฐิกฺกหิตาติ ๑

เอวํ สตฺต ภเว อาทิยโตปี อญฺเฬหิ อปฺปหีนภวาทานเหหิ
ปุคฺคเลหิ วิสิฏฺฐจฺจนวเสน สํฆาทิฏฺฐานํ สจฺจํ วตฺวา อิทานิ
น เกวลํ ทสฺสนสมฺปนฺโน ๑ อภิฏานานํ อภพฺโพ กาคฺคํ
กํ ปน อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปี กมฺมํ กตฺวา ตสฺส ปฏฺฐิจฺฉาทนายปี
อภพฺโพติ ปมาทวิทาทินปี ทสฺสนสมฺปนฺนสฺส กตฺตปฏฺฐิจฺฉาทนา-
ภวาคฺคณน วตฺตุมารทฺโธ กิณฺจาปี โส กมฺมํ กโรติ

๑. ม. จฉาทิฏฺฐานานํตีปํ ๑ ๒. ม. อริยสาวิกคามทาทิกานํ ๑

ปาปกนฺติ ฯ

ตสฺสตุโธ โส ทสฺสนสมฺปนฺโน กิณฺจาปี สติสมฺโมเสน
 ปมาทวิหารํ อากมฺม ยํ ตํ ภควตา โลกวชฺชํ สยฺยจฺจุจฺจาทิกุมฺนํ(๑)
 สนฺธาย วุตฺตํ ยํ มยา สวากานํ ลิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ
 มม สวากา จีวิตเหตุปี นาทิกุมฺนตฺติฯ (๒) ตํ จเปตฺวา อญฺญํ
 กุฏฺฐิการสเสยฺยาที วา ปญฺญตฺติวชฺชวิติกุมฺสงฺขาตํ พุทฺธ-
 ปฏิกฺกฏฺฐมฺปี (๓) กายน ปาปกมฺมํ กโรตฺติฯ ปทโสธมฺมอตุตฺตริณฺนปฺปญฺจ-
 วาจาธมฺมเทสนาสมฺนปฺปลาปผรุสฺวจฺนาที วา วาจาฯ อุต
 เจตฺสา วา กตฺถจฺจิ กตฺถจฺจิ โลกโทสุปฺปาทนชาตฺรฺฐปาทิสาทิยน-
 จีวราทิปรีโภเกสุ อปฺจฺจเวกฺขณาทีปาปกมฺมํ (๔) กโรตฺติฯ อภพฺโพ โส
 ตสฺส ปฏฺิจฺจทหายฯ น โส ตํ อิทํ อกฺปฺปิยมกรณฺนิยฺนติ ชานิตฺวา
 มฺหุตฺตมฺปี ปฏฺิจฺจาทตฺติฯ ตํขณฺเวย ปน สตฺถริ วา วิญฺญฺสุ
 วา สพฺรหฺมจาริสฺสุ อาวิกตฺวา ยถาธมฺมํ ปฏฺิกโรตฺติฯ น ปฺน
 กริสฺสามิตฺติ เอวํ สํวริตฺพุทฺโธ วา สํวริตฺติฯ กสฺมาฯ ยสฺมา
 อภพฺพตฺตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตาฯ เอวฺรฺฐปมฺปี (๕) ปาปกมฺมํ กตฺวา
 ตสฺส ปฏฺิจฺจทหาย ทิฏฺฐนิพฺพานปทสฺส ทสฺสนสมฺปนฺนสฺส
 ปุคฺคตสฺส อภพฺพตฺตา วุตฺตาติ อตฺถโธ ฯ

- # ๑. ม. โลกวชชสยฺยจฺจานตฺติกุมฺนํ ฯ ๒. วิ. จุล. ๗/๔๕๘/๒๘๙ ฯ
- # ๓. อญฺ. อญฺฺจก. ๒๓/๑๐๙/๒๐๓-๔ ฯ พุ. อุ. ๒๕/๑๑๘/๑๕๖ ฯ
- # ๓. ม. พุทฺธปฏฺิกฺกฏฺฐํ ฯ ๔. ม. อปฺจฺจเวกฺขณาที วา ปาปกมฺมํ ฯ
- # ๕. ม. เอวฺรฺฐปํ ฯ

ถถิ ๑ เสยยถาปี ภิกขเว ททโร กุมารโ มนุโท
อตุตทานเสยโยโก หตุเถน วา ปาเทน วา อุงการโ อุกุมิตวา
จิปุปเมว ปฐิสัหริตติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฐมุตตาเอธา
ทิกุสิสมปุนนสสุ ปุคคลสสุฯ กิถจาปี ตถารูปี อापตตี อापชชติฯ
ยถารูปาย อापตติยา วุกุจันัน ปญญาตติฯ อถ โข นัน จิปุปเมว
สตุถริ วา วิถญญสุ วา สพุรหมจาริสสุ เทเสติ วิวริติ
อตุตทานีกโรติฯ เทเสตวา วิวริตวา อตุตทานีกตวา อายตี สัวาริ
อापชชติติ ๑ (๑)

เอว กถวา ปมาทวิหารินปี ทสสนสมปุนนสสุ
กตปฐิจมาทนาทาวกุเถน สัสมรตนสสุ กุณัน วตวา อิทานิ
ตเมว กุณัน นิสสาย สจจวจนัน ปญญชติ อิทมปี สงฆันติฯ
ตสสตุโถ ปุพุเพ วุตตนเยเนว เวทิตพุโพ ๑ อิมิสสาปี
คถาย อาณา โกภูิสตสทสจกถวาเพสุ อมนุสเสหิ
ปฐิกุคหิตาติ ๑

เอว สัสมปรียาปุนนानัน ปุคคลानัน เตน เตน
คุณปุปกาเรน สัสมาทิกุจันัน สจจันัน วตวา อิทานิ ยวายนัน
ภกถวา รตนตุตยคุณัน ทีเปเนเตน อิท สงฆเปเน อญญตุร
จ วิตุถาเรน ปรียตุตติชมโม เทสิโตฯ ตมปี นิสสาย ปุน
พุพุธาธิกุจันัน สจจันัน วตุตุมารทุโธ วนปุปคุมุเพ ยถา
๑. ม. ม. ๑๒/๕๔๖/๕๘๖ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณนา หน้า 48

มุสฺสิตคฺคเกติ ฯ

ตตฺถ อาสนฺนสนฺนิเวเสน ววตฺถิตานํ อฏฺฐิตานํ รุกฺขานํ(๑)
 สมุโห วนํฯ มฺลสารเพคฺคจฺจสาขาปลาเสหิ สํวฺพุโธ คุมฺโพ
 ปคุมฺโพฯ วน ปคุมฺโพ วนปฺปคุมฺโพฯ สฺวายํ วนปฺปคุมฺเพติ
 วุตฺโต ฯ เอวมฺปิ หิ วนสณฺโฑติ (๒) วตฺตํ ลพฺภติ อตฺถิ
 สวิตกฺกสฺวิจฺจาเรฯ อตฺถิ อวิตกฺกอวิจฺจามตฺเตฯ (๓) สฺสฺเช ทฺกฺเช ชีเวติ
 อาทิสฺสู วยิ ฯ ยถาติ อฺปมวจฺนํ ฯ (๔) มุสฺสิตานิ อคฺคานิ
 อสฺสาติ มุสฺสิตคฺคโลฯ สพฺพสาขापสาขาสฺ สฉฺชาตปฺปฺโผติ
 อตฺถิ โส ปฺพุเพ วตฺตตนเยเนว มุสฺสิตคฺคเกติ วุตฺโต ฯ
 คิมฺหาน มาเส ปจฺมสฺมี คิมฺหติ ये จตฺตาโร คิมฺหมาสฯ (๕) เตสํ
 จตฺนํ คิมฺหานํ เอกสฺมี มาเส ฯ กตฺมสฺมี มาเส อิติ เจฯ
 ปจฺมสฺมี คิมฺหฯ จิตฺรมาเสติ อตฺถิ โส หิ ปจฺมคิมฺโหติ จ
 พาลวสนฺโตติ จ วุจฺจติ ฯ ตโต ปรี ปทตฺถโต ปากฺกเมว ฯ
 อัย ปเนตฺถ สมนฺปิณฺฑตฺถโต ยถา ปจฺมคิมฺหนามเก พาลวสนฺเต
 นานาวิธฺรุกฺขคฺคหนฺเน วน (๖) สฺสฺปฺพิตคฺคสาโข ตฺรณฺรุกฺขคฺจฺจ-
 ปฺริยายนาโม ปคุมฺโพ อตฺถิย สฺสฺสิริโก โหติฯ เอวเมว
 ขนฺุชยตนาทึหิ สติปฺญฺจานสมฺมปฺปชานาทึหิ สีสฺสมาธิกฺขนฺุชยทึหิ
 วา นานปฺปการเหติ อตฺถปฺปเกทปฺปเพหิ อตฺถิย สฺสฺสิริกตฺตา

- # ๑. ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ ๒. ย. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ
- # ๓. ม. อวิตกฺกวิจฺจามตฺเต ฯ ๔. ม. โอปมวจฺนํ ฯ
- # ๕. สී. คิมฺหานมาสฯ ม. คิมฺหานํ มาสฯ
- # ๖. สී. นานาวิธฺรุกฺขคฺคหนฺเน ฯ

ตถุปมํ นิพพานคามิ มคฺคํ ทีปนโต นิพพานคามิ ปริยตติ-
ธมฺมวริ เนว ลาภเหตุ น สกฺกาธาภิเหตุฯ เกวลนฺตุ (๑) มหากรุณาย
อพฺภุสฺสาหิตททโย สุตฺตานํ ปรมํ หิตาย อเทสยิตฺติฯ ปรมํ
หิตายติ เอตฺถ จ กาถาพฺนุชฺชุตฺถิ อฺนฺนาสิโกฯ อยํ ปนตฺโต
ปรมฺหิตาย นิพพานาย อเทสยิตฺติฯ

เอวํ ภควา อิมํ สุปฺปฺพิตคฺควนปฺปคฺคฺมฺพสทิสํ ปริยตติธมฺมํ
วตฺวา อิทานิ ตเมว คฺคณิ นิสฺสาย พุทฺธาธิจฺ्ञานํ สจฺจวจนํ
ปฺยญฺชติ อิทมฺปิ พุทฺเธติฯ

ตสฺสสตฺโต ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺวา โภฯ เกวลํ ปน
อิทมฺปิ ยถาวุตฺตปฺปการิ ปริยตติธมฺมสงฺขาตํ พุทฺเธ รตนํ
ปณฺธิตฺนติ เอวํ (๒) โยเชตฺตพฺพิฯ อิมิสฺสาปิ กาถาย อาณา
โกภฺภิสฺตสทสฺสจกฺกวาเพสฺส อมฺนฺนฺสเสหิ ปฺภิกฺคฺคหิตาติฯ

เอวํ ภควา ปริยตติธมฺเมเนว พุทฺธาธิจฺ्ञานํ สจฺจํ วตฺวา
อิทานิ โลกุตฺตรธมฺเมเนว วตฺตุมารทฺโร วโร วรณฺญติฯ

ตตฺถ วโรติ ปณฺธิตฺตริมฺมุคฺคิเกหิ อิจฺฉิตฺโต อโห วต มยฺมปิ
เอวรูปา อสฺสสามาติฯ วรคฺคณโยคโต วา วโรฯ อุตฺตโม
เสฏฺฐจฺฉติ อตฺโตฯ วรณฺญติ นิพฺพานณฺญฯ นิพฺพานํ หิ
สพฺพธมฺมานํ อุตฺตมญฺเฐน วริฯ ตํ เจส โฟธิมฺเฐ สยํ
ปฺภวิชฺฉิตฺวา อณฺญาสิฯ วโรติ ปญฺจวคฺคิยทฺทวคฺคิยชฺฉุลาทีนํ
๑. ม. เกวลํ หิฯ ๒. ม. เอวํสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 50

อณฺเณสณฺจ เทวมนุสฺसानํ นิพฺเพชภากิยํ วา วาสนาภากิยํ
วา วรชฺมมทาสีติ (๑) อตฺโถ ๑ วราหโรติ วรสุส มคฺคสุส
อาหณฺตุตา วราหโรติ วุจฺจติ ๑ โส หิ ภควา ทีปฺงกรโต
ปฺภุติ สมตีส ปารมิโย ปุเรนฺโต ปุพฺพเกหิ สมฺมาสมฺพุทฺเธหิ
อนฺุยาดํ ปุราณมคฺควรมาหริฯ เตน วราหโรติ วุจฺจติ ๑ อปีจ
สพฺพณฺุตฺตณฺุณณปฺภีลาเกน วโรฯ นิพฺพานสจฺฉนิกิริยา ย วรณฺุณฯ
สตุตฺตานิ วิมุตฺติสฺสาทาเนน วโรฯ อุตฺตมปฺภีปทาหเรณฺโต (๒)
วราหโร ๑ เอเตหิ โลกุตฺตรคฺุณฺเหิ อธิกสุส กสุสจि อภาวโต
อนฺุตฺตโร ๑ อปโร นโย วโร อฺุปสมฺมาธิจฺ्ञานปฺริปฺรเณนฯ
วรณฺุณ ปณฺุณณธิจฺ्ञานปฺริปฺรเณนฯ วโร จาคาธิจฺ्ञานปฺริปฺรเณนฯ
วราหโร สจฺฉาธิจฺ्ञานปฺริปฺรเณนฯ วโร มคฺคสจฺฉมาหริ ๑ (๓)
ตถา วโร ปณฺุณฺุสฺสเยนฯ วรณฺุณ ปณฺุณฺุสฺสเยนฯ วโร
พุทฺธภาวตฺถิกานํ ตพฺุปายสมฺปทาเนนฯ วราหโร ปจฺเจกพุทฺธ-
ภาวตฺถิกานํ ตพฺุปายาหเรเนนฯ อนฺุตฺตโร ตตฺถ ตตฺถ อสทิสฺตายฯ
อตุตฺตนา วา อนาจริยโก หุตุวา ปเรสํ วา (๔) อาจริยภาเวเนนฯ
ชฺมมวโร อเทสยิ สวากภาวตฺถิกานํ ตพฺุตฺถาย สุวากฺขาท-
ตาทิคฺุณฺุยตุตฺตสุส ชฺมมวรสฺส (๕) เทสนโต ๑ เสสํ วุตฺตนยเมวาทิ ๑
    เอวํ ภควา นววิเชน โลกุตฺตรชฺมเมเนน อตุตฺตโน คฺุณฺิ
๑. ม. นิพฺเพชภากิยวาสนาภากิยวรชฺมมทาสีติ ๑ ย. วรชฺมมทาสี ๑
๒. ม. อุตฺตมปฺภีปทาหเรเนน ๑ ๓. ม. มคฺคสจฺฉมาหริติ ๑
๓. ม. วาสทฺุโท นตฺถิ ๑ ๕. ม. วรชฺมมสุส ๑

วตฺวา อิทานิ ตเมว कुณं निस्सาย พุทฺธาธิจฺ्ञานं สจฺจวณฺํ
ปยุณฺชติ อิทมฺปิ พุทฺเชติ ฯ

ตสฺสตุโถ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโพ ฯ เกวลํ ปน
ยํ วรํ นวโลกุตฺตรธมฺมํ เอส อณฺเณสึฯ ยณฺจ อทาสึฯ ยณฺจ
อาหริฯ ยณฺจ อเทสยึฯ อิทมฺปิ พุทฺเช รตนํ ปณฺธิตฺนติ เอวํ
โยเชตฺพุพฺ ฯ อิมิสฺสาปี กาถาย อาณา โกภูิสฺตสทฺสจฺจกฺกวาเพสุ
อมฺนุสฺเสหิ ปฏิกฺกหิตาติ ฯ

เอวํ ภควา ปริยตฺติธมฺมํ โลกุตฺตรธมฺมณฺจ निस्सาย ทฺวีหิ
กาถาหิ พุทฺธาธิจฺ्ञานं สจฺจํ วตฺวา อิทานิ ये तं परिยत्तिधम्मं
อสุสฺสสฯ สุตานุสฺสเรณ จ ปฏฺิปรชฺชิตฺวา นวปฺปการมฺปิ
โลกุตฺตรธมฺมํ อธิคฺมิสฺฯ เตสํ อนฺุปาทิสฺสนิพฺพานปฺปตฺติคฺุณฺ
นิสฺสาย ปฺน สํฆาธิจฺ्ञานं สจฺจํ วตฺตุมารทฺโธ จิณฺ
ปฺรารณฺนติ

ตตฺถ จิณฺนติ ปริกฺจิณฺ สฺมจฺฉินฺนํ (๑) วา ฯ ปฺรารณฺนติ
ปฺรารตฺนํ ฯ นวณฺติ สฺมปฺติ วตฺตมฺานํ ฯ นตฺถิสฺมภวณฺติ
อวิชฺขมานปาตฺถกาว่า ฯ วิรตฺตจิตฺตาติ วิคฺตราคจิตฺตาฯ आयติเก
ภวสฺมินฺติ อนาถมทฺธานํ ปฺนพฺภเว ฯ เตติ येสํ จิณฺ
ปฺรารณฺ นวํ นตฺถิสฺมภวํฯ ये จ आयติเก ภวสฺมี วิรตฺตจิตฺตาฯ
เต จิณฺสาสวา ภิกฺขุ ฯ จิณฺพีชาติ อฺจฺฉินฺนพีชาฯ อวิรูพฺหิณฺนทาติ
๑. ม. จิณฺนติ สฺมจฺฉินฺนํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 52

วิรุฬหิณทวิริหิตา ฯ นิพพนตีติ วิชฌายนติ ฯ ธีราติ ธิติ-
สมปยุนา ฯ ยถายมปทีโปติ อัย ปทีโป วิย ฯ กิ วุตต
โหติ ยนต สุตตานิ อุปฺปชชิตวา นิรุทรมปิ ปุราณ
อดีตกาลิกิ กมมํ ตณฺหาสิเนหสฺส อุปฺปหีนตฺตา ปฏิสนฺธิ-
อาหฺรณสมตฺตตาย อุกฺขิณฺเวย โหติ ฯ ตํ ปุราณํ กมมํ เยสิ
อรหตฺตมกฺเคน ตณฺหาสิเนหสฺส โสสิตตฺตา อุกฺกิณา ททฺฒพีชมิว
อายุตี วิปากทานาสมตฺตตาย ชิณฺ ๑ ยณฺจ เนสิ พุทฺธปฺุชาทิวเสน
อิทานิ ปวตฺตมานํ กมมํ นวนฺติ วุจฺจติ ฯ ตณฺจ ตณฺหาปฺุหฺานเนน
ฉินฺนฺมฺลปาทปฺุปฺุฝมิว อายุตี ผลทานาสมตฺตตาย เยสิ
นตฺติสมฺภวํ ฯ เย จ ตณฺหาปฺุหฺานเนน อายุติเก ภาวสุมี
วิรตฺตจิตฺตา ฯ เต ชิณฺาสา วิกฺขุ กมมํ เขตฺตํ วิญฺญาณํ
วิชฺนฺติ (๑) เอตฺถ วุตฺตปฏิสนฺธิวิญฺญาณสฺส กมฺมกฺขเยเนน ชิณฺตฺตา
ชิณฺพีชา ฯ โยปิ ปฺุพฺุเพ ปฺุนพฺุภวสงฺฆาตาย วิรุฬฺุหิยา ฉนฺโท
อโหสิ ฯ ตสฺสปิ สมฺทยปฺุหฺานเนน ปฺุหีนตฺตา ปฺุพฺุเพ วิย
จฺุติกาเล อสมฺภเวเน อวิรุฬฺุหิณฺุทา ธิติสมฺปยุนตฺตา ธีรา
จริมิวิญฺญาณนิโรเชน ยถายํ ปทีโป นิพฺุพฺุโต ฯ เอวํ นิพฺุพฺุติ ฯ
ปฺุน รูปิโน วา อรูปิโน วาติ เอวมาที ปฺุณฺตฺติปลํ
อจฺุเจนตีติ ฯ ตสฺผู้มี กิร สมเย นกรเทวตานํ ปฺุชฺนตฺถาย
ชาลิตฺสุ (๒) ปทีเปสฺสุ เอโก ปทีโป วิชฌายิ ฯ ตํ ทสฺเสนฺุโต อาห
๑. อ. ต. ก. ๒๐/๕๖๑/๒๘๓ ฯ ๒. ม. ชาลิตฺสุ ฯ

ยถายมฺปทีโปติ ฯ

เอวํ ภควา เย ตํ ปุริมาหิ ทวีหิ คาทาหิ วุตฺตํ
ปรียคฺติธมฺมํ อสุโสสสฺสํ สุตานุสारेเนว ปฏิปชฺชิตฺวา นวปฺปการมฺปิ
โลกุตฺตรธมฺมํ อธิคมีสุฯ เตสํ อนุปาทิสฺสณิพฺพานปฺปตฺติคฺคณฺ
วตฺวา อิทานิ ตเมว คฺคณฺ นิสฺสาย สงฺฆาธิญฺจานํ สจฺจจวนํ
ปยุลฺลชนฺโต เทสนํ สมาเป็นฺติ อิทมฺปิ สงฺฆํติ ฯ

ตสฺสสตฺโถ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺวาปิฯ เกวลํ ปน
อิทมฺปิ ยถาวุตฺเตน ปกาเรน จินฺตาสวภิกฺขุณฺ นีพฺพานสงฺฆาตํ
สงฺฆํ รตนํ ปณฺธิตนฺติ เอวํ โยเชตฺวาปิ ฯ อิมิสฺสาปี คาทาย
อาณา โภจิสฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ อมนุสฺเสหิ ปฏิกฺกหิตาติ ฯ

เทสนาปริโยसाने ราชกุลสฺส โสตฺถิ อโหสิฯ สพฺพุปทฺทวา
วูปสมิสฺส จตุราสีติยา ปาณสฺสทฺสานํ ธมฺมาภิสฺสมโย อโหสิ ฯ

อถ สกฺโก เทวานมินฺโท ภควตา รตนคฺคตฺยคฺคณฺ นิสฺสาย
สจฺจจวนํ ปยุลฺลขมานเนน นาครสฺส โสตฺถิ กตาฯ มยาปี
นาครสฺส โสตฺถิตฺถํ รตนคฺคตฺยคฺคณฺ นิสฺสาย ยํ ภิกฺขุจํ วตฺตพฺพนฺติ
จินฺเตตฺวา อวसाने คาทาตฺตยํ อภาสิ ยานีธ ภูตานีติ ฯ

ตคฺคตฺย ยสฺมา พุทฺโธ ยถา โลกहितคฺคตฺย อสุสฺสูกํ
อาปฺนเนหิ อาคนฺตพฺพิฯ ตถา อาคตฺโตฯ ยถา จ เอเตหิ คนฺตพฺพิฯ
ตถา คตฺโต ยถา จ เอเตหิ อาชานิตพฺพิฯ ตถา อาชานนฺโตฯ
ยถา จ ชานิตพฺพิฯ ตถา ชานนฺโตฯ ยถา จ ตเถว โหติฯ ตสฺส

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 54

คมนโต (๑) จ ตถาคโตติ วุจจติ ฯ ยสุมา จ โส เทวมนุสเสหิ
ปุปฺผคนฺธาทีนาปี (๒) พหิ นิพฺพตฺเตน อุปรกรณนํ ฌมฺมานุฌมฺม-
ปฏฺฐิตตฺตาทีนา จ อตฺตนิ นิพฺพตฺเตน อตีวีย ปุชฺชิตฺตํ ตสุมา
สกุโก เทวานมินฺโท สพฺพํ เทวปริสํ อตฺตนา สทฺฐี
สมฺปิณฺเฑตฺวา อาห

ตถาคตํ เทวมนุสฺสปุชฺชิตํ

พฺุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุติ ฯ

ยสุมา ปน ฌมฺเม มกฺกชฺชโม ยถา ยุกนทฺชสมถวิปฺสฺสนาพเลน(๓)
คนฺตพฺพํ กิเลสปกฺขํ สมฺจุณฺนิทฺนฺเตนํ ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ นิพฺพานชฺชโม
ยถา คโต ปญฺญา ย ปฏฺฐิตฺตํ สพฺพทฺกขวิฆาตาย สมฺปชฺชติ ฯ
พฺุทฺธาทีหิ ตถา อากโต ฯ (๔) ตสุมา ตถาคโตติ วุจจติ ฯ ยสุมา
จ สจฺจปิ ยถา อตฺตโน หิตาย ปฏฺฐิปนฺเนหิ คนฺตพฺพํ เตน
เตน มกฺกเคนํ ตถา คโต ตถาคโตเตว วุจจติ ฯ ตสุมา
อวเสสคาถาทฺวเยปี ตถาคตํ ฌมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ
ตถาคตํ สจฺจํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุติ วุตฺตํ ฯ เสสํ วุตฺตนยเมวาทิ ฯ

เอวํ สกุโก เทวานมินฺโท อิมํ คาถาตุตฺถํ ภาสิตฺวา
ภควนฺตํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา เทวปุรเมว คโต สทฺฐี
เทวปริสายํ ภควา ปน ตเทว รตนสุตฺตํ ทฺุติยทิวเสปี
เทเสสิ ฯ ปุณ จตุราสีติยา ปาณสทฺสฺสานํ ฌมฺมาภิสฺมโย
๑. ม.คทนโต จ ฯ ๒. ม. ปีสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. ยุกนทฺช... ฯ ๔. ม. อวคโต ฯ

*เล่มที่ 22 รตนสุตตวณณา หน้า 55

อโหสิฯ เอว ภควา ยาว สุตตมัม ทิวสั เทเสสิฯ ทิวเส ทิวเส
ตเถว ฐมมาภิสมโย อโหสิฯ

ภควา อพฺตมาสมเว เวสาลิยั วิหริตฺวา ราชนั [๑] ราชคหิ
คจฺจมาติ ปฏิวเทสิฯ ตโต ราชานो ทิคุเณน สกฺกาเรน
ปฺน ตีหิ ทิวเสหิ ภควนฺตัม คจฺจาทิรึ นยีสฺสุฯ คจฺจาย นิพฺพตฺตา
นาคราชานो จินฺเตตฺถุ มนุสฺสา ตถาคตฺตสฺส สกฺกาเร กโรนฺติฯ
มยั กิ น กริสฺสามาติ สฺวณฺณรชตมณฺนิมยา นาวาโย
มาเปตฺวา สฺวณฺณรชตมณฺนิมเย เอว ปลลฺงเก ปลฺญาเปตฺวา
ปลฺยจวณฺณปทุมสฺลนฺนํ อุกกั กริตฺวา อมฺหากั อนฺนคฺคหิ
กโรธาติ ภควนฺตัม อุปคตาฯ ภควา อธิวเสตฺวา
รตนนาวมารูโฬห ปลฺยจ จ ภิกฺขุสฺตานิ สกั สกั นาวั
อาโรหนฺติฯ (๒) นาคราชานो ภควนฺตัม สทฺธิ ภิกฺขุสฺงมฺน
นาคภวณั ปเวเสสสฯ ตตฺร สฺสุทฺ ภควา สพฺพรตฺตี นาคปริสาย
ฐมมัม เทเสสิฯ ทฺตฺติยทิวเส ทิพฺเพหิ ขาทนียโกชนิเยหิ มหาทานั
อทฺตฺสุฯ ภควา อนฺนโมทิตฺวา นาคภวณา นิภฺขมิฯ ภูมฺมภูจฺเทวา (๓)
มนุสฺสา จ นาคา จ ตถาคตฺตสฺส สกฺกาเร กโรนฺติฯ มยั กิ
น กริสฺสามาติ จินฺเตตฺวา วณฺณมฺพฺรฺกฺขปฺพตฺตาทิสฺสุ ฉตฺตฺตาติจ-
ฉตฺตฺตานิ อุกฺกขิปีสฺสุฯ เอเตเนว อุปาเยน ยาว อกฺนิภูจฺพฺรหฺม-
ภวณัฯ ตาว มหาสกฺกาเรวิเสโส นิพฺพตฺติฯ พิมฺพิสาโรปี ลิจฺฉวีหิ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ราชนนฺติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. อยั ปาโจ นตฺถิฯ
๓. ม. ภูมฺมภูจฺา เทวาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณฺณา หน้า 56

อาคตกาเล กตสกุการโต ทิคุณมกาสิฯ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว
ปฺลยฺหิ ทิวเสหิ ภควนฺตํ ราชคหํ อานะสิ ฯ

ราชคหํ อนุปฺปตฺเต ภควติ ปจฺจนาภตฺตํ มณฺฑลมาเล
สนฺนิปตฺตานํ ภิกฺขุํ อยมนุตฺรา กถา อุทฺปาที อโห พุทฺธสฺส
ภควโต อานุกาโวฯ ยํ อุทฺทิสฺส คงฺกาย โอรโต จ ปารโต
จ อฏฺฐโยชโน ภูมิภาโค นินฺนณฺจ ถลณฺจ สมฺมํ กตฺวา พาลุกาย
โอกิริตฺวา ปุพฺเพหิ สลฺลนฺโนฯ โยชนปฺปมาณํ คงฺกาย อุทกํ
นानาวณฺเณหิ ปทุเมหิ สลฺลนฺนํฯ ยาว อกนิฏฺฐภวานาว
ฉตฺตาคิฉตฺตานิตี ฯ ภควา ตํ ปวตฺตี ฉตฺวา
คณฺฐกฺุโต นิกฺขมิตฺวา ตํชณฺานุรูปเณ ปาฎิหาริเณ มณฺฑลมาลํ
คณฺตุวา (๑) ปฺลยฺฉตฺตปวฺรพฺุทฺธาสะเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ปน (๒)
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนิสินฺนาติ ฯ ภิกฺขุ สพฺพิ อารโจะสิ ฯ ภควา เอตทโวจ
น ภิกฺขเว อัยํ ปุชฺาวิเสโส มยฺหํ พุทฺธานุภาเวณ นิพฺพตฺโตฯ
น นาคเทวพฺุรหฺมานุภาเวณฯ อปีจ โข ปุพฺเพ อปฺปมตฺตก-
ปริจฺจาकานุภาเวณ นิพฺพตฺโตติ ฯ ภิกฺขุ อหํสุ น มยฺ ภนฺเต
ตํ อปฺปมตฺตกํ ปริจฺจาคํ ชานามฯ สาธุ โน ภควา ตถา
กเถตตฯ ยถา มยฺ ตํ ชานะยฺยามาติ ฯ

ภควา อห ภูตปุพฺพิ ภิกฺขเว ตกฺกสิลาโย สงฺโฆ นาม
๑. ม. คณฺตุวา มณฺฑลมาเพ ฯ ๒. ม. ปนสทฺโท นตฺติ ฯ

พราหมโณ อโหสิฯ ตสฺส ปุตุโต สฺสีโม นาม มาณโว
โสทสวสุตฺตเทสิโก เวณฯ โส เอกทิวสํ ปิตริ อุตฺตงฺกมิตฺวา
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ ตํ ปิตา อาห กิ
ตาท สฺสีมาติฯ โส อาห อิจฺฉามหิ ตาท พาราณสิย
กนฺตฺวา สิปปิ อุกฺคเหตฺุนฺติฯ เตน หิ ตาท สฺสีม อสุโก
นาม พราหมโณ มม สหายโกฯ ตสฺส สนฺติกิ กนฺตฺวา
อุกฺคณฺหาหิตี กหาปณฺสทสฺสํ อทาสิฯ โส ตํ กเหตฺุวา
มาตาปิตโร อภิวาเทตฺวา อนุปฺพุเพน พาราณสี กนฺตฺวา
อุปจารยฺตุเตน วิธินา อจาริยิ อุตฺตงฺกมิตฺวา อภิวาเทตฺวา
อดฺตานํ นิเวเทสิฯ อจาริโย มม สหายกสฺส ปุตุโตติ มาณโว
สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา สพุพปาหุเนยฺยมกาสิฯ โส อทฺธานกิลมถ
ปฏฺิวินฺนเทตฺวา ตํ กหาปณฺสทสฺสํ อจาริยสฺส ปาทมฺเเล จเปตฺวา
สิปปิ อุกฺคเหตุํ โโอกาสํ ยาจิฯ อจาริโย โโอกาสํ กตฺวา
อุกฺคณฺหาเปสิฯ โส ทหุญจ กณฺหนฺโต พหุญจ กณฺหนฺโต
คหิตคหิตญจ สุวณฺณภาชเน ปกฺขิตฺตมिव สีหเตลลํ อวินสฺสมานํ
ธารนฺโต ทฺวาทสวสุตฺतिकิ สิปปิ กติปฺยมาเสเนว ปรีโยสาเปสิฯ
โส สชฺฉมายิ กโรนฺโต อาทิมชฺฉมฺเวยสฺส (๑) ปสฺสติฯ โน
ปรีโยสานํฯ อถ อจาริยิ อุตฺตงฺกมิตฺวา อาห อิมสฺส
สิปปสฺส อาทิมชฺฉมฺเวย ปสฺสามิฯ ปรีโยสานํ น ปสฺสามิติ
๑. ม. อาทิมชฺฉมฺเวยฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 58

อาจริโย อาห อหฺมปี ตาต เอวเมวาทิ ฯ อถ โโก อาจริย
อิมสฺส สิปปสฺส ปรีโยสานํ ชานาตีติ ฯ อสิปตเน ตาต
อิสโย อตฺถิ ฯ เต ชานะยฺยุนฺติ ฯ เต อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉามิ
อาจริยาติ ฯ ปุจฺฉ ตาต ยถาสฺขนฺติ ฯ โส อสิปตฺนํ
คนฺตฺวา ปจฺเจกพฺพุเท อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ อาทิมชฺฉปรีโยสานํ
ชานาถาติ ฯ อามาวุโส ชานามาติ ฯ ตํ มมฺปิ สิग्ขาเปถาติ ฯ
เตน หาวุโส ปพฺพชาหิ ฯ น สกฺกา อปพฺพชิตฺเตน สิग्ขิตฺตุนฺติ ฯ
สาธฺม ภูนฺเต ปพฺพชาเชต วามํ ฯ ยํ วา อิจฺฉนฺติ ตํ กตฺวา ปรีโยสานํ
ชานาเปถาติ ฯ เต ปพฺพชาเชตฺวา กมฺมภูจฺฉาเน นีโยเชตฺถ
อสมตฺถา เอวํ เต นีวาเสตพฺพิ ฯ เอวํ ปารุปีตพฺพนฺติอาทินา
นเยน อากิสมจาริกํ สิग्ขาเปสฺสุ ฯ โส จ (๑) ตตฺถ สิग्ขนฺโต
อุปนิสฺสยสมฺปนฺนตฺตา อจิเรเนว ปจฺเจกโพธิ อภิสมฺพุชฺฉิ ฯ
สกลพาราณสียํ สฺสึสมฺปจฺเจกพฺพุโชติ ปากโฏ อโหสิ
ลาภคฺคยสคฺคปฺปตฺโต สมฺปนฺนปรีวาริ ฯ โส อปฺปายุก-
สํวตฺตนิยสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา น จิเรเนว ปรีนิพฺพายิ ฯ ตสฺส
ปจฺเจกพฺพุธา จ มหาชนกาโย จ สรีริกิจฺจํ กตฺวา ธาตุโย
คเหตฺวา นครทฺวารे ฐปี ปติฏฺฐาเปสฺสุ ฯ
อถ โข สงฺโฆ พุราหฺมโณ ปฺปตฺโต เม จิรํ คโต
น จสฺส ปวตฺตี ชานามิตี ปฺปตฺตํ ทฏฺฐกาโม ตกฺกสฺสึลาย
๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

นิกขมิตฺวา อนุปฺพุเพน พาราณสี ปตฺวา มหาชนกาโย
สนฺนิปตฺติํ ทิสฺวา อทฺธา พหุสุ ชนกาเยสุ (๑) เอโกปี เม
ปฺคตฺตสฺส ปวตฺตี ชานิสฺสตีติ จินฺเตนฺโต ตตฺถ (๒) อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปฺจฺฉิ สฺสึโม นาม มาณโว อิธ อากโต อตฺถิฯ อปี นุ
ตสฺส ปวตฺตี ชานาถาติฯ เต อาม พุราหฺมณ ชานามฯ
อสมึ นกเร พุราหฺมณสฺส สนฺติเก ตินฺณํ เวทานํ ปารุ
หฺตฺวา ปจฺเจกพุทฺธานํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ปจฺเจกพุทฺโธ
หฺตฺวา อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรินิพฺพายิฯ อยมสฺส
ถฺวโป ปตฺติฏฺจาปีโตติ อากฺสุฯ โส ภูมึ หตฺถเณน ปหริตฺวา
โรทิตฺวา จ ปรีเทวิตฺวา จ ตํ เจตियงฺกณฺณํ คนฺตฺวา ตินฺนํ
อุทฺทริตฺวา อุตฺตรสาฎฺถเณน วาลุกํ อานตฺวา ปจฺเจกพุทฺธ-
เจตियงฺกณฺเณ อากิริตฺวา กมณฺฑลฺลโต อุทเณน สมฺนตฺโต ปรีปฺโผสิตฺวา
วนปฺพุเพหิ ปฺชึ กตฺวา อุตฺตรสาฎฺถเณน ปฏากํ อารोเปตฺวา
ถฺวปฺสฺส อุปฺริ อตฺตโน นตฺตํ พนฺชิตฺวา ปกฺกามีติ ฯ

เอวํ อตฺตีตํ ทสฺเสตฺวา ตํ ชาตํ ปจฺจุปฺปนฺเนน
อนุสนฺนฺเชนฺโต ภิกฺขุณฺณํ ชมฺมกถํ กเถสิ ลียา โข ปน โว
ภิกฺขเว เอวมสฺส อญฺโฆ นฺน เตน สมเยน สงฺโฆ พุราหฺมโณ อโหสิตีฯ
น โข ปเนตํ เอวํ ทฏฺฐพฺพิฯ อหํ เตน สมเยน สงฺโฆ
พุราหฺมโณ อโหสิฯ มยา สฺสึมสฺส จ (๑) ปจฺเจกพุทฺธสฺส เจตियงฺกณฺเณ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
๓. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 60

ติณานิ อุทธานิฯ ตสฺส เม กมมสฺส นิสฺสนฺเทน
อฏฺฐโยชนมคฺคํ วิหตฺตวณฺณกฺกํ กตฺวา สมี สฺสทฺธมกํสุฯ มยา
ตตฺถ วาลูกา โอภิณฺณาฯ ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค
วาลูกํ โอภิรีสุฯ มยา ตตฺถ วณฺกุสฺเมหิ ปุชา กตาฯ ตสฺส
เม นิสฺสนฺเทน นวโยชนมคฺเค ธเล จ อุทเท จ นานาปุเปหิ
ปุเปสฺสนฺธโร อํสุฯ มยา ตตฺถ กมณฺทโลทเทเน ภูมิ ปรีปฺโผลิตาฯ
ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิยํ โปกฺขรวสฺสํ วสฺสิฯ มยา ตสฺมี
เจติเย ปฏฺฐากา อาโรปีตาฯ ฉตฺตถจ พนฺธฺฯ ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน
ยวากนิกฺขรภาวนา ปฏฺฐากา จ อาโรปีตาฯ ฉตฺตาทิฉตฺตานิ จ อุตฺติตานิ ฯ
อิติ โข ภิกฺขเว อํ มยํ ปุชาวิเสโส เนว พุทฺธานุภาเวเน
นิพฺพตฺโตฯ น นาคเทวพุรฺหฺมานุภาเวเนฯ อปีจ โข อปฺปมตฺตก-
ปริจฺจาคานุภาเวเน นิพฺพตฺโตติฯ ชมฺมกถาปริโยสานเ อิมํ
คาถมภาสิ

มตฺตาสฺสฺสปริจฺจาคา   ปสฺเส เจ วิปฺปลํ สฺขํ
จเช มตฺตาสฺสฺสํ ธีโร   สมนฺปสฺสํ วิปฺปลํ สฺขนฺนติ ฯ (๑)

ปรมตถโชติกาย ขุททกกฐกถาย

รตนสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. พุ. พุ. ๒๕/๘/๕ ฯ พุ. ฐ. ๒๕/๓๑/๕๓ ฯ

อามคณฺฐุตตวณณา

สามากจิงฺกุลกจินกานิ จาติ อามคณฺฐุตตํ กา อุปฺปตฺติฯ
อนฺุปฺปนฺเน ภควติ อามคณฺโธ นาม พุราหุมนฺโณ ปญฺจหิ
มาณวกสฺเตหิ สทฺธิ ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา หิมวณฺต์
ปวิสิตฺวา ปพฺพตฺนฺตเร อสฺสมปทํ (๑) การาเปตฺวา วณฺมุผลาหาโร
หุตฺวา ตตฺถ ปฏฺิวสฺติฯ น กทาจิ มจฺจมํลํ ขาทติฯ อถ
เตลํ ตาปसानํ โลณฺมพิลาทีนํ อปริภฺยชฺชนฺตานํ ปณฺฑุโรโก
อุปฺปชฺชติฯ ตโต เต โลณฺมพิลาทีเสวนตฺถาย มนฺุสฺสปถํ กจฺจมาติ
ปจฺจนตคามํ สมฺปตฺตาฯ ตตฺถ มนฺุสฺสา เต ทิสฺวา (๒) เตสุ
ปสิทิตฺวา นิมนฺเตตฺวา โภเชตฺสฯ กตภคฺตกิจฺจानํ เนลํ
มณฺุจปีจปริโภกภาชนปาทมกฺขนาทีนํ อุปฺเนตฺวา เอตฺถ ฆนฺเต
วสฺสฯ มา อุกฺกณฺจิตฺถาติ วสณฺุจานํ ทสฺเสตฺวา ปกฺกมํสิฯ
ทฺุคฺยทิวเสปี (๓) เนลํ ทานํ ทตฺวา ปฺน ฆมฺปฏฺิปาฏฺิยา เอเกกทิวลํ
ทานมทํสิฯ ตาปสา จตฺมาลํ ตตฺถ วสิตฺวา โลณฺมพิลาทีเสวนาย
ถิรภาวูปฺปตฺตสรีรา หุตฺวา มยํ อาวุโส กจฺจมาติ มนฺุสฺसानํ
อาโรเจลฺุฯ มนฺุสฺสา เตลํ เตลตฺถทฺุลาทีนํ อทํสิฯ เต ตานิ
อาทาย อตฺตโน อสฺสมเมว อคมํสิฯ ตถจฺ คามํ ตเถว ลํวจฺจเร
ลํสจฺจเร อาคมํสิฯ มนฺุสฺสาปี เตลํ อาคมนกาลํ วิทิตฺวา
ทานตฺถาย ตถทฺุลาทีนํ สชฺเชตฺวา ว อจฺจนฺติ อาคเต
๑. ม. ยฺ. อสฺสมํฯ ๒. ม. เต ทิสฺวาติ น ทิสฺสฺติฯ
๓. ยฺ. ทฺุคฺยทิวเส จาปีฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณนา หน้า 62

จ เน ตเถว สมฺมาเนนฺติ ฯ

อถ ภควา โลเก อุปฺปชฺชิตฺวา ปวตฺติตฺตปวรชฺชมจฺจโก
อนฺุปฺพุเพน สวตฺถิ คนฺุตฺวา ตตฺถ วิหรนฺุโต เตสํ ตาปสํ
อนฺุปนิสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา ตโต นิกฺขมฺม ภิกฺขุสํฆปริวฺโต
จาริกํ จรมาโน อนฺุปฺพุเพน ตํ คามํ อนฺุปฺตโต ฯ (๑) มนฺุสฺสา
ภควนฺุตํ ทิสฺวา มหาทานานิ อํหํสูฯ ภควา เตสํ ชมฺมํ
เทเสตี ฯ เต ตาย ชมฺมเทสนาย อุปฺเปกฺจฺเจ โสตาปนฺนา
เอกฺจฺเจ สกทาคามิโน อนาคามิโน อหฺเสสฯ เอกฺจฺเจ ปฺพุชฺชิตฺวา
อรหตฺตํ ปาปุณฺีสูฯ ภควา ปฺนฺเทว สวตฺถิ ปจฺจาคมาสี ฯ
อถ เต ตาปสํ ตํ คามํ อากมฺีสูฯ มนฺุสฺสา ตาปเส
ทิสฺวา น ปฺพุพฺสทิสํ โกตฺถุหลมกํสู ฯ ตาปสํ เต ปฺจุณฺีสู
กึ อวฺุโส อิมํ มนฺุสฺสา น ปฺพุพฺสทิสาย กึ นฺุ โข อัย
คาโม ราชทณฺุแทน อุปฺทฺทโตฯ อุทาทุ ทฺุพฺภิกฺกเขนฯ อุทาทุ
อเมฺหหิ สีลาทิกฺกณฺุเหหิ สมฺปนฺนตโร โกจิ ปฺพุชฺชิตโต อิมํ
คามมฺนฺุปฺตโตติ ฯ เต อํหํสู น ภนฺุเต ราชทณฺุแทนฯ น
ทฺุพฺภิกฺกเขนายํ คาโม อุปฺทฺทโตฯ อปีจ ทฺุทฺุโร โลเก อุปฺปนฺุโนฯ
โส ภควา พหุชนหิตาย ชมฺมํ เทเสนฺุโต อีธาคโตติ ฯ ตํ
สุตฺวา อามคฺนฺุชตาปโส ทฺุทฺุโรติ คหปตโย วเทถาติ ฯ
ทฺุทฺุโรติ ภนฺุเต วทามาติ ติกฺกขตฺตํ วตฺวา โมโสปี โข เอโส
๑. ยฺ. สมมฺนฺุปฺตโตติ ฯ

*เล่มที่ 22 อามคฺนฺรสุตฺตวณฺณนา หน้า 63

ทฺลลโก โลกสมฺมึฯ ยทิตฺ พุทฺโธติ อตฺตมโน อตฺตมนวาทํ
นิจฺจเรตฺวา ปุจฺฉิ กิณฺนุ โข โส พุทฺโธ อามคฺนฺรํ ภูจฺชติฯ
น ภูจฺชตีติฯ โโก ภูจฺเต อามคฺนฺโรติฯ อามคฺนฺโร นาม
มจฺฉมฺมํสํ คหปตโยติฯ ภควา ภูจฺเต มจฺฉมฺมํสํ ปริภูจฺชตีติฯ
ตํ สุตฺวา ตาปโส วิปฺปฏิสาริ อโหสิ มาเหวญฺจ ปน
พุทฺโธ สियามาเหว โข ปน น พุทฺโธ สियาคิฯ ปุณ
จินฺเตสิ พุทฺธานํ ปาตฺฐาโว นาม ทฺลลโกฯ กนฺตฺวา พุทฺธํ
ทิสฺวา (๑) ปุจฺฉิตฺวา ซานิสฺสามีติฯ ตโต เยน ภควา คโตฯ
ตํ มคฺคํ มนุสฺเส ปุจฺฉิตฺวา วจฺฉกิทฺธิเน กาวี วีย
ตฺริตฺตฺริโต สพฺพตฺถ เอกฺรตฺติวาเสน สาวตฺถิ อนุปฺปตฺวา
เชตวนเมว ปาวิสิ สทฺธิ สกาย ปริสายฯ ภควาปิ ตสมฺมึ
สมเย ชมฺมเทสนตฺถาย อาสเน นิสินฺโนว โหติฯ ตาปสา
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมฺม (๒) ตฺถนฺทิสฺวา อนภิวาเทตฺวาว เอกมฺนฺตํ
นินฺทิสฺสุฯ ภควา กจฺฉิ โว อิสฺโย ชมนิยฺนติอาทินา นเยน
เดหิ สทฺธิ ปฏิสมฺโมติฯ เตปิ ชมนิยฺ โโก โคตฺมาติ
อาทิมานฺสฺสุฯ ตโต อามคฺนฺโร ภควนฺตํ ปุจฺฉิ อามคฺนฺรํ โโก โคตฺม
ภูจฺชติฯ น ภูจฺชตีติฯ โโก โส (๓) พฺราหฺมณ
อามคฺนฺโร นามาคิฯ มจฺฉมฺมํสํ โโก โคตฺมาติฯ ภควา น
พฺราหฺมณ มจฺฉมฺมํสํ อามคฺนฺโรฯ อปฺจ โข อามคฺนฺโร นาม
๑. ย. พุทฺธํ ทิสฺวาติ น ทิสฺสตีติฯ
๒. ย. อุปฺกมฺมฯ ๓. ย. เอโสฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณนา หน้า 64

สพุกิเลสา ปาปกา อกุสลา ฐมาติ วตฺวา น พฺราหฺมณ
อิทานิ ตฺวเมว อามคฺนุํ ปุจฺฉิฯ อตีเตปี ติสฺโส นาม
พฺราหฺมโณ กสฺสปี ภควนฺตํ ปุจฺฉิฯ เอวญจ [๑] ปุจฺฉิฯ เอว [๒]
โส ภควา พฺยาภาสีติ ติสฺเสน จ พฺราหฺมณน กสฺสเปน
จ ภควตา วุตฺตคาถาโย เอว อานตฺวา ตาหิ คาถาหิ
พฺราหฺมณํ สลฺลาเปนฺโต อาห สามากจิงฺกุลกจันฺทานิ จาติ ฯ
อัยฺ ตาว อิมสฺส สุตฺตสฺส อิธ อุปฺปตฺติ ฯ อตีเต ปน

กสฺสโป กิร โปธิสฺสโต อญฺจ อสงฺเขยฺยยานิ กปฺปสฺต-
สทฺสสญจ ปารมิโย ปุเรตฺวา พาราณสิยิ พฺรหฺมทตฺตสฺส
พฺราหฺมณสฺส ฐนวตี นาม พฺราหฺมณิฯ ตสฺสา กุจฺฉิมฺหิ
ปฏฺิสนฺธิ อคฺคเหสิ ฯ อคฺคสาวโกปี ตํทิวสเมว (๓) เทวโลกา จวิตฺวา
อนฺุโรหิตพฺราหฺมณสฺส ปชาปติยา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺติ ฯ เอว
เตสํ เอกทิวสเมว ปฏฺิสนฺธิคฺคหณฺญจ กพฺภาวฺญฺจานญจ อโหสิฯ
เอกทิวสฺสเยว เอเตสํ เอกสฺส กสฺสโปฯ เอกสฺส ติสฺโสติ นาม
อํสุ ฯ เต สหปํสุกิพนฺกา เทว สหายกา อนฺุพฺพเพน วุจฺฉตี
อคมํสุ ฯ ติสฺสสฺส ปีตา ปุตฺตํ อาณาเปสิ อัยฺ ตาต
กสฺสโป นิภขมฺม ปพฺพชิตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสติฯ ตวम्ปิสฺส
สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ภวนิสฺสรณํ กเรยฺยาสีติ ฯ โส สาธฺวติ
ปฏฺิสฺสฺสฺสิตฺวา โปธิสฺสตฺตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อุโภปี สมฺม
๑. ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. เอวญจสฺส ฯ
๓. ม. ตํ ทิวสฺสเยว ฯ

ปพพชิสสามาติ อหฯ โพธิสตโต สาธติ ปฏิสสุณิฯ ตโต
วฑุฑี อนุปุตตกาเลปี ติสโส โพธิสตต อห เอหิ สมม
ปพพชิสสามาติฯ โพธิสตโต น นิกขมิฯ ติสโส น ตาวสสุ
ณณํ ปริปากํ คคณติ สยํ นิกขมม อธิปพพชชํ ปพพชิตวา
อรณเณ ปพพตปาเท อสุสมํ การาเปตวา วสติฯ โพธิสตโตปี
อปเรน สมเยน ฆเร จิตเยว อานาปานสสติ ปริคคเหตุวา
จตุตาริ ฆานานิ อภินญาโย จ อุปปาเทตวา ปาสาเทน
โพธิมณฺฑลมีปี คคตวา ปุณ ปาสาโท ยถาภูจानเนเยว ปติภูจาสติ
อธิภูจาสิฯ โส สกภูจानเนเยว ปติภูจาสิฯ อปพพชิตเนน กิร
โพธิมณฺฑลํ อุปคคตํ (๑) น สกกาติ โส ปพพชิตวา โพธิมณฺฑลํ
ปตวา นิสิติตวา สตต ทิวเส ปชานโยคํ กตวา สตตหิ
ทิวเสหิ สมมาสมโพธิ สจจกาสิฯ ตทา อธิปตเน
วิสติสหสสา ปพพชิตา ปฏิวสนติฯ อถ กสฺสโป ภควา เต
อามนฺเตตวา ฆมมจกุกํ ปวตเตสิฯ สุตตปริโยसानเนเยว (๒) สพเพว
อรหนฺโต อหเสสฯ โส สุกํ ภควา วิสตติภิกขุสหสสปริวุโต
ตตเถว อธิปตเน วสติฯ กีกิ (๓) จ นํ กาสิกกราชา จตฺตหิ
ปจฺจเยหิ อุปภูจาสติฯ

อถกทิวสํ พาราณสิवासี เอโก ปุริโส ปพพเต
จนฺทนสาราทินิ คเวสนฺโต ติสสสุส ตาปสสุส อสุสมํ ปตวา
๑. ย. ปตตํฯ ๒. ม. ย. สุตตปริโยसानเนฯ ๓. ม. กีกิฯ
เอวมุปริปีฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 66

ตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐาสี ๙ ตาปโส ตํ ทิสฺวา
ภูโต อากโตสํตีติ ปุจฺฉิ ๙ พาราณสีโต ภูนฺเตติ ๙ กา ตตฺถ
ปวตฺตีติ ๙ ตตฺถ ภูนฺเต กสฺสโป นาม สมฺมาสมฺพุทฺโธ
อุปฺปนฺโนติ ๙ ตาปโส ทูลลภสฺวานํ (๑) สุตฺวา ปิตฺโตสมฺนสฺสชาโต
ปุจฺฉิ กิ โส อามคฺนฺธํ ภูชฺชติ ๙ น ภูชฺชติติ ๙ โภ ภูนฺเต
อามคฺนฺโชติ ๙ มจฺฉมํสํ อวฺโสติ ๙ ภควา ภูนฺเต มจฺฉมํสํ
ภูชฺชติติ ๙ ตํ สุตฺวา ตาปโส วิปฺปฏิสํวโร หุตฺวา ปฺน
จินฺเตสิ คนฺตฺวา ตํ ปุจฺฉิสฺสามิ ๙ สเจ อามคฺนฺธํ ปริภุชฺชามิ
วภฺชติ ๙ ตโต นํ ตุมฺหากํ ภูนฺเต ชาตียา จ กุลสฺส จ
โคตฺตสฺส จ อนนฺจฺฉวิกเมตฺนฺติ นีวาเรตฺวา ตสฺส สนฺติเก
ปพฺพชิตฺวา ภวนิสฺสรณํ กริสฺสามิติ ๙ สลฺลหุํ อุปฺกรณํ
คเหตฺวา สพฺพตฺถ เอกเรตฺติวาเสน สายนฺหสมเย พาราณสี
ปตฺวา อีสิปตฺนเมว ปาวิสิ ๙ ภควาปี ตสฺมี สมเย
ธมฺมเทสฺนตฺถาย อาสเน นิสฺสินฺโนเยว อโหสิ ๙ (๒) ตาปโส
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมฺม อนภิวาเทตฺวา ตฺวณฺทฺวิภูโต เอกมฺนตํ
อฏฺฐาสี ๙ ภควา ตํ ทิสฺวา ปุพฺเพ วุตฺตฺนเยเนว ปฏฺฐิสฺมโฆมิ ๙
โสปี ขมฺนียํ โภ กสฺสปาติอาทินิ วตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิทฺวา
ภควนฺตํ ปุจฺฉิ อามคฺนฺธํ โภ กสฺสป ภูชฺชติ ๙ น ภูชฺชติติ ๙
นาหิ พุราหฺมณ อามคฺนฺธํ ภูชฺชามิติ ๙ สาธุ สาธุ โภ
๑. ม. ทูลลภสฺวานํ ๙ ๒. ม. ยู. โหติ ๙

*เล่มที่ 22 อามคณฺฐุตตวณณา หน้า 67

กสฺสป ปรกฺกนเป อขาทฺนโต สุนฺทรมกาสิฯ ยุตฺตเมตฺ โภโต
กสฺสปสฺส ชาติยา จ กุลสฺส จ โคตฺตสฺส จาติฯ ตโต
ภควา กิเลเส สนฺธาย อามคณฺฐํ น ภูณฺชามิตี วทามิฯ
พฺรหฺมโณ มจฺจมํสํ ปจฺเจติฯ ยนฺนุนาหํ เสว คามํ
ปิณฺฑาย อปฺวิสิตฺวา กิกริณฺโณ เหา อารตํ ปิณฺฑปาตํ
ปริภฺรุษเยยฺยํ เอวํ อามคณฺฐํ อารพฺภ กถา ปวตฺติสฺสตีฯ
ตโต พฺรหฺมณฺโณ ชมฺมเทสฺนายนฺ สลฺยณฺเปสฺสามิตี พุติยทิวเส
กาลสฺเสว สรีรปริกมฺมํ กตฺวา คณฺธกฺกฺกํ ปาวิสิ ฯ ภิกฺขุ
คณฺธกฺกฺกํทวารํ ปิหิตํ ทิสฺวา น ภควา อชฺช ภิกฺขุหิ
สทฺธี ปวิสิตฺกามิเต คตฺวา คณฺธกฺกฺกํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา
ปิณฺฑาย ปวิสิสฺสุ ฯ

ภควาปิ คณฺธกฺกฺกํโต นิภฺขมฺม ปณฺณตฺตาสเน นิสิทิฯ
ตาปโสปี โข ปตฺตสาขํ (๑) ปจฺติตฺวา ขาทิตฺวา ภควโต สนฺติเก
นิสิทิ ฯ กิกริ กาสิกราชา ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรณฺเต ทิสฺวา
กฺกฺกํ ภาควา ภณฺเตติ ปุจฺฉิตฺวา วิหารมฺหาราชาติ จ สุตฺวา
นानาพฺยณฺชนรสฺมเนกมํสฺวิกติสฺมปฺนํ โภชนํ ภควโต
ปาหฺลสิ ฯ อมฺจจา วิหารํ เนตฺวา ภควโต อโรเจตฺวา
ทกฺขิณฺนทกํ ทตฺวา ปรีวิสนฺตา ปจฺมํ นานามํสฺวิกติสฺมปฺนํ
ยาคฺ อทฺสฺสุ ฯ ตาปโส ทิสฺวา ขาทิ นฺ โข โนติ จินฺเตนฺโต
๑. ม. ปตฺตสากํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 68

อฏฐาสีฯ ภควา ตสฺส ปสฺสโตเยว ยาคู ปิวนฺโต มฺสขณฺทำ
 มฺเข ปกฺขิปีฯ ตาปโส ทิสฺวา กุฑฺโธฯ ปฺน ยาคูปีตสฺส
 นานารสพฺยณฺชนโกชนมทํสุฯ ตมฺปิ คเหตุวา ภูณฺชนุตํ ทิสฺวา
 อติวีย กุฑฺโธ มจฺจมํสํ ขาทนฺโตเยว น ขาทามิติ ภณฺตีติฯ
 อถ ภควนฺตุํ กตภตฺตกิจฺจํ หตฺถปาเท โชวิตฺวา นิสินฺนํ
 อฺปสงฺกมฺม โภ กสฺสป มุสา ตฺวํ ภณฺสีฯ เนตํ ปณฺทิตฺตกิจฺจํฯ
 มุสวาวิทฺโห ทิ ครหิโต พุทฺธานํฯ เยปี เต ปพฺพตปาเท
 วนมฺลผลาทีหิ ยาเปตฺวา (๑) อีสโย วสนฺติฯ เตปี มุสา น
 ภณฺนฺตีติ วตฺวา ปฺน อีสินํ คุณฺเณ กาถาย วนฺณเณนฺโต อาห
 สามากจิงฺกุลกจिनฺกานิ จาติฯ

ตตฺถ สามากาติ ฐนิตฺวา วา สีสานิ อฺจฺจินิตฺวา
 คยฺหุปคา ตินฺชณฺยชาติฯ ตถา จิงฺกุลกา กณฺวีรปฺปผลฺลจฺจานีสีสานิ
 โหนฺติฯ จินฺกานิติ อฏฺฐิปพฺพตปาเทสุ อโรปิตชาตา จินฺมฺคฺคาฯ
 ปตฺตปฺผลนฺติ ยํ กิณฺจิ หริตปฺณณฺํฯ มฺลผลนฺติ ยงฺกิณฺจิ
 กนฺทมฺลํฯ ควิปฺผลนฺติ ยํ กิณฺจิ รุกฺขวฺลฺลิตฺถํฯ มฺลคฺคหณฺเณ
 วา กนฺทมฺลํฯ ผลคฺคหณฺเณ รุกฺขวฺลฺลิตฺถํฯ ควิปฺผลคฺคหณฺเณ
 อฺทเก ชาตสิงฺฆาฏกเกสฺรฺกาทิปฺผลํ ขาทิตพฺพิฯ ฐมฺเมน
 ลทฺฐนฺติ ทฺเตยฺยปฺหิณฺคมนาทิมิจฺฉาชีวํ ปหาย วนฺเ อญฺญาจริยา
 ลทฺฐิฯ สตฺนฺติ สนฺโต อริยาฯ อสฺสสฺมานาติ (๒) ภูณฺชฺมานาฯ
 # ๑. ม. ยฺ. ยาเปตฺวาฯ ๒. ม. อสฺนฺมานาติฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 69

น กามกามา อลิกั ฆณนุตีติ เต เอว อมมา อปริคฺคหา
เอตานิ สามากาทีนิ ฆุชฺชมานา อิสโย ยถา ตฺวํ
สาธฺมฺมสาทิกเก กามे ปตฺตยฺนุโต อามคฺคฺชํ ฆุชฺชนุโตเยว นานํ
พฺุราหุณฺณ อามคฺคฺชํ ฆุชฺชามิตฺติ ฆณนุโต อลิกั ฆณนุตีติ ตถา
น กามกามา อลิกั ฆณนุตีติ กามํ (๑) กามยฺนุตา มุสา น
ฆณนุตีติ อีสินํ ปัสสาย ภควโต นินฺนํ ทีเปตี ฯ

เอว อีสินํ ปัสสาปเทเสน ภควนฺตํ นินฺนิตฺตฺวา อิทานิ
อตุตฺตนา อธิปฺเปตํ นินฺนิตฺตฺวา ตสฺสเสตฺตฺวา นิปฺปฺริยาเยเนว ภควนฺตํ
นินฺนิตฺตฺวา อห ยทสมมาโนตี ฯ (๒)

ตตฺถ ทกาโร ปทสนฺนุทฺธิโก ฯ อโย ปนฺตฺโต โย กิณฺณิจิเทว
ลาปมัสํ (๓) วา ติตฺตฺติรํมัสํ วา โชวนจฺเจตนาทีนา ปุพฺพปฺริกมฺเมน
สฺกตฺตํ ปจฺจนวสนาทีนา ปจฺจนาปฺริกมฺเมน สฺนุญฺจิตฺตํ น มาตรา
น ปิตฺราฯ อปีจ โข ปน ทกฺขิณฺณโย อยฺนติ มณฺณนฺเตหิ (๔)
ธมฺมกามเหติ ปเรหิ ทินฺนํฯ สกฺกการกรณฺเ ปยตํ ปณฺณิตํ อลฺงฺกตฺตํ
อตุตฺตมรสฺตาย โอชวณฺตตฺตาย ตามวสาหรณฺสมตฺถตฺตาย (๕) จ ปณฺณิตํ
อสุสฺมาโน (๖) ออาหารยมาโนฯ น เกวลลฺจ โย กิณฺณิจิ มัสเมวฯ อปีจ
โย ปน อิมฺมปิ สาลีนมฺนํ วิจิตฺกาพํ สาลิตฺตฺตฺนุโลทนํ
ปฺริฆุชฺชมาโน โส ฆุชฺชสิ กสฺสป อามคฺคฺชํ โส ตฺวํ ยงฺกิณฺณิจิ

๑. ม. ย. กาม ฯ ๒. ม. ยทสมมาโนตี ฯ

๓. ม. สสมัสํ ฯ ๔. ม. ย. มณฺณมานเหติ ฯ

๕. ม. ย. ตามพลกรณฺสมตฺถตฺตาย ฯ ๖. ม. อสนมาโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคคุณณา หน้า 70

มัสสิ ภุชมาโน อิทยจ สาสีนมนนํ ปริภุชมาโน ภุชสิ
กสฺสป อามคฺชนฺติ ภควนฺตํ โคตฺเตน อาลปฺติ ฯ

เอวํ อาหารโต ภควนฺตํ นินฺทิตฺวา อิทานิ มุสาวาทํ
อาโรเปตฺวา นินฺทนฺโต อห น อามคฺชนฺ อปฺย
สุสฺงฺเขตฺหิตฺย

ตสฺส ตโถ ปุพฺเพ มยา ปุจฺฉิตฺโต สฺมาโน น อามคฺชนฺ
มม กปฺปตีติ อิจฺเจว ตวํ ภาสสิ ฯ เอวํ เอกํ เสนเนว ตวํ
ภาสสิ พุรหฺมพฺนฺชฺ พุราหฺมณคฺคณฺวิรหิต ชาติมตฺตพุราหฺมณาติ
ปริภาสนฺโต ภณฺติ ฯ สาสีนมนฺนฺติ สาลิตฺตญฺโลทหนํ ฯ

ปริภุชมาโนติ ภุชมาโน ฯ สกฺนตฺมเสหิ สฺสฺงฺเขตฺหิตฺติ ตทา
ภควโต อภิหฺมฺ สกฺนตฺมสฺสิ นินฺทิสฺนฺโต ภณฺติ ฯ เอวํ

ภณฺนฺโต เอว จ ภควโต เหฎฺฐา ปาทตลา ปภฺตฺติ

ยาว อฺปฺริ เกสคฺคา สรรีรมฺลฺโลเกนฺโต ทวตฺตีสวรวกฺขณาสิตีอนุพฺยณฺชน-
สมฺปทฺยจ พฺยามปฺปภาปริกฺเขปฺยจ ทิสฺวา เอวรฺฐโป มหาปฺริส-

ลกฺขณาทิมณฺชิปภฺตฺติกาโย (๑) น มุสา ภณฺติ อรหฺติ ฯ อยฺยหิ สฺส

ภวตฺเรปี สจฺจวาจา นิสฺสนฺเทเนว อุณฺณา ภมฺกนฺตเร ชาตา

โธทาตา มุฑฺ ติลสฺสนฺนิภาฯ เอเกกานิ จ โลมกฺุเปสฺ โลมมานิ

สฺวายํ กถมิทานิ มุสา ภณฺติ สฺสฺติ ฯ อทฺธา อญฺโฆ อิมสฺส

อามคฺชนฺ ภวิสฺสฺติ ฯ ยํ สนฺธาย เอตทโวจ นาหิ พุราหฺมณ

๑. ม. มหาปฺริสลกฺขณาทิมณฺชิปภฺตฺติกาโย ฯ

*เล่มที่ 22 อามคฺนฺรสุตฺตวณฺณนา หน้า 71

อามคฺนฺรํ ภูจฺจามีติ ยนฺนุนาหิ เอตํ อิมํ คาคาเสสํ อห อห

ปฺจฺฉามี ตํ กสฺสป เอตมตฺถํ

กถํปกาโร ทว อามคฺนฺโรติ ฯ

อถสฺส ภควา อามคฺนฺรํ วิสฺสชฺเชตฺถํ ปาณาติปาโตติ

เอวมาทิมานํ ฯ

ตตฺถ ปาณาติปาโตติ ปาณวโร ฯ วชฺเชทพฺพนฺนฺนฺติ

เอตฺถ สตฺตานิ ทณฺหาทีหิ อาโกฏฺฐํ วโร ฯ หตฺถปาทาทีนํ

เจทนํ เจโท ฯ รชฺชฺชาทีหิ พฺนฺโร พฺนฺรณํ ฯ เถยฺยํมฺสาวาโทติ(๑)

เถยฺยญฺจ มฺสาวาโท จ ฯ นิกตฺติ ทสฺสามิ ฯ กริสฺสามิติ-

อาทีนา นเยน อาสํ อุปฺปาเทตฺวา นีราสากรณํ(๒) ฯ วญฺจนานีติ

อสุวณฺณํ สุวณฺณนฺติ กาคาปนาทีนํ ฯ อชฺฉณฺนํกตฺตฺนฺติ

นिरตฺถกมเนกคฺนฺถปริยาปฺณนํ ฯ (๓) ปรทารเสวนาติ ปรปรฺกคฺคฺหิตาสฺ

จาริตฺตาปชฺชนํ ฯ เอสามคฺนฺโร นหิ มํสโกชนนฺติเอส

ปาณาติปาตาทีอกุสฺสธรมฺมสมฺมทาจาริ อามคฺนฺโร วิสฺสคฺนฺโร

กฺณปคฺนฺโร ฯ กิการณาฯ อมฺนฺญญตฺตา กิเลสอสุจิมิสฺสกตฺตา

สพฺภิชฺชิจฺจจิตฺตฺตา ปรมทฺถคฺนฺรภาวาวหตฺตา จ ฯ เย

หิ อฺสุสนฺนํกิเลสํ (๔) สตฺตาฯ เต เตหิ อติทฺถคฺนฺรํ โหนฺติฯ

นิกฺกิลีสานํ มตฺสรีรมฺปิ ทฺถคฺนฺรํ น โหติฯ ตสฺมา

๑. ม. เถยฺยํ มฺสาวาโทติ ฯ ย. เถยฺยํมฺสาวาโทติ ฯ

๒. ส. ย. นีราสฺงกรณํ ฯ

๓. ส. ย. อชฺฉณฺนํกชฺชนนฺติ นีรตฺถกานตฺถชนกคฺนฺถปริยาปฺณนํ ฯ

๔. ม. อฺสุสนฺนํกิเลสํ ฯ

*เล่มที่ 22 อามคฺนฺรสุตฺตวณฺณนา หน้า 73

เอส เอตาย กาถาย ปุคฺคเถ อธิฏฺฐาย นิตฺติภูโจ กามเส
อสนฺนตฺตา รสฺสทฺฐตา อาชีววิปฺตติ นตฺถิกทฺธิฏฺฐิ กายทฺฐจฺริตาทิ-
วิสมตฺตา ทฺรฺนฺนยภาวตฺตติ (๑) อปโรปิ ปุพฺเพ วุตฺเตนตฺเถน (๒) จพฺพิโร
อามคฺนฺโร เวทิตฺตฺโป ฯ น หิ มฺสโกชนนฺติ มฺสโกชนํ ปน
ยถาวุตฺเตเนวตฺเถน น อามคฺนฺโรติ ฯ

ทฺติยคาถายปี เย ลฺลฺลฺลฺลฺล (๓) เย ลฺลฺลฺล นิสฺสาฯ อตฺต-
กิลมถานฺนยุตฺตตฺตติ อตฺโถ ฯ ทารฺรณฺตติ กกฺขพา โทวจฺสฺสตาเยตฺตทา ฯ
(ปร) ปิฏฺฐิมฺสีกาติ ปฺริมฺ (๔) มชฺฐิ ภูมิตฺวา ปรมฺมฺเม อวณฺณ
ภาสิตฺวา ฯ (๕) เอเต หิ อภิมุขํ โอลฺลเกตฺตมสฺสโกนฺตทา ปรมฺมฺฆานํ
ปิฏฺฐิมฺสขาทกา วิย โหนฺตฺติฯ เตน ปิฏฺฐิมฺสีกาติ วุจฺจนฺติ ฯ
มิตฺตทฺทฺทฺโนติ (๖) มิตฺตทฺทฺทฺกาฯ (๗) ทารฺรณฺชีวเตสฺส วิสฺสสาสมาปนฺนानํ
มิตฺตทานํ ตตฺถ มิจฺฉาปฺปฏิปชฺชนกาติ วุตฺตํ โหติ ฯ นิกฺกฺรณฺตติ
กรฺรณฺวิริทิตา สตฺตทานํ อนตฺถกามา ฯ อติมานิโนติ อิชฺเชจฺจ
ชาติยา วา ฯเปฯ อณฺนตฺรณฺนตฺเรณ วตฺถนา ปเร อติมณฺณตฺติฯ
โย เอวรฺูโป มาโน ฯเปฯ เกตฺตมฺยตฺตา จิตฺตสฺสฺสฺสฺส (๘) เอวํ
วุตฺเตน อติมานนํ สมฺนฺนาคตา ฯ อทานสฺสีลาติ อทานปฺกตฺติกาฯ
อทานาธิมฺตฺตทา อสฺวิภาครตฺตติ อตฺโถ ฯ น จ เทนฺติ กสฺสจฺจิติ
๑. สฺ. ยฺ. ทฺรฺนฺนโพรตฺตติ ฯ ๒. ม. ยฺ. วุตฺเตเนวตฺเถน ฯ
๓. ม. ลฺลฺลฺลฺลฺล ฯ ๔. ม. ยฺ. ปฺโรโต ฯ ๕. ม. ยฺ. อวณฺณภาสิน ฯ
๖. ม. มิตฺตทฺทฺทฺโนติ ฯ ๗. ม. ยฺ. มิตฺตทฺทฺทฺกา ฯ
๘. อภิ. วิ. ๓๕/๘๘๓/๔๓๖ ฯ

*เล่มที่ 22 อามคณฐุตตวณณา หน้า 75

ปฏิจจาทนตาฯ อุตฺตยาติ ปรลาภสกุการาทิสฺ อุตฺตยาฯ
ภสฺสสมุสฺสโยติ สมุสฺสตีตฺ ภสฺสึฯ อตฺตกุกฺสนตาติ วุตฺตํ โหติฯ
มานาติมาโนติ อิชฺเชกฺโข ชาติยา วาฯ เปฯ อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ
วตฺตนา ปุพฺพกาลํ ปฺเรหิ สทิสฺ อตฺตานํ ทหติฯ อปรกาเล
อตฺตานํ เสยฺยํ ทหติฯ ปฺเรหิ หีนํ น ทหติฯ โย เอวฺรุโป
มาโนฯ เปฯ เกตฺตุมยฺตา จิตฺตสฺสชาติ (๑) วิภงฺเก วิภตฺโตฯ
อสพฺภิ สนฺถโวติ อสปรฺริเสหิ สนฺถโวฯ เอสามคณฺโธ น
หิ มํสโกชนนฺติ เอส โกธาติ นวฺวิโธ อกฺุสฺลราสี ปุพฺเพ
วุตฺเตเนวตฺเถน อามคณฺโธติ เวทิตฺพฺโพฯ น หิ มํสโกชนนฺติฯ

เอวํ ฌมฺมาธิกฺุจฺจานาย เทสฺนายน นวฺวิธํ อามคณฺธํ
ทสฺเสตฺวา ปฺนปฺปี ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว ปุคฺคลาธิกฺุจฺจานาย
เทสฺนายน อามคณฺเธ วิสฺสชฺเชนฺโต ติสฺโส คาลาโย อภาสีฯ

ตฺตถฺย เย ปาปสีลาติ เย ปาปสฺมาจฺรตฺตาย ปาปสีลาติ
โลเก ปากฺุญาฯ อិณฺฆาตฺตฺจกาติ วสฺลสฺตฺเต วุตฺตนเยน อิ้นฺ
คเหตุวา ตสฺส อปฺปทานेณ อิณฺฆาตาฯ เปสฺสุณฺเณน สฺจกา
จฯ โวหารกฺุญา อิชฺ ปาณฺุฎฺฐีปกาติ ฌมฺมกฺุญฺจฺจานเณ (๒) จิตฺตา ลณฺจํ (๓)
คเหตุวา สามิเก ปฺราเชนฺตา กฺุญฺเณ โวหารเณ สมนฺนาคตฺตฺตา
โวหารกฺุญาฯ ฌมฺมกฺุญฺจฺจปฺกฺุตฺตฺตา ปาณฺุฎฺฐีปกาฯ อถฺวา
อิธาติ สาสเณฯ ปาณฺุฎฺฐีปกาติ ทสฺสีลาฯ เต หิ ยสฺมา เนสฺ

๑. อภิ. วิ. ๓๕/๘๘๓/๔๗๖ฯ ๒. ม. ฌมฺมกฺุญฺจฺจานเณฯ
๓. ม. ลณฺจํฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 76

อิริยาปถสมปทาที (๑) สีลวันตปติรูปี (๒) อตถิฯ ตสฺมา ปาฏิรูปิกา ฯ
นราธมาเยช กโรนฺติ กิพฺพิสนฺติเย อิช โลกนราธมา
มาตาปิตุสฺ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธาทีสุ จ มิจฺฉา ปฏิปตฺติสณฺณิตํ
กิพฺพิลํ กโรนฺตีตีฯ (๓) เอสามกนฺโธ น หิ มํสโกชนนฺติ เอส
เอตาย คาถาย ปุคฺคเล อธิญฺจาย นิตฺติญฺโจ ปापสีลตา
อินฺจมาตตา สฺวจกตา โวหารกฺกฺกตา ปาฏิรูปิกตา กิพฺพิสการิตาติ
อปโรปี ปุพฺเพ วุตฺเตเนวตฺเถน ฉพฺพิโธ อามกนฺโธ เวทิตพฺโพฯ
น หิ มํสโกชนนฺติ ฯ

เย อิช ปาณฺสุ อสณฺณตา ชนาติเย ชนา อิช โลก
ปาณฺสุ ยถากามจาริตาย สตมปิ สหสฺสมปิ มาเรตฺวา
อนฺุทยามตฺตสฺสาปี อกรณฺน อสฺยตาฯ ปเร สมากาย
วิหสฺมยฺย
ตโต มา เอวํ กโรถาติ ยาจฺนฺตานํ วา นีวาเรนฺตานํ วา
ปาณฺิเลทฺท
สมากาย อชฺช ทสฺฯ อชฺช วิสนฺติ เอวํ สมากายิตฺวาเนลํ (๔)
วธพฺพ
ทฺท
มจฺจมาตกมิกพฺพ
๑. ม. อิริยาปถสมปทาทีหิ ฯ ๒. สี. สีลวันตปฏฺฐูปตา ฯ
๒. ม. อ. กโรนฺติ ฯ ๓. ม. อ. เตลํ ฯ

*เล่มที่ 22 อามคณฺฐุตตวณณา หน้า 77

ผรุสวาจาฯ อนาทรคติ อิทานิน กริสฺสามฯ วิรมิสฺสาม
เอวฺรูปาติ เอวฺ อาทรวิริหิตาฯ เอสามคณฺโธ น หิ มํสโกชนนฺติ
เอส เอตาย คาถาย ปุคฺคเถ อธิฏฺฐาย นิตฺทิกฺโข ปาณาติปาโต
วชฺจเฉทพฺพนฺนฺติอาทินา นเยน ปุพฺเพ วุตฺโต จ(๑) อวุตฺโต
จ ปาณฺสุ อสฺยตฺตา ปเรสํ วิหเสตฺตา ทุสฺสีลตฺตา ลุทฺทตฺตา
ผรุสฺตา อนาทรตฺติ (๒) ฉพฺพิโธ อามคณฺโธ เวทิตพฺโพฯ น
หิ มํสโกชนนฺติฯ ปุพฺเพ (๓) วุตฺตมฺปิ เหนฺ น โสตุกามตฺตาย (๓)
อวชารณตฺตาย ทพฺพหิกรณตฺตายติ (๔) เอวมาทฺทฺหิ การณฺเหทฺธิ ปฺน
วฺจฺจติฯ เตเนว จ ปฺรโต วกฺขติ อิจฺเจตมตฺถํ ภควา
ปฺนปฺปฺนฺฯ อกฺขาสิ นฺ เวทยิ มนฺตปารคฺคูติฯ

เอเตสฺ กิทฺธา วิรุทฺธาติปาติโนติ เอเตสฺ ปาณฺสุ
เคเรน กิทฺธาฯ โทเสน วิรุทฺธาฯ โมเหน อาทินวํ อปฺสฺสนฺตา
ปฺนปฺปฺนฺ อหฺมาจารปฺตฺติยา อติปาติโน จ(๕)ฯ เอเตสฺ วา
ปาณาติปาโต วชฺจเฉทพฺพนฺนฺติอาทินา นเยน วุตฺเตสฺ
ปาปกมฺเมสฺ ยถาสภาวํ ยเ เคธวิโรธาติปาตสงฺขาตา
ราคโทสโมหาฯ เหนฺติ กิทฺธา วิรุทฺธา อติปาติโน จฯ
นิจฺจยฺยตฺตาติ อุกฺสเถ (๖) นิจฺจํ อฺยฺยตฺตาฯ กทาจิ ปฺกฺกิสงฺขา
๑. สฺตี. ปุพฺเพ วุตฺโต วาฯ ๒. ม. ยฺ. อนาทรโรติฯ
๓. ม. ยฺ. วุตฺตมฺปิ หิ โสตฺนํ โสตุกามตฺตายฯ
๔. สฺตี. ทพฺพหิกรณตฺตายติฯ
๕. ม. ยฺ. จสทฺโท นตฺถิฯ ๖. ม. ยฺ. อุกฺสเถกรณฺฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 78

อปฺปฏิวริตาฯ เปจฺจาติ อสฺมา โลกา ปรี โลกั (๑) คนฺตุวาฯ
ตมฺ วัชนฺติ เยฯ ปตฺนฺติ สตฺตา นิริยํ อวิสิราติ เย โลกนฺตริ-
กนฺชการสงฺขาตํ นิจฺกุลินตาภิเกทํ (๒) วา ตมฺ วัชนฺติฯ เย จ
ปตฺนฺติ สตฺตา อวิจฺจาภิเกทํ นิริยํ อวิสิรา อโศคตฺตีสสาฯ เอสามคนฺโชติ
เตสํ สตฺตานํ ตมวชนนิริยปตฺนเหตุ เอส เศวโรธาติปาตเกโท
สพฺพามคนฺชมูลฺภูโต ยถาวุตฺเตนตฺเถน ติวโร อามคนฺโชฯ น
หิ มฺสโกชนนฺติ มฺสโกชนํ ปน น อามคนฺโชติฯ

เอวํ ภควา ปรมตฺตโต อามคนฺชํ วิสฺสชฺเชตฺวา ทฺกคฺคิมกฺค-
ภาวณฺจสฺส ปกาเสตฺวา อิทานิ ยสฺมี มจฺจมฺสโกชนเน ตาปโส
อามคนฺชสฺสณฺณี ทฺกคฺคิมกฺคสฺสณฺณี จ หุตฺวา ตสฺส อโกชนเนน
สุทฺธิกาโม หุตฺวา ตํ น กฺุณฺชติฯ ตสฺส จ อณฺณสฺส จ
ตถาวิชสฺส วิโสเชตฺตุ (๓) อสมตฺถภาวํ ทสฺเสนฺโต น มจฺจมฺสนฺติ
อิมํ จปฺปทํ กถมาหฯ

ตตฺถ สพฺพปทานิ อนฺติมปเทน โยเชตฺพทานิ น
มจฺจมฺสํ โสเชติ มจฺจํ อวิติณฺณกฺงฺขํฯ น อามุติยณฺณมฺหุคฺคูปเสวนา
โสเชนฺติ มจฺจํ อวิติณฺณกฺงฺขนฺติ เอวํฯ เอตฺถ จ น
มจฺจมฺสนฺติ อขาทियมานํ มจฺจมฺสํ น โสเชติฯ ตถา
อนาสกตฺตนฺติ เอวํ โปราณา วทนฺติฯ (๔) เอวํ ปน สฺนุทฺตรตรี
สฺยา น มจฺจมฺसानํ อนาสกตฺตํ น มจฺจมฺसानานาสกตฺตํฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. นิจฺกุลิตาภิเกทํฯ

๓. ม. โสเชตฺตุฯ เอวมฺปริปีฯ ๔. ม. ย. วนฺณนฺติฯ

มจฺจมนํสํ (๑) อนาสกคฺตํ น โสเชติ มจฺจนฺติ ๗ ปาโจปี (๒)
 สียา ๗ เอวํ สนฺเต อนาสกคฺตํ โอิหียตีติ ๗ ตํ(๓) จ น
 อมรตเปณ สงฺกหิตตฺตา(๓) ๗ เย วาปี โลเก อมรา พหู ตปาติ
 เอตฺถ หิ สพฺโพปี วุตฺตาวเสโส อตฺตกิลมโถ สงฺกหํ
 กจฺจตีติ ๗ น นกฺขียนฺติ อเจลกคฺตํ ๗ มฺนุฑฺขียนฺติ มฺนุฑฺทภาโว ๗
 ชญาชฺลนฺติ ชญา จ รโชนฺชลนฺจ ๗ ขรานิ นานีติ ขรานิ จ
 อชินจมนํ ๗ อคฺคิหุตฺส
 อมราติ อมรภาวปฺตฺตตาย ปวตฺตา กายกิลเสสา ๗ พหูติ
 อุกฺกฏิกปฺปฺชานาทิเกทโธ อนเนเก ๗ ตปาติ สรริสนฺตปา ๗
 มนฺตาทิ เวทา ๗ อาหุตีติ อคฺคิโหมกมมํ ๗ ยณฺณมฺจฺจฺสฺสฺสฺส
 อสฺสเมธาธิยณฺณา จ อจฺจฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 กิเมห อาตปฺญฺจานเสวนา ๗ วสฺเส รุกฺขมฺลเสวนา ๗ เหมนฺเต
 ชลปฺปเวสเสวนา ๗ น โสเชติ (๔) มจฺจํ อวิตฺตณฺณกฺงฺขนฺติ กิลเส-
 สฺส
 สฺส
 โสเชติ ๗ กงฺขามเล หิ สติ น วิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ยเววติ ๗ เอตฺถ จ อวิตฺตณฺณกฺงฺขนฺติ เอตํ น มจฺจมนํสนฺติ-
 อาทีนํ สฺส
 สฺส
 สฺส
 สฺส
 สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 สฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 สฺสฺส
 สฺส

๑. ส. ย. น มจฺจมนํสํ ๗ ๒. ม. ย. อถาปี ๗
 # ๓. ย. ตณฺจ น ปฺรตฺถ ตเปณ สงฺกหิตตฺตา ๗
 # ๔. ม. น โสเชนฺติ ๗ ๕. ม. ย. นสทฺโท นตฺถิ ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 80

ภุชชตีติ สุตฺวาว พุทฺเช กงฺขา อุปฺปนฺนา ฯ ตํ สนฺธาเยตํ
วุตฺตนฺติ เวทิตฺพุํ ฯ

เอวํ มจฺจมํสํสาณาสกคฺคตาทีนํ วิโสเชตฺตุ อสมคฺคภาวํ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ วิโสเชตฺตุ สมคฺคเถ ชมฺเม ทสฺเสนฺโต โสเตสุ
คฺคโตติ อิมํ คาลมาห ฯ

ตตฺถ โสเตสุติ ฉสุ อินฺทฺริเยสุ ฯ คฺคโตติ อินฺทฺริยสํว-
รคฺคตฺติยา สมฺนฺนาคโต ฯ เอตฺตาวตฺตา อินฺทฺริยสํวรปริวาริ สीलํ
ทสฺเสติ ฯ วิทิตินฺทฺริโย จเรติ ฌาตปริณฺญาเย ฉพินฺทฺริยานิ
วิทิตฺวา ปากฺกานิ กตฺวา จเรยฺย ฯ วิหเรยฺยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
เอตฺตาวตฺตา วิสุทฺทสีลสฺส นามรูปปริจฺเฉทํ ทสฺเสติ ฯ ชมฺเม
จิตฺติ อริยมคฺเคน อภิสเมตฺตพฺพจตฺตจฺจชฺมฺเม จิตฺโต ฯ เอเตน
โสตาปตฺตติญฺหิ ทสฺเสติ ฯ อชฺชวมทฺทเว รโตติ อุชฺฐาเว จ
มฺทฺทภาเว จ รโต ฯ เอเตน สกทาคามิญฺหิ ทสฺเสติ ฯ
สกทาคามี หิ กายวฺงกาทิกฺกรานํ จิตฺตตฺถทฺทภาวกรานญจ
ราคโทสานํ ปตฺนุภาวาย (๑) อชฺชวมทฺทเว รโต โหติ ฯ
สงฺคาคติโคติ รากโทสสงฺคาคติโค ฯ เอเตน อนาคามิญฺหิ ทสฺเสติ ฯ
สพฺพทฺทกฺขปฺปหีนฺติ สพฺพสฺส วญฺญทฺทกฺขสฺส เหตุปฺปหานเนน
ปหีนฺสพฺพทฺทกฺโข ฯ เอเตน อรหตฺตญฺหิ ทสฺเสติ ฯ น ลิมฺปติ
ทิกฺกุสฺเสสุ ธีโรติ โส เอวํ อนุปฺพุเพน อรหตฺตํ ปตฺโต
ชิตฺติสมฺปทาย ธีโร ทิกฺกุสฺเสสุ ชมฺเมสุ เกนจิ เลเปน (๒) น
๑. ม. ตฺนุภาวาย ฯ ๒. ม. กิเลเสน ฯ

ลิมปติ ฯ น เกวลยจ ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย (๑) ทิฏฺฐสฺสเตสุฯ มุตฺตวิณฺณา-
เตสุ จ น ลิมปติฯ อณฺณทตฺถุ ปรมวิสุทฺฐปฺปตฺโต โหติติ
อรหตฺตนิกฺขเณว (๒) เทสนํ นิฏฺฐาเปตี ฯ

อิโต ปรํ อิจฺเจตมตฺถนฺตํ เทว คาคา สงฺคีติกาเรหิ
วุตฺตาฯ ตาลํ อตฺถิ อิติ ภควา กสฺสโป เอตมตฺถํ ปุณฺนปฺปนํ
อนेกาหิ ฐมฺมาธิฏฺฐานาย ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย จ
เทสนาย ยาว ตาปฺโป อณฺณาสึฯ ตาว โส อกฺขาสึ กเถสิ
วิตฺถาเรสิฯ นํ เวทยิ มนฺตปารกฺขติ ตลฺลจ อตฺถํ โสปิ
มนฺตปารกฺข เวทปารกฺข ติสฺโส พฺราหฺมโณ เวทยิ อณฺณาสึฯ
กึการณฯ ยสฺมา อตฺถโต จ ปทโต จ เทสนานฺนสารถ (๓)
จ จิตฺราหิ คาคาหิ มุณี ปกาสิฯ กิทิโสฯ นีรามคนฺโธ
อสิโต ทุรฺนฺนโยฯ อามคนฺชกิลเสภาวา นีรามคนฺโธฯ ตณฺหา-
ทิฏฺฐินิสฺสยาภาวา อสิโตฯ พาหิรทิฏฺฐิวเสน อิทํ เสยฺโย อิทํ
วรนฺตํ เกนจิ เนตฺตํ อสกฺกญฺเยยฺยตฺตา ทุรฺนฺนโยฯ เอวํ
ปกาสิตวโต จสฺส สุตฺวาน พุทฺธสฺส สฺภาสิตํ ปทํ สุกฺกิตํ
ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา นีรามคนฺธํ นิกฺกิลเสยฺโยคํฯ สพฺพทฺถกฺขปฺปนฺทํ (๔)
สพฺพทฺถกฺขปฺปนฺทํฯ (๕) นิจฺมโน นิจฺจิตฺโต หุตฺวา วนฺทิตถาคตฺตสฺสฯ
ตีสฺโส พฺราหฺมโณ ตถาคตฺตสฺส ปาทะ ปญฺจปติฏฺฐิตํ กตฺวา
๑. ม. ย. ปุคฺคลาธิฏฺฐานายาติ ฯ ๒. ม. ย. เอวสทฺโท นตฺถิ ฯ
๓. ม. ย. เทสนานยโต ฯ ๔. ม. สพฺพทฺถกฺขปฺปนฺทํ ฯ
ย. สพฺพทฺถกฺขาปฺนฺทํ ฯ ๕. ม. ...ปฺนฺทํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 82

วนฺทึฯ ตตฺเถว ปฺพพชฺชมโรจยิตฺถาติ ตตฺเถว จ นํ อาสเน
นินฺนํ กสฺสปี ภควนฺตํ ติสฺโส ตาปโส ปฺพพชฺชมโรจยิตฺถฯ
อฺยาจิตฺติ วุตฺตํ โหติฯ ตํ ภควา เอหิ ภิกฺขุติ อหฯ โส
ตํขณฺณเวย อฏฺฐปริกฺขารยฺตุโต หุตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา
วสฺสสติกตฺเถโร วิย ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา กติปาเหเนว สวาก-
ปารมิณานํ ปฏฺวิชฺฌิตฺวา ติสฺโส นาม อคฺคสวโก อโหสิฯ
ปฺนุ ทฺติโย ภารทฺวาไซ นาม เอวํ ตสฺส ภควโต
ติสฺสภารทฺวาไซ นาม สวากยฺกํ อโหสิฯ

อมฺหากํ ปน ภควา ยา จ ติสฺเสน พฺราหฺมณฺณ
อาทิตฺโต ติสฺโส คธา วุตฺตาฯ ยา จ กสฺสเปน ภควตา
มชฺฌเณ นวฯ ยา จ ตทา สงฺคีติกาเรหิ อนฺเต เทว คธา
ตา สพฺพปา จุทฺทส คธา อานตฺวา ปริปฺณฺณํ กตฺวา
อิมํ อามกนฺธํ พฺยาภาสิฯ ตํ สุตฺวา โส พฺราหฺมโณ ตเถว
นิจมโน หุตฺวา ภควโต ปาเท วนฺทิตฺวา ปฺพพชฺชํ ยาจิ
สทฺธิํ ปริสาชฯ เถถ ภิกฺขโวติ ภควา อโวจฯ เต ตเถว
เอหิภิกฺขุภาวํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
กติปาเหเน (๑) สพฺพเพว อคฺคผลเ อรหฺตฺเต ปติฏฺฐหิํสูติฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

สุตตนิปาตกุกกถาย

อามกนฺธสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. กติปาเหเนวฯ

หิริสูตตวณณา

หิรินุตรนุตตติ หิริสูตตติฯ กา อุปฺปตฺตติฯ อนฺุปฺปนเน
ภควติ สวาคฺติยํ อณฺุตโร พุราหุมนมหาสาโล อทุโธ
อโหสิ อสีติโกฏฺฐนวิภโวฯ ตสฺส จ เอกปฺตฺตโก อโหสิ ปิโย
มณาโปฯ โส ตํ เทวกุมารํ วิย นานปฺปการเหหิ สุขุปฺกรณเหหิ
ถั่วฑฺฒนุโธ ตํ สวปฺเตยฺยํ ตสฺส อนิยฺยาเตตฺตวาว กาลมกาสิ
สทฺฐี พุราหุมนิยาฯ ตโต ตสฺส มาณวกสฺส มาตาปิตฺตุนํ
อจฺจเยน ภาณฺุทาคาริโก สารกพฺภํ วิวริตฺวา สวปฺเตยฺยํ
นิยฺยาเตนุโธ อาห อิทํ เต สามิ มาตาปิตฺตุนํ สนฺตกํฯ อิทํ
อຍกပ္ပຍການํ สนฺตกํฯ อิทํ สตฺตกุลปฺริวภูณฺุณาคตฺตติ มาณวโก
ธนํ ทิสฺวา จินฺเตสิ อิทํ ธนฺเวย ทิสฺสตีฯ เยหิ ปน
อิทํ สยฺจิตฺตํ เต น ทิสฺสสนฺตีฯ สพฺเพว มจฺจวสฺสํ คตาฯ คจฺจนฺตา
จ น อโธ กิณฺจิจิอาทาย อคมฺสฺสุฯ เอวํ นาม โภเก ปหาย
คนฺตพฺโพ ปรโลโกฯ น สกฺกา กิณฺจิจิ อาทาย คนฺตํ อณฺุตฺร
สุจฺริเตนฯ ยนฺฺนุนาหิ อิมิ ธนํ ปฺริจฺจชิตฺวา สุจฺริตฺธนํ คณฺุหຍຍံฯ
ຍํ สกฺกา อาทาย คนฺตฺตติฯ โส ทิวเส ทิวเส สตฺสหສັ
วิສສຸຂເໝໂຕ ປຸ່ນ ຈິນເຕສີ ປຸ່ມຕິມິທິ ຮນຸ່ ກີ ອີມີນາ ເວມປຸປເກນ
ປຸຸຈາເກນຸ່ ຍນຸ່ນຸນາຫິ ມາຫານິ ທເຍຍນຸຕິຸ່ ໂສ ຣຸໂຍ
ອາໂຣເຈສີ ມາຣາຊ ມມ ພເຣ ເອຕຕກິ ຮນມຕຸຕິຸ່ ອີຈຸນາມີ ຕເນ
ມາຫານິ ທາຕຕຸ່ ສາຮຸ ມາຣາຊ ນເຣ ໂມສນິ ກາຣາເປຣາຕິຸ່

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 84

ราชา ตถา การาเปสีฯ โส อากตาคตานิ ภาชนานิ ปุเรตวา
สตตฺถิ ทิวเสหิ สพฺพิ ฌนํ อทาสีฯ ทตฺวา จ จินฺเตสิ
เอวํ มหาปริจฺจจกํ กตฺวา อยฺยตฺตํ ฌเร วสิตตฺฯ ยนฺนุนาหิ
ปพฺพชยฺยนฺติฯ ตโต ปริชนสฺเสตมตฺถํ อารโจะสีฯ เต มา
ตฺวํ สามิ ฌนํ ปริกฺขิณฺนติ จินฺตยิฯ มยํ อปฺปเกเนว กาเลน
นानาวิเชหิ อุปาเยหิ ฌนสญฺจยํ กริสฺสามาติ วตฺวา
นानปฺปการเหติ ตํ ยาจิสฺสุฯ โส เตสํ ยาจนํ อนาทิยิตฺวา (๑)
ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺฯ

ตตฺถ อญฺจวิธา ตาปสา สฺปฺตตฺถกริยา อญฺญาจาริกา
สมฺปตฺตกาติกา อนคฺคิปกฺกิกา อสฺสมมฺภูจิกา (๒) ทนฺตลฺยฺยกา
ปวตฺตผลิกา วณฺณมฺมุตฺติกา จาติฯ (๓) ตตฺถ สฺปฺตตฺถกริยาติ (๔) ปฺตฺตทาเรน
สทฺธี ปพฺพชิตฺวา กสิวณฺชฺชาทีหิ ฌีวิกํ กปฺปยมานา
เกณฺธิชชฺฉิลาทโยฯ อญฺญาจาริกาติ นกรทฺวารे อสฺสมํ การेतฺวา (๕)
ตตฺถ ขตฺติยพฺุราหฺมณฺกุมาราทโย สิปฺปาทีนํ สิกฺขาเปตฺวา
หิรณฺยสฺวณฺณํ ปฺปฏิกฺขิปิตฺวา ติลตฺถนฺทฺลาทิกปฺปิยภณฺฑิ-
ปฺปฏิคฺคาหกาฯ เต สฺปฺตตฺถกริเยหิ เสฏฺฐจฺจตราฯ สมฺปตฺตกาติกาติ
อาหารเวลาย สมฺปตฺตํ อาหารํ กเหตุวา ยาเปเนตาฯ เต อญฺญาจาริเกหิ
เสฏฺฐจฺจตราฯ อนคฺคิปกฺกิกาติ อคฺคินา อปฺกุกปฺตฺตผลานิ ขาทิตฺวา
๑. ม. ย. อนาทิยิตฺวาฯ ๒. ม. อสฺสมมฺภูจิกาฯ
๓. สฺ. วิ. ๑/๒๘๐/๒๔๓ฯ ๔. ม. สฺปฺตตฺถกริยาติฯ
๕. ม. ย. การาเปตฺวาฯ

ยาเปนตาฯ เต สมฺปตฺตกาภิเกหิ เสฏฺฐตราฯ อสฺสมฺภูจิกาทิ
มฺภูจิปาสาณํ คเหตุวา อณฺณํ วา กิณฺจิ วาสิสฺมฺพุทฺธาที (๑)
คเหตุวา จรฺนฺตา (๒) ยทา ฉาตา โหนฺติฯ ตทา สมฺปตฺตรุกฺขโต
ตจํ คเหตุวา ขาทิตฺวา อุโปสถฺงคานิ อธิฏฺฐาย จตฺตาวโร พุรฺหุมฺวิหาเร
ภาเวนฺติฯ เต อนคฺคิปกฺกิกเกหิ เสฏฺฐตราฯ ทนฺตลฺลฺยกาติ
มฺภูจิปาสาณานิณฺปิ อคฺคเหตุวา จรฺนฺตา ขุทากาเล สมฺปตฺต-
รุกฺขโต ทนฺเตหิ อุปฺปาณฺเตวา ตจํ ขาทิตฺวา อุโปสถฺงคานิ
อธิฏฺฐาย พุรฺหุมฺวิหาเร ภาเวนฺติฯ เต อสฺสมฺภูจิกเกหิ
เสฏฺฐตราฯ ปวตฺตผลิกาทิ ชาตสฺสรํ วา วนฺสณฺฑํ วา นิสฺสาย
วสนฺตา ยํ ตตฺถ สเร ภิสฺมฺพาลาทีฯ (๓) ยํ วา วนฺสณฺฑเ
ปฺปฺผลกาเล ปฺปฺผิฯ ผลกาเล ผลิฯ ตเมว ขาทนฺติฯ ปฺปฺผล
อสฺติ อนฺตมฺโส ตตฺถ รุกฺขปฺปฏิกมฺปิ ขาทิตฺวา วสนฺติฯ น
เตวว อาหารตฺถาย อณฺณตฺร กจฺจนฺติฯ อุโปสถฺงคานิ
พุรฺหุมฺวิหารภาวณฺจ กโรนฺติฯ เต ทนฺตลฺลฺยเกหิ เสฏฺฐตราฯ
วณฺณมฺุตคานิ ภูมฺิยํ ปตฺติคานิ ปณฺณานิเยว ขาทนฺติฯ เสสิ
ปฺริมสฺทิสฺเมวฯ เต สพฺพเสฏฺฐาฯ

อัย ปน พุราหฺมณฺกุลปฺตฺโต ตาปสฺปพฺพชฺชาสุ อคฺคปพฺพชฺ
ปพฺพชิสฺสามิติ วณฺณมฺุตคิกปพฺพชฺเยว ปพฺพชิตฺวา หิมวติ เทว
ตโย ปพฺพเต อติกฺกมฺม อสฺสมํ การาเปตฺวา ปฏฺิวสฺติฯ

๑. ม. ย. วาสิสตฺถกาทีฯ ๒. ม. ย. วิจรฺนฺตาฯ

๓. ม. ย. ภิสฺมฺพาลาทีฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุคณณา หน้า 86

อถ ภควา โลเก อุปฺปชชิตฺวา ปวตฺติตฺตปวรชฺชมจกโก
อนฺุปฺพุเพน สวตฺถิ คณฺุควา สวตฺถิยิ วิหริติ เขตฺวเน
อนาถปฺปิณฺุชฺชิตฺส อารามเฯ เตน โข ปน สมเยน สวตฺถิวาสี
เอโก ปฺริโส ปฺพุเพเต จนฺุทนสวราทีนฺิ คเวสนฺุโต ตสฺส อสฺสมํ
ปฺตฺวา ตํ (๑) อภิเวทตฺวา เอกมนฺุตํ อฏฺฐาสีฯ โส ตํ ทิสฺวา
กุโธ อากโธสฺสีติ ปฺุจฺฉิฯ สวตฺถิโต ฆนฺุเตติฯ กา ตตฺถ
ปวตฺตฺติติฯ ตตฺถ ฆนฺุเต มนฺุสฺสา อปฺปมตฺตา ทานาทีนฺิ ปฺุณฺณานิ
กโรนฺุตฺติติฯ กสฺส โอวาทํ สุตฺวาติฯ พุทฺธสฺส ภควโธติฯ
ตาปโส พุทฺธสทฺทสฺสวเนน วิมุหิตो พุทฺธชฺชิตฺติฯ โส ปฺริส
วเทสฺสีติฯ อามคณฺุชฺชเว วุตฺตคณฺุชฺชเว ติกฺขตฺตํ ปฺุจฺฉิตฺวา โฆโสปี
โข เอส (๒) ทลฺลโกติ อตฺตมโน ภควโธ สนฺุติกํ คณฺุตฺกามो
หุตฺวา จินฺุเตสิ น ยุตฺตํ พุทฺธสฺส สนฺุติกํ ตฺจฺฉนฺุเมว (๓) คณฺุตฺตํ
กิณฺุนฺุ โข คเหตุวา คจฺฉนฺุชฺชิตฺติฯ ปฺุณฺุ จินฺุเตสิ พุทฺธชานาม
อามิสฺสรุกา น โหนฺุติฯ หนฺุทาทํ ชฺชมปณฺุณาการิ คเหตุวา
คจฺฉนฺุชฺชิตฺติ จตฺตาโร ปฺเณห อภิสงฺขริ

กฺีทิสฺโส มิตฺโต น เสวิตฺพุโพ

กฺีทิสฺโส มิตฺโต เสวิตฺพุโพ

กฺีทิสฺโส ปโยโค(๔) ปฺยุชฺชิตฺพุโพ

กฺีรฺสณํ อคฺคณฺุติฯ

โส เต ปฺเณห คเหตุวา มชฺฉิมเทสภิมฺุโข ปกฺกมิตฺวา

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ย. เอโสฯ

๓. ย. ตฺจฺฉนฺุเกนฯ ๔. ย. ปโยเกฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 88

เม มิตฺโตติ เอวํ ปณฺหิโต ปุริโส วิชานเยยฺย ๑ อนนฺวายนฺติ ยํ
อตุถํ ทสฺสามิ ๑ กริสฺสามิติ ภาสติ ๑ เตน อนนฺคตํ ๑ ปิยํ วาจํ
โย มิตฺเตสฺส ปกฺกพฺพตีติ โย อตีตํ นาคเตหิ ปเทหิ ปฏฺฐิสฺสนฺธฺรณฺโต
นิรตฺถเกน สงฺกณฺหนฺโต เกวลํ พุยฺยชนฺจฺฉายามตฺเตเนว ปิยํ
มิตฺเตสฺส วาจํ ปวตฺเตติ ๑ อกโรนฺตํ ภาสฺมานํ ๑ ปริชานนฺติ
ปณฺหิตาติ เอวรूपํ ยํ ภาสติ ๑ ตํ อกโรนฺตํ ๑ เกวลํ
วาจาย ภาสฺมานํ วจีปรโม นามส อมิตฺโต มิตฺตปฏฺฐิรูปโกติ
เอวํ ปริจฺฉินฺนิตฺตวา ปณฺหิตา ชานนฺติ ๑

น โส มิตฺโต โย สทา อปฺปมตฺโต ๑ เกทาสงฺกิ
รณฺธเมวานุสฺสึตีติ โย เกทเมว อาสงฺกมาโน กตมฺฐเรน
อุปจฺจาเรน สทา อปฺปมตฺโต วิหฺรติ ๑ ยํ กิลฺยจิ วา อสฺติยา
อมนสิกาเรน กตํ ๑ อญฺญาณเกน วา อกตํ ๑ ยทา มํ กรหิสฺสตีติ
ตทา นํ เอเตน ปฏฺฐิโจทฺเตสฺสามิติ เอวํ รณฺธเมว อนุสฺสตีติ
น โส มิตฺโต เสวิตพุโพติ ๑

เอวํ ภควา กิทิโส มิตฺโต น เสวิตพุโพติ อิมํ
อาทิปฺณหํ วิสฺสชฺเชตฺตวา ทฺตยํ วิสฺสชฺเชตฺตํ ยสฺมี จ เสตีติ อิมํ
อุปฺพทฺตคาถมาห ๑

ตสฺสตุโถ ยสฺมี จ มิตฺเตปิ (๑) มิตฺโต ตสฺส หทยมฺนุปฺวิสิตฺตวา
สยเนน ยถา นาม ปิตุ อุปริ(๒) ปุตฺโต อิมสฺส มยิ อฺรสี
๑. ม. ย. มิตฺเต ๑ ๒. ม. ย. อฺรสี ๑

สยนฺเต ทุกฺขํ วา อนตฺตมฺนตา วา ภเวยฺยาติ อาทิํ (๑)

อปริสฺงกมาโน นิพฺพิสฺงโก หุตฺวา เสติฯ เอวเมว (๒) ทารณชรีวิตาทีสุ

วิสุสาสิ กโรนฺโต มิตฺตภาเวน นิพฺพิสฺงโก เสติฯ โย จ

ปเรหิ การณสตี การณสทสฺมปี วตฺวา อภชฺโชฯ ส เว

มิตฺโต เสวิตพุโพติ ฯ

เอวํ ภควา กิทีโส มิตฺโต เสวิตพุโพติ ทฺติยมฺปี ปญฺหิ

วิสุสฺชเชตฺวา ตตฺถิ วิสุสฺชเชตฺุ ปามุสฺชกรณฺนติ คาถมาห ฯ

ตสฺสโต ปามุสฺชํ กโรตีติ ปามุสฺชกรณฺ ฯ จานฺนติ การณฺ ฯ

กี ปน ตนฺติฯ วีริยํ ฯ ตลฺหิ ฌมฺมุปสฺสทฺตี ปิตฺติปาโมสฺช-

สฺขมฺปฺปาทนโต ปามุสฺชกรณฺนติ วุจฺจติ ฯ ยถาห สฺวาภฺชาเต

ภิกฺขเว ฌมฺมวินเย โย อารทฺธวีริโยฯ โส สฺขํ วิหฺรตีติ ฯ (๓)

ปลฺลํ อวาทตีติ ปลฺลํสาवหนํ ฯ อาทิโต ทิพฺพมานุสฺกสฺขานํฯ

ปริโยसानเ นิพฺพานสฺขสฺส อวหนโต ผลฺลฺปจาเรน สฺขํ ฯ ผลฺ(๔)

ปฏฺิกงฺขมาโน ผลานิสฺโสฯ ภาเวตีติ วทฺเตติ ฯ วหนโต โปริสฺ

ฐรณฺติ ปุริสฺานุจฺจวิกิ ภาริ อาทาย วิหฺรนฺโต เอตี

สฺมมฺปฺปธานวีริยสฺงฺขาตี จานํ ภาเวตีฯ ภควา (๕) กิทีโส(๖)

ปโยโค เสวิตพุโพติ ฯ

เอวํ ตตฺถิปญฺหิ วิสุสฺชเชตฺวา จตฺตถิ วิสุสฺชเชตฺุ ปวิเวกรสฺนติ

๑. ม. ...อาทิตฺติ ฯ ๒. ม. ย. เอวเมวํ ฯ ๓. อ. อ. เอก. ๒๐/๒๐๒/๔๖ ฯ

๔. ส. อ. อ. ๕. ม. ย. อธิ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖. ม. ย. อธิโส ฯ

คาถมาห ฯ

ตตถ ปวีเวโกติ กิเลสวิเวกโต ชาตตตตา อกคผลลั วุจจติฯ
ตสฺส รโสติ อสฺสทาญฺเณน ตํสมฺปยุตฺตํ สุขํ ฯ อุปสมสฺสชาติ (๑)
กิเลสฺอุปสมนฺเต ชาตตตตา นิพฺพานสงฺขาตอุปสมารมฺมณตฺตา วา
ตเทวฯ ฌมฺมปีติรโสติ (๒) อริยฌมฺมโต ชาตาย (๓) นิพฺพานสงฺขาเต วา (๔)
ฌมฺเม อุปฺปนฺนาย ปีติยา รสฺตตตตเทวฯ ตํ ปวีเวกรลั
อุปสมสฺส จ รลั ปิตฺวา ตเทว ฌมฺมปีติรลั ปิวํ นิทฺทโร โหติ
นิปฺปาโปฯ ปิตฺวาปิ กิเลสฺปริพาหาภาเวน นิทฺทโรฯ ปิวฺนฺโตปิ
ปหีนฺปาปตฺตา นิปฺปาโป โหติฯ ตสฺมา เอตํ รसानมฺกนฺติ ฯ
เกจิ ปน ฌานนิพฺพานปฺจจเวกฺขณานํ กายจิตฺตอุปธิวิเวกานญจ
วเสน ปวีเวกรสาทโย ตโย เอว เอเต ฌมฺมาติ โยเชนฺติฯ
ปุริมเมว สุนฺทริ ฯ

เอวํ จ (๕) ภควา จตฺตถปญฺหํ วิสฺสชฺเชนฺโต อรหฺตตนิญฺเณน
เทสนํ นิญฺจาเปสิฯ

เทสนาปริโยसानเ พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา
กติปาเหเนว ปฏิสมฺภิตฺวาปฺตฺโต อรหา อโหสิตี ฯ

ปรมุตตโชติกา ขุททกกุกกถาย

หิริสุตฺตวณณา นิญฺจिता ฯ

๑. สี. ย. อุปสโมติ ฯ ม. อุปสโมปิ ฯ ๒. ม. ฌมฺมปีติรโสติ ฯ

๓. ม. ย. อนเปตาย ฯ ๔. ม. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ

๕. ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

มงคลสูตรวณณา

เอวมเม สุตนติ มงคลสูตรํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ ชมพฺุทีเป
กิริ ตตฺถ ตตฺถ นครทวารสณฺจาคารสภาทิสฺสุ มหาชนา
สนฺนิปตฺติวา หิรณฺยสฺวณฺณํ ทตฺวาปี (๑) นานปฺปการํ สีตาหฺรณาที
พาหิรกาณํ กถํ (๒) กถาเปนฺติฯ เอเกกา กถา จตฺตมาสจฺจเยน
นินฺุจาทิฯ ตตฺถ เอกทิวถํ มงฺคลกถา สมฺภูจาทิ กิณฺุ โข
มงฺคลํฯ กิ ฺุจํ มงฺคลํฯ กิ สฺตํ มงฺคลํฯ กิ มฺถํ
มงฺคลํฯ โโก มงฺคลํฯ ชานาตีติ ฯ

อถ ฺุจํ มงฺคโลกิ นามโก ปฺริโส อาห อหํ มงฺคลํ
ชานามิฯ ฺุจํ โลกิ มงฺคลํฯ ฺุจํ นาม อภิมงฺคลสมฺมตฺ
รูปํฯ เสยฺยติทํฯ อิเชกฺจโจ กาลสฺเสว ฺุจาย วาตสฺกณฺ (๓) วา
ปฺสฺสติฯ เวพฺุวลฺุจํ วา กพฺุภินิ วา กุมารเก วา อลงฺกตปฺฏิยตฺเต
ปฺณณมฺภู วา อลฺลโรหิตมจฺจํ วา อาชณฺณํ วา อาชณฺณรถํ
วา อฺุสภํ วา คาวิ วา กปฺปิลํ วา ยํ วา ปนฺณมฺปิ
กิลฺุจํ เอวรูปํ อภิมงฺคลสมฺมตฺ รูปํ ปฺสฺสติฯ อิทํ ฺุจจติ
ฺุจํ มงฺคลนฺติ ฯ ตสฺส วจฺนเมกฺจเจ อคฺคเหสฺสฯ เอกจฺเจ นาคฺคเหสฺสุ ฯ
เย นาคฺคเหสฺสฯ เต เตน สห วิวทิสฺสุ ฯ

อถ สุตมงฺคโลกิ นามโก ปฺริโส อาห จกฺขุ นามตํ

๑. ม. ย. ทตฺวา ฯ ๒. สี. พาหิรฺกฺขานกถา ฯ

๓. สี. ย. ภาสฺมานสฺกณฺ ฯ ม. จาตกสฺกณฺ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาเต จุฬาคุควณณา หน้า 92

โก สุจิมปิ อสุจิมปิ ปสฺสตีฯ ตถา สุนฺทรมปิ อสุนฺทรมปิฯ
มณาปมปิ อมณาปมปิฯ ยทิ เตน ทิฏฺฐิ มงฺกळิ สियाฯ สพฺพมปิ มงฺกळิ
สुत्ติ นาม อภิมนฺจลสมฺมโต สทฺโทฯ เสยฺยถิทิฯ อิเชกฺจโจ กาลสฺเสว
วฺภูจาย วทฺฐาติ वा วทฺฐमानาติ वा पुณฺणाति वा पुसฺसाति (๑)
วา สุมฺนาติ वा สิริตี वा สิริวทฺฐาติ वा อชฺช สุนกฺขตฺตํ
सुमฺहुत्तํ सुทิวत्तํ सुमฺงळनฺติ เอวรูปि वा ยि กิณฺจि อภิมนฺจลสมฺมตํ
सत्तुํ सुณาติฯ อิํ वुज्जति सुตमन्गळनฺतिฯ तसฺसपि वज्जि
เอกจฺเจ อกฺกhesสฯ เอกจฺเจ นากฺกhesสฺฯ ยเ นากฺกhesสฯ เต
เตน สห วิวทิสฺฯ

อถ มุตมन्गळिโก นามโก ปุริโส อาห โสत्ติ (๒) นามตํ
โก สารุํมปิ อสารุํมปิ มณาปมปิ อมณาปมปิ สุณาติฯ ยทิ
เตน सुत्ติ มงฺกळิ สियाฯ สพฺพมปิ มงฺกळิ สियाฯ ตสฺมา
น सुत्ติ มงฺกळิฯ อปิจ โข ปน มุตํ มงฺกळิฯ มุตํ นาม
อภิมนฺจลสมฺมตํ คนฺธรสโฝฏฺจพฺพิฯ เสยฺยถิทิฯ อิเชกฺจโจ กาลสฺเสว
วฺภูจาย ปทุมคฺนฺธาทิปฺุฝคฺนฺธิ वा ฆายตีฯ ปุสฺสทนฺตกฺกฺจि
วา ขาทตีฯ ปจฺวี वा อามสตีฯ หริตสฺสสฺสิ वा อลฺลโคมยิ
วา กจฺจปี वा ติลวาหิ वा ปุํฝิ वा ผลํ वा อามสตีฯ
ปุสฺสสมตฺติกาย वा สมฺมา ลิมฺปตีฯ ปุสฺสสาณฺกิ वा นิวาเสตีฯ
ปุสฺสเวจฺจि वा ธาเรตีฯ ยิ वा ปนณฺณมปิ กิณฺจิ เอวรูปิ
๑. ม. ผุสฺสาติฯ ๒. ม. โสตมปิ หิฯ

*เล่มที่ 22 มงคลสูตรวณณา หน้า 93

อภิมงคลสมมตํ คนฺธํ วา ฆายติฯ รสํ วา สายติฯ โฝฏฺจพฺพํ
วา ผุสฺติฯ อิํ วจฺจติ มุตมฺกฺลนฺติฯ ตสฺสปี วจนํ เอกจฺเจ
อกฺกเหสฺสฯ เอกจฺเจ นาคฺคเหสิฯ

ตตฺถ ทิฏฺฐมฺกฺลิกโก สุตมุตมฺกฺลิกเก น อสฺกฺขิ สลฺยณาเปตฺตํฯ
น เตสํ อลฺยตโร อิตฺเร เทวฯ เตสุ จ มนุสฺเสสุ เย
ทิฏฺฐมฺกฺลิกสฺส วจนํ กณฺหีสุฯ เต ทิฏฺฐิเยว มฺกฺลนฺติ คตาฯ
เย สุตมุตมฺกฺลิกานํ วจนํ กณฺหีสุฯ เต สุตฺติเยว มุตฺติเยว
มฺกฺลนฺติ คตาฯ เอวมยํ มฺกฺลกถา สกฺลขมฺพุทฺธิเป ปากฺกา
ชาตาฯ

อถ สกฺลขมฺพุทฺธิเป มนุสฺสา คุมฺพคุมฺพา หุตฺวา กิณฺนุ โข
มฺกฺลนฺติ มฺกฺลานิ จินฺตยฺสีสุฯ เตสํ มนุสฺसानํ อารกฺขเทวตาปี (๑)
ตํ กถํ สุตฺวา ตเถว มฺกฺลานิ จินฺตยฺสีสุฯ ตาสํ เทวตานํ
ภุมฺมเทวตา มิตฺตา โหนฺติฯ อถ ตโต สุตฺวา ภุมฺมเทวตาปี
ตเถว มฺกฺลานิ จินฺตยฺสีสุฯ ตาสมฺปิ เทวตานํ อากาสภูจเทวตา
มิตฺตา โหนฺติฯ อากาสภูจเทวตานมฺปิ (๒) จาคุมฺหาราชิกาเทวตาฯ
เอเตเนว อุปาเยน ยาว สุตฺสสีเทวตานํ อกฺนิภูจเทวตา มิตฺตา
โหนฺติฯ อถ ตโต สุตฺวา อกฺนิภูจเทวตาปี ตเถว คุมฺพคุมฺพา
หุตฺวา มฺกฺลานิ จินฺตยฺสีสุฯ เอวํ ยาว (๓) ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ
สพฺพตฺถ มฺกฺลจินฺตา อุทฺปาติฯ อุปฺปนฺนา จ สว อิํ
๑. ม. ปีสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. อากาสภูจเทวตานํฯ
๓. ม. ยาวสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 94

มงฺคลํ อิทํ มงฺคลนฺตํ วิญฺญิมานาปี อปฺปตฺตา เอว วิญฺญยํ
ทฺวาทส วสฺसानิ อญฺจาสี ๑ สพฺเพ มนุสฺสา จ ทฺวา จ
พฺรหฺมาโน จ จเปตฺวา อริยสวเก ทิฏฺฐสฺสุมฺตวเสน ติธา
ภินฺนาฯ เอโกปี อิทเมว มงฺคลนฺตํ ยถาภุจฺจโต นิฏฺฐํ กโต
นาม (๑) นาโหสีฯ มงฺคลโกลาหลํ โลเก อุปฺปชฺชติ ๑

โกลาหลํ นาม ปญฺจวิธํ กปฺปโกลาหลํ จกฺกวตฺติโกลาหลํ
พฺุทฺธโกลาหลํ มงฺคลโกลาหลํ โมนยฺยโกลาหลนฺตํ ๑ ตตฺถ
กามาจรทฺวา มุตฺตตฺติรา วิกิณฺณเกสา รุทฺทมฺมุขา อสฺสูนํ หตฺถเกหิ
ปฺญณฺมานา รตฺตวตฺถนํวตฺถา อติวิย วิรูปเวสธารีโน หตฺวา
วสฺสสฺตสฺสทฺสสฺส อจฺจเยน กปฺปฏฺฐจฺจันํ เทสฺสตีฯ (๒) อยํ โลโก
วินสฺสีสฺสตีฯ มหาสมุทฺโท จ สฺสสีสฺสตีฯ (๓) อยญฺจ มหาปจฺวี
สิเนรุ จ ปพฺพตฺตราชา ทฺยหิสฺสตี (๔) วินสฺสีสฺสตีฯ ยาว พฺรหฺมโลกา
โลกวินาโส ภวิสฺสตีฯ เมตฺตํ มาริสฺสา ภาเวตฺฯ กรุณฺฯ มุทิตฺฯ
อุเปกฺขํ มาริสฺสา ภาเวตฺฯ มาตฺริ อฺอุปฺภูจฺจลตฺฯ ปีตฺริ อฺอุปฺภูจฺจลตฺฯ
กุเล เชฏฺฐาปจายีโน โหถฯ ชาครถ มา ปมาทถาติ (๕) มนุสฺสปเถ
วิจฺริตฺวา อาโรเจนฺติ ๑ อิทํ กปฺปโกลาหลํ นาม ๑

กามาจรทฺวา เอว วสฺสสฺตสฺส อจฺจเยน จกฺกวตฺติตราชา
โลเก อุปฺปชฺชิสฺสตีติ มนุสฺสปเถ วิจฺริตฺวา อาโรเจนฺติ ๑ อิทํ

๑. ม. นามสมุทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. กปฺปฏฺฐจฺจันํ ภวิสฺสตี ๑

๓. สී. อฺอุสฺสสีสฺสตี ๑ ๔. ม. อฺอุทฺทยฺยหิสฺสตี ๑ ๕. ม. ปมาทถาติ ๑

จกกวตติโกลาหลิ นาม ฯ

สุทฐาวาสา ปน เทวา พรหมภรณน อลงกริตวา
พรหมเวรณํ สีเส กตวา ปิติโสมนสฺสชาติตา พุทฺธคุณสารีโน (๑)
วสฺสสทสฺสสฺส อจฺจนน พุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชิสฺสตีติ มนุสฺสสเป
วิจริตวา อารโจนฺติ ฯ อิํ พุทฺธโกลาหลิ นาม ฯ

สุทฐาวาสา เอว เทวา มนุสฺसानํ จิตฺตํ ฌตฺวา ทฺวาทสนนํ
วสฺसानํ อจฺจนน สมฺมาสมฺพุทฺโธ มงฺคลํ กเถสฺสตีติ มนุสฺสสเป
วิจริตวา อารโจนฺติ ฯ อิํ มงฺคลโกลาหลิ นาม ฯ

สุทฐาวาสา เอว เทวา สตฺตนฺนํ วสฺसानํ อจฺจนน
อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควตา สทฺธิ สมามมฺม โมนฺยฺยปฺปฏิปทํ
ปฺจุฉิสฺสตีติ มนุสฺสสเป วิจริตวา อารโจนฺติ ฯ อิํ โมนฺยฺย-
โกลาหลิ นาม ฯ

อิเมสุ ปณฺจสุ โกลาหเลสฺสุ ทิฏฺฐมงฺคลทิวเสน ติธา
ภินฺนเนสฺสุ เทวมนุสฺเสสฺสุ อิํ มงฺคลโกลาหลิ โลเก อุปฺปชฺชิ ฯ

อด เทเวสฺสุ จ มนุสฺเสสฺสุ จ วิจินิตฺวา วิจินิตฺวา มงฺคลานิ
อลภมาเนสฺสุ ทฺวาทสนนํ วสฺसानํ อจฺจนน ตาวตีสกายิกา
เทวตา สงฺกมฺม สมามมฺม เอวํ สมจินฺเตสฺสุ เสยฺยถาปี นาม
มาริสฺวา ฆรสามิโก อนฺโตฆรชนานํ ฯ คามสามิโก คามวาสินํ ฯ
ราชา สพุพมฺมมฺนุสฺसानํ ฯ เอวเมว (๒) อัย สกฺโก เทวานมินฺโท
อมฺหากํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ยทิตํ ปุณฺณน เตเชน อิสฺสรียน
๑. ม. พุทฺธคุณวาทีโน ฯ ๒. ม. เอวเมว ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 96

ปณณาย ทูวินัน ทเวโลกานัน อธิปติ ฯ ยนฺนุน มยฺ สกุกสฺส
 เทวานมินฺทสฺส (๑) เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสามาติ (๒) ฯ ตา สกุกสฺส
 สนฺตีกิ คณฺฐวา สกุกิ เทวานมินฺทํ ตังฆณานูรูปํ นีวาสนา-
 ภรณสฺสสิริกสิริริ อฑฺฒเตยฺยโกฏฺฐิอจฺจวราคณฺปริวฺตํ ปาโรจฺจตฺตก-
 มฺเฏ ปณฺฑุกมฺพลสฺตีลาสเน (๓) นิสินฺนํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ จตฺวา
 เอตทโวจฺจยคฺเข มาริสฺ ซาเนยฺยาสี ฯ เอตริหิ มงฺกลปณฺหา
 สมฺภูจิตา ฯ เอเก ทิฏฺฐิ มงฺกลนฺติ วทฺนฺติ ฯ (๔) เอเก สฺตํ มงฺกลํ
 เอเก มฺตํ มงฺกลนฺติ (๕) ตตฺถ มยฺ จ อณฺเณ จ อนิฏฺฐ กตา
 สาธฺ วต โน ตฺวํ ยถาวโต พฺยากรโหหิตี ฯ เทวราชา
 ปกตียาปิ ปณฺณวา อยฺ มงฺกลกถา กตฺถ ปจฺมํ สมฺภูจิตาติ
 อาห ฯ มยฺ เทว จาตุมหาราชิกานํ อสฺสุมฺหาติ อาหํสฺ ฯ
 ตโต จาตุมหาราชิกา อากาสภฺจเทวตานํ ฯ อากาสภฺจเทวตา
 ภุมฺมเทวตานํ ฯ ภุมฺมเทวตา มนุสฺสสารกฺขเทวตานํ ฯ มนุสฺสสาร-
 กฺขเทวตา มนุสฺสโลเก สมฺภูจิตาติ อาหํสฺ ฯ

อถ สกุกิ เทวานมินฺโท สมฺมาสมฺพุทฺโธ กตฺถ วสตีติ
 ปุจฺฉิ ฯ มนุสฺสโลเก เทวาติ อาหํสฺ ฯ ตํ ภควนฺตํ โกจิ
 ปุจฺฉีติ อาห ฯ น โกจิ เทวาติ ฯ กิณฺนุ โข นาม คฺเขหฺ มาริสฺา
 อคฺคิ จฑฺเทตฺวา ขชฺุชฺเปนํ อูชฺชาเลถ ฯ เย อนวเสสฺสมงฺกลเทสํ
 # ๑. ม. สกุกิ เทวานมินฺทํ ฯ ๒. ม. ปุจฺเจยฺยามาติ ฯ
 # ๓. ม. ปณฺฑุกมฺพลวราสเน ฯ ๔. ม. เอเก สฺตํ มงฺกลนฺติ
 # ๕. ม. เอเก มฺตํ มงฺกลนฺติ วทฺนฺติ ฯ

ตัม ภควนตัม อติกกมิตฺวา (๑) มํ ปุจฺจติพฺพํ มณฺเฑนฯ อากฺขณ
มาริสาฯ ตัม ภควนตัม ปุจฺจามฯ อทฺธา สสุสิริกํ ปญฺหาพฺยากรณํ
ลภิสฺสามาติ เอกํ เทวปฺตุตฺตํ อาณาเปสิ ตฺวํ ภควนตัม
ปุจฺจชาติฯ โส เทวปฺตุตฺโต ตํขณานฺรูเปณ อลงฺกาเรน อตฺตานิ
อลงฺกริตฺวา วิชฺชฺริว วิชฺโชตฺมาโน เทวคณฺปรีวฺโต เชตวน-
มหาวิหารํ อากฺนตฺวา ภควนตัม อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตฺตํ จตฺวา
มงฺคลปญฺหํ ปุจฺจณฺโตะ กาถาย อชฺฌภาสิฯ ภควา ตสฺส ตัม
ปญฺหํ วิสฺสชฺเชนฺโตะ อิมํ สุตฺตมภาสิฯ

ตตฺถ เอวมฺเม สุตฺตนิปาตนิมตฺโต สงฺเขปฺโต กสิการ-
ทฺวาชสุตฺตวณฺณายํ วุตฺโตฯ วิตุถาริ ปน อิจฺฉนฺเตหิ
ปปฺลฺยจฺสูทฺนินยา มชฺฌิมภูจกถายํ วุตฺตฺนเยน คเหตุพฺโพฯ
กสิการทฺวาชสุตฺเต จ มคฺเชสุ วิหฺรติ ทกฺขิณฺนาคิริสฺมี เอกนาพายํ
พฺุราหุณฺณคามเต วิตุตฺตํฯ อีชฺ สวตฺถึยฺ วิหฺรติ เชตวน
อนาถปฺปญฺชฺกิสฺส อาราเมติฯ ตสฺมา สวตฺถึยฺนฺติ อิมํ ปทํ
อาที กตฺวา อีชฺ อปฺพุพฺพทวณฺณนํ กริสฺสามฯ เสยฺยติทํฯ

สวตฺถึยฺนฺติ เอวํนามเก นคเรฯ ตัม กิร สวตฺถึยฺ
นาม อีสฺสิน นินฺวาสนภูจกถานํ อโหสิฯ ตสฺมา ยถา กุสฺมพฺพสฺส
นินฺวาโส โกสมฺพฺพีฯ กากณฺทสฺส นินฺวาโส กากณฺทิตฺติฯ เอวํ
อิตฺถิลิงฺควเสน สวตฺถึยฺ วิตุตฺตํฯ โปราณา ปน วณฺณยฺนฺติ
๑. สี่. อติยิตฺวาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 98

ยสุมา ตสฺมี จาเน สตุตสมาโยเค ก็ ภาณวมตฺถิติ ปุจฺฉิต
สพฺพมตฺถิติ อหํสุฯ ตสฺมา ตํ วจนมุปาทาย สาวตฺถิติ
วฺจฺฉติฯ ตสฺสํ สาวตฺถิยํฯ เอเตน ตสฺส (๑) โคจรคาโม ทีปิตโต
โหติฯ เชโต นาม ราชกุมารोฯ เตน โรปิตลํวทุตฺถิตตฺตา
ตสฺส เขตตสฺส วนนฺติ เขตวณฺเฑฯ ตสฺมี เขตวเนฯ อนาถานํ
ปิณฺโฑ เอตสฺมี อตฺถิติ อนาถปิณฺฑโกฯ ตสฺส อนาถ-
ปิณฺฑิกสฺสฯ อนาถปิณฺฑิกเณ กหปฺตินา จตุปฺลณาสโกฏฺฐิ-
ปริจฺจาเคน นิฏฺฐาปิตอาราเมติ อตฺถิโตฯ เอเตนสฺส ปพฺพชิตา-
นุรูปวาโส (๒) ทีปิตโต โหติฯ

อถาติ อวิจฺเจตฺตเถฯ โขติ อธิการนฺตรนิตฺสสนฺนุเจ
นิปาโตฯ เตน อวิจฺฉินฺเนเนเวว ตตฺถ ภาวโต วิหารเ
อิทมธิการนฺตรํ อุทาปาทีติ ทสฺเสติฯ กิณฺตฺนตฺติฯ อณฺยตฺตรา
เทวตาคีอาทีฯ

ตตฺถ อณฺยตฺราคี อนิยฺमितนิตฺเทโสฯ สหิ นามโคตฺตโต
อปากฺญาฯ ตสฺมา อณฺยตฺราคี วุตฺตาฯ เทโว เอว เทวตาฯ
อิติปริสฺสธารณเมตฺตํฯ อิธ ปน ปุริโส เอว โส เทวปฺตฺโตฯ
กิณฺตฺ สธารณนามวเสน เทวตาคี วุตฺโตฯ

อภิกฺกนฺตาย รตฺติยาติ เอตฺถ อภิกฺกนฺตสทฺโท ขยฺสนฺุทฺธาภิ-
รูปอพฺภนฺโมทนาทีสุ ทิสฺสตีฯ ตตฺถ อภิกฺกนฺตา ภาเน
๑. ม. เอเตนสฺสฯ ๒. ม. ปพฺพชิตานุรูปนิวาโสกาโสฯ

รตฺติฯ นิกฺขนฺโต ปจฺโม ยาโมฯ จิโร นิสฺสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ
อุทฺทิสฺสตุ ฆนฺเต ภควา ภิกฺขุณฺโณ ปาติโมกฺขนฺติ (๑) เอวมาทิสฺสุ ขเย
ทิสฺสติฯ อโย อิมสฺส จตฺตุนฺนํ ปุคฺคถานํ อภิกฺกนฺตฺตโร จ
ปณฺีตฺตโร จาติ (๒) เอวมาทิสฺสุ สุนฺทเรฯ

โก เม วนฺทติ ปาทานิ อิทฺธิยา ยสฺสา ชลํ
อภิกฺกนฺเตน วณฺเณน สพฺพา โอภาสโย ทิสฺสาคิ (๓)

เอวมาทิสฺสุ อภิรุเปฯ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตมฯ อภิกฺกนฺตํ โภ
โคตมาติ (๔) เอวมาทิสฺสุ อพฺภนฺนโมทเนฯ อิทฺ ปน ขเยฯ เตน
อภิกฺกนฺตาย รตฺติยาฯ ปริกฺชีณาย รตฺติยาติ วุตฺตํ โหติฯ

อภิกฺกนฺตวณฺณาติ อิทฺ อภิกฺกนฺตสทฺโท อภิรุเปฯ วณฺณ-
สทฺโท ปน ฉวิถฺติกุลวคฺคการณฺสณฺจานปฺปมาณฺรูปายตนาทิสฺสุ
ทิสฺสติฯ ตตฺถ สุวณฺณวณฺโณสิ ภควาติ (๕) เอวมาทิสฺสุ ฉวิโยฯ
กทา สณฺญพฺหา ปน เต กหฺปติ อิม สมนฺสฺส โคตมฺสฺส
วณฺณาติ (๖) เอวมาทิสฺสุ ฤตฺธิโยฯ จตฺตาโรเม โภ โคตม วณฺณาติ (๗)
เอวมาทิสฺสุ กุลวคฺเคฯ อถ เกน นฺ วณฺเณนฯ กนฺธคฺเชโนติ
วุจฺจตีติ เอวมาทิสฺสุ การเณฯ มหนฺตํ หตฺถิราชวณฺณํ

- # ๑. วิ. จุล. ๓/๔๔๓/๒๘๓ ฯ ๒. อัง. จตุกก. ๒๑/๑๐๐/๑๓๓ ฯ
- # ๓. พุ. วิ. ๒๖/๕๑/๘๕ ฯ ๔. วิ. มหา. ๑/๔/๕ ฯ อัง. ทุก. ๒๐/๒๖๒/๓๑ ฯ
- # ๕. ม. ม. ๑๓/๖๐๕/๕๕๓ ฯ พุ. สฺ. ๒๕/๓๓๖/๔๔๓ ฯ
- # ๖. ม. ม. ๑๓/๘๓/๓๘ ฯ ๗. ที. ที. ๕/๑๔๓/๑๒๐ ฯ
- # ๘. ที. ส. ๑๕/๓๕๓/๓๐๑ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 100

อภิณฺมิมินิตฺวาติ (๑) เอวมาทิสฺส สณฺจนาเน ฯ ตโย ปตฺตสฺส วณฺณาติ (๒)
เอวมาทิสฺส ปมาเณ ฯ วณฺโณ คนฺโธ รโธ โธชาติ (๘) เอวมาทิสฺส
รูปายตเน ฯ โธ อธิ นวียิ ทฏฺฐพฺโพ ฯ เตน อภิกฺกนฺตวณฺโณ
อภิรฺูปจฺฉวียิตฺติ วุคฺคํ โหติ ฯ

เกวลกปฺปนฺติ เอตฺถ เกวลสทฺโท อนวเสสเยภฺยฺยอพฺยา-
มิสฺसानติเรกทพฺพหฺตฺตวิสฺสโยคาทือเนกคฺคฺโค ฯ ตถา หิสฺส เกวล-
ปฺริปฺนุณฺณํ ปฺริสทฺธํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ เอวมาทิสฺส อนวเสสตา
อคฺคฺโค ฯ เกวลกปฺปา จ อํกมคฺชา ปหฺตํ ขาทณฺียํ โภชนนฺีย
อาทาย อฺปสงฺกมิสฺสนฺตีติ (๓) เอวมาทิสฺส เยภฺยฺยตา ฯ เกวลสฺส
ทฺกขกขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ (๔) เอวมาทิสฺส อพฺยามิสฺสตา ฯ เกวลํ
สทฺฐามตฺตกํ นฺนุ อยฺมายสฺสมาติ (๕) เอวมาทิสฺส อนติเรกตา ฯ
อายสฺมโต ฆนฺเต อนฺนรฺทฺฐสฺส พาทิโก นาม สทฺฐวิหฺริโก
เกวลกปฺปี สํมเกทาย จิตฺติ (๖) เอวมาทิสฺส ทพฺพหฺตฺตา ฯ เกวลี
วุสิทฺวา อุตฺตมปฺริสฺสตี วุจฺจตีติ (๗) เอวมาทิสฺส วิสฺสโยโก ฯ อธิ
ปนฺสฺส อนวเสสตา อคฺคฺโค อธิปฺเปโต ฯ

กปฺปสทฺโท จายิ อภิสทฺทหนฺโวหารกาลปฺลฺลตฺตติเจทน-
วิกปฺปเลสสมนฺตภาวาทือเนกคฺคฺโค ฯ ตถา หิสฺส โอกปฺปณฺียเมตฺติ

๑. สฺ. ส. ๑๕/๔๒๐/๑๕๑ ฯ ๒. วิ. ปา. ๒/๑๑๕/๑๐๓ ฯ

๓. วิ. มหา. ๔/๔๓/๕๑ ฯ ๔. วิ. มหา. ๔/๑/๑ ฯ

๕. วิ. มหา. ๕/๓/๕ ฯ ๖. อจฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๒๔๓/๓๒๕ ฯ

๗. สฺ. ขนฺธ. ๑๗/๑๑๘/๗๖ ฯ

โกโต โคตมสฺสฯ ยถา ตํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺสาติ (๑) เอวมาทิสฺสุ
อภิสทฺทหนมคฺโค ๑ อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหิ สมณกปฺเปหิ
ผลํ ปริภุญฺชิตฺตุนฺติ (๒) เอวมาทิสฺสุ โวหาโร ๑ เยน สฺทํ นิจฺจกปฺปิ
วิหรามิตฺติ (๓) เอวมาทิสฺสุ กาโล ๑ อิจฺจายสฺมา กปฺโปติ (๔) เอวมาทิสฺสุ
ปญฺจตฺติ ๑ อลงฺกโต กปฺปิตฺเตสมสฺสฺสูติ เอวมาทิสฺสุ เจทนํ ๑
กปฺปติ ทฺวงฺคฺลกปฺโปติ (๕) เอวมาทิสฺสุ วิกปฺโป ๑ อตฺถิ กปฺโป
นิปฺชฺชิตฺตุนฺติ (๖) เอวมาทิสฺสุ เลโส ๑ เกวลกปฺปิ เวพฺพวนํ โอภาเสตฺวาติ (๗)
เอวมาทิสฺสุ สมฺนตฺภาโว ๑ อิธ ปน (๘) สมฺนตฺภาโว อตฺถโถติ
อิธปฺเปโต ๑ ยโต เกวลกปฺปิ เซตฺวานนฺติ เอตฺถ อนวเสถํ
สมฺนตฺโต เซตฺวานนฺติ เอวมคฺโค ทฺฐจฺพุโป ๑

โอภาเสตฺวาติ อากาย ฝริตฺวาฯ จนนฺติมา วิย จ สุริโย
วิย จ เอโกภาสํ เอกปฺชฺโชติ กริตฺวาติ อตฺถโถ ๑ เยน ภควา
เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺติ ภูมฺมตฺถเถ กรณฺวจฺนํฯ ยโต ยตฺถ ภควาฯ
ตตฺถ อุปฺสงฺกมิตฺติ เอวมตฺถ อตฺถโถ ทฺฐจฺพุโป ๑ เยน วา
การณฺน ภควาเทวมฺนุสฺเสหิ อุปฺสงฺกมิตฺพุโปฯ เตน (๙) การณฺน
อุปฺสงฺกมิตฺติ เอวมเปตฺถ อตฺถโถ ทฺฐจฺพุโป ๑ เยน จ การณฺน
ภควา อุปฺสงฺกมิตฺพุโปฯ นานปฺปการณฺนวิเสสธาธิคฺมาธิปฺปาเยนฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ๑ ๒. วิ. จุติ. ๗/๒๕/๑๑ ๑

๓. ม. ม. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ๑ ๔. พุ. ส. ๒๕/๔๓๔/๕๔๔ ๑

๕. วิ. จุติ. ๗/๖๓๐/๓๕๖ ๑ ๖. อัง. อภิ. ๒๓/๑๘๕/๓๔๕ ๑

๗. ส. ส. ๑๕/๒๕๖/๗๓ ๑ ๘. ม. ปนสฺส ๑ ๙. ม. เตนเว ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 102

สาทุผลุปโกคาธิปฺปาเยน ทิชคณฺเหหิ นิจฺจปฺลิตมหารุกฺโข วย
อุปสงฺกมิตฺติ จ คตฺตาทิ วุคฺคตฺ โหติ ฯ อุปสงฺกมิตฺตวาทิ อุปสงฺกมณ-
ปฺริโยสานทฺธิปํ ฯ อถ วา เอวํ คตฺตาทิตฺ อาสนนฺตรํ จานํ
ภควโต สมิปฺสงฺขาตํ คณฺตวาทิปปิ วุคฺคตฺ โหติ ฯ ภควนฺตํ
อภิวาทฺตวาทิ ภควนฺตํ วนฺทิตฺตวาทิ ปณฺนามตฺตวาทิ (๑) นมสฺสิตฺตวาทิ ฯ

เอกมณฺตฺตนิทฺติ ภาวนปฺปสกนฺิทฺเตโส ฯ เอโกกาถํ เอกปฺสฺสนฺตนิ
วุคฺคตฺ โหติ ฯ ภูมฺมตฺตเถ วา อุปโยคฺวณฺนํ ฯ อฏฺฐาสิทฺติ
นิสฺสชฺชาทฺธิปฺปฏิกฺเขโป ฯ จานํ กปฺเปสิ ฯ จิตฺตา อโหสิทฺติ อตฺถุโธ ฯ

กถํ จิตฺตา ปนฺ สา เอกมณฺตํ จิตฺตา อหฺตฺติ ฯ

น ปจฺจโต น ปฺรโต นานี อาสนนฺนทฺรโต

น กจฺเจ โน ปฏฺฐิวาเต น จานี โอนฺตฺตฺตฺตฺต

อิเม โทเส วิวชฺเชตฺตวาทิ เอกมณฺตํ จิตฺตา อหฺตฺติ ฯ

กสฺมา ปนฺนํ อฏฺฐาสิ เอว ฯ น นิสฺสีทฺติ ฯ ลหฺนฺนิวตฺติตฺตฺกามตฺตาย ฯ (๒)

เทวตฺตา หิ กณฺจิทฺเทว อตฺถวสํ ปฏฺฐิจฺจ อสฺสิจฺจปฺริตฺติ (๓) วย วจฺจฏฺฐจฺจานํ

มณฺุสฺสโลกํ อากจฺจณฺตฺติ ฯ ปกตฺติยา ปเนตฺตาสํ โยชนสฺตปฺปฏฺฐติ

ปฏฺฐติ มณฺุสฺสโลโก ทฺตฺกนฺนทฺตาย ปฏฺฐิโธ โหติ ฯ ตตฺถ นานิรฺมณฺตฺติ ฯ

เตน สา อากตฺกิจฺจํ กตฺตวาทิ ลหฺนฺนิวตฺติตฺตฺกามตฺตาย น นิสฺสีทฺติ ฯ

ยสฺส จ คมณฺนาทฺธิริยาปฺลปฺริสฺสววินฺทนฺตํ นิสฺสีทฺตฺติ โส

เทวานํ ปฺริสฺสโม นตฺถิ ฯ ตสฺมาปฺปิ น นิสฺสีทฺติ ฯ (๔) เย จ

๑. ม. ปณฺมิตฺตวาทิ ฯ ๒. ม. ย. ลหฺนฺ นฺนิวตฺติตฺตฺกามตฺตาย ฯ

๓. ม. ย. จุจฺจิจฺจปฺริโธ วย ฯ ๔. ม. นิสฺสีทฺติ ฯ

มหาสาวกา ภควนฺตํ ปริวารตฺวา จิตาฯ เต ปติมานนฺติฯ
ตสฺมาปี น นิสฺสีทึฯ อปีจ ภควติ การเวเนว น นิสฺสีทึฯ
เทวานํ หิ นิสฺสีทิตฺตฺกามาํ อาสนํ นิพฺพตฺตติฯ ตํ อนิจฺจมานา
นิสฺชชย จิตฺตมฺปิ อกตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสีติฯ (๑)

เอกมฺนฺตํ จิตา โข สฺวา เทวตฺตาติ เอวํ อิมฺเหหิ การณฺเหหิ
เอกมฺนฺตํ จิตา โข สฺวา เทวตฺตาฯ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌณฺณาสีติ
ภควนฺตํ คาถาย อกฺขรปทนิยमितฺถกถิตฺน (๒) วจเนน อภาสีติ อตุโลฯ

ตตฺถ พฺหุติ อนิยตสฺงฺขยานิทฺเทโสฯ เตน อนนฺกสฺตา
อนนฺกสฺสทฺสา อนนฺกสฺตสฺสทฺสาติ วุตฺตํ โหติฯ ทิปฺพนฺตฺติติ เทวาท
ปญฺจหิ กามกฺุณฺเหหิ กิพฺพนฺตฺติฯ อตฺตโน วา สิริยา โชตฺนฺตฺติติ
อตุโลฯ อปีจ ติวิธา เทวา สฺมมฺมุติ(๓)อุปฺปตฺติวิสุทฺธิเทววเสนฯ
ยถาห เทวตฺติ ตโย เทวา สฺมมฺมุติเทวา อุปฺปตฺติเทวา วิสุทฺธิเทวตฺติฯ
สฺมมฺมุติเทวา นาม ราชาโน เทวियो ราชกฺุมารา

จฯ อุปฺปตฺติเทวา นาม จาตุมหาราชิกเท เทเว อุปาทาย
ตตฺตฺตฺตฺริ เทวาฯ วิสุทฺธิเทวา นาม อรหนฺโต ชีณาสวตฺติฯ (๔)

เตสุ อิทฺ อุปฺปตฺติเทวา อธิปฺเปตาฯ มนฺุโน อปฺจฺจาติ
มนฺุสฺสาฯ โปราณา ปน ภณฺนฺติ มนฺุสฺส อฺุสฺสนฺนตฺาย
มนฺุสฺสาฯ เต ชมฺพุทฺธิปกา อมรโคยานิกา (๕) อฺุตฺตรกฺุรฺกา

๑. ม. อิตฺิสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. ...มิตฺกนฺุถิตฺนฯ

๓. ม. สฺมมฺมุติ...ฯ ๔. บุ. ฐพ. ๓๐/๒๑๔/๑๑๒, ๖๕๔ฯ

๕. ม. อปรโคยานิกาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 104

ปุพฺพวิเทหาคติ จตุพฺพธิธา ฯ อิธ ชมฺพฺพทีปกา อธิปฺเปตา ฯ
มงฺคฺลนฺติ (๑) อิมฺหิ สุตฺตาคติ มงฺคฺลानิ ฯ อิทธิ วุฑฺฒินฺจ ปาปฺณนฺตฺติ
อตุโธ ฯ อจินฺตยฺนฺติ จินฺตฺสฺสุ ฯ อากงฺขมานาติ อิจฺจมานา
ปตฺถยมานา ปิหยามานา ฯ โสตุถานนฺติ โสตุถิภาวํ ฯ สพฺเพสฺ
ทิกฺกุชฺชมฺมิกสมฺปรายิกานํ โสถานานํ สุนฺทรานํ กลฺยาณานํ
ชฺมฺมานมตฺติตนฺติ (๒) วุตฺตํ โหติ ฯ พฺรหฺมิตฺติ เทเสหิ ปกาเสหิ อากฺข
วิวร วิภช อุตฺตานิกรโหติ ฯ มงฺคฺลนฺติ อิทธิการณํ วุฑฺฒิการณํ
สพฺพสมฺปตฺติการณํ ฯ อุตฺตมฺนฺติ วิสิฏฺจํ ปวริ สพฺพโลกहित-
สุขาวหนฺติ อัยฺ กาถาย อนุปุพฺพปทวณฺณา ฯ (๓) อัยฺ ปน
สมฺปิณฺชตฺโต ฯ

โส เทวปฺตฺโต ทสสฺสจกฺวาเพสุ เทวตฺตโย มงฺคฺลปฺยหิ
โสตุกามตฺตย อิมฺสฺมี เอกจกฺวาเพ สนฺนิปตฺตฺวา เอกวาลคฺคโกฏฺติ-
โอกาสมตฺเต ทสฺปิ วิสฺมฺปิ ตีสมฺปิ จตฺตฺวาพีสมฺปิ ปญฺญาสมฺปิ
สภฺจิปิ สตฺตคฺคิปิ อสฺตีคฺคิปิ สฺขุมตฺตภาเว นิมนฺนิตฺวา สพฺพ-
เทวมารพฺรหฺมานโน สิริยา จ เตชสา จ อตฺติกมฺม (๔) วิโรจมานํ
ปญฺญตฺตปวรพฺุทฺธาสนเน นิสินฺนํ ภควนฺตํ ปริวาทฺตฺวา จิตฺตา
ทิสฺวา ทิสฺวา ตสฺมี จ สมเย อนาคตฺตานมฺปิ สกฺลชฺมฺพฺพทีปกา
มนุสฺसानํ เจตฺสา เจโตปฺริวตฺตกมฺมญฺญาเย สพฺเพสฺ เทวมฺนุสฺसानํ
๑. สฺตี. มงฺคฺลนฺติ มงฺคฺนฺติ ฯ ๒. สฺตี. ชฺมฺมานํ อตฺตฺติโนติ ฯ
๓. สฺตี. อนุปทวณฺณา ฯ ๔. ม. อธิคฺยห ฯ

วิจิกิจฺจาสลฺลสมุทฺตรณตฺถิ อห พหุ เทวา มนุสฺสา จ
มจฺคลานิ อจินฺตย อากงฺขมานา โสตฺถานํฯ อตฺตโน โสตฺถิกาว
อิจฺจนฺตาฯ พุริหิ มจฺคลมุตฺตมํฯ เตสํ เทวานํ อนุมฺติยา มนุสฺसानํ
จ อนุคฺคเหน มยา ปุณฺโณ สฺमानो ยิ สพฺเพสเมว อมหากิ
เอกนฺตฺหิตฺสูขาวหนโต อุตฺตมํ มจฺคลํฯ ตํ โน อนุกมฺปิ อูปาทาย
พุริหิ ภควาติ ฯ

เอวเมตฺติ เทวปฺตฺตสฺส วจันํ สุตฺวา ภควา อเสวนา จ
พาลานนฺติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ อเสวนาติ อภชนา อปฺยิริปาสนาฯ พาลานนฺติ
พลนฺติ(๑) พาลาฯ กิ พลนฺติ (๒) ฯ อสฺสตีตปฺสฺสตีตมตฺเตน ชีวนฺติฯ
น ปญฺญาชีวินฺติ (๓) อธิปฺปาโยฯ เตสํ พาลานํ ฯ

ปญฺชิตานนฺติ ปญฺชนฺตีติ (๔) ปญฺชิตาฯ สนฺทิฏฺจิก-
สมฺปรายิกสฺส อตฺถสฺส ฌานกคฺติยา กจฺจนฺตีติ อธิปฺปาโยฯ
เตสํ ปญฺชิตานํ ฯ เสวนาติ ภชนา ปฺยิริปาสนา ตํสหายตา
ตํสมฺปวงฺกตา ฯ

ปุชชาติ สกฺการกรฺการมานนฺวณฺทนาฯ ปุชเนยฺยานนฺติ
ปุชารหานํ ฯ

เอตมฺมจฺคลมุตฺตมนฺติ ยา จ พาลานํ อเสวนาฯ ยา
๑. ม. พลนฺติ อสฺสสนฺตีติ ฯ ๒. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ
๓. ม. ย. ปญฺญาชีวินฺเตน ฯ ๔. สී. ปญฺชนฺตีติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฤวณณา หน้า 106

จ ปณฺหิตานํ เสวนาฯ ยา จ ปุชเนยฺยานํ ปุชาฯ ตํ
สพฺพํ สมฺปปีณฺเหตฺวาฯ อาห เอตมฺมงฺกลมฺตฺตมฺนฺติฯ ยํ ตยา
ปฺภุจฺจํ พฺรุหิ มงฺกลมฺตฺตมฺนฺติ เอตถ ตาว เอตํ มงฺกลมฺตฺตมฺนฺติ
คณฺหาหิตี วุตฺตํ โหตีฯ อยเมติสฺสา คากาย ปทวณฺณาฯ
อตุถวณฺณา ปนสฺสา เอวํ เวทิตพฺพา เอวเมตํ เทวปฺตฺตสฺส
วจนํ สุตฺวา ภควา อเสวนา จ พาลานนฺติ (๑) อิมํ คากมาหฯ

ตตฺถายํ จตฺตพฺพิธา กถา ปุจฺฉิตกถา อปุจฺฉิตกถา
सानุสนฺธิกถา อนนุสนฺธิกถาติฯ ตตฺถ ปุจฺฉามิ ตํ โคตม
ภฺริปฺลยฺฯ กถิกโร สาวโก สาธุ โหตีติ (๒) กถนฺนุ ตํ ภาริส
โอฆมตฺริตี (๓) จ เอวมาทิสฺส ปุจฺฉิตฺเตน กถิตา ปุจฺฉิตกถา นามฯ
ยํ ปเร สุขโต อาหุฯ ตทริยา อาหุ ทุกฺขโตติ (๔) เอวมาทิสฺส
อปุจฺฉิตฺเตน อตฺตชฺฆมาสยวเสเนว กถิตา อปุจฺฉิตกถาฯ สพฺพาปี
พฺพุธานํ กถา สนิทานาหํ ภิกฺขเว ชมมํ เทเสมีติ (๕) วจนโต
सानุสนฺธิกถาฯ อนนุสนฺธิกถา อิมสฺมี สาสเน นตฺถิฯ

เอวเมตาสฺส กถาสฺส อयํ เทวปฺตฺเตน ปุจฺฉิตฺเตน ภควตา
กถิตตฺตา ปุจฺฉิตกถาฯ ปุจฺฉิตกถายญฺจ ยถา เจโก ปุริโส
กฺุสโล มกฺกสฺส กฺุสโล อมกฺกสฺส มกฺกํ ปุจฺฉุโ จ ปจฺฉมํ วิชหิตพฺพํ
อาจิกฺขิตฺวา ตํ ปจฺฉา คเหตุพฺพํ อาจิกฺขติ อมกฺกสฺมี นาม

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิฯ ๒. พ. ส. ๒๕/๓๓๓/๓๕๕ฯ

๓. ตี. ส. ๑๕/๒/๑ฯ ๔. พ. ส. ๑๕/๔๐๖/๔๘๒ฯ

๕. อจ. ติก. ๒๐/๕๖๕/๓๕๖ฯ

จําเน เทวธาปโถ โหติฯ ตตฺถ วามํ มุญฺจิตฺวา ทกฺขิณํ คณฺหธาติฯ
เอวํ เสวิตฺพุพาเสวิตฺพุเพสุ อเสวิตฺพุพํ อจฺจิกฺขิตฺวา เสวิตฺพุพํ
อจฺจิกฺขติฯ ภควา จ มคฺคกฺุสฺลปฺริสฺสทิสฺโสฯ ยถาห ฯ ปฺริสฺโส
มคฺคกฺุสฺลโลติ โข ติสฺส ตถาคตฺสเสตํ อธิวจฺนํ อรหฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส(๑) สฺโส ทิ กุสฺโล อิมสฺส โลกสฺส กุสฺโล ปฺริสฺส
โลกสฺสฯ กุสฺโล มจฺจุเชยฺยสฺส กุสฺโล อมจฺจุเชยฺยสฺส กุสฺโล
มารเชยฺยสฺสฯ กุสฺโล อมารเชยฺยสฺสชาติ (๒)ฯ ตสฺมา ปจฺมํ อเสวิตฺพุพํ
อจฺจิกฺขนฺโติ อหา อเสวนา จ พาลานนฺติฯ เสวิตฺพุพํ
อจฺจิกฺขนฺโติ อหา ปณฺฑิตานญจ เสวนาติฯ วิฆิตฺพุพมฺคฺโค
วีย ทิ ปจฺมํ พาลา น เสวิตฺพุพา น ปยิริปาสิตฺพุพาฯ ตโต
กเหตุพมฺคฺโค วีย ปณฺฑิตา เสวิตฺพุพา ปยิริปาสิตฺพุพาติฯ
กสฺมา ปน ภควตา มจฺจลํ กเถนฺเตน ปจฺมํ พาลานํ อเสวนา
ปณฺฑิตานญจ เสวนา กถิตาติฯ วุจฺจเต ยสฺมา อิมํ
ทิกฺุจฺจมจฺจลาทิสฺสุ มจฺจลทิกฺุจฺจํ พาลเสวนาย เทวมนุสฺสา คณฺหีสฺสุฯ
สา จ อมจฺจลํฯ ตสฺมา เนสํ ตํ อธิโลกปฺรโลกตฺถกฺุญชํ
อภฺยณฺมิตฺตลํสฺสคฺคํ ทรหนฺเตน อภฺยโลกตฺถสาธกญจ กฺุญชณ-
มิตฺตลํสฺสคฺคํ ปสฺสนฺเตน ภควตา ปจฺมํ พาลานํ อเสวนา
ปณฺฑิตานญจ เสวนา กถิตาติฯ

ตตฺถ พาลา นาม เย เกจิ ปาณาติปาตาทิสอกุสฺลกมฺม-
๑. ส. ขนฺธ. ๑๓/๑๕๗/๑๓๒ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๕๑/๔๒๑ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคคณณนา หน้า 108

ปถสมนุภาคตา สตุตาฯ เต ตีหากาเรหิ ชานิตพุพาฯ
ยถาห ตีณิmani ภิกขเว พาลสุส พาลลภขณานิติ (๑) สุตตํฯ
อปัจจ ปุรณกสุสปาทโย ฉ สตุถาโร เทวทตฺตโกกาลิกกฏ-
โมรคตีสฺสขณฺฑเทเวียปุตฺตสมุทฺทตฺตจิจฺจมาณวิกาทโย อตีตกาเล
จ ทิฆมิทสุส ภาตาคิ อิม อญฺเญ จ เอวรูปา สตุตา
พาลาคิ เวทิตพุพาฯ เต อคฺคิปปิตฺตมิมว อการี (๓) อตุตนา
ทุกฺคหิตฺเตน อตุตตานญจ อตุตโน วจนการเก จ วินาเสนฺติฯ
ยถา ทิฆมิทสุส ภาตาคิ จตุพฺพุทฺชนฺตรํ สฏฺฐิจโยชนมตฺเตน
อตุตภาเวน อตุตทาโน ปติโต มหानิเรเย ปจฺจติฯ ยถา จ
ตสุส ทิฏฺฐิจิ อภิรฺฐิจิทานิ (๔) ปญจ กุสสตานิ ตสฺเสว สหพฺยตํ
อุปฺปนฺนานิ มหानิเรเย ปจฺจนฺติฯ วุตฺตญฺเหดํ เสยฺยถาปี
ภิกขเว นพาคาราวา ตินาคาราวา อคฺคิ มุตฺโต
กฺฎฏาคารานิปี ทหติ อุลฺลิตฺตาวลิตฺตานิ นินวาทานิ สฺมุสฺสิตคฺคพานิ
ปีหิตวาทปานานิฯ เอวเมว โข ภิกขเว ยานิ กานิจิ ภยานิ
อุปฺปชฺชนฺติฯ สพฺพานิ ตานิ พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปญฺจทิตโตฯ
เย เกจิ อุปฺปทฺทวา เย เกจิ อุปฺสคฺคาฯเปฯ โน ปญฺจทิตโตฯ
อิตฺติ โข ภิกขเว สปฺปฏฺฐิกโย พาลโตฯ อุปฺปฏฺฐิกโย ปญฺจทิตโต
สอุปฺปทฺทโว พาลโตฯ อนุปฺปทฺทโว ปญฺจทิตโตฯ สอุปฺสคฺโค พาลโตฯ
๑. ม. อเสวิตพุพฺพ อจฺจิกฺขิตฺตวา เสวิตพุพฺพ อจฺจิกฺขนฺนโต
อาห อเสวนา จ พาลานํ ปญฺจทิตานญจ เสวนาฯ
๒. อจฺ. ติก. ๒๐/๔๔๒/๑๒๘ฯ ๓. ม. อจฺ. อการีฯ
๔. สී. อภิรฺฐิจิตานิฯ

อนุปสฺสโก ปณฺหิตโตติ ฯ (๑) อปีจ ปุติมจฺจนสทิสฺส พาลิสฺส ปุติมจฺจน-
พนฺธปรตฺตปฺภุสทิสฺส โหติ ตทฺฐเสวีฯ ฉทฺทฺชนียตฺถจ ชิกฺขจฺจนียตฺถจ
อาปชฺชติ วิญฺญํ ฯ วุตฺตญฺเจตฺติ

ปุติมจฺจนํ กุสฺสเคน โย นโร อุปนฺนยฺหติ
กุสฺสปี ปุตี วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนาติ ฯ (๒)

อกิตฺติปณฺหิตโต จาปี สกฺเคน เทวานมฺินฺเทน วเร ทิยฺยมาเน เอวมาห

พาลํ น ปสฺเส น สฺสเน น จ พาลเณ สฺวเส
พาลเณลฺลาปสฺลลาปี น กเร น จ โรจเย ฯ
กิณฺนุ เต อกริ พาลิสฺส วท กสฺสป การณํ
เกน กสฺสป พาลสฺส ทสฺสนํ นาภิ กงฺขสิ ฯ
อนนฺยํ นยฺติ ทุมฺเมโร อชฺฐรายํ นียฺญชฺติ
ทุนฺนโย เสยฺยโส โหติ สฺมมา วุตฺโตปี กุปฺปติ
วินนฺยํ โส น ชานาติ สาชฺฐ ตสฺส อทสฺสนนฺติ ฯ (๓)

เอวํ ภควา สพฺพพากรเณ พาลูปเสวนํ ทรหนฺโต พาลานํ
อเสวนํ มงฺกลนฺติ วตฺวา อิทานิ ปณฺหิตเสวนํ ปสฺสนฺโต
ปณฺหิตานญฺจ เสวนา มงฺกลนฺติ อาห ฯ

ตตฺถ ปณฺหิตา นาม เย เกจิ ปาณาติปาตาเวรมณฺี-

๑. อ.จ. ต.ก. ๒๐/๔๔๐/๑๒๘ ฯ ๒. พ. ช. ๒๓/๒๑๕๒/๒๓๓ ฯ

พ. ช. ๒๘/๘๖๒/๓๐๓ ฯ ๓. พ. ช. ๒๓/๑๘๑๔/๓๕๕ ฯ

ปลิวเรนปตฺตสทิสฺ โหติ ตพฺปเสวีฯ ภาวนียตถจ มนุญฺญตถจ
อาปชฺชติ วิญฺญนํ ฯ วุตฺตญฺเฬหํ

ตกรณฺจ ปลาเสน โย นโร อุปนฺนุหติ

ปตฺตาปี สุรกี วายนฺติ เอวํ ชีรูปเสวนาติ ฯ (๑)

อกิตฺติปณฺฑิตโต จาปี สกฺเคน เทวานมินฺุเทน วเร ทิยฺยมาเน
เอวมมาห

ชีริ ปสฺเส สฺสณฺ ชีริ ชีเรน สห สํวเส

ชีเรนลลาปสลลาปํ ตํ กรเ ตถจ โรจเย ฯ

กินฺนุ เต อกริ ชีโร วท กสฺสป การณฺ

เกน กสฺสป ชีรสฺส ทสฺสนํ อภิกงฺขสิ ฯ

นยฺ นยติ เมธาวิ อชฺฐรายํ โส นิยุญฺชติ (๒)

สุนโย เสยฺยโส โหติ สมฺมา วุตฺโต น กุปฺปติ

วินยฺ โส ปชานาติ สาธุ เตน สมมาคโมติ ฯ (๓)

เอวํ ภควา สพฺพภากาเรน ปณฺฑิตฺตูปเสวนํ ปัสฺสนุโต
ปณฺฑิตานํ เสวนํ มงฺกลนฺติ วตฺวา อิทานิ ตาย พาลานํ
อเสวนาย ปณฺฑิตานํ เสวนาย จ อนฺนุปฺพเพน ปุชฺเนยฺยภาวํ
อุปกตानํ ปุชฺ ปัสฺสนุโต ปุชฺา จ ปุชฺเนยฺยานํ เอตํ มงฺกล-
มุตฺตมฺนฺติ อาห ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๑๕๒/๔๓๗ ฯ พุ. ชา. ๒๘/๘๖๒/๓๐๓ ฯ

๒. ม. น. ยุญฺชติ ฯ ๓. พุ. ชา. ๒๗/๑๘๑๕/๓๕๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 112

ตตฺถ ปุชเนยฺยา นาม สพุทโทสวิริหิตตฺตา สพุทฺทคฺค-
สมนฺนาคตตฺตา จ พุทฺธา ภควนฺโตฯ ตโต ปจฺจมา ปจฺเจก-
สมพุทฺธา อริยสาวกา จฯ เตสฺสฺหิ ปุชฺชา อปฺปกาปิ ทิฆมฺรตฺตํ
หิตาย สุขาย โหติฯ สุมนฺมาลาการาทโย(๑) เจตฺถ นิตฺสสนฺนํฯ
ตตฺถเอกํ นิตฺสสนมตฺตํ ภณาม

ภควา กิร เอกทิวสํ ปุพฺพณฺหสมยํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวร-
มาทาย ราชคหํ ปิณฺฑทาย ปาวิสิฯ อถ โข สุมนฺมาลาการो
รณฺโณ มาคฺชสฺส ปุปฺพานิ คเหตุวา คจฺฉนฺโต อทฺทส ภควนฺตํ
นคฺรทวาริ อนุปฺปตฺตํ ปาสาทิกิ ปสาทนียํ ทวตฺตีสมหาปฺริส-
ลคฺขณอสีตฺยานุพฺยลฺชนปฺฏิมนฺจํหิตํ พุทฺธสิริยา ชลนฺตํฯ ทิสฺวา-
นสฺส เอตทโหสิ ราชฯ ปุปฺพานิ คเหตุวา สตํ วา สหสฺสํ
วา ทเพยฺยฯ ตลฺลจ อธิโลกมตฺตสฺสํ ภเวยฺยฯ ภควโต ปน
ปุชฺชา อปฺปเมยฺยอสงฺเขยฺยผลา ทิฆมฺรตฺตํ หิตสุขาวหา โหติฯ
หนฺนทาหิ อิมฺหิ ปุปฺเพหิ ภควนฺตํ ปุชฺเชมิตฺติ ปสฺนฺนจิตฺโต เอกํ
ปุปฺพมฺมุจฺจํ คเหตุวา ภควโต ปฏิมุจฺจํ จิปีฯ ปุปฺพานิ อากาเสน
คณฺตฺวา ภควโต อุปฺริ มาลาวิตานํ หุตฺวา อฏฺฐํสุฯ มาลาการो
ตมานุกาวิ ทิสฺวา ปสฺนฺนตฺรจิตฺโต ปฺน เอกํ มฺมุจฺจํ (๒) จิปีฯ
ตานิ คณฺตฺวา มาลาถจฺจโก(๓) หุตฺวา อฏฺฐํสุฯ เอวํ อฏฺฐ
มฺมุจฺจํ (๔) จิปีฯ ตานิ คณฺตฺวา ปุปฺพคฺคภูฏาคาริ หุตฺวา อฏฺฐํสุฯ
๑. ม. สุมนฺมาลาการมฺลลิกาทโยฯ ๒. ม. ปุปฺพมฺมุจฺจํฯ
เอวมฺปฺริปีฯ ๓. ม. มาลาถจฺจโกฯ ๔. ม. ปุปฺพมฺมุจฺจํฯ

ภควา อนุโตฏฐาการเว วีย อโหสิฯ มหาชนกาโย สนนิปติฯ
ภควา มาลาการี ปัสสนุโต (๑) สิตฺ ปาตวากาสีฯ อานนุทตเถโร
น พุทฺธา อเหตุ อุปฺปจฺจยา สิตฺ ปาตุํ กโรนุตฺติ สิตการณํ
ปฺจฺจึฯ ภควา อาห เอโส อานนุท มาลาการี อิมิสฺสา
ปฺชาย อานุภาเวน สตสฺสสฺสกปฺเป เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ
ตฺสริตฺวา ปรีโยसानเน สุมฺนิสฺสโร (๒) นาม ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ภวิสฺสตีติฯ วจนปรีโยसानเน จ รมฺมเทสนตฺถํ อิมํ คถํ อภาสิ
ตถจ กมฺมํ กตฺ สาสฺว ยํ กตฺวา นานุตฺตปฺปติ
ยสฺส ปีติโต สุมฺโน วิปาคํ ปฏฺิเสวตีติฯ (๓)
กาถาปรีโยसानเน จตฺราสีติยา ปาณสฺสสฺसानํ รมฺมาภิ-
สมโย อโหสิฯ

เอวํ อุปฺปกาปี เตสํ ปฺชยา ทิฆมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย
โหตีติ เวทิตฺตพฺพาฯ สวา จ อามิสฺปฺชาวฯ โโก ปน วาโท
ปฏฺิปฺตติปฺชายฯ ยโต เย กุลปฺตฺตา สรณฺกมฺนสิกฺขาปท-
ปฏฺิภุคฺคหณฺเน อุโปสถงฺกสมาทาเนน จตฺตปาริสฺสุทฺธิสฺสาทีหิ จ
อตฺตโน กุณฺเหหิ ภควนฺตํ ปฺชเชนฺตีฯ โโก เตสํ ปฺชยาผลํ
วณฺณยิสฺสตีติฯ เต หิ ตถาคตฺตํ ปรมาย ปฺชาย ปฺชเชนฺตีติ
วฺตฺตาฯ ยถาห โย โช อานนุท ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี
วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วา รมฺมานุ รมฺมปฏฺิปนฺโน วิหฺรติ
๑. ม. ปสฺสนุโตฯ ๒. สี. มฺนิสฺสโรฯ

๓. พุ. ฐ. ๒๕/๑๕/๒๓ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 114

สามิจิปฺปฏิปนฺโน อนุชฺมจารี๑ โส ตถาคตํ สกฺกโรติ ครุฑโรติ
มานคติ ปุเชติ ปรมา๑ (๑) ปุชยาติ ๑ (๒) เอเตนानุสาเรน ปุจฺเจก-
พุทฺธอริยสาวกานมฺปิ ปุชยา หิตสุขาวหตา เวทิตพฺพา ๑ อปิจ
คหฺจฺจํ กนิจฺจสฺส เซจฺจภาตาปี ภคินีปี ปุชเนยฺยา๑ ปุตฺตสฺส
มาตาปีตโร๑ กุลาฐนํ สามิกสฺสสฺสสุราติ เอวมตฺถ (๓) ปุชเนยฺยา
เวทิตพฺพา ๑ เอเตสมฺปิ หิ ปุชฺชา กุสฺสธมฺมสงฺฆาตตฺตา อายุ-
อาทิวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ จ มงฺกฺลเมว ๑ วุตฺตญฺเหดฺดี เย เต มตฺเตยฺยา (๔)
ภวิสฺสฺสนฺติ เปตฺเตยฺยา สามณฺณา พุทฺทมณฺณา กุเล เซจฺจฺจาปจายีโน๑
อิทํ กุสฺสธมฺมํ สมากาย วุตฺติสฺสฺสนฺติ ๑ เตสํ กุสฺสลาณํ ฐมฺมานํ
สมาทานเหตุ อายุณาปี วทฺธิสฺสฺสนฺติ๑ วณฺเณนปี วทฺธิสฺสฺสนฺตีติ
อาทิ ๑ (๕)

เอวมตฺติสฺสา คากาย พาลานํ อเสวนา๑ ปณฺฑิตานํ
เสวนา๑ ปุชเนยฺยานํ ปุชชาติ ตีณิ มงฺกฺลานิ วุตฺตานิ ๑
ตตฺถ พาลานํ อเสวนา พาลเสวนปฺปจฺจยา ภายาทิปฺริตฺตาณฺน (๖)
อุภยโลกहितเหตุตฺตา จ๑ ปณฺฑิตานํ เสวนา ปุชเนยฺยานํ ปุชฺชา
จ ตาสํ ผลวิภูติวณฺณนาย วุตฺตนเยน (๗) นิพฺพานสุกฺติเหตุตฺตา
๑. ม. ปุเชติ อปจฺยติ ปรมา ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๑๒๕/๑๖๑ ๑
๓. ม. เอวมเปตฺถ ๑ ๔. ม. เต มตฺเตยฺยา ๑ ๕. ที. ปา. ๑๑/๔๗/๘๑ ๑
๖. สී. พาลเสวนปฺปจฺจยฺยานํ ๑ ปฺริตฺตาณฺน ๑ ม. พาลเสวนปฺปจฺจยา
อุปฺปนฺนภายาทินํ ปฺริตฺตาณฺน พาลเสวนปฺปจฺจยฺยาทิปฺริตฺตาณฺน วา ๑
๗. ม. ...วณฺณนาย อุตฺตนเยน

มฺกฺลนฺติ เวทิตพฺพา ฯ อิตฺ ปริํ ตฺ มาติํ อทฺเสตฺวาเอว
ยิํ ยตฺถ มฺกฺลํ ตํ ววตฺถเปสฺสามํ ตสฺส จ มฺกฺลตฺตํ
วิภาวียิสฺสามาติ ฯ

นิกฺขิตฺตา

อเสวนา จ พาลานนฺติ อิมิสฺสา กาถาย

อตุถวณฺณา ฯ

เอวํ ภควา พุรุหิ มฺกฺลมฺตฺตมฺนฺติ เอกํ อชฺฌลฺลิตฺตํ
อปฺปียาจิตฺ พหุทายโก อฺพารปฺริโส วิย เอกาย กาถาย
ตีณิ มฺกฺลลานิ วตฺวา ตโต อุตฺตริปิ เทวตานํ โสตุกามตฺาย
มฺกฺลลนญจ อตฺถิตาย เยสํ เยสํ ยิํ ยิํ อนุญฺลํ เต เต
สตุเต ตตฺถ ตตฺถ มฺกฺลเถ นโยเชตุกามตฺาย จ ปติรฺรูป-
เทสวาโส จาติอาทึหิ กาถาหิ ปฺนปฺปิ อนเกานิ มฺกฺลลานิ
วตฺตุมารทฺโธ ฯ

ตตฺถ ปจฺมกาถาย ตาว ปติรฺรูปิตฺ อนุญฺลวิโก ฯ เทโสติ
คาโมปิ นิคโมปิ นคฺรมฺปิ ชนปฺโทปิ โย โกจิ สตุตานํ
นิวาโสกาโส ฯ วาโสติ ตตฺถ นิวาโส ฯ ปฺพุเพติ ปฺรา อตีตาสุ
ชาติสุ ฯ กตฺปฺญญตฺติ อฺปจิตฺกฺสสตา ฯ อตฺตาติ จิตฺตํ วุจฺจติ ฯ
สกลโล วา อตฺตภาโว ฯ สมนฺมาปณฺธิตฺติ ตสฺส อตฺตโน สมนฺมา
ปณฺธานํ นินฺยฺชนํ ฯ จปฺนนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ เสสํ วุตฺตนยเมวาทิ ฯ
อยมตฺถ ปทวณฺณา ฯ อตุถวณฺณา ปน เอวํ เวทิตพฺพา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 116

ปติรูปเทโส(๑) นาม ยตถ จตฺสโร ปริสา วิจฺรณฺติฯ (๒) ทานาทีนึ
ปฺญณฺกิริยาตฺถุณิ วตฺตณฺติฯ นวํคสฺตถฺตฺตฺตํ ทิปฺปติฯ ตตฺถ
นิวาโส สุตฺตํ ปฺญณฺกิริยา ปจฺจยตฺตา มงฺคณฺติ วุจฺจติฯ
สีหฺลทีปวิภูจกเวฏฺฐาทโย เจตฺถ นิตฺตํ ฯ

อปโร นโย ปติรูปเทโส นาม ภควโต โพธิ-
มณฺฑปฺเทโสฯ ฌมฺมจกฺกปฺวตฺติตฺตปฺเทโสฯ ทฺวาทสโยชฺนาย
ปริสา ย มชฺเฌ สพฺพตฺตฺตฺตฺตํ (๓) ภิณฺทิตฺวา ยมกปาฎิหาริย-
ทสฺสิตคณฺฑามพฺ(๔)รฺกขมฺมปฺเทโส เทโวโรหณปฺเทโสฯ โย วา
ปนฺนโลปี สวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ ทฺวาทสโยชฺนาย ปฺเทโสฯ ตตฺถ นิวาโส
สุตฺตํ นอนฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ มงฺคณฺติ วุจฺจติ ฯ

อปโร นโย ปฺรตฺตฺตฺตฺตํ ทิสาย กชงฺคฺลํ (๕) นาม นิกโมฯ
ตสฺสาปเรน มหาสาลาฯ ตโต ปรี ปจฺจนฺติมา ชนปทาฯ
โอรโต มชฺเฌฯ ปฺรตฺตฺตฺตฺตํ ทิสาย สลฺลวตี นาม นทีฯ
ตโต ปรี ปจฺจนฺติมา ชนปทาฯ โอรโต มชฺเฌฯ ทกฺขินฺนํ
ทิสาย เสตคณฺณิกนฺนาม นิกโมฯ ตโต ปรี ปจฺจนฺติมา
ชนปทาฯ โอรโต มชฺเฌฯ ปจฺจิมาย ทิสาย ฐนํ นาม
พฺราหฺมณคฺคาโมฯ ตโต ปรี ปจฺจนฺติมา ชนปทาฯ โอรโต
มชฺเฌฯ อุตฺตราย ทิสาย อูสิรฺทฺชโซ นาม ปพฺพโตฯ ตโต

๑. สี่. ปติรูปเทโสฯ ม. ปติรูปเทโส ฯ

๒. ม. วิจฺรณฺติฯ ๓. ม. สพฺพตฺตฺตฺตํ สพฺพตฺตฺตฺตํ วา ฯ

๔. ม. ...กณฺฑามพ...ฯ ๕. ม. กชงฺคฺลํ ฯ

ปริ ปจฺจนฺติมา ชนปทาฯ โอรโตะ มชฺเฌ (๑) อัยฺ มชฺฌิมปฺปเทโส
อายามน ตีณิ โยชนสตานิฯ วิตุถาเรน อชฺฌมเตยฺยสตานิฯ (๒)
ปริกฺเขเปน นวโยชนสตานิ โหนฺติฯ เอโส ปติรูปเทโส นาม ฯ
เอตฺถ จตฺตุนํ มหาทีปานิ ทฺวิสหสฺสานํ ปริตฺตทีปานิ
อิสฺสรียาธิปจฺจการโก (๓) จกฺกวตฺติ อุปฺปชฺชติฯ เอกํ อสงฺเขยฺยํ
กปฺปสฺตสหสฺสณฺจ ปารมิโย ปฺปูเรตฺวา สาริปฺตฺตโมคฺคณฺณานาทโย
มหาสาวกา อุปฺปชฺชนฺติฯ เทว อสงฺเขยฺยยานิ กปฺปสฺตสหสฺสณฺจ
ปารมิโย ปฺปูเรตฺวา ปจฺเจกสมฺพุทฺธาฯ จตฺตารี อฏฺฐ โสฬส
วา อสงฺเขยฺยยานิ กปฺปสฺตสหสฺสณฺจ ปารมิโย ปฺปูเรตฺวา
สมฺมาสมฺพุทฺธา จ อุปฺปชฺชนฺติฯ ตตฺถ สตฺตา จกฺกวตฺติรณฺโณ
โธวาทิ คเหตุวา ปณฺจสุ สีเสสุ ปติฏฺฐาย สกฺคปรายนา โหนฺติฯ
ตถา ปจฺเจกสมฺพุทฺธานํ โธวาทิ ปติฏฺฐาย ฯ สมฺมาสมฺพุทฺธ-
สาวกานํ ปน โธวาทิ ปติฏฺฐาย สกฺคปรายนา นิพฺพาน-
ปรายนา จ โหนฺติฯ ตสฺมา ตตฺถ วาโส อิมาสํ สมฺปตฺตินิ
จ ปจฺจยตฺตา (๔) มงฺคณฺติ วุจฺจติ ฯ

ปฺปูเพ กตฺตฺถณฺตา นาม อตฺตชาตฺยิ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธ-
จिณาสเว อารพฺก อุปฺจิตฺตฺสตาฯ สาปี มงฺคณฺติ ฯ กสฺมาฯ
พุทฺธปจฺเจกพุทฺธ สมฺมุขโต ทสฺเสตฺวา (๕) พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ
๑. วิ. มหา. ๕/๒๓/๓๕ ฯ ๒. ม. อชฺฌมเตยฺยานิ ฯ
๓. ...ปจฺจการกา ฯ ๔. ม. ปจฺจยโต ฯ ๕. ม. สมฺมุขา ทิสฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 118

วา สมมุขา สุตาย จตฺตปฺปทิกายปี คากาย ปรีโยसानเ
อรหตฺตํ ปาเปตฺตีติ กตฺวาฯ (๑) โย จ มนุสฺโส ปุพฺเพ กตาริกาโร
อฺสฺสนฺนกุสลมฺโโล โหติฯ โส เตเนว กุสลมฺเลน เทสนํ (๒)
อฺปฺปาเทตฺวา อาสวกฺขํ ปาปฺณาติ ยถา ราชา มหากปฺปิโน
อฺคฺคฺมเหสี จฯ เตน วุตฺตํ ปุพฺเพ จ กตปฺปญฺจตา มงฺคฺลนฺติฯ
อตฺตสมฺมาปณฺธิ นาม อีเชกฺจโจ อตฺตानํ ทุสฺสีลํ สฺสีเล
ปตฺติจฺจาเปติฯ (๓) อสฺสทฺธํ สทฺธาสมฺปทาย มจฺจรี จาคสมฺปทาย
ปตฺติจฺจาเปติฯ (๓) อโย วุจฺจติ อตฺตสมฺมาปณฺธิฯ (๔) โส (๕) จ มงฺคฺลํฯ
กสมฺมาฯ ทิฏฺฐมฺมิกสมฺปรายิกเวรปฺปหานวิวิธานิสฺสํสาธิกมฺเหตฺโตติฯ

เอวํ อิมิสฺสาปี คากาย ปตฺติรูปเทสฺวาโส ปุพฺเพ จ
กตปฺปญฺจตาฯ อตฺตสมฺมาปณฺธิ จาติ ตินฺนเยว มงฺคฺลानิ วุตฺตาฯ
มงฺคฺลตฺตตฺตจ เนลํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาทิฯ

นิกฺขิตฺตา

ปตฺติรูปเทสฺวาโส จาติ อิมิสฺสา คากาย

อตฺถวณฺณาฯ

อิทานิ พาสฺสจฺจญฺจาติ เอตฺถ พาสฺสจฺจนฺติ พาสฺสจฺจ-
ภาโวฯ ลิปฺปนฺติ ยํ กิณฺจ หตฺถโกสฺสลํฯ วินโยติ กายวาจา-
จิตฺตวินยํฯ สฺสทฺธิชฺโชติ สฺสจฺจ สฺสทฺธิชฺโชติฯ สฺสทฺธาติ สฺสจฺจ
๑. ลี. ปาปนโตฯ ย. ปาปฺณนโตฯ ๒. ม. ย. วิปฺสฺสนํฯ
๓. ม. อสฺสทฺธํ สทฺธาสมฺปทาย ปตฺติจฺจาเปติฯ
๔. ม. อตฺตสมฺมาปณฺธิติฯ ๕. ม. เอโสฯ

ภาสิตา ฯ ยาดิ อนิยมนิทุเทโส ฯ วาจาติ คิรา พุยโปถ ฯ

เสถํ วุตตนยเมวาทิ ฯ อยเมตถ ปทวณฺณนา ฯ

อตุถวณฺณนา ปน เอวํ เวทิตพฺพา พาหุสจฺจํ นาม

ยํ ตํ พหุสสุโต โหติ สุตฺตโร สุตฺตสนฺนิจฺจโยติ (๑) จ อิเชกจฺจสฺส

พหุ สุตํ โหติ สุตฺตํ เคยยํ เวยฺยากรณฺนติ (๒) จ เอวมาทินา

นเยน สตฺถุสาสนธฺรตฺตํ วณฺณิตํ ตํ อกฺุสลปฺปหานกฺุสลาธฺคิม-

เหตุโต อนฺุปฺพเพน ปรมตฺถสจฺจสจฺจนิกริยเหตุโต จ มงฺกลนฺติ

วฺจจติ ฯ วุตฺตญฺเหดํ ภควา สุตฺวา จ โข ภิกฺขเว อริยสาวโก

อกฺุสํ ปชฺหติ ฯ กฺุสํ ภาเวติ ฯ สาวชฺชํ ปชฺหติ ฯ อนวชฺชํ ภาเวติ ฯ

สฺุทฺธมตฺตานิ ปริหฺรตีติ ฯ (๓) อปรมปิ วุตฺตํ ธตานิ ธมฺมานํ

อตุถมฺปปริกฺขติ ฯ อตุถํ อฺุปปริกฺขโต ธมฺมา นิชฺฌานํ ขมนฺติ ฯ

ธมฺมนิชฺฌานกฺฺขนฺติยา สติ จฺนฺโท ชายติ ฯ จฺนฺทชาโต อฺุสฺสหติ ฯ

อฺุสฺสหนฺโต ตฺลยติ ฯ ตฺลยนฺโต ปทหติ ฯ ปทหนฺโต กาเยน เจว

ปรมตฺถสจฺจํ สจฺจนิกริยํ ปญฺญา ย จ ปฏฺิวิชฺฌํ ปสฺสตีติ ฯ (๔)

อปิ จ อคาริกพาหุสจฺจมฺปิ ยํ อนวชฺชํ ตํ อุกฺยโลกहित-

สฺุขาวหนโต มงฺกลนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

สิปฺปิ นาม อคาริกสิปฺปญฺจ อนคาริกสิปฺปญฺจ ฯ

ตตฺถ อคาริกสิปฺปิ นาม ยํ ปรปาณฺุปโรธฺวิริหิตมกฺุสลวิวชฺชิตํ

๑. อ.จ. จตฺตฺก. ๒๑/๒๒/๒๕ ฯ ๒. อ.จ. จตฺตฺก. ๒๑/๖/๕ ฯ

๓. อ.จ. สุตฺตฺก. ๒๓/๖๔/๑๑๑ ฯ ๔. ม. ม. ๑๓/๖๕๗/๖๐๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคควณณา หน้า 120

มณิการสูวณณการกมมาทิจ ตั อธิโลกตถาวหนโต มงคัลล ๑
อนคาริกสิปปี นาม จีวรวิจาร์ณสิพพนาทิจ สมณปริกขารากิ-
สงขรณั ๑ ยั ตั อธิ ภิกขเว ภิกขุ ยานิตานิสพหุมจารินั
อุจจาวจานิจ กักรณียานินั ตตถ ทกโข โหตีติอาทินา (๑) นเยน
ตตถ ตตถ สัวณณิตั ๑ ยั นาดกรโณ ชมโมติ (๒) จ วุตตัจ ตั
อตตโน จ ปเรตถจ อุภยโลกहितสูขาวหนโต มงคณนุติ
เวทิตพุโท ๑

วินโย นาม อคาริกวินโย จ อนคาริกวินโย จ ๑
ตตถ อคาริกวินโย นาม ทสกอสถกมมปถวิรมณั ๑ โส ตตถ
อสงกิลเสปาชชนเนน อจารคณวตถาเนน จ สุกิกขิโต อุภย-
โลกहितสูขาวหนโต มงคัลล ๑ อนคาริกวินโย จ สตตะ-
ปตติกขนุเช อนาปชชนั ๑ โสปี วุตตนเยเนว สุกิกขิโต ๑
จตุปารีสุททธิสิลลั วา อนคาริกวินโย ๑ โส ยถา ตตถ ปติฏฐาย
อรหตตัม ปาปุณณาทิจ เอวั สิกขนุเตน (๓) สุกิกขิโต โลกียโลกุตตร-
สูขาธิคมเหตุโต มงคณนุติ เวทิตพุโท ๑

สุภาสิตา วาจา นาม มุสาวาทาทิโทสวิริหิตา วาจา ๑ ยถาห
จตุทิจ ภิกขเว อังเคทิจ สมณนาคตา วาจา สุภาสิตา โหตีติ(๔) ๑
อสมพปปลาปา(๕) วาจาเยว วา สุภาสิตา ๑ ยถาห

๑. ที. ปา. ๑๑/๓๕๗/๒๘๒ ๑ อัง. ทสก. ๒๔/๑๘/๒๘ ๑

๒. อัง. ทสก. ๒๔/๑๗/๒๕ ๑ ๓. ม. ย. สิกขเนน ๑

๔. สั. ส. ๑๕/๗๓๘/๒๗๗ ๑ ๕. สั. ส. สุตตนิปาตวาจา ๑

*เล่มที่ 22 มงคลสุตตวณณนา หน้า 121

สุภาสิติ อุตตมมาหุ สนนุโต

ชมมํ ภณณ น อชมมํ ตํ ทุตติย

ปียํ ภณณ นนาปปียํ ตํ ตติย

สจจํ ภณณ นนาทีกํ ตํ จตตุนุตติ(๑) ฯ

อยมปี อุภยโลกहितสุชาวहनโต มงคลนุตติ เวทิตพุพา ฯ ยสุมา
จ อัย วินยปริยาปนุณา เอว ฯ ตสุมา วินยคฤหณณ เอตี
อสงคณหิตุวา วินโย สงคเหตุพโพ ฯ อถ วา กิ อิมินา ปริตสเมนฯ
ปเรสํ ชมมเทสนาวาจา อธิ สุภาสิตา วาจาติ เวทิตพุพา ฯ
สา หิ ยถา ปติรูปเทสวาโสฯ เอวํ สตฺตวนํ อุภยโลกहित-
สุขนิพพานาธิคมปฺปจจยโต มงคลนุตติ วุจจติ ฯ อหา จ

ยํ พุทโธ ภาสตี วาจํ เขมมํ นิพพานปตฺติยา

ทุกุขสฺสนุตติกริยาเย สา เว วาจानมุตตมาตี ฯ (๒)

เอวํ อิมิสฺสา คากาย พาสฺสจจญจ ฯ สิปฺปณญจ วินโย
จ สฺสสิกฺขิตฺโตฯ สุภาสิตา จ ยา วาจาติ จตฺตาริ มงคลानิ
วุตฺตानิฯ มงคลคตฺตญจ เนสํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาตี ฯ

นิฏฺฐิตา

พาสฺสจจญจาตี อิมิสฺสา คากาย

อตฺถวณณนา ฯ

๑. สํ. ส. ๑๕/๓๓๕/๒๓๓ ฯ ๒. สํ. ส. ๑๕/๓๔๐/๒๓๔ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคควณณา หน้า 122

อิทานิ มาตาปีตูปุฏจานนุติ มาตุ จ ปีตุ

จาติ มาตาปีตุ ๆ อุปุฏจานนุติ อุปุฏจหนั ๆ ปุตตานญจ
ทارانญจาติ ปุตตทวารุส ๆ สงกณ्हัน สงคโห ๆ น อากุลา
อนากุลา ๆ กมฺมานิ เอว กมฺมนุตา ๆ เสสิ วุตตนยเมวาทิ ๆ
อัย ปทวณณา ๆ อตถวณณา ปน เอวิ เวทิตพฺพา

มาตา นาม ชนิกา วุจฺจติ ๆ ตถา ปีตา ๆ อุปุฏจानัน
นาม ปาทโชวนสมฺพาหนอุจฺฉาทนนฺหาปเนหิ จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จ อุปการกรณฺณํ ๆ ตตฺถ ยสุมา มาตาปีตโร พหุปรการา
ปุตตานัน อตฺถกามา อนุกมฺปกา ๆ ยํ ปุตตเก พหิ กิพิตฺวา
ปัสุมกฺจิตสริเรก อากเต ทิสฺวา ปัสุกํ ปุณฺณิตฺวา มตฺถกํ
อุปสิญฺฆายนฺตา ปริจฺมุพิตฺวา (๑) จ สินหํ อุปฺปาเทนฺติ ๆ วสุสตมฺปิ
มาตาปีตโร สีเสน ปริหรนฺตา ปุตฺตา เตสิ ปฏิการิ
กาคุมสมตฺถา ๆ ยสุมา จ เต อาปาทกา โปสกา อิมสุส
โลกสุส ทสฺเสตาโร พุรหฺมสฺมา ปุพฺพาจริยสมฺมตา ๆ ตสุมา เตสิ
อุปุฏจानัน อิช ปัสสิ เปจฺจ สกฺกสุขญจ อาวหฺติ ๆ เตน มงฺกฺลนฺติ
วุจฺจติ ๆ วุตฺตญฺเฬหฺตํ ภควตา

พุรหฺมาติ มาตาปีตโร   ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานัน   ปชาย อนุกมฺปกา ๆ

ตสุมา หิ เน นมฺสฺเสยฺย   สกฺกเรยฺย จ ปณฺจทิโต

๑. ม. ปริจฺมุพฺนฺตา ๆ

*เล่มที่ 22 มงคลสูตรวณณา หน้า 123

อนุนเนน อถ ปาเนน   วตุเถน สยเนน จ ฯ
อุจฺจาทเนน นฺหาปเนน   ปาทานํ โชวเนน จ
ตาย นํ ปาริจรียาย   มาตาปีตฺสู ปณฺทิตา
อิเชว นํ ปัสฺสนฺติ   เปจฺจ สกฺเค ปโมทตีติ ฯ (๑)

อปโร นโย อุปฺภูจฺจํ นาม ภรณกิจจกรรมกุล-
วิสฺสุจฺจปนาทิลยจวิธํ ตํ ปาปนิวารณาทิลยจวิทิลยจจรมมิก-
หิตเหตุโต มงฺกลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ วุตฺตตฺถเจตฺ (๒) ภควตา ปญฺจหิ
โฆ คหปติปฺตฺต จานเหสิ ปฺตฺเตน ปฺรตฺถิมา ทิสสา มาตาปีตโร
ปจฺจุปฺภูจฺจาทพฺพา ภโต เน ภริสฺสามิฯ กิจฺจํ เนลฺลํ ภริสฺสามิฯ
กุลวํสํ จเปสฺสามิฯ ทายชฺชํ ปฺฏิปชฺชามิฯ (๓) อถ วา ปน เปตานํ
กาลกตํ ทกฺขิณํ อนฺุปฺปทสฺสามิติ ฯ อิมเหสิ โฆ คหปติปฺตฺต
ปญฺจหิ จานเหสิ ปฺตฺเตน ปฺรตฺถิมา ทิสสา มาตาปีตโร ปจฺจุปฺภูจฺจิตา
ปญฺจหิ จานเหสิ ปฺตฺตํ อนฺุภมฺปนฺติฯ ปาปา นิวารเนนฺติฯ กฺลฺยาณ
นิเวเสนฺติฯ สิปปํ สิग्ขาเปนฺติฯ ปติรฺูเปน ทาเรน ลํโยเชนฺติฯ
สมเย ทายชฺชํ นิยฺยาเทนฺตีติ ฯ (๔) อปิจ โย มาตาปีตโร ตีสุ
วตฺถุสุ ปสาทฺุปฺปาทเนน ลีลสมาทาปเนน ปพฺพชฺชาย วา
อุปฺภูจฺจหติฯ อยํ อิธ มาตาปีตฺุปฺภูจฺจกานํ อकुโศฯ ตสฺส
ตํ มาตาปีตฺุปฺภูจฺจํ มาตรา ปีตรา จ กตสฺส อุปการสฺส

๑. อ. ต. ก. ๒๐/๔๗๐/๑๖๘ ฯ ข. อ. ต. ๒๕/๒๘๖/๓๑๔ ฯ
ข. ชา. ๒๘/๑๖๒/๖๖ ฯ ๒. ม. วุตตตถเจต ฯ
๓. ม. ปฏิปชชสามิ ฯ ๔. ที. ปา. ๑๑/๑๕๕/๒๐๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 124

ปัจจุปการภูติ อนเนกสํ ทิฏฐชฺรมมิกานํ สมปรายิกานญจ อตุถานํ
ปทภูจฺจานโต มงฺกฺลนฺติ วุจฺจติ ฯ

ปฺตุตฺตทวารสฺสชาติ เอตฺถ อตุตฺตโน ชาตปฺตุตฺตปิ (๑) ธีตโรป
ปฺตุตฺตทวารว สงฺขุยํ คจฺจนฺติ ฯ ทาราติ วิสฺตียา ภริยานํ ยา
กาจि ภริยา ฯ ปฺตุตฺตา จ ทารา จ ปฺตุตฺตทาราฯ (๒) ตสฺส
ปฺตุตฺตทวารสฺส ฯ สงฺคโหติ สมฺมานนาทีหิ อุปการกรณํ ฯ ตํ
สุสํวิหิตกมฺมนฺตตาทิทิฏฐชฺรมมิกहितเหตุโต มงฺกฺลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
วุตฺตญฺเจตํ (๓) ภควตา ปจฺฉิมา ทิสสา ปฺตุตฺตทารา เวทิตพฺพชาติ(๔)
เอตฺถ อุทฺทิฏฺฐํ ปฺตุตฺตทาริ ภริยาสทฺเทน สงฺคณฺหิตฺวา ปญฺจหิ
โฆ กหปติปฺตุตฺต จานเนหิ สามิเกน ปจฺฉิมา ทิสสา ภริยา
ปจฺจุปฺภูจฺจาทพฺพาฯ สมฺมานนาย อนวฺมานนาย อนติจริยาย
อิสฺสรียไวสฺสคฺเคน อลงฺการานุปฺปทานนํ ฯ อิเมหิ โฆ กหปติปฺตุตฺต
ปญฺจหิ จานเนหิ สามิเกน ปจฺฉิมา ทิสสา ภริยา ปจฺจุปฺภูจฺจिता
ปญฺจหิ จานเนหิ สามิกํ อนุกมฺปติฯ สุสํวิหิตกมฺมนฺตต จ โหติฯ
สุสงฺคหิตปริชฺณา จฯ อนติจารินี จฯ สมฺภตํ จ อนฺรกฺขติฯ ทกฺขา
จ โหติ อนลสา สพฺพกิจฺเจสุติ ฯ (๕)

อัย วา อปโร นโย สงฺคโหติ ชฺรมมิกาทิ ทานปฺยิวาจอตฺถ-
จริยาหิ สงฺคณฺหนํ ฯ เสยฺยถิทํฯ อุโปสฺสทิวเสสฺส ปรีพฺพยทานํฯ

๑. สี่. อตุตฺตโน ชาตา ปฺตุตฺตา ฯ ม. อตุตฺตนา ชนิตา ปฺตุตฺตปิ ฯ

๒. ม. อตุตฺตทาริ ฯ ๓. ม. วุตฺตญฺเจตํ ฯ ๔. ที. ปา. ๑๑/๑๕๘/๒๐๓ ฯ

๕. ที. ปา. ๑๑/๒๐๑/๒๐๔ ฯ

นภขตตทิวเสสุ นภขตตทสสาปนีฯ มงคลทิวเสสุ มงคลกรณิฯ
ทิจุชมมิกสมปรายิกเส อตฺเตสุ โอวาทานุสาสนนฺติ ฯ ตํ
ปฺพุพนเยเนว (๑) ทิจุชมมิกสมปรายิกहितเหตุโต เทวดาหิปี นมสฺสนีย-
ภาวเหตุโต จ มงคลนฺติ เวทิตพฺพิฯ ยถาห สกฺโก เทวานมินฺโท

เย คหฺภูจา ปุณฺณกรา สีสวนฺโต อุปาสภา
ชมฺเมน ทาริ โปเสนฺติ เต นมสฺสามิ มาตลิตฺติ ฯ (๒)

อนากฺลา กมฺมนฺตา นาม กาลณฺตตาย ปติรูปการิตาย
อนลตตาย อุฏฺฐานวีริยสมฺปทาย อพฺยสนียตาย จ กาลาติกฺกมฺน-
อปฺปติรูปกรณกรณสิถิตกรณาทีอากุลภาววิริหิตา กสิโครกฺข-
วณฺชิชาทโย กมฺมนฺตาฯ เอเต อตฺตโน วา ปฺตฺตทาสฺส
วา ทาสกมฺมกรานํ วา พฺยตฺตตาย เอวํ ปโยชิตา ทิจฺจู
ชมฺเม ชนฺชณฺวทุทธิปฏิลาภเหตุโต มงคลนฺติ วุตฺตา ฯ วุตฺตณฺเจตํ
ภควตา

ปติรูปการี ฐรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ชนฺนฺติ (๓) จ ฯ
น ทิวา โสปฺปสีเลน รตฺตี อุฏฺฐานเทสฺสิณา
นิจฺจํ มตฺเตน โสณฺฑเณน สกฺกา อาวสิตุํ ฆริํ ฯ
อติสิตํ อติอฺณหํ อติสายมิทํ อาหุ
อิตฺติ วิสฺสุฏฺจกมฺมนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาณเว ฯ
โย จ(๔) สีสฺตณฺจ อฺณฺหณฺจ ตินฺนา ภฺยโย น มณฺณติ

๑. ม. วุตฺตณฺเยเนว ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๘๔๕/๓๑๖ ฯ

๔. ม. โยธ ฯ

ทสทานวตฺถุปริจจากเจตนาฯ ตํสมปยุตฺโต วา อโลโก ฯ เตน
หิ (๑) ตํ วตฺถุํ ปรสฺส ปฏฺฐิปาเทติ ฯ เตน วุตฺตํ ทียเต อิมินาติ
ทานนฺติ ฯ ตํ พหุชนปิยตาทีนํ ทิฏฺฐธมฺมิกสมุปรายิกานํ
ผลวิเสสํ อธิคมเหตุโต มงฺกलนฺติ วุตฺตํ ทายโก สีห ทานปติ
พหุโน ชนสฺส ปิโย โหติ มานาโปติ (๒) เอวมาทีนํ เจตฺถ สุตฺตานิ
อนุสฺสริตพฺพานิ ฯ

อปโร นโย ทานํ นาม ทูริชํ อามิสทานญจ ชมฺมทานญจ ฯ
ตตฺถอามิสทานํ วุตฺตปฺปการเมว ฯ อธิโลกปรโลก-
ทูกฺขกฺขยสุขาวหสฺส ปน สมมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตสฺส ชมฺมสฺส
ปเรสํ หิตกามตาย เทสฺนา ชมฺมทานํ ฯ อิมสญจ ทูวินฺนํ
ทานานํ เอตเทว อคฺคํ ฯ ยถาห

สพฺพทานํ ชมฺมทานํ ชินาติ

สพฺพธมฺมํ ชมฺมธมฺมํ ชินาติ

สพฺพธมฺมํ ชมฺมธมฺมํ ชินาติ

ตณฺหกฺขโย สพฺพทูกฺโข ชินาตีติ ฯ (๓)

ตตฺถ อามิสทานสฺส มงฺกลคฺคํ วุตฺตเมว ฯ ชมฺมทานํ ปน
ยสฺมา อตฺถปฏฺฐิสํเวทิตาทีนํ กุณฺยานํ ปทฺฐจฺานํฯ ตสฺมา มงฺกลนฺติ
วุจฺจติ ฯ วุตฺตญฺเฬหํ ภาควตา ยถา ยถา ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาสฺตํ
ยถาปริยคฺคํ ชมฺมํ วิตฺถาเรน ปเรสํ เทเสติฯ ตถา ตถา โส

๑. ม. อโลเกน ฯ ๒. อจฺ. ปญฺจก. ๒๒/๓๔/๔๑ ฯ

๓. พุ. ธ. ๒๕/๓๔/๖๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 128

ตสฺมี ฌมฺเม อตฺตปฏฺฐิเวทึ จ โหติ ฌมฺมปฏฺฐิเวทึ จาติ (๑)

เอวมาทึ ฯ

ฌมฺมจริยา นาม ทสฺกุสลกมฺมปถจริยา ฯ ยถาห ติวริธึ
โฆ คหปตโย กาเยน ฌมฺมจริยา สมจริยา โหตีติ (๒) เอวมาทึ ฯ
สา ปเนสา ฌมฺมจริยา สคฺคโลกุปฺปตฺติเหตุโต มงฺกลนฺติ
เวทิตพฺพา ฯ วุตฺตญฺเหดฺดี ภควตา ฌมฺมจริยาสมจริยาเหตุ โฆ
คหปตโย เอวมิเชกฺจเจ สตฺตา กายสฺส เกทา ปริมฺรณา
สฺสคฺตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺตีติ ฯ (๓)

ฌาตกา นาม มาติโต วา ปิตฺติโต วา ยาว
สตฺตมา ปิตามหฺยกา สมฺพนฺธา ฯ เตสํ โภคปาริชฺฌญฺเณน วา
พฺยาธิปาริชฺฌญฺเณน วา อภิหตฺตานํ อตฺตโน สมิปํ อากตฺตานํ
ยถาพลํ ฌาสจฺจาทนฺชนญฺญาทึหิ สงฺกโห ปัสฺสาทินํ
ทิกฺกุชฌมฺมิกานํ สฺสคฺติคฺคมนาทีนญฺจ สมฺปฺรายิกานํ วิเสสาธคฺคมานํ
เหตุโต มงฺกลนฺติ วุจฺจติ ฯ

อนวชฺชานึ กมฺมานิ นาม อุโปสถงฺกสมาทานเวยฺยา-
วจฺจกรณอารามวนโรปนเสตฺตุกรณาทีนึ ฯ ตานึ หิ นานปฺปการ-
हितสฺุขาธคฺคเหตุโต มงฺกลนฺติ วุจฺจนฺติ ฯ จานํ โฆ ปเนตฺติ
วิสาเข วิชฺชติ ยํ อิเชกฺจโจ อิตฺถึ วา ปุริโส วา
อญฺุจฺจกสมนฺนาคตฺติ อุโปสถํ อุปฺวิสิตฺวา กายสฺส เกทา

๑. อญฺ. ปญฺจก. ๒๒/๒๖/๒๔ ฯ ๒. ม. มุ. ๑๒/๔๘๕/๕๒๓ ฯ

๓. ม. มุ. ๑๒/๔๘๕/๕๒๕ ฯ

ปริมรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺเชยฺยาติ (๑)

เอวมาทีนํ เจตฺถ สุตฺตานํ อนุสฺสริตพฺพานํติ ฯ

เอวํ อิมิสฺสา คาถาย ทานญจฯ ฌมฺมจริยา จฯ
ฌาตกานญจ สงฺคโห อนวชฺชานํ กมฺมานํติ จตฺตาริ มงฺกลานํ
วุตฺตานํฯ มงฺกลตฺตญจ เนถํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาทิ ฯ

นิกฺุจิตา

ทานญจาทิ อิมิสฺสา คาถาย

อตุถวณฺณา ฯ

อิทานํ อารตี วิรตีติ เอตฺถ อารตีติ อารมณํ ฯ วิรตีติ
วิรมณํฯ วิรมนฺติ วา เอตาย สตฺตาติ วิรติ ฯ ปาปาติ
อกุสลาฯ มทนียญฺเจน มชฺหํฯ มชฺชปานํฯ ปานํ มชฺชปนํฯ
ตโต มชฺชปานาฯ สยมนํ สยโม. อปฺปมชฺชนํ อปฺปมาโท ฯ
ฌมฺเมสฺสุติ กุสเลสุ ฯ เสถํ วุตฺตนยเมวาทิ อัย ปทวณฺณา ฯ
อตุถวณฺณา ปน เอวํ เวทิตพฺพา

อารตี นาม ปาเป อาทิทวทสฺสิโน มนสา เอว อนภิริติ
วิรติ นาม กมฺมทวารวเสน กายวาจาหิ วิรมณํ ฯ สวา เจสา
วิรติ นาม สมฺปตฺตวิรติ สมาทานวิรติ สมฺมุทฺเททวิรตีติ ติวริธา
โหติ ยา กุสฺสปฺตฺตสฺส อตฺตโน ชาตี วา กุลํ วา โคตฺตํ วา
ปฏฺิจฺจน เม เอตํ ปติรูปํฯ ยวาทิ อิมํ ปาณํ

๑. อัง. อญฺุจิก. ๒๓/๓๓๑/๒๖๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 130

หนะยฺยํ อทินฺนํ อาทึเยยฺยํ ตีอาทึนา นเยน สมฺปตฺตวตฺตฺโต
วิริตฺตํ อยฺยํ สมฺปตฺตวิริตฺตํ นามํ สิกฺขาปทสมาทานวเสน
ปน ปวตฺตา สมาทานวิริตฺตํ นามํ ยสุสา ปวตฺติโต ปฏฺติ
กฺลปฺตฺโต ปาณาติปาตาทีนึ น สมัจจโร อริยมคฺคสมฺปยุตฺตา
สมฺพุทฺธวิริตฺตํ นามํ ยสุสา ปวตฺติโต ปฏฺติ อริยสาวกสุส
ปลนฺจ ภยานิ เวรานิ วุปลนฺตานิ โหนฺติ ฯ ปาปํ นาม
ยฺนตํ ปาณาติปาโต โข คหปติปฺตฺตํ กมฺมกิลเโส อทินฺนาทานํ
กามสุมิจฺฉาจาโร ฯเปฯ มุสาวาทิโต เอวํ วิตุถาเรตฺวา

ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ มุสาวาทิ จ วุจฺจติ
ปรทรรคมนญฺเจว นปฺปลัสนฺติ ปณฺทิตาติ (๑)

เอวํ กถาย สงฺกหิตํ กมฺมกิลเลสสงฺขาตํ จคฺคพิริ อกุสลํ
ตโต ปาปา ฯ สพุทฺธาเปสา อารตฺติ จ วิริตฺติ จ ทิฏฺฐธมฺมิก-
สมฺปรายิกภยเวรปฺปหานาทินานปฺปการวิเสสธคฺคเหตุโต มงฺคลนฺติ
วุจฺจติ ฯ ปาณาติปาตา ปฏฺฏิวิริโต โข คหปติปฺตฺตํ อริยสาวโกติ-
อาทีนึ เจตฺถ สุตฺตานิ อนุสฺสริตพฺพานิ ฯ

มชฺชปาณา จ สัยฺโม นาม ปุพฺเพ วุตฺตสุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวรมณฺเฑยา เจตํ อธิวณฺํ ฯ ยสุมา ปน มชฺชปาเย อตฺถํ น
ชานาติฯ ธมฺมํ น ชานาติฯ มาตฺตปิ อนฺตรายํ กโรติฯ ปิตุ
พุทฺธปจฺเจกพุทฺธตถาคตสาวกานมฺปิ อนฺตรายํ กโรติฯ ทิฏฺฐธมฺเม
ครหํฯ สมฺปรายะ ทฺถคฺคตี อปรายิยาเย อุมฺมาทํ ปาปฺณาติ ฯ

๑. ที. ปา. ๑๑/๑๓๔/๑๕๕ ฯ

มชชปานา ปน ลัยโม (๑) เตสั โทสานัน วุปลสมั ตพพิปริตคณ-
สมุปรทญจ ปาปฺณาติ ฯ ตสฺมา อัย มชชปานา ลัยโม มงฺคณฺติ
เวทิตพฺโพ ฯ

กฺสเลสุ ฌมฺเมสุ อปฺปมาโท นาม กฺสลาณัน วา ฌมฺมานัน
ภาวนา ย อสทกฺกจฺจกิริยตา อสาดจฺจกิริยตา อนญฺจิตกิริยตา
โอสินฺวฺตติตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิกฺขิตฺตจฺจรตา อนาเสวนา
อภาวนา อพหฺลิกมฺมํ อนชฺชิจฺจานัน อนนฺนุโยโค ปมาโท ฯ โย
เอวฺรุโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตตฺตํ อัย วุจฺจติ ฯ ปมาโทติ (๒)
เอตถ วุตฺตสฺส ปมาทสฺส ปฏฺิปกฺขนเยน อตฺถโต กฺสเลสุ ฌมฺเมสุ สติยา
อวิปฺวาโส เวทิตพฺโพ ฯ โส นานปฺปรการกฺสลาธคฺมเหตุโต วา (๑)
อมตารคฺมเหตุโต วา มงฺคณฺติ วุจฺจติ ฯ ตตฺถ อปฺปมตฺตสฺส
อาตานิโนติ (๔) จ อปฺปมาโท อมตํ ปทนฺติ (๕) จ เอวมาทิ สตฺถ
สาสนัน อนฺนุสฺสริตพฺพนฺติ ฯ

เอวํ อิมิสฺสา คาถาย ปาปา วิรติ ฯ มชชปานา ลัยโม ฯ กฺสเลสุ
ฌมฺเมสุ อปฺปมาโทติ ตีณิ มงฺคลาณิ วุตฺตานิ ฯ มงฺคตฺตญจ
เนสํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาทิ ฯ

นิญฺจिता

อารตี วิรตีติ อิมิสฺสา คาถาย

อตฺถวณณา ฯ

๑. ม. ย. ลัยโต ฯ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๘๖๓/๔๗๒ ฯ

๓. ม. จ ฯ ๔. ม. ม. ๑๓/๑๕/๑๕ ฯ ๕. บ. ๒๕/๑๒/๑๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 132

อิทานิ การโว จาติ เอตถ การโวติ ครุภาโว ฯ
นิวาโตติ นิจวุตติตา ฯ สนฺตฺตฺตฺติ สนฺโตโต ฯ กตฺตฺส ชานนตา
กตฺตฺตฺตฺตา ฯ กาเลนาคิ ขณฺน สมเยน ฯ ฌมฺมฺสฺส สวณฺ
ฌมฺมฺสฺสวณฺ ฯ เสถํ วุตฺตฺนยเมวาคิ อัยํ ปทวณฺณา ฯ
อตฺตวณฺณา ปน เหวํ เวทิตฺตฺวา

การโว นาม ครุการปฺปโยการเสถ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธ-
ตถาคตสาวกอาจริยฺชฌมายมาติปิติเชฏฺฐภาติกภิกฺขินิอาทิสฺส ยถานรูปํ
ครุการโร ครุกรรมํ สการวตา ฯ สุวายํ (๑) การโว ยสฺมา
สุคฺคิมนานินํ เหตุ ฯ ยถาห ครุกาตพฺพิ ครุโกโรติ ฯ มาเนตพฺพิ
มานนติ ฯ ปุเชตพฺพิ ปุเชติ ฯ โส เตน กมฺเมน เหวํ สมตฺเตน
เอวํ สมากินฺเนน กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สุกฺกํ
โลกํ อุปฺปชฺชติ ฯ โน เจ กายสฺส เกทา ฯเปฯ อุปฺปชฺชติ ฯ
สเจ มนฺตฺสฺสตฺตํ อากจฺฉติ ฯ ยตฺถ ยตฺถ ปจฺจาชายติ
อุจฺจาทุลิโน โหติติ ฯ (๒) ยถาจาห สตฺติเม ภิกฺขเว อปฺริหานิยา
ฌมฺมา ฯ กตฺเม สตฺต ฯ สตฺตฺตฺการวตาคิอาทิสฺส (๓) ตสฺมา มงฺคฺลนฺติ
วุจฺจติ ฯ

นิวาโต นาม นิจมนตา นิวาตวุตติตา ฯ ยาย นิวาต-
วุตติตฺตฺตฺ (๔) สมนฺนาคโต ปุคฺคฺโล นีหตฺตฺมาโน นีหตฺตฺปโป

๑. ส. ส. จายํ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๕๕๓/๓๘๓ ฯ

๓. อจ. สตฺตฺก. ๒๓/๒๖/๒๕ ฯ ๔. ม. อัยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

ปาทปฺปญฺจนโจพกสโม ฉินฺนวิสาณฺสกสโม อุทฺธฎฺฐาทสปฺปสโม

จ หุตฺวา สโณห สจฺฉิโล สุขสมฺภาโส จ โหติฯ อัย

นิวาโตฯ สุวํยฺ ยสชาติคุณปฏิลาภเหตุโต มงฺกลนฺติ วุจฺจติฯ

อาห จ นิวาตฺวตฺตติ อตฺตทฺโธฯ ตาทีโส ลภเต ยสนฺติ (๑)

เอวมาที ฯ

สนฺตุฏฺฐิ นาม อิตฺตริตรปจฺจยสนฺโตโสฯ โส ทฺวาทสฺวิโ
โหติฯ เสยฺยถิติฯ จิวเร ยถาลาภสนฺโตโส ยถาพลสนฺโตโส
ยถาสารูปสนฺโตโสติ ติวโรฯ เอว ปิณฺฑปาตาทีสุฯ ตสฺสาຍ
ปเภทสํวณฺณนา

อิธ ภิกฺขุ จิวริ ลภติ สฺนุทฺริ วา อสนฺุทฺริ วาฯ
โส เตเนว ยาเปติฯ อณฺฺณํ น ปตฺตเถติฯ ลภนฺโตปี น คณฺหาติฯ
อยมสฺส จิวเร ยถาลาภสนฺโตโสฯ อถ ปน อาพาธโก โหติฯ
ครุจิวริ ปารูปนฺโต โธณฺมตฺติ วา กิลมฺติ วาฯ โส สภาเคน
ภิกฺขุณา สทฺธิํ ตํ ปริวตฺเตตฺวา สลฺลหุเคน ยาเปนฺโตปี
สนฺตุฏฺฐุโจว โหติฯ อยมสฺส จิวเร ยถาพลสนฺโตโสฯ อปโร
ภิกฺขุ ปณฺธิตปจฺจยลาภิ โหติฯ โส ปญฺญจิวราทีนํ อณฺฺณตฺริ
มหกฺขมจิวริ ลภิตฺวา อิํ เถรานํ จิรปฺพพฺชิตานํ พหุสฺสุตฺตานณฺจ
อนฺฺรูปนฺติ เตสํ ตํ ทตฺวา อตฺตนา สงฺการญฺญา วา อณฺฺณโต
วา กุโตจิ นนฺตกาณี อฺจฺฉินฺติวฯ สงฺฆาญฺญิ กตฺวา ฐาเรนฺโตปี
๑. ที. ปา. ๑๑/๒๐๕/๒๐๖ ฯ

โหติฯ อยมสฺส เสนาสเน ยถาพลสนฺโตโสฯ อปโร ภิกฺขุ
สุนฺทรํ เสนาสนํ ปตฺตมฺปิ น สมฺปฺภิจฺฉติ สุนฺทรเสนาสนํ
ปมาทฺฐจฺานํฯ ตตฺร นิสินฺนสฺส ถินมิทฺธํ โอกฺกมตฺติฯ นิทฺทาภิกฺขุตฺส
จ ปฺน ปฺภิกฺขุชฺฉโต กามวิตฺกฺกา สมฺทาจรนฺตฺติฯ โส ตํ
ปฺภิกฺขุชฺฉิตฺวา อพฺโปกกาสรฺกฺขมฺลปฺลนฺชาทิสฺส (๑) ยตฺถ กตฺถจ
นิวสนฺโตปิ สนฺตฺถุจฺว โหติฯ อยมสฺส เสนาสเน ยถา-
สารูปฺสนฺโตโสฯ

อิธ ปน ภิกฺขุ เกสชฺชํ ลภติ หรีตกํ วา อามลกํ
วาฯ โส เตเนว ยาเปตฺติฯ อลฺเวหิ ลทฺธํ สปฺปิสมฺรฺษณฺนิตาทิมฺปิ
น ปตฺเตตฺติฯ ลภนฺโตปิ น คณฺหาติ อยมสฺส คิลานปจฺเจย
ยถาลภสนฺโตโสฯ อถ ปน อาพาธโก เตเลนตฺถิโก ฆาณิตํ
ลภติฯ โส ตํ สภาคสฺส ภิกฺขุโน ทตฺวา ตสฺส หตฺถโต
เตเลน เกสชฺชํ กตฺวา สมณฺธมฺมํ กโรนฺโตปิ สนฺตฺถุจฺว โหติฯ
อยมสฺส คิลานปจฺเจย ยถาพลสนฺโตโสฯ อปโร ภิกฺขุ เอกสฺมี
ภาชเน ปฺตฺติมุตฺตหรีตกํ จเปตฺวา เอกสฺมี จตฺมธฺรํ คณฺหาทิ (๒) ภาณเต
ยทิจฺฉสฺสี วุจฺจมาโน สจฺจสฺส เตสํ ทฺวินฺนํ อญฺจตเรน พฺยาธิ
วูปสมตฺติฯ อถ ปฺตฺติมุตฺตหรีตกํ นาม พุทฺธาทิสฺส วัณฺณิตฺติฯ อญฺจ
ปฺตฺติมุตฺตเกสชฺชํ นิสฺสาย ปฺพพฺชชชชฯ ตตฺถ เต ยาวชิวํ อฺสุสาโห
กธฺนํ โยติ (๓) วุตฺตฺนฺติ จินฺเตนฺโต จตฺมธฺรเกสชฺชํ ปฺภิกฺขุชฺฉิตฺวา
๑. ม. อพฺโปกกาสรฺกฺขมฺลปฺลนฺชาทิสฺสฯ

๒. ม. คณฺหถ ๑ ๓. วิ. มหา. ๔/๑๔๓/๑๕๓ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 136

มุตตหริตเคน เกสชฺชํ กโรนุโตปี ปรมสนฺตญฺโจว โหติฯ อยมสฺส
คิลานปัจจเยยถาสารุปลสนฺโตโส ฯ

เอวมฺเภโท สพุโพเปโส สนฺโตโส สนฺตญฺจิติ วุจฺจติ ฯ
สา อตฺริจฺจตาปาปิจฺจตามหิจฺจตาทีนํ ปาปชฺมมานํ ปหานาธคฺม-
เหตุโต สฺสคติเหตุโต มริยมคฺคสมฺภารภาวโต จาตุทฺทิสาทิภาว-
เหตุโต จ มงฺกลนฺติ เวทิตพฺพา ฯ อห จ

จาตุทฺทิสो อปฺปฏิโฆ จ โหติ
สนฺตฺสสมาโน อิตฺริตเรนาติ (๑)

เอวมมาทิ ฯ

กตถฺยฺจตา นาม อปฺปสฺส วา พหุสฺส วา เยน เกนจิ
กตสฺส อุปการสฺส ปฺนปฺปฺนํ อนฺนฺสฺสรณภาเวน ชานนตา ฯ
อปิจ เนรยิกาทิทฺทกฺขปริตฺตตามโต ปุณฺณานิ เอว ปาณินํ
พหุปรการานิฯ ยโต (๒) เตสมฺปิ อุปการานุสฺสรณตา กตถฺยฺจตาติ
เวทิตพฺพา ฯ สา สปฺปริเสหิ ปัสฺสนียตาทินานปฺปรการวิเสสา-
ธคฺมเหตุโต มงฺกลนฺติ วุตฺตา ฯ อห จ เทวเม ภิกฺขเว ปุคฺคตา
ทูลลภา โลกสฺมี ฯ กตเม เทวฯ โย จ ปุพฺพการีฯ โย จ
กตถฺยฺจ กตเวทีติ (๓)

กาเลน ชมฺมสฺสวานํ นาม ยสฺมี กाले อุตฺทจฺจสฺสคฺคํ
จิตฺตํ โหติฯ กามวิตกฺกาทีนํ วา อถฺยตเรน อภิกฺกตฺฯ ตสฺมี

๑. พุ. สฺ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๓ ฯ พุ. จุฬ. ๓๐/๖๘๕/๓๔๕ ฯ

๒. ม. ตโต ฯ ๓. อจ. ทก. ๒๐/๓๖๔/๑๐๕ ฯ

กาเล เตสํ วิโนทนตํ ชมฺมสุตฺวานํ ฯ อปฺเร อาหุ ปญฺจเม
ทิวเส ชมฺมสุตฺวานํ กาเกน ชมฺมสุตฺวานํ นาม ฯ
ยถาห อายสฺมา อนฺรุทฺโธ ปญฺจาหิํ โข ปน มยฺ ภนฺเต
สพฺพรตฺตี ชมฺมิมิยา กถาย สนฺนิสีทามาติ ฯ (๑) อปฺิจ ยสฺมี กาเล
กฺลฺยาณมิตฺเต อุปฺสงฺกมิตฺวา สกฺกา โหติ อตฺตโน กงฺขาปฏฺิวิโนทํ
ชมฺมํ โสตต ฯ ตสฺมี กาเลปฺิ ชมฺมสุตฺวานํ กาเลน ชมฺมสุตฺวานนฺติ
เวทิตพฺพิ ฯ ยถาห เต กาเลน กาลํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปฺริปฺจจฺฉติ ปฺริปฺลฺหิตฺตีอาทิ ฯ (๒) ตเตตฺติ กาเลน ชมฺมสุตฺวานํ
นึวรนฺปฺพานจฺจฺรานิํสํสาสวกฺขยาธิคฺมนาทินานปฺปการ-
วิเสสธาธิคฺมเหตุโต มงฺกฺลนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ วุตฺตญฺเหตํ ภควตา (๓) ยสฺมี
ภิกฺขเว สมเย อริยสวโก อญฺจิกตฺวา มนสิกริตฺวา สพฺพเจตฺโส
สมนฺนาหริตฺวา โอิหิตฺโสโต ชมฺมํ สฺฆาติ ฯ ปญฺจสฺส นึวรนฺนิ
ตสฺมี สมเย น โหณฺตีติ (๔) จ ฯ โสตานุกตฺตานํ ภิกฺขเว ชมฺมานํ
ฯเปฯ สฺสฺปฏฺิวิทฺธานํ จตฺตาโร อาณิสฺสา ปาฏฺิกงฺขาติ (๕) จ ฯ
จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ชมฺมา กาเลน กาลํ สมฺมา ภาวียมาณา
สมฺมา อนฺุปริวตฺติยมาณา อนฺุปฺพเพน อาสวานํ ขยฺ ปาเปนฺติ ฯ
กตเม จตฺตาโรฯ กาเลน ชมฺมสุตฺวานนฺติ (๖) จ เอวมาทีนึ ฯ

เอวมิสฺสา คาถาย การโวฯ นึวาโตฯ สนฺตุญฺจึฯ กตญฺญตาฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๓๖๔/๓๘๕ ฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๔๔๔/๓๑๖ ฯ

๓. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. สํ. มหา. ๑๕/๔๕๕/๑๓๕ ฯ

๕. อญฺ. จตฺกุก. ๒๑/๑๕๑/๒๕๑ ฯ ๖. อญฺ. จตฺกุก. ๒๑/๑๔๖/๑๘๘ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 138

กาเลน ฌมฺมสุสวณฺณติ ปญฺจ มงฺคลาณี วุตฺตานิฯ มงฺคลตฺตยจ
เนสํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาทิฯ

นิกฺขิตฺตา

การโว จ นินฺวาโต จาติ อิมิสฺสา คาถาย

อตฺถวณฺณาฯ

อิทานิ ขนฺติ จาติ เอตฺถ ฌมฺนํ ขนฺติฯ ปทกฺขิณฺคฺคาหิตาย
สุขํ วโจ อสฺมินฺติ สุวโจฯ สุวจฺสุส กมฺมํ โสวจฺสุสฺสํ โสวจฺสุสฺส
ภาโว โสวจฺสุสตาฯ กิเลसानํ สมิตฺตฺตา สมณาฯ
ทสฺสนนฺติ เปกฺขณฺนิฯ ฌมฺมสุส สากจฺจฺฉา ฌมฺมสากจฺจฺฉาฯ เสสํ
วุตฺตนยเมวาทิ อัย ปทวณฺณาฯ อตฺถวณฺณา ปน เหว
เวทิตพฺพา

ขนฺติ นาม อธิวาสนขนฺติฯ ยาย สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ
ทสฺสี อกฺโกสวตฺถุหิ อกฺโกสนฺเตฯ วรพฺนฺธาทีหิ วา วิหีสนฺเต
ปฺกฺกเล อสฺสนฺโต วิย อปฺสฺสนฺโต วิย จ นินฺพิกาโร โหติ
ขนฺติวาทิ วิยฯ ยถาห

อหุ อตีตมทฺธานํ สมฺโณ ขนฺติทีปโน

ตํ ขนฺติยาเยว จิตฺตํ กาสีราชา อเฉทยீติฯ (๑)

ภทฺรโกโต วา มนฺสิโกโรติ ตโต อุตฺตริ อปฺราธาภาเวน อายสฺมา
ปฺญฺณตฺเถโร วิยฯ ยถาห สเจ มํ ภนฺเต สฺนาปฺรนฺตกา

๑. บ. ชา. ๒๗/๕๕๒/๑๓๗ฯ

มนุสฺสา อุกโกสิสฺสนฺติ ปริภาสิสฺสนฺติฯ ตตฺถ เม เอวํ ภวิสฺสติ
ภทฺทกา วติเม สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสาฯ สฺภทฺทกา วติเม
สฺนาปรนฺตกา มนุสฺสาฯ ยํ เม นยิเม ปาณินา ปหาริ
เทนฺตีตฺติอาทิ ฯ (๑) ยาย จ สมนฺนาคโต อีสึนฺมปิ ปัสฺสนิโย
โหติ ฯ ยถาห สรภฺงฺโก อิติ

โกธํ วัชฺชวํ น กทาจิ โสจติ
มกฺขปฺปหานํ อีสโย วนฺณยนฺติ
สพฺเพสํ วุคฺคํ ผรุสํ ขเมถ
เอตํ ขนฺตี อุตฺตมมาหุ สนฺโตติ ฯ (๒)

เทวตानมฺปิ ปัสฺสนิโย โหติ ฯ ยถาห สกฺโก เทวานมฺินฺโท
โย หเว พลฺวา สนฺโต ทุพฺพลสฺส ติตฺติกฺขติ
ตมาหุ ปรมํ ขนฺตี นิจฺจํ ขมติ ทุพฺพลโลติ ฯ (๓)

ทุทฺธานมฺปิ ปัสฺสนิโย โหติ ฯ ยถาห ภควา
อุกโกสํ วัชฺชนฺชจ อทฺฏฺโง โย ติตฺติกฺขติ
ขนฺตีพลํ พลาณิกํ ตมहिํ พุริมิ พุราหุมนฺติ ฯ (๔)

สา ปเนสา ขนฺติ เอเตสญฺจ อิทํ สํวณฺณิตานํ อญฺเญสญฺจ
คุณานํ อธิคมเหตุโต มงฺกลนฺติ เวทิตฺตพฺพา ฯ

โสวจฺสุตฺตา นาม สหฺชมฺมิกํ วุจฺจมานเ(๕) วิกุเขปํ วา

๑. ม. อ. ๑๔/๓๕๓/๔๘๒ ฯ ส. สฟา. ๑๘/๑๑๕/๓๓ ฯ

๒. พ. ธ. ๒๕/๓๖/๖๕ ฯ ๓. ส. ส. ๑๕/๘๘๒/๓๒๓ ฯ

๔. พ. ธ. ๒๕/๓๖/๖๕ ฯ ๕. ย. วุจฺจมาโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 140

คฺคฺหิภาวํ วา คฺคฺนโทสจฺฉินฺตํ วา อนาปชฺชิตฺวา อตีวีย
อาทรณฺจ คารวณฺจ นิจฺมนตณฺจ ปุรฺกชฺคฺวา สาธฺตฺติ
วจนกรณฺตาฯ สํ สพฺรหฺมจาร์ินี สนฺตฺติกา โอวาทานุ-
สาสนีปฏฺิลาภเหตุโต โทสปฺปหฺนคฺคฺมาธิคฺคฺมาเหตุโต จ มงฺคฺลนฺตฺติ
วฺจฺจติ ฯ

สมณานํ ทสฺสนํ นาม อุปสมิตฺติเลसानํ ภาวิตกาย-
วจฺฉิตฺตปฺลยณานํ อุตฺตมทมถสมถสมนฺนาคทานํ ปพฺพชิตานํ
อุปสงฺกมฺนุปฏฺุจฺจานานุสฺสรณฺสวณทสฺสนํฯ สพฺพมฺปิ ลามกเทสฺนาย (๑)
ทสฺสนนฺตฺติ วฺจฺจติ ฯ ตํ มงฺคฺลนฺตฺติ เวทิตพฺพิ ฯ กสฺมาฯ พหุ-
ปการตฺตาฯ อห จ ทสฺสนมฺปหิ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขุณฺ
พหุปการํ วทามิตฺติอาทิ ฯ (๒) ยโต หิตกาเมณ กุสฺปฺตฺเตน สีลวณฺเต
ภิกฺขุ ฆรทวารํ สมฺปตฺเต ทิสฺวา ยทิ เทยฺยธฺมโม อตฺถิฯ
ยถาพลํ เทยฺยธฺมเมณ ปติมานตพฺพาฯ ยทิ นตฺถิฯ ปญฺจปตฺติภูจิตฺ
กตฺวา วณฺทิตพฺพาฯ ตสฺมี อสมฺปชฺชมาเน อณฺชลี ปคฺคเหตุวา
นมนฺสฺสิตพฺพาฯ ตสฺมีมฺปิ อสมฺปชฺชมาเน ปสนฺนจิตฺเตน ปิยจกฺขุหิ
สมฺปสฺสิตพฺพาฯ เอวํ ทสฺสนมฺลเกนาปี หิ ปุณฺเณน อนเภาณิ
ชาติสทสฺसानิ จกฺขุมฺหิ โรโค วา โทโส วา อสฺสหา วา
ปีพกา วาน โหนฺตฺติฯ วิปฺปสนฺนานิ ปญฺจวณฺณสฺสสิริกานิ
โหนฺตฺติ จกฺขุณิ รตนวิมานे อุกฺขมาภูติมณิกวาทฺสทิสานิฯ สตสทสฺส-
๑. ม. วิลาสิกเทสฺนาย ฯ ๒. พ. อิติ. ๒๕/๒๘๔/๓๑๒ ฯ

กปฺปมตฺตํ เทเวสุ มนุสฺเสสุ จ สพฺพสมปฺตตีํ ลากิ โหติฯ
อนจฺจริยํ เจตฺตํ ยํ มนุสฺสภูโต สปฺปลยฺชชาติโก สมนฺมา ปวตฺติเตน
สมณทสฺสนมเยน ปุณฺเณน เอวรูปํ วิปากสมปฺตตีํ อนุกเวยฺยฯ
ยตฺถ ติริจฺจานคตฺตานมฺปิ เกวลํ สทฺชามตฺตกชนิตสฺส สมณทสฺสนสฺส
เอวํ วิปากสมปฺตตีํ วณฺณยนฺติ

อุคฺคโก (๑) มณฺฑลกฺขิโก

เวทียเก จิริทิมฺวาสิโก

สุจฺจิโต วต โกสิโย อโย

กาลุญฺจิตํ ปสฺสตี พุทฺธวารี ฯ

มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ อนุตฺตเร

กปฺปานํ สตสฺสทฺธานิ ทฺถกฺคิ โส น กจฺจติ ฯ

เทวโลกา จวิตฺวาน กุสลกมฺเมน โจทฺติโต

ภวิสฺสตี อนนฺตนาโณ โสมนสฺโสตี วิสฺสุโตตี ฯ

กาเลน ฐมฺมสากจฺจนา นาม ปโทเส วา ปจฺจฺจเส วา

เทว สุตฺตฺตนิกา ภิกฺขุ อณฺณมณฺณํ สุตฺตฺตฺตํ สากจฺจนฺติฯ

วินยฺชรา วินยฺยํ อภิฐมฺมิกา อภิฐมฺมํฯ ชาตกภาณกา ชาตกํฯ

อญฺจกถิกา อญฺจกถํฯ ลีณฺุทฺชตฺวิจิจฺจนาปเรตจิตฺตฺวิโสชนตฺถํ วา

ตมฺหิ ตมฺหิ กาลเ สากจฺจนฺติฯ อโย กาลเ ฐมฺมสากจฺจนา ฯ

สา อากมพฺยตฺตฺตอานํ คุณฺณํ เหตุโต มงฺกลนฺติ วุจฺจตีตี ฯ

๑. ลี. อุคฺคโก ฯ ม. อุคฺคโก ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคควณณา หน้า 142

เอวํ อิมิสฺสา กาถาย ขนฺติฯ โสวจสฺสตาฯ สมณานนฺจ
ทสฺสนํฯ กาเลน ฌมฺมสากจฺจาทิ จตฺตาริ มงฺกลานิ วุตฺตานิฯ
มงฺกลตฺตณฺจ เนสํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิทเมวาทิ ฯ

นิกฺขิตฺตา

ขนฺติ จาติ อิมิสฺสา กาถาย

อตฺถวณฺณา ฯ

อิทานิ ตโป จาติ เอตฺถ ปาปเก อกฺขเล ฌมฺเม ตปฺตีติ
ตโป ฯ พุรหุํ จริยฺขนฺติ พุรหุํจริยํฯ พุรหุํมานํ วา จริยํ
พุรหุํจริยํ ฯ เสฏฺฐจริยฺขนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อริยสจฺจานํ ทสฺสนํ
อริยสจฺจานํ ทสฺสนํ ฯ อริยสจฺจานิ ทสฺสนนฺตปิ เอเกฯ ตํ น
สุนฺทรํ ฯ นิกฺขนฺตํ วานโตติ นิพฺพานํฯ สจฺฉนิกรณํ
สจฺฉนิกริยาฯ นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกริยา นิพฺพานสจฺฉนิกริยา ฯ
เสสํ วุตฺตนยเมวาทิ อัยํ ปทวณฺณาฯ อตฺถวณฺณา ปน
เอวํ เวทิตฺตพฺพา

ตโป นาม อภิขฺฌาโทมนสฺสาทีนํ ตปนโต อินฺทริยสฺวารोฯ
โกสชฺชสฺส วา ตปนโต วีริยํฯ เตนํ हि สมฺนฺนาคโต ปุคฺคโต
อาตาปีติ วุจฺจติ ฯ สุวายํ อภิขฺฌาทีปฺปหานณานาทีปฺภูตลาภ-
เหตุโต มงฺกลนฺติ เวทิตฺตพฺโพ ฯ

พุรหุํจริยํ นาม เมถุนวิริตฺตสมณฌมฺมสาสนมคฺคานํ
อริวจฺจํ ฯ ตถา हि อพุรหุํจริยํ ปหาย พุรหุํจริโร โหตีติ (๑)

๑. ม. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๔๒ ฯ

เอวมาทิสฺส เมถุนวิรติ พุรหุมจริยนฺติ วุจฺจติ ฯ ภควติ โน
อาวุโส พุรหุมจริยํ วุสฺสตีติ (๑) เอวมาทิสฺส สมณธมฺโม น
ตาวาหํ ปาปิม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ฯ ยาว เม อิทํ พุรหุมจริยํ
น อิทุชฺชเจว ภวิสฺสตี ฝิตฺตญจ วิตุถาริกํ พาทุชฺชณฺณนฺติ (๒)
เอวมาทิสฺส สาสนํ ฯ อยมเวว โข ภิกฺขุ อริโย อฏฺฐงฺกิกโก
มคฺโค พุรหุมจริยํ ฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐีติ (๓) เอวมาทิสฺส มคฺโค ฯ
อิธ ปน อริยสจฺจทสฺสเนน ปรีโต มคฺคสฺส กหิตฺตตฺตา อวเสถํ
สพฺพมฺปิ วฏฺฐติ ฯ ตํ เจตํ อูปรูปริ นานปฺปการวิเสสชาติคม-
เหตุโต มงฺกลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อริยสจฺจาน ทสฺสนํ นาม กุมารปฺญเอห วุตฺตตฺถานํ จตฺตุนํ
อริยสจฺจานํ อภิสมยวเสน มคฺคทสฺสนํ ฯ ตํ สํสารทุกฺขา
วีตีกุมเหตุโต มงฺกลนฺติ วุจฺจติ ฯ

นิพฺพานสจฺฉิกิริยา นาม อิธ อรหตฺตผลํ นิพฺพานนฺติ
อธิปฺเปตํ ฯ ตมฺปิ หิ ปญฺจกตฺติวานเนน (๔) วานสญฺญิตาย ตณฺหา
นิกฺขนฺตตฺตา นิพฺพานนฺติ วุจฺจติ ฯ ตสฺส ปตฺติ วา ปจฺจเวกฺขณา
วา สจฺฉิกิริยาติ วุจฺจติ ฯ อิตฺรสฺส ปน นิพฺพานสฺส อริย-
สจฺจานํ ทสฺสเนนเวว สจฺฉิกิริยา สิทฺธาฯ เตเนตํ อิธ น อธิปฺเปตํ ฯ
เอวมเสสา นิพฺพานสจฺฉิกิริยา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารเหตุโต มงฺกลนฺติ
เวทิตพฺพา ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๕๖/๒๕๐ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๑๐๒/๑๓๓ ฯ

ส. มหา. ๑๕/๑๑๓๒/๓๓๓ ฯ พ. อ. ๒๕/๑๓๐/๑๓๕ ฯ

๓. ส. มหา. ๑๕/๓๐/๕ ฯ ๔. ม. ปญฺจกตฺติวานเนน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 144

เอวมิมิสฺสา กาถาย ตโป จฯ พุหุมจริยญจฯ อริย-
สจฺจาน ทสฺสนํฯ นิพฺพานสจฺจิกิริยาติ จตฺตารี มงฺกลานิ วุตฺตานิฯ
มงฺกลตฺตยจ เนสํ ตตฺถ ตตฺถ วิภาวิตเมวาติ ฯ

นิกฺขิตฺตา

ตโป จาติ อิมิสฺสา กาถาย

อตฺถวณณา ฯ

อิทานิ สฺมุจฺจสฺส โลกธมฺเมหีติ เอตฺถ สฺมุจฺจสฺสาติ สฺมุตฺตสฺส
นฺุปีตสฺส สมฺปตฺตสฺส ฯ โลเก ธมฺมา โลกธมฺมาฯ
ยาว โลกปฺปวตฺตติฯ ตาว อนิวตฺติกา ธมฺมาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
จิตฺตุนฺติ มโน มานสํ ฯ ยสฺสาติ นวสฺส วา มชฺฉิมิสฺส วา
เธรสฺส วาฯ น กมฺปตีติ น จลติ น เวชติฯ อโสกนฺติ
นิสฺโสภํ อพฺพุพฺพโสภสฺสํ ฯ วิรชฺชนฺติ วิคฺตรชฺชํ วิทฺธฺสฺสฺสฺสํ ฯ
เขมฺนฺติ อภยํ นิรฺุพฺทวํ ฯ เสสํ วุตฺตนยเมวาติ อัย ตาว
ปทวณณา ฯ อตฺถวณณา ปน เอว เวทิตพฺพา

สฺมุจฺจสฺส โลกธมฺเมหิ ยสฺส จิตฺตํ น กมฺปติฯ ยสฺส
ลาภาลาภาทิ อญฺฺจหิ โลกธมฺเมหิ สฺมุจฺจสฺส อชฺโฆตฺถญฺจสฺส จิตฺตํ
น กมฺปติ น จลติ น เวชติฯ ตสฺส ตํ จิตฺตํ เกนจิ
อกมฺปนียํ โลกุตฺตรมคฺคาหวนโต (๑) มงฺกลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ กสฺส
จ (๒) เอเตหิ สฺมุจฺจสฺส จิตฺตํ น กมฺปติฯ อรหโต จีณาสาสฺสฯ
น อณฺณสฺส กสฺสจฺจิ ฯ วุตฺตญฺเหดฺ

๑. ม. ...ภาวาวหนโต ฯ ๒. ม. ปน ฯ

โสตถี กจฺจนฺตึฯ ตสฺมา ตํ พาลานํ อเสวนาถิ อฏฺฐตฺตีสวริชฺมปิ
เตสํ เอตาถิสานํ มงฺกลกการกานํ (๑) มงฺกลมมุตฺตมํ เสฏฺฐํ ปวรนฺติ
คณฺหาหิถึฯ

เอวณฺจ ภควตา นิฏฺฐาปิตาย เทสนาย ปรีโยसानเ
โกฏฺฐิตตสฺสหาสา เทวตา อรหฺตตํ ปาปฺณิสฺสุฯ โสตาปตฺติ-
สททาคามิอนาคามิผลปฺปตฺตานํ คณฺนา อสงฺเขยฺยยา อโหสิฯ

อถ ภควา ทุคฺคิยทิวเส อานนฺทตฺถเรํ อามนฺเตสิ อิมํ
อานนฺท รัตติ อณฺตตรา เทวตา มํ อุปสงฺกมิตฺวา มงฺกลปณฺหํ
ปฺจุณฺธิฯ อถสฺสาหํ อฏฺฐตฺตีส มงฺกลานิ อภาสิฯ อุกฺคณฺห
อานนฺท อิมํ มงฺกลปริยายํ อุกฺคเหตฺวา ภิกฺขุ วาเจหิถึฯ
เถโร อุกฺคณฺหิตฺวา (๒) ภิกฺขุ วาเจสิฯ ตยิทํ อจาริยปรมฺปรากตํ
ยวชฺชตนา ปวตฺตติฯ เอวมิทํ พุรหฺมจริยํ อิทฺชณฺเจว ผิตฺตจ วิตถาริกํ
พาหุชฺชณฺถํ ปฺจุณฺถํ ยาวฯ เทวมนฺสุเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ เวทิตพฺพิฯ
อิทานิ เอเตเสว มงฺกเลสฺสุ ฅาณฺปริจฺยปาฏฺวตฺถํ อัย อาทิโต ปฏฺติ
โยชนาฯ

เอวมิเม อิธ โลกปรโลกโลกุตฺตรสุขกามา สุตฺตา พาลชนเสวนํ
ปหายฯ ปณฺหิเต นิสฺสายฯ ปฺมุชเนยฺเย ปฺมุชเนฺโตฯ ปติรูปเทสวาเสน
ปฺมุพเพทปฺมุณฺตตาย จ กุสลปฺปวตฺตติยํ โจทฺธิยมานาฯ อตฺตานํ
สมฺมา ปณฺธิธาฯ พาหุสจฺจสิปฺปวินยฺเหหิ อลงฺกตตฺตภาวาฯ วินยานุรูปํ
๑. ม. เอตาถิสการกานํฯ ๒. ม. อุกฺคเหตฺวาฯ

สึเนรฺพพฺโต วีย วาตวฺจฺจึหิ อฏฺฐหิ โลกธมฺเมหิ อกมฺปมาน-
จิตฺตา (๑) อโสกา วิรชา เขมิโน โหนฺติ ฯ เย จ เขมิโน ฯ เต
สพฺพตฺถมปฺราษิตา โหนฺติ ฯ (๒) สพฺพตฺถ จ โสตฺถึ คจฺจนฺติ ฯ
เตนาห ภควา

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปฺราษิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺจนฺติ ตนฺเตสํ มงฺกลมุตฺตมฺนฺติ ฯ
ปรมตฺตโชติกา ขุททกกฐกถาย
มงฺกลมุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สัจฉิมุตตวณณา

เอวมฺเม สุตฺนฺติ สัจฉิมุตฺตํ ฯ กา อฺปฺปตฺติ ฯ อตฺถ-
วณฺณนายน วุตฺตนเยเนวสฺส (๑) อฺปฺปตฺติ อาวิภวิสฺสติ ฯ อตฺถ-
วณฺณนายนจ เอวมฺเม สุตฺนฺติอาทิ วุตฺตตฺถเมว ฯ คยาโย วิหฺรติ
ญฺงกิตฺตมฺญเจ สัจฉิมุตฺตํ ชกฺขสฺส ภวเนติ เอตฺถ ปน กา
คยาฯ โโก ญฺงกิตฺตมฺญโจฯ กสฺมา จ ภควา ตสฺส ชกฺขสฺส
ภวเน วิหฺรตีติฯ วุจฺจเต ฯ

คยาติ คาโมปี ติตฺถมฺปิ วุจฺจติฯ ตทฺถมฺปิ อธิ
วณฺณฺติ ฯ คยาคามสฺส หิ อวิหฺเร เทเส วิหฺรณฺโตปี คยาโย
๑. ม. อวิกมฺปมานจิตฺตา ฯ ๒. ม. สพฺพตฺถ เอเกนาปี อปฺราษิตา
โหนฺติ ฯ ๓. ม. อตฺถวณฺณนายนเยเนวสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ภูพคควณณา หน้า 150

วิหรีตี วุจติฯ ตสฺส จ คามสฺส สมีเป อวิหเร ทวารสนฺติเก
โส ภูงกิตมณฺโใจ ฯ คยาตีตฺเต วิหรนฺโตปี คยาอฺ วิหรีตี
วุจติฯ คยาตีตฺเต จ โส ภูงกิตมณฺโใจ ฯ ภูงกิตมณฺโใจติ จตฺตุนํ
ปาสาณานํ อฺปริ วิตฺถตํ ปาสาณํ อโรเปตฺวา กโต
ปาสาณมณฺโใจ ฯ ตํ นิสฺสาย ยกฺขสฺส ภวนํ อพวกภวนํ
วีย ฯ

ยสฺมา วา ปน ภควา ตํ ทิวสํ ปจฺจสฺสมยํ
มหากรณาสมาปตฺติโต วุจฺจาย พุทฺธจกฺขนา โลกํ โวโลเกนฺโต
สูจิโลมสฺส จ ขรสฺส จาติ ทฺวินนฺมปี ยกฺขานํ โสตา
ปตฺติผลฺปนีสฺสยํ อทฺทสฺส ตสฺมา ปตฺตจิวรมาทาย อนฺโตอรุณฺเขว
นानาทิสสา สนฺนิปตฺตสฺส ชนสฺส เขพสิงฺฆานิกาทินานปฺป-
การาสฺสูจนิสฺสนฺทกิลินฺนฺภูมิกามฺปี ตํ ติตฺถปฺปเทสํ อคฺนตฺวา
ตสฺมี ภูงกิตมณฺเจ นิสฺสีทิ สูจิโลมสฺส ยกฺขสฺส ภวเน ฯ เตน
วุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา คยาอฺ วิหรีตี ภูงกิตมณฺเจ สูจิโลมสฺส
ยกฺขสฺส ภวเนติ ฯ

เตน โข ปน สมฺเขนาติ ยํ สมยํ ภควา ตตฺถ
วิหรีตีฯ เตน สมฺเขน ฯ ขโร จ ยกฺโข สูจิโลโม จ ยกฺโข
ภควโต อวิหเร อตฺติกมฺนฺตีติ ฯ เตะ (๑) ยกฺขาฯ กสฺมา จ
อตฺติกมฺนฺตีติฯ วุจฺจเต ฯ

๑. ม. เก เต ฯ

*เล่มที่ 22 สัจฉิลอมสุตตวณณา หน้า 151

เตสุ ตาว เอโก อตีเต สัมมสุส เตลฺลํ อนาปุจฺจนา
คเหตุวา อตฺตโน สรีริ มกฺขเสสิฯ โส เตน กมฺเมน นีรเย
ปจฺจิตฺวา คยาโปกฺขรณฺตีเร ยกฺขโยนินฺยํ นิพฺพตฺติฯ (๑) ตสฺเสว
จสฺส กมฺมสุส วิปากาวเสเสน วิรูปานิ อํคฺปจฺจจฺจนานิ อเหตุฯ
อิฏฺฐกจฺจนสทิสฺสจฺจ ขรสมฺมสุสํ จมฺมํฯ โส กิร ยทา ปรี
ภีสาเปตฺตกาโม โหติฯ ตทา ฉนฺนิฏฺฐกสทิสานิ จมฺมกपालานิ
อฺกฺขิปีตฺวา ภีสาเปติฯ เอวํ โส ขรสมฺมสุสตฺตวา ขโร ยกฺโขจฺเจว
นามํ ลภติฯ (๒)

อิตโร กสฺสปฺสฺส ภควโต กาลे อฺปาสโก หุตฺวา มาสสุส
อฺกฺข ทิวเส วิหาริ คนฺตฺวา ฌมฺมํ สุณฺนาติฯ โส เอกทิวสํ
ฌมฺมสุสวเน โฆสิเต สัมมารามทฺวาเร อตฺตโน เขตฺตํ
เกพายนฺโต (๓) อฺกฺโขสนํ สุตฺวา สเจ นุหายามิฯ จิรํ ภวิสฺสตีติ
กิลิฏฺฐคตฺโตว อฺโปสธาคาริ ปวิสิตฺวา มหคฺเช ภูมฺมตฺถรณเ
อนาทเรน นิปฺชฺชิตฺวา สุปีฯ ภิกฺขุ เอวํฯ น อฺปาสโกติ
สํยุตฺตภาณกาฯ โส เตน จ อญฺเณน กมฺเมน จ นีรเย
ปจฺจิตฺวา คยาโปกฺขรณฺธิยา ตีเร ยกฺขโยนินฺยํ นิพฺพตฺโตฯ โส
ตสฺส กมฺมสุส วิปากาวเสเสน ทฺททฺสโก อโหสิฯ สรีเร จสฺส
สุจิสทิสานิ โลมานิ อเหตุฯ โส หิ ภีสาเปตฺตพฺพเก สตฺเต
สุจฺฉิ วิชฺฌนฺโต วิย ภีสาเปติฯ เอวํ โส สุจิสทิสโลมตฺตวา
๑. ม. นิพฺพตฺโตฯ ๒. ม. ลภิฯ ๓. ม. เกลายนฺโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 152

สูจิโลโม ยฺกฺโขเตว นามํ ลภติ เต อุตฺตโน โคจรตฺถาย
ภวนฺโต นิกฺขมิตฺวา มุหุตฺตํ คนฺตฺวา คตมกฺเคเนว นีวตฺติตฺวา
อิตรํ ทิสภาคํ คจฺจนฺตา ภควฺโต อวิทุเร อติกฺกมฺนฺติ ฯ

อถ โข ขโรติ กสฺมา เต เอวมาหํสุฯ ขโร สมณากปฺปํ
ทิสฺวา อหาฯ สูจิโลโม ปน โย ภายติ น โส สมโณฯ
สมณปฏฺฐีรูปกตฺตา ปน สมณโก โหตฺติ เอวฺลทฺฐิโกฯ ตสฺมา
ตาทิสํ ภควนฺตํ มลฺลมาโน เนโส สมโณฯ สมณโก เอโสติ
สหาสา วตฺวาปี ปฺน วิมฺลิตฺกามา อหา ยาว ชานามิติฯ
อถ โขติ เอวํ วตฺวา ตโตฯ สูจิโลโม ยฺกฺโขติ อิตฺ ปภฺวติ
ยาว อปิจ โข เต สมฺพสฺโส ปาปโกติฯ ตาว อุตฺตานตฺถเมวฯ
เกวลณฺหิ ตตฺถ (๑) ภควฺโต กายนฺติ อุตฺตโน กายํ ภควฺโต
อุปฺนಾಮสฺสิติ เอวํ สมฺพนฺโธ เวทิตฺพุโปฯ

ตโต อภายนฺตํ ภควนฺตํ ทิสฺวา ปญฺหนนฺตํ สมณฺณาติ-
อาทิมหาฯ กิการณาฯ โส หิ จินฺเตสิ อิมินาปี นาม เม เอวํ
ขเรน อมฺนุสฺสสมฺพสฺเสน มนฺุสฺโส สมานอ อัย น ภายติฯ
หนฺทาหเมนํ พุทฺธวิสเย ปญฺเห (๒) ปุจฺจามิฯ อทฺธา อัย ตตฺถ
น สมฺปายิสฺสติฯ ตโต นํ เอวํ วิเหเสสฺสามิติฯ ภควา ตํ
สูตฺวา น ขวาทํ ตํ อาวุโสติอาทิมหาฯ ตํ สพฺพํ
อาพวกสูตฺเต วุตฺตนเยเนว สพฺพากาเรหิ เวทิตฺพุพฺพิฯ อถ โข
สูจิโลโม ยฺกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ ราโค จ โทโส
๑. ม. เกวลณฺเจตฺถฯ ๒. ม. ปญฺหํฯ

*เล่มที่ 22 สุจิโถมสุตตวณณา หน้า 153

จาทิ ตตฺถ รากโทสา วุตตนยา เอว ๆ กุโธ นินทานาติ กีนินทานา
กีเหตุกาฯ กุโธติ ปจฺจตฺตวจนฺตฺส โธอาเทโส เวทิตฺพุโพฯ
สฺมาเส จสฺส โลปาภาโวฯ อถ วา นินทานาติ ชาตา
อุปฺปนฺนาติ อตฺโถฯ ตสฺมา กุโธนินทานา กุโธ ชาตา
กุโธอุปฺปนฺนาติ วุตฺตํ โหติฯ อรตี รตี โลมหํโส กุโธชาติ
ยายํ ปนฺเตสฺ วา เสนาสเนสฺ อณฺณตรณฺณตเรสฺ วา อธิกฺุสเลสฺ
ชฺมเมสฺ อรตี อรติกา (๑) อนภิรตี อนตฺตมนตา (๒) อุกฺกณฺจिता
ปริตฺตฺสตีตาติ (๓) เอวํ วิทฺตฺตา อรตีฯ ยา จ ปณฺจสฺ กามกฺุณฺเส
รตีฯ โย จ โลมหํสสมฺภูจฺานโต (๔) โลมหํโสเตวฺว สงฺขยํ คโต
จิตฺตฺตราโสฯ (กีนฺนุ โข) อิมํ ตโย ชฺมมา กุโธชา กุโธชาตาติ
ปฺจฺจตฺติฯ กุโธ สมฺภูจฺายาติ กุโธ อุปฺปชฺชิตฺวาฯ มโนติ
กฺุสฺลจิตฺตํฯ วิทฺกฺกาติ อฺุรคฺสฺตฺเต วุตฺตา นว กามวิทฺกฺกาทโยฯ
กฺุมารกา ชฺงกมิวอสฺสชฺนฺตีติ ยถา คามทารกา กิพฺนฺตา กากํ
สฺตฺเตน ปาเท พนฺธิตฺวา โอสฺสชฺนฺติ ชิปนฺติฯ เอวํ กฺุสฺลมนํ
อฺุสฺลวิทฺกฺกา กุโธ สมฺภูจฺาย โอสฺสชฺนฺตีติ ปฺจฺจตฺติฯ

อถสฺส ภควา เต ปณฺเฑห วิสฺสชฺเชนฺโต ราโค จาทิ
ทฺุคฺยคาถมภาสิฯ

ตตฺถ อิตฺติ อตฺตภาวํ สนฺชายาหฺฯ อตฺตภาวนินทานา หิ
รากโทสาฯ อรตีรตีโลมฺหํสา จ อตฺตภาวโต ชาตา กาม-

๑. ม. อรติกาฯ ๒. ม. อนภิรมณาฯ ๓. อภิ. วิ. ๓๕/๘๗๓/๔๗๔ฯ

๔. ม. โลมหํสสมฺภูจฺาปนฺโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 154

วิตกกาทีอกุสลวิตกกา จ อุตตภาวโตเยว สมภูจาย กุสลมน (๑)

โอสฺสชฺชนฺติฯ เตน ตทณฺณํ ปกตฺติอาที การณํ ปฏิกฺขิปนฺโต
อาห อิตฺตนิทานา อิตฺตชา อิตฺต สมภูจายาติฯ สทฺทสิทฺธิ
เจตฺถ ปุริมคากาย วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพา ฯ

เอวํ เต ปญฺเฬห วิสฺสชฺชเชตฺวา อิทานิ ยฺวายํ อิตฺตนิทานาติ
อาทีสุ อุตฺตภาวนิทานา อุตฺตภาวโต ชาตา อุตฺตภาวโต
สมภูจายาติ อตฺถโถ วุตฺโตฯ ตํ สาเชนฺโต อาห เสนฺหชา
อุตฺตสมภูจาทิ ฯ

เอเต हि สพฺเพ รากาทโย วิตกฺกปริโยसानา ตณฺหา-
เสนฺเหนน ชาตาฯ ตถา ชายนฺตา จ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธเกเท
อุตฺตภาวปริยาเย อุตฺตนิ สมภูจาทิฯ เตนานฺ เสนฺหชา
อุตฺตสมภูจาทิฯ อิทานิ ตทตฺถโชติกํ อุปมํ กโรติ นิโคธฺธสฺเสว
ขนฺธชาติ ตตฺถ ขนฺธเสสุ ชาตา ขนฺธชาฯ ปาโรหานเมตฺถ
อริวจันํ ฯ กิ วุตฺตํ โหติฯ ยถา นิโคธฺธสฺส ขนฺธชา
นาม ปาโรหา อาโปธฺสสินฺเห สติ ชายนฺติฯ ชายนฺตา จ
ตสฺมีเยว นิโคธฺธเร เตสุ เตสุ สาขปฺปเกเทสุ สมภูจวนฺติฯ
เอวเมเตปิ รากาทโย อชฺฉมตฺตตณฺหาสินฺเห (๒) สติ ชายนฺติฯ
ชายนฺตา จ ตสฺมีเยว อุตฺตภาเว เตสุ เตสุ จกฺขฺวาทีเกเทสุ
ทวารารมฺมณฺวตฺถุสุ สมภูจวนฺติฯ ตสฺมา เวทิตพฺพเมตฺถ อุตฺตภาว-
นิทานา อุตฺตภาวชา อุตฺตภาวสมภูจานา จ เอเตติ ฯ

๑. ม. กุสลมนโน ฯ ๒. ม. ...เสนฺเห ฯ

อวเสสทียทุฒกถาย ปน อัย สพพสงฺคาหิกา อตฺถ-
วณณา เอว อตฺตสมฺภุตตา จ เอเต ปุณฺณ วิสตุตา กามเสฺว ฯ
ราโคปี หิ ปญฺจกามคฺคณิกาทิวเสนฯ โทโสปี อาฆาตวตุตถาทิวเสนฯ
อรตฺติอาทโยปี ตสฺส ตสฺเสว ปภทสฺส วเสนาติ สพพถา
สพเพปีเม กิเลสฺสา ปุณฺณ อนกปฺปการา หุตฺวา วตุตฺถวารา-
รมมณาทิวเสน เตสฺ เตสฺ วตุตฺถกามเสฺว ตถา ตถา วิสตุตา
ลคฺคา ลคฺคิตา ตํสิพฺพิตฺวา จิตาฯ กิมิวฯ มาลฺวาว วิตฺตา
วเนฯ ยถา วเน วิตฺตา มาลฺวาว เตสฺ เตสฺ รุกฺขสฺส
สาขปฺปสาขาทิภทเสฺว วิสตุตา โหนฺติ(๑) ลคฺคา ลคฺคิตา
ตํสิพฺพิตฺวา จิตาเอวฯ (๒) ตสฺมา (๓) เอว ปุณฺณปฺปภทเสฺว
วตุตฺถกามเสฺว วิสตุตฺตํ กิเลสคณฺ (๔) เย นํ ปชานนฺติ ยโตนิทานํฯ เต นํ
วิโนเทนฺติ สฺโณหิ ยกฺขาติฯ (๕)

ตตฺถ ยโตนิทานนฺติ ภาวนปฺปสกนิตฺเทโสฯ เตน กิ
ตีเปตีฯ เย สตุตา นํ กิเลสคณฺ ยโตนิทานํ อฺปฺปชฺชตีตี เอว
ชานนฺติฯ เต นํ ตณฺหาสิเนหสิเนหิต (๖) อตฺตภาเว อฺปฺปชฺชตีตี
ถตุวา ตํ ตณฺหาสิเนหํ (๗) อาทินวานุปฺปสฺสนาทินา ภาวนา-
ถาณคฺคินา วิโสธเนตฺตา (๘) วิโนเทนฺติ ปชฺชนฺติ พุยนฺตีกโรนฺติ
จฯ เอตํ อมฺหากํ สฺภาสิตํ สฺโณหิ ยกฺขาติฯ เอวเมตฺถ
๑. ม. โหตีฯ ๒. ม. เอวสทฺโท นตฺถิฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ
๔. สී. วิสตุตา กิเลสคณฯ ม. วิสตุตา กิเลสกามาฯ
๕. ม. ยกฺขฯ ๖. ม. ตณฺหาเสฺนหเสฺนหิตฯ
๗. ม. ตณฺหาเสฺสนหํฯ ๘. ม. วิโสธเนตฺตาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาควณณา หน้า 156

อตุตถาวปชานเนน ทุกขปริณณัฏฐา ตณฺหาสิเนหฺรคาคาทิกิเลส-
คณวิโนทเนน สมุทฺยปฺปหฺนญฺจ ทีเปติ ฯ

เย จ นํ วิโนทเนติฯ เต ทุตฺตรํ โอมมิมํ ตฺรณฺติ
อติณฺณปฺพุพฺพํ อปฺนุพฺภวาย ฯ เอเตน มคฺคภวณฺํ นิโรธ-
สจฺฉิกิริยญฺจ ทีเปติ ฯ เย หิ นํ กิเลสคณฺํ วิโนทเนติฯ เต
อวสุตฺตํ มคฺคํ ภวเนติ ฯ น หิ มคฺคภวณฺํ วินา
กิเลสวิโนทณฺํ อตฺถิ ฯ เย จ มคฺคํ ภวเนติฯ เต ทุตฺตรํ
ปฏฺติภาเนน กาโมจฺจาที จตฺตพฺพิชฺชมฺปิ โอมมิมํ ตฺรณฺติ ฯ
มคฺคภวณา หิ โอมตฺรณฺํ ฯ อติณฺณปฺพุพฺพนฺติ อิมินา
ทีเเมน อทฺธุนา สฺปิณฺนเตปิ (๑) อวิตฺติกนตฺตปฺพุพฺพํ ฯ อปฺนุพฺภวายาติ
นิพฺพานาย ฯ

เอวมิมํ จตฺตสจฺจทีปิกํ กถํ สฺสนฺนตา สุตฺตวา ชฺชมํ ชาเรเนติฯ
ชฺชานํ ชฺชมานํ อตฺถิ อฺปฺปริกฺขณฺตฺติอาทิกํ กถํ สฺภาวินิยา (๒)
ปญฺญาชฺช อนุกฺกมมฺมานา เต เทวปี สหฺยกา ชฺชกา
คฺคาธาปริโยสาเนชฺชเว โสตาปตฺตติสเส ปตฺติจฺจุหีสฺสุฯ ปาสาทิกกา จ
อเหตุสฺสุ สฺวณฺณวณฺณา ทิพฺพาลงฺการวิภูสิตาติ ฯ

ปรมุตตโชติกาย ขุททกกุกกถาย

สุตตนิปาตกุกกถาย

สฺวจิโลมสฺุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. สฺปิณฺนเตเนปิ ฯ ๒. สී. อาทิกาย กฺมานคามินิยา ฯ

ย. กฺมฺมาสฺุตฺตคามินิยา ฯ

กปิตสูตฺตวณฺณนา

ธมฺมจริยฺญติ กปิตสูตฺตํ ๑ (๑) กา อุปฺปตฺติฯ เหมวตสูตฺเต
วุตฺตนเยเนว ปรีนิจฺจพุเต กสฺสเป ภควติ เทว กุลปฺตฺตา ภาคโร
นิกฺขมิตฺวา สวากานํ สนฺติเก ปพฺพชฺชีสุฯ เชฏฺโฆ โสธโน (๒)
นามฯ กนิฏฺโฆ กปิโล นามฯ เตสํ มาตา สาธนี (๓) นามฯ
กนิฏฺฐภิกินี ตาปนา นามฯ ตาปี ภิกฺขุณีสุ ปพฺพชฺชีสุฯ
ตโตเต เทวปี เหมวตสูตฺเต วุตฺตนเยเนว สาสเน ภนฺเต (๔)
กติ ฐรานิตี ปุจฺฉิตฺวา (๕) สุตฺวา เตสุ (๖) เชฏฺโฆ วาสฐุริ ปุเรสุสามิตี
ปณฺจ วสุธานี อจาริยุปชฺฌายานํ สนฺติเก วสิตฺวา ปณฺจวสุโส
หุตฺวา ยาว อรหตฺตํ ตาว กมฺมฏฺฐานํ สุตฺวา อรณฺถํ ปวีตฺวา
วายนฺโต อรหตฺตํ ปาปฺณิฯ กปิโล อหนฺตาว ตรฺโณฯ
วฺทฺตกาเล (๗) วาสฐุรมฺปิ ปรีปุเรสุสามิตี คนฺถฐุริ อารภิตฺวา
เตปิฏฺโโก อโหสิฯ ตสฺส ปรียคฺคิ นิสฺสาย ปรีวาโรฯ ปรีวาริ
นีสฺสาย ลาโภ อุทปาติฯ

โส พาสฺสจฺจมเทน มคฺคโต ปณฺชิตฺมานิ อนนฺถวเตปิ
อนนฺถวเตมานิ หุตฺวา ปเรหิ วุตฺตํ กปฺปियมฺปิ อกปฺปियํฯ
อกปฺปियมฺปิ กปฺปियํฯ สวาชฺชมฺปิ อนวชฺชํฯ อนวชฺชมฺปิ สวาชฺชนฺติ
๑. สฺยา. ธมฺมจริยฺญตฺตํ ๑ ๒. ธมฺมปทกฺจกถา ๘/๑ ๑
๓. ม. โสธนี ๑ ๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๕. ย. ฐรานิ ปุจฺฉิตฺวา ๑
๖. ม. ย. จ ๑ ๗. ย. วฺทฺต... ๑ เอมฺมปรีปี ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 158

ภณติ ฯ ตโต (๑) เปสเลหิ ภิกขุหิ มา อาวุโส กปิล เอว
อวจาติอาทีนา นเยน โอวทียมาโน ตุมเห กิ ชานาถ
ริตตมฏฺฐิสทิสาดิอาทีหิ วจนหิ ขขเสนุโต วมฺเภนุโตเยว จรติ ฯ
ภิกขุ ตสฺส ภาตฺุโน โสชนตฺเถรสฺสาปี เอตมคฺถํ อาโรเจสฺสุ ฯ
โสปี นํ อุปสงฺกमितฺวา อาห อาวุโส กปิล สาสนสฺส อายุ
นาม ตุมฺหาทิสานํ สมฺมาปฏฺิปปตฺติ ฯ มา อาวุโส กปฺปิยมฺปิ
อกปฺปิยํ ฯ สาวชฺชนฺติ วเทหิตฺติ ฯ โส ตสฺสาปี วจนํ
นาทียิ ฯ ตโต นํ โสชนตฺเถโร ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ วตฺวา

เอกวาจมฺปิ ทฺวิวาจํ   ภณฺเยย อนฺุกมฺโปโก
ตตฺตุตฺตรึ น ภาเสยฺย   ทาโส วยฺยสฺส (๒) สนฺติเกติ (๓)

ปริวชฺเชตฺวา ตฺวเมว อาวุโส สเกน กมฺเมน ปณฺณายิสฺสสีติ
ปกฺกามิ ฯ ตโต ปภฺุติ นํ เปสลา ภิกขุ นทฺเทสฺสุ ฯ

โส ทฺุราจาโร หุตฺวา ทฺุราจารปริวฺโต วิหรนฺุโต
เอกทิวสํ อุโปสถํ โอสารเสสฺตามิติ สีหาสนํ อภฺิรฺยุห จิตฺรวิชนึ
คเหตฺวา นิสฺสินฺุโนว (๔) วฏฺฺุติ (๕) อาวุโส เอตถ ภิกขุณํ ปาฏฺิโมกฺโขติ
ติกฺขตฺตุํ อาห ฯ อเถโก ภิกขุปี มยฺหํ วฏฺฺุติตฺติ น อโวจ ฯ
น จ ตสฺส เตสํ วา ปาติโมกฺโข วฏฺฺุติ ฯ ตโต โส
ปาติโมกฺখে สฺเตปี อสฺสฺเตปี วินโย นาม นตฺถิตฺติ อาสนา
๑. ม. ยฺ. โส ฯ ๒. สී. ทาโส อยฺยสฺส ฯ ยฺ. ทาโส อริยสฺส ฯ
๓. บฺ. ชา. ๒๘/๓๖/๓๔ ฯ ๔. ม. ยฺ. นิสฺสินฺุโน ฯ ๕. ม. วตฺตติ ฯ

ภูจกาสิ ฯ เอวํ กสฺสปสฺส ภควโต สาสนํ โอสกฺกาเปสิ
วินาเสสิ ฯ

อถ โสธนคฺเชโร ตทเหว ปรีนินฺพพายิ ฯ โสปี กปีโล
เอวํ ตํ สาสนํ โอสกฺกาเปตฺวา กาลกโต อวิจิมหานิรเย
นินฺพพตฺติ ฯ สปิ ตสฺส มาตา จ ภคินี จ ตสฺเสว ทิฏฺฐานุกตฺตี
อาปชฺชิตฺวา เปสเส ภิกฺขุ อุกโกสมานา ปรีภาสมานา กาลํ
กตฺวา นิรเย นินฺพพตฺตีสฺส ฯ

ตสฺมีเยว จ กาลे ปญฺจสตา ปุริสา กามฆาตาทีนํ
กตฺวา โจริกาย ชีวนตฺตา ชนปทมฺนุสฺเสหิ อนฺุพทฺธา ปลายมานา
อรณฺเณ ปวีสิตฺวา ตตฺถ กิณฺจิกหนํ วา ปฏิสฺรณฺํ วา
อปสฺสนตฺตา อวิทุเร ปเทเส วสนตฺตํ อญฺญตรํ อารญฺณิกํ
ภิกฺขุํ ทิสฺวา วนฺุทิตฺวา อมฺุหากํ ภนฺุเต ปฏิสฺรณฺํ โหถาติ
ภณฺิสฺสฺส ฯ เถโร ตมฺุหากํ สีลสทิสฺสํ ปฏิสฺรณฺํ นคฺถิ ฯ สพฺเพ
ปญฺจ สีลานิ สฺมาทียถาติ อาห ฯ เต [๑] สาธฺุติ สฺมปฏิจฺฉิตฺวา
สีลานิ สฺมาทียีสุ ฯ เถโร ตมฺุเห สीलวฺนฺุโต ฯ อิทานิ อคฺคตโน
ชีวิทํ วินาเสนฺุเตสุปี มา มโน ปทฺุสยิตฺถาติ อาห ฯ
เต สาธฺุติ สฺมปฏิจฺฉีสุ ฯ อถ เต ชานปทา สฺมปตฺวา (๒)
อิตโต จิตโต จ มคฺคมานา เต โจเร ทิสฺวา สพฺเพ
ชีวิตา โวโรเปสุ ฯ เต กาลํ กตฺวา กามาวจรเทวโลเก
๑. ยฺ. เอตฺถนฺุตเร สพฺเพติ ทิสฺสติ ฯ ๒. มง ส มปตฺตา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 160

นิพพตตีสุฯ เตลั (๑) เซฏจกโจโร เซฏจกเทวปุตโต อโหสิฯ อิตเร
ตสเสว ปรีวาราฯ

เต อนุโลมปฏิโลม สัสรนุตตา เอกั พุทธรนตรี เทวโลก
เขเปตวา อมหากั ภควโต กาลเ เทวโลกโต จวิตวา
เซฏจกเทวปุตโต สาวตติทวารเ เกวฏฐกาโม อตติฯ ตตถ
ปลจตตกุลเซฏฐสส เกวฏฐสส ปชาปติยา กุจนิมิหิ ปฐิสนฐี
อคุคเหลสิฯ อิตเร อวเสตเกวฏฐปชาปตินิฯ เอวั เตลั เอกทิวลัเยว
ปฐิสนฐีคคหณณจ คพภวฏฐจานณจ อโหสิฯ อถ เกวฏฐเซฏฐโจ
อตติ นุ โข อิมสุมิ คามเ อณเณปี ทารกา อชช ชาตาคิ
วิจिनนโต เต ทารเก ทิสวา อิเม เม ปุตตสส สหายกา
ภวิสสนฐิติ สพเพลั โปสาวนนิย (๒) อทาสิฯ เต สพเพ สหายกา
สหปัสสุ กิพนุตตา อนุปุพเพน วยปุตตา อเหลสุฯ ยโสโซเตลั
อคุโค อโหสิฯ

กปีโลปี ตทา นีรเย ปกุกาวเสเสน อจิวติยา
สุวณณวณโณ ทุกคณฐมุโข มจฺโณ หุตวา นิพพตติฯ อถกทิวลั
สพเพปี เกวฏฐทารกา ชาลานิ คเหตุวา มจฺเณ วธิสสามาติ (๓)
นที คนุตวา ชาลานิ ปกุกิปีสุฯ เตลั ชาลั โส มจฺโณ
ปาวิสิฯ ตั ทิสวา สพโพ เกวฏฐกาโม อจฺจาสทุมมหาสทโท
อโหสิ อมหากั ปุตตา ปจฺม มจฺเณ พนฺชนุตตา สุวณณมจฺณิ
๑. ม. ย. เตสุฯ ๒. ม. ย. โปสาวนิกิฯ ๓. ม. พนฺธิสสามาติฯ

พนฺธิสุฯ วุฑฺฒิ เนสิ ทารกานํฯ อิทานิ จ โน ราชา ปหฺตํ
ธนํ ทสฺสตีติฯ อถ เตปิ ปญฺจสตา ทารกสหายกา (๑) มจฺฉิ นาวาย
ปกฺขิปิตฺวา นาวํ อุกฺขิปิตฺวา รณฺโณ สนฺติกํ อคมฺสุฯ ราชา
ทิสฺวา กิเ อติ ภาณติ อาหฯ มจฺฉิโน เทวาทิฯ ราชา
สูวณฺณวณฺณํ มจฺฉิ ทิสฺวา ภควา เอตสฺส วณฺณการณํ
ชานิสฺสตีติ มจฺฉิ คาทาเปตฺวา ภควโต สนฺติกํ อคฺมาสิฯ
มจฺฉิสฺส มุขวิวรรณกาเล เขตฺวานํ อติวिय ทุกฺคนฺธํ โหติฯ

ราชา ภควนฺตํ ปุจฺฉิ กสฺมา ภนฺเต มจฺฉิโน สูวณฺณ-
วณฺโณ ชาโตฯ กสฺมา จสฺส มุขโต ทุกฺคนฺธโร วายตีติฯ อัย
มหาราช กสฺสปสฺส ภควโต ปาวจเน กปิโล นาม ภิกฺขุ
อโหสิ พหุสฺสุโต อากตาคโม อตฺตโน วจฺฉิ อคฺนฺหนฺตานิ
ภิกฺขุณฺ อุกฺโกสกปริภาสโกฯ ตสฺส จ ภควโต สาสนวินาสโกฯ
ยํ โส ตสฺส ภควโต สาสนํ วินาสสิฯ เตน กมฺเมน
อวิจิมหานิรเย นิพฺพตฺติฯ วิปาการเสเสน จ อิทานิ มจฺฉิโน
ชาโตฯ ยํ ทิฆมฺรตฺตํ พุทฺธวจฺฉิ วาเจสิฯ พุทฺธสฺส วณฺณํ กเถสิฯ
ตสฺส นิสฺสนฺเทน อิทิสํ วณฺณํ ปฏฺฐิภิฯ ยํ ภิกฺขุณฺ
อุกฺโกสกปริภาสโก อโหสิฯ เตนสฺส มุขโต ทุกฺคนฺธโร วายติฯ
อูลฺลปาเปมิ นํ มหาราชชาติฯ อาม ภควาติฯ อถ ภควา
มจฺฉิ อาลปิ ตฺวํ (๒) กปิโลติฯ อาม ภควา อหํ กปิโลติฯ

๑. ม. ทารกสหายกาฯ ๒. ม. ย. ตฺวํสิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 162

กุโธ อากโตสตีติ ฯ อวิจิมหานิรยโต ภควาติ ฯ โสธโน กุหี
คโตติ ฯ ปรีนิพพุโต ภควาติ ฯ สาธนี กุหี คตาติ ฯ นิรเย
นิพพุตฺตา ภควาติ ฯ ตาปนา กุหี คตาติ ฯ มหานิรเย
นิพพุตฺตา ภควาติ ฯ อิทานิ ตฺวํ กุหี คมิสฺสตีติ ฯ มหานิรยํ
ภควาติ ฯ ดาวเทว วิปฺปฏิสาราภิภูโต นาวํ สีเสน ปหริตฺวา
กาลกโต มหานิรเย นิพพุตฺติ ฯ มหาชโน ลํวิคฺโค อโหสิ
โลมหญฺฐชาโต ฯ อถ ภควา ตตฺถ สมฺปตฺตคหญฺฐปพฺพชิตปริสาย
ตฺขณานุรูปํ ฌมมํ เทเสนฺนโต อิมํ สุตฺตํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ ฌมฺมจริยนฺติ กายสุจฺริตาที ฌมฺมจริยํ ฯ พุรหฺมจริยนฺติ
มกฺกพุรหฺมจริยํ ฯ เอตทาหุ วสุตฺตมฺนฺติ เอตํ อุภยมฺปิ
โลกิยโลกุตฺตรํ สุจฺริตํ สกฺกโมกฺขสุขสมฺปาปกตฺตา วสุตฺตมฺนฺติ
อาหุ อริยา ฯ วสุตฺตมํ นาม อุตฺตมรตฺนํ ฯ อนุคามิกํ นิธินํ (๑)
ราชาทินํ อสาศารณฺนฺติ อธิปฺปาโย ฯ

เอตฺตาวตฺตา คหญฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา สมฺมา
ปฺปฏิปตฺติเยว ปฺปฏิสรณฺนฺติ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ปฺปฏิปตฺติวิริหิตาย
ปพฺพชฺชขาย อสารถตฺตทสฺสเนน กปิถํ อญฺญเ จ ตถารูเป
ครหนฺนโต ปพฺพชฺชิตฺปิ เจ โหตีติ เอวมาทิมาย ฯ

ตฺตรายํ อตฺถวณฺณา โย หิ โกจิ คิหิพฺพญฺชนานิ
อปเนตฺวา ภณฺฑกาสาวาทิกคณฺมตฺตํ (๒) อุปสงฺกมเนน ปพฺพชฺชิตฺปิ
๑. ม. ย. อนุคามิกํ อตฺตาธินํ ฯ ๒. ม. ภณฺฑกาสาวาทินํ
คคณฺมตฺตํ ฯ

เจ โหติ ปุพฺเพ วุตฺตมคฺคิ (๑) อคารสฺมา อนคาริยฺฯ โส เจ
มุขรชาติโก โหติ ผรุสวจโนฯ นานปฺปการาย วิหสาย
อภิรตฺตตา วิหสากิริโตฯ หิโรตฺตปฺปภาเวน มคสทิสฺตตา
มิโค(๒)ฯ ชีวิตฺ ตสฺส ปาปิโยฯ ตสฺส เอวรูปฺสฺส ชีวิตฺ
อติปาปํ อติหีนํฯ กสฺมาฯ ยสฺมา อิมาย มิจฺฉาปฺฏิปตฺติยา
ราคาทิมเนกปฺปการํ รชํ วทฺฺเตติ อตฺตโนฯ น เกวลญจ
อิมินาว การณฺณสฺส ชีวิตฺ ปาปิโยฯ อปิจ โข ปน อํ
เอวรูปฺ เอวรูปฺ มุขรชาติกตฺตตา กลหาภิรโต ภิกฺขุ สุภาสิตสฺส อตฺต-
วิชานนสมฺโมหเนน โมหรมฺเมน อาวุโตฯ มา อาวุโส กปิล
เอวํ อวจฺ อิมินาปิ ปรียาเยน ตํ คณฺหาหิตี เอวมาทินา นเยน
เปสเลหิ ภิกฺขุหิ อกฺขาตมฺปิ น ปชานาติ รมฺมํ พุทฺฺเชน เทสิตฺฯ
โย รมฺโม พุทฺฺเชน เทสิโตฯ ตํ นานปฺปกาเรน อตฺตโน
วุจฺจมานมฺปิ น ชานาติฯ เอวมฺปิสฺส ชีวิตฺ ปาปิโยฯ

ตทา (๓) โส เอวรูปฺ วิหสาย อภิรตฺตตา วิหสิ
ภาวิตตฺตทานํ ภาวิตตฺเต ชีณาสวภิกฺขุ โสชนตฺเตรปฺปฏฺติเก น
ตฺตมฺเห วินยํ ชานาถฯ น สุตฺตํ น อภิรมฺมํฯ วุทฺฺตมปฺพุชิตาติ-
อาทินา นเยน วิหสนฺโตฯ อุปฺโยคปฺปวตฺติยํ หิ อิทํ
สามิวจฺนํฯ อถ วา ยถาวุตฺตฺนเยน (๔) วิหสิ ภาวิตตฺตทานํ
กโรนฺโตติ ปาสเสโส เวทิตฺพุโพฯ เอวํ นิปฺปปริยายเมว สามิวจฺนํ

๑. ม. วุตฺตคฺคิฯ ๒. ม. ย. มโคฯ ๓. ม. ย. ตถาฯ

๔. ม. ย. ยถาวุตฺเตเนว นเยนฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 164

สัชฌิตี ฯ อวิชฺชาเย ปุรฺกฺขโธติ ภาวิตตฺตวิหเสเน อาทีนวทสฺสน-
ปฏิจฺจาทิกาย อวิชฺชาเย ปุรฺกฺขโธ เปสีโธ ปโยชโธ เสสฺสปพฺพชิตานํ
ภาวิตตฺตานํ (๑) วิหเสภาเวเน ปวตฺตํ ทิกฺกุเจว ฌมฺเม จิตฺต-
วิพาธเนเน (๒) สงฺกิลเสํฯ อายตีํ นิริยสมฺปาปเนเน มคฺคํ
นิริยคามินํ น ชานาติ ฯ

อชานนฺโธ จ เตเน มคฺเคน จตฺตพฺพิชฺชาปายเภทํ วินิปาตํ
สมฺปาปนฺโนฯ ตตฺถ จ วินิปาเต กพฺภา กพฺภํ ตมา ตมํ
เอเกกนิกายเส สตกฺขตฺตํ สหสฺสทฺกขตฺตมฺปิ มาตฺตจฺจฺฉโธ มาตฺตจฺจฺฉิ
จนฺทิมสุริเยหิปี อวิทฺธฺสนิยา อสุรกายตมา ตมณฺจ สมฺปาปนฺโน ฯ
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ เปจฺจ อโธ ปฺรโลกํ คนฺตฺวา อัย
กปีลฺมจฺโฆ วิย นานปฺปการํ ทฺกขํ นิคฺจฉติ ฯ กิการณฯ
คฺถฺถฺวโป ยถา อสฺสฯ สมฺปฺณฺโณ คณวสฺสิโกฯ ยถา วจฺจคฺคฺคฺคฺถฺวโป
คณวสฺสิโก อนเกวสฺสิโก พหฺนุณี วสฺसानิ มฺขโธ คฺถฺเถเน
ปฺริยมาโน สมฺปฺณฺโณ อสฺสฯ โส อฺทกฺกมฺภสฺเตหิ อฺทกฺกมฺภ-
สหสฺเสหิ โธวียมาโนปี ทฺกคฺนฺชทฺทพฺพณฺณิยานปคฺมา ทฺทพฺพิโสโร
โหติฯ เอวเมว โย เอวรฺวโป อสฺสฯ ทิฆมฺรตฺตํ สงฺกิลิกฺกจกมฺมฺนฺโธ
คฺถฺถฺวโป วิย คฺถฺเถเน ปาเปเน สมฺปฺณฺณตฺตา สมฺปฺณฺโณ
ปฺคฺคโลฯ โส ทฺทพฺพิโสโร หิ สงฺคโณ(๑) จิรกาลํ(๔) ตสฺส องฺคณสฺส
๑. สී. ย. ปโยชโธ ตํ ภาวิตตฺตานํ ฯ ๒. ม. จิตฺตวิพาธเนเน ฯ
๓. ม. สงฺคโณ ฯ ๔. สී. สมฺปฺณฺณตฺตา สงฺคโณ ปฺคฺคโล โส ทฺทพฺพิโสโร
หิ จิรกาลํ ฯ ม. สมฺปฺณฺณตฺตา สมฺปฺณฺโณ สพฺพโส ทฺทพฺพิโสโร อติจิรกาลํ ฯ

วิปากํ ปจฺจนุโกนุโตปี น สุชฺชติฯ ตสฺมา วสุตคณฺณาย
อปริมาณมฺปิ จิรกาลํ (๑) ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ เปจฺจ ทุกฺขํ
นิกจฺจตีติฯ อถ วา อัย อิมิสฺสา คาทาย สมฺพนฺุโธ ยํ
วุตฺตํ ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุฯ เปจฺจ ทุกฺขํ นิกจฺจตีติฯ ตตร
ติยา ตุมฺหากํ สกฺกา ปนายํ ตถา กาทตฺฯ ยถา เปจฺจ
ทุกฺขํ น นิกจฺเจยฺยตีติฯ น สกฺกาฯ กสฺมาฯ ยสฺมา
คฺชฺชโปกฺกํ ๗เปฯ สงฺคโณติฯ

ยโต ปฏฺิกจฺเจว ยํ เอวรूपํ ชานาถฯ ภิกฺขโว เภหนิสฺสตีติฯ
ยํ เอวรूपํ ปณฺจกามคฺคณฺิสฺสตีติ ชานเยยฺยถ อภฺตคฺคณ-
ปคฺคณการปฺปวตฺตตฺย ปาปีกาย อิจฺฉาย สมฺนฺนาคตฺตฺตา
ปาปีจฺฉฺฯ กามวิตกฺกาทีหิ สมฺนฺนาคตฺตฺตา ปาปสงฺกปฺปีฯ
กายิกวีตฺติกฺมาทีนา เวพฺพทานาทิเกเทน จ ปาปาจาเรน
สมฺนฺนาคตฺตฺตา ปาปาจารฺฯ เวสฺยาทีปาปโคจรโต ปาปโคจรฺฯ
สพฺเพ สมคฺคา หุตฺวาน อภินิพฺพชฺชียถ(๒) นํ วิวชฺเชยฺยถ
มา จสฺส อภินิพฺพชฺชนมฺเตเนว อปฺโปสฺสุกฺกตํ อปฺชฺเชยฺยถฯ
อปิจ โข ปน กรณฺทว (๓) นิตฺทมถฯ กสมฺพุ(๔) อวกสฺสถ (๕) ตํ
กจฺวรภูตํ ปุคฺคลํ กจฺวรมิว อนเปกฺขา นิตฺทมถฯ กสมฺพุภูตญฺจ (๖)
นํ ขตฺติยาทีนํ มชฺเฒ ปวิฏฺฐํ ปภินฺนปคฺชฺมริตฺกฏฺฐํ จณฺฑาทลํ
วिय อวกสฺสถฯ หตฺเถ วา สีสฺเส วา กเหตุวา นิกฺกทฺฏมถ
๑. ม. ย. กาลํ ๗ ๒. ม. อภินิพฺพชฺชียถ ๗
๓. ม. ย. การณฺทว ๗ ๔. ย. กสมฺพุญฺจ ๗
๕. ม. อปคฺคสฺสถ ๗ เอวมฺปริปี ๗ ๖. ม. ย. กสฺมฺพุภูตญฺจ ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณฺณนา หน้า 166

เสยฺยถาปี อายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน ตํ ปุคฺคํ ปาปชฺรมํ
พาหาย คเหตุวา พหิทฺวารโกกฺกธา นิกฺขามตฺวา สฺวฉิณฺณิกํ
อทาสิฯ เอิํ นํ อวกสฺสธาติ ทสฺเสติฯ กิการณาฯ สํฆารามो
นาม สीलวนฺตานํ กโตฯ น ทสฺสีลानํ ฯ

ยโต เอตเทว ตโต ปลาเป วาเหตฯ อสฺสมณ
สมณมานิเนฯ ยถา หิ ปลาปา อนฺโต ตณฺฑุรหิตาปี
พหิ ธุเสหิ วิหิ วิย ทิสฺสนฺติฯ เอิํ ปาปภิกฺขุ อนฺโต
สีลาทิวริหิตาปี พหิ กาสาวาทิปริกฺขารเณ ภิกฺขุ วิย ทิสฺสนฺติฯ
ตสฺมา ปลาปาติ วุจฺจนฺติฯ เต ปลาเป วาเหต โอบุณาถ (๑)
วิธมถ ปรมคฺคโต อสฺสมณ เวสมตฺเตน (๒) สมณมานิเนฯ เอิํ
นิทฺรมิตฺวาน ฯเปฯ ปฏิสฺสตา ฯ

ตตฺถ กปฺปยโวหติ กปฺเปถฯ กโรธาติ วุคฺคํ โหติฯ
ปติสฺสตาติ อณฺณมณฺณํ สคารวา สปฺปติสฺสาฯ ตโต สมคฺคา
นิปกาฯ ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสธาติ อเถวํ ตฺเมห สฺทฺธา สฺทฺเธหิ
สํวาสิ กปฺเปนฺตาฯ ทิณฺณสิลสํมณฺณตฺยา สมคฺคาฯ อนฺนปฺพุเพน
ปริปากคตฺยา ปญฺญา ย นิปกาฯ สพฺพสฺเสวิมฺสฺส วณฺณทูกฺขาทีโน
ทูกฺขสฺส อนฺตํ กริสฺสธาติ อรหตฺตนิณฺเณว เทสนํ นิณฺจเปสิ ฯ

เทสนาปฺริโยसानเ เต ปญฺจสตา เกวณฺณปฺตฺตา สํเวคมา-
๑. ม. ย. โอบุณาถ ฯ ๒. ม. เวสมตฺเตน ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนมมิกสุตตวณณา หน้า 167

ปชชิตฺวา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ ปตฺถยมาณา ภควโต สนฺตึเก
ปพฺพชิตฺวา นจิริสฺเสว ทุกฺขสฺสํ กตฺวา ภควตา สทฺธิ
อานนฺยชฺวiharสมาปตฺติธมฺมปริโกเคน เอกปริโกคา อเหตุํ ๑
สา จ เตสํ เอวํ ภควตา สทฺธิ เอกปริโกคา(๑) อุทาน
วุตฺตยโสชฺชสุตฺตวเสนว เวทิตฺวาติ ๑

ปรมตฺถโชติกา ขุททกภูจกถาย

กปิตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ๑

พุราหุมนมมิกสุตตวณณา

เอวมเม สุตฺตนิ พุราหุมนมมิกสุตฺติ ๑ กา อุปฺปตฺติ๑
อยมเวสฺส นินาน (๒) อถ โข สมฺพหฺลลิตฺวาติ นเยน วุตฺตา ๑
ตตฺถ สมฺพหฺลลิตฺวา พหุ อเนเก โกสลกาทิ โกสลรฏฺฐ-
วาสิโน ๑ พุราหุมนมหาสาธาติ ชาติยา พุราหุมน๑ มหาสารคายน
มหาสาธา ๑ เยสํ กิริ นินทิตฺวา จปิตฺเตว อสฺตีโกฏฺฐสงฺขํ (๓)
ธมฺมตฺถิ๑ เต พุราหุมนมหาสาธาติ วุจฺจฺจฺนติ ๑ อิมे จ
คาทิส๑ เตน วุตฺตํ พุราหุมนมหาสาธาติ ๑ ชินฺณชาติ
ชชฺชริฏฺฐตา ชราย ขณฺฑิจฺจาติภาวมาปาติตา ๑ วุฑฺฒาติ
องฺคปฺจฺจฺจนํ วุฑฺฒิมริยาทํ ปตฺตา ๑ มหฺลลกาทิ ชาติ-
มหฺลลคตายน สมฺนฺนาคต๑ จิรกาลปฺปสุตฺตาติ วุตฺตํ โหติ ๑
๑. ม. เอกปริโกคา ๑ ๒. ม. ย. เอวมเว ยาสฺส นินาน ๑
๓. ม. ...สงฺขุ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 168

อทุชตาดิ อทุชานํ คตาท เทว ตโยราชปริวภูเฐ อตีตาดิ
อธิปฺปาโย ๙ วโย อนุปฺปตฺตาดิ ปจฺฉิมวโย สมฺปตฺตาท ๑ อปีจ
ชิณฺณาดิ โปราณาท จิรกาลปฺปวตฺตกฺกุลนฺวยาติ วุตฺตํ โหติ ๙
วฺจ
สมฺนฺนาคตา มหฺตฺตนา มหาโกคา ๙ อทุชตาดิ มคฺคปฺปฏิปฺนนา
พฺรหฺมณฺณํ วตฺตจฺริยาทิมฺริยาทํ อวิติกฺกมฺม จรฺมานา ๙ วโย
อนุปฺปตฺตาดิ ชาติวฺจ
เอวเมตฺถ (๑) โยชฺนา เวทิตพฺพา ๙ เสสเมตฺถ ปากฺกฺกเมว ๙

ภกฺวตา สทฺธิ สมฺโมทิสฺสูติ ขมฺนียาทีนํ ปุจฺฉนฺตา
อณฺณมณฺณํ สมฺปวตฺตโมทา (๒) อเหตุ ๙ ยาย จ กจฺจิ โภโต
โคตมสฺส ขมฺนีย ๙ กจฺจิ ยาปนีย ๑ อปฺปาพาธ ๑ อปฺปาตงฺก
พลํ ลหฺภูจฺจํ ผาสฺสูหาโรติอาทิกาย กถาย สมฺโมทิสฺสู ตํ
ปีติปาโมชฺชสงฺขาตสมฺโมทชนนโต สมฺโมทิตุ อรฺหโต จ
สมฺโมทนีย ๑ อตฺถพฺยณฺชนมฺรฺรตฺตย สฺจฺจิมฺปี กาลํ สารฺธํ
นินฺนฺตรํ ปวตฺเตตฺตุ อรฺหโต สฺริตพฺพภาวโต จ สารฺธนีย ๙
สุยฺยมาณสฺสโต จ สมฺโมทนีย ๑ อนุสฺสรียมาณสฺสโต สารฺธนีย ๑
ตถา พฺยณฺชนปฺริสฺสุทฺตย สมฺโมทนีย ๑ อตฺถปฺริสฺสุทฺตย
สารฺธนีย ๑ เอิ อเนเกหิ ปฺริยาเยหิ สมฺโมทนีย กถํ
สารฺธนีย ๑ วิติสารฺธควา ปฺริโยสาเปตฺวา นิฏฺฐาเปตฺวา เยนตฺถเณ
๑. ม. อนุปฺปตฺตาดิ เอวเมตฺถ ๙ # ๒. ม. สมฺปวตฺตโมทา ๙
๓. สมฺมปฺปวตฺตโมทา ๙

*เล่มที่ 22 พุราหุมนมฺมิกสุตฺตวณณา หน้า 169

อาคตาฯ นํ ปุจฺฉิตฺตกา มา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิสฺสุ ฯ ตํ

น ปุจฺฉโต น ปุโรโต นาปี อาสนนฺนุรโต

น ปสฺเส นาปี ปฏฺฐวาเต น จาปี โอนฺตณฺณเตติ

อาทินา นเยน มงฺคลสุตฺตวณณายํ วุตฺตเมว ฯ

เอวํ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เต พุราหุมนมหาสาลา
ภควนฺตํ เอตทโวจฺจุ ฯ กิณฺตฺนฺติฯ สนนฺตฺสสนฺติ นฺนุ โขติอาทิจฺจุ ฯ ตํ
สพฺพํ อุตฺตทานฺตฺตเมว ฯ เกวลญฺเหดฺต พุราหุมนานํ พุราหุมน-
มฺเมติ เทสกาธาทิมฺเม ฉทฺเทตฺวา โย พุราหุมนมฺโมฯ
ตสฺมีเยว ฯ เตนํ หิ พุราหุมนฺตํ ยสฺมา มํ ตฺเมห ยาจิตฺตฯ
ตสฺมา พุราหุมนฺตํ สฺนฺนาถฯ โสตํ โอทฺทถฯ สาธุกํ มนฺตฺกโรถฯ
โยนิโส มนฺตฺกโรถฯ ตถา ปโยคสุทฺธิยา สฺนฺนาถฯ อาสย-
สุทฺธิยา สาธุกํ มนฺตฺกโรถฯ อวิกฺเขปนํ สฺนฺนาถฯ ปคฺคเหน
สาธุกํ มนฺตฺกโรถติอาทินา นเยน เอเตสํ ปทานํ ปุพฺเพ
อวฺตฺตโตปี อธิปฺปาโย เวทิตฺตฺโพ ฯ อถ ภควตา วุตฺตํ ตํ
วจนฺมฺปี (๑) สมฺปฏฺฐิจฺจนฺตา เอวํ โภติ โข เต พุราหุมนมหา-
สาลา ภควโต ปุจฺฉสฺสสฺสฯ ภควโต วจนํ อภิมฺขา หุตฺวา
อสฺสสฺสํ ฯ อถ วา ปฏฺฐิสฺสฺสํ สฺนฺนาถ สาธุกํ มนฺตฺกโรถติ
วุตฺตมฺตํ กตฺตฺกามตฺยา ปฏฺฐิชาเนสฺสํ วุตฺตํ โหติ ฯ อถ โข (๒)
เตสํ เอวํ ปฏฺฐิสฺสฺสวตฺตํ ภควา เอตทโวจฺจุ ฯ กิณฺตฺนฺติฯ

๑. ม. ย. วจนํ ฯ ๒. ม. ย. โขสทฺโท นตฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 170

อิสโย ปุพุกาติอาทิ ฯ

ตตต ปจมคากาย ดาว สยตตตตติ สีสลยเมน

ลยตจิตตต ฯ ตปสฺสโนติ อินฺทริยสํวรตปยุตตต ฯ อตตตตตตตจริสฺสนติ

มนตชฺเชนพฺรหฺมวิหารภาวนาที อตตโน อตถํ อํกํสุ ฯ เสลํ

ปากฏเมว ฯ

พุทฺธิยาคาถาทีสุปี อัย สงฺเขปวณณนา น ปสฺ

พฺรหฺมณานาสฺนติ โปราณํ พฺรหฺมณานํ ปสฺ น อาลํ

น เต ปสฺปรคฺคหํกํสุ ฯ น หิริณฺณํ น ฌานียนฺติ หิริณฺณจ

พฺรหฺมณานํ อนฺตมโส ชฺคฺมาสโกปี นาโหสิ ฯ ตถา วิหิสาลิ-

ยวโคธฺมาที ปุพฺพณฺณาปรณฺณเกทํ ฌานียมฺปี เตลํ นาโหสิ ฯ

เต หิ นิกฺขิตฺตชาตฺรปฺรชฺตา อสนฺนนิกรากว หุตฺวา เกวลํ

สชฺฌายชนฺณวอ อตตโน มนตชฺเชนสงฺขาเตเนว ฌเนน ฌณฺเณน

จ สมฺนฺนาคตา อหฺลํ ฯ โย จายํ เมตฺตาทิวินาโร เสฏฺฐจตฺตา

อนฺนคามิกตฺตา จ พฺรหฺมณิธีติ วุจฺจติ ฯ ตณฺจ พฺรหฺมํ นิธิม-

ปาลยฺย ฯ สตตํ ตสฺส (๑) ภาวนาโนโยเคน ฯ

เอวํ วิหารินํ ยํ เนลํ ปกตํ อาสิ(ติ) ยํ เอเตลํ

ปกตํ เอเต พฺรหฺมณเ อฺทฺทิสฺส กตํ อโหสิ ทฺวารภตฺตํ

อฺปฺภูจิตฺตติ พฺรหฺมณานํ ทสฺสามาติ สชฺเชตฺวา เตหิ เตหิ

ทายเกหิ อตตโน อตตโน ฆรทฺวารเร จปีตํ ภตฺตํ ฯ สทฺธาปกตฺตติ

๑. ม. ย. สทา ตสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนธมมิกสุตตวณณา หน้า 171

สทฺทชาย ปกตํฯ สทฺธาเทยฺยนฺติ วุตฺตํ โหติฯ เอสานนฺติ
เอสนฺตฺติติ เอสาฯ เตสํ เอสานํฯ เอสมานานํ ปฺริเยสมานานนฺติ
วุตฺตํ โหติฯ ทาทเวติ ทาทพฺพิฯ ตทมณฺณิสฺสนฺติ ตํ
อมณฺณิสฺสุฯ ตํ ทฺวาเร สชฺเชตฺวา จปิตํ ภตฺตํ สทฺธาเทยฺย
ปฺริเยสมานานํ เตสํ (๑) พุราหุมนานํ ทาทพฺพิ อมณฺณิสฺสุ ทายกา
ชนาฯ น ตโต ปฺริฯ อนตฺถิกา หิ เต อณฺเณน อเหตุํฯ
เกวลํ ฆาตฺจฆาตนปฺรมตฺาย สนฺตฺตฺจฺจาทิ อธิปฺปาโยฯ

นानารตฺเตหิตฺติ นานาวิธฺรครตฺเตหิ วตฺถेหิ วิจิตฺรตฺถ-
รตฺถเตหิฯ สยเนหิ เอกภฺมิกทฺวิภฺมิกาทิปาสาทฺเวหิฯ
อาวสเถหิตฺติ เอวฺรูเปหิ อฺปฺกรณฺเหหิฯ ผิตฺตา ชนปฺทา รกฺขฺจา
เอเกกปฺปเทสฺสฺจฺจาทา ชนปฺทา จ เกจิ เกจิ สกฺลรฺกฺขฺจา จ
นโม พุราหุมนานนฺติ สายํ ปาตํ พุราหุมนฺเน เทเว วิย
นมนฺสฺสฺสฺสุฯ เต เอวํ นมนฺสฺสฺยมานา โลกฺเกน อวชฺชฺมา พุราหุมนฺนา
อาสฺสุ น เกวลณฺจ อวชฺชฺมาฯ อเชยฺยา วิหีสิตฺตฺมฺปิ (๒) อนภิกฺวา-
นียตฺตา อเชยฺยา จ อเหตุํฯ กิการณฺฯ ฐมฺมรฺกฺขิตฺตาฯ
ยสฺมา ฐมฺเมน รฺกฺขิตฺตาฯ เต หิ ปฺลยจฺสีลฐมฺเม (๓) รฺกฺขีสุฯ ฐมฺโม
หเว รฺกฺขติ ฐมฺมจารินฺติ (๔) ฐมฺมรฺกฺขิตฺตา หุตฺวา อวชฺชฺมา
อเชยฺยา จ อเหตุนฺติ อธิปฺปาโยฯ น เน โกจิ นินฺวาเรสฺสฺติ
๑. ม. ยฺ. เอเตสํฯ ๒. สฺ. วิหีสิตฺตฺนมฺปิฯ ๓. ม. ยฺ. ปฺลยจฺ วรฺสีลฐมฺเมฯ
๔. บฺ. ชฺา. ๒๓/๑๔๒๐/๒๕๐ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 172

เต พุราหุมนเณ กุลานัน ทูวาเรสุ สพุพโส พาหิเรสุ

จ อพกนุตเรสุ จ สพุพปกาเรสุปี (๑) ยสุมา เตสุ ปิยสมมเตสุ

วรสีลสมนุณาคเตสุ มาตาปีตุสุ วिय อติวิสุตถา (๒) มนุสสา อเหตุ

ตสุมา อิทํ นาม จานัน ตยา น ปวิสิตพพุนติ น โกจิ

นิวาเรสิ ฯ

เอวํ ฆมมรกุชิตา กุลทูวาเรสุ อนิวาริตา จรนตา อฏฺฐ

จ จตฺตทาพีสจฺจติ อฏฺฐจตฺตทาพีสํ วสุตานิ กุมารภาวโต

ปภฺจติ จรณน โโกมาริ พุรหุมนจริยิ จริสฺสุ เตฯ เยปิ พุราหุมน-

จณฺฑาธา อเหตุสฯ โก ปน วาโท พุรหุมนสมาทิสฺสูติ เอวมตฺถ

อธิปฺปาโย เวทิตพฺโพ ฯ เอวํ พุรหุมนจริยิ จรนตา เอวํ หิ

วิขฺชาจรณปริเยญฺจิสฺส อจรรฯ พุราหุมนฯ ปุเรฯ น อพุรหุมนจริโน

หุตุวา ฯ ตตฺถ วิขฺชาปริเยญฺจิสฺส มนฺตขฺเขณัน ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ(๓)

โส อฏฺฐจตฺตทาพีสวสุตานิ โโกมาริ พุรหุมนจริยิ จรติ มนฺเต

อธียมาโนติ ฯ (๔) จรณปริเยญฺจิสฺส สีสฺสรกฺขณํ (๕) วิขฺชาจรณปริเยญฺจุนฺติปิ

ปาโงฯ วิขฺชาจรณํ ปริเยสฺสิตฺตุ อจฺจุนฺติ อตุโถ ฯ

ยถาวุตฺตลฺลจ กาลิ พุรหุมนจริยิ จริตุวา ตโต ปริ

ฆราวาสิ กปฺเปนฺตปิ น พุราหุมนฯ อณฺณมคฺคมม ขตฺติยิ วา

เวสุสาทิสฺสุ อณฺณตฺริ วาฯ เย อเหตุ เทวสฺมา วา มรียาธา

๑. ม. สพุพทูวาเรสุ ฯ ย. สพุพกาเรสุ ฯ

๒. ม. อติวิสุตถา ฯ ๓. ม. วุตฺตํ เจตฺ ฯ ย. วุตฺตณฺเจตฺ ฯ

๔. อจฺ. ปณฺจกํ. ๒๒/๑๕๒/๒๕๑ ฯ ๕. สී. สีสฺสํ รกฺขณํ ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนชมมิกสุตตวณณา หน้า 173

วาทิ (๑) อธิปฺปาโย ฯ ตโต (๒) สत्ตฺ วา สหสฺสํ วา ทตฺวา นปี
ภริยํ กิณฺ्हิสฺสุ เตฯ เสยฺยถาปี เอตฺรหิ เอกจฺเจ กิณฺ्हติ ฯ เต
หิ ชมฺเมน ทาริ ปฺริยสนฺติ ฯ กถึฯ อญฺจจตุตาฬิํ วสุธานี
พุรหุมนจฺริยํ จริตฺวา พุราหุมนฺนา ตเทว (๓) กณฺณภิกฺขุํ อาหิณฺทนต์ิ
อหิ อญฺจจตุตาฬิํ วสุธานี จิณฺณพุรหุมนจฺริโยฯ ยทิ วยปฺปตฺตา
ทาริกา อตฺถิฯ เทถ เมติ ฯ ตโต ยสฺส วยปฺปตฺตา ทาริกา
โหติ ฯ โส ตํ อลงฺกริตฺวา นีหริตฺวา ทฺวารเ จิตฺสเสว
พุราหุมนสฺส หตฺถे อุกกํ อาสิณฺจนฺโต อิมํ เต
พุราหุมน ภริยํ โปสฺวานตฺถาย ทมฺมิติ วตฺวา เทติ ฯ

กสฺมา ปน เต เอวํ จิริ พุรหุมนจฺริยํ จริตฺวาปี ทาริ
ปฺริยสนฺติฯ น ยาวชีวํ พุรหุมนจฺริโน โหนฺติติฯ มิจฺฉาทิฏฺฐจิวเสน ฯ
เตสญฺหิ เอวํ ทิฏฺฐจิ โหติ โย ปฺตฺตํ น อฺปฺปาเทติฯ โส
กุลวํสจฺเจทกโร โหติฯ ตโต นิริเย ปจฺจตีติ

จตุตาโร กิร อภายิตพฺพ (๔) ภายนฺติ คณฺฑปฺปาโท กิถิ
โกนฺตฺนินิ (๕) พุราหุมนฺติ ฯ (๖) คณฺฑปฺปาทา กิร มหาปจฺวิกฺขยภเยน
มตฺตโกชฺชิโน โหนฺติฯ น พหุมนฺตฺติกํ ขาทนฺติ ฯ กิถิ สกฺุณฺนิกา
อากาสปตฺนภเยน อณฺฑสฺส อฺปฺริ อุตฺตนา เสติ ฯ โกนฺตฺนินิ

๑. ม. เทวสมา จ มรียาทา จาติ ฯ ๒. ม. ตถา ฯ

๓. สี. ยู. พุราหุมนทฺวารเ ฯ ม. พุราหุมนฺนา ฯ

๔. สี. อภายิตพฺพา ฯ ๕. สี. โกนฺตฺนินิ ฯ ม. กฺุณฺตฺนินิ ฯ

๖. ม. พุราหุมนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 174

สกุณิกา ปจวิกรมปนภเยน ปาเทหิ ภูมี น สุกฺข อกฺกมฺติ ฯ
พฺราหฺมณา กุลํสุปฺปจฺเจทภเยน ทาริ ปฺริเยสนฺติ ฯ อาห เจตฺถ
คณฺฑุปฺปาโท กิกิ เจว โกณฺโถ พฺราหฺมณฺธมฺมิโก
เอเต อภยฺ (๑) ภายนฺติ สมฺมุพฺพา จตุโร ชนาติ ฯ
เอวํ ฐมฺเมน ทาริ ปฺริเยสิตฺวาปี จ สมฺปิเยเนว สํวาสํ
สงฺกนฺตฺวา สมโรจยฺฯ สมฺปิเยเนว อณฺณมณฺฑลํ เปเมเนว กา
เยน จ จิตฺเตน จ มิสฺสีภฺตฺตา สงฺฆมฺภิตฺตา สํสฺกฺขา หุตฺวา
สํวาสมโรจยฺฯ (๒) น อปฺปิเยน น นิกฺคเหน จาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
เอวํ สมฺปิเยเนว สํวาสํ กโรนฺโถปี จ อณฺณตฺร
ตมฺหาติฯ โย โส อุตฺตสมโยฯ ยมฺหิ สมเย พฺราหฺมณิ พฺราหฺมณฺณ
อุปฺกนฺตพฺพาฯ อณฺณตฺร ตมฺหา สมยา จเปตฺวา ตํ สมยํ
อุตฺโต วิรตํ อุตฺตเวรมณิ ปติ ภริยฺฯ ยาว ปฺน โส สมโย
อากจฺจติฯ (๓) ตาว อจฺจฺวา อนฺตราเยว ฯ เมณฺฐนฺธมฺนฺติ เมณฺฐนฺยา
ฐมฺมาย ฯ สมฺปทานวจนปฺตฺติยา กิเรตํ อุปฺโยควจัน ฯ นาสุสุ
คจฺจนฺตฺติ เนว คจฺจนฺติ ฯ พฺราหฺมณาติ ये โหนฺติ เทวสฺมา
จ มรียาทา จาติ อธิปฺปาโย ฯ อวิเสเสน ปน สพฺเพปี
พฺรหฺมจฺริยญฺฯ เปฯ อวณฺณยฺ ฯ
ตตฺถ พฺรหฺมจฺริยฺนฺติ เมณฺฐนฺวิรติ ฯ สีสฺนฺติ เสธานี
จตฺตารี สิกฺขาปทานิ ฯ อชฺชวณฺติ อชฺชภาโว ฯ อตฺถโต อสจฺตา
๑. สี. อภายา ฯ ๒. สี. สํวาสมโรเจสิ ฯ ม. สํวาสํ สมโรจยฺ ฯ
๓. ม. อากจฺจติ ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนธมมิกสุตตวณณนา หน้า 175

อมายวิตา จ ฯ มทุทวนฺติ มทุภาโว ฯ อตฺถโต อตฺถทฺชตา
อนติมานิตา จ ฯ ตปนฺติ อินฺทฺริยสํวโร ฯ (๑) โสฺรจฺจนฺติ สฺรตภาโว
สุขสีลตา อปฺปฏิกุสสมาจารตา ฯ อวิหีสฺนฺติ (๒) ปาณิอาทึหิ
อวิหีสฺนฺติ สกฺรณฺภาโว ฯ ขนฺตีติ อธิวสนฺกฺขนฺติ ฯ
อิจฺเจเต คุณฺณ อวณฺณย ฯ เย ปนฺ (๓) นาสกฺขีสุ สพฺพโส ปฏิปฺตฺติยา
อาราเชตต ฯ เตปิ ตตฺถ สาทสฺสึโน หุตฺวา วาจา ยวณฺณยีสฺสุ ฯ
ปลีสึสุ ฯ

เอวํ วณฺณนฺตานญฺจ (๔) โย เนลฺลึ ฯเป ฯ นาคมา ฯ
โยเอเตลฺลึ พุราหุมนํ ปรโม พุรหุมา อโหสิ ฯ พุรหุสโม
นาม อุตฺตโม พุราหุโม อโหสิ ฯ ทเพฺहन ปรกฺกเมน
สมนฺนาคตฺตตา ทเพฺหปรกฺกโม ฯ ส วาติ วิภาวเน วาสทฺโท ฯ
เตน โส เอวฺรูโป พุราหุมนฺติ ตเมว วิภาเวติ ฯ เมณฺณ
ธมฺมนฺติ เมณฺณสมาปฺตตี ฯ สฺปิเนเตปิ นาคมาติ สฺปิเนนาปิ (๕)
น อคมาสิ ฯ

ตโต ตสฺส วตฺตํ ฯเป ฯ อวณฺณย ฯ อิมาย คากาย
นวมคากาย วุตฺตคฺคฺเขว อาทินฺตวเสน นิตฺทิสฺนฺโต เทวสเม
พุราหุมนฺเต ปกาเสติ ฯ เต หิ วิญฺญชาติกา ปณฺฑิตา ตสฺส
พุรหุสมสฺส พุราหุมนฺตสฺส วตฺตํ อนฺนสิกฺขนฺติ ปพฺพชชาย
๑. ม. ตโปติ อินฺทฺริยสํวโร ฯ ๒. ม. อวิหีสฺนฺติ ฯ
๓. ม. เยปิ ฯ ๔. ม. วณฺณนฺตานญฺจ ฯ ๕. ม. สฺปิเนนาปิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 176

ณานภาวนาย จฯ เต จ อิเม พุรหุมจริยาทิกฺคเณ ปฏิปตฺติยา-
เอว วณฺณยณฺตฺติฯ เต สพุเพปี พุราหุมณา ปญจกนิปาเต
โทณสุตฺเต วุตฺตนยเนว เวทิตพุพาฯ อิทานิ มรียาท
พุราหุมเณ ทสฺเสนฺโต อาห ตณฺฑลํ สยณนฺติฯ

ตสฺสโต เตสุ เย โหนฺติ มรียาทาฯ เต [๑] พุราหุมณา
สเจ ยณฺณํ กปฺเปตฺตกามา โหนฺติฯ อถ อามกชณฺณปฏิกฺคหณา
ปฏิวีรตฺตตา นานปฺปการกํ ตณฺฑลณฺจ มณฺจปฺปิจาติเกทํ สยณณฺจ
โฆมาติเกทํ วตฺตณฺจ โคสฺปปีตฺลิตเตลาติเกทํ สปฺปิเตลณฺจ ยาจีย
ชมฺเมนฯ อุทฺทิสฺส อรียา คิณฺณนฺติฯ เอสา อรียาน ยาจนาติ
เอวํ วุตฺเตน อุทฺทิสฺสญฺจานสงฺขาเตน ชมฺเมน ยาจิตฺวาฯ อถ
โย ยํ อิจฺฉติ ทาทตฯ เตน ตํ ทินฺนตณฺฑลาที สโมชานตฺวา
สงฺกทฺตฺติตฺวา สมฺพาทเนตฺวาติปี ปาโจะฯ เอโสเยวตฺโต (๒) ตโต
ยณฺณมกปฺปยฺนฺติ ตโต คเหตฺวา ทานมกํสุฯ

กโรนฺตา จ เอวเมตฺสฺมี อุปฺภูจิตฺสฺมี ทานสงฺขาเต
ยณฺณสฺมี นาสฺสุ คาโว หนฺนํสุ เตฯ น เต คาวิโย หนฺนํสุฯ
คาวิมุเชน เจตฺถ สพุพปาณา วุตฺตาคี เวทิตพุพาฯ กิการณา
น หนฺนํสุติฯ พุรหุมจริยาทิกฺคณฺยตฺตตฺตาฯ อปีจ วิเสสโต ยถา
มาตา ฯเปฯ นาสฺสุ คาโว หนฺนํสุ เตฯ

ตตฺถ ยาสุ ชายนฺติ โอสธาติ(๓) ยาสุ ปิตฺตาทินํ เกสชชฏฺฐา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. เอโกเยวตฺโตฯ
๓. โอสธาติฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุณณมฺมิกสุตตวณณา หน้า 177

ปณฺจ โครธา ชานนฺติ ฯ อนฺนทาติอาทีสุ ยสฺมา ปณฺจ
โครเส ปรีภุชชุนฺตานํ ขุทา วุปลมฺมตฺติ ฯ พลํ วฑฺฒตฺติฯ ฉวิวณฺโณ
วิปฺปลีทตฺติฯ กายิกมานสิํ สฺขํ อุปฺปชฺชตฺติฯ ตสฺมา อนฺนทา
พลทา วณฺณทา สฺขทา เจตาคฺติ เวทิตพฺพาฯ เสสเมตฺถ
อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

เอวํ เต ยณฺเณสุ คาโว อหฺนฺนตา ปุณฺณปฺปภาวา-
นุคฺคหิตสรีรา สฺขุมาลา ฯเปฯ สฺขเมชิตฺถยํ ปชา ฯ

ตตฺถ สฺขุมาลาคฺติ มุฑฺตลฺลุนฺนหตฺถปาทาติตฺตยา ฯ มหากายาคฺติ (๑)
อาโรหปรีณาหสมฺปตฺติยาฯ วณฺณวนฺโตตฺติ (๑) สุวณฺณวณฺณตฺตยา
สณฺจฺจานยฺยตฺตตฺตยา จฯ ยสฺสสฺสโนตฺติ(๑)(ปุณฺณ) ลากปรีวารสมฺปทาย ฯ
เสหิ ชฺมเมหีตฺติ สเกหิ จาริตฺเตหิ ฯ กิจฺจากิจฺจเจสุ อุสฺสูกาคฺติ
กิจฺจเจสุ อิทํ กาคตพฺพํฯ อกิจฺจเจสุ อิทํ น กาคตพฺพนฺตฺติ
อุสฺสูกกมาปฺนฺนา หุตฺวาตฺติ อตฺถโธ ฯ เอวํ เต โปราณา
พุราหุณฺณา เอวรูปา หุตฺวา ทสฺสนียา ปสาทนียา โลกสฺส
ปรมทกฺขิณฺเณยฺยา อิมาย ปฏฺธิปตฺติยา ยาว โลกเ อวตฺตีสฺสฯ
ตาว วิคตอิตฺติภฺยฺยปทฺทวา หุตฺวา นานปฺปการํ สฺขํ เอชิตฺถ
ปาปฺณิฯ สฺขํ วา เอชิตฺถ สฺขํ วุฑฺฒี อคฺมาสิ ฯ อยํ ปชาตฺติ
สตฺตโลกํ นิตฺตเสตฺติ ฯ กาลจฺจเยน ปน สฺมกฺกิณฺนมรียาทภาวํ
อาปชฺชิตฺตฺกามานํ เตสํ อาสิ วิปลฺลาโส ฯเปฯ ภาคโส มิเต ฯ
๑. อิตฺตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 178

ตตถ วิปลลาโสติ วิปริตสณณาฯ อณฺโตะ อณฺนุติ ตามกฏฺเจน
ปริตตฏฺเจน อปฺปสาทฏฺเจน (๑) อณฺภูตโต กามคฺคฺโต อุปฺปนฺนํ
ณฺณสามณฺณนิพฺพานสุขานํ อุปฺนิชาย สงฺขมฺปิ อนุปคฺมเนน
อณฺณ กามสุขํฯ โลกุตฺตรสุขํ วา อุปฺนิชาย อณฺภูตโต อตฺตนา
ปฏฺฐิตทฺชโลภิกยสมฺปาตฺตฺตฺส
ทิสฺวาติ อธิปฺปาโยฯ ราชินฺ จาติ รมฺโฆ จฯ วิทยาการนฺติ
สมฺปตฺตีฯ อาษณฺณสํยฺตฺเตติ อสฺสาชานียฺตฺเต สุกเตติ
ทารุกมฺมโลหกมฺเมน สฺนฺนิฏฺจเตฯ จิตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อลงฺกณฺวเสน จิตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นฺเวสเนติ ฌรวตฺถุณฺนิฯ นฺเวเส
จาติ ตตถ ปตฺติฏฺจาปิตฌรานิฯ วิกตฺเตติ อายาม-
วิตฺถารวเสน วิกตฺตานํฯ ภาสฺโส มิเตติ องฺกณฺทวาร-
ปาสาทฏฺฐาคาราทิวเสน โภฏฺฐาสฺ โภฏฺฐาสฺ กคฺวา มิตานํฯ
กํ วุคฺคํ โหติฯ เตสํ พุราหฺมณานํ อณฺโตะ อณฺสณฺณิถํ
กามสุขณฺจ รมฺโฆ พุยาการณฺจ อลงฺกตฺนาริโย จ วุคฺคปฺปกาเร
รเถ จ นฺเวสเน นฺเวเส จ ทิสฺวา ทุกฺเขสุเยว เอเตสฺ วตฺถุสฺ
สุขนฺติ ปวตฺตตฺตฺตา ปุพฺเพ ปวตฺตเนกขมฺมสณฺณาวิปริตตฺตา(๒) จ
วิปริตสณฺณา อาสิฯ เต เอวํ วิปริตสณฺณา หุคฺวา
โคมณฺทลปริพฺยุพฺหํฯ เปฯ พุราหฺมณาฯ

ตตถ โคมณฺทลปริพฺยุพฺहनฺติ (๒) โคยฺเถหิ ปริกิณฺณํฯ

๑. ม. อปฺปสาทฏฺเจนฯ ๒. ม. ...วิปลลาสสงฺฆาตาฯ

๒. วิปริตสงฺฆาตาฯ ๓. สฺ. โคมณฺทลปริพฺยุพฺहनฺติฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนชมมิกสูตตวณณา หน้า 179

นารีวรกณายุตุนติ วรนาเรคณสยุตติ ๑ อุพารนติ วิปูลิ ๑ มานุสสิ
โภคนติ มนุสสถานันนิเวสนาติโภควตถุ ๑ อภิขณายีสูติ อโ
วติทอุมหากัง อสุสาติ ตณ्हัน วพุเตตวา อภิปตถยมานา
ณายีสู ๑

เอวั อภิขณายนตา จ เอเต มนุสสา สุนหาตา สุวิติตตา
กปปีตเกสมสสุ อามุตตมณิอาภรณา (๑) ปณจหิ กามคฺเณหิ
ปริจาเรนติ ๑ มยํ ปน เอวั เตหิ นมสฺสียมานาปี เสทมล-
กิลิฏจกตตา ปรุพุกจจนขโถมา โภครหิตา ปรมการุณยต
ปตฺตา วิหราม ๑ เอเต จ หตฺถิกขนุชอสฺสปิฏฺฐิจิวิกาสุวณฺณรธาทีหิ
วิจเรนติ ๑ มยํ ปาเทหิ ๑ เอเต ทฺวิฏฺฐิกาทิปาสาทตเลสุ วสนติ ๑
มยํ อรณฺณรูกขมุลาทีสุ ๑ เอเต จ โคนกาทีหิ อตฺถรเณหิ อตฺถตาสู
วรเสยฺยาสุ สยนติ ๑ มยํ ตฏฺฐิกาจมฺขณฺหาทีนินิ อตฺถริตฺวา ภูมิมิ ๑
เอเต จ (๒) นานารธานี โภชนานินิ ภูณฺชนติ ๑ มยํ อุณฺจจาจริยาย
ยาเปม ๑ กถํ นู โข มยฺมปี เอเตหิ สทิสสา ภเวยฺยามาติ
จินฺเตตฺวา ธนํ อิจฺฉิตพฺพํ ๑ น สกฺกา ธนรหิตเอหิ อยํ สมฺปตฺติ
ปาปฺณิตฺตุนติ จ อวธาเรตฺวา เวเท ภินฺทิตฺวา ชมฺมยฺตฺเต
ปฺราณมนฺเต นาสตฺวา อชมฺมยฺตฺเต ญฺญมฺนฺเต พนฺธิตฺวา (๓)
ธนตฺถิกา โอกฺกากราชานมฺปสงฺกมม โสตฺถิวจนาทีนินิ ปยฺยชิตฺวา
อมุหากัง มหาราช พุราหุมนวเส ปเวณฺเีย อากตํ ปฺราณ-
มนตฺปทํ อตฺถิ ๑ ตํ มยํ อจฺริยมุฏฺฐิกาย น กสฺสจิจิ ภณฺนิมหา ๑
๑. ม. อามุตตมณิอาภรณา ๑ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑
๓. ม. คนฺเถตฺวา ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคควณณา หน้า 180

ตัมหาราชา โสตุมรหตีติ จ วตุวา อสุสเมธาธิยณณัม วณณยีสุ ฯ
วณณยิตฺวา จ ราชานํ อสุสาเหนฺตา ยช มหาราชฯ เอวํ
ปฺหุตชนธฺโณ ตฺวํฯ นตฺถิ เต ยณฺณสมภฺการเวกลุฏฺฯ เอวํ หิ
เต ยชโต สตฺตกุลปฺริวณฺญา สกฺเค อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ อโวจฺม ฯ
เตน เนถํ ตํ ปวตฺตี ทสฺเสนฺโต อาห ภควา เต ตตฺถ
มนฺเตฯเปฯ พหุ เต ชนฺนติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมีฯ ยํ โภกมภิชฺฌายีสฺฯ ตนฺนนิมิตฺตนฺติ
วุตฺตํ โหติ ฯ นิมิตฺตตฺถเอ หิ เอถํ ภูมฺมวณฺณํ ฯ ตพฺปากมฺนฺติ
ตทา อุปากมฺมฯ ปฺหุตชนธฺโณตีติ ปฺหุตชนธฺโณ ภวิสฺสตีฯ
อภิสมฺปฺราชนฺติ อธิปฺปาโยฯ อาสํสาຍํ หิ อนากเตปฺปี วตฺตมาน-
วณฺณํ อิจฺฉนฺติ สทฺทโกวิทฺทาฯ ยชสฺสุตี ยชาหิ ฯ วิตฺตํ ชนฺนติ
ชาตฺรฺปาทิตฺตเนว วิตฺติการณฺา (๑) วิตฺตํฯ สมิตฺุทฺติการณฺโต ชนฺนติ
วุตฺตํ ฯ อถ วา วิตฺตนฺติ วิตฺติการณฺภูตเนว อภฺรณฺาหิ
อุปฺกรณฺ์ฯ ยํ ปฺหุตวิตฺตูปฺกรโณติอาทิสฺ (๒) อากฺจฺฉนฺติ ฯ ชนฺนติ
หิรณฺยสฺวณฺณาหิ ฯ ก็ วุตฺตํ โหติฯ เต พฺราหฺมณฺา มนฺเต
คนฺเถตฺวา ตทา โอบุทกํ อุปากมฺมฯ กิณฺติฯ มหาราช
พหุ เต วิตฺตลฺยจฺ ชนฺนจฺฯ ยชสฺสุฯ आयติมฺปิ ปฺหุตชนธฺโณ
ภวิสฺสตีติ เอวํ การณฺํ วตุวา สยฺญาเปเนเตหิ ตโต จ
ราชา ฯเปฯ อทา ธนํ ฯ

๑. ม. ย. วิตฺติการณฺโต ฯ ๒. ที. ส. ๕/๒๐๕/๑๗๑ ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนมิกสุตตวณณา หน้า 181

ตตฺถ สลฺลตฺตโตติ ฌาปิโต ฯ รเถสโกติ มหารเถสุ
ขตฺติเยสุ อกมฺปิยญฺเณ อุตฺถสทิสฺโส ฯ อสฺสเมตฺถ เมธนฺตฺติ
อสฺสเมโธ ฯ ทฺวิหิ ปรียลฺลเนหิ ยชิตฺตพฺพสฺส เอกวิสฺตฺติยฺปสฺส
จเปตฺวา ภูมึ จ ปรุเส จ อวเสสสพฺพิวาทกฺขินฺนสฺส ยลฺลสฺเสตฺ
อริวณฺณํ ฯ ปรุสเมตฺถ เมธนฺตฺติ ปรุสเมโธ ฯ จตฺถหิ ปรียลฺลเนหิ
ยชิตฺตพฺพสฺส สทฺธิ ภูมียา อสฺสเมธ วุตฺตวิวาทกฺขินฺนสฺส
ยลฺลสฺเสตฺ อริวณฺณํ ฯ สมฺมา เจตฺถ (๑) ปาสนฺตฺติ สมฺมาปาโส ฯ
ทิวเส ทิวเส สมฺมํ จิปีตฺวา ตสฺส ปติโตกาเส เวทึ กตฺวา
ลํหาริเมหิ ยฺฐาทีหิ สรฺสฺสตีนทียา นิมฺมุคฺโคกาสโต ปภฺวติ ปภฺวโลมํ
กจฺจนฺเตน ยชิตฺตพฺพสฺส สตรฺยาคฺสฺเสตฺ (๒) อริวณฺณํ ฯ วาฆเมตฺถ
ปิวนฺตฺติ วาฆเปโยฯ เอเกน ปรียลฺลเนน สตรฺสทฺหิ ปสฺสูหิ
ยชิตฺตพฺพสฺส เวพฺพยฺปสฺส สตรฺสตรฺสตรฺสทกฺขินฺนสฺส (๓) ยลฺลสฺเสตฺ
อริวณฺณํ ฯ นตฺถิ เอตฺถ อคฺคพาตี นีรคฺคโพฯ ทฺวิหิ(๔)
ปรียลฺลเนหิ ยชิตฺตพฺพสฺส สทฺธิ ภูมียา จ ปรุเสหิ
จ อสฺสเมธ วุตฺตวิวาทกฺขินฺนสฺส สพฺพเมธปรียายนามสฺส
อสฺสเมธวิกฺปสฺเสตฺ อริวณฺณํ ฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ

อิทานิ ยํ วุตฺตํ พุราหุมนานํ อทา ธนฺนติฯ ตํ
ทสฺเสนฺโต คาโว สยณฺนจาตี คาทาทวยมาห ฯ

๑. ม. สมฺมเมตฺถ ฯ ๒. สึ. ยาทฺรยาคฺสฺเสตฺ ฯ

มโน. ปุ. ๒/๒๓๓/๓๔๑ ฯ ๓. สึ. ย. สตรฺสตรฺสตรฺสทกฺขินฺนสฺส ฯ

ม. สตรฺสตรฺสทกฺขินฺนสฺส ฯ ๔. ม. ย. นวหิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 182

โส หิ ราชา ทีฆรตฺตํ ลูฆาหารณ กิลนฺตา ปญจ
โครสเ ปริญฺชนฺตฺติ เนลฺลํ สปุญฺควานิ โคญฺญาเนว อทาสีฯ
ตถา ทีฆรตฺตํ ถณฺทิลสยิตาย ลูลสาฎกนิवासเนน เอกเสยฺยาย
ปาทจาเรน รุกฺขมฺลาทิวเสน จ กิลนฺตา โคนกาที-
อตุตตวรสยนาทีสุ สฺขํ อนุโณนฺตฺติ เนลฺลํ มหคฺฆานิ
สยนาทีนึ จ อทาสีฯ เอวเมตํ นานปฺปการกํ อลฺลณฺจ
หิรลฺลสฺวณฺณาทีชนํ อทาสีฯ เตนาห ภควา คาโว
สยนลฺลจ วตฺถลฺลจ ฯเปฯ พุราหฺมณานํ อทา ชนฺนฺติ ฯ

เอวํ ตสฺส รลฺโล สนฺติกา เต จ ตตฺถ ฯเปฯ
ปฺน มฺปาคมม ฯ กิ วุตฺตํ โหติฯ ตสฺส รลฺโล สนฺติกา เต
พุราหฺมณา เตสุ ยาเสสุ ชนํ ลภิตฺวา ทีฆรตฺตํ ทิวเส
ทิวเส เอวเมว (๑) ฆาสจฺฆาพนํ ปรีเยสฺสิตฺวา นานปฺปการกํ วตฺถ-
กามสนฺนินฺธิสมโรจฺยฺ ฯ (๒) ตโต เตลฺลํ อิจฺฉาวตฺถณฺณานํ ชีราทีปญฺจ-
โครสฺสสาทวเสน รสคณฺหาเย โอตฺถณฺณจิตฺตานํ ชีราทีนึปี ตาว
คฺคฺคฺนํ สาธุณึฯ อทฺธา อิมาสํ มํลํ สาธุตฺรํ ภวิสฺสตีติ เอวํ
มํลํ ปฏฺิจฺจ ภฺยโย ตณฺหา ปวพฺพตฺถ ฯ ตโต จินฺเตลฺลํ สเจ
มยํ มาเรตฺวา ขาทิสฺสามฯ การยฺหา ภวิสฺสามฯ ยนฺนฺน มนฺเต
คณฺถเยยามาติ ฯ อถ ปฺนปี เวทํ ภินฺทิตฺวา ตทนฺรูเป เต
ตตฺถ มนฺเต คณฺถेतฺวา เต พุราหฺมณา ตนฺนินฺมิตฺตํ กุณฺณมนฺเต
๑. ลี. เอกทิวสเมว ฯ ย. เอกทิวสิกเมว ฯ ๒. ม. สมโรจฺยฺ ฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุมนมิกสุตตวณณา หน้า 183

คณฺเฑควา โอกุการาชานํ ปุณฺ อูปาคมีสุ อิมมตถํ
ภาสमानา ยถา อาโป จ ๗เปฯ พหุ เต ชนฺนติ ก็
วุตฺตํ โหติฯ อมฺหากํ มหาราช มนฺเตสุ เอตทาตถํ ยถา
อาโป หตฺถโชนาทิสพฺพกิจฺเจสุ ปาณินํ อุปโยคํ คจฺจติฯ
นตฺถิ เตสํ ตโตนิทานํ ปาปี ๗ กสฺมาฯ ยสฺมา ปรีกฺษาโร
โส हि ปาณินํฯ อุปฺกรณตฺถาย อุปฺปนฺโนติ อธิปฺปาโย ๗
ยถา จายํ มหาปจฺวี คมนฺภูจนาทิสพฺพกิจฺเจสุ กหาปณสงฺขาตํ
หิรณฺยํ สุวณฺณรชตาภิเกทํ ชนฺ ยวโคธฺฐมาภิเกทํ ชานียณฺจ
ลํโหวหาราทิสพฺพกิจฺเจสุ อุปโยคํ คจฺจติฯ เอวํ คาโว มนฺสฺसानํ
สพฺพกิจฺเจสุ อุปโยคคหณตฺถาย (๑) อุปฺปนฺนาฯ ตสฺมา เอตา หนิตฺวา
นानปฺปการเก ยาคเ ยชฺสฺสุ พหุ เต วิตฺตํฯ ยชฺสฺสุ พหุ
เต ชนฺนติ ๗

เอวํ ปุริมฺนเยเนว ตโต จ ราชฯ ๗เปฯ อฆาตฺย(ติ)
ยา(๒) ตโต ปุพฺเพ กณฺจि สุตฺตํ น ปาธา ๗เปฯ ฆาตฺย ๗
ตทา กิร พุราหุมนฺ (นํ) ยณฺณาวาญฺญํ คาวิํ ปุเรตฺวา
มจฺจกฺลอุสภํ พนฺธิตฺวา รณฺโโย มฺลํ เนตฺวา มหาราช โคณฺน
ยณฺณํ (๓) ยชฺสฺสุฯ เอวํ เต พุรหุมนฺโลกสฺส มคฺโค วิสุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
อหํสุฯ ราชฯ กตมจฺจกฺลกิจฺโจ ขคฺคํ คเหตุวา ปุญฺกเวณ สห
อนกสฺตสฺสหาสา คาโว มาเรสิ ๗ พุราหุมนฺ ยณฺณาวาญฺญ

๑. ม. อุปโยคคมนตฺถาย ๗ ๒. ม. ยํ ๗

๓. ม. โคเมธยณฺณํ ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 184

มंसานิ ฉินฺทิตฺวา ขาทิสฺสฯ ตทา (๑) ปิตโกทาตรตฺตกมฺพลे ज

ปารุปีตฺวา มาเรสิฺสฺฯ ตทฺปาทาย กิรฺ คาวो ปารุเต ทิสฺวา

อุพฺพิชฺชนฺติฯ เตนาห ภควา น ปาทา ๆเปยฺ ฆาตยฺตีฯ

ตโต เทวติ เอวํ ตสฺมี ราชนิ คาวิโย ฆาเตตฺตมารทฺเช

อถ ตทนนฺตรเมว ตํ โคฆาตกํ ทิสฺวา เอเต จาตฺมหาราชิกาทโย

เทวา จฯ ปิตโร จาติ (๒) พฺราหฺมณฺเสสุ ลทฺชโวหารา พฺรหฺมาโน

จฯ สกฺโก เทวานมฺินฺโท จ ปพฺพตปาทนิวาสิโน ทานวยฺกฺขสฺสณฺติตา

อสุรฺรกฺขสา จ อธฺมโมติ (๓) เอวํ วาจํ นิจฺจนาเรนฺตา ธิ

มนฺุสฺสา ธิ มนฺุสฺสาติ จ วทฺนฺตา ปกฺกนฺทฺฯ เอวํ ภูมิโต

ปภฺตติ โส สทฺโท มฺหฺตฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา อคฺมาสิฯ

เอกธฺกการปฺริปฺณฺโณ โลโก อโหสิฯ กิการณฺฯ ยํ สตฺถํ

นิปฺตี กเวฯ ยสฺมา คาวิมฺหิ สตฺถํ นิปฺตีติ วุตฺตํ โหติฯ

น เกวลญจ เทวาทโย ปกฺกนฺทฺฯ อยมลฺโยปิ โลเก

อนตฺถิ อฺทปาติ เย หิ เต ตโย โรคา ปฺเร อาสิฺสฺฯ

อิจฺจนา อนสนฺํ ชราฯ กิณฺจิ กิณฺจิทเวว ปตฺถนตฺตนาหา จ ชุทา

จ ปฺริปากฺชรา จาติ วุตฺตํ โหติฯ เต ปสฺนญจ สมารมฺภา

อภฺจฺจานวฺุตติมาคมฺมฯ จกฺขุโรคาทีนา เกเทน อภฺจฺจนวฺุตติภาวํ

ปาปฺณิสิฺสฺติ อตฺถิฯ

อิทานิ ภควา ตํ ปสฺสสมารมฺภํ นินฺทนฺโต อาห เอโส

๑. ม. ยฺ. ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ยฺ. ปิตโรติฯ

๓. ม. ยฺ. อธฺมโม อธฺมโมติฯ

*เล่มที่ 22 พุราหุณณมมิกสุตตวณณา หน้า 185

อธมฺโมติ ฯ

ตสฺสตุโธ เอโธ ปสฺสमारมฺภสงฺขาโต กายทณฺฑาทินี (๑)
ติณฺณํ ทณฺฑานํ อลฺลตฺรทณฺฑภูโต ธมฺมโต อเปตตฺตา
อธมฺโม โอกฺกนฺโต อหุฯ ปวตฺโต อาสิฯ โส จ โข ตโต
ปฺภุติ ปวตฺตตฺตา ปฺปราโณฯ ยสฺส โอกฺกมฺนโต ปฺภุติ เกนจิ
ปาทาทีนา อหีสฺนโต อทฺฐสิกาโย คาโว หลฺลณฺนติฯ ยา
จมาเตนฺดา ธมฺมา ธฺสนฺติ จวฺนติ ปฺริหายนฺติ ยาชกา ยลฺลยฺชาชีโน
ชนาติ ฯ

เอวเมโส อณฺฐมฺโมติ เอว เอโธ ลามกธมฺโม หีนธมฺโมฯ
อธมฺโมติ วุตฺติ โหติ ฯ ยสฺมา วา เอตฺถ ทานธมฺโมปี อปฺปโก
อตุลฺลิฯ ตสฺมา ตํ สนฺชายาห อณฺฐมฺโมติ ฯ โปฺปราโณติ ตาว
จิริกาโล [๒] ฯ

เอว ธมฺเม วิยาปฺนเนติ เอว โปฺปราณํ พุราหุณณธมฺเม
นญฺเจ ฯ วิยวตฺเตติปี ปาโห ฯ วิปฺริวตฺติตฺวา อลฺลณฺณาทฺเตติ
อตุโธ ฯ วิภินฺนา สฺสทฺธเวสฺสิกาติ ปุพฺเพ สมคฺคา วิหรนฺตา
สฺสทฺธา จ เวสฺสา จ เต วิภินฺนา (๓) ปุณฺณ วิภินฺนา ขตฺติยาติ
๑. สี. กายทฺจจิริตาทีนํ ฯ ๒. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ปฺภุติ ปวตฺตตฺตา
โปฺปราโณ ฯ วิญฺญฺหิ ปน ทรหิตตฺตา วิญฺญฺครหิโตติ เวทิตพฺโพ ฯ
ยสฺมา จ วิญฺญฺครหิโต ตสฺมา ยตฺถ เอทิสกํ ปสฺสตี ยาชกํ ทรหตี ชโน ฯ
ถลํ ฯ อพฺภูตํ พุราหุณณํ อปฺปาทิตํ คาโว วธิตฺวา มํลํ
ขาทนฺตีติ เอวมาทีนํ วตฺวา ฯ อยเมตฺถ อนฺนสฺสไวติ ทิสฺสตี ฯ
๓. ม. วิภินฺนา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 186

ขตฺติยาปี พหุ อณฺณมณฺณํ ภินฺนา ฯ ปตี ภริยา อวมณฺณถาติ
ภริยา จ ฆราวาสคฺคํ อีสฺสริยพลฺล จปีตา ปุคฺคตพลาทีหิ
อุเปตา หุคฺควา ปตี อวมณฺณถฯ ปริภวิ อวมณฺณนิ น สกฺกจฺจํ
อุปฺภูจาสี ฯ

เอวํ อณฺณมณฺณํ วิภินฺนา สมานา ขตฺติยา พุรหฺมพฺนฺธุ
จ ฯ ฯเปฯ กามานํ วสฺมปาณฺณฺติ(๑) ฯ ขตฺติยา จ พุราหฺมณา จ
เย จณฺเณ เวสฺสสุทฺทา ยถา สงฺกรํ นาปชฺชนฺติฯ เอวํ อคฺคตโน
อคฺคตโน โคคฺคเตน รกฺขิตฺตฺตา โคคฺคตฺรกฺขิตาฯ เต สพฺเพปี คํ
ชาติวาทํ นิรํจคฺควาฯ อหํ ขตฺติโย อหํ พุราหฺมโณติ เอตํ
สพฺพมฺปิ นาเสตฺวา ปณฺจกามคฺคณฺสงฺขาตानํ กามานํ วสฺมนฺวคฺค(๒)
อาสคฺคํ ปาปฺณีสฺสุฯ (๓) กามเหตุ น กิณฺจิก อคฺคตพฺพิ นากํสูติ
วคฺคํ โหติ ฯ

เอวเมคฺคถ ภาควา อีสฺโย ปุพฺพภาตฺติอาทีหิ นวหิ คากาหิ
โปราณํ พุราหฺมณานํ วณฺณํ ภาสิคฺควา โย เนลํ
ปรโมติ คากาย พุรหฺมสมํฯ ตสฺส วคฺคตมนฺนฺสิกฺขนฺตาคิ คากาย
เทวสมํฯ ตณฺฑลํ สยนฺนฺติอาทิกาหิ จคฺคูหิ คากาหิ มริยาทํฯ
เตลํ อาสิ วิปลฺลาโสติอาทีหิ สคฺคตฺรสฺหิ คากาหิ สมฺภินฺน-
มริยาทํฯ ตสฺส วิปฺปฏิปคฺติยา เทวาทีนํ ปกฺกนฺทนาทิตีปนคฺคณฺจ
ทสฺเสตฺวา เทสนํ นิฏฺฐาเปสิ ฯ พุราหฺมณฺจณฺฑาโล ปน อีธ
๑. ม. วสฺมนฺวคฺคฺนฺติ ฯ ๒. ม. วลํ อนฺวคฺคํ ฯ ๓. สී. อนฺวคฺคํ ปาปฺณีสฺสุ ฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมสุตตวณณา หน้า หน้า 187

อวุตโตเยว ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา กิณฺจ วิปตฺติยา (๑) อการณฺ์ ฯ
พฺราหฺมณชฺมสมฺปตฺติยา หิ [๒] พฺราหฺมณานํ ชฺมโม
วินฺญูโ จ เตเนวาท โทโณ พฺราหฺมโณ เอวํ สนฺเต มยฺ
โก โคตม พฺราหฺมณจฺจทาลมฺปิ น ปฺปุเรมาติ ฯ เสสเมตถ
วุตฺตณฺยเมว ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุททกภูจกถาย
พฺราหฺมณชฺมมิกสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ชฺมมสุตตวณณา

ยสฺมา หิ ชฺมมนฺติ ชฺมมสุตฺต(๑) ฯ นาวาสุตฺตนฺตฺปิ (๔) วุจฺจติ ฯ
กา อุปฺปตฺติ ฯ อิํ สุตฺตํ อายสฺมนฺตํ สารีปฺตตฺตเถรี อารพฺก
วุตฺตํ ฯ อยเมตถ สงฺเขโป ฯ วิตุถาโร ปน ทฺวินฺนํ อกฺคสาวกานํ
อุปฺปตฺติโต ปภฺวติ เวทิตพฺโพ ฯ เสยฺยถิํ ฯ

อนฺุปฺปนฺเน กิร ภาวติ เทว อกฺคสาวกา เอกํ อสงฺเขยฺยํ
กปฺปสฺตสฺสสฺสญฺจ ปารมิโย ปฺปุเรตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตา ฯ
เตสํ ปจฺจโม จวิตฺวา ราชคฺคหฺสฺส อวิทฺุเร อุปฺปติสฺสคาโม นาม
๑. สี. วิปตฺติยาปี ฯ ๒. ม. ย. เอตฺถนฺตเร พฺราหฺมสมเทวสมมฺริยาทา
การณฺ์ โหนฺติ วิปตฺติยา สมฺภินฺนมฺริยาโท ฯ อยฺมฺปน โทณฺสุตฺเต
วุตฺตปฺปกาโร พฺราหฺมณจฺจทาลอ พฺราหฺมณชฺมมวิปตฺติยาปี อการณฺ์ ฯ
กสฺมา ฯ วิปฺนฺเน ชฺมเม อุปฺปนฺนตฺตา ตสฺมา ตํ อทฺสเสตฺวา
เทสํ นิฏฺฐเปสิ ฯ เอตฺรหิ ปน โสปี พฺราหฺมณจฺจทาลอ ทฺลลโก
เอวํ อยฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๓. สฺยา. ม. ย. นาวาสุตฺตํ ฯ
๔. ม. นาวาสุตฺตํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 188

พฺรหฺมณํ โภคคโฆ อตฺตํ ตตฺถ สญฺจิชฺชกปฺปจโกฏฺฐิตฺชน-
วิภวสฺส คามสํมิโน พฺรหฺมณฺสฺส รูปสํริ นาม พฺรหฺมณฺชิ
ตสฺสา กุจฺฉิยํ ปฏฺฐินฺธิ อคฺคเหสิ ฯ พุติโย ตสฺเสวาวิหฺเว
โกลิตคโฆ นาม พฺรหฺมณํ โภคคโฆ อตฺตํ ตตฺถ
ตถารูปวิภวสฺเสว คามสํมิโน พฺรหฺมณฺสฺส โมคฺคคฺคฺคานํ นาม
พฺรหฺมณฺชิ ตสฺสา กุจฺฉิยํ ตํทิวสเมว ปฏฺฐินฺธิ อคฺคเหสิ ฯ เอวํ
เตตํ เอกทิวสเมว ปฏฺฐินฺธิคฺคหณฺณจ กพฺภวญฺจฺจ อโหสิ ฯ
เอกทิวเสยว จ เนตํ เอกสฺส อุปฺติสฺสคํเม ชาตตฺตา อุปฺติสฺโส
เอกสฺส โกลิตคคํเม ชาตตฺตา โกลิตฺตคิ นามํ อํสุ ฯ

เต สหปฺสฺสูกิพนฺดา(๑) สหายกา อนุปฺพุเพน วุฑฺฒิ (๒)
ปาปฺณิสฺสุ ฯ เอกเมกสฺส จ ปฺปจฺปฺปจฺจมาณวคฺคสฺตานิ ปรีวารว
อหฺลฺสุ ฯ เต อฺยุยํ นว นทิตฺตฺถิ (๓) วา คจฺจนฺตา สปวีวารเวว
คจฺจนฺติ ฯ เอโก ปฺปจฺจหิ สฺวณฺณสิวิกาสเทหิ ฯ พุติโย ปฺปจฺจหิ
อาชณฺณรตฺสเทหิ ฯ

ตทา จ ราชคฺเห กาลานุกาลํ คิรคฺคสมชฺโช นาม
โหติ ฯ (๔) สายนฺหสมเย นครเวมชฺเฒ ยตฺถ สกฺลองคฺมคฺชวาลีโน
อภินฺวาตา ขตฺติยกุมาราทโย สนนฺิปตฺติวา สฺปฺปณฺตฺเตสฺ
มณฺจปฺปจาทิสฺสู นิสินฺนา สมชฺชวิภูติ ปฺสฺสนฺติ ฯ อถ เต
สหายกา เตน ปรีวารเณ สทฺธิ ตตฺถ คนฺตฺวา ปฺปณฺตฺตาสเนสฺ

๑. ม. สหปฺสฺสูกิพนฺดา ฯ ๒. ย. วุฑฺฒิ ฯ

๓. ม. นทิตฺตฺถิ ฯ ๔. ม. โหติ ฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมสุตตวณณา หน้า 189

นีสึทึสุฯ ตโต อุปตีสุโส สมชชวิภูตี ปสฺสนุโต มหาชนกาย
สนฺนิปตฺติํ ทิสฺวาเอตฺตโก ชนกาโย สนฺนิปตฺติวํ สุปลยฺยตฺเตสุ
มณฺจปฺปิจาทีสุปี นิสฺสินุโน สมชชวิภูตี ปสฺสนุโต(๑) [๒] มริสฺสตีตี
จินฺเตสิฯ ตสฺส มรณํ อากนฺตฺวา นลาภฺนเต ปตฺติภูจิตฺ
วีย อโหสิฯ ตถา โกลิตสฺสฯ เตลํ อนกปฺปการสฺส นภฺเฐ
นจฺจนฺเตสุ ทสฺสนมตฺเตปี จิตฺตํ น นมิฯ อลฺยทตฺถุ สํเวโกเอว
อุทปาทีฯ

อถ ภูจฺจิกเต สมชเช ปกฺกนฺตาย ปริสาย สกปฺริวารเณ
ปกฺกนฺเตสุ เตสุ สหายสฺส โกลิตโต อุปตีสฺสํ ปุจฺฉิ กิ สมม
นาฏกาทีทสฺสเนน ตว ปโมทนมตฺตมฺปิ นาโหสิตีฯ โส
ตสฺส ตํ ปวตฺตี อโรเจตฺวา ตมฺปิ ตเถว ปฏฺฐิปุจฺฉิฯ โสปี
ตสฺส อตฺตโน ปวตฺตี อโรเจตฺวา เอหิ สมม ปพฺพชิตฺวา
อมตํ กเวสามาตี อายฯ สาธุ สมฺมาตี อุปตีสฺโส
ตํ สมฺปฏฺฐิฯ ตโต เทวปี ชนา ตํ สมฺปตฺตี ฉทฺเทตฺวา ปุณฺเทว
ราชคหฺมนุปรตฺตาฯ

เตน จ สมเยน ราชคเห สลฺยชโย (๑) นาม ปรีพฺพาชโก
ปฏฺฐิวสตีฯ เต ตสฺส สนฺติเก ปญฺจหิ มาณวกสฺเตหิ สทฺธิ
ปพฺพชิตฺวา กติปาเหเนว ตโย เวเท สพฺพลฺยจ ปรีพฺพาชกสมฺม
๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิฯ ๒. ม. ย. เอตฺถนฺตเร วสฺสสตํ อปฺปตฺวาตี
ทิสฺสตีฯ ๓. ม. สลฺยชโยฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ฐพวคฺควณณา หน้า 190

อุคฺคเหฬุ เต เตสํ สุตถานํ อาทิมชฺมปริโยสานํ อุปปริกฺขนฺดา
ปริโยสานํ อทิสฺวา อาจริยํ ปุจฺฉิสฺสุ อิมํ สุตถานํ อาทิมชฺม
ทิสฺสตีฯ ปริโยสานํ ปน น ทิสฺสตี อิทํ นาม อิมหิ สุตเถหิ
ปาปุณฺเณยยาตีฯ ยโต อุตฺตริ ปาปุณฺณิตพฺพิ นตฺถิติฯ โสปี อาห
อหฺมปี เตสํ ตถาวริชฺชํ ปริโยสานํ น ปสฺสามิติฯ เต อาหํสุ
เตนหิ มยฺ อิมํ ปริโยสานํ คเวสามาตีฯ เต อาจริโย
ยถาสฺมึ คเวสธาตี อาหฯ เอวํ เต เตน อนุญฺญาตา อมตํ
คเวสมานา อาหิณฺชนฺดา ชมฺพฺพิเป ปากฺกฺวา อเหฬุฯ เตหิ
ขตฺติยปณฺฑิตาทโย ปญฺหํ ปุญฺจา อุตฺตรุตฺตริ น สมฺปายนฺติฯ
อุปติสฺโส โกลิโตติ วุตฺเต ปน เก เอเตฯ น โข มยฺ ชานามาตี
ภณฺนฺตา นตฺถิฯ เอวํ วิสฺสุตา อเหฬุฯ

เอวํ เตสฺ อมตปริเยสนํ จรฺมานेสฺ อมฺหากํ ภควา
โลเก อุปฺปชฺชิตฺวา ปวตฺติตปวรฺธมฺมจกฺโก อนุปฺพุเพน
ราชคหฺมณฺุปฺตโตฯ เต จ ปริพฺพาชกา สกฺลชฺมฺพฺพิปํ จริตฺวา
ติฏฺฐตฺ อมตํฯ อนุตฺมโส ปริโยसानปญฺหาวิสฺสชฺชนมตฺตมฺปิ
อลภนฺตา ปุณฺเทว ราชคหํ อคฺมํสุฯ อถ โข आयสฺมา อสฺสชฺ
ปฺพุพฺพหสมฺมยํ นิวาเสตฺวาตี ยาว เตสํ ปฺพุพฺพชฺชาฯ ตาว สพฺพิ
ปฺพุพฺพชฺชาภฺยณฺธเก (๑) อากตฺนยฺน (๒) วิตฺถารโต ทฏฺฐพฺพิฯ

เอวํ ปฺพุพฺพิเตสฺ เตสฺ ทฺวิสฺสุ สหายเกสฺ आयสฺมา

๑. วิ. มหา. ๔/๖๔/๗๒ฯ ๒. ม. อากตฺนยฺนฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมสุตตวณณา หน้า 191

สาริปุตฺโต อพฺตฺมาเสน สาวกปารมิณานํ สจฺจนากาสึ ฯ โส
ยทา อสฺสชิตฺเตเรน สทฺธิ เอภฺวิหารเ วสตีฯ ตทา ภควโต
อุปฺภูจฺจันํ คนฺตฺวา อนนฺตรํ เภรฺสฺส อุปฺภูจฺจันํ คจฺจนตี
ปฺพุพฺพจาริโยเม อยฺมายสฺมาฯ เภตมฺหํ นิสฺสาย ภควโต
สาสนํ อญฺญาสินฺตี การเวน ฯ ยทา ปน อสฺสชิตฺเตเรน
สทฺธิ เอภฺวิหารเ น วสตีฯ ตทา ยสฺสํ ทิสายํ เภโร วสตีฯ
ตํ ทิสํ โอลฺเกตฺวา ปญฺจกปตฺติภูจิตฺเตน วนฺทิตฺวา อญฺชตี
ปคฺคยฺห นมฺสฺสตี ฯ ตํ ทิสฺวา เกจि ภิกฺขุ กถํ สมฺภูจฺจาเปตฺตุ
สาริปุตฺโต อคฺคสาวโก หุตฺวา ทิสํ นมฺสฺสตีฯ อชฺชปาปี
มญฺเญ พุราหฺมณทฺธิภูจิ อปฺปหีนฺนาตี ฯ อถ ภควา ทิพฺพาย
โสตฺธาตฺตยา ตํ กถาสลฺลาปํ สุตฺวา ปญฺจตฺตปวฺรพฺพุทฺธาเสน
นินฺนินฺนเยว อตฺตानํ ทสฺเสนฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตสิ กาย นฺตฺถ
ภิกฺขเว เภตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาตี ฯ เต ตํ ปวฺตฺตตี
อาจิกฺขีสุ ฯ ตโต ภควา น ภิกฺขเว สาริปุตฺโต ทิสํ นมฺสฺสตีฯ
ยํ นิสฺสาย สาสนํ อญฺญาสิ ฯ ตํ อตฺตโน อาจริยํ วนฺทตี
นมฺสฺสตี สมฺมานเตีฯ อาจริยปฺุชโก ภิกฺขเว สาริปุตฺโตตี วตฺวา
ตตฺถ สนฺนิปตฺตานํ ธรรมเทสนตฺถํ อิมํ สุตฺตมภาสิ ฯ

ตตฺถ ยสฺมา หิ ธรรมํ ปุริโส วิชฺฌญาตี ยโต ปุคฺคลา
ปิฏกตฺตยปฺปเกทํ ปรียตฺติธรรมํ वा ปรียตฺตี สุตฺวา อธิคฺนตฺพพํ
นวลฺลกตฺตรปฺปเกทํ ปฏฺเฐธมฺมํ वा ปุริโส วิชฺฌญา

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 192

ชานะยฺย เวทยยาติปี(๑) ปาโจฯ โสเอวตฺโตฯ อินฺทํ นํ เทวตา
ปุชเยยฺยติ ยถา สกฺกํ เทวานมินฺทํ ทฺวิสุ เทวโลเกสุ เทวตา
ปุเชนฺติฯ เอวํ โส ปุคฺคโล ตํ ปุคฺคํ กาลสุเสว วุฏฺฐาย
อุปฺปาหนาโอมุจฺจนาที สพฺพํ วุตฺตปฏิปตฺตํ กโรนฺโต ปุชเยย
สกฺกเรยฺย ครุจเรยฺยฯ กิจการณฺฯ โส ปุชฺชิตฺโต ฯเปฯ ปาตุกโรติ
ธมฺมํฯ โส อจฺริโย เอวํ ปุชฺชิตฺโต ตสฺมี อนฺเตวาสิมฺหิ ปสนฺนจิตฺโต
ปริยตฺตปฏิเวทฺเสนา พหุสฺสุตฺโต เทสนาวเสเนว ปริยตฺติธมฺมจ
เทสนํ สุตฺวา ยถานุสฺสิญฺจํ ปฏิปตฺติยา อธิคฺนตฺพพํ ปฏิเวท-
ธมฺมจ ปาตุกโรติ เทเสติฯ เทสนาย วา ปริยตฺติธมฺมํฯ
อุปฺมาเวเสนา อตฺตนา อธิคตฺปฏิเวทธมฺมํ ปาตุกโรติ ฯ

ตทญฺจิกตฺวาน นิสฺมม ชีโรติ เอวํ ปสนฺเนน อจฺริเยน
ปาตุกตํ ธมฺมํ อญฺจิกตฺวาน สุนฺติวฺวา อุปฺชารณสมตฺถตฺตาย
ชีโร ปฺริโสฯ ธรรมานุธรรมํ ปฏิปชฺชมาโนติ โลกุตฺตรธมฺมสฺส
อนฺุโลมตฺตา อนฺุธรรมญฺตํ วิปฺสฺสนํ ภาวยมาโน ฯ วิญฺญ
วิภาวี นิปฺุโณ จ โหตีติ วิญฺญตฺตาสงฺขตฺตาย ปญฺญา อธิคเมน
วิญฺญฯ วิภาเวตฺวา ปเรสมฺปิ ปากฺกํ กตฺวา ญาปนสมตฺถตฺตาย
วิภาวีฯ ปรม สุขุมตฺตปฏิเวทตฺตาย นิปฺุโณ จ โหติฯ โย ตาทิสํ
ภชติ อุปฺปมตฺโตติ โย ตาทิสํ ปุพฺเพ วุตฺตปฺปการํ พหุสฺสุตฺ
อุปฺปมตฺโต ตปฺปสาทนปโร หุตฺวา ภชติ ฯ

๑. ม. ย. ยสฺสาติปี ฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมสุตตวณณา หน้า 193

เอวํ ปณฺฑิตาจริยเสวนํ ปัสฺสิตฺวา อิทานิ พาลาจริยเสวนํ
นินฺทนฺโต ขุทฺทลฺลจ พาลนฺติ อิมํ คาถมาห ฯ
ตตฺถ ขุทฺทนฺติ ขุทฺทเนน กายกมฺมาทีนํ สมนฺนาคตฺตํ
ปฺลฺลวภาวโต พาลํ ฯ อนาคตตฺถนฺติ อนนฺทคตฺตปริยตฺติ-
ปฺปฏิเวทตฺถํ ฯ อุตฺถยกนฺติ (๑) อิตฺถสํนคตฺต (๒) อนฺนเตวาสิกสฺส วุทฺถึ
อสมฺมานํ ฯ เสตเมตฺถ ปากฺกเมว ปทโต ฯ อธิปฺปายโต ปน
โย พหุจิวราทีนํ ลากิ (๓) อจาริโย อนฺนเตวาสิกานํ จิวราทีนํ
น สกฺโกติ ทาตฺตํ ฯ ธรรมทาน [๔] เอเตหิ ขุทฺทตาทีธมฺเมหิ
สมนฺนาคตตฺตา ตํ ขุทฺทํ พาลํ อนาคตตฺถํ อุตฺถยกํ
อจาริยมฺปเสวมาโน ปฺปฺติมจฺฉํ กุสฺสเคนาติ (๕) วุตฺตเนน สยมฺปิ
พาโล โหติ ฯ ตสฺมา อธิ สาสเน กิณฺจํ อปฺปมตฺตกมฺปิ
ปริยตฺติธมฺมํ ปฺปฏิเวธธมฺมํ वा อวิภาวยิตฺวา จ อวิชานิตฺวา
จ ยสฺส ธรรมเมสฺส กงฺขาฯ ตํ อตฺริตฺวา มรณํ อฺเปตีติ เอวเมสฺส
อตุโล เวทิตฺวา โฟ ฯ

อิทานิ ตสฺเสวตฺถสฺส ปากฺกกรณตฺถํ ยถา นโรติ
คาถาทฺถมาห ฯ

ตตฺถ อापฺกนฺติ นที ฯ มโหทกนฺติ พหุอุทกํ ฯ
สลิลนฺติ อิตฺถ จิตฺถ จ คตฺตํ วิตฺถิณฺณนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ สริตนฺติปิ
๑. ม. อุตฺถยกนฺติ ฯ ๒. ม. อิตฺถสํนคตฺต ฯ ๓. ม. พหุจิวราทีลากิ ฯ
๔. ม. ย. เอตฺถนฺตเร อนิจฺจทุกฺขานตฺตวจนมตฺตมฺปิ น สกฺโกตีติ
ทิสฺสตี ฯ ๕. บ. อิติ. ๒๕/๒๕๔/๒๘๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 194

ปาโจฯ โสเอวตฺโตฯ สีมฺโสตนฺติ หารหาริกํฯ เวควตฺนฺติ วุตฺตํ
โหติฯ ก็ โสติ เอตฺถ โส วุขฺหมานฺติ อิมินา จ โสการณ
ตสฺส นรสฺส นิตฺทิกฺกุจฺจตฺตา นิปาตมตฺโต โสกาโรฯ ก็สูติ วุตฺตํ
โหติ ยถา น ภวิสฺสามิ นาม โสฯ วินสฺสิสฺสามิ นาม
โสติฯ ฌมฺมนฺติ ปุพฺเพ วุตฺตํ ทุพฺพิริเยวฯ อนิสามยตฺถนฺติ
อนิสามตฺวา อตฺถํฯ เสสเมตฺถ ปากฺกฺเขว ปทฺโตฯ

อธิปฺปายโต ปน ยถา โย โกจิทฺเว นโร วุตฺตปฺปการิ
นที โอตฺริตฺวา ตาย นทียา วุขฺหมานฺ อนฺุโสตกามิ โสตเมว
อนุกฺจณฺโต(๑) ปเร สกฺขติ(๒) ตีรฺภูจฺเจ(๓) ก็ สกฺขติ ปาริ เนตฺุฯ
สกฺกตฺตีตีปี ปาโจฯ ตเถว ทฺวิธมฺปี ฌมฺมํ อตฺถโน ปญฺญา
อวิภาวิตฺวา พหุสฺสุตฺตานญฺจ สนฺติเก อตฺถํ อนิจฺจทฺกฺขานตฺตวจน-
มตฺตมฺปี(๔) อตฺถํ อนิสามตฺวา สยิ อวิภาวิตฺตฺตา อชานนฺโต
อนิสามิตฺตฺตา จ อวิตฺถณฺนงฺโข ปเร ก็ สกฺขติ นิชฺฌาเปตฺุ
เปกฺขาเปตฺฺนฺติ เอวเมตฺถ อตฺโต ทฺกุจฺพุโพฯ โส วต จุนฺท
อตฺตนา ปฺลিপฺปฺลিপฺนฺโนติ (๕) อาทิกณฺเจตฺถ สุตฺตปฺทํ อนฺุสฺสริตฺพุพิฯ

เอวํ พาลเสวนาย พาลสฺส ปริ นิชฺฌาเปตฺุ อสมตฺถตาย
ปากฺกฺกรณฺตฺถํ อฺปมํ วตฺวา อิทานิ โย ตาทิสํ ภชฺติ
อฺปฺปมตฺโตติ เอตฺถ วุตฺตสฺส ปณฺทิตสฺส ปเร นิชฺฌาเปตฺุ

๑. ย. อนุกฺจณฺเตฯ ๒. ม. ย. อยิ ปาโจ นตฺถิฯ

๓. ม. ย. ปารตฺถิเกฯ ๔. ม. ย. อยิ ปาโจ นตฺถิฯ

๕. ม. ม. ๑๒/๑๐๘/๘๑ฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมสุตตวณณา หน้า 195

สมตฺตตาย ปากฏกรณตฺถิ ยถาปี นาวนฺติ คาทาทวยมาห ฯ

ตตฺถ ฝิเยนาติ ทพฺพิทเคน(๑) ฯ รัตฺเตนาติ เวพฺพทณฺเฑน ฯ
ตตฺถาติ ตสฺสํ นาวายํ ฯ ตตฺรฺรูปยณฺณฺติ (๒) ตสฺสา นาวาย
อาหฺรณปฺภีหฺรณาทีอุบายชานเนน มคฺคปฺภีปาทเนน อุบายณฺณ
สิกฺขิตฺตํกฺขตตาย สุกฺกสฺลหตฺตตาย (๓) จ กุสโล ฯ อุปฺปนฺนุปทฺทว-
ปฺภีการสมตฺตตาย มฺตีมา ฯ เวทคฺคฺติ เวทสงฺขาเตหิ จตฺตฺหิ
มคฺคภาณเฑหิ คโต ฯ ภาวิตตฺโตติ ตายเว มคฺคภาวนาย
ภาวิตจิตฺโต ฯ พหุสฺสฺโตติ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว ฯ อเวชชมฺโมติ
อภฺจฺหิ โลกชมฺเมหิ อกมฺปนฺนียสกาโว ฯ โสตาจฺจชานฺนุปฺนินฺนุสฺสฺปนฺเนติ
โสโตอฺทหเนน จ มคฺคผลานํ อุปฺนินฺนุสฺสเยน จ อุปฺปนฺเน ฯ
เสสํ อุตฺตทานปทตฺตเมว ฯ อธิปฺบายโยชนาปี สกฺกา ปุริมนเยเนว
วิชานินฺนุติ (๔) น วิตุถาริตา ฯ

เอวํ ปณฺชิตสฺส ปเร นิชฺฌาเปตฺตุ สมตฺตภาวปากฏกรณตฺถิ
อุปมํ วตฺวา ตสฺสา ปณฺชิตเสวนาย นิโยเชนฺโต ตสฺมา หเวติ
อิมํ อวสานคาถมาห ฯ

ตตฺถายํ สงฺเขปตฺโต ยสฺมา อุปฺนินฺนุสฺสยสมฺปนฺนา ปณฺชิต-
เสวเนน วิเสสํ ปาปฺณนฺติ ฯ ตสฺมา หเว สปฺปฺริสํ ภาเชถ ฯ
กิตฺติสํ สปฺปฺริสํ ภาเชถ ฯ เมธาวิญญฺเจว พหุสฺสฺตณฺจ ฯ ปณฺญา-

๑. ย. ทพฺพิทเรน ฯ ๒. ม. ตตฺรฺรูปยณฺณฺติ ฯ

๓. ส. ย. ลหฺหฺตตฺตตาย ฯ ม. สุกฺกสฺลหตฺตตาย ฯ

๔. ม. ชานินฺนุติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาควณณา หน้า 196

สมปุตติยา จ เมธาวิโน วุตตปการุตทวเณน จ พหุสุตฺติ ฯ
ตาทิสฺ หิ ภขมาโน เตน ภาสิตสฺส ชมมสุตฺต อณฺเวยย อตฺถิ
เอวํ ญตฺวา จ ยถานุสสิญฺจํ ปฏิปชฺชมาโน ตาย ปฏิปุตติยา
ปฏิเวทวเสน วิญญาตชฺชโม โส มคฺคผลนิพฺพานปฺปเกทํ
โลกุตฺตรสุขํ ลภเถ อธิคฺจญฺเอยย ปาปฺปญฺเอยยาติ อรหตฺตนิญฺเณ
เทสนํ สมาเป็นฺตีติ ฯ

ปรมคตโชติกาข ขุททกกุกกถาย
ชมมสุตฺตวณณา นิญฺจิตา ฯ

กีสฺลิตฺตวณณา

กีสฺลิตฺติ กีสฺลิตฺตสุตฺติ ฯ กา อฺุปุตติฯ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส
คิหิสหายโก เอโก เณรสุเสว ปิตฺโน วจฺคนตพฺุราหฺมณฺสฺส
สหายสฺส พฺุราหฺมณฺสฺส ปุตฺโต สญฺจิกโกฏฺฐิอริกํ ปญฺจสตโกฏฺฐิณํ
ปริจฺจชิตฺวา อายสฺมโต สาริปุตฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สพฺพิ พุทฺทวจฺนํ ปริยาปฺุณฺนิ ฯ ตสฺส เถโร พหุโส โอวทิตฺวา
กมฺมญฺุจฺจานมทาสิฯ โส เตน วิเสสํ นาธิคฺจญฺติฯ ตโต เถโร
พุทฺทวเนยฺโย เอโสติ ญตฺวา ตํ อาทาย ภควโต สฺนติกํ
คฺนตฺวา ตํ ภิกฺขุ อารพฺภ ปุคฺคํ อนินฺยาเมตฺวา กีสฺลิตฺติ
ปฺุณฺนิฯ อถสฺส ภควา ตโต ปรมภาสิ ฯ

ตตฺถ กีสฺลิตฺติ กิฺทิสฺเสน จาริตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สมนฺนาคโตฯ

*เล่มที่ 22 กีสีสุตตวณณา หน้า 197

กีสีสปกติโก วา ฯ กีสมาจาโรติ กีสีสเสน จาริตฺเตน(๑) ยุตฺโต ฯ
กานี กมฺมานี พฺรุษยนฺติ กานี กายกมฺมาทีนึ วฑฺฒเนนฺโต ฯ
นโร สมฺมา นินฺวิฏฺฐสฺสาคี อภฺรโต นโร สาสเน สมฺมา
ปติฏฺฐิตฺ ภาเวยฺ ฯ อุตฺตมตฺถลฺลจ ปาปฺปุณฺณเต สพฺพตฺถานํ อุตฺตมํ
อรหตฺตลฺลจ ปาปฺปุณฺณยาตี วุคฺคํ โหตี ฯ

ตโต ภควา สาริปฺพุตฺโต อฑฺฒมาสูปสมฺปนฺโน สาวก-
ปารมิปฺพุตฺโต ฯ กสฺมา อาทิกมฺมิกปฺพุชฺชนปฺลหํ ปุจฺจตีตี
อวชฺเชนฺโต สทฺธิวิหาริกํ อารพฺภาตี ลตฺวา ปุจฺจาย วุคฺคํ
จาริตฺตสึลฺลํ อวิกฺขิตฺวาว ตสฺส สปฺปายวเสน ฌมฺมํ เทเสนฺโต
วฑฺฒนาปจายีตีอาทิมหา ฯ

ตตฺถ ปญฺญาวทฺโฆ คฺคณวทฺโฆ ชาตีวทฺโฆ วโยวทฺโฆตี(๒)
จตฺตาริ วฑฺฒนา ฯ (๓) ชาตียา หิ ททโรปี พฺหุสฺสุตฺโต ภิกฺขุ
อปฺปสฺสุตฺตมหลฺลทภิกฺขุณฺ สนฺติเก (๔) พาสฺสจฺจปญฺญาย วฑฺฒตฺตวา
ปญฺญาวทฺโฆ ฯ ตสฺส หิ สนฺติเก มหลฺลทภิกฺขุปี พุทฺทวจนฺ
ปริยาปฺปนฺนตี ฯ โอวาทวินิจฺฉยปฺลหาวิสฺสชฺชนานี จ ปจฺจาสีสนฺตี ฯ
ตถา ททโรปี ภิกฺขุ อธิคมสมฺปนฺโน คฺคณวทฺโฆ นาม ฯ
ตสฺส หิ โอวาท ปติฏฺฐาย มหลฺลทกาปี วิปฺสฺสนาคพฺภํ
คเหตุวา อรหตฺตผลํ ปาปฺปนฺนตี ฯ ตถา ททโรปี ราชา
๑. ม. วาริตฺตสึเลน ฯ ๒. ย. ปญฺญาวทฺโฆ คฺคณวทฺโฆ ชาตีวทฺโฆตี ฯ
๓. ว. วฑฺฒนา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔. ม. ...ภิกฺขุณฺมมฺนตฺเร ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุณณา หน้า 198

ขตุติโย มุฑธาภิสิโต (๑) พุราหุมนโณ วา เสตชนสฺส วนฺทนารโห
ชาติวฺจุโฆ นาม ฯ สพุโพ ปน ปจฺมชาโต วโยวฺจุโฆ นาม ฯ
ตตฺถ ยสฺมา ปญฺญา ย สารีปฺตตฺถเรสฺส สทิสฺโส นตฺถิ จเปตฺวา
ภควนฺตํ ๑ ตถาคุณฺเหิ (๒) อทฺธมาเสน (๓) สพุทฺสาวกปารมิณฺณสฺส
ปฏฺวิทฺชตฺตา ฯ ชาติยาปิ โส พุราหุณฺมมหาสาลกฺุเล อุปฺปนฺโน ฯ
ตสฺมา ตสฺส ภิกฺขุโน วเณ สมานิปี โส อิมฺหิ ตีหิ
การณฺเหิ วฺจุโฆ ฯ อิมสฺมี ปนตฺถे ปญฺญาคุณฺเหิ เอว วฺจุทฺถภาว
สนฺธาย ภควา อาท วฺจุทฺธปาจาปีติ ฯ ตสฺมา ตาทิสาน
วฺจุทฺธานํ อปฺจิตฺติกรณฺณ วฺจุทฺธปาจาปีติ ฯ เตสเมว วฺจุทฺธานํ
ลาภาทิสฺส อุตฺตยวิคฺเมน อนุตฺตยโก จ สียาติ อยมาทิปทสฺส
อตฺถโธ ฯ

กาลณฺญ จสฺสาติ เอตฺถ ปน ราเค อุปฺปนฺเน ตสฺส
วิโนทฺนตฺถาย คุรฺนํ ทสฺสนํ คุจฺจนฺโตปี กาลณฺญ ฯ โทเส ฯ โมเห ฯ
โกสชฺเช อุปฺปนฺเน ตสฺส วิโนทฺนตฺถาย คุรฺนํ ทสฺสนํ
คุจฺจนฺโตปี กาลณฺญ ฯ ยโต เอวํ กาลณฺญ จ อสฺส คุรฺนํ
ทสฺสนาย ฯ ฐมฺมี กถนฺติ สมถวิปฺสสนายตฺตํ ฯ เอรยิตฺนติ
วฺตุตฺตํ ๑ ขณฺณญฺติ ตสฺสา กถาย ขณฺเวทึ ฯ พุทฺธโก วา อัย
อีทิสาย กถาย สวณฺกฺขโณติ ชานนฺโต ฯ สฺสณฺญย สกฺกจฺจนฺติ (๔)

๑. ม. ย. พุฑธาวสิโต ๑ ๒. ม. คุณฺนปี ๑

๓. ม. อทฺธมาเสน ๑ ย. อทฺธมาเส ๑ ๔. ม. สกฺกจฺจาติ ๑

*เล่มที่ 22 กีสีสุตตวณณา หน้า 199

ตํ กถํ สกฺกจํ สฺสเนยฺย ๑ น เกวลญจ ตเมว ๑ อณฺณานิปี
พฺพุทฺทคฺคณาทีปฏิสํยุตฺตานิ สฺสภาสิตานิ สกฺกจจเมว สฺสเนยฺยชาติ
อตุโถ ๑

กาลณญฺ จสฺส ครุณํ ทสฺสนายาติ เอตฺถ วุตฺตณนยญจ
อตุตโน อุปฺปนฺนราคาทีวินทนกาลํ ฌตฺวาปี ครุณํ สนฺตํกํ
คจฺจนฺโต กาลเณ คจฺเณ ครุณํ สกาถํ ๑ อหํ กมฺมฏฺจฺจานิกो
ชฺตฺตงฺกโร จาติ กตฺวา น เจตฺยวณฺทนโพชฺชยงฺกณภิกฺขาจาร-
มคฺคอติมชฺชณฺตีกเวลาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิจิ ตํ อจฺริยํ ทีสุวา
ปริปฺจฺจณตฺถาย อุปฺสงฺกเมยฺย ๑ สกฺเสนาสเน ปน อตุตโน
อาสเน นิสินฺนํ วุปฺสนตฺพรถํ สลลกฺเขตฺวา กมฺมฏฺจฺจานาทีวิธิ-
ปฺจฺจณตฺถํ อุปฺสงฺกเมยฺยชาติ อตุโถ ๑ เอวํ อุปฺสงฺกมนฺโตปี จ
ถมฺภํ นิงฺรกตฺวา นีวาตวุตฺติ ฌทฺทภาวกริ มานํ วินาเสตฺวา
นีจวุตฺติ ปาทปฺปญฺจนโจพกจฺฉินฺนวิสานฺนสภอุทฺทฏฺทาสปฺปสทีโส
หุตฺวา อุปฺสงฺกเมยฺย ๑ อถ เตน ครุณา วุตฺติ อตุถํ
ธมฺมํ ๑เป ๑ สมาจเร จ ๑

อตุถนฺติ ภาสิตตฺถํ ๑ ธมฺมนฺติ ปาพิธมฺมํ ๑ สํยมนฺติ
สึถํ ๑ พฺรหฺมจฺริยนฺติ อวเสสสาสนพฺรหฺมจฺริยํ ๑ อนฺนสฺสเร เจว
สมาจเร จาติ อตุถํ กถิตฺกาเส อนฺนสฺสเรยฺย ๑ ธมฺมํ สํยมํ
พฺรหฺมจฺริยํ กถิตฺกาเส อนฺนสฺสเรยฺย ๑ อนฺนสฺสรณฺมตฺเตเนว จ
อตุสฺสนฺโต ตํ สพฺพมปี สมาจเร สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺย

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคคณณนา หน้า 200

ตาสั กถานั (๑) อตตนิ ปวตตเน อุตฺตูกั กเรยยาติ อตุโถ ฯ

เอวั กโรนุโต หิ กิจจกโร โหติ ฯ ตโต ปรณจ ชมฺมา

ราโม ชมฺมรโต ชมฺเม จิตฺ ชมฺมวินิจฺฉยณฺณู ภเวยฺย ฯ

สพฺพปเทสุ เจตฺถ ชมฺโมติ สมถวิปสฺสนาฯ อาราโม

รตฺติ เอโกว อตุโถฯ ชมฺเม อาราโม อสฺสาติ ชมฺมาราโม ฯ

ชมฺเม รโตฯ ชมฺมรโต(๒) น อนฺณํ ปิเหตฺติ [๓] ฯ ชมฺเม จิตฺ

ชมฺมํ วตฺตนโต ฯ (๔) ชมฺมวินิจฺฉยํ ชานาติ อิทํ อุตฺถณณํ อิทํ

วณฺณณฺติ ชมฺมวินิจฺฉยณฺณูฯ เอวฺรูโป อสฺส ฯ อถ ยายิ

ราชกถาติตฺรจฺฉานกถา ตฺรณวิปสฺสกสฺส พหิทฺธา รูปาทิสฺ

อภินนฺทนุปาทเนน ตํ สมถวิปสฺสนาชมฺมํ สนฺทฺเสติฯ ตสฺมา

ชมฺมสนฺโทสวาโทติ วุจฺจติฯ ตํ เนวาจเรยฺย (๕) ชมฺมสนฺโทสวาทํฯ

อนฺณทตฺถ อวาสโลจราทิสปฺปายานิ เสวนฺโต ตจฺเจหิ

นิเยถ สฺภาสิตฺเทหิ ฯ สมถวิปสฺสนาปฏิสฺยตฺตานเวคฺถ ตจฺฉานานิฯ

ตถารูเปหิ สฺภาสิตฺเทหิ นิเยถ นเยยฺย ฯ กาลิฺ เขเปยฺยาติ

อตุโถ ฯ

อิทานิ ชมฺมสนฺโทสวาทณฺติ เอคฺถ อติสฺงเขเปน วุคฺตํ

สมถวิปสฺสนายุตฺตสฺส ภิกฺขุโน อูปกฺกิลลํ ปากฺกั กโรนุโต

ตทณฺเณนปิ อูปกฺกิลเสณ สทฺธี หสฺสํ ชปฺปนฺติ อิมํ

๑. สี. ยฺ. เตสํ ภาวนํ ฯ ๒. ม. อยิ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓. ม. เอคฺถนฺตเร ชมฺมรโตติ ทิสฺสติ ฯ ๔. สี. ยฺ. ชมฺมํ ปตฺวา

วตฺตนโต ฯ ๕. ม. ยฺ. เนวาจเร ฯ

*เล่มที่ 22 กีสลุตตวณณา หน้า 201

คาถมาห ๆ

หาสนุติปี ปาโง ๆ วิปสุสเคน หิ ภิกขุณา หสนิยสุมี
วตตุสุมี สิตมตตเมว กาทพพ ๆ นีรตุถกถาชปโป น ภาสิตพโพ
ณาดิพยสนาที่สุ ปรีเทโว น กาทพโพฯ ขาณุกณฎกาติมุหิปี
มโนปโทโส น อุปปาเทตพโพ ๆ มายากตุนติ วุตตา มายา
ติวิธ กุหนั ปจจเยสุ ตุฎจ(๑) ซาติอาทีหิ มาโน ปจจนิกสาตตา-
สงฺขาโต สารมโภ ผรุสวจนลกขณั กุกกัลล ๆ รากาทย โกสวา
อธิมตตตณฺหาตลกขณณา(๒) มุจฺฉาติ อิม จ โทสา สุขกาเมน
องฺการกาสุ วิยฯ สุขิกาเมน กุณฺฎจัน วิยฯ ซีวิตุกาเมน
อาสิวิสาทย วิย จ ปหาตพพาฯ หิตฺวา จ อาโรกฺยมทา-
ทวิคมา วิตมเทน จิตฺตวิกฺเขปภาวา จิตฺตเตน จริตพพ ๆ
เอว ปฏฺิปนโน หิ สพฺพุกฺกิลสปริสุทฺธาย ภาวนาย
นจิสฺเสว อรหตฺต ปาปฺณาติฯ เตนาห ภควา หสฺลั จ
ชปฺปปี ๆเปฯ จิตฺตโตติ ฯ

อิทานิ ยฺวาย หสฺลั ชปฺปนฺติอาทินา นเยน อุปกฺกิลโส
วุตฺโตฯ เตน สมฺนฺนาคโต ภิกขุ ยสุมา สาหโส โหติ อวิมฺสการีฯ
รตุโต รากวเสน ทฺฐุโ จ โทสวเสน คจฺจติฯ ปมตฺโต จ โหติ
กุสลัน ฌมฺมานั ภาวนาย อสาตจฺจการีฯ ตถารูปสฺส จ
สุณฺเวยย สกฺกจฺจ สุภาสิตานีติอาทินา นเยน วุตฺโต โอวาโท
๑. ม. คิทฺธิฯ ย. คิทฺธาฯ ๒. ส. ย. อธิกตณฺหาสงฺขาตาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 202

นिरตฺตโกฯ ตสฺมา อิมสฺส สงฺกิลเสสฺส ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย
เทสฺนายนฺ สุตาทิวุฑฺฒิปฺปฏิปกฺขภาวํ ทสฺเสนฺนโต วิญฺญาตสارانีติ
อิมํ คาทมาห ฯ

ตสฺสโต ยานิ เหนฺตานิ สมถวิปฺสฺสนาปฺปฏิสฺยุตฺตานิ
สุภาสิตานิฯ เตสํ วิชานนโต (๑) สारो ฯ ยทิ วิญฺญาตานิ สารุฯ
อถ สทฺทมตฺตเมว กหิตฺตํ น กิลฺยจิ กตํ โหติฯ เยน เหนฺตานิ
สุตฺตมเยน ญาเนน วิญฺญายนฺติฯ ตํ สุตฺตํ เหนฺตญจ สุตฺตมยฺญาณํ
วิญฺญาตสมาธิสาร์ฯ เตสฺ วิญฺญาเตสฺ ฐมฺเมสฺ โย สมาธิ
จิตฺตสฺสาวิกฺเขโป ตถตฺตตาย ปฺปฏิปตฺติฯ อยมสฺส สारो ฯ น हि
วิชานนมตฺเตเนว โกจิ อตฺถโต สิขฺมตฺติ ฯ โย ปนายํ นโร
ราคาทิวเสน วตฺตนโต สาทโสฯ กุสลานํ ฐมฺมานํ ภาวนาย
อสาตจฺจการิตาย ปมตฺโตฯ โส สทฺทมตฺตคฺคาหิเยว โหติฯ เตน
ตสฺส อตฺถวิชานนาภาวโต सा सुภาสित्वิชานนปฺण्या จฯ
ตถตฺตตาย ปฺปฏิปตฺติยา อภาวโต สุตฺตญจ น วฑฺฒตีติ ฯ

เอวํ ปมตฺตानํ สุตฺตानํ ปฺण्याปฺริหานิญจ สุตฺตปฺริหานิญจ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ อปฺปมตฺตानํ ตทฺทกฺยสสาราธิคฺมํ ทสฺเสนฺนโต
อาห ฐมฺเม จ ये ฯเปฯ สารมชฺชคฺคูติ ฯ

ตตฺถ อริยปฺปเวทิตो ฐมฺโม นาม สมถวิปฺสฺสนาฐมฺโม ฯ
เอโกปิ हि พุทฺโธ สมถวิปฺสฺสนาฐมฺมํ อเทเสตฺวา ปฺรินิพฺพุโต
๑. ม. วิชานนํ ฯ

*เล่มที่ 22 กีสลุตตวณณา หน้า 203

นาม นตฺธิฯ ตสฺมา เอตสฺมี ฌมฺเม จ เย อริยปฺปเวทิตะ
รตา นีรตา อปฺปมตฺตา สาทจฺจานุโยคิโนฯ อนุตฺตรา เต วจสา
มนสา กมฺมฺนา จฯ เต จตฺพุพิเชน วจีสุจฺริเตน ติวิเชน
มโนสุจฺริเตน ติวิเชน กายสุจฺริเตน จ สมฺนฺนาคตฺตฺตา วจสา
มนสา กมฺมฺนา จ อนุตฺตราฯ อวเสสสฺตเตหิ อสฺมา อคฺคา
วีสิตฺฐาฯ เอตฺตาวตา สทฺธี ปุพฺพภากสึเลน อริยมคฺคสมฺปยุตฺตํ
สึลํ ทสฺเสสิฯ เอวํ ปริสุทฺธสึลา เต สนฺติโสจฺจสมฺมาธิสณฺจिताฯ
สุตฺตสฺส ปญฺญาจ จ สारมชฺฌณฺญฯ เย อริยปฺปเวทิตะ ฌมฺเม
รตาฯ เต น เกวลํ วาจาทีหิ อนุตฺตรา โหนฺติฯ อปิจ โข
ปนฺ สนฺติโสจฺจเจ สมฺมาธิมฺหิ จ สณฺจिता หุตฺวา สุตฺตสฺส
ปญฺญาจ จ สारมชฺฌณฺญ อธิคฺตา อิจฺเจว เวทิตพฺพาฯ
อาลํสายํ (๑) ภูตวณฺณํ ฯ

ตตฺถ สนฺตีสฺส นิพฺพานํฯ โสจฺจนฺติ สุนฺทเร
รตภาเวน ขถาภูตปฺปฏิเวธิกา ปญฺญาฯ สนฺติยา โสจฺจนฺติ
สนฺติโสจฺจํฯ นิพฺพานารมฺมณฺยา มคฺคปญฺญาเยตํ อธิวณฺณํ ฯ
สมฺมาธิตํ ตํสมฺปยุตฺโตว มคฺคสมฺมาธิฯ สณฺจिताติ ตทฺภเยน
ปตฺติภูจिताฯ สุตฺตปญฺญานํ สारํ นาม อรหตฺตผลวิมุตฺติฯ วิมุตฺติ-
सारณฺหิ อิทํ พุทฺทมจฺริยํฯ เอวเมตฺถ ภควา ฌมฺเมน
ปุพฺพภากปฺปฏิปทํ อนุตฺตรา วจสาติอาทีหิ สึลกฺขนฺธํ สนฺติ-
๑. ม. อาลํสายํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุคฺควณณา หน้า 204

โสจรจฺจสมาธิหิ ปญฺญาภุขฺนุสฺมาธิภุขฺนุเชติ ตีหิปี อิมหิ ขฺนุเชหิ
อปรภาคปฏิปทญจ ทสฺเสตฺวา สุตฺตปญฺญาสาเรณ อภุขฺปวิมุคฺตี
ทสฺเสนฺโต อรหฺตฺตนิฏฺเฐน เทสนํ สฺมาเปสิ ฯ

เทสนาปริโยसाने จ โส ภิกฺขุ โสตาปตฺตผลํ ปตฺวา
ปุณฺ นจิริสฺเสว อคฺคผลे อรหฺตฺเต ปตฺติฏฺฐาสีติ ฯ

ปรมตฺตโชติกา ขุทฺทกกุฏกถายถ

กีสิตฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อุฏฺฐานสุตฺตวณณา

อุฏฺฐหฺตฺติ อุฏฺฐานสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ เอกํ สมยํ
ภควา สวตฺถึยํ วิหรนฺโต รตฺตี เชตฺวเน มหาวิหาเร วสิตฺวา
บุพฺพพฺนฺหสมยํ ภิกฺขุสํฆปริวฺโต สวตฺถึยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา
ปาจันทฺวาเรณ นครา นิภุขฺมิตฺวา มิคารมาตฺตฺปาสาทํ อคฺมาสิ
ทิวาวิหารตฺถาย ฯ อาจिณฺณํ กิเรตํ ภควโต รตฺตี เชตฺวานวิหาเร
วสิตฺวา มิคารมาตฺตฺปาสาทฺเท ทิวาวิหารูปคฺมณฺฯ รตฺติญฺจ มิคาร-
มาตฺตฺปาสาทฺเท วสิตฺวา เชตฺวเน ทิวาวิหารูปคฺมณฺ ฯ กสฺมาฯ
ทฺวินฺนํ กุลานํ อนุคฺคหฺตฺถาย มหาปริจฺจาคฺคณฺปริทีปนฺตฺถาย
จ ฯ มิคารมาตฺตฺปาสาทฺสฺส จ ฯ เหฏฺฐา ปญฺจ ญฺญาคารคพฺภสฺตานิ
โหนตฺติฯ เยสุ ปญฺจสฺตา ภิกฺขุ วสนฺติ ฯ ตตฺถ ยทา
ภควา เหฏฺฐาปาสาทฺเท วสตีฯ ตทา ภิกฺขุ คารเวณ

*เล่มที่ 22 อุฎจานสุตตวณณา หน้า 205

อุปริปาสาทํ นารุหนุตติฯ ตํทิวสํ ปน ภควา อุปริปาสาท
ภูฏาคารคพุกํ ปาวีสึฯ เตน หนุจจาปาสาท ปรณจปี คพุกสตานี
ปรณจस्ता ภิกขุ ปวิสึสุฯ เต จ สพเพว นวา โหนุตติ
อรุณาคตา อิมํ ชมมวินยํ อุทฐตา อุณนพา ปากดินุทริยาฯ
เต ปวิสิตฺวา ทิวาเสยฺยํ สุปิตฺวา สายํ อุฎจาย มหาตเล
สนุนิปิตฺตวา อชฺช ภตฺตคฺเค ตฺยหํ ก็ อโหสิฯ ตฺวํ กตฺถ
อคมาสึฯ อหํ อาวุโส โกสตรณฺโณ ฃรึฯ อหํ อนาถปิณฺฑิกสุสฯ
ตฺตฺถ เอวรฺูโป จ โภชนวิธิ อโหสิตฺติ นานปฺปการี
อามิสกถํ กเถนฺตวา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา อเหตุํฯ

ภควา ตํ สทฺทํ สุตฺวา อิเม มยา สทฺธี วสนฺตปิ
เอวํ ปมคฺตาฯ อโห อยฺุตตการีโนตฺติฯ มหาโมคฺคฺลฺลานตฺเถรสฺส
อากมนํ จินฺตเตสิฯ ตาวเทว आयสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน
ภควโต จิตฺตํ ฃตฺวา อิทฺธิยา อากมฺม ปาทมฺูเล วนฺทมาโนเขว
อโหสิฯ ตโต นํ ภควา อามนฺตเตสิ เอเต เต โมคฺคฺลฺลาน
สพฺรหฺมจารีโน ปมคฺตาฯ สาธุ เน สํเวเชหิตฺติฯ เอวํ ภนฺตเต
โฆ โส आयสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน ภควโต ปฏิสฺสุณฺตีตฺวา
ตาวเทว อาโปกสิณฺณํ สมาเป็นชฺชิตฺวา กามภฺภูมียํ (๑) จิตฺตํ มหาปาสาทํ
นาวํ วิย มหาวาโต ปาทงฺคฺกุฏเกน กมฺเปสิ สทฺธี ปติภฺภูจิต-
ปจฺวิปฺปเทเสนฯ อถ เต ภิกขุ ภีตา วิสฺสรํ กโรนฺตวา
๑. ม. กรีสภฺภูมียํฯ ย. กรณฺชภฺภูมียํฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 206

สกสกจีวรานิ ฉฑุฑเตตฺวา จตุหิ ทฺวารเหหิ นิกฺขมิตฺตํ ภาควา
เตสํ อตฺตานิ ทสฺเสนโต อณฺเณน ทฺวารเณน กนฺธกฺกฺกํ ปวิสฺสนโต
วีย อโหสิฯ เต ภควนฺตํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา อญฺฺจิสฺสุฯ ภาควา
กํ ภิฑุฑเว ภิฑุฑตฺตํ ปุจฺฉนฺฯ อญฺ ภาเว มิคารมาตฺตปาสาโท
กมฺปิโตติ อาหํสฺสุฯ ชานาถ ภิฑุฑเว เกนาติฯ น ชานาม
ภนฺเตติฯ อถ ภาควา ตุมฺหากํ ทิสฺวา ภิฑุฑเว มุฑฺฉิสฺสตีนํ
อสมฺปนฺชานานํ ปมาทวิหารีนํ สํเวกชนนตฺถํ โมคฺคตฺตณฺน
กมฺปิโตติ วตฺวา เตสํ ภิฑุฑนํ ชมฺมเทสนตฺถํ อิมํ สุตฺตมภาสิฯ

ตตฺถ อญฺฺจทฺถาติ อาสนา (๑) อญฺฺจทฺถ ฃมฺมทฺถ วายมตฺตํ มา
กฺกิสฺสา โหถฯ นิสฺสิทฺถาติ ปลฺลนฺกํ อาภุชิตฺวา กมฺมกฺกฺกานา-
นุโยคตฺถาย นิสฺสิทฺถฯ โก อตฺโถ สฺปิเตน โวติ โก ตุมฺหากํ
อนฺุปาทาปริณิพฺพานตฺถาย ปพฺพชิตานํ สฺปิเตน อตฺโถฯ น
หิ สกฺกา สฺปนฺเตน โกจि อตฺโถ ปาปฺณิตฺตํฯ อาตฺรณํ หิ
กา นิฑุฑาฯ สลฺลวิฑุฑาน รุปฺปนฺติ ยตฺร จ นาม อปฺปเกปี
สรีรปฺปเทเส อญฺฺจิตฺเตน จกฺขุโรคาทินา โรเคน อาตฺรณํ
เอกทฺวงฺกฺลมตฺตมฺปิ ปวิฑุฑเณน อยสลฺลอญฺฺจิสลฺลทฺนตฺตสลฺลวิสาณ-
สลฺลกญฺฺจิสลฺลนํ อณฺเณน สลฺเลน รุปฺปมานานํ มนฺุสฺसानํ
นิฑุฑา นตฺถิฯ ตตฺถ ตุมฺหากํ สกฺกจิตฺตสรีรสนฺตํ ภูชิตฺวา
อฺปฺปนฺเนหิ นานปฺปการกิสฺโรเคหิ อาตฺรณญฺหิ กา นิฑุฑา
รากสฺลลาทํหิ จ ปญฺจหิ สลฺเลหิ อนฺุโตทฺทํ ปวิสฺส วิฑุฑตฺตา
๑. สี. อลสภาวาฯ

*เล่มที่ 22 อุทกถา สุตตวณณา หน้า 207

สลลวิทธานัน รูปปติ ฯ

เอว วตวา ปุน ภควา กิโยโยโส มตตาย เต กิภู
อุสสาเหนโต สิวะเนโต จ อาห อุทกถา ฯเปฯ วसानุเกติ ฯ
ตตฺราย สาทิปายโยชนา อตถวณณา เอว กิเลส-
สลลวิทธานัน หิ โว กิภูเว กาลอ ปพฺชฌิตฺตฺ (๑) กิการณฺฯ
มณฺทเปยฺยมิทฺ กิภูเว พุรหฺมจริยฺฯ สตถา สมฺมุชฺชิตฺตฺ อิต
ปฺพเพ ปน โว ทิฆมฺรตฺตฺ สุตฺตฺฯ กิริสฺ สุตฺตฺฯ นทิสฺ สุตฺตฺฯ สเมสฺฯ
วิสเมสฺ สุตฺตฺฯ รุกฺขกฺเสสฺปิ สุตฺตฺ อทสฺสนา อริยสจฺจานฺฯ ตสฺมา
ตสฺส นิตฺทาย อนฺตกิริยตฺถิ อุทกถา นิสิตถ ทพฺหิ ลิกฺขถ
สนฺตียา ฯ

ตตถ ปฺริมปาตสฺสโต วุตฺตณโย เอว ฯ ทุตฺตฺปาเท ปน
สนฺตฺติ ติสฺโส สนฺตฺโย อจฺจนฺตสนฺติ ตทงฺกสนฺติ สมฺมุติสนฺตฺติฯ
นิพฺพานวิปสฺสนาทิกฺกิตฺตณเมตฺ อธิวจฺนํ ฯ อธิ ปน อจฺจนฺตสนฺติ
นิพฺพานมธิปฺเปตฺฯ ตสฺมา นิพฺพานตฺถิ ทพฺหิ ลิกฺขถฯ
อสิถิลปรกฺกมา หุตฺวา ลิกฺขถาติ วุตฺตฺ โหติ ฯ กิการณฺฯ
มา โว ปมตเต วิญฺญา ย มจฺจฺราชา อโมหยิตฺถ วसानุเกฯ
มา ตฺเมห ปมตฺตา เอเตติ เอว ถตฺวา มจฺจฺราชปริยา ยนาโม
มาโร วसानุเก อโมหยิตฺถฯ ยถา ตสฺส วสฺส คจฺจถฯ เอว
วसानุเก กโรนฺโต มา อโมหยิตฺถาติ วุตฺตฺ โหติ ฯ

ยโต ตสฺส วสฺส อนฺคจฺจนฺเต (๒) ยาย เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ
๑. ม. ย. ปพฺชฌิตฺตฺฯ ๒. ม. อนฺคจฺจนฺตา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 208

๗เปฯ สมปปีตาฯ ยาย เทวา จ มนุสฺสา จ อตฺถิกา รูปสทฺท-
คณฺชรสโฆฏฺฐพฺพตฺถิกาฯ ตํ รูปาที สีตา นิสฺสีตา อลฺลีนา
หุตฺวา ติฏฺฐนฺตฺติฯ ตรธ สมตฺถิกมถ เอตํ นานปฺปการสฺสุ วิสเยสฺสุ
วิสฏฺฐวิตฺถินฺณวิสาลตฺตา วิสตฺตํ กวโกคตฺตณฺหํ ๗ ขโณ โว มา
อุปจฺจกาฯ อัยฺ ตุมฺหากํ สมณชฺมมกรณกฺขโณ มา อตฺถิกมฺมิ
เยสํ หิ อยมวรูโป ขโณ อตฺถิกมตฺติฯ เย จ อิมํ
ขณฺณํ อตฺถิกมมตฺติฯ เต ขณฺณาสีตา หิ โสจฺจนฺติ นิริยมฺหิ สมปปีตา
นิริสฺสาทฏฺฐเณ นิริยสฺสณฺณิตฺเต จตฺตพฺพิเชปี อปาเย ปตฺติฏฺฐิตา อกตํ
วต โน กลฺยาณนฺตฺติอาทินา นเยน โสจฺจนฺติ ๗

เอวํ ภควา เต ภิกฺขุ อสฺสาเหตุวา สํเวเชตฺวา จ อิทานิ
เตสํ ตํ ปมาทวิหารํ ครหิตฺวา สพฺเพว เต อปฺปมาเท
นโยเชนฺโต ปมาโท รโหติ อิมํ คาลมาห ๗

ตตฺถ ปมาโทติ สงฺเขปโต สตีวิปฺปวาโสฯ โส จิตฺต-
มลินฺฏฺฐเณ รโห ๗ ตํ ปมาทํ อณฺุปตฺติโต ปมาทานุปตฺติโต
ปมาทานุปตฺติตตฺตา อปฺราปรุปฺปนฺโน ปมาโท เอวฯ โสปี รโห
น หิ กทาจิ ปมาโท นาม อรโห อตฺถิฯ เตน กิ
ทีเปตฺติฯ มา ตุมฺเห ทหฺรา ตาว มยฺฯ ปจฺจนา ชานิสฺสามาติ
วิสฺสาสมปชฺชิตฺถ ๗ ทหฺรกาเลปี หิ ปมาโท รโหฯ มชฺฌิมกาเลปี
เอรกาเลปี ปมาทานุปตฺติตตฺตา มหารโห สงฺการกฺกุโฏ เอว โหติ
ยถา ฉมฺเร เอกเทวทิวสฺสิโก รโห รโห เอวฯ วฑฺฒมาโน ปน

*เล่มที่ 22 อุฎฐานสุตตวณณา หน้า 209

คณวสุสิโก สงการกุกโก เอว โหติ ฯ เอว สนฺเตปี ปน ปจฺมวเย
พฺพุทฺทวณฺณํ ปรียาปฺนิตฺวา อิตฺรเวสุ สมนฺธมฺมํ กโรนฺโต ฯ
ปจฺมวเย वा ปรียาปฺนิตฺวา มชฺฌิมวเย สฺมุติวฺวา ปจฺฉิมวเย
สมนฺธมฺมํ กโรนฺโตปี ภิกฺขุ ปมาทวិหารี น โหติ ฯ
อปฺปมาทานุโลมปฺปฏิปํทํ ปฺปฏิปन्नตฺตา ฯ โย ปน สพฺพเวสุ
ปมาทวิหารี ทิวาเสยฺยํ อามิสกถลฺลจฺจ อนุยฺตุโต เสยฺยถาปี ตฺเมห ฯ
ตฺสฺเสว โส ปจฺมวเย ปมาโท รโชนฺ อิตฺรเวสุ ปมาทานุปติโต
มหาปมาโท จ มหารโชนฺเววาติ ฯ

เอว เตสํ ปมาทวิหารี วิครหิตฺวา อปฺปมาเท นีโยเชนฺโต
อาห อปฺปมาเทน วิชฺชายฯ อพฺพุเพห (๑) สลฺลมตฺตโนติ ฯ

ตฺสฺสฺสโต ยสฺมา เอวเมโส สพฺพทาปี ปมาโท รโชนฺ
ตฺสฺมา สติอวิปฺปวาสสงฺขาเตน อปฺปมาเทน อาสวานํ ขยณฺณ-
สงฺขาทาย จ วิชฺชาย ปณฺทิตโต กุลปฺตฺโต อุกฺกเร อตฺตโน
हतฺยนิสฺสิตํ รากาทีปญฺจวิธํ สลฺลนฺติ อรหตฺตนิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สฺมาเปสิ ฯ

เทสนาปรีโยसाने สํเวคมาปชฺชิตฺวา ตเมว ฐมฺมเทสนํ
มนสิกริตฺวา ปจฺจเวกฺขมฺมานา วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา ปญฺจสตาปี
เต ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

ปรมคตโชติกา ขุททกกุกกถาย

อุฎฐานสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ย. อพฺพุเพห ฯ

ราหุลสูตตวณณา

ภจฺจि อภินฺหฬวสาติ ราหุลสูตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติ๑
ภควา สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา โพธิมณฺฑโต อนุปฺพุเพน
กปิลวตฺถุํ คนฺตุวาตตถ ราหุลกุมารเณ ทายชฺชํ เม สมณ
เทหิติ ทายชฺชํ ยาจิโต สาริปฺุตตฺตเถโร อาณาเปติ ราหุล-
กุมาริ ปฺพุพาเซหิติ ๑ ตํ สพฺพิ ขนฺธกภูจกถายิ วุตฺตนเยเนว
คเหตุพฺพิ ๑ เอวํ ปฺพุพชิตํ ปน ราหุลกุมาริ วุจฺฉิปปตฺตํ
สาริปฺุตตฺตเถโรว อุปสมฺปาเทสิ๑ มหาโมคคฺคฺลฺลานตฺเถโร จสฺส (๑)
กมฺมวจาจริโย อโหสิ ๑ ตํ ภควา อัยํ กุมารโ ชชาติอาทิ-
สมฺปนฺโน๑ โส ชชาติโคตฺตกฺลวณฺณโปกฺขรตาทินิ นิสฺสาย มานํ
วา มทํ วา (๒) มา อกาสิติ ทหฺรกาลโต ปฺกฺติยา
น อริยภฺมึ ปาปฺณิ๑ ตาว โอวทฺนโต อภินฺหฬํ อิมํ สุตฺตํ
อภาสิ ๑ ตสฺมา เจตํ สุตฺตปริโยसानเ [๑] วุตฺตํ อิตฺถํ สฺทํ ภควา
อายสฺมณฺตํ ราหุลํ อิมahi คาถาหิ อภินฺหฬํ โอวทฺติติ ๑

ตตถ ปจฺมคากาย อัยํ สงฺเขปตฺโต ภจฺจิ ตฺวํ ราหุล
อภินฺหฬํ สฺวาสเหตุ ชชาติอาทินิ อณฺตเรณ วตฺถุนา น ปรีภวสิ
ปณฺฑิตํ ๑ ฌานปทีปสฺส ฌมฺมเทสฺนาปทีปสฺส จ ธารณโต
อุกฺกาธาโร มนฺุสฺसानํ ภจฺจิ อปฺจิโต ตฺว๑ (๔) ภจฺจิ นิจฺจํ ปุชฺชิตो
ตยาติ อายสฺมณฺตํ สาริปฺุตฺตํ สนฺุชาย ภณฺติ ๑

๑. ม. อสฺส ๑ ๒. สී. ขปฺปํ วา ๑ ๓. ย. เอตฺถนฺตเร

วุตฺตนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๔. ม. ตยา ๑

*เล่มที่ 22 ราชุสตุตวณณา หน้า 211

เอว ฐุตเต อายสุมา ราชุโล นานิ ภควา นิจปุริโส
วिय สิวาสเหตุ มานิ วา มทิ วา กโรมีติ ทีเปนุโต
อิมิ ปฏิกถมาห นานิ อภินุหสิวาสาติฯ สวา อุตตทานตุถาเอวฯ
ตโต นิ ภควา อุตตธี โอิวทนุโต ปณจ กามคฺเชติ-
อาทิกา อวเสสคาถาโย อาหฯ

ตตุถ ยสุมา ปณจ กามคฺชา สุตตานิ ปियรุปา
ปियชาติกา อติวिय สตุเตหิ อิจฺฉิตา ปตฺถิตาฯ มโน จ เนสิ
รมยนุติฯ เต จายสุมา ราชุโล หิตฺวา สทฺธาย ฆรา นิกฺขนุโต
น ราชานินิโตฯ น โจรานินิโตฯ น อธิญฺญโณฯ น ภยญฺโจ(๑)ฯ
น อาชีวิกาปกโตฯ (๒) ตสุมา ติ ภควา ปณจ กามคฺเช หิตฺวาฯ
ปियรุเป มโนรมเยฯ สทฺธาย ฆรา นิกฺขมฺมาติ สมุตฺเตเชตฺวา
อิมสฺส เนกฺขมฺมสฺส ปฏฺฐิรูปาย ปฏฺฐิตฺติยา นิโยเชนุโต อาห
ทฺถุขสฺสนฺตกโร ภวาทิฯ

ตตุถ สียา นนุ จายายสุมา ทายชฺหิ ปตฺถเณนุโต
พลกฺกาเรน ปพฺพาชิตฺติฯ อถ กสุมา ภควา อาห สทฺธาย
ฆรา นิกฺขมฺมาติฯ วุจฺเจเต เนกฺขมฺมาธิมุตฺตตุตาฯ อัยฺหิ
อายสุมา ทีฆรตฺติ เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต ปทฺมุตฺตรสมฺมาสมฺพุทฺทสฺส
ปฺตฺติ อูปรเวตฺติ นาม สามเณริ ทิสฺวา สงฺโข นาม นาคราชา
หุตฺวา สตุต ทิวเส ทานิ ทตุวา ตถาภาวํ ปตฺถेतฺวา ตโต
๑. ม. น อธิญฺญโณ น ภยญฺโจฯ ๒. ม. น ชีวิกาปกโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณฺณา หน้า 212

ปฏฺติ ปตฺตนาสมฺปนฺโน อภินิหารสมฺปนฺโน สตสฺสสฺสกปฺเป
ปารมิโย ปุเรตฺวา อนฺติมภวฺปนฺโน ฯ เอวํ เนกฺขมฺมาธิมุตฺตตฺตฺตฺตฺตฺต
ภควา ชานาติ ฯ ตถาคตฺตพลฺลยฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อาห สทฺธาย ฆฺรา นิกฺขมฺมาติ ฯ อถ วา ที่ฆฺรตฺตํ สทฺธาย
ฆฺรา นิกฺขมฺม อิทานิ ทฺกฺขสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อธิปฺปาโย ฯ

อิทานิ สมฺมทฺยปฺปหฺนา (๑) ปฏฺติ ฏฺฏทฺกฺขสฺสฺสฺสฺสฺส
ปฏฺติปตฺตี ทฺสฺเสตฺตํ มิตฺเต ฆฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
กฺลฺยาณฺเตอฺทิมฺมาห ฯ

ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ภขฺนโธ หิมวฺนฺตํ นิสฺสาย มหาสาลา มฺลฺลาทีหิ วิย สีลาทีหิ
วฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
สยนาสนํ ฯ วิวิตฺตํ อปฺปนิคฺโขสนฺติ ยญฺจ สยนาสนํ ปนฺตํ
ทฺวํ วิวิตฺตํ อปฺปนิคฺชนฺตํ อปฺปนิคฺโขสนฺติ ยญฺจ มิคฺสฺสฺสฺส
อรณฺยสฺสฺสฺส อฺปฺปชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
มตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปฺริโภกมตฺตํ จ ชานาทีติ อตฺตโธ ตตฺตฺต ปฏฺติคฺคหณฺมตฺตฺต
เทยฺยชฺมเม(๒) อปฺเป ทายเกปฺปิ อปฺปิ ทาคฺกาเมปฺปิ อปฺเป
คเหตุพฺพิ ฯ เทยฺยชฺมเม อปฺเป ทายเก ปน พหุ ทาคฺกาเมปฺปิ
อปฺเปเมว คเหตุพฺพิ ฯ เทยฺยชฺมเม ปน พหุเร ทายเก อปฺปิ
๑. ม. ยฺ. อิทานิสฺสฺส อฺทิตฺตํ ฯ ๒. ม. เทยฺยชฺมเมปฺปิ ฯ

*เล่มที่ 22 ราหุลสุตตวณณา หน้า 213

ทาคูกาเม อปฺปเมว คเหตุพฺพิฯ เทยฺยธมฺเม หิ(๑) พหุตเร
ทายเกปี พหุ ทาคูกาเม อตฺตโน พฺลฺล ชานิตฺวา คเหตุพฺพิฯ
อปิจ มตฺตา เอว วณฺณิตา ภควตฺตาติ ปรีโกคมตฺตลฺลญา
ปฺคตฺมํลฺล วิย อกฺขพฺภณฺชนมิว จ โยนิโส มนสิกริตฺวา โภชนํ
ปรีภฺลฺลชิตพฺพนฺติฯ

เอวมิมาย คากาย พฺรหฺมจฺริยสฺส อฺปการภฺตาย กลฺยาณ-
มิตฺตเสวนาย นิโยเชตฺวา เสนาสนฺโภชนมฺุเขน จ ปจฺจยปรีโกค-
ปารีสุทฺธิสึเล (๒) สมากเปตฺวา อิทานิ ยสฺมา จีวราทิสฺส ตณฺหยา
มิจฺจาชิว โหติฯ ตสฺมา ตํ ปฏฺิเสเชตฺวา อาชีวปารีสุทฺธิสึเล
สมาทเปนฺโต จิวเร ปิณฺฑปาเต จาติ อิมํ คากมาหฯ

ตตฺถ ปจฺจยติ คิลานปจฺจเยฯ เอเตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จีวราทิสฺส ภิกฺขุณฺโณ ตณฺหุปฺปาทวตฺตฺสฺสฺสฯ ตณฺหมากาสีติ หิริโกปิน-
ปฏฺิจฺจนาทนาทินํ อตฺถเมว เต จตฺตาโร ปจฺจยา นิจฺจาทฺรานํ
ปฺริสํานํ ปฏฺิการภฺตฺตา ชฺชชฺรชฺรสฺเสวิมสฺส อติพฺพผลสฺส กายสฺส
อฺปคฺตมฺภภฺตฺตาติอาทินา นเยน อาทินํ ปสฺสนฺโต ตณฺหํ มา
ชเนลฺลฯ อชเนนฺโต อนฺุปฺปาเทนฺโต วิหฺรหฺตีติ [๓] วุตฺตํ โหติฯ กิการณฺฯ
มา โลกํ ปฺนฺรคามิตฺติฯ (๔) เอเตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส หิ ตณฺหํ กโรนฺโต ตณฺหยา
อากทฺตฺติยมาโน ปฺนฺปิ อิมํ โลกํ อากจฺจตี(ติ)ฯ โส ตฺวํ เอเตสฺส
๑. ม. หิสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ส. ปจฺจยปรีโกคสึลฺลฯ
๓. ม. ย. เอตฺถนฺตเร วุตฺตํ โหตีติ ทิสฺสตีติฯ ๔. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 ราชูลสูตตวณณา หน้า 215

ลกฺขณโตะ ปน ญฺญมฺปิ วุตฺตํเยว โหตีติ เวทิตพฺพํ ฯ สติ
กายคตา ตฺยตฺถุติ เอวํ จตฺตฺปาริสฺสทฺธิสึเต ปตฺติจฺจิตฺตสฺส ตฺยหํ
จตฺตราตฺตวตฺถานจตฺตฺพิชฺสมฺปชฺฌณานาปานสฺสตีอาหาเรปฺปฏิญฺจ-
สณฺณภาวนาทีเภาทา กายคตา สติ อตฺถุ ภาวตฺตฺ ภาเวหิ ตนฺติ
อตฺโถ ฯ นิพฺพิทาพฺหุโล ภาวตี ตํสํสํวณฺเณ อุกฺกณฺจณพฺหุโล
สพฺพโลเก อนภีรตสณฺณี โหตีติ อตฺโถ ฯ

เอตฺตวตฺตา นิพฺเพชฺภากิยํ อุปฺจารญฺมิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
อปฺปนาญฺมึ ทสฺเสนฺโตะ นิमितฺตํ ปรีวชฺเชหิตีอาทิมาห ฯ

ตตฺถ นิमितฺตนฺติ รากฺกฺจฺจานิยํ สฺกนนิमितฺตํ ฯ เตเนว นํ
ปรโตะ วิเสเสนฺโตะ อาห สฺกํ รากฺกฺปสฺสทฺทิตนฺติ ฯ ปรีวชฺเชหิตี
อมนสฺกิการณ(๑) ปรีจฺจชาหิ ฯ อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิตี ยถา
สวึญฺณณเก อวิญฺณณเก วา กายे อสุภภาวนา สมฺปชฺชติ ฯ
เอวํ จิตฺตํ ภาเวหิ ฯ เอกกฺกํ สฺสสมาหิตนฺติ อุปฺจารสมาธินา
เอกกฺกํ อปฺปนาสมาธินา สฺสสมาหิตํ ฯ ยถา เต อีทิสํ จิตฺตํ
โหตีติ ตถา นํ ภาเวหิตี อตฺโถ ฯ

เอวมสฺส อปฺปนาญฺมึ ทสฺเสตฺวา วิปสฺสนํ ทสฺเสตฺตํ
อนิमितฺตนฺติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ อนิमितฺตตฺถ ภาเวหิตี เอวํ นิพฺเพชฺภากิเยน
สมาธินา สมาหิตจิตฺโต วิปสฺสนํ ภาเวหิตี วุตฺตํ โหตีติ ฯ

๑. ม. ย. อมณสฺกิการณ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 216

วิปัสสนา หิ อนิจฺจานุปัสสนาถาณํ นิจฺจนิมิตฺตโต วิมุจฺจตีติ
อนิมิตฺตโต วิโมกฺโขติอาทินา นเยนฯ รากนิมิตฺตาทินํ वा
อคฺคหณฺน อนิมิตฺตโวหารํ ลกฺติฯ ยถาห โส ขฺวาทํ อวฺโส
สพฺพนิมิตฺตानํ อมนสฺสิการา อนิมิตฺตํ เจโตสมาริํ อุปสมฺปชฺช
วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ อวฺโส อิมินา วิหารเณ วิหฺรโต
อนิมิตฺตानุสาริ วิญฺญาณํ โหตีติฯ (๑) มานานุสยฺมชฺชหาติ อิมาย
อนิมิตฺตภาวนาย อนิจฺจสณฺณํ (๒) ปฏฺฐิถกฺติวา อนิจฺจสณฺณโน เมมฺมिय
อนตฺตสณฺณา สณฺจาทิฯ อนตฺตสณฺณิ อสฺมิมานสมฺมุจฺจมาตี
ปาปฺญาตีติ (๓) เอวมาทินานุกฺกเมน มานานุสยิ อชฺชห ปชฺห
ปริจฺจชาหิตี อตฺโถฯ ตโต มานาภิสฺมยาฯ อุปสนฺโต จริสฺสตีติ
อเถวํ อริยมกฺเคน มานสฺส อภิสฺมยา ขยา วยา ปหานา
ปฏฺฐินิสฺสคฺคา อุปสนฺโต นิพฺพุโต สตีถฺภูโต สพฺพพฺพรถปริพาห-
วิรหิโต ยาว อนฺุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺฐยา ปรีนิพฺพายิฯ
ตาว สฺลยฺตานิมิตฺตปาปฺณิหิตานํ อญฺจตรญฺจตเรน ผลสฺมา-
ปคฺติวิหารเณ จริสฺสสิ วิหฺริสฺสตีติ อรหฺตฺตนิญฺเญน เทสนํ
นิญฺจาเปสิฯ

อิโต ปรี (๔) อิตฺถํ สุทํ ภควาติอาทิ สงฺคีติการกานํ วจฺนํฯ
ตตฺถ อิตฺถํ สุทฺตํ อิตฺถํ สุ อิทํฯ เอวเมวาทิ วุตฺตํ โหติฯ
๑. ส. สฟา. ๑๘/๕๒๓/๓๓๐ฯ ๒. ย. อนิจฺจสณฺณํฯ
๓. อจ. นวก. ๒๓/๒๐๗/๓๗๑ฯ ขุ. อ. ๒๕/๘๕/๑๒๘ฯ
๔. ม. ตโต ปรีฯ

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสุตฺตวณณา หน้า 217

เสสเมตฺถ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ เอวํ โยวทียมาโน จายสุมา
ราหุโล ปรีปากกเตสฺสู วิมุตฺติปรีปาจนิเยสฺสู ชมฺเมสฺสู จูพฺพราหุโล-
วาทสุตฺตปรีโยसानเ อเนเกหิ เทวตาสหสฺเสหิ สทฺฐี อรหตฺเต
ปติฏฺฐาสีติ ฯ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกภูทกกา
ราหุลสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิโครชกปฺปสุตฺตวณณา

เอวมฺเม สุตฺตนิ นิโครชกปฺปสุตฺตํ วงฺกิสฺสุตฺตนิปิ
วฺจจติ ฯ กา อฺปฺปตฺติ อยมฺเวสฺส นินฺทาเน วุตฺตา ฯ
ตตฺถ เอวมฺเม สุตฺตนิอาทีนํ วุตฺตตฺถาเนว ฯ ยโต
ตานํ จ อญฺญานํ จ ตถาวินฺทํ นจฺเจตฺตวา อวุตฺตนิยเมว
วณฺณยิสฺสาม ฯ อคฺคาพเว เจตฺติเยติ อาพวียํ อคฺคเจตฺติเย ฯ
อนฺุปฺปนฺเน หิ ภควติ อคฺคาพวโถตฺตมกาทีนํ อนเกานํ เจตฺติยานํ
อหฺลํ ชกฺขนาคาทีนํ ภวนานํ ฯ ตานํ อฺปฺปนฺเน ภควติ มนฺุสฺสา
วินาสฺตฺวา วิหารเ อํกํสุ ฯ เตเนว จ นามเน วโหริสฺสุ ฯ ยโต
อคฺคาพวเจตฺติยสงฺขาเต วิหารเ วิหฺรตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ อายสฺมโต
วงฺกิสฺสฺสาติ เอตฺถ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ วงฺกิสฺสฺสฺสํ ตสฺส
เถรสฺส นามํ ฯ โส ชาตีโต ปภฺวติ เอวํ เวทิตพฺุโพ ฯ
โส กิร ปรีพฺพชกฺสฺส ปฺุตฺโต ปรีพฺพชกฺกาย กุจฺฉิมฺหิ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 218

ชาโต อณฺตริ วิชฺชั ชานาติฯ ยสุตานุภาเวน มตสีสิ
อาโกญฺเฏตฺวา สตฺตานิ คตฺติ ชานาติฯ มนุสฺสาปิ สุตฺถิ อตฺตโน
ณาคินฺน กาลกตานิ สุตฺตานโต สีตานิ อาเนตฺวา ตํ เตสิ
คตฺติ ปุจฺจนฺติฯ โส อสุกนฺริเย นิพฺพตฺโตฯ อสุกมนุสฺสโลเกติ
วทติฯ เต เตน วิมุหิตา ตสฺส พหุ ฐนฺ เทนฺติฯ เอว
โส สกฺลขมฺพฺทีเป ปากโณ อโหสิฯ

โส สตฺตสฺสสฺสทฺตปฺปํ ปฺริตฺตปารมฺมิ อภินิหารสมฺปนฺโน ปณฺจหิ
ปฺริสฺสทฺสเสหิ ปฺริวฺโต คามนิกมฺชนปทฺราชธานีสุ วิจฺรณฺโต
สวตฺถิ อณฺุปฺตฺโตฯ เตนฺว จ สมฺเยน ภควา สวตฺถิยฺ
วิหฺรติฯ สวตฺถิวาสินฺโน ปฺเรภตฺตํ ทานํ ทตฺวา ปจฺจภตฺตํ
สุนิวตฺถา สุปารฺตฺตา ปุพฺพคฺนฺชาทีนึ กเหตุวา ชมฺมสฺสวณฺตฺถาย
เชตวนฺนํ กจฺจนฺติฯ โส เต ทิสฺวา มหาชนกาโย กุหึ
กจฺจตฺติ ปุจฺจึฯ อตฺสฺส เต อาจิกฺขิสฺสุ พุทฺโธ โลเก อฺุปฺปนฺโนฯ
โส พุทฺชนฺทิตาย ชมฺมํ เทเสตีฯ ตตฺถ กจฺจมาตีฯ โสปี เตหิ
สทฺฐี สปริวาริ คณฺตฺวา ภควตา สทฺฐี สมฺโมทิตฺวาเอกมนฺตํ
นินฺสิทึฯ อถ นํ ภควา อามนฺเตสิ กิ วุจฺจิสฺ ชานาสิ กิ
ตาทิสฺ วิชฺชฯ ยาย มตานิ (๑) ฉวสีตานิ อาโกญฺเฏตฺวา คตฺติ
ปเวเทสิตีฯ เอว โภ โคตม ชานามิตึฯ ภควา นฺริเย
นิพฺพตฺตสฺส สีสิ อหฺราเปตฺวา ทสฺเสสิฯ โส นฺเชน
๑. ม. ย. สตฺตานิฯ

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสุตตวณณา หน้า 219

อาโกญฺเฐตฺวา นฺริเย นฺิพฺพตฺตสฺส สีสํ โภ โคตฺมาติ อห ๑
เอวํ สพฺพคฺตฺนฺิพฺพตฺตํ สีสานํ ทสฺเสตฺติฯ โสปี ตเถว ญตฺวา
อาโรเจตี ๑ อตฺตสฺส ภควา จีณาสวีสีสํ ทสฺเสตฺติฯ โส ปฺนปฺปฺนํ
อาโกญฺเฐตฺวา น อญฺญาตี ๑ ตโต ภควา อวิสโย เต
เอตฺถ วฺจฺจิสฺส ๑ มเมว โส (๑) วิสโยฯ จีณาสวีสีสนฺติ วตฺวา อิมํ
คถํ อภาตี

คฺติ มิคานํ ปวณํ อากาโส ปกฺจฺฉิน คฺติ
วิกฺโข คฺติ รมฺมานํ นฺิพฺพานํ อรหโต คฺตฺติ ๑ (๒)

วฺจฺจิสฺส คถํ สุตฺวา อิมํ เม โภ โคตฺม วิชฺขํ
เทหิตฺติ อห ๑ ภควา นายํ วิชฺชา อปฺพพฺชิตานํ สมฺปชฺชตฺติ
อห ๑ โส ปพฺพาเชตฺวา วา มํ โภ โคตฺม ยํ วา อิจฺฉตีฯ
ตํ กตฺวา อิมํ วิชฺขํ เทหิตฺติ อห ๑ ตทา จ ภควโต นฺิโครช-
กปฺปตฺเถโร สมิเป โหตีฯ ตํ ภควา อาณาเปตี เตนปี
นฺิโครชกปฺป อิมํ ปพฺพาเชหิตฺติ ๑ โส ตํ ปพฺพาเชตฺวา ตจฺปญฺจก-
กมฺมญฺจานมาจิกฺขี ๑ วฺจฺจิสฺส อนฺุพฺพเพน ปฏฺิสมฺภิตาปฺปตฺโต อรหา
อโหสี เอตฺทกฺเค จ ภควตา นฺิทฺติญฺโจ เอตฺทคฺคํ ภิกฺขเว
มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ ปฏฺิภานวณฺตํ ยทิตํ วฺจฺจิสฺสตี ๑ (๓)

เอวํ สมฺทาคตฺตสฺส อายสฺมโต วฺจฺจิสฺส อฺปชฺฌาโย
วชฺชาวชฺชาทฺธิอฺปนิชฺฌายเนน เอวํ ลทฺธโวหาโร นฺิโครชกปฺโป

๑. ย. มเมว โส ๑ ๒. วิ. ปริ. ๘/๑๐๔๔/๓๓๐ ๑

๓. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๘/๓๒ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 220

นาม เถโร ๑ กปโปติ ตสฺส เถรสฺส นามฺ ๑ นิโครธมฺเถ
ปน อรหตฺตํ อธิคตตฺตา นิโครธกปโปติ ภควตา วุตฺโต ๑
ตโต นํ ภิกฺขุปี เอวํ โวหรนฺติ ๑ สาสเน ถิรภาวํ ปตฺโตติ
เถโร ๑ อคฺคาพเว เจตฺติเย อจิริปฺรินิพฺพุโต โหตีติ ตสฺมี เจตฺติเย
อจิริปฺรินิพฺพุโต โหติ ๑ รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺสชาติ คณฺมหา
กายนฺ ๑ ปฏิสลฺลีนสฺส จิตฺเตน เตหิ เตหิ วิสเยหิ ปฏินิวตฺตติว
สลฺลีนสฺส เอวํ เจตฺโต ปรีวิตฺกโก อุตฺปาทีติ อิมินา อากาเรน
ปรีวิตฺกโก อุปฺปชฺชติ ๑ กสฺมา ปน อุตฺปาทีติ ๑ อสมฺมุขตฺตา
ทิจฺจาสวณตฺตา จ ๑ อโย หิ ตสฺส ปรีนิพฺพานกาเลน
สมฺมุขา อโหสิ ๑ ทิจฺจปฺพุทฺธิ ปเนตสฺส (๑) หตฺถกฺกจฺจาทิจฺจปฺพุทฺธา-
สวณฺ ๑ ตาหิ ๑ อจฺฉิณฺสวณมฺปิ โหติ ๑ จิณฺสวณมฺปิ
ปฺพุทฺธิปฺริจเยน ๑ ตถา หิ ปิณฺโฑลการทฺวาไซ ปจฺจมาภตฺตํ
ทิวาวิหารตฺถาย อุตฺเทนสฺส อโยยานเมว คจฺจติ ปฺพุทฺเพ ราช
หุตฺวา ตตฺถ ปรีจारेสีติ อิมินา ปฺพุทฺธิปฺริจเยน ๑ ควมฺปตฺติเถโร
ตาวตฺตีสฺสวเน สฺสญฺญํ เทววิมานํ คจฺจติ เทวปฺตฺโต หุตฺวา
ตตฺถ ปรีจारेสีติ อิมินา ปฺพุทฺธิปฺริจเยน ๑ ปิณฺโฑทวจฺโจ ภิกฺขุ
วสฺสวาทน สฺมูทจฺจติ อพฺโพกิณฺณานิ ปญฺจ ชาตีสฺตานิ
พฺุราหฺมโณ หุตฺวา ตถา อภาสีติ อิมินา ปฺพุทฺธิปฺริจเยน ๑
ตสฺมา อสมฺมุขตฺตา ทิจฺจาสวณตฺตา จสฺส เอวํ เจตฺโต
๑. ม. ทิจฺจปฺพุทฺธิปฺญฺจาเนน ๑ ย. ทิจฺจปฺพุทฺธิปฺญฺจ เตนสฺส ๑

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสุตตวณฺณนา หน้า 221

ปริวิตกโก อุทปาที ปรินิพฺพุโต นฺ โข เม อุปชฌาโยฯ
อุทาทุ โน ปรินิพฺพุโตติ ฯ ตโต ปริ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ
เอกํสํ จีวรํ กตฺวาติ เอตฺถ ปน ปฺนปฺปฺนํ (๑) สณฺจาปนฺน
เอวํ วุตฺตํ ฯ เอกํสนฺติ จ วามํสํ ปารุปีตฺวา จิตฺตเสตฺติ
อชฺวฉนฺ ฯ ยโต ยถา วามํสํ ปารุปีตฺวา จิตฺตํ โหติ ฯ ตถา
จีวรํ กตฺวาติ เอวมสฺส อตฺโถ เวทิตฺตํ โฟ ฯ เสตฺ ปากฺกเมว ฯ
อินฺนมปฺลยฺนฺติ โอมํ วุจฺจติ ปริตฺตํ ลามกํ ฯ น
โอมปฺลยฺนํ มหาปฺลยฺนฺติ อตฺโถ ฯ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเมติ ปจฺจกฺขเมว ฯ
อิมสฺมีเยว อตฺตภาเวติ วา อตฺโถ ฯ วิจิกิฉฺฉานนฺติ เอวรฺูปานํ
ปริวิตกฺกานํ ฯ ฌาโตติ ปากฺโก ฯ ยสฺสสฺสีติ ลากฺปรีวาร-
สมฺปฺนโน ฯ อภินิพฺพุตฺตโตติ กุตฺตจิตฺโต อปริทยุหฺมานจิตฺโต วา ฯ
ตยา กตฺนฺติ นิโครชฺชมุเล นิสินฺนตฺตา นิโครชกปฺโปติ
วทฺธา ตยา กตฺนฺติ ยถา อตฺตนา อุปฺลกฺเขติ ฯ ตถา
ภณฺติ ฯ ภควา ปน น นิสินฺนตฺตา เอว ตํ ตถา อาลปี ฯ อปีจ
โฆ ตตฺถ อรหฺตฺตปฺปตฺตตฺตา ฯ พุราหฺมณฺสฺสาติ ชาตี สนฺชาย
ภณฺติ ฯ โส กิร พุราหฺมณฺมหาสาตฺถกฺลา ปฺพชฺชิตฺโต ฯ นมสฺสํ
อจฺรินฺติ(๒) นมสฺสมาโน วิहाสี ฯ มุคฺยเปกฺโขติ นิพฺพานสฺงฆาตํ
วิมุตฺตี อเปกฺขมาโน ฯ นิพฺพานํ ปตฺถเนนฺโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ทพฺพชฺชมฺมทฺสฺสีติ ภควนฺตํ อาลปีติ ฯ ทพฺพชฺชโม หิ นิพฺพานํ
๑. ม. ยฺ. ปฺน ฯ ๒. ม. อจฺริตี ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 222

อภิษณญฺเฐนฯ ตยจ ภควา ทสฺเสติฯ ตสฺมา ตํ ทพฺพ-
ธมฺมทสฺสีติ อหฯ

สกุภาติปี (๑) ภควนฺตเมว กุณฺนาเมน(๒) อาลปติฯ มยมฺปิ
สพฺเพติ นีรวเสสปรีสิ (๓) สงฺคณฺหิตฺวา อตฺตํ ทสฺเสนฺโต ภณฺติฯ
สมนฺตจกฺขุติปี ภควนฺตเมว สพฺพญฺญตฺตญฺญาณนาลปติฯ สมวภูจिताติ
สมฺมา อวภูจिता อาโภกํ กตฺวา จิตฺตาฯ โนติ อมฺหากํฯ
สวานายาติ อิมสฺส ปญฺหสฺส เวยฺยากรณสวณฺตถายฯ โสตาติ
โสติณฺทริยานิฯ ตฺวํ โน สตฺถา ตวมนฺตฺตโรสีติ ฤตฺวจน-
มตฺตเมเวติฯ

ฉินฺทฺเวว โน วิจิกฺกฉนฺติ อกฺุสทวิจิกฺกฉาย นิพฺพิจิกฺกโฆ
โสฯ วิจิกฺกฉาปติรูปํ ปน ตํ ปรีวิตกํ สนฺธาเยวมาหฯ
พฺรูหิ เมตฺนฺติ พฺรูหิ เม เอตฺฯ ยํ มยา ยาจิโตสิ ตํ
สาวกํ สกฺก (๔) มยมฺปิ สพฺเพ อญฺญาตฺตุมิจฺฉามาติฯ พฺรูหฺนฺโต (๕)
จ ตํ พฺราหฺมณฺํ ปรีนิพฺพุตํ เวทย ภูริปญฺญ มชฺเฌว จ
โน ภาสฯ ปรีนิพฺพุตํ ญตฺวา มหาปญฺญ ภควา มชฺเฌว
อมฺหากํ สพฺเพสํ ภาสฯ ยถา สพฺเพว มยฺ ชาเนยฺยามฯ
สกุโกว เทวาน สหสฺสเนตฺโตติ อิทํ ปน ฤตฺวจนเมวฯ อปีจสฺส
อโย อธิปฺปาโย ยถา สกุโก สหสฺสเนตฺโต เทวานํ มชฺเฌ
๑. ม. สกุยาติปีฯ ๒. ม. ย. กุณฺนาเมนฯ ๓. ม. นีรวเสสปรีสิฯ
๔. สกฺกฯ ๕. ม. พฺรูหฺนฺโตฯ

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสุตตวณณา หน้า 223

เตหิ สกุกจํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวโจ ภาสตีฯ เอวํ อมหากํ

มชฺเช อเมหิ สมฺปฏิจฺฉิตฺวโจ ภาสตีฯ

เย เกจฺติ อิมฺปิ คาลํ ภควนฺตํ ญฺนนฺโตเยว วตฺต-
กามตํ ชเนตฺถ ภาตตีฯ ตสฺสตุโถ เย เกจฺติ อภิษมฺมาทโย ญฺนถา
เตสํ อปฺปหานे โมหวิจิจฺฉานํ ปหานาภาวโต โมหมคฺคาตี
จ อญฺญาณปฺกฺขาตี จ วิจิจฺฉนฺนญฺจนาตี จ วุจฺจนฺตีฯ สพฺเพ
เต ตถาคตํ ปตฺวา ตถาคตสฺส เทสนาเพลน วิทฺธิสฺสิตา โหนฺติ(๑)
นสฺสนฺตีฯ กิการณฺญํ จกฺขุญฺหิ เอตํ ปรมํ นรานนฺตีฯ(๒) ยสฺมา
ตถาคโต สพฺพคณฺถวิธมนปฺลยาจกฺขุชฺชนโต นรานํ ปรมํ
จกฺขุญฺหิ วุตฺตํ โหตีฯ

โน เจ หิ ชาตฺติ อิมฺปิ คาลํ ญฺนนฺโตเยว วตฺตฺกามตํ
ชเนนฺโตว ภาตตีฯ ตตฺถ ชาตฺติ เอกํสวจฺนํฯ ปุริโสตี ภควนฺตํ
สนฺธายาหฯ โชติมนฺโตตี ปฺลยาโชติสมนฺนาคตา สารี-
ปฺุตฺตาทโยฯ อิํ วุตฺตํ โหตี ยทิ ภควา ยถา ปุรฺตฺติมาทิเกโท
วาโต อพฺภมฺนํ วิหนฺตีฯ เอวํ เทสนาเวเคน กิเลสํ น (๑) วิหนฺเยยฯ
ตถา ยถา อพฺภมฺเนน นินฺวโต โลโก ตโมว โหตี เอกนฺธกาโรฯ
เอวํ อญฺญาณนินฺวโตปี ตโมวสฺสฯ เยปี อิเม ทานิ โชติมนฺโต
ขายนฺตี สารีปฺุตฺตาทโยฯ เตปี นรา น ตเปยฺยุนฺตีฯ

ธีรา จาตี อิมฺปิ คาลํ ปุริมฺนเยเนว ภาตตีฯ ตสฺสตุโถ

๑. ม. น ภวานฺตีฯ ๒. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ

๓. สී. นสฺทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสฺตวณณา หน้า 225

วทสฺสามิติ กถาเปสฺสามิ ฌมฺมํ ๑ น กามกาโร หิ ปุณฺณชฺชานนฺติ
ปุณฺณชฺชานนเมว หิ กามกาโร นตฺถิ ๑ ยํ ปตฺถเนนฺติ ฌาตุํ วา
วตฺตํ วา ๑ ตํ น สกฺโกนฺติ ๑ สงฺเขยฺยกาโร จ ตถาคตानฺติ
ตถาคตานิ ปน วิมฺสกาโร ปญฺญาปฺพุพฺพจฺจมา กิริยา ๑ เต ยํ
ปตฺถเนนฺติ ฌาตุํ วา วตฺตํ วา ๑ ตํ สกฺโกนฺตฺติ อธิปฺปาโย ๑

อิทานิ ตํ สงฺเขยฺยกาโร ปกาเสนฺโต สมฺปนฺนเวยฺยาकरणฺติ
กาถมาห ๑

ตสฺสสฺสโต ตถา หิ ตว ภควา อิํ สฺมชฺชปฺลยสฺส (๑)
ตตฺถ ตตฺถ สฺมกฺกหิตํ วตฺตํ ปวตฺติตํ สมฺปนฺนเวยฺยาकरणํ ๑
สนฺตติมฺหามตฺโต สตฺตตถาลมตฺตํ อพฺภกฺกนฺตฺวา ปรีนิพฺพายิสฺสตี ๑
สฺสฺปฺพุทฺโธ สกฺโก สตฺตเม ทิวเส ปจฺวี ปวีสิสฺสตีติ เอวมาทิสฺสุ
อวิปรีตํ ทิฏฺฐิ ๑ ตโต ปน สฺสฺสจฺจ อลฺลชฺชิตํ ปณฺณามตฺวา
อาห อยฺมลฺลชฺชิตํ ปจฺฉิโม สฺสฺสฺปณฺณามิตฺ ๑ อยฺมปโรปิ อลฺลชฺชิตํ สฺสฺสจฺจ
ปณฺณามิตฺ ๑ มา โมหยฺตีติ มา โน อถเนน โมหยิ ชานํ
ชานนฺโต กปฺปสฺส คตี ๑ อโนมปฺลยวาทิ ภควนฺตํ อาลปตี ๑

ปโรวรนฺติ อิมํ ปน คากํ อปฺเรนปิ ปรียาเยน อโมहनเมว
ยาจฺนฺโต อาห ๑ ตตฺถ ปโรวรนฺติ โลกียโลกุตฺตรวเสน สฺนุทฺธา-
สฺนุทฺธํ ทูเรสนฺตีกํ วา ๑ อริยฌมฺมฺนฺติ จตฺสจฺจฌมฺมํ ๑ วิทิตฺวาติ
ปฏฺวิชฺชิตฺวา ๑ ชานนฺติ สพฺพิ เถยฺยฌมฺมํ ชานนฺโต ๑

๑. ม. สฺมชฺชปฺลยสฺส ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 226

วาทิกงขามิติ ยถา ฆมมณี ฆมมตตโต ปุริโส กิลนุโต ตลิตโต
วาริฯ เอว เต วาจิ อภิกงขามิฯ สุตมปวสุสาติ สุตสงขาค
สทททายตนิ ปวสุส ปคฆร มุญจ ปวตเตหิฯ สุตสุส วสุสาติ
ปาโจฯ วุตตปปรการสุส สทททายตนสุส (๑) วุญจ วสุสาติ
อตโตฯ

อิทานิ ยาหิส วาจิ อภิกงขติฯ ตํ ปกาเสนโต

ยทตติกํ พุรหุมจริยํ อจารี

กปฺปายโน กจฺจิสฺส ตํ อโมฆํ

นิพฺพายิ โส อาทฺ สอุปาทิเสโส

ยถา วิมุตฺโต อหุ ตํ สุโณมาติ

คาถมาห ฯ

กปฺปายโนติ กปฺปเมว ปุชฺชาวเสน ภณฺติฯ ยถา วิมุตฺโตติ
กิ อนุปาติเสสาย นิพฺพานธาตุยา ยถา อเสกฺขาฯ อุทาทฺ
อุปาทิเสสาย ยถา เสกฺขาติ ปุจฺจติฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ

เอวํ ทฺวาทสฺหิ คาคาหิ ยาจิโต ภควา ตํ วิทยาโรนฺโต

อจฺเจจฺจนิ ตณฺหํ อิธ นามรฺูเป (ติ ภควา)

กณฺหสุสฺส โสตํ ทีฆรตฺตานุสยิตํ

อตาริ ชาตี มรณํ อเสสํ

อิจฺจพฺุริวิ ภควา ปญฺจเสฏฺฐโจติ

๑. ม. ย. สทททายตนสุส ฯ

*เล่มที่ 22 นิโครชกปฺปสุตตวณณา หน้า 227

คาถมาห ๆ

ตตฺถ ปฺริมปทสฺส ตาว อตฺโถ ยาปี อิมสฺมี นามรฺูเป
กามตณฺหาทีเกทา ตณฺหา ทีฆรตฺตํ อปฺปหีนฺภูเจน อนฺุสยิตา
กณฺหนามกสฺส มารสฺส โสตนฺุติปี วุจฺจติฯ ตํ กณฺหสฺส โสตณฺุตํ
ทีฆรตฺตานฺุสยิตํ อิธ นามรฺูเป ตณฺฺหํ กปฺปายโน ฉินฺุทิตี ฯ
อิตี ภควาติ อิทํ ปเนตฺถ สงฺกิตฺติการานํ วจฺนํ ฯ อตาริ ชาติมรณํ
อเสสนฺุติ โส ตํ ตณฺฺหํ เมตฺวา อเสถํ ชาติมรณํ อตาริฯ
อนฺุปาทีเสสายนฺิ นีพฺพานชาตฺุยา ปรีนฺิพฺพายีติ ทสฺเสติ ฯ อิจฺจพฺุริ
ภควา ปณฺุจเสณฺุโจติ วงฺกีสฺเณ ปฺุณฺุโจ ภควา เอวํ อโวจ (๑)
ปณฺุจณฺุณํ ปจฺมสฺสึสํ ปณฺุจวคฺคิยานํ เสณฺุโจ ปณฺุจหิ วา
สทฺุชาทีหิ อินฺุทริเยหิฯ สีลาทีหิ วา ฆมฺมกฺุขนฺุเชหิ อตีวีย
เสณฺุเจหิ (๒) จกฺุขุหิ จ เสณฺุโจติ สงฺกิตฺติการานเมวิทํ วจฺนํ ฯ
เอวํ วุตฺเต ภควโต ภาสีตมภินฺุทมานโส วงฺกีสฺเณ เอส
สุตฺวาตีอาทิกถาโย อาห ฯ

ตตฺถ ปจฺมคาถาย อีสฺสตฺตมาติ ภควา อีสฺสิ จ สตฺตโม
จ อุตฺตมณฺุเจนฯ วิปฺสฺสีสิขีเวสฺสณฺุกฺุสนฺุชโกณฺาคมนกสฺสปนามเก
วา ล อีสฺโย อุตฺตนา สห สตฺต กโรนฺุโต ปาตฺุณฺุโตติปี
อีสฺสตฺตโมฯ ตํ อาลปฺนฺุโต อาห ฯ น มํ วณฺุเจสฺสีติ ยสฺมา
ปรีนฺิพฺพุโตฯ ตสฺมา ตสฺส ปรีนฺิพฺพุตภาวํ อิจฺจนฺุตํ มํ น
๑. ม. เอตทโวจ ฯ ๒. ม. อตีวีสฺสิเจหิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคควณณา หน้า 228

วณเจสิฯ น วิสัวาเทสิติ อตุโถฯ เสสเมตถ ปากฏเมวฯ

ทตฺติยคถาย ยสฺมา มุตฺตยเปกฺโข วิหาสิฯ ตสฺมา ตํ
สนฺธายาห ยถาวาที ตถาการิฯ อหุ พุทฺธสฺส สาวโกติฯ
มจฺจุโน ชาลํ ตตฺนฺติ ตํ (๑) เตญฺมกวมฺภูญฺเฐ วิตฺถตํ มารสฺส
ตณฺหาชาลํฯ มายาวิโนติ พหุมายสฺสฯ ตถา มายาวิโนติปิ
เกจิ วทนฺติฯ (๒) เตสํ โย อนेกาหิ มายาหิ อนेกกฺขตฺตุมฺปิ
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิฯ ตสฺส ตถา มายาวิโนติ อธิปฺปาโยฯ

ตตฺติยคถาย อาทีติ การณํฯ อุปาทานสฺสาติ วฏฺฏสฺสฯ
วฏฺฏํ หิ อุปาทาทพฺพญฺเฐน อิธ อุปาทานนฺติ วุตฺตํฯ ตสฺเสว
อุปาทานสฺส อาที อวิชฺชาตณฺหาทีเกทํ การณํ อทฺทส
กปฺโปติ เอวํ วตฺตํ วฏฺฏติ ภควาติ อธิปฺปาเยน วทติฯ
อจฺจกา วตฺตาติ อติกฺกนฺโต วตฯ มจฺจุเชยฺยนฺติ มจฺจุเอตฺถ
ธียตีติ มจฺจุเชยฺยํ เตญฺมกวมฺภูญฺสเสตํ อธิวจันํฯ ตํ สฺพตฺตริ
มจฺจุเชยฺยํ อจฺจกา วตฺตาติ เวทชาโต ภณฺติฯ เสสเมตฺถ
ปากฏเมววาติฯ

ปรมตถโชติกาขุททกนิกาย

นิโครธกปฺปสฺสุตตวณณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ปจฺจนฺติฯ

สมมาปริพพาชณียสุตตวณณา

ปุจฉามิ มุนี ปหุตปถนุติ สมมาปริพพาชณียสุตต์(๑)ฯ

มหาสมยสุตตุนุติปี วุจจติ มหาสมยทิวเส กถิตตตทาฯ กา
อุปุตติฯ ปุจฉาวสีกา อุปุตติฯ นิมมิตพุทฺธเรน หิ ปุณฺโง
ภควา อิมํ สุตตมภาสิฯ ตํ สทฺธิํ ปุจฉาย สมมาปริพพา-
ชณียสุตตุนุติปี วุจจติฯ อยเมตถ สงฺเขโปฯ วิตุถารโต ปน
สากียโกถิยานํ อุปุตติโต ปกฺกติ โปราณหิ วณฺณียติฯ ตตฺตรายํ
อุทฺทสมคฺควณณา (๒)

ปจฺมกปปีกานํ ปน รณฺโถ มหาสมมตฺตสฺส โรชํ นาม
ปฺกฺกโต อโหสิฯ โรชสฺส วรโรชํฯ วรโรชสฺส กฺลยาณํฯ
กฺลยาณสฺส วรกฺลยาณํฯ วรกฺลยาณสฺส มนฺชาตาฯ
มนฺชาตฺสสฺส วรมนฺชาตาฯ วรมนฺชาตฺสสฺส อุโปสโถฯ อุโปสถสฺส
วโรฯ วรสฺส อุปวโรฯ (๑) อุปวรสฺส มฆเทโวฯ (๔) มฆเทวสฺสปรมฺปรา
จตฺตฺราสีติ ขตฺตฺยสทฺสทานิ อเหตุํฯ เตสํ ปฺรโต ตโย
โอกฺกากวฺสา จตฺตฺราสีติ ขตฺตฺยสทฺสทานิ อเหตุํฯ เตสํ ปฺรโต
ตโย โอกฺกากวฺสา อเหตุํฯ ตตฺตฺยโอกฺกากสฺส ปญฺจ มเหสิโย
อเหตุํฯ หตฺถา จิตฺตา ชนฺตฺตฺ ชาลีนี วิสาขาทิฯ เอเกกิสฺสา
ปญฺจ ปญฺจ อิตฺถิสทานิ ปรีวาราทฺส สพุพฺพชฺชฎฺฐาย จตฺตฺราโร
๑. โปราณโปณฺณเก มุนิสฺสุตตุนุติ ลิจิตีฯ
๒. ม. อุทฺทสมคฺควณณาฯ ๓. ม. วโรฯ วรสฺส อุปวโรฯ
๔. ลี. มฆเทโวฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 230

ปุตฺตา โอกฺกามุโข กากณฺโฑ (๑) หตฺถินิโก (๒) นิปุโรติฯ (๓) ปญฺจ
ชิตโร ปิยา สุปฺปิยา อานนฺทา วิชิตา วิชิตเสนาติ ฯ เอว
सानว ปุตฺเต ลภิตฺวา กาลมกาสิ ฯ

อถ ราชา อณฺเฑ ทหรฺ อภิรูปิ ราชชิตฺริ อานตฺวา
อคฺคมหเสฏฺฐาเน จเปสิฯ สปิ เอกปุตฺตํ วิชายิฯ ตํ ชนฺตฺกุมาริ
ปญฺจเม ทิวเส อลงฺกริตฺวา รมฺโฆ ทสฺเสสิฯ ราชา ตฺถุโจ
มเหสิยา วริ อทาสิฯ สาคาตเกหิ สทฺธิ มนฺเตตฺวา ปุตฺตสฺส
รชฺชํ ยาจิฯ ราชานสฺส วสฺติ มม ปุตฺตานํ อนฺตรายมิจฺจสิตี
นาทาสิฯ สปิ ปุณฺปุณฺ รโห ราชานํ ปรีโตเสตฺวา น
มหาราช มฺสาวาทิ วฏฺฐิตฺติอาทีนํ วตฺวา ยาจติเอวฯ อถ
ราชา ปุตฺเต อามนฺเตสิ อหิ ตาตา ตุมฺหากิ กนิฏฺจ
ชนฺตฺกุมาริ ทิสฺวา ตสฺส มาตฺส สหสวริ อทาสิฯ สปิ
ปุตฺตสฺส รชฺชํ ปริณามตฺมิจฺจติฯ ตุมฺเห มมจฺจเยน อากนฺตฺวา
รชฺชํ กาทเรยฺยาถาติ อฏฺฐหิ อมจฺเจหิ สทฺธิ อฺยโยเชสิฯ
เต ภคินิโย อาทาย จตฺรงฺคินิยา เสนาย นคฺรา(๔) นิกฺขมิสฺสุฯ
นาคฺรา กุมารา ปิตฺ อจฺจเยน อากนฺตฺวา รชฺชํ กาทเรสฺสนฺติฯ
คจฺจาม เน อฺปฏฺฐหามาติ จินฺเตตฺวา พหุ มนฺสฺสา
อนฺพนฺธิสฺสุฯ ปจฺมทิวเส โยชนมตฺตา เสนา อโหสิฯ ทฺติยทิวเส
๑. ม. กรกรฺทฺทฺ กรกณฺโฑ ฯ ๒. สฺ. หตฺถินิโก ฯ
๓. ม. ยฺ. สินิปุโร ฯ ๔. ม. อฺย ปาโจ นคฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพพาชนียสุตตวณณา หน้า 231

ทวิโยชนมตฺตาฯ ตติยทิวเส ติโยชนมตฺตาฯ กุมารา จินฺเตสฺสุ
มหา อัยฺพลกาโยฯ สเจ มยฺ กณฺจิ สามนฺตราชานํ
อติกกมิตฺวา (๑) ชนปทํ คณฺหิสฺสามฯ โสพฺพมฺปิ โน น ปโหสฺสติฯ
กี ปรสฺสํ ปิฬํ กตฺวา ลทฺตรชฺเชนฯ มหาชมฺพุทฺธิโปฯ อรณฺเย
นครํ มาเปสฺสามาติ หิมวณฺตาทิมฺขา อคฺมิสฺสุฯ

ตตฺถ นครมาปโนกาถํ ปรีเยสฺमानา หิมวติ กปิโล
นาม ตาปโส โฆรตโป ปฏฺิวสฺติ โปกฺขรณฺตีเร มหาสากสณฺเฑฯ
ตสฺส วสโนกาถํ คตาฯ โส เต ทิสฺวา ปุจฺฉิตฺวา ตํ สพฺพิ
ปวตฺตี สุตฺวา เตสฺส อณฺุกมฺปิ อกาสิฯ โส กิร ภูมิชยวถํ (๒)
นาม วิชฺชํ ชานาติฯ ยาย อุทฺธํ อสิตีหตฺถे อากาเส จ
เหฏฺฐาภูมิมิยฺ จ กุณฺโทเส ปสฺสฺติฯ อถกสฺมึ ปเทเส สฺวกรมิกา
สิหพฺยคฺฆาทย ตาเสตฺวา ปรีปาเตนฺติฯ มณฺฑกมุสิกา สปฺเป
ภิสฺวาเปนฺติฯ โส เต ทิสฺวา อัยฺ ภูมิปฺปเทโส ปจฺวีอฺคฺคฺนฺติ
ตสฺมึ ปเทเส อสฺสมึ มาเปสิฯ ตโต โส ราชกฺุมารे อหา
สเจ มม นามเนน นครํ กโรถฯ เทมิ โว อิมิ โโอกาสฺนฺติฯ
เต ตถา ปฏฺิชาเนิสฺสุฯ ตาปโส อิมสฺมึ โโอกาสฺส จตฺวา
จณฺฑาลปฺตุโตปิ จกฺกวตฺตี พเลนฺ อติเสตีติ วตฺวา อสฺสเม
รณฺโถ ฆริ มาเปตฺวา นครํ มาเปถาติ ตํ โโอกาสํ ทตฺวา
สยฺ อวิทฺุเร ปพฺพตปาเท อสฺสมึ กตฺวา วสิฯ ตโต กุมารา
๑. ม. อกกมิตฺวาฯ ๒. ม. ยฺ.ภูมฺมชาถํ ภูมิชยํฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 232

ตตฺถ นคฺริ มาเปตฺวา กปิลสฺส วุตฺโตกาเส กตตฺตา กปิลวตฺถุนฺติ
นามํ อาริเปตฺวา ตตฺถ นิवासํ กปฺเปสฺสุ ฯ

อถ อมฺจุจา อิมํ กุมารรา วยปฺปตฺตาฯ ยทิ เนลํ
ปีตา สนฺตฺติเก ภเวยฺยฯ โส อวาทวิวิทํ กเรยฺยฯ อิทานิ ปน
อมฺหากํ ภาโรติ จินฺเตตฺตฺวา กุมารเหสิ สทฺธิ มนฺเตสฺสุ ฯ กุมารรา
อมฺหากํ สทิสฺสา ขตฺติยธิตโร น ปสฺสามฯ ตาสมฺปิ ภคินีนํ
สทิสฺเส ขตฺติยกุมารเฯ ชาตีสมฺเภทํ จ น กโรมาติ ฯ เต ชาติ
สมฺเภทภเยน เชฏฺฐภคินี มาตฺฐุจฺจเน จเปตฺวา อวเสสาหิ สํวาลํ
กปฺเปสฺสุ ฯ เตสํ ปีตา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา สกฺยาติ(๑) อุทานํ
อุทานํ อุทานเสิ ฯ อยํ ตาว สกฺยานํ อุปฺปตฺติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ
ภควา

อถ โข อมฺพภูจ ราชา โอกกาโก อมฺจุเจ ปาริสชฺเช
อามนฺเตสิ กหนฺนุ โข โภ เอตฺรหิ กุมารรา สมฺมมนฺตฺติ ฯ อตฺถิ
เทว หิมวณฺตปฺสฺเส โปกฺขรณฺิยา ติเร มหาสากสณฺโฑฯ
ตตฺถเอตฺรหิ กุมารรา สมฺมมนฺตฺติฯ เต ชาตีสมฺเภทภยา สกาหิ
ภคินีหิ สทฺธิ สํวาลํ กปฺเปสฺสุ ฯ อถ โข อมฺพภูจ ราชา
โอกกาโก อุทานํ อุทานเสิ สกฺยา วต โภ กุมารราฯ ปรมสกฺยา
วต โภ กุมารราติฯ ตทฺทเค โข ปน อมฺพภูจ สกฺยา
ปญฺญาณนฺติฯ โส จ สกฺยานํ ปุพฺพปฺริโสติ ฯ (๒)

๑. ม. กุมารรา ฯ ๒. ที. สී. ๕/๑๔๕/๑๒๑ ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพพาชนียสุตตวณฺณนา หน้า 233

ตโต เนลฺลี เชฏฐภคินิยา กุฎฺฐโรโค อุทปาทึฯ โกวิพาร-
ปฺปฺพสทิสานิ คตฺตานิ อเหตุฯ ราชกุมาริ อิมาย สทฺธิ
เอกโต นิสชฺชกุฎฺธานโกชนาทินิ กโรนฺตานิ อฺปฺริ เอส โรโค
สงฺกมตฺติ จินฺเตตฺวา อุยฺยานกัปปิ คจฺจนฺตาวี ยํ ยาน
อาโรเปตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ภูมิมิ ฆรสงฺเขเปน (๑) โปกฺขรณฺนิ
ขณฺาเปตฺวา ตํ ตตฺถ ขาทนียโกชนิเยหิ สทฺธิ ปกฺขิปีตฺวา
อฺปฺริ ปทฺริ ปฏฺิจฺฉาทาเปตฺวา ปิสุํ ทตฺวา ปกฺกมิตฺสุฯ

เตน จ สมเยน ราโม นาม ราชา กุฎฺฐโรคิ โอรฺโรเชหิ
จ นาฏเกหิ จ ชิกฺขุณฺณิยาโน เตน สํเวเคน เชฏฐปฺตตฺตส
รชฺชํ ทตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ตตฺถ ปนฺนมูลผลานิ
ปริภฺยชนฺโต น จิรฺสเสว อโรโค สุวณฺณวณฺโณ หุตฺวา อิตฺ
จิตฺ จ วิจฺรณฺโต มหนฺตํ สฺสิรรุกฺขํ ทิสฺวา ตสฺสพฺภนฺตเร
โสฬสหตฺถปฺปมาณํ ตํ โกลาปี โสเชตฺวา ทฺวารณฺจ วาตปानณฺจ
กตฺวา นิสฺเสณฺนิ พนฺธิตฺวา ตตฺถ วาสํ กปฺเปสิฯ โส
องฺคารกฺฎาเห อคฺคิ กตฺวา รตฺตี วิสฺสรณฺจ สฺสฺสรณฺจ สฺสนฺโต
สยติฯ โส อสุกฺสมิ ปเทเส สึโห สทฺทมกาสิฯ อสุกฺสมิ
พฺยคุโฆติ สลฺลทฺกฺเขตฺวา ปภาเต ตตฺถ กนฺตฺวา วิฆาสมํสํ
อาทาย ปจฺจิตฺวา ขาทติฯ

อเถกทิวสํ โส ปจฺจฺจสสมเย อคฺคิ ชาเลตฺวา นิสฺสิทึฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 234

เตน จ สมเยน ตสฺสา ราชธิตาย คนฺธิ์ ฃายิตฺวา พุยกุโฆ
ตํ ปเทสํ ฃณฺิตฺวา ปทฺรคฺคเร วิวรมกาสีฯ เตน วิวเรน สา
พุยกุณฺํ ทิสฺวา ภูตฺา วิสฺสรรมกาสีฯ โส ตํ สทฺุทํ สุตฺวา
อิตฺถิสทฺุโท เอโสติ จ สลฺลคฺคิตฺวา ปาโตว ตตฺถ คนฺตุวา
โก เอตฺถาติ อาทฯ มาตุคฺคาโม สามิตฺติฯ นิกฺขมาติฯ
น นิกฺขมามีติฯ กิการณฺาติฯ ฃตฺตฺยคฺคณฺา อหนฺติฯ เอวํ
โสพฺเพ นิกฺขาตาปี มานเมว กโรติฯ โส สพฺพํ ปุจฺฉิตฺวา
อหฺมปิ ฃตฺตฺยิตฺติ ฃาตี อากฺคิตฺวา เอหิ ทานี ฃิเร ปกฺคิตฺตสฺปปี
วีย ฃาตฺนฺติ อาทฯ สาทฺ กุญฺจโรคินิมฺหิ สามิฯ น สกฺกา
นิกฺขมิตฺนฺติ อาทฯ โส กตฺกมฺโม ทานี อหํ สกฺกา ติกฺกิตฺนฺติ
นินฺสฺเสณฺี ทตฺวา ตํ อุทฺธริตฺวา อตฺตโน วสโนกาสี เนตฺวา
สยํ ปรีกฺคตฺเตสฺซฃานี เอว ทตฺวา นจิริสฺเสว อโรคํ สุวณฺณ-
วณฺณมกาสีฯ โส ตาย สทฺุธี สํวาลํ กปฺเปสิฯ สาท
ปจฺมสํวาสเนว กพฺภํ คณฺหิตฺวา เทว ปุตฺเต วิฃายิฯ ปุณฺปิ
เทวติ เอวํ โสพฺสกฺคตฺตํ วิฃายิฯ เอวํ เต ทวคฺตีส ภาตโร
อहेลฺลํฯ เต อนฺุปฺพุเพน วุทฺถิปฺปตฺเต ปิตา สพฺพลิปฺปานี
สิกฺขาเปสิฯ

อถกทิวสํ เอโก รามรณฺโฆ นครวาสี วนจรโก (๑) ปพฺพเต
รตฺนानी คเวสนฺโต ตํ ปเทสํ อากฺโต ราชานํ ทิสฺวา
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สมุมาปริพพาชนียสุตตวณฺณา หน้า 235

อณฺณาสี ๗ ชานามหิ เทว ตุมฺเหติ อห ๗ กุโธ ตฺวํ อากโตสตีติ
จ เตน ปุณฺโง นกรโต เทวติ อห ๗ ตโต นํ ราช
สพฺพิ ปวตฺตี ปุจฺฉิ ๗ เอวํ เตสุ สมฺลลปฺมานesu เต ทารกา
อากมฺีสุ ๗ โส เต ทิสฺวา อิม ๓ เทวติ ปุจฺฉิ ๗
ปฺตุตฺตมาเม ภาณฺตี ๗ อิมหิ ทานิ เทว ทวตฺตีสฺกุมารฺเหสิ ปริวฺโต
วเน ก็ กริสฺสตี ๗ เอหิ รชฺชํ อนุสาสาตี ๗ อลํ ภาณ
อิเชว สฺขนฺตี ๗ โส ลทฺธิ ทานิ เม กถาปาภฺณฺตี นกร
คนฺตฺวา รณฺโถ ปฺตุตฺตสฺส อารฺโเจติ ๗ รณฺโถ ปฺตุโต ปิตฺริ
อานสฺสามีติ จตฺตฺรจฺฉินฺยา เสนาย ตตฺถ คนฺตฺวา นานปฺปกาเรหิ
ปิตฺริ ยาจิ ๗ โสปี อลํ ตาต กุมาร ๗ อิเชว สฺขนฺตี เนว
อิจฺฉิ ๗ ตโต ราชปฺตุโต น ทานิ ราชานํ อิจฺฉติ ๗
हनฺทสฺส อิเชว นกร มาเปมีติ จินฺเตตฺตฺวา ตํ โกลรฺกฺขํ
อุทฺทริตฺวา ฆริ กตฺวา นกร มาเปตฺวา โกลรฺกฺขํ อปฺเนตฺวา
กตฺตฺตา โกลนกรนฺตี จ พฺยคฺขมฺปเถ กตฺตฺตา พฺยคฺขมฺปณฺตี (๑)
จติ เทว นามามิ อารฺโเปตฺวา อคฺมาสิ ๗

ตโต วยปฺตฺเต กุมาร มาตา อาณาเปสิ ตาตา
ตุมฺหากํ กปิลวตฺตฺวาสิโน สฺกยา มาตฺลา โหนฺตี ๗ ชิตโร เนล
คณฺหธาติ ๗ เต ยํ ทิวสํ ขตฺตฺยกณฺญาโย นทิกิพฺนํ กจฺฉนฺตี ๗
ตํ ทิวสํ คนฺตฺวา นทิตฺตํ อฺปรฺนฺธิตฺวา นามานิ สวาเวตฺวา
๑. ม. ย. พฺยคฺขมฺปชฺชํ ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุคฺควณณา หน้า 236

ปฏฺฐิตปฏฺฐิตา ราชชิตโร คเหตุวา อคมฺสฺ ๑ สกฺยราชาโน สุตฺวา
โหตุ ภูณฯ อมหากํ ฌาตกา เอเตติ (๑) ตฺถหิ อเหตุ ๑ อยเมเตสํ
โกถิยานํ อุปฺปตฺติ ๑

เอวํ เตสํ สากฺยโกถิยานํ อญฺญมญฺญํ อวาวหิวิวหํ
กโรนฺตฺวานํ อาคโต วิโส ยาว สึหนฺนุราชาฯ ตาว วิตฺถารโต
เวทิตฺตฺวา สึหนฺนุรฺรโถ กิร ปญฺจ ปฺตฺตา อเหตุ สฺสฺสฺสฺสฺส
อมิตฺตโน โชตฺตโน สกฺโกทโน สุกฺโกทโนติ ๑ (๒) เตสฺส สฺสฺสฺสฺส
รชฺชํ การยมาเน ตสฺส ปชาปติยา อญฺชนรฺรโถ ธีตาย
มหามายาเทวียา กุจฺฉิมฺหิ ปุริตปารมี มหาปุริโส ชาตกนิทานे
วุดฺตนเยเนว (๓) ตฺถิตฺตฺวา จิตฺวา ปฏฺฐิตฺตฺวา คเหตุวา อญฺญปฺพเพน
กตฺตมาภินิกฺขมโน สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฉิตฺวา ปวตฺติตฺตฺวา
ธมฺมจกฺโก อญฺญกเมเน กปิลวตฺตํ คเหตุวา สฺสฺสฺสฺส
ราชาทโย อริยผล ปตฺติจฺญาเปตฺวา ชนปทจาริกํ จิตฺวา(๔) ปฺนปี
อปเรเน สมเยเน ปจฺจาคคฺคฺคฺคฺค ปณฺณรสฺสํ ภูทฺตฺตฺตฺต
กปิลวตฺตํ สฺสฺสฺส วิหฺรติ นิโคธฺธธาเร ๑

ตตฺถ วิหฺรนฺเต จ ภควติ สากฺยโกถิยานํ อุกํ ปฏฺฐิจ
กลโห อโหสิ ๑ กถํ ๑ เนสํ กิร อุกินฺนมฺปิ กปิลปฺรโกถิยปฺรานํ
อนฺตเร โรหิณิ นาม นที ปวตฺตติ ๑ สกฺ กทาจิ อปฺโปทกา
๑. ม. เอวาติ ๑ ๒. ส. สุกฺโกทโน อสุกฺโกทโนติ ๑
ม. สกฺโกทโน สุกฺโกทโนติ ๑ ๓. ม. เอวสฺสฺสฺส นตฺติ ๑
๔. ม. ปกฺกมิตฺวา ๑

*เล่มที่ 22 สมมาปริพาชนียสุตตวณณา หน้า 237

โหดิฯ กทาจิ มโหททาฯ อปโปทกกาเล เสตุํ กตุวา สากิยาปี
โกลิยาปี อตตโน อตตโน สสสพายนตุํ อุกํ อาเนนุติฯ เตลํ มนุสสา
เอกทิวลํ เสตุํ กโรนุตา อณณมณณํ ภาณนุตา (๑) อเร
ตุมุหากํ ราชกุลํ ภคินีหิ สทฐิํ สํวาลํ กปเปสิ กุกกุญโธณ-
สิงคาลาทิตริจจนา วิยฯ ตุมุหากํ ราชกุลํ สุตสิรรุกเข วาลํ
กปเปสิ ปีสาจิลลิกา วิยาติ เอวํ ชาติวาเทน ขขเสตฺวา อตตโน
อตตโน ราชนํ อารโจะสิฯ เต กุทฺธา ยุกฺทสชชชา หุตฺวา โรหิณินทีตีริ
สมปตฺตาฯ เอวํ สาครสทิลํ พลํ อฏฺจาสิฯ

อถ ภควา ฌาตกา กลหํ กโรนุติฯ หนท นีวาเรมิติ
อากาเสนาคนตุวา ทฺวินนํ เสนานํ มชฺฌเม อฏฺจาสิฯ ตมปี
อวชฺเชตฺวา สาวตฺถิโต อากโตติ เอเกฯ เอวํ จตฺวา จ ปน อตต-
ทณฺทสุตฺตํภาสิ(๒)ฯ ตํ สุตฺวา สพฺเพ สํเวคปฺตฺตา อวฺชานิ
นทฺเทตฺวา ภควนฺตํ นมสฺสมานา อฏฺจิสฺสุฯ มหคฺฆณจ อาสนํ
ปญฺญาเปสิฯ ภควา โอรุยุห ปญฺณตฺตาสเน นิสีทิตฺวา
กฺจาริหตฺโต ปุริโสติอาทิกํ ผนฺทนชาตกํฯ (๓) วนฺทามิ ตํ กุณฺชรนฺติ
ลฏฺฐิกชาตกํฯ (๔)

สมโมทมานา คจฺจนฺติ ชาลมาทาย ปกฺขิโน
ยทา เต วิวทิสฺสนฺติ ตทา เอหิณฺติ เม วสนฺติ (๕)

- # ๑. ม. ย. ภาณนุตาฯ ๒. พุ. ส. ๒๕/๔๒๒/๕๑๓-๑๕ฯ
- # ๓. พุ. ชา. ๒๓/๑๓๓๘/๓๔๕ฯ ๔. พุ. ชา. ๒๓/๓๓๒/๑๓๐ฯ
- # ๕. พุ. ชา. ๒๓/๓๓/๑๑ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 238

อิมิ วฏฏกษาคณจ กเถตวา ปุณ เตสิ จิรกาลปฺวตฺตํ
ฉาติภาวํ ทสฺเสนฺโต อิมิ มหาวิสิ กเถสิ ฯ เต ปุพฺเพ กิร
มยิ ฉาตกา เอวาติ อติวिय ปสิทิสฺสุ ฯ ตโต สกฺยา อหฺมเตยฺย-
กุมารสฺเต ฯ โกลิยา อหฺมเตยฺยกุมารสฺเตติ ปณฺจ กุมารสฺเต
ภควโต ปริวารตฺถาย อทฺตฺสุ ฯ ภควา เตสิ ปุพฺพเหตุํ ทิสฺวา
เอถ ภิกฺขโวติ อาห ฯ เต สพฺเพ อิทฺธิยา นิพฺพตฺต-
อฏฺฐปริกฺขารยฺตุตา อากาเส อพฺภุคฺคณฺตฺวา อากมฺม ภควนฺตํ
วณฺทิตฺวา อฏฺฐิสฺสุ ฯ ภควา เต อาทาย มหาวนฺ อคมาสิ ฯ
เตสิ ปชาปฺติโย ทฺเถ ปาหฺสสฺส ฯ เต ตาหิ นานปฺปการฺเห
ปโลภियมาณา อุกฺกณฺจิสฺสุ ฯ ภควา เตสิ อุกฺกณฺจิตภาวํ ฉตฺวา
หิมวณฺตํ ทสฺเสตฺวา ตตฺถ กุณฺดาลชาตกถาย (๑) เตสิ อนภิริตี
วิโนเทตฺถกาโม อาห ทิฏฺฐปุพฺโพโว ภิกฺขเว หิมวาติ ฯ
น ภควาติ ฯ เอถ ภิกฺขเว เปกฺขถาติ อตฺตโน อิทฺธิยา เต
อากาเสน เนนฺโต อยิ สฺวณฺณปฺพฺพโต ฯ อยิ รชตปฺพฺพโต ฯ
อยิ มณฺิปฺพฺพโตติ นานปฺปการฺเห ปฺพฺพเต ทสฺเสตฺวา กุณฺดาลทเห
มโนสิลาตเล ปจฺจุจฺจาสฺสิ ฯ ตโต หิมวณฺเต ปฺพฺพเต สพฺเพ
จตฺตฺปฺปทาทีเกทา (๒) ติริจฺจานคตา ปาณา อากจฺจนฺตฺสุ ฯ สพฺเพสิ
ปจฺจโต กุณฺดาลสฺกุณฺเต อธิจฺจาสฺสิ ฯ อากจฺจนฺเต จ เต
ชาตินามนิริตฺตฺวเสน วณฺณเนนฺโต เอเต ภิกฺขเว หิสา ฯ เอเต
๑. ขุ. ชา. ๒๘/๒๕๖/๑๐๖ ฯ ๒. ม. จตฺตฺปฺปทหุปฺปทาทีเกทา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 240

อาคนตุวา จ อภิรمامหิ ภควาฯ น อุกฺกณฺจามีติ วตุวา
ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทฺธิฯ เอวํ เต สพฺเพปิ อนุกฺกเมน
อาคนตุวา ภควนฺตํ ปริวเรตุวา นิสีทฺธิสุ

เขญฺจมาสอุโปสถทิวเส สายนุหสมเยฯ ตโต ปญฺจสฺต-
ชีณาสวปริวฺตํ วรรพฺพุทฺธาสนเน นิสินฺนํ ภควนฺตํ จเปตุวา
อสนฺยลสฺสเตจ อรุปรพฺรหฺมาโน จ สกฺลทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ
อวเสสเทวตาโย มงฺกฺลสฺสฺตวณฺณนํ วุตฺตนเยเนว สฺขุมตฺตภาเว
นิมฺมินฺติว สมนฺปริวเรสุ วิจิตรปฏฺิภานํ ฌมฺมเทสนํ โสสฺสามาติฯ
ตตฺถ จตฺตาริ ชีณาสวา พฺรหฺมาโน สมนฺปตฺติโต วุญฺจาย
พฺรหฺมคณฺเ อปฺสฺสนฺตา กุหิ คตฺติ อวชฺเชตุวา ตมตฺถิ
ลตุวา ปจฺจกคฺคว มหาวเน โอกาสิ อลภมานา
จกฺกวาพฺมทฺธนิ จตุวา ปจฺจกคฺคาตาโย อภาสีสุฯ ยถาห
อถ โข จตฺนฺนํ สฺพุทฺธาวัสกายิกานํ เทวานํ เอตทโหสิ อัย
โย ภควา สกฺเกสุ วิหฺรติ กปฺลวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ภิกฺขุสงฺฆนํ สทฺธิ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สพฺเพเหว อรหนฺเตหิฯ
ทสฺหิ จ โลกธฺาตฺตฺหิ เทวตา เขญฺญเยน สนนฺิปตฺติตา โหนฺติ
ภควนฺตํ ทสฺสนาย ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ ยนฺนฺน มยฺมปีเยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามฯ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนนฺติเก
ปจฺจกคฺคํ ภาเสยฺยามาติ (๑)

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๓๕/๒๘๗ ฯ

*เล่มที่ 22 สมุมาปริพฺพาชนียสุตฺตวณฺณนา หน้า 241

สพฺพํ สกาถวคฺเค วุตฺตเนยฺเนว เวทิตพฺพํ ฯ เอวํ วตฺวา
จ ตตฺถ เอโก พุรฺหุมา ปุรฺตฺถิมจกฺกวาพมฺพุทฺธนิ โອกาสํ
ลภิตฺวา ตตฺถ จิโต อิมํ คาถมภาสิ มหาสมโย ปวณฺสุมิ
ฯเปฯ ทกฺขิตาเย อปฺราชิตฺถํชนฺติ ฯ (๑)

อิมฉฺจสุสฺส คาลํ ภาสฺมานสุสฺส ปจฺฉิมจกฺกวาพพฺพุทฺเต จิตา
สทฺทํ อสุโสสิ ฯ

ทฺติโย ปจฺฉิมจกฺกวาพมฺพุทฺธนิ โອกาสํ ลภิตฺวา ตตฺถ
จิโต ตํ คาลํ สุตฺวา อิมํ คาถมภาสิ ตตฺถ ภิက္ขโว
สมาทํสุฯเปฯ อินฺทฺริยานิ รกฺขณฺติ ปณฺทิตาติ ฯ (๒)

ตฺติโย ทกฺขิมจกฺกวาพมฺพุทฺธนิ โອกาสํ ลภิตฺวา ตตฺถ
จิโต ตํ คาลํ สุตฺวา อิมํ คาถมภาสิ ฉฺเตวฯ ชิลํ ฉฺเตวฯ
ปฺลิมํ ฯเปฯ สฺสุสนาคาติ ฯ (๓) จตฺตฺโถ อุตฺตรจกฺกวาพมฺพุทฺธนิ โອกาสํ
ลภิตฺวา ตตฺถ จิโต ตํ คาลํ สุตฺวา อิมํ คาถมภาสิ เย
เกจิ พุทฺธํ สฺรณํ คตาเสฯเปฯ เทวกาโย ปฺริปุเรสุสนฺตีติ ฯ (๔)
ตสฺสปี ตํ สทฺทํ ทกฺขิมจกฺกวาพมฺพุทฺธนิ จิโต อสุโสสิ ฯ เอวํ ตทา
อิมํ จตฺตาริ พุรฺหุมาโน ปฺริสํ โธเมตฺวา จิตา อเหตุํ ฯ
มหาพุรฺหุมาโน เอกจกฺกวาพํ ฉาเทตฺวา อภูจฺสุ ฯ

อถ ภควา เทวปฺริสํ โອโธเกตฺวา ภิက္ขุนํ อาริเจสิ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๓๖/๒๔๓ ฯ ๒. ที. มหา. ๒๓๓/๒๔๔ ฯ

๓. ที. มหา. ๑๐/๒๓๘/๒๔๔ ฯ ๔. ที. มหา. ๑๐/๒๓๙/๒๔๔ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 242

เยปี เต ภิกฺขเว อเหตุ อตีตมทฺธานํ อรหนโตะ สมมาสมพุทฺธาฯ
เตสมปิ ภควนฺตานํ เอตปฺปรมาเยว เทวตา สนนฺิปติตา อเหตุ
เสยฺยถาปี มยฺหํ เอตฺรหิ ฯ เยปี เต ภิกฺขเว ภวิสฺสนฺติ ฯ
เป ฯ สมมาสมพุทฺธา ฯ เป ฯ สนนฺิปติตา ภวิสฺสนฺติ เสยฺยถาปี
มยฺหํ เอตฺรหิตี ฯ ตโต ตํ เทวปริสฺสํ ภพฺพาภพฺพวเสน ทฺวิธา
วิกฺขิ เอตฺตกา ภพฺพาฯ เอตฺตกา อภพฺพาตี ฯ ตตฺถ อภพฺพา
ปริสา พุทฺธสฺเตปี ชมฺมํ เทเสนฺเต น พุชฺฌตีฯ ภพฺพา
ปริสา สกฺกา โพเชตฺตุนฺติ ฌตฺวา ปฺน ภพฺพปฺกฺกเล จริยวเสน
ฉฺชา วิกฺขิ เอตฺตกา รากจริตาฯ เอตฺตกา โทสโมหฺวิตกฺก-
สทฺธาพุทฺธิจริตาตี ฯ เอวํ จริยวเสน ปฺริคฺคเหตฺวา อสุสา
ปฺริสાય กิทฺติสา ชมฺมเทสฺนา สปฺปายาตี ชมฺมกถํ วิจฺจิตฺวา
ปฺน ตํ ปฺริสฺสํ มนฺสากาสิ อตฺตชฺฌาตฺยเนน นฺ โข ชานเยยฺฯ
ปฺรชฺฌาตฺยเนนฯ อฏฺฐปฺปตฺติวเสนฯ ปฺจฺจนาวเสนาตี ฯ ตโต ปฺจฺจน-
วเสน ชานเยยฺยาตี ฌตฺวา ปญฺหํ ปฺจฺจิจฺฉํ สมคฺโถ อตฺถิฯ นตฺถิตฺติ ปฺน
สกลปฺริสฺสํ อวชฺเชตฺวา นตฺถิ โภจิตฺติ ฌตฺวา สเจ อหเมว
ปฺจฺจิจฺฉวา อหเมว วิสชฺเชยฺยํ อิมิสฺสา (๑) ปฺริสાય สปฺปายํ น
โหตี ฯ ยนฺนุนาหํ นิมนฺิตพุทฺธํ มาเปยฺยนฺติ ปาทกชฺฌานํ
สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย มโนมยฺยทฺธิยา อภิสงฺขริตฺวา นิมนฺิตพุทฺธํ
มาเปสิ ฯ สพุพฺงคปฺจฺจงฺคกฺกขณสมปฺนโน ปตฺตจิวรรโ อาโลกิต-
๑. ม. เอวมสฺสา ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพพาชนียสุตตวณณา หน้า 243

วิโลกิตาทีสมปโน โหตุติ อธิฏฐานจิตเตน สห ปาตุโรหสิ ฯ
โส ปาจิโนโลกธาตุโต อากนตุวา ภควโต สมสเม อาสเน นิสินโนเอว
อากนตุวา ยานิ ภควตา อิมสฺมี สมากเม จริยวเสน ฉ
สุตตานิ กถิตานิ ฯ เสยฺยถิทํฯ ปุราเภทสุตฺตํ กลหวิวาทสุตฺตํ
จูพฺพยฺหสุตฺตํ (๑) ตฺวภูกํ อิทเมว สมมาปริพพา-
ชนียนฺติ ฯ เตสุ รากจริตเทวตานํ สปปายวเสน กเถตพฺพสฺส
อิมสฺส สุตตสฺส ปวตฺตณฺตํ ปณฺหํ ปุจฺจนฺโต ปุจฺจามิ มุนี
ปหฺุตปณฺณฺติ อิมํ คากมาห ฯ

ตตฺถ ปหฺุตปณฺณฺติ มหาปณฺณํ ฯ ตินฺณนฺติ จตุโรฆ-
ตินฺณํ ฯ ปารคตฺตนิ นินฺพพานปฺปตฺตํ ฯ ปรีนินฺพตฺตนิ สอุปาทิ-
เสสนินฺพพานวเสน ปรีนินฺพตฺตํ ฯ จิตตฺตนฺติ โลกธมฺเมหิ อกมฺปนียจิตฺตํ ฯ
นิกฺขมฺม ฆรา ปนฺชชฺช กามเถติ วตฺถุกาเม ปนฺทิตฺวา ฆราวาสา
นิกฺขมฺม ฯ กถํ ภิกฺขุ สมมา โส โลเก ปรีพฺพเชยฺยาติ โส
ภิกฺขุ กถํ โลเก สมมา ปรีพฺพเชยฺย คจฺเจยฺย วิหเรยฺย
อนฺุปลิตฺโต โลเกน หุตฺวาฯ โลกํ อติกฺกเมยฺยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
เสสเมตฺถ วุตฺตณฺยเมว ฯ

อถ ภควา ยสฺมา อาสวกฺขยฺมปฺปตฺวา โลเก สมมา
ปรีพฺพชนฺโต นาม นตฺถิทํ ตสฺมา ตสฺมี รากจริตาทิวเสน ปรีกฺคหิตะ
ภพฺพปฺกฺคสฺมฺเห ตํเตสํ เตสํ สมานโทสานํ เทวตาคณานํ

๑. พุ. สฺ. ๒๕/๔๒๑๘/๕๐๐-๕๑๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 244

อาจิณฺณโทสปรุพฺพานตฺถิ ยสฺส มงฺกลาติ อารภิตฺวา อรหตฺต-
นิกฺกุเณว จิณฺนาสวปฏิปทํ ปกาเสนฺโต ปณฺณรส กาลาโย
อภาสี ฯ

ตตฺถ ปจฺมกาลาย ตาว มงฺกลาติ มงฺกลสุตฺเต วุตฺตานํ
ทิกฺกุสมงฺกลาทินเมตฺ อธิวจฺนํ ฯ สมฺมุตฺตาติ สฺกุญฺจ อุหตา ปณฺณว-
สตุเถน สมฺมจฺฉินฺนา ฯ อุปฺปาตฺตาติ(๑) อุกฺกาปฺตทิสาทาทาหโย เอวํ-
วิปากา โหนตฺติติ เอวํ ปวตฺตา อุปฺปาตฺตาทินิเวสา ฯ สฺปิณาติ
ปฺพพฺพหสมฺเม สฺปิณํ ทิสฺวา อิทํ นาม โหติ ฯ มชฺฌนฺตีกาทิสฺ
อิทํ วามปฺสฺเสน สยตา ทิกฺกุเจ อิทํ นาม โหติ ฯ ทกฺขิน-
ปฺสฺสาทิหิ อิทํ สฺปิณนฺเตจฺนํ ทิสฺวา อิทํ นาม โหติ ฯ
สุริยาทโย ทิสฺวา อิทนฺติ เอวํ ปวตฺตา สฺปิณาทินิเวสา ฯ
ลกฺขณาติ ทลฺลทลฺกขณวตฺถลกฺขณาทิปาจํ ปจิตฺวา อิมินา อิทํ
นาม โหตฺติติ เอวํ ปวตฺตา ลกฺขณาทินิเวสา ฯ เต สพฺเพปิ พุรฺหมชาเล
วุตฺตนเยเนว เวทิตฺวา ฯ โส มงฺกลโทสวิปฺปหิโนติ อฏฺฐตฺตีส
มหามงฺกลานิ จเปตฺวา อวเสสา มงฺกลโทสา นาม ฯ ยสฺส
ปน เต (๒) มงฺกลาทโย สมฺมุตฺตา โส มงฺกลโทสวิปฺปหิโน โหติ ฯ
อถ วา มงฺกลานญจ อุปฺปาตฺตาทิทอสานญจ ปหีนตฺตา มงฺกล-
โทสวิปฺปหิโน โหติ ฯ น มงฺกลาทิหิ สฺพุทฺธี ปจฺเจติ อริยมคฺเคน (๓)
อริคตฺตฺตา ตสฺมา สมฺมา โส โลกฺ ปรีพฺพเชยฺย ฯ โส จิณฺนาสโว
๑. ย. อุปฺปาทา ฯ ๒. ม. ปเนเต ฯ ๓. ม. อริยมคฺคฺสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพพาชนียสูตตวณฺณนา หน้า 245

สมมา โลเก ปริพฺพชเยย อนุปลิตฺโต โลเกนาติ ฯ

ทฺติยคฺคาถาย รํคํ วินยถ มานุเสสุฯ ทิพฺเพสุ กามesu
จาปี ภิกฺขุติ มานุเสสุ จ ทิพฺเพสุ จ กามคฺเชสุ
อนาคามิมคฺเคน อนุปฺปตฺติ ชฺมมตํ เนนฺโต รํคํ วินยติ (๑) ฯ
อติกกมฺม ภาวํ สเมจฺจ ชฺมมนฺติ เอวํ รํคํ วินยตฺวา ตโต
ปริ อรหตฺตมคฺเคน สพฺพปฺปการโต ปริญฺญาภิสฺมยาทโย
สาเชนฺโต จตฺตจฺเจทมฺปิ สเมจฺจ ชฺมมํ อิมาย ปฺฏิปทาย
ติวิชฺมฺปิ อติกกมฺม ภาวํ สมมา โสติ โสปี ภิกฺขุ สมมา
โลเก ปริพฺพชเยย ฯ

ตฺติยคฺคาถาย อนุโรธวิโรธวิปฺปหีนฺติ สพฺพวตฺถุสฺสพฺพหีนฺราคะ-
โทโสฯ เสสํ วุตฺตนยเมวฯ สพฺพคฺคาถาสฺ จ โสปี ภิกฺขุ
สมมา โลเก ปริพฺพชเยยฺยํ โยเชตฺตพฺพํฯ อิตฺโต ปริ หิ โยชนมฺปิ
อวตฺวา อวุตฺตนยเมว วณฺณยิสฺสาม ฯ

จตฺตคฺคาถาย สตฺตสงฺขารวเสน ทฺวิริํ ปิยญฺจ อปฺปิยญฺจ
เวทิตฺตพฺพํฯ ตตฺถ ฉนฺทฺรํคํ ปฺฏิชฺชปฺปหานนํ หิตฺวาฯ อนุปาทายติ
จตฺตฺติ อฺปาทานนํ กณฺธิ ชฺมมํ อคฺคเหตฺวาฯ อนิสฺสิโต กุหิณฺจิติ
อฏฺฐสฺตเกเทน ตณฺหานิสฺสเยน ทฺวาสมฺมุจฺจเกเทน ทฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
จ กุหิณฺจิ รุปาทิสฺสเม ภาเว วา อนิสฺสิโตฯ สํโยชนิเยหิ
วิปฺปมฺตฺโตติ สพฺเพปิ เตภฺมกชฺมมา ทสฺวิธสํโยชนิสฺส วิสยตฺตา
๑. ม. วินยถ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 246

ลัโชนิยาฯ เตหิ สพฺพปฺการโต มคฺคภาวนาย ปริณฺดาตฺตตา
(ปหีนฺตฺตา) จ(๑) วิปฺปมฺคฺโตติ อตฺโถ ฯ ปจฺมปาเทน เจตฺถ
รากลโสปฺปหานํ วุตฺตํฯ ทฺติเยน อุปาทานนินฺตฺสยาภาโวฯ
ตฺติเยน เสสากุสเลหิ อกฺขลวตฺถุหิ จ วิปฺปโมกฺโข ฯ ปจฺเมน
วารากฺโสปฺปหานํฯ ทฺติเยน ตฺตฺปาโยฯ ตฺติเยน เตลลํ
ปหีนฺตฺตา ลัโชนิเยหิ วิปฺปโมกฺโขติ เวทิตฺตฺโพ ฯ

ปญฺจมคฺคาถาย อุปฺธิสฺสูติ ขนฺธฺรูปฺธิสฺสูปิ ฯ อาทานนฺติ
อาทาตฺตพฺพภูเจเน เตเยว วุจฺจนฺติ อนนฺตฺตเนยฺโยติ อนิจฺจาทีนํ
สฺสูทฺธิสฺสูตฺตา อิทํ เสยฺโยติ เกนจิ อนนฺตฺตฺโพ ฯ เตลลํ อุตฺตฺตาน-
ปทตฺถเมว ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ อาทาเนสฺสุ จตฺตฺถมกฺเคเน สพฺพโส
นฺนฺทราลํ วัฒนฺตฺวา โส วินิตฺตฺจณฺนฺทราโค เตสฺสุ อุปฺธิสฺสู น
สฺสารเมตฺติฯ สพฺเพ อุปฺธิ อสฺสารกตฺเตเนว ปสฺสตี ฯ ตโต เตสฺสุ
ทฺตฺตฺพิเรสฺสูปิ นินฺตฺสเยสฺสุ (๒) อนินฺตฺสฺสฺโต อตฺถเนน(๓) วา เกนจิ อิทํ เสยฺโยติ
อนนฺตฺตฺโพ ชินฺนํสวํ ภิกฺขุ สมฺมา โส โลเก ปรีพฺพเชยฺย ฯ

นฺนฺจกฺคาถาย อวิรุทฺโธติ เอเตลลํ คินฺณํ ทฺตฺจฺจริตฺตํ
ปหีนฺตฺตา สฺจฺจริเตหิ สทฺธิ อวิรุทฺโธ ฯ วิทิตฺวา ฆมฺมมฺนฺติ มกฺเคเน
จตฺตฺจจฺจรมํ วัฒนฺตฺวา (๔) นินฺนฺพฺพานปทาภิปตฺถยาโนติ อนฺนฺปาทิสฺเสส-
ขนฺธฺนินฺนฺพฺพานปทํ ปตฺถยมาโน ฯ เสสมตฺตฺตานตฺถเมว ฯ

สฺตฺตฺตมคฺคาถาย อกฺกฺโขติ ทสฺหิ อกฺโขสวตฺถุหิ อภิสตฺโต ฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ยฺ. ทฺตฺตฺเชนปิ นินฺตฺสเยน ฯ

๔. ม. วัฒนฺตฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 248

วุดตฺตนยเมว ฯ

เอกาทสมคากาย อาสวชีโณติ ชีณจตุรธาสโว ฯ ปหีน-
มานโนติ ปหีนนววิธมานโน ฯ รากปถนฺติ รากวิสยภูตํ เตภูมิก-
ธมฺมชาตํ ฯ อุปาติวตฺโตติ ปริณฺญาปหานนํ อติกกฺกนฺโต ฯ
ทนฺโตติ สพฺพทวารวิเสวนํ หิตฺวา อริเยน ทมเถน ทนฺต-
ภูมิปฺปตฺโตติ ฯ ปรีนิพฺพุตฺติ กิเลสคฺคิวุปฺสเมน สตีฏฺโถติ ฯ เสถ
วุดตฺตนยเมว ฯ

ทวาทสมคากาย สทฺโชติ พุทฺธาทิกฺคเณสุ ปรปฺปจฺจย-
วิรหิตตฺตา สพฺพาการสมฺปนฺเนน อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต ฯ
น ปรสฺส สทฺธาย ปฏฺิปรตฺติยํ คมนภาเวน ฯ (๑) ยถาห น
ขฺวาทํ ภนฺเต เอตฺถ ภควโต สทฺธาย กจฺจามิตฺติ ฯ (๒) สุตฺวาติ
โวลิตฺตฺตฺกิจฺจตฺตา ปรมตฺถิกสุตฺตสมฺนฺนาคโต ฯ นิยามทสฺสีติ สํสาร-
กนฺตารมฺมเพห โลก อมตปฺรคามิโน สมฺมตฺตนิยามภูตฺตสฺส มคฺคสฺส
ทสฺสาวิ ฯ ทิฏฺฐมคฺโคติ วุดตํ โหติ ฯ วคฺคคเตสุ น วคฺคสาร์ตี
วคฺคคตา นาม ทฺวาสฏฺฐิติฏฺฐิจิตฺติกา อณฺณมณฺณํ ปฏฺิโถมตฺตา ฯ
เอวํ วคฺคาหิ ทิฏฺฐีหิ คเตสุ สตฺเตสุ น วคฺคสาร์ อิทํ
อุจฺฉิขฺชิสฺสตี ฯ อิทํ ตเถว ภวิสฺสตีติ เอวํ ทิฏฺฐิวเสน อคมนโต ฯ
ปฏฺิฆนฺติ ปฏฺิฆาตกํ ฯ จิตฺตมฺภกฺกนฺติ วุดตํ โหติ ฯ
โทสวิเสสนเมเวตํ ฯ วินยฺยาติ วินยฺวา ฯ เสถ วุดตฺตนยเมว ฯ
๑. สตี. คมนภาเวน ฯ ๒. อจฺ. ปญฺจก. ๒๒/๓๔/๔๒ ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพพาชนียสุตตวณฺณา หน้า 249

เตรสฺมคากาย สํสุทฺธิโนติ สํสุทฺเธน อรหตฺตมกฺเคน
วิชิตฺทิลโส ฯ วิวฺจฺจโหติ วิวฺจฺจราคโหสโมหจฺจทโน ฯ ฌมฺเมสุ
วสีติ จตฺตจฺจฌมฺเมสุ วสีปฺปตฺโต ฯ น หิ (๑) สกฺกา เต ฌมฺมา
ยถา ฌาตา เกนจิ อณฺณถา กาทตฺเตน ชีณาสโว ฌมฺเมสุ
วสีติ วุจฺจติ ฯ ปารคฺคฺติ ปารี วุจฺจติ นิพฺพานํ ฯ ตํ คโต ฯ
สอุปาทิเสสวเสน อธิคโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ อนนฺโชติ อปคตตณฺหา-
จลโน ฯ สงฺขารนิโรธณณกฺสโลติ สงฺขารนิโรโธ วุจฺจติ นิพฺพานํ ฯ
ตมฺหิ ฌาณํ อริยมกฺคปฺลณฺยาฯ ตตฺถ กฺสโลฯ จตฺตฺตตฺตํ
ภาวิตตฺตา เณโกติ วุตฺตํ โหติ ฯ

จฺทฺทสฺมคากาย อตีเตสุติ ปวตฺตี ปตฺวา อติกฺกนฺเตสุ
ปฺลยจฺกขณฺเตสุ ฯ อนนาคเตสุติ ปวตฺตี อปฺปตฺเตสุ ปฺลยจฺกขณฺเตสุ-
เอว ฯ กปฺปาตีโตติ อหํ มมนฺติ กปฺปนํ สพฺพมฺปิ วา ตณฺหา-
ทิกฺขจฺกปฺปํ อตีโตติ ฯ (๒) อติจฺจสุทฺธิปฺลโยติ อตีว สุทฺธิ-
ปฺลโยฯ ก็ อติกฺกมิตฺวาฯ อทฺตตฺตํ ฯ อรหา หิ ยฺวยํ
อวิชชาสงฺขารสงฺขาโต อตีโต อทฺธาฯ ชาตฺชรามรณสงฺขาโต
อนนาคโต อทฺธาฯ วิณฺณณาทิกฺวาปริยฺนโต ปจฺจูปฺปนโน จ อทฺธาฯ
ตํ สพฺพมฺปิ อติกฺกมฺม กงฺขํ วิตฺริตฺวา ปรมฺสุทฺธิปฺปตฺตปฺลโย
หุตฺวา จิโต ฯ เตน วุจฺจติ อติจฺจสุทฺธิปฺลโยติ ฯ สพฺพายตเนหิตี
ทฺวาทสหายตเนหิ ฯ อรหา หิ เอวํ กปฺปาตีตฺตตฺตา
๑. ม. น หิสฺส ฯ ๒. ม. อตีโต ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคฺควณณา หน้า 250

อติจฺจุสฺสทฺธิปฺลฺยตฺตา จ อายตี น กิณฺจิ อายตฺนํ

อุเปติ ฯ เตนาห สพฺพายตเนหิ วิปฺปมฺตฺโตติ ฯ

ปณฺณรสมคฺคาถาย อณฺวาย ปทฺนฺติ เย เต สจฺจจันฺ

จตุโร ปทาติ วุตฺตาฯ เตสุ เอเกกํ ปทํ ปุพฺพภากสจฺจ-

วตฺตาปนปณฺวาย ญตฺวา ฯ สเมจฺจ ฐมฺมนฺติ ตโต ปรี จตุหิ

อริยมคฺเคหิ จตฺสจฺจฐมฺมํ สเมจฺจ ฯ วิวฺภูํ ทิสฺวาน ปทาน-

มาสวานนฺติ อถ ปจฺจเวกฺขณฺณาณฺน อาสวากฺขยสฺสญฺฉิตฺติ วิวฺภูํ

นิพฺพานํ วิวฺภูํ ปากฺกฺมฺนาวฺภูํ ทิสฺวาน ฯ สพฺพุปฺปิณฺํ ปริกฺขยฺยาติ สพฺพเพสฺ

ขนฺธกามคฺคณฺกิลฺลสํกฺขารเกทานํ อุปฺปิณฺํ ปริกฺขิณฺตฺตา กตฺถจฺ

อสฺซขมาโน ภิกฺขุ สมฺมา โส โลเก ปรีพฺพเชยฺย วิหเรยฺยฯ

อนลฺลียนฺโต โลกํ กจฺเจยฺยาติ เทสํ นิฏฺฐาเปสฺสิ ฯ

ตโต โส นิมฺมิโต เทสํ (๑) โธเมนฺโต อทฺธา หิ ภควาติ

อิมํ คาทมาห ฯ

ตตฺถ โย โส เอวฺวiharitฺติ โย โส มงฺคลาทีนํ สมฺมฺหานิตฺวา

สพฺพมงฺคลโทสปปฺทานวิหารีฯ โยปี โส ทิปฺพมานุสฺเสสุ กามฺเมสุ

รํคํ วิเนยฺย ภวาทิกฺกมฺม ฐมฺมาภิสสมยวิหาริตฺติ เอว ตาย ตาย

คากาย นินฺทิตฺถุจฺจภิกฺขุ ทสฺเสนฺโต อาห ฯ เสสฺสิ อุตฺตฺตานตฺถเมว ฯ (๒)

อัย ปน โยชฺนา อทฺธา หิ ภควา ตเถว เอตฺติ ยํ ตฺวํ

ยสฺส มงฺคลา สมฺมฺหตฺตาตีอาทีนํ วตฺวา ตสฺสา ตสฺสา คากาย ปรีโยसान

๑. ม. ฐมฺมเทสํ ฯ ๒. ม. ย. อุตฺตฺตานเมว ฯ

*เล่มที่ 22 สมมาปริพฺพชาชนียสุตฺตวณฺณา หน้า 251

สมมา โส โลกํ ปริพฺพชฺชยฺยตี อวจฺจํ กิการณฺญํ โย
โส เอวํวหาริํ ภิกฺขุญฺจํ โส อุตฺตเมนํ ทมฺเถนํ ทนฺโตจฺจํ สพฺพานิ
จํ ทสฺสปี สํโยชนานิ จตุโร จ โยเค วิตฺตวตฺโต โหติ จ
ตสมมา สมมา โส โลกํ ปริพฺพชฺชยฺย นตฺถิ เม เอตฺถ
วิจิจฺจจฺจตี อิติ เทสนาโถมนคาลมฺปิ วตฺวา อรหตฺตนิญฺเฐเนว
เทสนํ นิญฺจาเปตี จ

สุตฺตปริโยसानเ โภกฺกิสตฺสทสฺสเทวตานิ อคฺคผลปฺปตฺติ (๑)
อโหสิจฺจํ โสตาปตฺติสททาคามิอนาคามิผลปฺปตฺตา ปน คณฺนโต
อสงฺขชฺชยฺยตี จ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกภูทกกา

สมมาปริพฺพชาชนียสุตฺตวณฺณา นิญฺจिता จ

๑. ม. อคฺคผลปฺปตฺติ จ

ธมฺมิกสุตฺตวณฺณนา

เอวมเม สุตฺตนิปาตวณฺณนา ธมฺมิกสุตฺตํ กา อุปฺปตฺติฯ ติฏฺฐมาเน
กิริ ภควติ โลกนาถ ธมฺมิโก นาม อุปาสโก อโหสิ นามเน
จ ปฏิปตฺติยา จฯ โส กิริ สรรณสมฺปนฺโน สีสสมฺปนฺโน
พหุสฺสุโต ปิฏกคฺคตฺตโร อนาคามี อภิญญาลาภี อากาสจาริ
อโหสิฯ ตสฺส ปรีวารวา ปณฺจสตา อุปาสกาฯ เตปี ตาทีสาเอว
อเหตุํฯ ตสฺเสกทิวถํ อุปฺปตฺติกสฺส รโหคตสฺส ปฏิสฺสลิเนสฺส
มชฺฌิมยามาวสานสมเย เอวํ ปรีวิตกฺโก อุตฺปาที ยนฺนุนาหํ
อคาริยอนคาริยานํ ปฏิปํ ปุจฺเจยฺยนฺตํฯ โส ปณฺจที
อุปาสกสฺเตหิ ปรีวูโต ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิฯ
ภควา จสฺส พุยาภาสิฯ

ตตฺถ ปุพฺเพ วณฺณิตปํ (๑) วุตฺตเนยฺเนว เวทิตพุพฺฯ อุปุพฺ
วณฺณยิสฺสามฯ

ตตฺถ ปจฺจมาถาย ตาว กถฺงฺกโรติ กถํ กโรนฺโต กถํ
ปฏิปชฺชนฺโตฯ สาธุ โหตีติ สุนฺทโร อนวชฺโช อคฺคสาธโน
โหตีฯ อุปาสกาเสตี อุปาสกา อิจฺเจว วุตฺตํ โหตีฯ เสสมคฺคโต
ปากฺกเมวฯ อัย ปน โยชฺนา โย วา อคารา อนคารเมตี
ปพฺพชฺติฯ เย วา อคาริโน อุปาสกาฯ เอเตสุ ทฺวิเรสุ สาวเกสุ
กถฺงฺกโร สาวโกว สาธุ โหตีติฯ

๑. ม. ย. วณฺณิตสทิสํฯ

*เล่มที่ 22 รมมิกสุตฺตวณณา หน้า 253

อิทานิ เอวํ ปุฏฺฐสฺส ภควโต พุยากรณสมตฺถตํ ทีเปนฺโต
ตฺวณฺหิตฺติ คาทาทฺวยมาห ฯ

ตตฺถ คตฺตินฺติ อชฺฌาสนคฺคฺติ ฯ ปฺรายนนฺติ นิปฺพตฺตฺติ ฯ
อถ วา คตฺตินฺติ นิรยาทีปญฺจปฺปเกทํ ฯ ปฺรายนนฺติ คตฺติโต
ปฺริ อายนํ คตฺติวิปฺปโมกฺขํ ปฺรินิพฺพานํ ฯ น จตฺถิ ตฺวโลยติ ตยา
สทฺธิโส นตฺถิ ฯ สพฺพิ ตฺวํ ฌาณมเวจฺจ รมฺมํ ฯ ปกาเสสิ สตฺเต
อนุกมฺปมาโนติ ตฺวํ ภควา ยทตฺถิ ฌเยยฺยํ นาม ฯ ตํ อนวเสสิ
อเวจฺจ ปฏฺวิวิษณฺติวาท สตฺเต อนุกมฺปมาโน สพฺพิ ฌาณญ
ชมฺมญฺจ ปกาเสสิ ฯ ยํ ยํ ยสฺส หิตฺติ โหติ ฯ ตํ ตํ ตสฺส อาวิกาสฺสิเยว
เทเสสิเยว ฯ น เต อตฺถิ อจาริยมฺภูจฺจิติ วุตฺตํ โหติ ฯ วิโรจสิ
วิมโลติ ชุมฺรชาทิวิริทโต วิย จนฺโท ฯ รากาทิมลาภาเวน วิมโล
วิโรจสิ ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

อิทานิ เยสิ ตทา ภควา รมฺมํ เทเสสิ ฯ เต เทวปฺตฺเต
กิตฺเตนฺโต (๑) ภควนฺตํ ปัสฺสนฺโต จ อคฺคฺจฺนิ เต สนฺติเกติ
คาทาทฺวยมาห ฯ

ตตฺถ นาคราชา เอราวโณ นามาติ อโย กิร เอราวโณ
นาม เทวปฺตฺโต กามรูปี ทิพฺเพ วิมานे วสติ ฯ โส ยทา
สกุโถ อโยยานกิปฺพิ คจฺจติ ฯ ตทา ทิยทฺตฺตโยชนํ กายํ
อภินิมฺมินฺติวาท เตตฺตฺติส กุมฺภ มาเปตฺวา เอราวโณ นาม หตฺถิ
๑. ม. กิตฺเตตฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 254

โหติฯ ตสฺส เอเกกสฺมี กุมฺภ เทว ทนฺตา โหนฺติฯ
เอเกกสฺมี ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณฺนิโยฯ เอเกกิสฺสา
โปกฺขรณฺนิยา สตฺต สตฺต ปทุมฺนิโยฯ เอเกกิสฺสา ปทุมฺนินฺยา
สตฺต สตฺต ปุปฺพานิฯ เอเกกสฺมี ปุปฺเพ สตฺต สตฺต
ปตฺตานิฯ เอเกกสฺมี ปตฺเต สตฺต สตฺต อจฺจราโย นจฺจนฺติ
ปทุมจฺจราโยเตว วิสฺสุตา สกฺกสฺส นาฏฺกิตฺติโยฯ ยา จ
วิมานวตฺตสฺมิมฺปิ ภมฺนฺติ กณฺณา ปทุมเมสฺสุ ลิกฺขตาติ (๑) อากตาฯ
เตถํ ปน เตตฺถีสกฺกมฺภานํ มชฺเฌ สุตฺตสฺสนกฺกมฺโภ นาม
ทีสโยชนมตฺโต โหติฯ ตตฺถ โยชนปฺปมาโณ มณฺิปลฺลงฺโก
ติโยชนพฺเพชฺชปฺปมณฺเฑเป อตฺถริยติฯ ตตฺถ สกฺโก เทวานมินฺโท
อจฺจราสฺมปริวฺโต ทิพฺพสมฺปตฺติ ปจฺจนฺโกติฯ สกฺเก ปน
เทวานมินฺเท อูยฺยานกัิพฺโต ปญฺินวตฺเต ปฺน ตํ รุปี สํหริตฺวาน
เทวปฺตฺโตว โหติฯ ตํ สนฺธายาห อจฺจณฺิ เต สนฺติเก นาคราชา
เอราวโณ นามาติฯ ชิโนติ สุตฺวาติ วิชิตปาปชฺมุโม เอส ภควาติ
เอวํ สุตฺวาฯ โสปี ตยา มนฺตยิตฺวาติ ตยา สทฺธี มนฺตยิตฺวาฯ
ปญฺหํ ปุจฺจิตฺวาติ อธิปฺปาโยฯ อชฺฌกมาติ อธิอคมาฯ อธิคโตติ
วุตฺตํ โหติฯ สาธฺตฺติ สุตฺวาน ปตฺติธฺโรปติ ตํ ปญฺหํ สุตฺวา
สาธฺ ฆนฺเตติ อภินนฺทิตฺวา ตฺถฺจฺจโรไป คโตติ อตฺถโ ๑

ราชาปี ตํ เวสฺสวโณ กุเวโรติ เอตฺถ โส ยกฺโข
รณฺชนกฺุเจน ราชาฯ วิสาณาย ราชนานฺิยา รชฺชํ การเตตีติ
๑. พุ. วิ. ๒๖/๖๔/๑๑๔ ๑

*เล่มที่ 22 รมฺมิกสุตฺตวณฺณา หน้า 255

เวสฺสวโณฯ ปริมนาเมน กุเวโรติ เวทิตพุโพฯ โส กิร กุเวโร
นาม พุราหุณฺมมหาสาโล หุตฺวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา
วิสาณาย ราชธานียา อธิปติ หุตฺวา นิพฺพุตฺโตฯ ตสฺมา
กุเวโรติ วุจฺจติฯ (๑) วุตฺตํฯ เจตํ อาณานาณฺนียสุตฺเต กุเวรสฺส โข ปน
มาริส มหาราชสฺส วิสาณานาม ราชธานีฯ ตสฺมา กุเวโร
มหาราชา เวสฺสวโณติ (๒) ปวฺจฺจตีติฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมวฯ

ตตฺถ ลียา กสฺมา ปน ทูรตฺเร ตาวตีสภวเน วสนฺโต
เอราวโณ ปจฺมํ อากโตฯ เวสฺสวโณ ปจฺฉาฯ เอกนคฺเร จ
วสนฺโต อัย อูปาสโก สพุพปจฺฉาฯ กถณฺจ โส เตสํ อากมนํ
อณฺณาลิฯ เยน เอวมาหาติฯ วุจฺจเต เวสฺสวโณ กิร ตทา
อนกสฺสสฺสวาพปลฺลงฺกํ ทฺวาทสโยชนํ นาริวาหนํ อภิรุยฺห
ปวาพกฺนตฺตํ อุจฺจาเรตฺวา ทสสฺสสฺสโกณฺนียกฺเขหิ ปริวุโต ภควนฺตํ
ปญฺหํ ปุจฺฉิสฺสามิติ อากาสกฺกวิมานานิ ปริหริตฺวา มกฺเคน มกฺคํ
อากจฺฉนฺโต เวพุกณฺฑกนคฺเร นนฺทมาตาย อูปาสิกาย
นิเวสนสฺส อูปริภากํ สมฺปตฺโตฯ อูปาสิกาย จ อยมานุภาโว
ปริสุทฺทสีลา โหติฯ นิจฺจํ วิกาลโกชนา ปฏฺวิริตาฯ ปิฏฺกตฺตยธารินีฯ
อนาคามิผล ปติฏฺจิตาฯ สา ตมฺหิ สมเย ลีหปฺลชฺร
อุคฺชมาณฺเฑตฺวา อุคฺคกฺกหณฺตถาย มาลฺลเตริโตกาเส จตฺวา อฏฺจก-
ปารายนวกฺเค ปริมณฺฑเลหิ ปทพฺยณฺชเนหิ มฐฺเรน สเรน
ภาสตีฯ เวสฺสวโณ ตตฺถเอว ยานานิ จเปตฺวา ยาว อูปาสิกา
๑. ม. กุเวโร เวสฺสวโณติ วุจฺจติฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๒๑๒/๒๑๔ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 256

อิทมโวจ ภควา มคเชสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจตียะ
ปริจารกโสฬสนนํ พุราหุมนานนฺติ นิคมนํ อภาสึฯ ตาว
สพฺพํ สุตฺวา วคฺคปริโยสานเณ สฺวณฺณมฺหิํชฺสทิสํ (๑) มหาขนฺธํ (๒)
ปคฺคเหตุวา สาธุ สาธุ ภคินีติ สาธุการมกาสึฯ (๑) สา โภ
เอตฺถาติ อหฯ อหํ ภคินี เวสฺสวโณติฯ อุปาสิกา กิร
ปจฺมํ โสตาปนฺนา อโหสิฯ ปจฺจมา เวสฺสวโณฯ ตํ โส ชมฺมโต
สโหทรภาวํ สนฺชาย อุปาสิกํ ภคินีวาทเณ สมฺพาทจฺรติฯ
อุปาสิกาย จ วิกาโล ภาทิก ภทฺรมุข ยสฺส ทานิ กาลํ มณฺณสีติ วุตฺโต
อหํ ภคินี ตยิ ปสนฺโน ปสนฺนาการิ กโรมีติ อหฯ เตนหิ
ภทฺรมุข มม เขตฺเต นิปฺพนนํ สาลิํ กมฺมกรา อหริตฺถํ น
สกุโณนฺติฯ ตํ ตว ปริสาย อาณาเปหิติฯ โส สาธุ ภคินีติ
ยกฺখে อาณาเปสิฯ เต อพฺพเตรส โภจฺจาคารสฺตานิ ปุเรสิฯ
ตโต ปภฺวติ โภจฺจาคาริ อุนํ นาม นาโหสิฯ นนฺทมาตฺถุ โภจฺจาคาริ
วียาติ โลเก นิตฺถสฺสนํ อโหสิฯ เวสฺสวโณ โภจฺจาคารานิ
ปุเรตฺวา ภควนฺตํ อุปสงฺกมิฯ ภควา วิกาเล อากโตสีติ
อหฯ อถ ภควโต สพฺพํ อาโรเจสิฯ อิมินา การเณน
อาสนฺนตเรปี จาตุมหาราชิกภวเน วสนฺโต เวสฺสวโณ ปจฺจมา
อากโตฯ เอราวณฺสฺส ปน น กิณฺจจิ อนุตรา กรณฺธิยิ
๑. ม. ย. สฺวณฺณมฺหิํชฺสทิสํฯ ๒. ม. มหฺนฺตํ คีวํฯ
ย. มหฺกฺขนฺธํฯ ๓. ม. ย. สาธุการมกาสึฯ

*เล่มที่ 22 รมมิกสุตตวณณา หน้า 257

อโหสิฯ เตน โส ปจมตฺรึ อากโตฯ

อัย ปน อุปาสโก กิจจาปี อนาคามี ปกตียาว
เอกภตฺติโกฯ ตถาปี ตทา อุโปสถทิวโสติ กตฺวา อุโปสถงฺคานี
อธิฏฺฐาย สายนุหสมยํ สุนิวตฺโต สุปารุโต ปญจสทอุปา-
สทปริวฺโต เขตวนํ คนฺตฺวา รมฺมเทสนํ สุตฺวา อตฺตโน รมฺ
อากมฺม เตสํ อุปาสกานํ สรณสีลอุโปสถานีสํสาทิเกทํ อุปาสก-
รมฺมํ กเถตฺวา เต อุปาสเก อุกฺโขเชติฯ เตสญจ
ตสฺเสว รมฺ มุฏฺฐิหตฺตปฺปมาณปาทกานี ปญจ กปฺปิยมญจสทานี
ปาญฺเฏโกวเรกฺสุ ปญฺจตฺตานี โหนฺติฯ เต อตฺตโน อตฺตโน
โอรกํ ปวิสิตฺวา สมากปฺตฺตี อปฺเปตฺวา นิสีทิสฺสฯ อุปาสโกปี
ตเถวากาสีฯ เตน จ สมเยน สาวตฺถินกรฺ สตฺตปญฺญาส
กฺลสทสทฺสทานี วสนฺติฯ มนุสฺสคณฺนาย อฏฺฐารสโกฏฺฐิมนุสฺสาฯ
เตน ปจฺมยามเ หตฺถิอสุสมนุสฺสเกริสทฺทาทิหิ สาวตฺถินกรฺ
มหาสมฺพุทฺโ วิย เอกสทฺทํ โหติฯ มชฺฌิมยามสมนฺนตฺเร โส
สทฺทโท ปฏฺิปปสุสมฺภตฺติฯ ตมฺปิ กาลเ อุปาสโก สมากปฺตฺติโต
วฏฺฐาย อตฺตโน กุณฺเ อวชฺเชตฺวา เยนํหิ มกฺกสุเขน
ผลสุเขน สุจิตฺโต วิหฺรามิฯ อิทํ สฺขํ กํ นิสฺสาย ลทฺฐนฺติ
จินฺเตตฺวา ภควนฺตํ นิสฺสายาติ ภควติ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
ภควา เอตฺรหิ กตฺเมน วิหาเรน วิหฺรตฺติ อวชฺเชนฺโต ทิพฺเพน
จกฺขุณา เอราวณเวสฺสวณฺเ ทิสฺวา ทิพฺพาย โสตธาตฺยา

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 258

ธมฺมเทศน์ สุตฺวา เจโตปริยฺวาณน เตสํ ปสฺนฺนจิตฺตํ ฌตฺวา
ยฺนฺนฺนาหฺมปิ ภควนฺตํ อุกฺยหิตํ ปฏิปฺทํ ปุจฺเจยฺยนฺติ จินฺตฺสิ ฯ
ตสฺมา โส เอกนคเร วสฺนฺโตปิ สพฺพปจฺจมา อากโตฯ
เอวญฺจ เนลํ อากมฺนํ อญฺญาสิ ฯ เตนาห อคฺจฺฉิ เต สนฺติเก
นาคราชา ฯเปฯ โส จาปิ สุตฺวาน ปตฺติตรูโปติ ฯ

อิทานิ อิทฺโต พหิทฺธา โลกสมฺมเตหิ สมณฺพฺราหฺมणेหิ
อูกฺกฏฺฐภาเวน ภควนฺตํ ปสฺนฺนโต เย เกจฺจเมติ กาทาทุยฺมาห ฯ
ตตฺถ ติตฺถียาติ นนฺทวจฺจสงฺกฺจฺเจหิ (๑) อาทิปุคฺคเลหิ ตีหิ
ติตฺถถเรหิ กเต ทิฏฺฐจิตฺตเถ ชาตา ฯ เตสํ สาสเน ปพฺพชิตา
ปุรณาทโย ฉ สตฺถาโร ฯ ตตฺถ นาฏฺปุตฺโต นิกณฺโจฯ อวเสสา
อาชีวกา (๒) เต สพฺเพ ทสฺเสนฺโต อาหฺ เย เกจฺจเม ติตฺถียา
วาทสีลาติฯ มยํ สมฺมา ปฏิปฺนฺนาฯ อญฺเฆ มิจฺจมา ปฏิปฺนฺนาติ
เอวํ วาทกรณฺสีลา โลกํ มุขสฺตฺตีหิ วิตุทฺนฺตา วิจฺรนฺติ ฯ
อาชีวกา วาติ เต เอกชฺฉมฺมทฺทิฏฺฐิ (๓) ภินฺทิตฺวา ทสฺเสติ ฯ
นาติตรนฺตีติ นาทิกฺกมฺนฺติ ฯ สพฺเพติ อญฺเฆปี เย เกจฺ
ติตฺถียสวาทโยฯ เตปี ปรีคฺคณฺหนฺโต อาหฺ ฯ จิตฺโต วชนฺตํ
วียาติ ยถา โกจฺจิ จิตฺโต คตฺติวิกโล สีมฺคามินํ ปุริสํ คจฺจนฺตํ
นาติตเรยฺยฯ เอวํ เต ปญฺญาคตฺติยา อภาเวน เต เต
อตุลฺปฺเปเท พุชฺฉิตฺตํ อสฺสโกนฺดา จิตาฯ อติชฺวนปฺญญํ ภควนฺตํ
๑. ม. ...สงฺกฺจฺเจหิ ฯ ๒. ม. อาชีวกาติ ฯ ๓. ม. เอกชฺฉมฺมทฺทิฏฺฐิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 260

นินฺนินานิ กิร ปณฺจภิกฺขุสฺตานิ โหฺนฺติฯ ตานิ ทสฺเสนุ โต
ยาจติ ฯ อุปาสกา จาปีติ อตฺตโน ปริวารเ อญฺเณ จ
ทสฺเสติ ฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ

อถ ภควา อนคาริยปฏิปทํ ตาว ทสฺเสตฺถุ ภิกฺขุ
อามนฺเตตฺวา สฺฆาถ เม ภิกฺขโวติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ ชมมํ ชฺฐิตํ ตณฺจ จรต สพฺเพติ กิเลสํ ชฺฐนาตีติ
ชฺฐโตฯ เอวรूपํ กิเลสชฺชนกํ ปฏิปทาชมมํ สาวยามิ (๑) โวฯ ตณฺจ
มยา สาวิตฺติ สพฺเพ จรต ปฏิปชฺชตฺถ มา ปมาทิตฺถาติ วุตฺติ
โหติ ฯ อิริยาปณฺติ คมนาทิ จตฺตพฺพิชฺชํ ฯ ปพฺพชิตานุโลมิกนฺติ
สมณสารูปปี สติสมฺปชฌยตฺตํ ฯ อรณฺเณ กมฺมฏฺจานานุโยค-
วเสน ปวตฺตเมวาทิ อปเร ฯ เสเวถ นนฺติ ตํ อิริยาปลํ
ภเชยฺย ฯ อตฺถทโสติ (๒) หิตานุปลฺสฺสี มติมาติ (๓) พุทฺธิมา ฯ เสสเมตฺถ
คถาย ปากฺกเมว ฯ

โน เว วิกาเลติ เอวํ ปพฺพชิตานุโลมิกํ อิริยาปลํ
เสวมาโน จ ทิวามชฺชนนฺติกวีตฺติกมฺมํ อุปาทาย วิกาเล น
จเรยฺย ภิกฺขุฯ ยุตฺตกาเล เอว ปน คามํ ปิณฺฑทาย จเรยฺย ฯ
กึการณฺฯ อกาลจารี หิ สชฺชนฺติ สงฺคาติฯ (๔) อกาลจารี ปุคฺคกั
รากลสงฺคาทโย อนนฺเต สงฺคา สชฺชนฺติ ปริสฺสชฺชนฺติ อุปคฺคหฺนฺติ (๕)
อลฺลียนฺติ ฯ ตสฺมา วิกาเล น จรณฺติ พุทฺธาฯ ตสฺมา เย
๑. ม. สาวยามิ ฯ ๒. ม. อตฺถทโส ฯ ๓. ม. มติมาติ ฯ
๔. ม. สงฺคา ฯ ๕. ม. อุปคฺคหฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 รมมิกสุตตวณณา หน้า 261

จตุสจฺจพฺพุธา อริยปฺปคฺคลาฯ น เต วิกาเล ปิณฺฑทาย
จฺรณฺตีติ ฯ เตน กิร สมเยน วิกาลโกชนสิกฺขาปทํ อปฺปณฺณตฺตํ
โหนฺติฯ ตสฺมา รมฺมเทสฺนาวเสน เจตฺถ ปุณฺธุชนานํ อาทีนํ
ทสฺเสนฺโต อิมํ คาลมาห ฯ อริยา ปน สห มคฺคปฺปฏิลาภาเอว
ตโต ปฏฺฐิวิรตา โหนฺติฯ เอสา รมฺมตา ฯ

เอวํ วิกาลจฺริยํ ปฏฺฐิเสเชตฺวา กาลํ จฺรณฺเตนาปี เอวํ
จฺริตพฺพนฺติ ทสฺเสนฺโต อาห รุปา จ สทฺทา จาติ ฯ

ตสฺสสตฺโถ เย เอเต รุปาทโย นานปฺปการกํ มทํ ชเนนฺตา
สฺสฺเต สมฺมทยนฺติฯ เตสุ ปิณฺฑปาตปาริสฺสุทฺธิสฺสฺตาทิสฺสุ (๑) วุตฺตนเยน
ฉนฺทํ วิโนเทตฺวา ยุตฺตกาเลเนว ปาตราสํ ปวิเสยฺยาติ ฯ เอตฺถ
จ ปาโต อสิตพฺโพติ ปาตราโสฯ ปิณฺฑปาตสฺเสตํ นามํ ฯ
โย ยตฺถ ลพฺภติฯ โส ปเทโสปี ตํโยเคน ปาตราโสติ อิท
วุตฺโต ฯ ยโต ปิณฺฑปาตํ ลภฺติฯ ตํ โอกาสํ คจฺเจยฺยาติ
เอวเมตฺถ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

เอวํ ปวิญฺโจ ปิณฺฑทญฺจ ภิกฺขุ ฯ เป ฯ สงฺกหิตตฺภาโวติ ฯ

ตตฺถ ปิณฺฑทฺนฺติ มิสฺสภิกฺขา(๒) ฯ สาทิ ตโต ตโต
สโมธานฺตฺวา สมฺปิณฺฑทิตฺถุเจน ปิณฺฑโหติ วุจฺจติ ฯ สมเยนาติ
อนฺโตมชฺฉนฺตฺกกาเล ฯ เอโก ปฏฺฐิกุมฺมาติ กายวิเวกํ สมฺปาเทนฺโต
อทฺติโย นีวตฺตติตฺวา ฯ อชฺฉตฺตจฺนฺตีติ ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา
๑. ม. อ. ๑๔/๘๓๗/๕๓๓ ฯ ๒. ส. มิสฺสภิกฺกตฺตํ ภิกฺขุ ฯ
ม. มิสฺสภิกฺกํ ฯ

*เล่มที่ 22 รมมิกสุตฺตวณณา หน้า 263

ยสุมา เต ปฏิเสนินฺดา จิตฺตํ ตตฺถ คมนฺตึฯ ยตฺถ คตฺ
สมถวิปัสสนานํ ทูเร โหตีติ ฯ

เอวํ ปริตฺตปฺลยาปวตฺตี ทสฺเสตฺวา อิทานิ มหาปฺลยา-
ปวตฺตี ทสฺเสนฺโต อาห ปิณฺฑํ วิหารํ ฯเปฯ วรปฺลยสวโกติ ฯ

ตตฺถ วิหารเณ ปฏิสฺสโยฯ สยนาสเน มลฺยปฺจฺนตึฯ ตีหิปี
ปเทหิ เสนาสนเมว วุตฺตนฺติ ฯ อาปนฺติ อุทกํ ฯ สงฺฆาฏฺฐิ-
ปวาหนนฺติ ปัสุมลาทีโน สงฺฆาฏฺฐิรชฺส โชรณํ ฯ สุตฺวาน รมฺมํ
สุกฺเตน เทสิตนฺติ สพฺพาสวาทิสฺ(๑) ปฏิสงฺขา โยนิโต จีวรํ
ปฏิเสวติ สีสฺสฺส ปฏิฆาตยาตฺตอาทินา (๒) นเยน ภควตา เทสิตํ
รมฺมํ สุตฺวาฯ สงฺขาย เสเว วรปฺลยสวโกติ เอตฺ(๓) อึช
ปิณฺฑนฺติ วุตฺตํ ปิณฺฑปาตึฯ วิหาราทีหิ วุตฺตํ เสนาสนํฯ
อาปมฺุเขน เทสิตํ คิลานปจฺจยํฯ สงฺฆาฏฺฐิยา จีวรนฺติ จคฺคฺพิชฺมปี
ปจฺจยํ สงฺขาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยาตฺตอาทินา (๔) นเยน
ปจฺจเวกฺขิตฺวา เสเว วรปฺลยสวโกฯ เสวิตุํ สกฺกณฺเยย วรปฺลยสฺส
ตถาคคฺสฺส สวโก เสกฺโข วา ปุณฺชฺชโน วาฯ นิปฺปริยาเยน
จ อรหาฯ โส หิ จตฺตราปฺสฺเสโน สงฺขาเยกํ ปฏิเสวติฯ
สงฺขาเยกํ อธิวาเสติฯ สงฺขาเยกํ ปรีวชฺเชติฯ สงฺขาเยกํ วิโนเทตีติ(๕)
วุตฺโตฯ ยสุมา จ สงฺขาย เสวี วรปฺลยสวโกฯ ตสฺมา

๑. ย. ปพฺพาสวาทิสฺ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๔/๑๗ ฯ

๓. ย. เอวํ ฯ ๔. ม. ม. ๑๒/๑๔/๑๘ ฯ ๕. ที. ปา. ๑๑/๒๓๖/๒๓๖ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 264

หิ ปินฺนเตฯ เปฯ ยถา โปกฺขเร วาริพินฺนุฯ ตถา โหตีติ
เวทิตฺตฺโพฯ

เอวํ จินฺนํ สวปฏิปตฺตี ทสฺเสนฺโต อรหตฺตนิฏฺเณ
อนคาริยปฏิปทํ นิฏฺฐาเปตฺวา อิทานิ อคาริยปฏิปทํ ทสฺเสตฺถ
กหฺภูจฺจวตฺตํ ปน โวตีอาทิมายฯ

ตตฺถ ปจฺมกถาย ตาว สวโกตี อคาริยสวโกฯ
เสถํ อุตฺตทานตฺถเมวฯ อัยฺ ปน โยชนา โย มยา อิตฺโต
ปฺพุเพ เกวโล อพฺยามีสุโส สกโล ปริปฺปณฺโณ ภิกฺขุชฺรมฺโม กถิตฺตฺตฯ
เอส เขตฺตวตฺตฺตฺวาทีปริศฺคเหที สปริศฺคเหเน น ลพฺภาผสฺเสตฺถ
น สกฺกา อธิคฺนตฺตฺนฺติฯ

เอวํ ตสฺส ภิกฺขุชฺรมฺมํ ปฏิเสเชตฺวา กหฺภูจฺจวตฺตํ
ทสฺเสนฺโต อาห ปาณํ น เหนตีฯ

ตตฺถ ปุริมจฺจฺเฒเน (๑) ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺธา ปาณาติปาตา เวรฺมณฺี
วฺจฺจตา ปจฺฉิมจฺจฺเฒเน(๑) สตฺเตสฺสุ หิตปฏิปตฺตีฯ ตติยปาโท เจตฺถ
ขคฺควิสาณสฺสุเต (๒) จตฺตฺถปาเท ถาวรตฺสเกโท เมตฺตสฺสุตฺตวณฺณนํ (๓)
สพฺพปฺปการโต วณฺณิตฺโตฯ เสถํ อุตฺตทานตฺถเมวฯ อฺุปฺปฏิปาฎิยา
ปน โยชนา กาทพฺพา ตสฺถาวเรสุ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฺทำ
น เหน น มาตเยยฺย นานุชฺญณฺาติฯ นิธาย ทณฺฺทานฺติ
อิตฺโต วา ปรี วตฺเตยฺยาตี ปาจฺเสโส อหริตฺตฺโพฯ อิตฺรถา

๑. ยฺ. ปุริมจฺจฺเฒเน ปจฺฉิมจฺจฺเฒเนฯ

๒. ยฺ. สฺ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๑ฯ ๓. ยฺ. สฺ. ๒๕/๓๐๘/๓๕๓ฯ

*เล่มที่ 22 ธรรมิกสุตตวณณา หน้า 265

หีน ปุพเพนาปริ สนธิยิตติ ฯ

เอวํ ปจฺมสิกฺขาปทํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ทฺวยสิกฺขาปทํ
ทสฺเสนฺโต อาห ตโต อทินฺนุนฺติ

ตตฺถ กิณฺจิติ อปปี วา พหุ วา ฯ กฺวจิติ คามे
วา อรณฺเณ วา ฯ สาวโกติ อคาริยสาวโก ฯ พุชฺฌมาโนติ
ปรสฺนตฺกมิตฺนฺติ ชานมาโน ฯ สพฺพิ อทินฺนํ ปรีวชฺชเยยฺยติ
เอวํ หิ ปรีวชฺชมาโน (๑) สพฺพิ อทินฺนํ ปรีวชฺชเยยฺย ฯ โน อณฺณถาติ
ทีเปติ ฯ เสสเมตฺถ วุตฺตนยฺยจ ปากฺกฺญจาทิ ฯ

เอวํ ทฺวยสิกฺขาปทมฺปิ ติโกฏฺฐิปรีสุทฺธํ ทสฺเสตฺวา อุกฺกฏฺจ-
ปรีจฺเฉทโต ปฏฺติ ตติยํ ทสฺเสนฺโต อาห อพฺรหฺมจริยฺนฺติ ฯ

ตตฺถ อสมฺภุณฺนฺโตติ อสฺกโกนฺโต ฯ

อิทานิ จตฺตฺถสิกฺขาปทํ ทสฺเสนฺโต อาห สภฺกฺกโต วาติ ฯ

ตตฺถ สภฺกฺกโตติ สนฺถาคาราทิกโต ฯ ปรีสภฺกโตติ

ปฺปคมชฺชกโต ฯ เสสเมตฺถ วุตฺตนยฺยจ ปากฺกฺญจาทิ ฯ

เอวํ จตฺตฺถสิกฺขาปทมฺปิ ติโกฏฺฐิปรีสุทฺธํ ทสฺเสตฺวา ปญฺจมํ
ทสฺเสนฺโต อาห มชฺชยฺยจ ปานฺนฺติ ฯ

ตตฺถ มชฺชยฺยจ ปานฺนฺติ คาถาพนฺธสุขตฺถํ เอวํ วุตฺตํ ฯ

อัยํ ปนฺตฺโต มชฺชปानฺนฺจ น สฺมาจเรยฺยติ ฯ ธรรมํ อิทนฺติ (๒)

อิมํ มชฺชปानเวรมณฺธิธรรมํ ฯ อุมฺมาทนฺนฺตฺนฺติ ฯ

๑. ม. ปฏฺฐิปชฺชมาโน ฯ ๒. ม. อิมนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬาคุควณณา หน้า 266

โย หิ สพุพลหุโก มชฺชปานสฺส วิปาโกฯ โส มนุสฺสภูตสฺส
อุมมตฺตกสฺวตฺตนิโก โหติฯ อิติ น วิทิตฺวาติ อิติ น มชฺชปานํ
ถตฺวาฯ เสสเมตฺถ วุตฺตณยถจ ปากฺกญฺจาติฯ

เอวํ ปญฺจมสฺทิกขาปทฺมปิ ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺธํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
ปฺริมสฺทิกขาปทานมฺปิ มชฺชปานเมว สงฺกิลฺเสทฺถวญฺจ เวยฺยกรญฺจ (๑)
ทสฺเสตฺวา ทพฺพหฺตรํ ตโต เวยฺยมณฺธิยํ นิโยเชนฺนโต อาท มทา
หิ ปาปานิ กโรนฺตฺติติฯ

ตตฺถ มทาติ มทเหตุฯ หิกาโร นิปาโต ปทปฺปฺรณฺมตฺโตฯ (๒)
ปาปานิ กโรนฺตฺติติ ปาณาติปาตาหิณี สพุพากุสลานิ กโรนฺตฺติติฯ
อุมฺมาทํ โมहनฺตฺติ ปรโลเก อุมฺมาทํ อิทโลเก โมहनํฯ
เสสฺมุตฺตทานตฺถเมวฯ

ตตฺถ อพฺรหฺมจฺริยาติ อเสฏฺฐจฺริยญฺจตาฯ เมณฺนาติ เมณฺน-
ธมฺมสมาปตฺติโตฯ รตฺตี น ญฺญเชยฺย วิกาลโกชนนฺตฺติ รตฺติมฺปิ
น ญฺญเชยฺยฯ ทิวาปี กาลาติกฺกนฺตฺติโกชนํ น ญฺญเชยฺยฯ
น จ คนฺธนฺตฺติ เอตฺถ คนฺธกฺคหณฺน วิเลปนจฺจณฺณาหิณีปี
คหิตาเนวาติ เวทิตพฺพานิฯ มญฺเจติ กปฺปิยมญฺเจฯ สนฺถเตติ
ตญฺญิกาทิหิ กปฺปิยตฺถรณฺเห อตฺถเตฯ ฉมายํ ปน โคณกาหิ-
สนฺถตฺตยปี วญฺญติฯ อญฺจจฺจกฺกนฺตฺติ ปญฺจจฺจกฺกํ วิย ตฺริยํฯ
น อญฺควินิมุตฺตํฯ (๓) ทุกฺขนฺตฺตุนาติ วญฺญทุกฺขสฺส อนฺตคเตนฯ

๑. ม. ย. เกทกริฯ ๒. ม. หิกาโร ปทปฺปฺรณฺมตฺเต นิปาโตฯ

๓. ย. น อญฺควินิมุตฺตํฯ

*เล่มที่ 22 รมมิกสุตตวณณา หน้า 267

เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ ปจฺฉิมทฺตํ ปน สงฺคีติการเกหิ

วุตฺตนฺตปิ อาหุ ฯ

เอวํ อุโปสถกานิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อุโปสถกาลิ

ทสฺเสนฺโต อาห ตโต จ ปกฺขสฺสาติ ฯ

ตตฺถ ตโตติ ปทปฺรณมตฺเต นิปาโต ฯ ปกฺขสฺสฺวสฺส-

โปสถนฺติ เอวํ ปฺรปฺเทน โยเชตพฺพิ ปกฺขสฺส จาตุทฺทสี

ปฺลจทฺทสี อฏฺฐมฺินฺติ เอเต ตโย ทิวเส อุปฺวสฺส อุโปสถิ ฯ เอตํ

หิ (๑) อฏฺฐงฺกิกิ อุโปสถิ อุปคฺมม วสฺติวาทิ ฯ ปาฎิหาริก(๒)-

ปกฺขญฺจาติ เอตฺถ ปน วสฺสฺพนายิกาย ปฺริมภาเค

อาสาพฺพมาโส ฯ อนฺโตวสฺเส ตโย มาสา ฯ กตฺติกมาโสติ อิเม

ปฺลจ มาสา ปาฎิหาริยปกฺโขติ วุจฺจนฺติ ฯ อาสาพฺพกตฺติก-

ผกฺคณฺมาสา ตโย เอวาทิ อปฺเร ฯ ปกฺขุโปสถทิวสานํ ปฺริมปจฺฉิม-

ทิวสวเสน ปกฺเข ปกฺเข เตรสีปาฎิปทสฺตคฺมินวมิสงฺขาตา

จตฺตาโร จตฺตาโร ทิวสาติ อปฺเร ฯ ยํ รุจฺจติ ฯ ตํ กเหตุพฺพิ ฯ สพฺพิ

วา ปน ปุณฺณกาเมน ภาวิตพฺพิ ฯ เอวเมตํ ปาฎิหาริยปกฺขญฺจ

ปสนฺนมานโส อฏฺฐงฺกุเปตํ (๓) สฺสมตฺตรูปํ สฺสปฺริปฺนฺณรูปํ เอกมฺปิ

ทิวสํ อปฺริจฺจขฺนฺโต อฏฺฐงฺกุเปตํ อุโปสถิ อุปฺวสฺสาติ

สมฺพนฺธิตพฺพิ ฯ

เอวํ อุโปสถกาลิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ เตสุ กาเลสฺสุ เอตํ

๑. ม. หิสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ยฺ. ปาฎิหาริย... ฯ

๓. ม. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต จุฬวคฺควณณา หน้า 268

อุโปสถิ อูปวสุส ยิ กาคพฺพิฯ ตํ ทสฺเสนฺโต อาห ตโต
จ ปาโตติ ฯ

เอตฺถาปี ตโตติ ปทปฺปฺรณมคฺเต นิปาโตฯ อนนฺตรภูเจ
วฯ อถาติ วุตฺตํ โหติ ฯ ปาโตติ อปรชฺชทิวสปฺพุพฺพภาเค
อุปฺวตฺถุโปสโถติ (๑) อูปวสฺติอุโปสโถ ฯ อนนฺนาติ ยาคฺคฺคตฺตาทีนา ฯ
ปาเนนาติ อฏฺฐวิธปาเนน ฯ อนฺนโมทมาโนติ อนฺนปโมทมาโนฯ
นิรนฺตรํ โมทมาโนติ อตฺโถ ฯ ยถารหนฺติ อตฺตโน อนฺนรฺูเปนฯ
ยถาสตฺติ ยถาพลนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ สํวิภเชถาติ ภาเชยฺย (๒)
ปติมานะยฺย ฯ เสสํ ปากฺกเมว ฯ

เอวํ อูปวตฺถุอุโปสถสฺส กิจฺจํ วตฺวา อิทานิ ยาวชีวิกํ
กรฺวตฺตํ อาชีวาปาริสฺสุทฺธิณฺจ กเถตฺวา ตาย ปฏฺิปปทาย
อธฺคินตพฺพภูจานํ ทสฺเสนฺโต อาห ฐมฺเมน มาตาปีตโรติ ฯ

ตตฺถ ฐมฺเมนาติ ฐมฺมลทฺุเชน โภเคน ฯ ภเรยฺยาติ โปเสยฺย ฯ
ฐมฺมิกํ โส วณฺชิชนฺติ สตฺตวณฺชิชาสตฺถวณฺชิชาวิสวณฺชิชามํสวณฺชิชา-
สุรราวณฺชิชาติ อีมา ปญฺจ อฐมฺมวณฺชิชา วชฺเชตฺวา อวเสสา
ฐมฺมิกวณฺชิชาฯ วณฺชิชามฺุเชน เจตฺถ กสิโสรฺกฺขาที อปโรปี
ฐมฺมิโก โวหาโร สจฺจหิโต ฯ เสสมุตฺตานตฺถเมว ฯ อยิ ปน
โยชนา โส นิจฺจสีลอุโปสถสีลทานฐมฺมสมนฺนาคโต อริยสาวโก
ปโยชเย ฐมฺมิกํ วณฺชิชํฯ ตโต ลทฺุเชน จ ฐมฺมโต อนเปตฺตฺตา
๑. ม. อูปวตฺถุโปสโถติ ฯ ๒. สี. ยฺ. โภเชยฺย ฯ

*เล่มที่ 22 ฌมฺมิกสุตฺตวณฺณนา หน้าที่ 269

ฌมฺเมน โภเคน มาตาปิตโร ภเรยฺยฯ อถ โส คิหิ เอว
อปฺปมตฺโต อาทิโต ปภฺวติ วุตฺตํ อิมํ วุตฺตํ วุตฺตยฺนฺโต กายสฺส
เกทา เย เต อตฺตโน อากาย อนุชการิ วิธเมตฺวา
อาโลกกรณฺเณน สยฺมปฺภาติ ลทฺชนามา ฉ กามาวจรเทวาทฺ เต
สยฺมปฺเภ นาม เทเว อุเปติ ภชฺติ อลฺลียติฯ เตสํ นิพฺพตฺตภูจฺจาน
นิพฺพตฺตตีติ ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุทฺทกภูจกถาย

ฌมฺมิกสุตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

นิฏฺฐิตอ จ ปรมตฺถโชติกา สุตตนิปาตวณฺณนาย

ทฺติโย วคฺโค

นามน จูพวคฺโคติ ฯ

ตสฺสทฺทานิ

รตนามคฺนฺโช หิริ จ

มจฺจลํ สุจฺจิลเมน

กปิโต พฺราหฺมโณปิ จ

นาวา กิสิลอุจฺจานโน

ราหุโล ปฺน วจฺจิสฺโส

ปริพฺพาชนิโย ตถา

ฌมฺมิกญจ วิทฺโณ อหุ ฯ

จูพวคฺคณฺหิ จูทฺทสาตี(๑) ฯ

๑. พุ. ส. ๒๕/๓๓๓/๓๕๕ ฯ

สุตตนิปาเต มหาคฺควณฺณา

ปพฺพชฺชาสุตฺตวณฺณา

ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามีติ ปพฺพชฺชาสุตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติ๑
ภควติ กิร สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต อายสฺมโต อานนฺทสฺส
ปริวิตฺถโก อุทฺปาที สาริปฺปุตฺตาทีนํ มหาสาวกานํ ปพฺพชฺชา
กิตฺติตฺตา๑ ตํ ภิกฺขุ จ อุปาสกา จ ชานนฺติ ๑ ภควโต ปน
อกิตฺติตฺตา๑ ยนฺนุนาหํ กิตฺเตยฺยนฺติ ๑ โส เขตฺวเน วิหารเ
อาสเน นิสีทิตฺวา จิตฺตวิชนี คเหตฺวา ภิกฺขุณฺ ภควโต ปพฺพชฺชํ
กิตฺเตนฺโต อิมํ สุตฺตํ อภาสิ

ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา ปพฺพชฺชิ จกฺขุมา

ยถา วิมฺสมานโน โส ปพฺพชฺชํ สมโรจยีติ ๑ (๑)

ตตฺถ ยสฺมา ปพฺพชฺชํ กิตฺเตนฺเตน ยถา ปพฺพชฺชิ๑ ตํ
กิตฺเตตฺตพฺพิ๑ ๑ ยถา จ ปพฺพชฺชิ๑ ตํ กิตฺเตนฺเตน ยถา วิมฺสมานโน
ปพฺพชฺชํ โรจยี๑ (๒) ตํ กิตฺเตตฺตพฺพิ๑ ๑ ตสฺมา ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามีติ
วตฺวา ยถา ปพฺพชฺชิตฺตาทิมาห ๑ จกฺขุมาติ ปญฺจหิ จกฺขุหิ
สมฺปนฺโนติ อตฺถโธ ๑ เสสฺมาทิกาย อุตฺตานเมว ๑

อิทานิ ยถา วิมฺสมานโนติ ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต อหา
สมฺพาโรยฺยนฺติ ๑

๑. ม. อัย คากานตฺถิ ๑ ๒. ม. โรจยี ๑

*เล่มที่ 22 ปพพชชาสุตตวณณา หน้า 271

ตตฺถ สมฺพาโชติ ปุตฺตทาราทิสมปีพเนน กิลสสมปีพเนน
จ กุสลกิริยาย โสกาสรหิโตฯ รัชสฺสายตฺนฺนฺติ กมฺโพชาทโย
วีย อสฺสาทีนํฯ ราคาทิสฺสสฺ อฺปฺปฺตฺติเทโสฯ อพฺโภกาโสติ
วฺตฺตสมฺพาธปฺปฺกฺขภาเวน อากาโส วีย วิวฺญาฯ อิติ ทิสฺวาน
ปพฺพชฺชิตฺติ อิติ ฆฺรราวาสปพฺพชฺชาสุ พฺยาริชรามฺรณฺเหหิ สฺกุญฺจฺตรํ
โจทฺยมาณหฺทโย อาทีนฺวมาณิสฺสจฺจ วิมฺเสตฺวา (๑) มหาภินิฏฺขมฺนํ
นิฏฺขนฺโต (๒) อโนมาณทีตีเร ขกฺเคน เกเส ฉินฺทิตฺวา ตาวเทว
จ ทฺวงฺคฺลฺมตฺตสฺนฺจิตฺตสมณฺสํารุปฺเปสฺมสฺสฺ หุตฺวา ฆฺมฺภิกฺกาเรณ
พฺรหฺมฺนา อฺปฺนิตฺเต อญฺจ ปฺริกฺขารเ คเหตุวา เอวํ นีวาเสตฺพพิ
เอวํ ปารุปีตพฺพนฺติ เกณจิ อนฺนฺสฺสิญฺโจ อนฺนฺกชาติสฺสทฺสฺป-
ปวตฺติเตน อตฺตโน ปพฺพชฺชาจिณฺณเณว สิกฺขาปิยมาโน
ปพฺพชฺชฯ เอกํ กาสาวํ นีวาเสตฺวา เอกํ อุตฺตราสงฺกํ กริตฺวา
เอกํ จีวรํ ขนฺธเ กริตฺวา มตฺติกาปตฺติ อเส ลกฺเคตฺวา (๓) ปพฺพชิตเวสํ
อริญฺจาสิตี วุตฺตํ โหติฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวฯ

เอวํ ภกฺวโต ปพฺพชฺชํ กิตฺเตตฺวา ตโต ปฺริ
ปพฺพชิตปฺปฺปตฺติ อโนมาณทีตีริ หิตฺวา ปธานาย กมฺนํ จ
ปกาเสตฺถุ ปพฺพชิตฺวาน กาเยนาตฺอาที สพฺพมภาสิฯ

ตตฺถ กาเยน ปาปกมฺมํ วิวชฺชยฺตี ติวริ กายทฺวจฺจริตํ
วชฺเชสิฯ วจิทฺทจฺจริตฺนฺติ จตฺตพฺพิริ วจิทฺทจฺจริตํฯ อาชีวํ ปฺริโสชยฺตี
๑. ม. ย. วิมฺเสตฺวาฯ ๒. ม. นิฏฺขมิตฺวาฯ ๓. ม. อาลลฺกเคตฺวาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 272

มิจฺฉาชีวิ หิตฺวา สมฺมาชีวิเมว ปวตฺตยิ ฯ

เอว อชีวภูจกถาสีลํ โสเชตฺวา อโนมานทีตโรโต ตีส
โยชนปฺปมาณํ สุตฺตาเหน อคฺมา ราชคหํ พุทฺโธติ ฯ (๑)

ตตฺถ กิณฺจาปี ยทา ราชคหํ อคฺมาสี ฯ ตทา พุทฺโธ
น โหติ ฯ ตถาปี พุทฺธสฺส ปุพฺพจริยาติ กตฺวา เอว วตฺตํ
ลพฺภติ อีช ราชา ชาโต อีช รัชชํ อคฺคเหสีตีอาทิ
โลกิยโวรหารวณฺณํ วิย ฯ มคฺชานนฺติ มคฺชานํ ชนปทสฺส นกรนฺติ
วตฺตํ โหติ ฯ กิริพฺพชนฺติ อิทฺมปี ตสฺส นามํ ฯ ตํ หิ
ปณฺทวทิสฺสมณฺณวณฺณารอสีคิสิเวปฺปุลลนามกานํ ปณฺจณฺนํ กิรีนํ
มชฺฌเณ วโซ วิย จิตฺ ฯ ตสฺมา กิริพฺพชนฺติ วุจฺจติ ฯ ปิณฺฑทาย
อภิหาระสีตี ภิกฺขุชตฺถาย ตสฺมี นกรเ จริ ฯ โส กิร นกรทฺวารเ
จตฺวา จินฺเตสี สจฺหาหํ รัชโธ พิมฺพิสารสฺส อตฺตโน อากมฺนํ
นิเวเทยฺยํ สุกฺโทนสฺส ปฺตโต สิทฺทตฺโต นาม กุมารโ อากโตติ
พหุมนฺปี เม ปจฺจยํ อภิหเรยฺย ฯ น โข ปน เมตํ ปติรูปํ
ปพฺพชิตสฺส อาโรเจตฺวา ปจฺจยคฺคหณฺ ฯ หนฺนทาหํ ปิณฺฑทาย
จรามิตฺติ ฯ เทวทตฺตยิ ปฺสูกฺลจิวริ ปารุเปตฺวา มตฺติกาปตฺตํ
คเหตฺวา ปาจิณฺทวารเณ นกริ ปวิสีตฺวา อนุมนริ ปิณฺฑทาย
อจริ ฯ เตนหายสฺมา อานนฺโท ปิณฺฑทาย อภิหาระสีตี ฯ
อากิณฺณวรลภฺขโณติ สรีเร อากิริตฺวา วิย จปีตวรลภฺขโณ
๑. ม. พุทฺโธติ ฯ

*เล่มที่ 22 ปพพชชาสุตตวณณา หน้า 273

วิปุลวรรตกขโณ วาฯ วิปุลมปิ หิ อากิณณนุติ วุจจติ ฯ
ยถาห อากิณณลฺหุโธ ปุริโสฯ ธาติเจถว(๑) มกฺขิโตติ ฯ (๒)
วิปุลลฺหุโธติ อตุโธ ฯ

ตมททสาติ ตโต กิร ปริมานิ สตุต ทิวธานี นคร
นภขตุตฺ ฆอสิตฺ อโหสิฯ ตํทิวสํ ปน นภขตุตฺ วิตฺวตุตฺฯ
กมฺมนฺตา ปโยเชตพฺพาติ เกริ จริ ฯ อถ มหาชโน ราชงฺกณ
สนฺนิปติ ฯ ราชปิ กมฺมนฺตํ สํวิทหิสฺสามิติ สีหปณฺขริ
วิวิริตุวา พลกายํ ปสฺสนฺโต ตํ ปิณฺฑาย อภิหารณฺตํ มหาสตุตฺ
อทฺทส ฯ เตนหา อายสฺมา อานนฺโท ตมททสา พิมฺพิสาโรฯ
ปาสาทสฺมี ปติฏฺจฺโตติ ฯ อิมมตฺถํ อภาสธาติ อิมํ อตฺถํ อมจฺจัน
อภาสิ ฯ

อิทานิ ตํ เตสํ อมจฺจัน ภาสิตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต อาห
อิมํ โภณฺโตติ ฯ

ตตุถ อิมฺนุติ โส ราชา โปธิสตุตฺ ทสฺเสติฯ โภณฺโตติ
อมจฺเจ อาลปติ ฯ นิสามธธาติ ปสฺสถ ฯ อภิรุโปติ
ทสฺสนิยงฺคปจฺจฺจโค ฯ พุรหาติ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน ฯ สฺจฺจิติ
ปริสฺสุทฺทจฺจวฺวณฺโณ ฯ จรณฺนาติ कमเนน ฯ

นีจกฺลามีวาทิ นีจกฺลา อิว ปพพชฺโต น โหตีติ
อตุโธ ฯ มกาโร ปทสนฺธิกโร ฯ กุหิ ภิกฺขุ कमิสฺสตีติ อัย

๑. สฺยา. อติเวถว ฯ ๒. ส. ส.๑๕/๓๕๘/๓๐๑ ฯ

บ. ชา. ๒๓/๕๔๓/๒๐๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 274

ภิกฺขุ กุหิ คมิสฺสตีฯ อชฺช กตฺถ วสิสฺสตีติ ชานิตฺุ ราชทูตา
สีหํ กจฺจนตฺุฯ ทสฺสนกามา หิ มยฺ อสฺสาติ อิมินา
อธิปฺปาเยน อาหฯ

คฺคตฺทวารโติ(๑) คฺคตฺทวารโ โอกฺขิตฺตจกฺขุตาเยฯ สฺสํวฺโต
สตียาฯ คฺคตฺทวารโ วา สตียาฯ สฺสํวฺโต ปาสาทิเกน
สงฺฆาฏีจิวรชารณฺนฯ จิปฺปี ปตฺตํ อปฺุเรสีติ สมฺปชานตฺตา
ปฏิสฺสตตฺตา จ อธิกํ อคณฺหนฺโต อถฺ เอตฺตาวตฺตาติ
อชฺฆาตฺยปฺุรณฺน จิปฺปี ปตฺตํ อปฺุเรสีฯ

มฺุณีติ โมนตฺถาย ปฏฺิปนฺนตฺตา อปฺุปตฺตมฺุณีภาโวปี
มฺุณี อิจฺเจว วุตฺโตฯ โลกโวหารณฺ วาฯ โลกียา หิ
อโมนสมฺปตฺตมฺุปี ปพฺุพชิตฺุ มฺุณีติ ภณฺนฺติฯ ปณฺทวํ อภิหารเรสีติ
ตํ ปพฺุพตฺุ อภิรฺุหิฯ โส กิร มนฺุสฺเส ปุจฺฉิ
อิมสฺมี นคเร ปพฺุพชิตฺา กตฺถ วสนฺุตีติฯ อถฺสฺส เต
ปณฺทวสฺส อฺุปริ ปฺุรตฺถาภิมฺุขปพฺุภาเรติ อาโรเจสฺสุฯ ตสฺมา
ตเมว ปณฺทวํ อภิหารเรสี เอตฺถ วาโส ภวิสฺสตีติ เอว
จินฺเตตฺวาฯ

พฺุยคฺคฺุสโกว สีโหว คิริคพฺุภเรติ คิริคฺุหายํ พฺุยคฺุโฆ
วีย จ อฺุสโก วีย จ(๒) สีโหว วีย จ นิสินฺุโนติ อตฺุโถฯ
เอเต หิ ตโย เสฏฺุจา วิคตภยเกรฺวา คิริคพฺุภเร นิสินฺุติฯ
๑. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ย. พฺุยคฺุโฆว อฺุสโกวฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาคฺควณณา หน้า 276

ชนปโท ราชาคิอาทิมหาฯ ตตฺถ หิมวณฺตสฺส ปสฺสโตติ
ภณฺนโต สสฺสสมฺปตฺติเวกฺลฺลาภาวํ ทสฺเสติฯ หิมวณฺตํ หิ
นิสฺสาย ปาสาณวิวรสมฺภวา มหาสาลาปี ปญฺจหิ วุฑฺฒิหิ
วฑฺฒนฺติฯ กิมจฺกํ ปน เขตฺเต วุตฺตานิ สสฺसानิฯ ธนวิริเยน
สมฺปนฺโนติ ภณฺนโต สตฺตหิ รตฺเนหิ อเวกฺลตฺตฺติฯ ปรราชาหิ
อตกฺกนียํ วิรปริสฺสทธิจฺจิตฺภาวํ จสฺส ทสฺเสติฯ โกสลสฺส (๑)
นิเกติโนติ ภณฺนโต นวกราชภาวํ ปฏิกฺขิปปติฯ นวกราชา หิ
นิเกตฺติ น วุจฺจติฯ ยสฺส ปน อาทิกาลโต ปภฺตติ อนุยวเสน
โส เอว ชนปโท นิวาโสฯ โส นิเกตฺติ วุจฺจติฯ ตถารูโป จ
ราชา สฺสทฺโรทโนฯ ยํ สนฺธายาห โกสลสฺส (๑) นิเกติโนติฯ เตน
อนุยวคตฺมปี โภคสมฺปตฺติํ ทิเปติฯ

เอตฺตาวตา อตฺตโน โภคสมฺปตฺติํ ทิเปตฺวา อาทิจฺจา นาม
โคตฺเตนฯ สากิยา นาม ชาตฺยาคิ อิมินา ชาตฺสมฺปตฺติํ จ
อาจิกฺขิตฺวา ยํ วุตฺตํ รณฺณา ททามิ โภเค ภูณฺชสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสํ
ปฏิกฺขิปปนฺโต อาห ตมฺหา กฺลา ปพฺพชฺชิตฺมฺหิฯ น กาม
อภิปรตฺถยฺนฺติฯ ยทฺติ หิ อหํ กาม อภิปรตฺถยฺนฺติฯ น อิทิสํ
ธนวิริยสมฺปนฺนํ ทฺวาสิตฺติสฺสทฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสํ
ปพฺพชฺชยฺนฺติ อยํ กิเรตฺถ อธิปฺปาโยฯ

เอวํ รณฺโณ วจฺนํ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ตโต ปริ อตฺตโน
๑. ม. ย. โกสลสฺสฯ

*เล่มที่ 22 ปุพพชชาสุตตวณณา หน้า 277

ปุพพชชาเหตุ ทสเสนุโต อาห กามเสวาทีนัง ทิสวาฯ เนกขมมัม
ทกุสุ เขมโตติ ฯ เอวัง (๑) ปุพพชชิตอมหิติ อิมินา สมพนุชิตพัพ ฯ
ตตถ จ ทกุสุติ ทิสวาฯ เสสเมตถ อีโต ปุริมกาถาสู จ(๒)
ยัม ยัม น วิจาริตฺฯ ตัม ตัม สพพํ อุตตทานตถตฺตาเอว(๓) น วิจาริตนฺติ
เวทิตพัพ ฯ เอวัง อุตตโน ปุพพชชาเหตุ วตฺวา ปธานตฺถาย
คณฺตุกาโม ราชานํ อามนฺเตนฺโต ปธานาย คมิสฺสามิฯ
เอตถ เม รณฺชติ มโนติ ฯ ตสฺสสตฺโถ ยสฺมาหํ มหาราช
เนกขมมัม ทกุสุ เขมโต ปุพพชชิตฺฯ ตสฺมา ตัม ปรมตฺถเนกขมมัม
นิพฺพานามตฺ สพพชชมนัน อคฺคกุญฺเจน ปธานํ ปตฺถเนนฺโต
ปธานตฺถาย คมิสฺสามิฯ เอตถ เม ปธานเ รณฺชติ มโนฯ น
กามเสวติ ฯ

เอวัง วุตฺเต กิร ราชา โปชิสฺสตฺตํ อาห ปุพฺพเว
เมตํ ฆนฺเต สุตํ สฺวโรทฺถนรณฺโถ กิร ปุตฺโต สิทฺถตฺถกฺมาโร จตฺตารี
ปุพฺพนิมิตฺตานิ ทิสฺวา ปุพพชชิตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติฯ โสหํ
ฆนฺเต ตุมฺหากํ อธิมฺตฺตี ทิสฺวา เอวังปสนฺโน อทฺธา พุทฺธตฺตํ
ปาปฺณิสฺสธาดิ ฯ สาธุ ฆนฺเต พุทฺธตฺตํ ปตฺวา ปจฺมํ มม วิชิตฺ
โอกฺกเมยฺยธาดิ ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุฏกถาย

ปุพพชชาสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. เอตํ ฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. อุตตทานตถตฺตา ฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 279

อิทํ อุตฺตทานเมว ฯ กสฺมา ปน อูปาคโต ฯ มหาปุริโส กิร
เอกทิวสํ จินฺตเสสิ สพฺพทา อาหารํ ปริเยสฺมาโน ชีวิต
สาเปกฺโข โหติ ฯ น จ สกฺกา ชีวิต สาเปกฺเขน อมตํ
อริคนฺตุนฺติ ฯ ตโต อาหารุปฺจฺเจทาย ปฏฺธิปชฺชฺชฺย เตน กิโส
ทฺพฺพณฺโณว อโหสิ ฯ อถ มาโร อัย สมนฺโพชาย มคฺโค
โหติ ฯ น โหตีติ อชานนฺโต อติโฆรํ ตปํ กโรติ ฯ กทาจิ
มม วิสขํ อติกกมเมยฺยติ ภิโต อิทฺถจิทฺถจ วตฺวา วาเรยฺยามิติ
อากโต ฯ เตเนวาท กิโส ตวมสฺย ทฺพฺพณฺโณยฺ สนฺตฺติเก มรณํ
ตวาติ ฯ

เอวณฺจ ปน วตฺวา อถสฺส มรณฺสนฺตฺติกาว่า (๑) สาเวนฺโต อาห
สทฺสฺสกาโก มรณฺสฺสยฺ เอกํโส ตว ชีวิตนฺติ ฯ ตสฺสตุโธ สทฺสฺส
ภากานํ อสฺสาติ สทฺสฺสกาโก ฯ โโก โสยฺ มรณฺสฺส ปจฺจโยติ
ปาสเสโส ฯ เอโก องฺโสติ เอกํโส ฯ อิทํ วุคฺคํ โหติ อัย
อปฺปานกชฺฌานาทิสทฺสฺสกาโก ตว มรณฺสฺส ปจฺจโยยฺ ยํ ตปฺสา
กโรสิ ฯ ตโต ปน เต เอโก เอวภาโก ชีวิตํ เอวํ สนฺตฺติเก
มรณํ ตวาติ ฯ เอวํ มรณฺสฺส สนฺตฺติกาว่า สาเวตฺวา อถ
นํ ชีวิต สมนฺสฺสาเหฺนฺโต อาห ชีวโต(๒) ชีวิตํ เสยฺโย [๓] ฯ
กถํ เสยฺโยติ เจฯ ชีวํ ปุณฺณานิ กาทฺสีติ ฯ อถตฺตนา สมนฺตานิ ปุณฺณานิ
๑. ม. ยฺ. มรณฺสนฺตฺติกาว่า ฯ ๒. ม. ชีว โภ ชีวิตํ
เสยฺโย ฯ ยฺ. ชีว โภ ฯ ๓. ยฺ. เอตฺถนฺตเร กถํ เสยฺโยติ
เจติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 280

ทสฺเสนุโต อห จรโต จ เต พุรหุมจริยฺนฺติ ฯ

ตตฺถ พุรหุมจริยฺนฺติ กาเลน กาลิ เมถุนวิริตี สนฺชายาห ฯ
ชฺหโตติ ชฺหนฺตสฺส ฯ เสสเมตถ ปากฺกเมว ฯ

ทฺกุโ ค มคฺโคติ อิมิ ปน อพฺพคาคํ ปชานวิจฺจนฺทํ
ชเนนุโต อห ฯ ตตฺถ อปฺปานกชฺฌานาทิวหตฺตา ทฺกุเชน
คณตพฺโพติ ทฺกุโ ฯ ทฺกุจิตกายจิตฺเตน กตฺตพฺพตฺตา ทฺกุโร ฯ
สนฺติกรมรณฺเนน ตาทิเสนาปี ปาปฺณิํ อสกฺกุณฺณยฺโต
ทฺุริสมภฺวโติ เอวมตฺโต เวทิตพฺโพ ฯ อิโต ปริ อิมา คธา
ภณิ มาโร ฯ อฏฺฐา พุทฺธสฺส สนฺติเกติ อยิ อฺพพฺพคธา
สงฺกิติกาเรหิ วุตฺตา ฯ สกฺลคธาปีติ เอเก ฯ ภควตาเอว
ปน ปริ วิย อตฺตานํ นิทฺทิสนฺเตน สพฺพเมตฺถ เอวฺชาติกิ
วุตฺตฺนฺติ อยมฺมหาภิ ขนฺติ ฯ ตตฺถ อฏฺฐาติ อฏฺฐาสิ ฯ
เสสฺมุตฺตานเมว ฯ

นฏฺฐคธาถาย เชนตฺถเณนาติ เอตฺถ ปเรตี อนฺตรายกรณฺเนน
อตฺตโน อตฺถเณน ตฺวํ ปาปิเม อคฺโตสิตี อยมฺธิปฺปาโย ฯ
เสสฺมุตฺตานเมว ฯ ชีวํ ปุณฺณานิ กาสฺสิตี อิํ ปน วจฺนํ
ปฏฺิกฺขิปนุโต อณฺมตฺโตปีติ (๑) อิมิ คถมาห ฯ

ตตฺถ ปุณฺณเณนาติ วฏฺฏคามิ มาเรน วุตฺตํ ปุณฺณํ สนฺชาย
ภณฺติ ฯ เสสฺมุตฺตานเมว ฯ

๑. สี่. อณฺมตฺเตนาปีติ ฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 281

อิทานิ เอกังโส ทว ชีวิตนฺติ อิทํ วจัน อารพฺภ
 มารํ สนฺตชฺเชนฺโต อตฺถิ สทฺธาติ อิมํ คาถมาห ฯ ตตฺรารํ
 อธิปฺปาโย อเร มาร โย อนุตฺตเร สนฺตฺวรูปเท อสฺสทฺโธ
 ภเวยฺยฯ สทฺโธปิ วา กุสึโตฯ สทฺโธ อารทฺธวีริโย สมานนฺปิ
 วา ทุปฺปญฺญโลฯ ตํ ตํ ชีวิตมนุปฺจฺจมาโน ภเวยฺยาสึฯ (๑) มยฺหํ
 ปน อนุตฺตเร สนฺตฺวรูปเท โอกปฺปนสทฺธา อตฺถิฯ ตถา
 กายิกเจตฺติกมตฺถิลปรกฺกมตาสงฺขาตํ วีริยํ วชฺริรูปมา ปญฺญา จ
 มม วิชฺชตฺย โส ตํ เอวํ มํ ปหิตตฺตํ อคฺคชฺฆาตฺย (๒) กิ
 ชีวิตมนุปฺจฺจติ กสฺมา ชีวิตํ ปุจฺจติฯ ปญฺญา จ มมาติ
 เอตฺถ จสทฺเทน สติ สมาริ จ ฯ เอวํ สนฺเต เยหิ ปญฺจहि
 อินฺทฺริเยหิ สมนฺนาคตา นิพฺพานํ ปาปฺพนฺตฺย เตสุ เอเกนาปี
 อวิรหิตํ เอวํ มํ ปหิตตฺตํ กิ ชีวิตมนุปฺจฺจติฯ นนุ

เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโยฯ วีริยมารภโต ทพฺหํ
 ปญฺญวณฺตสฺส ฌายีโนฯ ปสฺสโต อุตฺยพฺพญฺนฺติฯ (๓)

เอวํ มารํ สนฺตชฺเชตฺวา อตฺตโน เทหจิตฺตปฺปวตฺตี
 ทสฺเสนฺโต นทีนมปีติ คาถาคฺตฺยมาห ฯ ตมตฺถโต ปากฺกฺเมว ฯ
 อัย ปน อธิปฺปายวณฺณา ยวายํ มม สรีเร
 อปฺปานกชฺฆานวีริยโต วีริยเวคสมฺภูจฺจิตฺโต วาโต วตฺตตฺย โสเก
 คจฺจคฺคายนฺนาทีนํ นทีนมฺปิ โสตานิ อัย วาโต วิโสเสยฺย กิณฺจ

๑. ม. โสภยฺยาสึฯ ๒. ม. อุตฺตมชฺฆาตฺย ฯ
 # ย. มุตฺตชฺฆาตฺย ฯ ๓. พ. ฐ. ๒๕/๑๘/๒๕-๓๐ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 282

เม เอวํ ปหิตตตฺตส จตฺนาพิมตฺตํ โลหิตํ น อุปโสเสยฺย ฯ
 น เกวลญจ เม โลหิตเมว สุตฺตติฯ อปีจ โข ปน ตสฺมี
 โลहितํ สุตฺตमानมฺหิ พุทฺธาพุทฺธเกทํ สรรีรานุกตํ ปิตฺตํฯ
 อสิตปีตาทิจฺฉิจฺฉาทกํ จตฺนาพิมตฺตเมว เสมฺหญจ กิณฺจิจ อปรนฺติ
 ตตฺตกเมว มุตฺตญจ โอลฺลญจ สุตฺตติฯ เตสฺจ สุตฺตมานเนสฺ
 มํสํนิปี จियฺนฺติฯ ตสฺส เม เอวํ อนฺนุปฺพุเพน มํเสสฺ จियฺมานเนสฺ
 กิโยโย จิตฺตํ ปสฺสีทติฯ น เตวว ตปฺปจฺจยา ตํสฺสีทติฯ โส ตวํ
 อีทิสํ จิตฺตมฺชานนฺโต สรรีรมตฺตเมว ทิสฺวา ภณฺสิ กิโส ตวมฺสิ
 พุพฺพณฺโณฯ สนฺติเก มรณฺํ ตวาติฯ น เกวลญจ เม จิตฺตเมว
 ปสฺสีทติฯ อปีจ โข ปน กิโยโย สติ จ ปญฺญา จ สมาริ
 มม ติจฺฉตฺติฯ อณฺุมตฺโตปี ปมาโท วา สมนฺโหมโห วา
 จิตฺตวิกฺเขโป วา นตฺถิฯ ตสฺส มยฺหํ เอวํ วิหรโต เขเกจิ
 สมนฺพฺราหฺมณา อตฺตีตํ วา อทฺธานํ อนาคตํ เอตฺรหิ วา
 โอบกฺกมิกา เวทนา เวทยนฺติฯ ตาสํ นิสฺสสนฺภูตํ ปตฺตตฺตส
 อุตฺตมเวทนํ ฯ ยถา อณฺเณสํ ทุกฺเขน สฺมุจฺจํ อุกกํ อเปกฺขเต
 จิตฺตํ เอวํ ปญฺจสฺส กามกฺุณฺเนสฺ เอกกามมฺปิ นาเปกฺขเต
 จิตฺตํ อโห วตฺตาหํ สฺวโภชนํ ภูณฺชิตฺวา สุขเสยฺยํ สเยยฺยนฺติ
 อีทิสฺนากาเรน มม จิตฺตํ น อุปฺปนฺนํฯ ปสฺส ตวํ มาร
 สตฺตตฺตส สฺวทฺธตฺตนฺติ ฯ

เอวํ อตฺตโน สฺวทฺธตฺต(๑) ทสฺเสตฺวา นิวาเรสฺสามิ นนฺติ

๑. ม. สฺวทฺธตฺ ฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 283

อาคตสุส มารสุส มโนรณณชนตฺถิ มารเสนํ กิตฺเตตฺวา ตาย
อปราชิตภาวํ ทสฺเสนฺนโต กามาเต ปจฺมาเสนาตีอาทิกา
ณ คาลาโย อาห ฯ

ตตฺถ ยสฺมา อาทีโตว อคาริยฺภูเต (๑) สตฺเต วตฺถกามาเมสุ
กิลฺเสกามา โมหยนฺตึฯ เต อภิภูยฺย อนคาริยภาวํ (๒) อุปกตฺตานํ
ปนฺเตสุ วา เสนาสเนสุ อณฺณตฺรณฺณตฺเรสุ วา อธิกฺุสเลสุ
ชฺมเมสุ อรตี อุปฺชชตึฯ วุตฺตลเจตํ ปพฺพิชเตน โข อาวุโส
อภิรตี ทุกฺกรตีฯ (๓) ตโต ปรปฺภีพฺทชฺชิวีกตฺตา ชุปรีปาสา
พาเชตีฯ ตาย พาทิตานํ ปริเยสนตฺตฺนหา จิตฺตํ กิลมยตีฯ อถ
เนสํ กิลนฺตจิตฺตทานมฺปิ ถินมิทฺธํ โอกกมตีฯ ตโต วิเสตฺมณฺชิ-
กจฺจนฺตานํ ทฺวริสฺมภเวสุ อรณฺณวณฺปตฺถेสุ ปนฺเตสุ เสนาสเนสุ
วิหฺรตํ อุตฺตราสสณฺณิตา ภีรฺุ ชายตีฯ เตสํ อฺุสฺสงฺกิตฺตปริสฺงกิตานํ
ทีฆรตฺตํ วิเวกรสฺมณฺสุสาทฺยมานานํ วิหฺรตํ น สียา นฺ โข
เอส มกฺโคติ ปฺภีปฺตฺตึยฺย วิจิกิจฺจนา อุปฺชชตึฯ ตํ วิโนเทตฺวา
วิหฺรตํ อุปฺมตฺตเคน วิเสสชาติคฺเมน มานมกฺขตฺถมฺภา ชายนฺตึฯ
เตปี วิโนเทตฺวา วิหฺรตํ ตโต อธิกฺตรํ วิเสสชาติคฺมํ นิสฺสาย
ลาภสฺกการสิโลกา อุปฺชชตึฯ ลาภาชิมฺุจฺจिता ชฺมมปฺติรฺูปกานิ
ปกาเสนฺตา มิจฺญาขสฺสํ อธิคฺนฺตฺวา ตตฺถ จิตฺตาชาติอาทีหิ
อตฺตานํ อุกกัเสนฺตึฯ ปรี วมฺเณนฺตึฯ ตสฺมา กามาทีนํ
ปจฺมเสนาทีภาโว เวทิตฺพุโป ฯ

๑. ม. อคาริยฺภูเต ฯ ๒. ม. อนคาริยภาวํ ฯ

๓. ส. สฟา. ๑๘/๕๑๒/๓๒๐ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 284

เอวมตฺตํ ทสฺวิธํ เสนํ อุทฺทิสิตฺวา ยสฺมา ตา กณฺหธมฺม-
สมนฺนาคตฺตฺตา กณฺหสฺส นมฺจโน อุปการาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา
นํ ตว เสนาติ นินฺทิตฺสฺนฺโต อาห เอสา นมฺจ เต เสนา
กณฺหสฺสาภิปปหารินิตี ฯ

ตตฺถ อภิปปหารินิตี สมณพฺรหฺมณานํ ฆาตฺนึ นิปฺโปถนึ
อนฺตรายกฺริตี อตฺถโถ ฯ น นํ อสฺสุโร ชินาติฯ เขตฺวา จ
ลกฺเต สฺขนฺติ เอวํ ตว เสนํ อสฺสุโร กาเย จ ชีวิตฺเต จ
สาเปกฺโข ปฺริโส น ชินาติฯ สฺสุโร ปน ชินาติฯ เขตฺวา
จ มกฺกสฺสํ ผลสฺสขณฺจ อธิกฺจฺจติ ฯ ยสฺมา จ ลกฺเต สฺสํ
ตสฺมา สฺสํ ปตฺถยมาโน (๑) อหฺมปิ เอส มฺลชฺชํ ปฺริหเรยฺยํ (๒)
สงฺคามาวจฺรา อนิวตฺตโน ปฺริสา อตฺตโน อนิวตฺตนกภาวํ
ฌาปนตฺถํ สีเส วา ชเช วา อาวฺเช วา มฺลชฺชติณฺณํ พนฺชนฺติฯ
มาโร(๓) อหฺมปิ ปฺริหเรติฯ เจว มํ วเทหิ(๔) ตว เสนาย ปฺราชิตฺสฺส
ชิตฺถมฺม ชีวิตฺตํ ตสฺมา เอวํ ชาเรหิ สงฺคามเม เม มตฺตํ
เสยฺโยฯ ยลฺลเจ ชีเว ปฺราชิตฺตํ เยน ชีวิตฺเตน ปฺราชิตฺโต ชีเวฯ
ตสฺมา ชีวิตฺตา ตยา สมฺมาปฺฏิปนฺนํ อนฺตรายกฺเรน สทฺธิ
สงฺคามเม มตฺตํ มม เสยฺโยติ อตฺถโถ ฯ กสฺมา มตฺตํ เสยฺโยติ
เจฯ ยสฺมา ปฺคาพฺหา เอตฺถ ฯเปฯ สฺพพฺตาฯ เอตฺถ กามาทิกาย (๕)
อตฺตฺถกฺกสนปฺรวมฺภนปฺริโยसानาย ตว เสนาย ปฺคาพฺหา
๑. ม. ปตฺถยมาโน ฯ ๒. ม. ปฺริหเรติ ฯ ๓. ม. ตํ ฯ
๔. ม. ชาเรหิ ฯ ๕. ม. เอตฺถกามาทิกาย ฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 285

นิมุคฺคา อณุปวิภูจฺจา เอเก สมนพฺรหฺมณา น ทิสฺสนฺติฯ สีลาทีหิ
คฺุณเหหิ นปฺปกาสฺนฺติฯ (๑) อณุชฺการิ ปวิภูจฺจา วิย โหณฺติฯ เอเต
เอวํ ปคาพฺหา สมานา สเจปี กทาจิ กรหฺจิ (๒) อุมฺมุชฺชิตฺวา
นิมุชฺชนปฺริโส วิย สาหุ สทฺธาติอาทินา นเยน อุมฺมุชฺชนฺติฯ
ตถาปี ตาย เสนาย อชฺโฆตฺถตฺตฺตา ตถจ มคฺคํ น ชานนฺติฯ
เขมํ นิพฺพานคามินิํฯ สพฺเพปี พุทฺธปจฺเจกพุทฺธาทโย เยน
กจฺจนฺติ สุพฺพตาติ ฯ

อิมิ ปน คาคิ สุตฺวา มาโร ปฺน กิณฺจิ อวตฺวาเอวํ (๓)
ปฏฺกามิ ฯ ปฏฺกนฺเต ปน ตสฺมี มหาสฺตฺโต ตาย ทฺกกรฺการิกาย
กิณฺจิ วิเสสํ อนฺธิกจฺจนฺโต อณุกฺกเมน สียา นฺ โข อญฺโฆ
มคฺโค โปชยาติอาทินิ จินฺเตตฺวา โอฟาริกาทาริ ออาหารेतฺวา
พลํ คเหตุวา วิสาขปฺนุณฺนมทิวเส ปเคว สุชตาตย ปายาสํ
ปฺริภฺลฺลชิตฺวา ภาทฺรวนสณฺฑเฑว ทิวาวิหาริ นิสิทิตฺวา ตตฺถ อญฺจ
สมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตนฺโต ทิวสํ วิดีนาเมตฺวา สายนฺุสมเย
มหาโพธิมณฺฑาทากิมฺุโข คนฺตฺวา โสตฺถิเยน ทินฺนา อญฺจ
ติณฺมุจฺจโย โพธิมฺุเล วิกฺกิริตฺวา ทสสฺหสฺสโลกธาตฺุเทวตาหิ
กตสฺกการพฺหฺมาโน กามิํ ตโจจ นหารุ จ อญฺจิจ จ อวสิสฺสตุ
อุปฺสุสฺสตุ [๔] นิสฺเสสํ สรีเร มิสฺโลหิตนฺติ จตฺรจฺจวิริยิ อธิญฺจิทฺวา
๑. ม. นปฺปกาสฺนฺติ ฯ ๒. ม. อยิํ สทฺโท นตฺถิ ฯ
๓. ม. เอว ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร นิสฺเสลนฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 287

วา(๑) ฯ อามํปตฺตฺนฺติ อามมตฺติกาภาชนํ ฯ (๒) อมฺหนาติ (๓) ปาสาณน ฯ
เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ

อิทานิ เอตฺนฺเต มารเสนํ ภินฺทิตฺวา ตโต ปริ
วิชิตฺสงฺคาโม สมฺปตฺตฺตมฺมราชาภิสฺสโก (๔) อิทํ กริสฺสามิตี ทสฺเสนฺโต
อาห วสึ กริตฺวาติ ฯ

ตตฺถ วสึ กริตฺวา (๕) สงฺกปฺปนฺติ มคฺคภาวนาย สพฺพิ
มิจฺจาสงฺกปฺปี ปหาย สมฺมาสงฺกปฺปสฺเสว ปวตฺตเนน วสึ
กริตฺวา สงฺกปฺปี ฯ สติณฺจ สฺวปฺภูจิตฺนฺติ กายาทีสุ จตฺตฺสฺ จาเนตฺ
อตฺตโน สติณฺจ สฺวญฺจฺ อฺปนฺนิจิตฺํ กริตฺวา เอวํ วสึกตฺสงฺกปฺโป
สฺวปฺตฺติภูจิตฺสฺสตี รฺภูจฺ รฺภูจํ วิจริสฺสามิ เทวมฺนุสฺสเกเท ปฺนฺตฺสาวเก
วินยฺนฺโต ฯ อถ มยา วินยฺมานา เต อฺปนฺมตฺตา ฯเปฯ น
โสจเรฯ ตํ นิพฺพานามตฺตเมวติ (๖) อธิปฺปาโย ฯ

อถ มาโร อิมา คาทาโย สฺวตฺวา อาห มํ (๗) เอวรฺูปี ยฺกฺขํ
ทิสฺวา น ภายสิ ภิกฺขุติ ฯ อาม มาร น ภายามิตี ฯ
กสฺมา น ภายสิตี ฯ ทานาทีนํ ปารมิปฺนฺณานํ กตฺตฺตาติ ฯ
โก เอตํ ชานาติ ทานาทีนํ ตฺวํ อกาสิตี ฯ ก็ เอตฺถ

ปาปิม สกฺขิกิจฺเจนฯ อปิจ เอกสฺมีเยว ภเว เวสฺสนฺตโร หุตฺวา

๑. ม. นากิภาวติ วา ฯ ๒. สึ. อามํ ปตฺตฺนฺติ อามํ มตฺติกาภาชนํ ฯ

๓. ม. อสฺมฺนาติ ฯ ๔. สึ. สมฺปตฺตฺตมฺมราชาภิสฺสโก ฯ

๕. ม. วสึกริตฺวา ฯ ๖. ม. วสึกริตฺวา ฯ ๖. สึ. นิพฺพานามตฺตเมว

สจฺฉิกฺวาติ ฯ ๗. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 288

ยํ ทานมหาสิขํ ตสฺसानุภาเวน สุตตกฺขตฺตํ จหิ ปกาเรหิ
สณฺชาตกมฺปา อยํ มหาปจฺวิเยว สกฺขิํติ เอวํ วุตฺเต
อฺทกปฺริยนฺตํ กตฺวา มหาปจฺวิ กมฺปิ เภรวสทฺทํ มฺลจฺมานาฯ
ยํ สุตฺวา มาโร อสฺนินิปาโต วีย (๑) ภิโต ฐชํ ปณฺาเมตฺวา
ปลาโย สทฺธิํ ปฺริสายฯ อถ มหาปฺริโส ติหิ ยาเมหิ ติสฺโส
วิขฺชา สจฺฉนิกฺริตฺวา อรฺุณฺคฺคฺมเน อนฺกชาตีสํสาริํ ฯเปฯ
ตณฺฺหานํ ขยมขณฺคฺคาติ (๒) อิมํ อฺุทานํ อฺุทานฺสิฯ มาโร อฺุทาน-
สทฺเทน อากนฺตฺวา อยํ พุทฺโธ อหฺนฺติ ปฺฏิขานาติฯ หนฺทาหํ (๓)
อนฺุพฺนฺชามิ อากิสมฺาจาริกํ ปสฺสิตฺตํฯ สจฺสฺส กิณฺจิกายเณ
วา วาจาโย วา ขลิตํ ภวิสฺสติฯ วิเหเจสฺสามิ นนฺติ ปฺุพฺเพ
โพธิสฺตตณฺฺมิยํ จพฺพสฺसानิ อนฺุพฺนฺชิตฺวา พุทฺธตฺตปฺปตฺตํ เอกํ
วสฺสํ อนฺุพฺนฺชิฯ ตโต ภควโต กิณฺจิก ขลิตํ อปสฺสนฺโต
สุตฺต วสฺसानิํติ อิมํ นิพฺเพชณิยคฺคาถาโย อภาสิฯ

ตตฺถ อิตารนฺติ รนฺธิํ วิวริํฯ นาธิคฺจฺฉิสฺสนฺติ
นาธิคฺมิฯ เมทวณฺณนฺติ เมทปฺณฺทสทิสํฯ อนฺุปฺริยคฺคาติ ปฺริโต
ปฺริโต อคฺมาสิฯ มฺุทฺนฺติ มฺุทฺกํฯ วินฺเฑมาติ อธิคฺจฺฉามฯ (๔)
อสฺสาทนาติ สารฺุภาโวฯ วายเสตฺโตติ วายโส เอตฺโตฯ
เสสเมตฺถ ปากฺกเมวฯ

อยํ ปน โยชฺนา สุตฺต วสฺसानิ ภควนฺตํ อิตาราเปกฺโข

๑. ม. อสฺนินิปาโต วียฯ ๒. บ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕ฯ

๓. ม. หนฺทา นํฯ ๔. ม. อธิคฺจฺฉเยชฺยามฯ

*เล่มที่ 22 ปธานสุตตวณณา หน้า 289

อนุพนฺธิ กตฺถจิ อวิหฺนุโต ปทาปทึฯ เอวํ อนุพนฺธิควาปี จ
โอดารํ นาธคฺมิฯ โสหํยถา นาม เมทวณฺณํ ปาสาณํ เมทสฺสณฺธิ
วายโส เอกสฺมี ปสฺเส มุขตฺถนฺทเกน วิชฺฌิตฺวา อสฺสาทํ
อวิหฺนุมาโน อปฺเปว นาม เอตฺถ มุทฺ (๑) วิหฺนุเทมฯ อปี อิตฺ
อสฺสาทนา สียาติ สมฺนฺตา ตเถว วิชฺฌนฺโต อนุปรียายิตฺวา
กตฺถจิ อสฺสาทํ อลทฺธา ปาสาณฺวายนฺติ นิพฺพิชฺช ปกฺกเมยฺย
เอวเมวาทํ ภควนฺตํ กายกมฺมาทิสฺส อตฺตโน ปริตฺตปฺลยฺตตาย
มุขตฺถนฺทเกน (๒) วิชฺฌนฺโต สมฺนฺตา อนุปรียกา อปฺเปว นาม
กตฺถจิ อปริสฺสุทฺทกายสฺมาจาราทิมุทฺภาวํ วิหฺนุเทมฯ กุโธจิ
อสฺสาทนา สียาติฯ เต ทานิ มยํ อสฺสาทํ อลภฺมานา กาโกว
เสถํ อาสชฺช นิพฺพิชฺชาเปม โคตมํ อาสชฺช อเปมาติฯ

เอวํ วทโต กิร มารสฺส สตฺต วสฺसानิ นิปฺผลปริสฺสมํ
นิสฺสาย พลวโสโก อูทปาทึฯ เตนสฺส วิสีทฺมานงฺคปจฺจงฺกสฺส
เพลฺลวปณฺฑุ นาม วิณา กจฺจนฺโต ปติตาฯ ยา หิ สกึ
กุสเลหิ (๓) วาทิตา จตฺตาโร มาเส มรฺฐุสฺสรํ มุญฺจติฯ ยํ
คเหตุวา สกฺโก ปญฺจสิขสฺส อทาสิฯ ตํ โส ปตฺมานมุปี
น พุชฺฉิฯ เตนานฺท ภควา

ตสฺส โสภปเรตสฺส   วิณา กจฺจนฺตา อภสฺสถ
ตโต โส ทุมฺมโน ยกฺโข   ตตฺถเอวณฺตรชายถาติฯ

๑. ม. มุทฺฯ ๒. ม. ปริตฺตปฺลยฺตามุขตฺถนฺทเกนฯ
๓. สී. องฺคุลีหิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 290

สงฺคีติการกา อาหฺสูติ เอเกฯ อมหากํ ปเนตํ น ขมตีติ ฯ

ปรมคฺถโชติกาฯ ขุททกภูจกถาฯ

ปธานสูตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สุภาสิตสูตฺตวณณา

เอวมเม สุตฺตนิ สฺภาสิตสูตฺตํ ฯ อตฺตขมาสยโต จสฺส
อุปฺปตฺติ ฯ ภควา หิ สฺภาสิตปฺปิโยฯ โส อตฺตโน สฺภาสิต-
สมฺมาจารปฺปกาสเนน สุตฺตานิ ทฺวสุภาสิตสมฺมาจารํ ปฏฺิเสเชนฺโต
อิทํ สุตฺตํ อภาสิ ฯ

ตฺตถ เอวมเม สุตฺตนิอาทิ สงฺคีติการวณฺํ ฯ ตฺตถ ตฺตร
โฆ ภควา ฯเปฯ ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุติ เอตํ อปฺพุพฺพฯ
เสสํ วุตฺตณยมเวฯ ตสฺมา อปฺพุพฺพทวณฺณนตฺถํ อิทํ วุจฺจติ ฯ
ตฺตรราติ เทสกาลปฺริทีปนํ ฯ ตํ หิ ยํ สมยํ วิหฺรติฯ ตฺตร
สมเยฯ ยสมฺมิญฺจ อารามे วิหฺรติฯ ตฺตร อารามेติ ทีเปติ ฯ
ภาสิตพฺพชฺชเต วา เทสกาเล ทีเปติ ฯ น หิ ภควา อยฺยเต
เทเส กाले วา ชมฺมํ ภาสติฯ อกาโล โฆ ตาว พาหิยาติ(๑)-
อาทิ เจตฺถ สาธกํ ฯ โขติ ปทปฺปฺรณมตฺเตฯ อวธารณาทีกาลตฺเจ
วา นิปาโตฯ ภควาติ โลกกรฺปฺริทีปนํ ฯ ภิกฺขุติ กถาสวณฺยุต-
ปฺกุคฺคปฺริทีปนํ ฯ อามนฺเตสฺสีติ อาลปี อภาสิ สมฺโพเชสิ ฯ

๑. ขุ. อุ. ๒๕/๔๕/๘๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุภาสิตสุตตวณณา หน้า 291

ภิกขุโวัตติ อามนุตนาการปริทีปนี ตถจ ภิกขุขณีสิตตาทิ-
คุณโยคสิทฺฐตฺตา (๑) วุตฺติ ฯ เตน เนสิ หีนาริกชนเสวิตฺ วุตฺติ
ปกาสเนโต อุทฺตธฺมมภาวนิกคหํ กโรติ ฯ ภิกขุโวัตติ อิมินา
จ กรุณาวิปฺพารโสมฺมมททยนยนนิปาตปฺพุทฺทกเมน วจเนน เต
อตุตฺตโน มุขากิมฺมุข กริตฺวา เตเนว กเถตุกมฺยตาทิปเกน เตสิ
โสตฺถกมฺยตํ ชเนติ ฯ เตเนว จ สมฺโพชนตฺเถ วจเนน
สาธุกสวณมนสิการเปี เต นิโยเชติ ฯ สาธุกสวณมนสิการายตฺตา
หิ สาสนสมฺปตฺติ ฯ อปเรสุปี เทวมนุสฺเสสุ วิชฺชมาเนสุ กสฺมา
ภิกขุ เอว อามนฺเตสิตี เจฯ เชฏฺฐเสฏฺฐจาสนนสทาสนนินฺหิต-
ภาวโต ฯ สพฺพปริสสาธารณา หิ อัย ฌมฺมเทสนาฯ น
ปาฏิปุคฺคคฺลิกาฯ ปริสาย จ เชฏฺฐา ภิกขุ ปจฺมปฺปนฺนตฺตาฯ
เสฏฺฐจาอนคาริยาภาวํ อาที กตฺวา สตฺถุ จริยานุวิธายกตฺตา
จ สกถสาสเน ปฏิกฺคาหกตฺตา จฯ อาสนฺนา ตตฺถ นิสินฺเนสุ
สตฺถุ สนฺตีกตฺตาฯ สทา สนฺนินฺหิตา สตฺถุ สนฺตีกาวจรตฺตาฯ
เตน ภควา สพฺพปริสสาธารณํ ฌมฺมํ เทเสนฺโต ภิกขุเอว
อามนฺเตสิ ฯ อปีจ ภาชนํ เต อิมาย กถาย ยถานุสิญฺจ
ปฏฺธิปตฺติสภาวโตติปี เต เอว อามนฺเตสิ ฯ ภาทฺนเตติ การวาทิ-
วจนเมตฺติ ฯ เต ภิกขุติ ยะ ภควา อามนฺเตสิ ฯ เตเอว (๒) ภควนฺตํ
อาลปฺยมาณา (๓) ภควโต ปจฺจสุโสสนฺติ ฯ

๑. ม. ...อาทิกุณโยคสิทฺฐตฺตา ฯ ๒. ม. เต เอว ฯ

๓. ม. อาลปฺนตา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณนา หน้า 292

จตุหิ องฺเคหีติ จตุหิ การณฺเหหิฯ อวยเวหิ วาฯ มุสา-
วาทาเวรมณฺเฐอาทีนึ หิ จตุตาริ สุภาสิตวาจาย การณฺณานึฯ
สจฺจวจฺจนาทโย จตุตาริ อวยวาฯ การณฺตฺเถ จ องฺคสทฺโทฯ
จตุหิ องฺเคหีติ (๑) นิสฺสกกวจฺนํ โหติฯ อวยวตฺเถ กรณฺวจฺนํ ฯ
สมนฺนาคตาติ สมนฺนุอาคตา ปวตฺตา ยุตฺตา จฯ วาจาติ
สมฺมุตฺตปนวาจาฯ ยา สา วาจา คีรา พุยฺปโถติ (๒) จฯ วาจา (๓)
เนพา กณฺณสุขาติ (๔) จ เอวมาทีสุ อาคจฺจติฯ ยายฺ (๕) ปน
วาจาย เจ กตฺถิ กมฺมฺนฺติ เอวํ วิญฺญตฺติ จฯ ยา จตุหิ
วชิทฺทจฺจริเตหิ อารติ วิรติฯ เปฯ อัยํ วุจฺจติ สมฺมาวาจาติ (๖) เอวํ
วิรติ จฯ ผรฺสววาจา ภิกฺขเว อาเสวิตา ภาวิตา พหุสีกตา
นिरยสํวตฺตนิกา โหตีติ (๗) เอวํ เจตนา จ วาจาติ อาคจฺจติฯ
สา อธิ อนธิปฺเปตาฯ กสฺมาฯ อภาสิตพฺพโตฯ สุภาสิตา
โหตีติ สฺกุญฺจ ภาสิตาฯ เตนฺสฺสา อตฺถาวหนตฺถิ ทีเปติ ฯ
น พุทฺทภาสิตาติ น พุทฺท ภาสิตาฯ เตนฺสฺสา อนตฺถานาวหนตฺถิ
ทีเปติ ฯ อนวชฺชาติ วชฺชสงฺขาตฺราคาทีโทสวิริหิตาฯ เตนฺสฺสา
การณฺสฺสุทฺธิตฺถิ อคฺคิคมฺนาทีปฺตฺติโทสภาวญฺจ ทีเปติ ฯ อนนฺวชฺชา
๑. ม. จตุหีติ ฯ ๒. อภ. สั. ๓๔/๕๘๘/๒๒๕ ฯ
๓. ม. อัยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. ที. สั. ๘/๔/๖ ฯ ม. อ. ๑๔/๑๖/๑๕ ฯ
๕. ม. ยา ฯ ๖. อภ. สั. ๓๔/๒๑๘/๘๕ ฯ อภ. วิ. ๓๕/๑๗๘/๑๓๕ ฯ
๗. อ. อ. ๒๓/๑๓๐/๒๕๒ ฯ ๘. ม. ภาสิตา โหติ ฯ
๙. ม. การณฺสฺสุทฺธิ ฯ ๑๐. สั. วตฺตฺ โทสภาวญฺจ ฯ

*เล่มที่ 22 สุภาสิตสุตตวณณา หน้า 293

จาติ อนุวาทวิมุตตา ฯ เตนสุสา สพุพการสมฺปตฺตี ทีเปติ ฯ
วิญญุนนฺติ ปณฺฑิตานํ ฯ เตน นินฺทาศาสฺส พาลา อปฺปมาณาติ
ทีเปติ ฯ

กตเมหิ จตุหีติ กเถตุกมฺยตาปฺจฺจนา ฯ อิธาติ อิมสฺมี
สาสเน ฯ ภิกฺขเวติเยสํ กเถตุกาโม ฯ ตทาลปฺนํ ฯ ภิกฺขุติ
วุตฺตปฺปการวาทาสนกปฺกคฺคณิทสฺสนํ ฯ สุภาสิตฺเตว ภาสตีติ
ปฺกคฺคลาธิฏฺฐานาย เทสนาย จตุสฺ วาจฺจเสสฺ อณฺณตฺรจฺจนิทฺเทส-
วจฺจํ ฯ โน ทุพฺพภาสิตนฺติ ตสฺเสว วาจฺจเสสฺ ปฏฺธิกฺเขป-
ภาสสนนิวารณฺํ ฯ (๑) เตน มุสวาทาทโยปี กทาจิ วตฺตพฺพชาติ
ทิฏฺฐี นิสฺเสเรติ ฯ โน ทุพฺพภาสิตนฺติ อิมินา วา มิจฺจนา
วาจปฺปหานํ ทีเปติ ฯ สุภาสิตนฺติ อิมินา ปหิณมิจฺจนาวาเจน
สตา ภาสิตพฺพวจนลกฺขณฺํ ฯ ตถา ปาปสฺส อกรณฺํ ฯ กุสลสฺส
อฺปสมฺปทํ ฯ อจฺจกปริทีปนคฺคํ ปน อภาสิตพฺพํ ปุพฺเพ อวตฺวา
ภาสิตพฺพเมวาท ฯ เอส นโย ฐมฺมํเยวาทิอาทิสฺสุปี ฯ

เอตฺถ จ สุภาสิตฺเตว ภาสตี โน ทุพฺพภาสิตนฺติ อิมินา
ปิสฺสุนโทสรหิตํ สมกฺคกรณวจฺจํ วุตฺตํ ฐมฺมํเยว ภาสตี
โน อฐมฺมนฺติ อิมินา สมฺพปฺปลาปโทสรหิตํ (๒) ฐมฺมโต อนเปตฺติ
มนฺตาวจฺจํ วุตฺตํ อิตฺเรหิ ทฺวีหิ ผรุสาลีกรหิตานิ ปิยสจฺจ-
วจนานิ วุตฺตานิ ฯ อิมเหิ โชติอาทินา ปน ตานิ อจฺจกานิ
๑. ม. ปฏฺธิกฺเขปภาสสนนิวารณฺํ ฯ ๒. ม. สมฺพโทสรหิตํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 294

ปจฺจกฺขโต ทสฺเสนฺโต ตํ วาจํ นิกฺเมติ ฯ วิเสสโต เจตฺต อิมฺหิ
โฆ ภิกฺขเว จตฺตฺหิ องฺเคหิ สมฺนฺนาคตา วาจา สฺภาสิตา
โหตีติ ภณฺนโต ยทฺถญฺเฒ ปฏฺิณฺณาทิหิ อวยเวหิ นามาธิปเทหิ
ลิ่งควจฺนวิภตฺตติกาลการกาธิสมฺปตฺตีหิ จ สมฺนฺนาคตํ วาจํ
สฺภาสิตนฺตฺติ ปณฺณเปนฺตฺติฯ (๑) ตํ ฌมฺมโต ปฏฺิเสเชติ ฯ

อวยวาธิสมฺปนฺนาปี หิ เปสฺสญฺณาทิสมนฺนาคตา วาจา
ทฺพฺภาสิตาว โหติ อตฺตโน ปเรสญฺจ อนตฺถาวหตฺตา ฯ อิมฺหิ
ปน จตฺตฺหิ องฺเคหิ สมฺนฺนาคตา สเจปี มลิกฺขุภาสาปริยาปนฺนา (๒)
ฌญฺเจฏฺิกากีตฺติปริยาปนฺนา วา โหตีฯ ตถาปี สฺภาสิตาเอว
โลกิยโลกุตฺตรหิตสฺขาวหตฺตา ฯ สีหลทีเป มคฺคปสฺเส สสฺสํ
รกฺขนฺตฺติยา สีหลเจฏฺิกาย สีหลเกเนว ชาติชฺราพฺยาธิมรณฺยตฺตํ (๓)
คิตฺตํ คายนฺตฺติยา สุตฺวา มคฺคํ คจฺจนฺตฺตา สฏฺิณฺมตฺตา วิปสฺสกา
ภิกฺขุ เจตฺต อรหตฺตํ ปตฺตา นิสฺสนํ ฯ ตถา ติสฺโส นาม
อารทฺธวิปสฺสโก ภิกฺขุ ปทฺมสฺรสมิเปน คจฺจนฺโต ปทฺมสฺเรสุ (๔)
ปทฺมานิ ภณฺชิตฺวา

ปาโต พุคฺคํ โกกนทํ สุริยาโลเกน ตชฺชียเต (๕)

เอวํ มนุสฺสคฺคตา สตฺตา ชฺราภิเวเคน มิลายนฺตฺติติ (๖)

อิมํ คิตฺตํ คายนฺตฺติยา เจฏฺิกาย สุตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโตฯ

๑. ม. มณฺณนฺตฺติ ฯ ๒. ม. มลิกฺขุภาสาปริยาปนฺนา ฯ

๓. ม. ชาติชฺรามรณฺยตฺตํ ฯ ๔. ม. ปทฺมสฺเร ฯ

๕. ม. ภชฺชียเต ฯ ๖. ม. มทฺทียนฺตฺติติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุภาสิตสุตตวณณา หน้า 295

พุทฺธนฺตเร จ อณฺฺตโร ปุริโส สุตฺตหิ ปุตฺเตหิ สทฺธี วนา
อาคम्म อณฺฺตราย อิตฺติยา มุสเสน ตณฺฺนุเล โกณฺฺณุตฺติยา
ชฺราย ปริมทฺทิตฺ เอตฺติ มิลาตจฺฉวิจฺจมนิสฺสิตฺ
มรณฺน กิซฺชติ เอตฺติ มจฺจุสฺส ฆสมามิตฺติ ฯ
กิมินฺ อาลยฺ เอตฺติ นานากุณฺเปณ ปุริตฺติ
อสุจิสฺส ภาชนฺ เอตฺติ กทฺลิกฺขนฺธสมฺมิ อิทฺตฺติ
อิมฺม คีตฺติกํ สุตฺตวา สห ปุตฺเตหิ ปจฺเจกโพธิํ ปตฺโตฯ อณฺฺเ
จ อีทิสฺเสหิ อฺปาเยหิ อริยญฺมฺมิ ปตฺตา นิตฺตสนฺนํ ฯ อนจฺฉริย
ปเนตฺติฯ ยํ ภควตา อาสยานุสยฺกฺุสเลน สพฺเพ สงฺขารา
อนิจฺจาติอาทินา นเยน วุตฺตา กาทาโย สุตฺตวา ปณฺฺจสตา
ภิกฺขุ อรหตฺติ ปาปฺณิสฺสฯ อณฺฺเ จ ขนฺธายตนาทิปฺปฏิสฺยตฺตา
ภาสิตกถา สุตฺตวา(๑) อเนเก เทวมนุสฺสชาติ ฯ

เอวํ อิมฺเมหิ จตฺตฺติ องฺเกหิ สมฺนฺนาคตา วาจา สเจปิ
มิลกฺขภาสาปริยาปนฺนา ฆณฺฺณเจฏฺฐิกาคีตฺติกปริยาปนฺนา วา โหติฯ
ตถापि สุภาสิตาติเวทิตพฺพาฯ สุภาสิตตฺตา เอว จ อนวชฺชา
จ อนนฺวชฺชา จ วิญฺญฺนํ อตฺตตฺติกานํ กุลปฺตฺตานํ
อตฺตปฺปฏิสรณานํฯ โน พุยฺยชนปฺปฏิสรณานนฺติ ฯ

อิทฺมโวจ ภควาติ อิทํ สุภาสิตลกฺขณํ ภควา อโวจ ฯ
อิทํ วตฺวาน สุกฺโตฯ อถาปฺริ เอตทโวจ สุตฺถาติ อิทํ จ
๑. ม. กถา สุตฺตวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 296

ลกฺขณํ วตฺวา อถ อญฺณมฺปิ เอตํ อโวจ สตุถาฯ อิทานิ
วตฺตพฺพคาคํ ทสฺเสตฺวา (๑) สพฺพเมตํ สงฺคีติการกา อามฺหํสุฯ
ตตฺถ อปรนฺติ คากาพฺนุชฺวจฺนํ สนฺชาย วุจฺจติฯ ตํ
ทฺวิธํ โหติ ปจฺจมา อากตฺปริสํ อสฺสวณฺสฺสวณฺอาชารณ-
ทพฺพหิกรณาทีนํ วา สนฺชาย ตตฺถตฺถทีปกเมว จฯ ปุพฺเพ เกณจิ
การณณ ปริหาปิตสฺส อตฺถสฺส ทีปนณ อตฺถวิเสสทีปกณฺจ
ปฺริสสฺส หิ ชาตสฺส กุจาริ ชายเต มุเขติอาทีสุ (๒) วียฯ อิช
ปน ตตฺถตฺถทีปกเมวฯ ตตฺถ สนฺโถติ พุทฺธาทโยฯ เต หิ
สุภาสิตํ อุตฺตมํ เสฏฺฐนฺติ วณฺณยฺนฺติฯ ทฺติยํ ตติยํ จตฺตณฺติ
อิทํ ปน ปุพฺเพ นิตฺทิกฺกมํ อฺปาทาย วุตฺติฯ

คากาปริโยसाने ปน วฺกิสฺสเถโร ภควโต สุภาสิตน
ปฺลิตฺติฯ โส ยํ ปสนฺนาการิ อกาสิฯ ยณฺจ วจฺนํ ภควา
อภาสิฯ ตํ ทสฺเสนฺตา สงฺคีติการกา อถ โข อายสฺมาติ-
อาทิมามฺหํสุฯ

ตตฺถ ปฏฺิภาติ มนฺติ มม ภาโค ปกาสติฯ ปฏฺิภาตุ
ตฺนฺติ ตว ภาโค ปกาสตฺฯ สารุปฺปาหิติ อฺนุจฺจวิกาหิฯ
อภิตฺถวิติ ปสฺสิฯ น ตาเปยติ วิปฺปฏิสฺสเรณ น ตาเปยฺยฯ
น วิหิเสยฺยติ อญฺณมณฺณํ ภินฺทฺนฺโต น พาเชยฺยฯ ส
เว วาจาติ สวา วาจา เอกํเสเนว สุภาสิตาฯ เอตฺตาวตา
๑. ส. วตฺตพฺพคากา ทสฺเสนฺโตฯ

๒. พ. ส. ๒๕/๓๘๗/๔๖๑ฯ

*เล่มที่ 22 สุภาสิตสุตตวณณา หน้า 297

อปีสุณวากาย ภควนฺตํ โถเมติ ฯ

ปฏิณฺนุทิตาติ ภูเจเนน หทเยน ปฏิมุขํ คนฺตฺวา นนฺทิตา
สมฺปิยายิตา ยํ อนาทาย ปาปานีฯ ปรสฺสํ ภาสเต ปิยนฺติ
ยํ วาจํ ภาสนฺโต ปรสฺสํ ปาปานี อปฺปิยานิ ปฏิกฺกุลานิ
ผรุสฺวจนานิ อนาทาย อตุถพฺยุชฺนมธฺรุรฺปิยวจนเมว (๑) ภาสตีฯ ตํ
ปิยวจนเมว ภาสเยยฺยติ วุคฺคํ โหติ ฯ อิมาย กถาย ปิยวจนเนน
ภควนฺตํ อภิตฺถวิ อมตฺตาติ อมตสทิสฺสา มธฺรุรภาเวเน ฯ (๒) วุคฺคตมฺปิ
เจตํ สจฺจํ หเว สาธุตฺริ (๓) รสฺสานนฺติ (๔) นิพฺพานามตปฺจฺจยตฺตา
วา อมตฺตาฯ เอส ฐมฺโม สนนฺตโนติ ยายํ สจฺจวากา นามฯ
เอส โปราโณ ฐมฺโม จริยา ปเวณิ ฯ อิทเมว हि โปราณานํ
อาจิณฺณํฯ น เต อติกํ ภาสีสุฯ เตเนวาท สจฺจเจ อตุเถ
จ ฐมฺเม จฯ อหุ (๕) สนนฺโต ปตฺติภูจิตฺตาติ ฯ ตตุถ สจฺจเจ
ปตฺติภูจิตฺตฺตา เอว อตุถโน จ ปรเสถยฺจ อตุเถ ปตฺติภูจิตฺตาฯ อตุเถ
ปตฺติภูจิตฺตฺตา เอว จ ฐมฺเม ปตฺติภูจิตฺตา โหนฺตฺตีติ เวทิตพฺพา ฯ
ปรํ วา ทวยํ สจฺจวิเสสนมิจฺเจว เวทิตพฺพิ ฯ สจฺจเจ
ปตฺติภูจิตฺตาฯ กิทิเสฯ อตุเถ จ ฐมฺเม จฯ ยํ ปรสฺสํ อตุถโต
อนเปตตฺตา อตุถํ อนฺุปรโรธํ กโรตฺตีติ วุคฺคํ โหติ ฯ สติปิ
จ อนฺุปรโรธกรตฺเต ฐมฺมโต อนเปตตฺตา ฐมฺมํฯ ยํ ฐมฺมิกเมว

๑. ม. อตุถพฺยุชฺนมธฺรุรฺ ปิยเมว วจนํ ฯ

๒. ม. สาธุภาเวเน ฯ ๓. ม. สาธุตฺริ ฯ

๔. ตี. ศ. ๑๕/๒๐๓/๕๘ ฯ พุ. ศุ. ๒๕/๓๑๑/๓๖๐ ฯ

๕. ตี. อาหุ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาวคฺควณฺณา หน้า 298

อตุถํ ตํ สาเรตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ อิมาย คาถาย สจฺจวจนฺน
ภควนฺตํ อภิตฺถวิ ฯ

เขมนฺติ อภยํ นิรุปรุทฺทวํ ฯ เกน การณฺนาติ เจฯ
นิพฺพานปรฺตติยา ทฺกฺขสฺสนฺตกิริยายฯ ยสฺมา กิเลสนิพฺพานํ ปาเปติฯ
วฏฺฏทฺกฺขสฺส จ อนฺตกิริยาย สํวตฺตตีติ อตุโถ ฯ อถวฯ
ยํ พุทฺโธ นิพฺพานปรฺตติยา ทฺกฺขสฺสนฺตกิริยายาติ ทฺวินฺนํ
นิพฺพานธาตฺนมตฺถาย เขมมคฺคสฺส ปกาสนโธ เขมํ วาจํ ภาสตีฯ
สา เว วาจาณมตฺตมาติ สา วาจา สพฺพวาจาณํ
เสฏฺฐาติ เอวเมตฺถ อตุโถ เวทิตฺพุโป ฯ อิมาย คาถาย
มนฺตาวจนฺน ภควนฺตํ อภิตฺถวฺนโธ อรหตฺตนิฏฺเฐน เทสนํ
นิฏฺฐาเปสีติ อยเมตฺถ อนุปฺพุพฺพทวณฺณาฯ (๑) เสสิ วุตฺตนฺเยเนว
เวทิตฺพุพฺพติ ฯ

ปรมคฺถโชติกาข ขุทฺทกกุกกถาย

สุภาสิตสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. อปุพฺพทวณฺณา ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสสุตตวณณา หน้า 299

ปุรพาสสุตตวณณา

เอวมเม สุตฺตนิ ปุรพาสสุตฺตํ ฯ (๑) กาวุปรุติ ฯ ภควา
ปจฺจภตฺตกิจฺจาวสานเน พุทฺธจกฺขุณา โลกั โอลเณนุโต
สุนฺทริกการทวาชั พุราหฺมณั อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยสมฺปนฺนั
ทิสฺวา ตตฺถ มยิ คเต กถา ปวตฺติสฺสตี ฯ ตโต กถาวสานเน
ธมฺมเทสนั สุตฺวา เอส พุราหฺมเณ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ
ปาปฺนิสฺสตีติ จ ญตฺวา ตตฺถ กนฺตฺวา กถั สมฺภูจฺจาเปตฺวา
อิมั สุตฺตมภาสิ ฯ

ตตฺถ เอวมเม สุตฺตนิอาทิ สงฺคีติการกานั วจันฯ กิซฺจโจ
ภวณฺตีอาทิ วจันํ ตสฺส พุราหฺมณฺสสฯ

น พุราหฺมเณ โนมฺหิ น ราชปฺตุโต
น เวสฺสายโน อุท โกจิ โนมฺหิ
โศคฺตํ ปริญฺญา ย ปุณฺชชนานั
อภิญฺจโน มนฺตจรามิ โลเกติ

อาทิ วจันํ (๒) ภควโต ฯ ตั สพฺพมฺปิ สโมธานตฺวา ปุรพาส-
สุตฺตนิ วุจฺจติ ฯ ตตฺถ วุตฺตสฺทิสฺสั วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ
อวุตฺตํ วณฺณยิสฺสามฯ ตถฺจ โข อุตฺตานตฺถานิ ปทานิ
อนามสนฺตา ฯ

โกสเลสุติ โกลลา นาม ชานปฺทีโน ราชกุมารฯ เตสิ
๑. สฺยา. สุนฺทริกสุตฺตํ ฯ ๒. ม. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 300

นิวาโส เอโกปี ชนปโท รูปุหิสทุเทน โกสลาติ วุจติ ฯ
ตสมิ โกสเลสุ ชนปเท ฯ เกจิ ปน ยสุมา ปุพเพ มหาปนาท
ราชกุมาริ นานา นาฏกาทีนิ (๑) ทิสวา สติมตตมปี (๒) อกรอนุต สุตวา
ราชา อาณาเปสิ โย มม ปุตตํ หสาเปติฯ สพุพากรณหิ
นํ อลงกรโรมิตี ฯ ตโต นงกลานิ ฉชชเตตวา มหาชนกาเย
สนุนิปติเต (๓) เต จ มนุสสา อติเรกสตตวสุสานิ นานากิพิกาทโย
ทสุเสนดาปี ตํ นาสกจีสุ หสาเปตุ ฯ ตโต สกโก เทวนภู
เปเสติฯ โส ทิพพนาฏกํ ทสุเสตวา หสาเปสิ ฯ อถ เต
มนุสสา อตตโน อตตโน วสโนกาสาภิมุขา ปกกมีสุ ฯ
เต ปฎิปเถ มิตตสุหชชาทโย ทิสวา ปฎิสนุถารมกิสุ กจจิ
โกโต (๔) กุสลํ กจจิ โภโต (๔) กุสสนุติ ฯ ตสมมา ตํ กุสลํ
สททํ อุปาทาย โส ปเทโส โกสโลติ (๕) วุจติติ
วณณยนติ ฯ สุนุทริกาย นทिया ตีเรติ สุนุทริกาติ เอวันามิกาย
นทिया ตีเร ฯ

เดณ โข ปนาติ เยน สมเยน ภควา ตํ พุราหุณํ
วิเนตูกาโม คนตวา ตสุสา นทिया ตีเร สสีลํ ปารุปีตวา
รุกขมูเล นิสชชาสงขาเตน อิริยาปถวิหาเรณ วิหริติ ฯ
สุนุทริกการทวาโชติ โส พุราหุณโณ ตสุสา นทिया ตีเร วสติฯ
อคุคิณจ ชุหติฯ การทวาโชติ จสส โคตตํ ตสมมา
๑. ม. นานานาฏกาทีนิ ฯ ๒. ม. สติมตตมปี ฯ
๓. ม. มหาชนกาโย สนุนิปติ ฯ ๔. ม. โภ ฯ ๕. ม. โกสลาติ ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 301

เอวํ วุจฺจติ ฯ อคฺคิ ชฺหตีติ อาหุติปฺกฺขิเปเนน ชาเลติ ฯ
 อคฺคิหุตฺตํ ปริจฺรตีติ อคฺคฺยตฺนํ สมฺมุชฺชนฺูปเลปนพฺลิกมฺมาทีนา
 ปยิริปาสติ ฯ โก นฺุ โข อิมํ หพฺยเสสํ ภูณฺเชยฺยาคิ โส กิร
 พุราหฺมโณ อคฺคฺมฺหิ ชฺหิตฺวา อวเสสํ ปายาสํ ทิสฺวา จินฺเตสิ
 อคฺคิํหิ ตาว ปกฺขิตฺตปายาโส มหาพฺรหฺมฺนา ภูตฺโตฯ อຍ
 ပၤ အဝေၤတေၤ ဝတၣ်တိ။ တံ ယတိ ပုၣ်မုၢ်ၤ ဂမ္ဘတံ ဘာတုၣ်
 ပုၣ်မုၢ်ၤဓမ္မေၤ တပေၣ်ယံ။ အေၤ မေ ပိတုၣ်ာ ဓမ္မ ပုၣ်တုၣ်ာပိ
 ဓမ္မတုၣ်ာပိတံ ဂမ္ဘေယံ။ ဗုဒ္ဓိၣ်တေၣ်တံ ဂ ပုၣ်မုၢ်ၤလောကဿိမ္မကုၣ်ာဝေၣ်တေၣ်
 ဟနုၣ်ာဟံ ပုၣ်မုၢ်ၤဓိံ ဂမ္ဘေယံတိ။ တံတံ ပုၣ်မုၢ်ၤဓမ္မတုၣ်ာတံ
 ဝုဇ္ဈာယာဓနာ ဂမ္ဘုတိာ အာနုၣ်ာဝေၣ်တေၣ်တံ ဂို ဂ် ဂ် အိမံ ဂမ္ဘေယံ
 ဂမ္ဘေယံတိ။

อยณตฺรສฺมี รุกฺขม္มุเลติ ตສฺมี วนສณฺເທ ເສໂງຈຽກຸກຸມູເລ ຯ
 ສສີສັ ປາຣຸຕນຸຕິ ສຫ ສີເສນ ປາຣຸຕກາຍໍ ຯ ກສຸມາ ປນ ກຄວາ
 ເວາມກາສີຯ (๑) ນາຣາຍນສງຂາຕພໂລປີ (๒) ມຸຕຸວາ ນາສກຸບີ ພິມປາຕໍ
 ສີຕວາຕວຈ ປຣືພາທິຕຸນຸຕິຯ ອຕເຕຕໍ (๓) ກາຣຸນໍ ຯ ນ ພິ ພຸທຸຣາ
 ສພຸພໂສ ກາຍປຣືຊຄຸນໍ ກໂຣນຸຕີເວາຯ (๔) ອປິຈ ກຄວາ ອາຄເຕ
 ພຸຣາມເຜ ສີສັ ວິວຣິສຸສາມີຯ ມໍ ທິສຸວາ ພຸຣາມໂນ ກຕໍ
 ປວຕເຕສຸສຕິຯ ອຄສຸສ ຄຄານຸສາເຣນ ຮມມໍ ທເສສຸສາມີຕີ ຄຄາ-
 # ๑. ມ. ເວາມກາສີ ຯ ๒. ມ. ນາຣາຍນສງຂາຕພໂລປີ ຯ
 # ๓. ສີ. ອຕເຕຕມປີ ຯ ๔. ສີ. ນ ກໂຣນຸຕີ ເວາ ຯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 302

ปวตฺตณตฺถิ เอวมกาสิ ฯ ทิสฺวาน วาเมณ ฯเปฯ เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ
โส กิร ภควนฺตํ ทิสฺวา พฺราหฺมโณ อโย สสีสํ ปารุปีตฺวา
สพฺพรตฺตึ ปชานมฺนุญฺจโตฯ อิมสฺส ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา อิมํ
หพฺยเสสํ ทสฺสามิตฺติ พฺราหฺมณสฺสณฺณี หุตฺวา เอว อุปสงฺกมิ ฯ
มฺณฺโฑ อโย ภวํฯ มฺณฺฑโก อโย ภวณฺติ สีสฺเส วิวริตฺตเตว
เกสณฺตํ ทิสฺวา มฺณฺฑโกติ อาหฯ ตโต สฺกุจฺจตรํ โอลฺเกนฺโต
ปริตฺตมฺปิ สิจํ อทิสฺวา หีเพนฺโต มฺณฺฑโกติ อาห ฯ เอวรูปา
หิ เนสํ พฺราหฺมณานํ ทิฏฺฐิจิ ฯ ตโต จาติ (๑) ยตฺถ จิตฺ อทฺทสฯ
ตมฺหา ปเทสา ฯ มฺณฺฑาปีติ เคนจิ การเณน
มฺณฺฑิตฺตีสํปี โหนฺติ ฯ

น พฺราหฺมโณ โนมฺหิตฺติ เอตฺถ นกาโร ปฏฺิเสเชฯ
โนกาโร อวธารเณ น โน สมณฺติ(๒)อาทิสฺ วีย ฯ เตน
เนวมฺหิ พฺราหฺมโณติ ทสฺเสติ ฯ น ราชปฺตฺโตติ ขตฺติโย
นมฺหิ ฯ น เวสฺสายโนติ เวสฺโสปี นมฺหิ ฯ อุตฺ โกจิ โนมฺหิตฺติ
อญฺโณปี สฺทฺโท วา จณฺฑาโล วา โกจิ น โนมฺหิตฺติ ฯ
เอวํ เอกํเสเนว ชาตฺวาทสมฺทาจารํ ปฏฺิภฺขิปติ ฯ กสฺมาฯ
มหาสมฺมทํ ปตฺตา วีย หิ นทฺิโย ปพฺพชฺชูปคฺตา กุลปฺตฺตา
ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ ฯ ปหาราทสฺสฺตํ เจตฺถ สาทกํ ฯ
เอวํ ชาตฺวาทํ ปฏฺิภฺขิปิตฺวา ยถาภูตมฺตฺตานํ อวิกโรนฺโต อาห
๑. ม. ตโต วาติ ฯ ๒. พ. พ. ๒๕/๗/๕ ฯ
พ. ส. ๒๕/๓๑๔/๓๖๗ ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 303

โคตฺตํ ปริณฺทาย ปุณฺณชฺชนานํ อภิณฺจโน มนฺต จรามิ โลเกติ ฯ
กถํ โคตฺตํ ปริณฺทาสีติ เจฯ ภควา หิ ตีหิ ปริณฺทahi
ปฺลยจกฺขณฺเช ปริณฺทาสีฯ เตสุ จ ปริณฺทเตสุ โคตฺตํ ปริณฺทตเมว
โหติฯ รากาทีภิณฺจณานํ ปน อภาเวน โส อภิณฺจโน ฯ
มนฺตา ชานิตฺวา ฅาณานุปริวตฺตีหิ กายกมฺมาทีหิ จรติ ฯ
เตนาห โคตฺติ ฯเปฯ โลเกติฯ มนฺตา วุจฺจติ ปฺลยทาฯ
ตาย เจส จรติฯ เตเนวาท มนฺต จรามิ โลเกติ ฅนฺทวเสน
รสฺสํ กตฺวา ฯ

เอวํ อตฺตानํ อาวิกตฺวา อิทานิ เอวํ โอปาริกสิงฺคมปิ
ทิสฺวา ปุณฺณิตพฺพาปุณฺณิตพฺพํ น ชานาสีติ พุราหฺมณฺสฺส
อุปารมฺภํ อาโรเปนฺโต อาห สงฺฆาภูวาสี ฯเปฯ โคตฺตปฺลยหนฺติ ฯ

เอตฺถ จ ฉินฺนสงฺฆฏฺฐิตฺถุเจเน ตีณฺปิ จีวรานิ สงฺฆาภูติ
อธิปฺเปตานีฯ ตานิ นิวาเสติ ปรีทหตีติ สงฺฆาภูวาสี ฯ
อคโหติ อเคโหฯ นิตฺตโณหติ อธิปฺปาโยฯ นิวาสาการ์
ปน ภควโต เชตวเน มหาคฺนฺชฏฺฐิกเรริมฺชฺทลมาพโกสมฺพฏฺฐิ-
จฺนฺทนมลาทาเทอเนกปฺปการ์ฯ ตํ สนฺชาย น ยุชฺชติฯ นินฺวตฺตเกโสติ
อปคตเกโส (๑) โอปาริตเกสมฺสฺสูติ วุคฺตํ โหติฯ อภินิพฺพุตฺตฺโตติ
อตีว วุปฺสนฺตปรีพาหิจฺตฺโตฯ กุคฺตจิจฺตฺโต วาฯ อลิมฺปมาโน อธิ
มาณเวหีติ อุปกรณฺสีเนหฺสฺส ปหีนฺตฺตา มนฺสฺเสหิ อลิตฺโต
๑. ม. อปนีตเกโส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 304

อัสสภูโจ เอกนตวิวิตโต ฯ อกถลล มั พุราหุมนาคิ ยวาท
เอวํ สงฆมาภูวาสี ฯเปฯ อลิมุปมาโน อิช มาณเวหิ กิมตถํ (๑)
พุราหุมน ปากติกานิ นามโคตตานิ อตีตปพพิชิตํ สมณํ (๒)
อปปตริรูปํ โคตตปณหํ ปุจจนสีติ ฯ

เอวํ วุตเต อุปารมภํ โมเจนโต พุราหุมน อหา
ปุจจนติ เว โภ พุราหุมน พุราหุมนเอหิ สห พุราหุมน
โน ภวนติ ฯ

ตตถ พุราหุมน โนติ พุราหุมน นูติ อตโต ฯ อิทํ
วุตตํ โหติ นาทํ โภ อกถลลํ ปุจจนามิ ฯ อมหากํ หิ พุราหุมนสมเย
พุราหุมน พุราหุมนเอหิ สห สมากนตวา พุราหุมน นุ
ภวํ ภารวาโช นุ ภวนติ เอวํ ชาติมปิ โคตตมปิ
ปุจจนติ เอวาติ ฯ

เอวํ วุตเต ภควา พุราหุมนสฺส จิตตมทุภาวกรณตถํ
มนเตสฺส อตตโน ปกตถณตํ ปกาเสนโต อหา พุราหุมน เจ ตวํ
พฺรุสิ ฯเปฯ จตฺวีสตกฺขรณติ ฯ

ตสฺสสโต สเจ ตวํ พุราหุมน อหนติ พฺรุสิ ฯ มณจ
อพุราหุมน พฺรุสิ ฯ ตสฺมา ภวนตํ สาวิตฺตี ปุจจนามิ ยํ (๓) ติปทํ
จตฺวีสตกฺขรํ ตํ เม พฺรุหิตี ฯ เอตถ จ ภควา ปรมตถเวทานํ
ติณณํ ปิฏกานํ อาทิกฺกตํ ปรมตถพุราหุมนเอหิ สพฺพพฺพุเทหิ
๑. ม. ตํ มํ ตวํ ฯ ๒. ม. สมานํ ฯ ๓. ม. อัย ปาโธ นตถิ ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 305

ปกาสิตํ อตฺตสมฺปนฺนํ พุยฺยชนสมฺปนฺนญจ พุทฺธิ สฺรณํ คจฺฉามิฯ
 ฌมฺมํ สฺรณํ คจฺฉามิฯ สงฺฆํ สฺรณํ คจฺฉามิติ อิมํ อริยสํวิตฺตี
 สนฺธาย วุจฺจติ(๑)ฯ ยทิปี หิ พุราหุมนฺโณ อญฺณํ วทฺเยยฺฯ อทฺธา
 นํ ภควา นํยํ พุราหุมนฺ อริยสฺส วินเย สํวิตฺตีติ วุจฺจติติ
 ตสฺส อสํวิตฺตี (๒) ทสฺเสตฺวา อิเชว ปตฺติฏฺฐเปยฺยฯ พุราหุมนฺโณ
 ปน สํวิตฺตี ปุจฺฉามิ ติปทํ จตฺตวิสตกฺขรณฺติ อิทํ อตฺตโน
 สมยสฺสิทฺธิ สํวิตฺติลกฺขณพุยฺยชนกํ พุรหุมนฺสฺเรณ นิจฺฉาริตฺติ
 วจฺนํ สุตฺตวาท อทฺธายํ สมนฺโณ พุราหุมนฺสมเย นิจฺฉจฺงคฺโตฯ
 อหํ ปน อญฺญาณน อพุราหุมนฺโณ อยนฺติ ปรีภวียํ
 สาธฺรฺวโป มนฺตปารกฺว พุราหุมนฺโณว เอโสติ นิจฺฉจฺจํ คนฺตฺวา
 หนฺท นํ ยญฺญวียํ ทกฺขิณฺเยยฺยวิริยจํ ปุจฺฉามิติ ตมตฺถํ
 ปุจฺฉนฺโต ก็ นิสฺสิตา ฯเปฯ โลกฺเกติ อิทมฺปิ (๓) วิสมคฺคาถา-
 ปททวยมาห ฯ

ตสฺสสุตฺโต ก็ นิสฺสิตา กิมนฺธิปฺปายา ก็ ปตฺตเถนฺตฺวา อีสโย
 จ ขตฺติยา จ พุราหุมนฺนา จ อญฺเณ จ มนฺุชา เทวตํ
 อตฺถาย อญฺเณ(๔) อกปฺปยีสฺสุฯ ยญฺญมกปฺปยีสฺสุติ มกาโร
 ปทสนฺุธิโร ฯ อกปฺปยีสฺสุติ สํวิตฺตี อํสฺสุฯ ปุณฺณติ พุ
 อนฺนปํนทานาทินา(๕) อนกปฺปกาเรฯ ปุณฺณ วา อีสโย มนฺุชา
 # ๑. ม. ปุจฺฉติ ฯ ๒. ม. ย. อสํวิตฺตี ฯ
 # ๓. ม. อิมํ ฯ ๔. ม. ยญฺญํ ฯ ๕. ม. อนฺนปํนทานาทินา เทเทน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณา หน้า 306

ขตุติยา พุราหุมนว จ กีนีสติตา ยณณมกปปีสุฯ กถิ เนลล
ตัม กมมัม สมิชฌตตี อิมินา อธิปฺปาเยน ปุจฺจติ ฯ

อถสฺส ภควา ตมตถัม พุยากรโรรุโธ ยทนฺตคฺค เวทคฺค
ยณณกาเล ฯ ยสฺสสาหุตี ลเก ตสฺสสิชฌเมติ พุรุมีติ อิทํ
เสสปรททวยมาห ฯ

ตตฺถ ยทนฺตคฺคติ โย อนฺตคฺคฯ โอการสฺส อกาโรฯ
ทกาโร อสาธารณมณฺเณสนฺติอาทิสฺส (๑) มกาโร วียฯ อัย
ปนฺตโธ โย วฏฺฏทกฺขสฺส ตีหิ ปริณฺญาหิ อนฺตัม กตตฺตา
อนฺตคฺคฯ จตฺตหิ จ มกฺคคณณเวเทหิ กิเลเส วิชฌิตฺวา (๒) กตตฺตา
เวทคฺคฯ โส ยสฺส อีสิมนฺชขตุติยพุราหุมนนํ อณฺณตฺรสฺส
ยณณกาเล ยสฺมิมิ กิสฺมิมฺจ อหาเร ปจฺจุปฺภุจฺเจ อนฺตมโธ
วนปนฺณมฺลผลาทิมฺหิปี อาหุตี ลเกฯ ตโธ กิณฺจึ เทยฺยธมฺมัม
ลเกยฺยฯ ตสฺส ตัม ยณณกมฺมัม อิชฌเม สมิชฌเยยฺย (๓) มหปฺพลัม
ภเวยฺยาติ พุรุมีติ ฯ

อถ พุราหุมนโณ ตัม ภควโธ ปรมคตโยคคมฺภีร์ อติมธฺรทฺธิร-
นิพฺพิการสรสมฺปนฺนํ เทสนํ สุตฺวา สรรีสมฺปตฺติสฺสจฺจิต्तํ จสฺส
สพฺพคณฺณสมฺปตฺตี สมฺภาวายมาโน ปิตฺโตสมนฺสฺสชาโธ อทฺธา หิ
ตสฺสชาติ คากมาห ฯ

ตตฺถ อิติ พุราหุมนโณติ สงฺคีติการานํ วจฺนํฯ เสลล

๑. พุ. พุ. ๒๕/๕/๑๒ ฯ ๒. วิชฌิตฺวา ฯ ๓. ม. สมิชฌเยยฺย ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 307

พฺราหฺมณสฺส ๑ ตสฺสตุโถ อทฺธา หิ ตสฺส มยฺหิ หุตฺมิชฺเชฯ
อโย อชฺช เทยฺยธมฺโม อิชฺฉิมิสฺสติ สมิชฺฉิมิสฺสติ มหปฺพลโถ ภวิสฺสติฯ
โย ตาทิสฺส เวทฺถุ อทฺทสามฯ ยสฺมา ตาทิสฺส ภวนฺตฺรูป เวทฺถุ
อทฺทสามฯ ตฺวณฺเณว หิ โส เวทฺถุ น อคฺโค(๑) อิตฺโต ปุพฺเพ
ปนฺน ตฺวมหาทิสานํ เวทฺถุนํ อนฺตคฺคฺชนฺจ อทฺสเสนฺน อมฺหาทิสานํ
ยณฺเณ ปฏฺยิตฺตํ อณฺโณ ชโน กฺขณฺชติ ปุรพาสฺส จรฺกํ จ
ปฺปวฺ จาติฯ

ตโต ภควา อตฺตนิ ปสนฺนํ วจนฺปฏิคฺคฺกหณฺสชฺชํ พฺราหฺมณํ
วิทฺตฺวา ยถาสฺส สฺสฺสฺส ปากฺกฺวา โหนฺติฯ เอวํ นานปฺปกฺกาเรหิ
ทกฺขิณฺเยยฺเย ปกาเสตฺถกาโม ตสฺมา ติห ตฺวนฺติ กถมาหฯ

ตสฺสตุโถ ยสฺมา มยฺ ปสนฺโนสฺย ตสฺมา ปน อิท
ตฺวํ พฺราหฺมณ อฺปสงฺกมฺม ปุจฺฉาติ อตฺตานิ ทสฺเสนฺโต
อาหฯ อิทานิ อิตฺโต ปุพฺพิ (๒) อตฺถเณน อตฺถิกปทํ ปฺรปฺเพน
สมฺพฺนฺธิทฺพิ อตฺถเณน อตฺถิกโถ ตสฺส อตฺถตฺถิกภาวสฺส อนฺนฺรูปํ
กิลฺลสฺสคฺคฺวิปฺสเมน สนฺตํฯ โภชฺชวฺปฺสเนน(๑) วิธฺมํฯ ทกฺขณาภาเวน อนฺนิมํฯ
อนฺนกวฺริชอาสาภาเวน นีราสํ อปฺเปวฺริช เอกฺเสน อิท จิโตวฯ
อิท วา สาสเนน อภิวินฺเท ลจฺฉสฺย อธิคฺคฺฉิสฺสติ สฺเมธํ
วฺรปฺณฺณํ จีณาสวํ ทกฺขิณฺเยยฺยณฺติฯ อถ วา ยสฺมา มยฺ
ปสนฺโนสฺย ตสฺมา ติห ตฺวํ พฺราหฺมณ อตฺถเณน อตฺถิกโถ สฺมาโน
๑. ม. เวทฺถุ น อณฺโณฯ ๒. ม. ปุพฺพิฯ ๓. ม. โภชฺชวฺปฺสเนนฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 308

อุปสงฺกมม ปุจฺจ สนฺตํ วิฐมํ อนินฺทมํ นิราสนฺติ อุตฺตานิ
ทสฺเสนฺโต อาห ฯ เอวํ ปุจฺจนฺโต อุปฺเปวิช อภิวิญฺเฑ สฺมุเมธํ
จีณาสวํ ทกฺขิณฺเยยฺยนฺติ เอวมฺเปตฺถ โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ

อถ พุราหุมนฺโณ ยถานุสฺสิญฺจํ ปฏิปชฺชมาโน ภควนฺตํ อาห
ยถฺยเณ รโตหํ โภ ๑เปฯ พุรุหิ เมตฺนฺติ ฯ

ตตฺถ ยถฺยเณ ยโถ ทานนฺติ อุตฺตโต เอกํฯ ตสฺมา
ทานรโต อหํฯ ตาย เอว ทานารามตฺตาย ทานํ ทาทฺกาโมฯ น
ปนฺ ชานามิฯ เอวํ อชานนฺตํ อนุสาสฺตํ มํ ภวํฯ อนุสาสนฺโต
จ อุตฺตนาเนนฺว นเยน ยตฺถ หุตํ อิชฺฌเต พุรุหิ เม เอตฺนฺติ (๑)
เอวมฺเปตฺถ อุตฺตโยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ ยถา หุตฺนฺติปิ ปาโจ ฯ

อถสฺส ภควา วตฺตฺกาโม อาห เตนฺหิ ๑เปฯ เทเสสฺสสามิตี ฯ
โอหิตโสตฺสสฺส จสฺส อนุสาสนฺตฺถิ ตาว มา ชาตี ปุจฺจตี
กาถมาห ฯ

ตตฺถ มา ชาตี ปุจฺจตี ยถิ หุตฺสมิทฺธิทานมฺหปฺผลตฺตํ
ปฺจจาสิสฺสตีฯ ชาตี มา ปุจฺจ ฯ ชาตีปุจฺจนํ (๒) อการณํ ตํ(๓) หิ
ทกฺขิณฺเยยฺยวิจฺจารณาย อการณํ(๔) ฯ จรณญจ ปุจฺจมาตี อปีจ โข
สีลาทิกฺคณฺเภาทํ จรณํ ปุจฺจ ฯ เอตฺถหิ ทกฺขิณฺเยยฺยวิจฺจารณาย
การณํ ฯ

อิทานิสฺส ตมตฺถิ วิภาเวนฺโต นิตฺตฺสนฺมาห กฺกุจฺจา หเว

๑. ม. เมตฺนฺติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. ม. ชาตี ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณฺณนา หน้า 309

ชายติ ชาตเวโทติอาทิ ฯ

ตตฺรายนมธิปฺปาโย อธิ (๑) กฏฺฐา อคฺคิ ชายติฯ น จ โส
 สาลาหิ กฏฺฐา ชาโต เอว อคฺคิกิจฺจํ กโรติฯ โสปานโทณฺโณอาทิ-
 กฏฺฐา (๒) ชาโต น กโรติฯ อปิจ โข อตฺตโน อจฺฉิอาทิ-
 คุณสมฺปนฺนตฺตา เอว กโรติฯ เอวํ น พุราหฺมณฺณกฺลาทีสุ ชาโตเอว
 ทกฺขิณฺเอยโย โหติฯ จณฺฑาลกฺลาทีสุ ชาโต น โหณฺติฯ (๓) อปิจ
 โข นิจากฺลีนปิ อจฺจากฺลีนปิ จินาสวมนิ ธิติมา หิริณิเสโร
 อาชานิโย โหติฯ อิมาย ธิติหิริปฺมุขาย คุณสมฺปตฺติยา ชาติมา
 อุตฺตมทกฺขิณฺเอยโย โหติฯ โส หิ ธิติยา กุณฺณ ชารติฯ (๔) หิริยา
 โทเส นิสฺเสเชติ ฯ วุตฺตตฺตเจตํ หิริยา หิ สนฺโต น กโรนฺติ
 ปาปนฺติ(๕) เตน เต พุริมิ มา ชาตี ปุจฺจ จรณํ จ ปุจฺจ
 จรณญจ กฏฺฐา หเว ชายติ ชาตเวโท นิจากฺลีนปิ มฺนํ ธิติมา
 อาชานิโย โหติ หิริณิเสโรติ ฯ เอส สงฺเขโปฯ วิตุลาโร ปน
 อสฺสลาปนฺนสฺสุตฺตานุสฺสारेณ (๖) เวทิตฺตํ โท ฯ

เอวเมตํ ภควา จาตุวณฺณวิสุทฺธิยา (๗) อนฺุสาสิตุวา อิทานิ
 ยตฺถ หุตํ อิชฺฌติ (๘) ยถา จ หุตํ อิชฺฌเตวฯ ตมตฺถํ ทสฺเสตฺถํ สจฺเจน
 ทนฺุโตติอาทิกา(๙) คาลา อาหฯ

- # ๑. ม. อธิ ฯ ๒. ม. สปานโทณ... ฯ ๓. ม. ชาโต น โหติ ฯ
- # ๔. ม. ชารยติ ฯ ๕. ส. ส. ๑๕/๑๐๐/๓๐ ภยา หิ สนฺโต น กโรนฺติ
- # ปาปี ฯ ๖. ม. ม. ๑๓/๖๑๓/๕๕๘ ฯ ๗. . จาตุวณฺณวิสุทฺธิยา ฯ
- # . ม. อิชฺฌเต ฯ ๘. ม. ...อาทิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาคฺควณณา หน้า 310

ตตฺถ สจฺเจนาติ ปรมคฺชสจฺเจน ฯ ตํ หิ ปตฺโต ทนฺโต
โหติ ฯ เตนาห สจฺเจน ทนฺโตติ ฯ ทมสา อุเปโตติ อินฺทฺริย-
ทมเนน สมฺนฺนาคโตะ ฯ เวทฺนคฺคฺคฺติ เวเทหิ วา กิเลสํ
อนฺตํ คโตะ ฯ เวทานํ วา อนฺตํ จตฺตมคฺคฺคณํ คโตะ ฯ
วฺฐิตพฺรหฺมจฺริโยติ ปฺม วสฺติพฺพาภาวโต วฺฐตมคฺคฺคพฺรหฺมจฺริโย ฯ
กาเลน ตมฺหิ หพฺยํ ปเวจฺเจติ อตฺตโน เทยฺยธมฺมภฺจิตกํ
ตสฺส สมฺมุขีภาวกาลญจ จ อุปลภฺเขตฺวา เตน กาเลน ตาทิสฺ
ทกฺขิณฺเยย เทยฺยธมฺมํ ปเวจฺเจยฺย ปเวเสยฺย [๑] ปฏฺิปาเทยฺย ฯ กามฺติ
วตฺตกาเม จ กิเลสกาเม จ ฯ สฺสฺมาหิตินฺทฺริยาติ สฺฏฺจ
สมฺมาหิตินฺทฺริยาฯ อวิกฺขิตฺตอินฺทฺริยาติ วฺฐตํ โหติ ฯ จนฺโทว
ราหุคฺคฺคณํ ปมฺตฺโตติ (๒) ยถา จนฺโท ราหุคฺคฺคณํฯ เอว
กิเลสคฺคฺคณํ ปมฺตฺตาเยว อตีว ภาสฺนฺติ เจว ตปฺนฺติ จ ฯ
สตาติ สติสมฺปฺนฺนา ฯ มฺมายิตานีติ ตณฺหาทิกฺกฺจิมฺมายิตานี ฯ

โย กามฺ หิตฺวาติ อิตฺ ปภฺติ อตฺตํ สนฺชาย
วทฺติ ฯ ตตฺถ กามฺ หิตฺวาติ กิเลสกาเม ปหาย ฯ อภิกฺขุย
จารีติ เตสํ ปหีนฺตฺตา วตฺตกาเม อภิกฺขุยจारी ฯ ชาติมรณสฺส
อนฺตํ นาม นีพฺพานํ วฺจฺจติ ฯ ตญฺจ โย เวทีติ (๓) อตฺตโน
ปญฺญาเพลน อญฺญาสิ ฯ อุทกรหฺโทวติ เย อิเม อนฺตตฺตทโ
กณฺณมฺนุททโ รกการทโ จทฺทนฺตทโ กุณฺลาทโ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปเวเสยฺยาติ ทิสฺสตี ฯ

๒. ม. ปมฺตฺตาติ ฯ ๓. ม. เวที ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 311

มณฑาทิณโท สีสปาตทโหติ หิมวติ สุตต มหารหทา
อคุสิสุริยสนตาเปหิ อสมมุจตุตา นิจจ สีสตาฯ เตส อณตโร
อุทกรโทว สีสโต ปรินิพพุตทิลสปริพาหตุตา ฯ

สโมติ ตุโลย ฯ สเมหิติ วิปัสสีอาทีหิ พุทเธหิ ฯ เต
หิ ปฏิวะสมตตุตา สมาติ วุจจนฺติ ฯ นตฺถิ เตส ปฏิวะเนนาธิ-
คนตพเพสุ คุณฺเสุฯ ปหาตพเพสุ วา โทเสสุ เวมตตุตาฯ
อทุธานอายุกุลุปฺปมาณานิกุขมนปธานโพธิรสุมิหิ ปน เนส
เวมตตุตา โหติ ฯ ตถา หิ เต เหฏฺฐิมปริจฺเจเทน จตุหิ
อสงฺเขยฺเยหิ กปฺปสตสทฺสเสน จ ปารมิโย ปุเรนฺติฯ อุปริมปริจฺเจเทน
โสฬสหิ อสงฺเขยฺเยหิ กปฺปสตสทฺสเสน จ ฯ อยฺ เนส
อทุธานเวมตตุตา ฯ เหฏฺฐิมปริจฺเจเทน จ วสฺสสตายุกกาเล
อุปฺปชฺชนฺติฯ อุปริมปริจฺเจเทน จ (๑) วสฺสสตสทฺสตายุกกาเล ฯ อยฺ
เนส อายุเวมตตุตาฯ ขตฺตียกุลฺเล วา พุราหุมนกุลฺเล วา
อุปฺปชฺชนฺติ ฯ อยฺ กุลเวมตตุตาฯ อุจฺจา วา โหนฺติ อฏฺฐาสีติ
หตฺถอุปฺปมาณานิจฺจา วา ปณฺณรสอฏฺฐารสทฺถอุป-
ปมาณานํ อยฺ ปมาณเวมตตุตาฯ หตฺถิสฺสรธสิวิกาทีหิ วา
นิกุขมนฺติ เวหาเสน วา ฯ ยถา(๒) หิ วิปัสสี กกุสนฺธา
อสุสรเถน นิกุขมฺิสฺสุฯ สิจิโกณฺคามนา หตฺถิกุขนฺเรนฯ เวสฺสภู
สิวิกายฯ กสฺสโป เวหาเสนฯ สกฺขมฺุณิ อสุสปีฏฺฐิจฺยา ฯ อยฺ
๑. ม. จสทฺโโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ตถา ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 313

ตถาคโต โหตีติ อุภยปะเทหิ ทูเรติ โยเชตพุทฺฑิ ฯ อนนตปัลลโเวติ
อปริमितปัลลโเว ฯ โลภियมนุสฺसानํ หิ ปัลลํ อุปนิชาย อฏฺฐมกสฺส
ปัลลว อธิกา ฯ ตสฺส ปัลลํ อุปนิชาย โสตาปนฺนสฺส ฯ เอว
ยาว อรหโต ปัลลํ อุปนิชาย ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปัลลว อธิกา ฯ
ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปัลลํ ปน อุปนิชาย ตถาคตสฺส ปัลลว อธิกาติ
น วตฺตพฺพา ฯ อนนตอิจฺเจว ปน วตฺตพฺพา ฯ เตนาน
อนนตปัลลโเวติ ฯ อนฺนุปฺลิตฺโตติ ตณฺหาทิกฺขุจิลเปหิ อลิตฺโต ฯ อิธ
วา หุริ วาติ อิธโลเก วา ปรโลเก วา ฯ โยชานา ปเนตฺถ
สโม สเมหิ วิสเมหิ ทูเร ตถาคโต โหติ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา
อนนตปัลลโเว อนฺนุปฺลิตฺโต อิธ วา หุริ วา ฯ เตน ตถาคโต
อรหติ ปุรพาสนฺติ ฯ

ยมฺหิ น มายาติ อัย ปน คธา อณฺว จ อีทิสา
มายาทิทอสฺยตฺเตสฺ (๑) พฺราหฺมณฺเสสฺ ทกฺขิณฺเยยฺสสณฺวปหานตฺถิ
วตฺตทาติ เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถ อมโมติ สตฺตสฺสงฺขาเรสฺ อิทํ มมาติ
ปหีนคาโห ฯ (๒) นิเวสนนฺติ ตณฺหาทิกฺขุจಿನิเวสนํ ฯ เตน หิ มโน
ตีสุ ภาเวสฺ นวิสติ ฯ เตน ตํ นิเวสนํ มนโสติ วุจฺจติ ฯ
ตตฺถเอว วา นวิสติ ตํ หิตฺวา กนฺตุํ อสมตฺถตฺตาย ฯ

เตนปี นิเวสนนฺติ วุจฺจติ ฯ ปริปฺกฺคหาติ ตณฺหา-
ทิกฺขุจโย เอว ฯ ตา หิ ปริปฺกฺคหิตฺธมฺมา วา ฯ เกจฺติ อปฺปมตฺตกาปี ฯ

๑. ม. มายาทิตอสฺยตฺเตสฺ ฯ ๒. ม. ปหีนมมายิตกาโว ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุคควณณา หน้า 314

อนุปาธิยาโนติ เตสํ นิเวสนปริคฺคหํ อภาวา กณฺจि ฌมฺมํ
อนุปาธิยมาโน ฯ

สมาหิโต มคฺคสมาธินา ฯ อุทตาริตี อุตุตฺติณฺโณ ฯ ฌมฺม-
มณฺเณสึตี (๑) สพฺพมฺปิ (๒) เณยฺยฌมฺมํ อณฺเณสึตี ฯ ปรมาย ติฏฺฐิจฺยาตี
สพฺพณฺเณสึตฺตณฺเณน ฯ ภาวสวาตี ภาวตณฺหาณานนิกนฺติสสฺสตฺติฏฺฐิ-
สทกฺตา ราคา ฯ วิจิติ วาจา ฯ ขราตี กกฺขพา ฆรฺรสา ฯ
วิฐฺปิตาตี ททฺธมา ฯ อตฺถกฺตาตี อตฺถงฺกฺตา ฯ น สนฺตึตี
วิฐฺปิตฺตฺตา อตฺถงฺกฺตฺตฺตา จ ฯ อุภเยหิ ปนฺ อุภยํ โยเชตฺตพฺพํ ฯ
สพฺพธึตี สพฺพเพสุ ขนฺธายตนาทีสุ ฯ

มานสฺตเตสฺสุตี มานเนน สตฺเตสฺ(๓) ฯ ทุกฺขํ ปริณฺเณยยาตี
วณฺณทุกฺขํ ตึหิ ปริณฺเณหาตี ปริชานิตฺวา ฯ สเขตฺตวตฺตณฺตึ
สเหตุปจฺจยํ สทฺธิ กมฺมกิลเสหิตี
วุตฺตํ โหตี ฯ

วาสํ อนิสฺสายาตี ตณฺหํ อนลฺลึยิตฺวา ฯ วิเวกทสฺสึตี
นิพฺพานทสฺสึตี ฯ ปรเวทียนฺตึ ปเรหิ ณาเปตพฺพํ ฯ ติฏฺฐิมฺปิปาต-
วตฺโตตี ทฺวาสฏฺฐิเกทฺมฺปิ มิจฺจนาติฏฺฐึ อตฺถกฺกนฺโต ฯ อารมฺมณฺนาตี
ปจฺจยา ฯ ปนฺพทวการณานีตี วุตฺตํ โหตี ฯ ปโรปราตี ปรา
ปรา(๔) สุนฺทรา สุนฺทรา ฯ ปรา วา พาหิรา ฯ อปรา (๕)
อชฺฌตฺตึกา ฯ สเมจฺจาตี ณาณเนน ปฏฺวิชฺฌิตฺวา ฯ ฌมฺมาตี
๑. ม. ฌมฺมํ จณฺเณสึตี ฯ ๒. ม. สพฺพณฺจ ฯ ๓. ม. ลกฺกเสสุ ฯ
๔. สึ. ปโรวราตี ปรา อวรา ฯ ๕. สึ. อวรา ฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 315

ขณฺฐายตนาทโย ฌมฺมา ฯ อุปาทานกฺขเย วิมุตฺโตติ นิพฺพาน
นิพฺพานารมฺมณโต วิมุตฺโต ฯ นิพฺพานารมฺมณวิมุตฺตลาภีติ
อตุโถ ฯ

สํโยชนชาติกฺขยฺนตทสฺสีติ (๑) สํโยชนกฺขยฺนตทสฺสี ชาติกฺขยฺนต-
ทสฺสี จ ฯ สํโยชนกฺขยฺนเตน เจตฺถ สอุปาทิเสสา นิพฺพาน-
ชาตฺฯ ชาติกฺขยฺนเตน อนุปาติเสสา วุตฺตา ฯ ขยฺนฺโตติ หิ
อจฺจนฺตกฺขยฺสฺส สมฺมุจฺเจทปฺปหฺนสฺเสตํ อธิวณฺํ ฯ อนุนาสิกโลโป
เจตฺถ วิเวกํ ปิตีสุขนฺตืออาทีสุ วีย น กโต ฯ โย ปานฺทีติ
โย อปนฺที ฯ รากปถนฺติ ราการมฺมณฺฯ รากเมว วา ฯ ราโคปิ
หิ ทฺกฺกตฺตีณํ ปถตฺตา รากปโถติ วุจฺจติ กมฺมปโถ วีย ฯ สฺทฺุโ
นิทฺุโทโส วิมโล อกาโมติ(๒) ปริสฺทฺุทฺกายสมาจฺราทิตาย สฺทฺุโ ฯ
เยหิ โทเสหิ (๓) รากโทสา อัย ปชาฯ โทสโทสาฯ
โมหโทสาติ วุจฺจติ ฯ เตสํ อภาวา นิทฺุโทโส ฯ อนุปวิสมลชฺคิมา (๔) วิมโลฯ
อุปกฺกิลเสภาวโต อกาโจ ฯ อุปกฺกิลิฏฺุโ หิ อุปกฺกิลเสน
สกาโจติ วุจฺจติ ฯ สฺทฺุโ วา ยสฺมา นิทฺุโทโสฯ นิทฺุโทสตาย
วิมโลฯ พาหิรมลภาเวน วิมลตฺตา อกาโจ ฯ สมโล
หิ สกาโจติ วุจฺจติ ฯ วิมลตฺตา วา อากฺุ น กโรติฯ เตน
อกาโจ ฯ อากฺุทริยา หิ อุปฆาตกรณโต กาโจติ วุจฺจติ ฯ
๑. ม. สํ โยชนชาติกฺขยฺนตทสฺสีติ ฯ ๒. ม. ยฺ. อกาโจ ฯ
๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. ม. ยฺ. อฏฺุจฺปวิสมลชฺคิมา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 316

อตตนา (๑) อตตานิ นานุปัสสตีติ ฌาณสมุปยุตเตน จิตเตน
วิปัสสนุโต อตตโน ขนุเชสุ อณฺเฬ อตตานิ นาม น
ปัสสตีฯ ขนุชมตตเมว ปัสสตีฯ ยา จาย อตตนาว อตตานิ
สณฺขานามิติ ตสฺส สจฺจโต ตถโต (๒) ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชตีฯ ตสฺสา
อภาวา อตตโน อตตานิ น ปัสสตีฯ (๓) อณฺเฬตตฺถ ปณฺเฬาย
ขนุเช ปัสสตีฯ มกฺกสมารินา สมาริโตฯ กายวฺงกาทีนํ อภาวา
อุชฺชโตฯ โลกชมฺเมหิ อกมฺปนียโต จิตฺตโตฯ ตณฺหาสงฺขาตาย
เอชาย ปณฺจณฺเณ เจโตจิตานณฺจ อภูจฺจฺจฺจนาถ กงฺขาย จ อภาวา
อนเช อจิโล อกงฺโข ฯ

โมहनฺตราติ โมหการณา โมหปจฺจยาฯ สพฺพ-
กิลฺเสานเมตฺติ อธิวณฺเณฯ สพฺเพสุ ชมฺเมสุ จ ฌาณทสฺสีติ
สจฺฉิกตสพฺพณฺตณฺเณวโมฯ ตณฺหิ สพฺเพสุ ชมฺเมสุ ฌาณํ ตํ
ตณฺจ ภควา ปัสสตีฯ อธิคตํ เมติ สจฺฉิกควา วิหาสิฯ เตน วุจฺจติ
สพฺเพสุ ชมฺเมสุ จ ฌาณทสฺสีติฯ สมฺโพธิณฺติ อรหตฺตํฯ
อนฺุตตรนฺติ ปจฺเจกพุทฺธสาวเกหิ อสฺาธารณฺฯ สิวณฺติเขมฺ
นิรุปททวฺฯ สสฺสิริกํ วาติฯ (๔) ยกฺขสฺสาติ ปุริสสฺสฯ สุตฺธิติ
โวทานตาฯ เอตฺถ หิ โมहनฺตราภาเวน สพฺพโทสภาโวฯ
เตน สํวารการณสมฺมุจฺเฌทา(๕) อนฺติมสรีรธาริตาฯ ฌาณทสฺสีตาย
๑. ม. อตตโนฯ ๒. ม. เกตโตฯ ๓. ม. นานุปัสสตีฯ
๔. ม. วาฯ ๕. ม. สํวารการณสมฺมุจฺเฌโทฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณณา หน้า 317

สพพคุณสมภโวฯ เตน อนุตตรา สมโพธิปตติ (๑) อีโต ปริ (๒) ปหัตพุพิ
อชิตนตพุพิ วา นตฺติฯ เตนาน เอตดาวตา ยกฺขสฺส สฺพุทฺธิฯ

เอวํ วุตฺเต พุราหุมนฺ โภยโยโส มตฺตาย ภควติ

ปสนฺโน ปสนฺนาการิ กโรนฺโต อาห หุตฺตจ มยฺหนฺติฯ

ตสฺสโต ยมฺหิ อีโต ปุพฺเพ พุราหุมนฺ (๑) อารพฺภ อคฺคิมฺหิ

ชฺหามิ (๔)ฯ ตํ เม หุตฺ สจฺจํ วา โหติฯ อติกํ วาติ น ชานามิฯ

อชฺช ปน อิทํ หุตฺ มยฺหิ หุตฺมตฺตจฺจํ หุตฺเมว (๕) อตฺถุติ

ยาจนฺโต ภณฺติฯ ยํ ตาทิสํ เวทฺถุ (๖) อตฺถุติฯ ยสฺมา อิเชว

จิตฺต ภาวนฺตฺรูปิ เวทฺถุ อตฺถุติฯ พุราหุมา หิ สกฺขิฯ ปจฺจกฺขเมว

หิ ตวํ พุราหุมาฯ ยโต ปฏิกฺกณฺหาตุ เม ภควา ปฏิกฺกเหตฺวา

จ ภุชฺชตุ เม ภควา ปุรพาสนฺติ ตํ หพฺยเสสฺสิ อูปณฺนเมนฺโต

อาหฯ

อถ ภควา กสิทฺถการทฺวาชฺชุตฺเต วุตฺตณฺเยน กถา-

ทฺวยมภาสิฯ ตโต พุราหุมนฺ อยํ อตฺตนา น อิจฺฉติฯ

ตมฺปิ อญฺญิ (๗) สนฺธาย เกวลินํ มหฺสิ ชินฺนสวํ กุกฺกจฺจวูปสนฺติ

อนฺเนน ปาเนน อูปญฺจหฺสฺสูติ ภณฺตีติ เอวํ กถาย อตฺถิ

อสลฺลกฺเขตฺวา ตํ ฅาตุกาโม อาห สาธาหิ ภควาติฯ

ตตฺถ สาธฺติ อายาจนฺตเถ นิปาโตฯ ตถาติ เยน

๑. ม. อนุตตรา สมโพธิปตติฯ ๒. ม. ปรณฺจฯ ๓. ม. พุราหุมนํ

๔. ม. อคฺคิมฺหิ อชฺหิฯ ๕. ม. สจฺจหุตฺเมวฯ ๖. ม. เวทฺถุนํฯ

๗. ม. กมฺปิ จญฺญิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 318

ควมาหฯ เตน ปกาเรนฯ วิชณฺณนฺติ ชานะยฺยึฯ ยนฺติ
ยํ ทกฺขิณฺณะยฺยํ ยณฺณกาเล ปรีเยสฺมาโน อุปฺภุจฺเหยฺยนฺติ
ปาสเสโสฯ ปปุญฺยยาติ ปตฺวาฯ ตว สาสนฺนฺติ ตว โอวาทํฯ
อิทํ วุตฺตํ โหติฯ สาธาหํ ภควา ตว โอวาทํ อากมฺม ตถา
วิษณฺณํฯ อารโจะหิ เม ตํ เกวลินฺนฺติ อธิปฺปาโยฯ โย ทกฺขิณฺณํ
ภุจฺเชยฺย มาทิสฺสสฺฯ ยถาหํ (๑) ยณฺณกาเล ปรีเยสฺมาโน อุปฺภุจฺเหยฺยํฯ
ตถารูปี เม ทกฺขิณฺณะยฺยํ ทสฺเสหิฯ สเจ ตวํ น ภุจฺชสีตีฯ

อถสฺส ภควา ปากฺเณน นเยน ตถารูปี ทกฺขิณฺณะยฺยํ
ทสฺเสนฺโต สารมฺภา ยสฺสาตี คาทาตฺตยมาหฯ

ตตฺถ สีมฺนฺตานํ วินตารนฺติ สีมฺมาตี มรียาทา สารุชฺชนวุตฺติฯ
ตสฺสา อนฺตา ปรีโยसानา อสฺส ภาคาตี(๒) กตฺวา สีมฺนฺตา
วุจฺจนฺติ กิเลสาฯ เตสํ วินตารนฺติ อตฺโถฯ สีมฺนฺตาตี
พฺพุทฺทเวเนยฺยา เสกฺขา จ ปุณฺณชฺชนา จฯ เตสํ วินตารนฺติปี
เอเกฯ ชาตีมรณโกวิทฺนฺติ เอวํ ชาตี โหติ (๓) เอวํ มรณฺนฺติ
เอตฺถ กุสลํฯ โมนะยฺยสมฺปนฺนนฺติ ปญฺญาสมฺปนฺนํฯ กาย
โมนะยฺยาทิสฺมฺปนฺนํ วาฯ ภุจฺญี (๔) วินยิตฺวานาตี ยํ เอกจฺเจ
พฺพุทฺทวิโน ยาจกํ ทิสฺวา ภุจฺญี กโรนฺติฯ ตํ วินยิตฺวาฯ
ปสฺนฺนมุขา หุตฺวาตี อตฺโถฯ ปญฺชติกาตี ปคฺคหิตอณฺชติโน
หุตฺวาฯ

๑. ม. ยํ จาหํฯ ๒. ม. อปรภาคาตีฯ ๓. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๔. สී. ภุจฺญีฯ

*เล่มที่ 22 ปุรพาสุตตวณฺณา หน้า 319

อถ พุราหุมนิณ ภควนฺตํ โถมยมาโน พุทฺโธ ภวนฺติ

คถมาห ฯ

ตตฺถ อายาโคติ อายชิตฺพุโพฯ ตโต ตโต อากมฺม
วา ยชิตฺพุพเมตฺถาติปิ อายาโคฯ เทยฺยธมฺมานํ อธิฏฺฐานภูโตติ
วุตฺตํ โหติ ฯ เสสเมตฺถ อิตฺโต ปุริมคธาสุ จ ยํ น
วณฺณิตํฯ ตํ สกฺกา อวณฺณิตมฺปิ ชานิตฺตุนฺติ อุตฺตทานตฺถตฺตา(๑)
ตสฺมา(๒) น วณฺณิตํฯ อิตฺโต ปรี ปน กสิภารทฺวาชตฺเต
วุตฺตนยเมวาทิ ฯ

ปรมตฺถโชติกาขุททกกุกกถาย

ปุรพาสุตตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. อุตฺตทานตฺถตฺตาเยว ฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

มาฆสูตฺตวณณา

เอวมเม สุตฺตนิ มาฆสูตฺตํ ฯ (๑) กา อุปฺปตฺติฯ อยเมวสุตฺ (๒)
นิทานเ วุตฺตาฯ อัยฺ หิ มาโฆ มาณโว ทายโก อโหสิ
ทานปฺติฯ ตสฺเสตทโหสิ สนฺปตฺตกปณฺทริกาทีนํ ทานํ ทินฺนํ
มหปฺผลํ โหติฯ อุทาทุ โนติ สมณํ โคตมํ เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสามิฯ
สมโณ กิร โคตโม อตีตนาถตปฺจฺจูปฺปนฺนํ ชานาตีติ ฯ โส
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิมิฯ ภควา จสฺส ปุจฺฉานรूपิ
พฺยาภาสิ ฯ ตยิทํ สงฺคีติการานํ พฺราหฺมณฺสุตฺ ภควโธติ
ติณฺณนฺนํปิ (๓) วณฺํ สโมชานตฺวา มาฆสูตฺตนิ วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ ราชกเหติ เอวํนามเก นกรे ฯ ตณฺหิ มนฺชฺชาตุ-
มหาโลวินฺทาทิหิ ปฺริกฺขหิตตฺตา ราชกหนฺติ วุจฺจติ ฯ อณฺเวยเปตฺถ
ปกาเร วณฺณยณฺติฯ กิณฺเตหิฯ นามเมตํ ตสฺส นกรสุตฺ ฯ
ตํ ปเนตํ พุทฺธกาเล จ จกฺกวตฺตีกาเล จ นกริ โหติฯ
เสสกาเล สฺยณฺํ โหติ ยกฺขปฺริกฺขหิตฺฯ เตสํ วสนวนฺ (๔) หุตฺวา
ติณฺจติ ฯ เอวํ โคจฺรคามํ ทสฺเสตฺวา นิवासญฺจานมาห
किชฺฌญฺญे ปพฺพเตติ ฯ โส จ किชฺฌมา ตสฺส ญฺญेสุ วสีสุฯ
किชฺฌสทิสานิ वासुส ญฺญานิฯ ตสฺมา किชฺฌญฺญेติ วุจฺจตีติ
เวทิตฺพุโพ ฯ

อถ โข ฯเปฯ อโวจาติ เอตฺถ มาโฆติ ตสฺส พฺราหฺมณฺสุตฺ
๑. สุยา. ปน ฐมฺมิกสูตฺตํ ฯ ๒. ม. อยเมว ยาสุตฺ ฯ
๓. ม. ตินฺณนํปิ ฯ ๔. ม. ตินฺณนํปิ ฯ ๕. ม. วสนุตวนํ ฯ

*เล่มที่ 22 มาฆสูตวณฺณนา หน้า 321

นามิฯ มาณโวติ อนุเตวาสิวาสิ อนุตีตภาเวน (๑) วุจฺจติฯ ชาติยา
ปน มหุลลโกฯ ปุพฺพาจิณฺณวเสนาติ เอเก ปิงฺกิโอ มาณโว
วียฯ โส หิ วิสวสฺสตีโกปิ ปิงฺกิโอ มาณโวเตวว ปุพฺพา-
จิณฺณน สงฺขิ อคมาสิฯ เสสิ วุตฺตนยเมวฯ

อหิ หิ โภ โคตมฯ เปฯ ปสวามีติ เอตฺถ ทายโก ทานปตีติ
ทายโก เจว ทานปตี จฯ โย หิ อลฺลสฺส สนฺตํ เตนาตฺโต
เทติฯ โสปี ทายโก โหติฯ ตสฺมี ปน ทาน อิตฺตริย-
ภาวโต น ทานปตีฯ อัย ปน อตฺตโน สนฺตํเยว เทติฯ
เตนาท อหิ หิ โภ โคตม ทายโก ทานปตีติ อยเมว
หิ เอตฺถ อตฺโตฯ อลฺลตฺร ปน อนุตฺรนฺตรา มจฺเจเรน
อภิกฺขุยฺมาโน ทายโก อนุภิกฺขุโต ทานปตีติอาทินาปี นเยน
วตฺตํ วุญฺจติฯ วทญฺจติ ยาจกานํ วจันํ ชานามิ วุตฺตมตฺเตยว
อยมิตฺมรหติฯ อยมิตฺนติ ปุริสวีสเสสวาทารณน พหุปรการภาวคฺค-
หณน วาฯ ยาจโยโคติ ยาจิตฺตํ ยุตฺโตฯ โย หิ ยาจเก
ทิสฺวาว ภกฺขี กตฺวา ผรุสวจนาทินิ ภณฺติฯ โส น ยาจโยโค
โหติฯ อหิ ปน น ตาทิสฺสติ ทิเปติฯ ฐมฺเมนาติ อทินฺนาทานนิกติ
วญฺจนาทินิ วชฺเชตฺวา ภิกฺขจายฺยาฯ ยาจนาชาติ อตฺโตฯ
ยาจนา หิ พุราหฺมณานํ โภคปริเยสเน ฐมฺโมฯ ยาจมานานํ
จ เนสิ ปเรหิ อนุคฺคหกาเมหิ ทินฺนา โภคา ฐมฺมลทฺธา
๑. ม. อนุเตวาสิวาสิ อนุตีตภาเวนฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 322

นาม ฐมาธิคตา จ โหนฺติฯ โส จ ตถา ปรีเยสฺสิตฺวา ลภีฯ
เตนาห ฐเมน โภเค ปรีเยสฺสามี ฯเปฯ ฐมาธิคเตหฺตีติฯ
ภียโยปี ททามฺตี ตโต อุตฺตริปี ททามฺฯ ปมาณํ นตฺถิฯ เอตฺถ
ลทฺฐโภคปฺปมาเณน (๑) ททามฺตี ทสฺเสตีฯ ตคฺฆาติ เอกํสวจเน
นิปาโตฯ เอกํเสเนว หิ สพฺพพฺพุทฺธปฺจเจกพฺพุทฺธสาวเกหิ ปสฺสจฺจ
ทานํ อนนฺตมโส ตีรจฺฉานคตฺตานมฺปิ ทียมานํฯ วุตฺตญฺเจตฺถ
สพฺพตฺถ วณฺณิตํ ทานํฯ น ทานํ ทรหิตํ กวฺจิจฺฉิ ตสฺมา
ภควาปี เอกํเสเนว ตํ ปสฺสฺสนฺโต อาห ตคฺฆม ตวํ
มาณว ฯเปฯ ปสฺวสฺสิตฺติฯ เสสํ อุตฺตฺตานตฺถเมวฯ

เอวํ ภควตา พหุ โส ปฺลญฺญํ ปสฺวสฺสิตฺติ วุตฺเตปี
ทกฺขิณฺเญยฺยโต ทกฺขิณฺวาริสฺสุทฺธี โสตฺถกาโม พฺราหฺมโณ อุตฺตริ
ภควนฺตํ ปฺลจฺฉิฯ เตนาหุ สงฺคีตฺติการา อถ โข มาโฆ มาณโว
ภควนฺตํ คาถาย อชฺฉณภาสฺสิตฺติฯ ตํ อตฺถโต วุตฺตฺตนยเมวฯ

ปฺลจฺฉามหนฺตฺติอาทิกถาสฺส ปน วทญฺญนฺตฺติ วจฺนวิหฺนุฯ
สพฺพพาทาเรน สตฺตฺตานํ วุตฺตวจฺนาริปฺปายญฺญนฺตฺติ วุตฺตํ โหตีฯ
สุชฺฉเมตฺติ ทกฺขิณฺเญยฺยวเสน สฺสุทฺธํ มหปฺปลํ ภเวยฺยฯ โยชฺฉนา
ปเนตฺถ โย ยาจโยโค ทานปติ คหฺนุจฺโจ ปฺลญฺญตฺถิโก หุตฺวา
ปเรสํ อนนฺนปानํ ททํ ยชฺตีฯ น อคฺคิมฺหิ อาหุติมตฺตํ
ปภฺกฺขิปนฺโตฯ ตญฺจ โข ปฺลญฺญเปกฺโขวฯ น ปจฺจุปการกฺลยาณ-
๑. สฺตี. นตฺถิ ลทฺฐโภคปฺปมาเณนฯ

*เล่มที่ 22 มามฺสุตตวณฺณนา หน้า 323

กิตฺติสทฺทาทิอเปกฺโขฯ ตสฺส เอวรูปสฺส ยชฺมานสฺส หุตํ กถํ
สุชฺฌเมยฺยาติ ฯ

อาราธเย ทกฺขิณฺเอยฺเยหิ ตาทิตี ตาทิโส ยาจโยโค
ทกฺขิณฺเอยฺเยหิ อาราธเย สมฺปาทยเย โสธเยฯ มหฺปผลํ หุตํ กเรยฺเยฯ
น อญฺญถาติ อตฺโถ ฯ อิมินาสฺส กถํ หุตํ ยชฺมานสฺส สุชฺฌ
อิจฺเจตํ พุยาถกํ โหติ ฯ

อกุขาหิ เม ภควา ทกฺขิณฺเอยฺเยติ เอตฺถ โย ยาจโยโค
ททํ ปเรสํ ยชฺติฯ ตสฺส เม ภควา ทกฺขิณฺเอยฺเย อกุขาหิตี
เอวํ โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ

อถสฺส ภควา นานปฺปกาวเรหิ นเยหิ ทกฺขิณฺเอยฺเย
ปกาเสนฺโต เย เว อลคฺคาติอาทิกา (๑) คาถาโย อภาสิ ฯ

ตตฺถ อลคฺคาติ (๑) รากาทิสงฺควเสน อลคฺคาฯ เกวลินฺติ
ปรินิฏฺฐจิตฺกิจฺจาฯ ยตตฺตฺตาติ คฺคตฺตฺจิตฺตาฯ ทนฺตฺตา อนฺตฺตฺเรน
ทมเถนฯ วิมุตฺตา ปญฺญาเจโตวิมุตฺตีหิฯ อนีมา आयตี วฏฺฏทฺกฺขา-
ภาเวนฯ นีราสา สมฺปติ กิเลสภาเวน ฯ (๒) อิมิสฺสา ปน
คาถาย ทฺติยคาถา ภาวนानุภಾವปฺปกาสนฺนเยน วุตฺตาติ เวทิตพฺพาฯ
ภาวนानุโยคมนุยฺยตฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหโรโต กิณฺจาปี น
เอวํ อิจฺฉา อูปฺชฺเชยฺเย อโห วต เม อนฺนปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตํ วิมฺจฺเจยฺยาติฯ อถขวสฺส อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺต

๑. ม. อสฺตฺตฺตาติ ฯ ๒. ม. ยฺ. กิเลสภาเวน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 324

° วิมุจฺจตีติ (๑) อิทํ เจตฺถ สุตฺตํ สาธกํ ฯ

ราคณฺจ ฯเปฯ เยสุ น มายา ฯเปฯ น ตณฺหาสุ
อุปาติปนฺนาติ กามตณฺหาทีสุ นาธิมุตฺตา ฯ (๒) วิตเรยฺยาติ ตริตฺวา ฯ
ตณฺหาติ รูปตณฺหาทิจฺจพิธา ฯ ภวาภวายาติ สสฺสตาย วา
อุจฺเจทาย วา ฯ อถ วา ภวสฺส อภวาย ภวาภวาย ฯ
ปนฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ อิธ วา หุริ วาติ
อิทํ ปนฺ กุหิณฺจ โลกเกติ อิมสฺส วิตุถารวณฺํ ฯ

เย วิตรราคา ฯเปฯ สมิตาวิโนติ สมิตวฺนฺโต ฯ กิเลส-
วูปสมกาวิโนติ (๓) อตฺโถ ฯ สมิตาวิตตฺตา จ วิตรราคา อโกปา ฯ
อิธ วิปฺปายาติ อิธ โลกเก วตฺตมาเน ขนฺธเร วิหาย ฯ ตโต
ปริ เยสํ คมนํ นตฺถิติ วุตฺตํ โหติ ฯ อิตฺ ปริ

เย กามे หิตฺวา อคฺหา จรฺนฺติ ฯ

สุสฺสยตฺตฺตา ตสฺสว อฺชฺชุนฺติ

อิมมฺปิ คาลํ เกจิ วทฺนฺติ ฯ (๔) ชหิตฺวาติ หิตฺวา ฯ ชหิตฺวานาติปิ (๕)

ปาโง ฯ อยเมวตฺโถ ฯ อตฺตทึปาติ อตฺตโน กุณฺเ เอว อตฺตโน
ทีปี กตฺวา วิจรฺนฺตา จิณฺสาสวา วุจฺจนฺติ ฯ เย เหตุถาติ
หกาโร นิปาโต ปทฺปุณฺณมตฺเต ฯ อโย ปนฺตฺโถ เย เอตฺถ
ขณฺธายตฺนาทิสฺนฺตฺตานเ ยถยิทํ ขณฺธายตฺนาทึฯ ตถา ชานฺนฺติ ฯ

๑. อ. ส. สุตต. ๒๓/๖๘/๑๒๓ ฯ ๒. ส. น. นิปนฺนา ฯ

๓. ม. กิเลสวูปสมากาวิโนติ ฯ ๔. ม. ปจฺนฺติ ฯ ๕. ส. ชเหตุวาติปิ ฯ

*เล่มที่ 22 มาฆสูตตวณณา หน้า 325

ยัสภาวํ ตัสภาวเมว สยชานนฺติ อนิจจาทิวเสน ชานนฺตา
อยมนฺติมา นตฺถิ ปฺนพฺภโวติ อัย โน อนฺติมา ชาตึฯ อิทานิ
นตฺถิ ปฺนพฺภโวติ เอวญฺจ เย ชานนฺตึติฯ โย เวทลฺลุตติ
อิทานิ อตฺตํ สนฺชาย ภควา อิมํ คาถมาห ฯ

ตตฺถ สตีมาติ ฉสฺตตฺติหารสฺติยา สมนฺนาคโต ฯ
สมฺโพธิปฺตฺโตติ สพฺพญฺญตฺ ปตฺโตติฯ สรณํ พหฺนฺนตฺติ พหฺนํ
เทวมนฺสฺसानํ ภยวิหีสเนน สรณญฺโต ฯ

เอวํ ทกฺขิณฺณเยยฺย สุตฺวา อตฺตมโน พฺราหฺมโณ อหา
อทฺธา อโฆมาติ ฯ

ตตฺถ ตฺวญฺหตฺถ ชานาสิ ยถา ตถา อิทนฺติ ตวํ
หิ เอตฺถ โลเก อิทํ สพฺพมฺปิ เณยฺยํ ยถา ตถา ชานาสิ
ยถาวโต ชานาสิฯ ยาทิสํ ตํ ตาทิสเมว ชานาสีติ วา (๑)
วฺจฺจํ โหติฯ ตถา หิ วิทิตฺโต เอส ฐมฺโมติ ตถาหิ เต
เอสา ฐมฺมธาคฺคฺ สุปฺปฏิวิทฺธาฯ ยสฺสา สุปฺปฏิวิทฺทตฺตํ ยํ
อิจฺฉสิฯ ตํ ตํ ชานาสีติ อธิปฺปาโย ฯ

เอวํ โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ปสฺสิตฺวา ทกฺขิณฺณเยย-
สมฺปทาย ยญฺญสมฺปทํ ญตฺวา ทายกสมฺปทายปี ตํ ฉพฺงคปริปุริ
ยญฺญสมฺปทํ โสตุกาโม [๒] ยาจโยโคติ อุตฺตริ ปญฺหํ ปุจฺฉิ ฯ

ตตฺตรายํ โยชนา โย ยาจโยโค ททํ ปเรสํ ยชตึฯ ตสฺส
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร โยติ ทิสฺสิตฺ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุคฺควณณา หน้า 326

อกฺขาหิ เม ภควา ยลฺลสมฺปทฺนฺติ ฯ อถสฺส ภควา ทฺวิหิ
คถาหิ อฺกฺขาสี ฯ

ตตฺถ อํยํ อตฺถโยชฺนา ยชฺสฺสฺสฺ มาฆํ ฯ ยชฺมาโน จ
สพฺพตฺถ วิปฺปสาเทหิ จิตฺตํ ฯ ตีสุปี กาลฺลสฺส จิตฺตํ ปสาเทหิ ฯ
เอวํ เต ยํยํ

ปฺพุเพว ทานา สุมโน ทํ จิตฺตํ ปสาทเย
ทตฺวา อตฺตมโน โหติ เอสา ยลฺลสฺส สมฺปทาติ (๑)

ยลฺลสมฺปทา วุตฺตา ฯ ตาย สมฺปนฺโน ยลฺโล ภวิสฺสติ ฯ ตตฺถ
ลียา กถํ จิตฺตํ ปสาเทตฺตพฺพนฺติ ฯ โทสปฺปหานนํ ฯ กถํ
โทสปฺปหานํ โหติ ฯ ยลฺลอารมฺมณฺตตาย ฯ อํยํ หิ อารมฺมณํ
ยชฺมานสฺส ยลฺโล เอตฺถ ปตฺติจฺจาย ชฺหาติ โทสํ ฯ อํยํ หิ
สฺสฺสฺสฺ เมตฺตปาปฺพุพฺกเมณ สมฺมาทิจฺจิปฺทึปฺวิทโมหนฺรกาเรณ
จิตฺเตน ยชฺมานสฺส เทยฺยชฺมฺมสงฺขาโต ยลฺโล อารมฺมณํ โหติ
โส เอตฺถ ยลฺลเ อารมฺมณฺวเสน ปวตฺติยา ปตฺติจฺจาย
เทยฺยชฺมฺมปจฺจยํ โลกํ ฯ ปฏิกฺคทาหปจฺจยํ โกธํ ฯ ตทฺถกฺยนิทานํ
โมหนฺติ เอวํ ติวริชฺมฺปิ ชฺหาติ โทสํ ฯ โส เอวํ โภเกสฺส
วิทฺราโค สฺสฺสฺสฺ จ วิเหยฺย (๒) โทสํ ตปฺปหารเณว ปหีนปฺลย-
นีนฺโร อนุกฺกเมณ อุปจฺจารปฺปนาเกทํ อปฺริมาณสฺสฺสฺสฺ
เอกสฺสฺสฺ วา อนวเสสฺสฺสฺสฺ อปฺปมาณํ เมตฺตจิตฺตํ ภาวนฺโต

๑. อ.จ. ฎก. ๒๒/๓๐๘/๓๗๗ ฯ ๒. ม. ปวิเนยฺย ฯ
ย. ปฏิวินเนยฺย ฯ

*เล่มที่ 22 มามสุตตวณณา หน้า 327

ปุ่น ภาวนาย เวปุลลตถิ รตตนิทิว สสตี สพุพอิริยาปเถสุ
อปรปมตโต หุตวา ตเมว เมตตชฌานสงฆาตี สพุพา ทิสา
พรเต อปรปมณณติ ฯ

อถ พุราหุมโณ ตี เมตตี พุราหุมโลกมคโค อยนิติ
อชานนโต เกวลี อตตโน วิชยาคีตี เมตตาทาวนี สุตวา
สุฏฐุตรี สยชาติสพุพณณสมภาวโน ภควตี อตตนา (๑) พุราหุม-
โลกาธิมุตตตตวา พุราหุมโลกูปตติเมว จ สพุธี มุตตติยจ
มณณมานโน พุราหุมโลกมคคิ ปุจจันโต โภ สุชฌตีตี คาทมาห ฯ

ตตฺร จ พุราหุมโลกคามิ ปุณณิ กโรนตี สนุชยายห โภ
สุชฌตี มุจจตีตีฯ อกรอนตี สนุชย พชฌตี จาตี ฯ เกนตตนาตี ฯ(๒)
เกน การณณ ฯ สกขิ พุราหุมชชทิกุโจตี พุราหุมมา อชช
สกขิ ทิกุโจ ฯ สจจันติ ภควโต พุราหุมสมตตี อารพุก
อจจาทเรณ ปุจจัน (๓) กโรตี ฯ กถิ อุปปชชตีตี อจจาทเรเนว
ปุ่นปี ปุจจันติ ฯ ชุติมาตี ภควนตี อาลปตี ฯ

ตตฺถ ยสฺมา โย ภิกขุ เมตตาย ติกจตฺถกชฌานัน
อูปปาเทตฺวา ตเมว ปาทกั กตฺวา วิปสฺสนโต อรหตตี
ปาปฺณานตีฯ โส สุชฌตี มุจจตี จฯ ตถารูโป จ พุราหุมโลกั
น คจจันติ ฯ โย ปน เมตตาย ติกจตฺถกชฌานัน อูปปาเทตฺวา
สนุตตา เอสา สมาเป็นตีตีอาทินา นเยน ตี อสฺสาเทตีฯ โส
๑. สี. อตตโน ฯ ๒. ย. เกนาตี ฯ ๓. ม. ย. สปถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาคฺควณณา หน้า 328

พฺชฺฉติฯ ตถา(๑) อปริหีนชฺฌาโน จ เตเนว ฌาเนน พุรหฺมโลกํ
คจฺฉติฯ ตสฺมา ภควา โย สฺชฺฉติ มุจฺฉติ จฯ ตสฺมา (๒)
พุรหฺมโลกกมฺนํ อนนฺชานนฺโต อนามสฺติวาว ตํ ปุคฺคํ โย
พฺชฺฉติฯ ตสฺส เตน ฌาเนน พุรหฺมโลกกมฺนํ ทสฺเสนฺโต
พุรหฺมณฺสฺส สປาเยน นเยน โย ชชฺตีติ อิมํ คถมาห ฯ

ตตฺถ ติวฺริชฺนฺติ ติกาลປุสฺสํ สนฺชายาห ฯ เตน
ทายกโต อํกตตฺถํ ทสฺเสติฯ อาราชเย ทกฺขิณฺเยเยหิ ตาทิตี
ตลฺลจ โส ตาทิโส ติวฺริชฺยณฺสมປตฺติสฺสทโก (๓) ปุคฺคโล ติวฺริชฺยณฺ-
สมປํ ทกฺขิณฺเยเยหิ จิณฺสาเวหิ สาชฺเยยฺย สมປาเทยฺย ฯ
อิมินา ปฏฺิกฺคาหโต อํกตตฺถํ ทสฺเสติฯ เอวํ ยชฺติวฯ สมฺมา
ยาจโยโค เอวํ เมตฺตชฺฌมานປทญฺจานภาเวน ฉฟํกสมฺนฺนาคตํ
ยณฺณํ สมฺมา ยชฺติวฯ โส ยาจโยโค เตน ฉฟํกยณฺณປนฺิสฺสเยน
เมตฺตชฺฌาเนน อປປชฺชติ พุรหฺมโลกนฺติ พุรฺรมิตฺติ พุราหฺมณฺ
สมฺมสฺสาเหฺนโต เทสนํ สมာเปสิฯ เสสํ สฟุพฺคธาสุ
อฺคฺคตฺถานตฺถเมวฯ อิตฺโต ปฺรณฺจ ปุพฺเพ วุคฺคตฺถนยเมวาทิ ฯ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกกุกกถา

มาฆสฺสฺสวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ยฺ. ตสฺส ฯ

๓. ม. ติวฺริชฺยณฺสมປตฺติสฺสทโก ฯ

สภียสุตฺตวณฺณา

เอวมเม สุตฺตนิ สภียสุตฺตํ ฯ กา อูปฺตติฯ อยเมว
จสฺส (๑) นิทานे วุตฺตาฯ อตฺตวณฺณากุเมปิ จสฺส ปุพฺพสทิสํ
ปุพฺเพ วุตฺตเนเนว เวทิตพฺพํ ฯ ยํ ปน น วุตฺตํ (๒) ตํ
อตุตฺตानตฺถานิ ปทานิ ปรีหรนฺตา วณฺณยิสฺสาม ฯ

เวพฺพวเน กลนฺทกนิวาเปติ เวพฺพวณฺณติ ตสฺส อุตฺตยานสฺส
นามํ ฯ ตํ กิร เวพฺพหิ จ ปรีกขิตฺตํ อโหสิ อฏฺฐารสทฺตเถน
จ ปากาเรนฯ โคปุรทวารภูฏาลกยฺตฺตํ นีโลภาสํ มโนรมฺฯ
เตน เวพฺพวณฺณติ วุจฺจติ ฯ กลนฺทกานํ เจตฺต นีวาปี อทฺสฯ
เตน กลนฺทกนิวาไปติ วุจฺจติ ฯ กลนฺทกา นาม กาทกา
วุจฺจนฺติ ฯ

ปุพฺเพ กิร อณฺตโร ราชา ตตฺถ อุตฺตยานกิปฺนตฺถํ
อากโต สุรามเทน มตฺโต ทิวาเสยฺยํ สุปีฯ ปรีชโนปีสฺส
สุตฺโต ราชาคิ ปุพฺพผลาทิหิ ปโลภียมาโน อิตฺโต จิตฺโต จ
ปกฺกามิ ฯ อถ สุราคนฺธเรณ อณฺตตรสฺมา สฺสทฺติรฺรูกฺขา
กณฺทสฺสไป นิกฺขมิตฺวา รมฺโถ อภิมุโข อากจฺจติ ฯ ตํ ทิสฺวา
รูกฺขเทวตา รมฺโถ ชีวิตํ ทสฺสามิตฺติ กาทกเวเสน อากนฺตฺวา
กณฺณมุเล สทฺทมกาสิฯ ราชา ปฏฺิพฺพชฺฉิฯ กณฺทสฺสไป
นิวตฺโต ฯ โส ตํ ทิสฺวา อิมาย มม กาทกาย ชีวิตํ ทินฺนนฺติ
๑. ม. ย. อยเมว ยาสฺส ฯ ๒. ม. ย. ยํ ปน อปุพฺพํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 330

กาพกานํ ตตฺถ นีวาปี ปฏฺฐเปสิฯ อภยโฆสนนฺจ โฆสาเปสิ ฯ

ตสฺมา ตํ ตโต ปฏฺติ กลนฺทกนิวาโปติ สฺจํ คตฺติ ฯ

สภียสฺส ปรีพฺพาชกสฺสาติ สภียโยติ ตสฺส นามิฯ

ปรีพฺพาชโกติ พาหิรปพฺพชฺชํ อุปาทาย วุจฺจติ ฯ ปุราณ-

สาโลหิตาย เทวตยาติ น มาตา น ปีตาฯ อปีจ โข

ปนสฺส มาตา วีย ปีตา วีย จ หิตชฺฆาทยตฺตา โส

เทวปฺตโต ปุราณสาโลหิตา เทวตาคี วุตฺโต ฯ

ปรีนิพฺพุเต กิร กสฺสเป ภควติ ปตฺติจฺเจเต สุวณฺณเจติเย

ตโย กุลปฺตฺตา สมฺมุขสาวกานํ สนนฺติเก ปพฺพชิตฺวา

จริยานุรูปานิ กมฺมฏฺฐานานิ คเหตุวา ปจฺจนฺตชนปํทํ คนฺตฺวา

อรณฺณายตเน สมณฺทมฺมํ กโรนฺติฯ อนฺตรนฺตฺรา จ เจติย-

วณฺทนฺตฺถาย ชมฺมสฺสวณฺตฺถาย จ นครํ คจฺจนฺติ ฯ อปฺเรน

จ สมฺเยน ตาวตกมฺปิ อรณฺเณ วิปฺปวาสิ อโรจยมานา ตตฺถเว

อปฺปมตฺตา วิหรีสุฯ เอวํ วิหรนฺตฺวาปี จ กิลฺลิจิ วิเสสิ

นาธิมิสุฯ เอวํ (๑) ตโต เนสิ อโหสิ มยฺ ปิณฺฑทาย คจฺจนฺตฺวา

ชีวิเต สาเปกฺขา โหมฯ ชีวิเต สาเปกฺเขน จ

น สกฺกา โลกุตฺตโร ชมฺโม อธิคนฺตตฺฯ ปุณฺชชนกาลกิริยาปี ทุกฺขาฯ

หนฺนท มยฺ นิสฺเสณี พนฺชิตฺวา ปพฺพตฺติ อภิรุยฺห กายे จ

ชีวิเต จ อนเปกฺขา สมณฺทมฺมํ กโรมาติ ฯ เต ตถา อภิสุฯ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สกยสุตตวณณา หน้า 331

อถ เตสั มหาเถโร อุปนิสฺสยสมฺปนฺนตฺตา ตทเหว
ฉพฺภิกฺขณาปริวารั อรหตฺตํ สจฺจกาสิ ฯ โส อิทธิยา หิมวฺนตํ
คนฺตฺวา อนฺตตฺเต มุขั โชวิตฺวา อุตฺตรกฺรุสฺสุ ปิณฺฑปาตํ
จริตฺวา กตฺถตฺตกิจฺโจ ปุณฺ อณฺณมฺปิ ปเทสั คนฺตฺวา ปตฺตํ
ปุเรตฺวา อนฺตตฺตอฺทกณฺจ นาคลตาทนฺตโปณฺณจ กเหตุวา
เตสั สนฺติกั อากนฺตฺวา อահ ปสฺสธาวุโส มหานุภาวึฯ อัย
อุตฺตรกฺรุโต ปิณฺฑปาโตฯ อิท หิมวฺนตโต อุกททนฺตโปณฺ
อากตึฯ อิมั ภูณฺชิตฺวา สมณฺธมฺมํ กโรถฯ เอวาทั ตฺมุเห
สทา อุปฺภูจฺหิสฺสามิตี ฯ เต ตั สุตฺวา อาทั ตฺมุเห ฆนฺเต
กตฺถิจฺจาฯ ตฺมุเหหิ สห สลฺลาปมตฺตมฺปิ อมฺหากั ปปฺลฺโยจฯ
มา ทานิ ตฺมุเห ปุณฺ อมฺหากั สนฺติกั อากมิตฺถาติ ฯ โส
เกนจิ ปรียาเยน เต สมฺปฺภิจฺฉาเปตฺตุ อสกโกนฺโต ปกฺกามิ ฯ

ตโต เตสั เอโก ทฺวิหตีหจฺเยน ปฺลฺโยจฺฉิลโย อนาคามี
อโหสิฯ โสปี ตเถว อกาสิฯ อิตฺเรน จ ปฺภิกฺขิตฺโต ตเถว
อคมาสิ ฯ โส ตั ปฺภิกฺขิตฺวา วายมฺนฺโต ปพฺพตฺ อารุพฺห-
ทิวสโต (๑) สตฺตเม ทิวเส กิณฺจ วิเสสั อนฺธิคนฺตฺวาว กาลกโต
เทวโลเก นิพฺพตฺติฯ จีณาสวตฺเถโรปี ตฺทิวสเมว ปรีนิพฺพายิฯ
อนาคามี สฺสุทฺธาเวสฺสุ อุปฺปชฺชิฯ เทวปฺตฺโต ฉฺสุ กามา-
วจรเส(๒) อนฺุโลมปฺภฺโกลเมน ทิพฺพสมฺปตฺตี อนฺุภวิตฺวา อมฺหากั
๑. ม. อารุหน... ฯ ๒. ม. กามาวจรเทวโลเกสุ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 332

ภควโต กาลเ เทวโลกา จวิตฺวา อณฺตริสฺสา ปริพฺพาชิกาย
กฺจณฺมิหิ ปฺภิสฺนฺธี อคฺคฺเหล็กิฯ สฺวา กิร อณฺตรสฺส ชฺตฺตฺยสฺส
ชฺิตาฯ ตํ มาตาปิตโร อมฺหากํ ชฺิตา สมยฺนฺตรํ ชานาตุติ
เอกสฺส ปริพฺพาชกสฺส ปฺภฺยิยาเทสฺสุฯ (๑) ตสฺเสโก อนฺเตวาลิโก
ปริพฺพาชโก ตาย สทฺธี วิปฺปฏิปฺชฺชิฯ สฺวา เตน คพฺภํ
คณฺหิฯ ตํ คพฺภินิ ทิสฺวา ปริพฺพาชิกา นิกฺกทฺธฺมิสฺสุฯ สฺวา
อณฺตร (๒) กจฺณนฺตี อนฺตรามคฺเค สภฺยิ(๓) วิชายิฯ เตนสฺส
สภฺยิเตว นามํ อกาสิฯ โสปี สภฺยิ วทฺธฺมิตฺวา ปริพฺพาชก-
ปพฺพชฺชิ ปพฺพชิตฺวา นานาสตฺถานิ อคฺคฺเหตุวา มหาวาที
หฺตุวา วาทกฺชิตฺตตาย สกฺลชฺมพฺทีเป วิจฺรนฺโต อตฺตโน สทิสฺ
วาที อทิสฺวา นครทฺวารเ อสฺสมํ การาเปตฺวา ชฺตฺตฺย-
กุมาราทโย สิปฺปี สิกฺขาเปนฺโต ตตฺถ วสติฯ

อถ ภควา ปวตฺติตปวฺรชฺมจกฺโก อนฺุปฺพเพน ราชกหํ
อาคณฺตุวา เวพฺวเน วิหฺรติ กลนฺทกนิวาเปฯ สภฺยิ ปน
พฺพุทฺฐปฺปาทํ น ชานาติฯ อถสฺส โส สฺพุทฺฐาวาสพฺรหฺมา
สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย อิมานํ วิเสสํ กสฺसानุภาเวน ปตฺโตติ
อวชฺเชนฺโต กสฺสปสฺส ภควโต สาสเน สมณชฺมมกิริยิ เต
จ สหาเย อนฺุสฺสริตฺวา เตสฺ เอิโก ปฺริณิพฺพุโตฯ เอิโก อิทานิ
กตฺถาติ อวชฺชนฺโต เทวโลกา จวิตฺวา ชฺมพฺทีเป อฺุปฺปนฺโน
๑. ม. นียฺยาเตสฺสุฯ ๒. ม. อณฺตรคฺคฺฯ ๓. ม. ยฺ. สภฺยิฯ

*เล่มที่ 22 สกยสุตตวณณา หน้า 333

พุทฺธปฺปาตมปิ จ น ชานาตีติ ฌตฺวา หนฺท นํ พุทฺธปเสวนาย
นโยเชมีติ วีสติ ปญฺเห อภิสงฺขริตฺวา รัตติภาเต ตสฺส อสฺสํ
อากมฺม อากาเส ฌตฺวา สกย สกยชาติ ปกฺโกสิฯ โส นิตฺทายมาโน
ติภฺขตฺตํ ตํ สทฺทํ สุตฺวา นิกฺขมฺม โอภาสํ ทิสฺวา ปญฺชลิโก
อภฺจาสีฯ ตโต ตํ พุรฺหฺมา อาท อหํ สกย ฌตฺถาย
วีสติ ปญฺเห อารฺหีฯ เต ตฺवं อุกฺคณฺหฯ โย จ เต สมฺโณ
วา พุราหฺมโณ วา อิมํ ปญฺเห ปญฺโจ พุยาโรติฯ ตสฺส
สนฺติเก พุรฺหฺมจริยํ จเรยฺยาสีติฯ อิมํ เทวปฺตฺตํ สนฺชาเยตํ
วุตฺตํ ปุราณสาโลหิตาย เทวตฺาย ปญฺหา อุตฺทิกฺกฺจา โหนฺตีติ
อุตฺทิกฺกฺจาทิ อุตฺเทศมตฺเตเนว วุตฺตาฯ น วิภงฺเคนฯ

เอวํ วุตฺเต จ เน สกโย เอกวจนฺเนเนว ปทปฺปฏิปาฏิยา
อุกฺคเหสีฯ อถ โข พุรฺหฺมา ชานนฺโตปิ ตสฺส พุทฺธปฺปาทำ
นาจิกฺขิฯ อตฺถํ ฌเวสฺมาโน ปรีพฺพาชโก สยเมว สตฺถารํ
ฌสฺสตีฯ อิตฺโต พหิทฺธา จ สมณฺพุราหฺมณฺณํ ตฺวจฺจนฺทวณฺติ
อิมินา ปนาธิปฺปาเยน เอวมาห โย เต สกย ฯเปฯ
จเรยฺยาสีติฯ เถรคาถาสฺ ปน จตฺกนฺนิปาเต (๑) สกยตฺถเธาปทานํ
วณฺณนฺตา ฆณฺณฺติ สา จสฺส มาตา อตฺตโน วิปฺปฏิปฺตฺตี
จินฺเตตฺวา ตํ ชิกฺขจฺจมานา ฌานํ อฺปฺปาเทตฺวา พุรฺหฺมโลเก
อฺปฺปนาฯ ตาย พุรฺหฺมเทวตฺาย เต ปญฺหา อุตฺทิกฺกฺจาทิฯ

๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๒๕/๓๑๑ ฯ

*เล่มที่ 22 สกยิสุตตวณณา หน้า 335

อปฺปิจฺฉวเสน อุทเท ชีวสณฺณาย จ นฺหานมฺขโรชฺวนาทิ-
 ปฏิกฺขิตฺโตฯ โสปี สพฺพณฺณตฺ ปจฺจณฺณาสีฯ สณฺชโยติ
 นามฺฯ เวลฺลฺโล (๑) ปนสฺส ปิตาฯ ตสฺมา เวลฺลฺลฺปฺตฺโตติ
 วุจฺจติฯ โสปี สพฺพณฺณตฺ ปจฺจณฺณาสีฯ นิคฺคฺชโรติ
 ปพฺพชฺชานาเมนฯ นาฏฺปฺตฺโตติ ปิตฺตฺนาเมน วุจฺจติฯ นาโฏ (๒)
 กิร นาม ตสฺส ปิตาฯ (๓) ตสฺส ปฺตฺโตติ นาฏฺปฺตฺโตฯ โสปี
 สพฺพณฺณตฺ ปจฺจณฺณาสีฯ สพฺเพปี ปณฺจสตปณฺจสตสฺสปรึวารา
 อเหตุฯ เตติ เต ฉ สตุถาโรฯ เต ปญฺเเหตุ เต วิสฺสติปญฺเเหตุฯ
 เตติ เต ฉ สตุถาโรฯ เนว (๔) สมฺปายนฺตฺติ น สมฺปาเทนฺติฯ
 โกปนฺติ จิตฺตเจตฺตีกานํ อาวิลภาวํฯ โทสนฺติ ปทฺทฺจจิตฺตํฯ
 ตทฺถมฺเปตํ มนฺททิกฺขเกทฺสฺส โกชฺสเสวาทิวจฺฉนํฯ อปฺปจฺจยฺนฺติ
 อปฺปตีตํฯ (๕) โทมนสฺสนฺติ วุตฺตํ โหติฯ ปาตฺกโรนฺตฺติ กายวชิ-
 วิกาเรน ปกาเสนฺติฯ ปากฺกํ กโรนฺติฯ

หีนายาติ คหณฺจภาวายฯ คหณฺจภาโว หิ ปพฺพชฺชํ
 อุนฺธิชฺช สึลาทิกฺคณฺหีนโต หีนกามสฺสพฺปฏิเสวนโต วา หิโนติ
 วุจฺจติฯ อุจฺจา ปพฺพชฺชาฯ อาวตฺตติตฺวาติ โอสกฺกิตฺวาฯ กาม
 ปรีกฺขณฺชยฺนฺติ กาม ปฏฺิเสเวยฺยํฯ อิติ กิรฺสฺส สพฺพณฺณตฺ (๖)
 ปฏฺิณฺณาทานมฺปิ ปพฺพชฺชิตานํ ตฺจจกตํ ทิสฺวา อโหสิฯ
 # ๑. ม.เพลฺลฺโลฯ ๒. ม.นาโฏติฯ ๓. ม. นามสฺส ปิตาฯ
 # ๔. ม. นฯ ๕. ม. อปฺปตีตฺตํฯ ๖. ม. สพฺพณฺณตฺปฏฺิณฺณาทานมฺปิฯ
 # ๗. . ตฺจจกตํฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณา หน้า 336

อุปปนฺนปริวิตกฺวเสเนว จ อคฺนตฺวา ปฺนปฺปฺนํ วิมฺสมานสฺส
อถ โข สภฺยสฺส ปฺริพฺพชกฺสฺส เอตทโหสิ อยมฺปิ โข สมโณติ
จ ยปิ โข เต โภณฺโตติ จ สมโณ โข ททโรติ น
อุณฺณตพฺโพติ จาติ เอวมาทิ ฯ

ตตฺถ ชินฺณาติอาทีนํ ปทานํ วุตฺตฺนยาเนว ฯ เถราติ
อตุตฺถโน สมณฺชเม ธิรภาวปฺปตฺตา ฯ รตฺตลฺลยฺยติ รตฺนลฺลยฺย
นิพฺพานรตฺนํ ชานาม มยฺนฺติ เอวํ สกาย ปฺฏิญฺญา ย โลเกนาปิ
สมมฺตา ฯ พหุรตฺตวิทฺฐ วา ฯ จิริ ปพฺพชิตานํ เอเตสนฺติ
จิริปพฺพชิตา ฯ

น อุณฺณตพฺโพติ น อวชานิตพฺโพ ฯ น นิจํ กตฺวา
ชานิตพฺโพติ วุตฺตํ โหติ ฯ น ปฺริโภคพฺโพติ น ปฺริภวิตพฺโพ ฯ
กิเมส ลสฺสตีติ เอวํ น คเหตุพฺโพติ วุตฺตํ โหติ ฯ

กงฺขี เวจฺจิจฺฉีติ สภฺโย ภควตา สทฺธี สมฺโมทมาโน
เอวํ ภควโต ฐปสมฺปตฺติทมฺฐปสมฺฐิจิตํ สพฺพลฺลยฺยํ สมฺภาวยมาโน
วิกฺขทฺฐจฺโจ หุตฺวา อาห กงฺขี เวจฺจิจฺฉีติ ฯ ตตฺถ ลภฺยํ น
โข อิมํสํ พฺยากรณฺนฺติ เอวํ ปญฺหานํ พฺยากรณกงฺขตาย
กงฺขี ฯ โภ นฺ โข อิมสฺส จิมสฺส จ ปญฺหสฺส อตฺถโถติ เอวํ
วิจฺจิจฺฉาย เวจฺจิจฺฉี ฯ ทพฺพลวิจฺจิจฺฉาย วา เตสํ ปญฺหานํ
อตุเถ กงฺขนโต กงฺขี ฯ พลวตฺติยา วิจฺฉินฺนโต กิจฺฉติเยว ฯ น สกฺโกติ
สนฺนิฏฺฐาตฺตฺนฺติ เวจฺจิจฺฉี ฯ อภิกงฺขมาโนติ อติวिय ปตฺถยมาโน ฯ
๑ ม. อปฺปตีตฺตา ๒ ม. สพฺพลฺลยฺยปฺฏิญฺญานมฺปิ ๓ ม. ตฺวจฺฉกตฺตํ

*เล่มที่ 22 สภียสุตตวณณา หน้า 337

เตสนุตกโรติ เตสํ ปญหานํ อนุตกโร ฯ ภาวนุโตว เอวํ ภาวหิติ
ทสฺเสนุโต อาห ปญฺเห เม ปุญฺโจ ฯเปฯ พุยากรโรหิ เมติ
ตตฺถ ปญฺเห เมติ ปญฺเห มยา ฯ ปุญฺโจติ ปุจฺฉิโต ฯ
อนุปฺพพฺนติ ปญฺหสฺส ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา ฯ อนฺธมฺมฺนติ อตฺถานูรูป
ปาฬิ อารุเปฺนุโต ฯ พุยากรโรหิ เมติ มยฺหํ พุยากรโรหิ ฯ

ทฺรโตติ โส กิร อิติ จิโต จาหิณฺฑนุโต สตฺตโยชน-
สตมกฺกโต อากโต ฯ เตนาห ภควา ทฺรโต อากโตสฺสิติฯ
กสฺสปสฺส ภควโต วา สาสนโต อากตตฺตา ทฺรโต อากโตสฺสิติ
นํ อาห ฯ ปุจฺฉ มนฺติ อิมาย ปนสฺส กาถาย สพฺพณฺณฺพ-
ปวารณฺ ํ ปวารติ ฯ ตตฺถ มนฺติจฺฉสฺสิติ มนฺสา อิจฺฉสิ ฯ

ยํ วตฺาหนฺติ ยํ วต อหํ ฯ อตฺตมโนติ ปิตีปาโมชฺช-
โสมนสฺเสหิ ํญฺจจิตฺโต ฯ (๑) อุกฺกโคติ ทาเยน จิตฺเตน จ
อพฺภนฺนโต ฯ อิทํ ปน ปทํ สพฺพปาเจสฺ อตฺถิ ฯ อิทานิ
เยหิ รมฺเมหิ อตฺตมโนฯ เต ทสฺเสนุโต อาห ปมฺหิโต
ปิตีโสมนสฺสชาโตติ ฯ

กึ ปตฺตินฺนติ กึปตฺตํ (๒) กิมนฺทิตํ ฯ โสรัตนฺติ
สฺวปฺสนฺติ ฯ สฺรตฺตนิปํ ปาโรฯ สฺญฺจ อฺปรตฺตนิปํ อตฺถิ ฯ ทนฺตฺตนิปํ ทมิตํ ฯ
พฺพุโรติ วิพฺพุโรฯ พฺพุโรพฺพุโร (๓) วา ฯ

เอวํ สภฺโย เอเกถาย กาถาย จตฺตาโร จตฺตาโร กตฺวา
๑. ม. ํญฺจจิตฺโต ฯ ๒. ม. ปตฺตํ ฯ ๓. ม. พฺพุโรพฺพุโร ฯ
๔. พฺพุโรพฺพุโร ฯ

*เล่มที่ 22 สภียสุตฺตวณฺณา หน้า 339

สพฺพสมิมฺปิ โลเกฯ ตินฺนโณฆตฺตา ตินฺนโณฯ สมิตปาปตฺตา
สมโณฯ อาวิลสงฺกปฺปปหานา อนาวิโลฯ ยสฺส จิเม รากโทส-
โมหมานทิจฺจิกิเลสทฺวจฺริตฺตสงฺขตา สตฺตฺตฺสทา เกจิ โอพาริกา
วา สุขฺมา วา น สนฺติฯ โส อิมาย อุเปกฺขาวิหริตฺตาย
สตีเวปลฺลตฺตาย อหีสกตฺตาย จ วิปฺปฏิปตฺโต สฺกฺกฺจฺ อุปรตภาเวน
อิมินา โอฆาทินานปฺปการิกิเลสวฺปสเมน จ โสโรตฺติ

ยสฺมา จ ภาวิตินฺทฺริโย นิพฺภโย นิพฺพิกาโร ทนฺโต
โหติฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต ยสฺสอินฺทฺริยานีติ คากาย
ตฺติยปฺญหํ พฺยาภาสิฯ

ตสฺสโต ยสฺส จกฺขวาทีนิ ฉพินฺทฺริยานิ โคจรภาวนาย
อนิจฺจาที ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา วาสนาภาวนาย สตีสมฺปชฺญณ-
กนฺธํ กาทาเปตฺวา จ ภาวิตานีฯ ตานิ จ โข
ยถา อชฺฌตฺตํ โคจรภาวนายฯ เอวํ ปน พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
ยตฺถ ยตฺถ อินฺทฺริยานํ เวกฺลตฺตา เวกฺลโต (๑) วา สมฺภโวฯ
ตตฺถ ตตฺถ นาภิขฺฌาทีวเสน ภาวิตานีติ เอวํ นิพฺพิชฺฌ
ณตฺวา ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺวา อิมํ ปฺรณฺจ โลกํ สกสนฺตติกฺขนฺธโลกํ
ปฺรสนฺตติกฺขนฺธโลกญฺจ อทฺนฺธมฺรณํ มริตฺกาโม กาลํ กงฺขติฯ
ชีวิตกฺขยกาลํ อากเมติ ปฏฺฐิมาเนติฯ น ภายติ มฺรณสฺสฯ
ยถาห เกโร

๑. ม. เวกฺลตฺตายฯ ย. เวกฺลยตฺตายฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 340

มรณ เม ภยํ นตฺถิ นิกฺกนฺติ นตฺถิ ชีวิตฺเต (๑)

นาภิกงฺขามิ มรณํ นาภิกงฺขามิ ชีวิตฺตํ

กาลณฺจ ปฏิกงฺขามิ นิพฺพิสฺสํ ภาตโก ยถาติ(๒) ฯ

ภาวิตฺโต ส ทนฺโตติ เอวํ ภาวิตฺตินฺทฺริโย โส ทนฺโตติ ฯ

ยสฺมา ปน พุทฺโธ นาม พุทฺธิสมฺปนฺโน กิเลสนิทฺทา
วิพุทฺโธ จฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต กปฺปานิติ คาถาย
จตุตฺตปณฺหิ พุยาภาสิ ฯ

ตตฺถ กปฺปานิติ ตณฺหาทิฏฺฐิกปฺปานิ ฯ ตณฺหาทิฏฺฐิโย หิ
ตถา ตถา วิกปฺปนฺโต วิกปฺปานิติ วุจฺจนฺติ ฯ วิเจยฺยาติ
อนิจฺจาภิภาเวน สมฺมสฺติวฯ เกวลานิติ สกลานิ ฯ สํสارนฺติ
โย จายํ

ขนฺธานณฺจ ปฏฺฐิปาฏฺฐิ ธาตุอายตฺนान จ

อพฺโพจฺฉินฺนํ วตฺตมานา สํสಾರิตฺติ ปวฺจจฺตีติ

เอวํ ขนฺธาทิปฏฺฐิปาฏฺฐิสงฺขาโต สํสಾರิฯ ตํ สํสาร์ณฺจ เกวลํ
วิเจยฺยฯ เอตฺตาวตฺตา ขนฺธานํ มฺลภูเตสฺส กมฺมกิลเสสฺส ขนฺธेषฺส
จาทิ เอวํ ตีสุปี วฏฺฏฺเฐสฺส วิปฺสฺสนํ อาท ฯ ทภฺยํ จุตฺตปฺปาตฺนฺติ
สฺตฺตทานํ จุตี อุปฺปาตฺนฺติ อิมณฺจ อุภฺยํ วิเจยฺย ญตฺวาติ
อตุโถฯ เอเตน จุตฺตปฺปาตฺถานํ อาท ฯ วิคฺตรชมนนฺจณฺณํ
วิสุทฺทฺนฺติ รากาภิรชานํ วิคฺมา องฺคณานํ อภาวา มลานํ

๑. พุ. เถร. ๒๖/๑๕๗/๒๖๕ ฯ ๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๗/๓๕๗ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 342

จิตฺโตฯ จิโต อิจฺเจว วุตฺตํ โหติฯ พาหิตปาปตฺตา เอว จ
วิมโลฯ วิมถาวํ พุรหุมถาวํ เสฏฺฐถาวํ ปตฺโตฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธ-
สมาธิวิกุเขปรกิเลสมเลน อคฺคผลสมาธิฯ สาธุ สมาหิโตฯ
สํสารเหตุสมตฺกุกเมน สํสารมตฺตจฺจ ปรินิฏฺฐจิตฺกจฺจตฺยา เกวลีฯ โส
ตณฺหาทิสฺสึหิ อนิสฺสิตตฺตา อนิสฺสิตฺโตฯ (๑) โลกธมฺเมหิ นิพฺพิการตฺตา
ตาทิตฺติ จ ปวฺจจฺติฯ เอวํ อุตฺตรโห ส พุรหุมา โส พุราหุมฺโณติฯ

ยสฺมา ปน สมิตปาปตฺยา สมโณฯ นฺหาตปาปตฺยา นฺหาตโกฯ
อาคฺฉนํ อกรณฺน จ นาโคติ ปวฺจจฺติฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺนโต
ตโต อปฺราหิ ตีหิ กาทาหิ ตโย ปญฺเฬ พุยาภาสิฯ

ตตฺถ สมิตาวีติ อริยมกฺเคน กิเลสฺ สเมตฺวา จิโตฯ
สมโณ ปวฺจจฺติ (๒) ตตฺตตฺตาติ ตถารูโป สมโณ ปวฺจจฺตีติฯ
เอตฺตาวตฺตา ปญฺเฬ พุยาโกโต โหติฯ เสสณฺหิ (๑) ตสฺมี สมณฺ
สภฺยสฺส พหุมาณชนนตฺถํ อุตฺตวจฺนํฯ โย หิ สมิตาวีฯ โส
ปฺญฺญปาปานํ อปฺปฏิสฺนฺธิกรณฺน ปหาย ปฺญฺญปาปํ ราชานํ
วิกเมน วิโรฯ อนิจฺจาทิวเสน ญตฺวา อิมํ ปรณฺจ โลกํ
ชาติมรณํ อฺปาตฺวตฺโต ตาทิ จ โหติฯ

นินฺหาฯ เปฯ นฺหาตโกติ เอตฺถ จ โย อชฺฉตฺต-
พหิทฺธาตฺสขาเต สพฺพสฺมิมฺปิ อายตฺนโลเก อชฺฉตฺตพหิทฺธา-
๑. ม. ย. อสิโตฯ ๒. ม. ปวฺจจฺเตฯ ๓. ม. เสถิฯ

*เล่มที่ 22 สภียสุตตวณณา หน้า 343

รมมณวเสน อุปฺปตฺติรหานิ สพฺพปาปกาณี มคฺคณาณน
นินฺหาเย โชวิตฺวา ตาย นินฺหาตปาปกตฺตาย ตณฺหาทิกฺกุจฺ-
กปฺเปหิ กปฺปิเยสุ เทวมฺนุสฺเสสุ กปฺปํ น เอตฺยํ ตํ นฺหาตกมาหุติ
เอวมตฺโต ทกฺกุสพฺโพ ฯ

จตุตฺตคฺคาถายปี อาคฺคํ น กโรติ กิลฺลิจิ โลกฺเกติ โย
โลกฺเก อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปสงฺขาตํ อาคฺคํ น กโรติฯ นาโค
ปฺววจฺจติ ตถตฺตตฺติฯ เอตฺตาวตฺตา ปโลห พฺยาโกโต โหติฯ
เสสํ ปุพฺพนเยเนว อุตฺตวจฺนํ ฯ โย หิ มกฺเคน ปหีนฺนาคฺคตฺตา
อาคฺคํ น กโรติฯ โส กามโยคาทิกฺเก สพฺพโยเก ทสฺสํโยชน-
เภทานิ จ สพฺพพฺนุชฺชานานิ วิสชฺช ชฺหิตฺวา สพฺพตฺถ ขนฺธาทิสฺส
เคนจิ สงฺเคน น สชฺชติฯ ทฺวิหิ จ วิมุตฺติหิ วิมุตฺโตติฯ
ตาทิ จ โหตีติ ฯ

เอวํ ทุตฺติยคฺคาถาย วุตฺตปฺเปลฺลห วิสฺสชฺชเชตฺตฺวา ตตฺติยคฺคาถาย
วุตฺตปฺเปลฺลหฺสุปี ยสฺมา เขตฺตตฺตานีติ อายตฺนานิ วุจฺจนฺติ ฯ
ยถาห จกฺขุเปตฺตํ จกฺขุวายตฺนมฺเปตฺตํ ฯเปฯ เขตฺตมฺเปตฺตํ
วตฺตฺตฺเปตฺตนฺติ ฯ (๑) ตานิ จ (๒) วิเชยฺย วิเชตฺตฺวา อภิกฺกวิตฺวาฯ วิเจยฺย
วา อนิจฺจาทิกฺภาเวน วิจินฺตฺวา อุปฺปริกฺกขิตฺวา เกวลานิ อนวเสสฺสานิฯ
วิเสสโต ปน สงฺกเหตุกฺกุตฺตํ ทิพฺพํ มานุสฺสกณฺจ
พฺรหฺมกฺเขตฺตํฯ ยํ ทิพฺพํ ทฺวาทสฺสายตฺนเกทํ ตถา มานุสฺสํ ยํ
๑. อภิ. สํ. ๓๔/๕๑๖/๑๕๖ ฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณนา หน้า 344

ยลจ พุรหมกเขตต์ ฉพายตเน จกขุวายนาทิทวาทสายตนเกทท์
ตํ สพุพมปี วิชเยยฯ วิเจยย วาฯ ยโต (๑) ยเทตํ สพุเพสํ เขตตานิ
มูลพนุณํ อวิชชาภวตณหาทิตฺ ตสฺมา สพุพกเขตตมูลพนุณนา
ปมุตโตฯ เอวเมเตสํ เขตตานิ วิชิตตฺตา วิจินิตตฺตา วา เขตตชฺชิโน
นาม โหติฯ ตสฺมา เขตตานิตี อิมาย คากาย ปจฺมปญฺหํ
พฺยากาลิฯ ตตฺถ เกจิ กมฺมํ เขตตํฯ วิญฺญาณํ พิชฺชํ ตณฺหา
สิเนโหติ (๒) วจนโต กมฺมานิ เขตตานิตี วทนฺติฯ ทิพฺพํ
มานุสฺสภจ พุรหมกเขตตฺนฺติ เอตฺถ จ เทวูปคํ กมฺมํ ทิพฺพํฯ
มนุสฺสูปคํ กมฺมํ มานุสฺสํฯ พุรหมูปคํ กมฺมํ พุรหมกเขตตฺนฺติ
วณณยนฺติฯ เสถํ วุตฺตนยเมวฯ

ยสฺมา ปน สกฺกุเจน โกสฺสทิสฺสฺตฺตา โกसानิตี กมฺมานิ
วฺจจนฺติฯ เตสฺยจ ลุณฺนา สมฺจฺเจทฺนา กุสฺโล โหติฯ ตสฺมา
ตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต โกसानิตี คากาย ทฺติยปญฺหํ พฺยากาลิฯ

ตสฺสฺสฺโต โลกิยโลกุตฺตรวิปฺสฺสนาย วิสยโต กิจฺจโต จ
อนิจฺจาทิกาวเณ กุสฺลากุสฺลกมฺมสงฺฆาตานิ โกसानิ วิเจยฺย เภวลาณีฯ
วิเสสโต ปน สงฺกเหตุฏฺถํ อฏฺฐกามาจรกุสฺลเจตฺนาเกทฺ ทิพฺพํ
มานุสฺสภจ นวมหกฺคตกุสฺลเจตฺนาเกทฺยจ พุรหมโกสํ วิเจยฺยฯ
ตโต อิมาย มคฺคภาวนาย อวิชชาภวตณหาทิกาทา สพุพโกसानํ
มูลพนุณนา ปมุตโต เอวเมเตสํ โกसानํ ลุณฺนา กุสฺโลติ

๑. ม. ยโตฯ ๒. อ. ติก. ๒๐/๕๑๖/๒๘๗ฯ

*เล่มที่ 22 สภียสุตตวณฺณนา หน้า 345

ปฺวฺจฺจติฯ ตถตฺตา ตาที จ โหตีติฯ อถ วา สุตฺตานํ
ชฺมฺมานณฺจ นิวาสนณฺฺเรน อสิโกสสทิสฺตฺตา โกसानีติ ตโย
ภวา ทฺวาทสายนานิ จ เวทิตพฺพานิฯ เอวเมตฺถ โยชฺนา
กาตพฺพาฯ

ยสฺมา จ น เกวลํ ปณฺฑิตีติ อิมินาว ปณฺฑิตีโตติ
วฺจฺจติฯ อปีจ โข ปน ปณฺฑทรานิ อีโต อูปคโต ปวีจฺยปณฺณาย
อลฺลีนฺตปิ ปณฺฑิตีโตติ วฺจฺจติฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺนโต
ทฺภฺยანიติ คากาย ตติยปณฺหํ พฺยาการิฯ

ตสฺสโต อชฺมตฺถํ พหิทฺธา จาติ เอวํ ทฺภฺยานิ (๑)
อนิจฺจาภิภาเวน วิเจยฺยฯ ปณฺฑทรานีติ อายตฺนานิฯ ตานิ หิ
ปกฺติปริสฺสุทฺตฺตา รุพฺหิยา จ เอวํ วฺจฺจนฺตฺติฯ ตานิ วิเจยฺย
อิมาย ปฺฐิปตฺติยา นิทฺฐนฺตมฺลตฺตา สฺทฺฐปณฺโณ (๒) ปณฺฑิตีโตติ
ปฺวฺจฺจติ ตถตฺตา ยสฺมา ตานิ ปณฺฑทรานิ ปณฺณาย อีโต
โหตีฯ เสสมสฺส ฤตีวณฺํฯ โส หิ ปาปปฺปณฺณสงฺขาตํ กณฺห-
สฺสูกมฺปาตีวคฺโตฯ ตาที จ โหตีฯ ตสฺมา เอวํ ฤโตติฯ

ยสฺมา ปน โมนํ วฺจฺจติ ฌานฺนํฯ ยา ปณฺณยา
ปฺชานนาฯ เปฯ สฺมฺมาทิจฺฉิฯ เตน ฌาณน สมนฺนาคโต
มฺนีติ(๓) วฺจฺจติฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺนโต อสฺตณฺจาทิ คากาย
จตฺตฺถปณฺหํ พฺยาการิฯ

๑. ม. อุภฺยานิฯ ๒. ม. สฺทฺฐปณฺโณฯ

๓. พุ. มหา. ๒๕/๖๗/๖๗ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 346

ตสฺสตุโถ ยวายํ อุกฺสฺลกุสฺลปฺปเกโท อสฺตณฺจ สฺตณฺจ
ธมฺโมฯ ตํ อชฺฌตฺตํ พหิทฺฐาติ อิมสฺมี สพฺพโลเก ปวิจฺยณาณน
อสฺตณฺจ สฺตณฺจ ฌตฺวา ธมฺมํ ตสฺส ฌาตฺตฺตา เอว ราคาทีเกทโต
สฺตฺตฺวิธํ สงฺกํ คณฺหาทีภูจิกฺเกทโต ทฺวิธํ ชาลณฺจ อติจฺจ
อติกกมิตฺวา จิตฺตํ โส เตน โมนสงฺขาเตน ปวิจฺยณาณน
สมนฺนาคตฺตฺตา มฺนินฺฯ เทวมนฺุสฺเสหิ ปฺุชฺณิโยติ อิมํ ปนสฺส
ถฺตฺวิจฺจํ ฯ โส หิ จินฺาสมฺนิตฺตฺตา เทวมนฺุสฺसानํ ปฺุชฺารโห
โหติฯ ตสฺมา เอวํ ถฺโตติ ฯ (๑)

เอวํ ตตฺติยกาถาย วุคฺตปฺลเฬห วิสฺสชฺเชตฺวา จตฺตฺถกาถาย
วุคฺตปฺลเฬหสุ ยสฺมา โย จตฺุหิ มกฺกณฺาณเวเทหิ กิเลสฺกฺขยํ
กโรนฺุโต กโตฯ โส ปรมคฺถโต เวทฺฐุ นาม โหติฯ โย
จ สพฺพสมณฺุพฺราหฺมณานํ สฺตฺถสฺสณฺุณิธานิ เวทานิฯ ตาเยว
มกฺกณฺาณาย กิจฺจโต อนิจฺจาทีวเสน วิเจยฺยฯ ตตฺถ
ณฺุทฺธาปฺปหานเนน ตเมว สพฺพเวทฺมตฺติจฺจ ยา เวทปฺปจฺจยา
วา อณฺุณธา วา อูปฺปชฺชนฺุติ เวทนาฯ ตาสฺสุ สพฺพเวทฺนาสุ
วิตฺธาโค โหติฯ ตสฺมา ตมคฺถํ ทสฺเสนฺุโต อิทํ
ปตฺตฺตินนฺุติ อวตฺวา เวทานิํติ กาถาย ปจฺมปฺลยฺหิ พฺุยาภาสิ ฯ
ยสฺมา ตาย(๒) ปวิจฺยปฺลณฺาย เวทานิ วิเจยฺยฯ ตตฺถ ณฺุทฺธาปฺป-
ปหานเนน สพฺพเวทฺมตฺติจฺจ วุคฺตติฯ โส สฺตฺถสฺสณฺุณิธานิ เวทานิ
๑. ม. ถฺโต ฯ ๒. ม. ยสฺมา วา โย ฯ

*เล่มที่ 22 สภียสุตตวณณา หน้า 347

คโต ฉาโต อติกกฺนโต จ โหติ ฯ โย เวทนาสุ วีตราโค ฯ

โสปี เวทนาสณฺณิตานิ เวทานิ คโต อติกกฺนโต จ โหติ ฯ

เวทานิ คโตตีปี เวทฺฐฯ ตสฺมา ตมฺปิ อตฺถํ ทสฺเสนฺโต

อิทํ ปตฺตินนฺติ อวตฺวา อิมาย คากาย ปจฺมปฺลหํ พฺยาภาสิ ฯ

ยสฺมา ปน ทฺติยปฺลฺเหห อญฺวิทิตฺติ อญฺพทฺโธ วุจฺจติ ฯ

โส จ อญฺวิจฺจ ปฺปญฺจนามรูปํ อชฺฉตฺตํ อตฺตโน สนฺตฺตาน

ตณฺหามานทิกฺกุจฺเจทํ ปฺปญฺจํ ตปฺปจฺจยา นามรูปญฺจ อนิจฺจา-

นฺุสฺสนาทีหิ อญฺวิจฺจ อญฺวิทิตฺวาฯ น เกวลํ ตํ (๑) อชฺฉตฺตํ ฯ

พหิทฺธา จ โรคมลฺลํฯ ปฺรสนฺตฺตาน จ อิมสฺส นามรูปโรคฺสฺส

มฺลํ อวิชฺชาภวตฺตฺหาทีฯ ตเมว วา ปฺปญฺจํ อญฺวิจฺจ ตาย

ภาวนาย สพฺเพสํ โรคานํ มฺลพฺนฺธนาฯ สพฺพสฺมา วา โรคานํ

มฺลพฺนฺธนาฯ อวิชฺชาภวตฺตฺหาทีเกทา ตมฺหา เอว วา ปฺปญฺจา

ปมฺุตโต โหติฯ ตสฺมา ตํ ทสฺเสนฺโต อญฺวิจฺจาติ คากาย

ทฺติยปฺลหํ พฺยาภาสิ ฯ

กถญฺจ วิริยวาทิ เอตฺถ ปน ยสฺมา โย อริยมคฺเคน

สพฺพปาปเกหิ วิรโตฯ ตถา วิรตฺตฺตา จ อายตี อปฺปฏิสฺนฺธิตฺาย

นิริยทฺกขมตฺติจฺจ จิตฺโต วิริยวาโส วิริยนิเกโตฯ โส (๒) จินฺนาสโว

วิริยวาทิ วตฺตพฺพตํ อรหติฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต วิรโตติ

คากาย ตฺติยปฺลหํ พฺยาภาสิ ฯ ปฺรชานวา ธีโร ตาทิตฺติ อิมานิ

๑. ม. น. เกวลญฺจ ฯ ๒. สฺ. โส วา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณา หน้า 348

ปนสฺส อุตฺตวณฺณานิ ฯ โส หิ ปชานวา มคฺคชฺฌานปชานเนน ฯ
ธโร กิเลสาร์วิทุสฺสนสมตฺตตาย(๑) ตาที นิพฺพิการตาย ฯ ตสฺมา
เอวํ อุตฺโต ฯ เสสํ โยเชตฺวา วตฺตพฺพิ ฯ

อาชานิโย กินฺติ นาม โหตีติ เอตฺถ ปน ยสฺมา
ปหีนสพฺพวงฺโกโส การณาการณญฺญ อสฺโส วา หตฺถิ วา
อาชานิโย โหตีติ โลกํ วุจฺจติ ฯ น จ ตสฺส สพฺพโส
เต โทสา ปหีนา เอว ฯ จินฺนสวสฺส ปน เต ปหีนา ฯ ตสฺมา
โส อาชานิโยติ ปรมตฺตโต วตฺตพฺพตฺ อรหตีติ ทสฺเสนฺโต
ยสฺสาติ กาถาย จตฺตตฺตปฺญหํ พฺยาภาสิ ฯ

ตสฺสโต อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จาติ เอวํ อชฺฌตฺตพหิทฺธา-
ลโยชนสงฺขาทานิ ยสฺส อสฺสุ ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
ฉินฺนฺนํ ปทาติตานิ ฯ สงฺกมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
สงฺกสฺส สขฺขนาย อนตฺติกมฺมนาย มฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
ยสฺส อสฺสุ ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล รากาทีนํ พนฺธนา นํ อชฺฌตฺตํ
พหิทฺธา จ สงฺกมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
สพฺพสงฺกานํ วา มฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
ตตฺตตฺตา ตาที จ โหตีติ ฯ

เอวํ จตฺตตฺตกาถาย วุตฺตปฺญฺเยห วิสฺสขฺเชตฺวา ปญฺจมกาถาย
วุตฺตปฺญฺเยหฺสฺปิ ยสฺมา ยํ ฉนฺนทฺชฌเนนตฺเตน อกฺขรจินฺตกา
๑. ม. ย. กิเลสาร์... ฯ ๒. ม. สพฺพสฺมา สงฺกานํ มฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม

*เล่มที่ 22 สภียสุตตวณณา หน้า 349

โสตฺถิยํ วนฺณยนฺติฯ โวหารมตฺตโสตฺถิโย โสฯ อริโย ปน
พาหุสจฺเจน นิสฺสุตฺตปาปตฺตาย จ ปรมคฺถโสตฺถิโย โหติฯ ตสฺมา
ตมคฺถํ ทสฺเสนฺโต อิทํ ปตฺตฺตินนฺติ อวตฺวา สุตฺวาติ คากาย
ปจฺมปฺลยฺหิ พุยาภาสิฯ

ตสฺส
สุตฺวา กตฺตพฺพกิจฺจวเสน วา สุตฺวา วิปฺสฺสนฺนูปคิ สพฺพชฺรมมํ
อนิจฺจาทิวเสน อภิญฺญา ยาวชฺชานวชฺชํ ยทฺตฺติ กิณฺจิฯ
อิมาย ปฏฺิปปทฺาย กิเลสฺ กิเลสฺฏฺจฺจานิเย จ ชฺมเม อภิกฺกวิตฺวา
อภิกฺกฺติ สงฺขํ คโตนฺ ตํ สุตฺวา สพฺพชฺรมมํ อภิญฺญา โลก
ยาวชฺชานวชฺชํ ยทฺตฺติ กิณฺจิฯ อภิกฺก สุตฺวตฺตฺตา (๑) โสตฺถิโยติ อาหุฯ
ยสฺมา จ โย อกถฺถิ กิเลสฺพนฺชเนหิ วิมุตฺโตฯ ราคาทิหิ
อิเมหิ อนิโฆ จ โหติ สพฺพธิ สพฺเพสฺส ชฺมเมสฺส ขนฺธายตฺนาทิสฺสฯ
ตสฺมา ตํ อกถฺถิ วิมุตฺติ อนิฆํ สพฺพธิ นิสฺสุตฺตปาปคฺตฺตาปี
โสตฺถิโยติ อาหุติฯ

ยสฺมา ปน หิตกาเมน ชเนน อรณฺนิยโต อริโย โหติฯ
อริคฺมนิยโตติ (๒) อตฺถโกฯ ตสฺมา เยหิ คฺุณฺเนหิ โส อรณฺนิโย (๓) โหติฯ
เต ทสฺเสนฺตา เณตฺวาติ คากาย ทฺุติยปฺลยฺหิ พุยาภาสิฯ

ตสฺส
สฺตฺเถน เณตฺวา วิทฺวา วิญฺญู วิภาวี จตฺมคฺคณฺณํ โส
๑. สฺ. สุตฺวานฺโตฯ ๒. ม. อภิกฺมนิยโตติฯ ๓. ม. โส อรณฺนิโยฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 350

ปฺนพฺภวเวสฺน น อุเปติ กพฺภเสยฺยํ กิณฺจ โยนี (๑) น อุปกจฺจติฯ
กามาภิเกทลฺจ สลฺลํ ติวริ กามคฺคฺสงฺขาตลฺจ ปงฺกํ ปนฺชช
ปนฺทิตฺวา ตณฺหาภิภูจิกปฺปานิ อลฺลตรมฺปิ กปฺปี น เติฯ
เอวํ อาสวจฺเจทาภิคฺคสมนฺนาคตํ ตมาหุ อริโยติฯ ยสฺมา วา
ปาปเกหิ อารกตฺตา อริโย โหติ อนเย จ อนิรียนาฯ
ตสฺมา ตมฺปิ อตฺถํ ทสฺเสนฺโต อิมาย คาถาย ทุตฺติยปฺลหํ
พฺยาภาสิฯ อาสวาทโย หิ ปาปกา ชมฺมา อนยสมฺมตยา
เต จาเนน ฉินฺนา ปนฺณณฺนา(๒) น จ เตหิ กมฺปติฯ
อิจฺจสฺส เต อารกา โหนฺโตฯ น จ เตสุ อิริยติฯ ตสฺมา
อารกาสุส โหนฺติ ปาปกา ชมฺมาติ อิมินาปฺตฺเถนฯ อนเย
น อิริยติติ อิมินาปฺตฺเถน ตมาหุ อริโยติ จ เอวมฺเปตฺถ
โยชฺนา เวทิตพฺพาฯ วิทฺวา โส น อุเปติ กพฺภเสยฺยนฺติ
อิทํ ปนฺิมสฺมี อตฺถวิกปฺเป อุตฺตวจนเมว โหติฯ

กถํ จรณฺวาติ เอตฺถ จ ปนฺ ยสฺมา จรณฺเหติ ปตฺตพฺพํ
ปตฺโต จรณฺวาติ วตฺตพฺพตํ อรหฺติฯ ตสฺมา ตํ ทสฺเสนฺโต
โย อิธาติ คาถาย ตตฺติยปฺลหํ พฺยาภาสิฯ

ตตฺถ โย อิธาติ โย อิมสฺมี สาสเนฯ จรณฺสูติ สีลาทีสุ
เหมวตฺตฺเต (๓) วตฺตปฺณฺนรชฺชเมสฺสุฯ นิमितฺตฺถุเจ ภูมฺมวจฺนํฯ
ปตฺติปตฺโตติ ปตฺตพฺพํ ปตฺโต โย จรณฺนิमितฺตํ

๑. ม. กณฺจ โยนีฯ ๒. ม. ปนฺนณฺนาฯ ๓. พ. ส. ๒๕/๓๐๕/๓๕๕ฯ

*เล่มที่ 22 สภียสุตฺตวณณา หน้า 351

จรณเหตุ จรณปจฺจยา ปตฺตพฺพํ อรหตฺตํ ปตฺโตตฺติ วุคฺตํ โหติ ฯ จรณวา
โสตฺติ โส อิมาย จรณเหติ ปตฺตพฺพปตฺติยา จรณวา โหตฺติติ ฯ
เอตฺตาวตฺตา ปญฺหพฺยากรณํ (๑) โหติ ฯ เสสมสฺส ภูตฺตวณฺณํ ฯ โย
หิ จรณเหติ ปตฺติปตฺโต ฯ โส กุสโล จ โหติ ฌโก ฯ สพฺพทา
จ อาชานาติ นิพฺพานธมฺมํ ฯ นิจฺจํ นิพฺพานนินฺนจิตฺตตาย
สพฺพตฺถ จ ขนฺธาทีสุ น สขฺชติ ฯ ทวีหิ จ วิมุตฺตีหิ วิมุตฺตจิตฺโต
โหติ ฯ ปฏฺิมา จสฺส (๒) น สนฺตีติ ฯ

ยสฺมา ปน กมฺมาทีนํ ปริพฺพาชเนน ปริพฺพาชโก นาม
โหติ ฯ ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต ทุกฺขเวปกฺกนฺติ คาถาย
จตฺตฺถปญฺหํ พฺยาภาสิ ฯ

ตตฺถ วิปาโกเอว เวปกฺกํ ฯ ทุกฺขํ เวปกฺกํ อสฺสาติ
ทุกฺขเวปกฺกํ ฯ ปวตฺติทุกฺขชนนโต สพฺพมฺปิ เตชตฺถกมฺมํ
วุจฺจติ ฯ อฺุทฺธนฺติ อตฺตีตํ ฯ อโรตฺติ อนาคตํ ฯ ติริยํ วาปี
มชฺเชตฺติ ปจฺจบุปฺพนํ ฯ ตลฺหิ น อฺุทฺธํ น อโร ฯ ติริยํ
อฺุภินฺนํ จ อนฺตรธา ฯ เตน มชฺเชตฺติ วุคฺตํ ฯ ปริพฺพาชยิตฺตวาติ
นิกฺขามาตฺตวา นิกฺขเมตฺตวา ฯ ปริญฺญจารีติ ปญฺญาย ปริจฺฉินฺนิตฺตวา
จรนฺโต ฯ อยฺิ ตาว อปฺุพฺพปทวณฺณา ฯ อยฺิ ปนสฺส (๓)
อธิปฺุบายโยชนา โย ตฺยทฺธปรียาปฺุณนฺมฺปิ ทุกฺขชนกํ ยทตฺถิ
กิลฺยจิ กมฺมํ ฯ ตํ สพฺพมฺปิ อริยมคฺเคน ตณฺหาวิชฺชาสีเนเห
๑. ม. ปญฺโห พฺยาโกโต ฯ ๒. ม. ปฏฺิมา ยสฺส ฯ

๓. ม. อยฺิ ปน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุคควณณา หน้า 352

โสเสนโต อปปฏิสนธิชนกภาวกรณน ปริพพาชยิตฺวา ตถา
ปริพพาชิตตฺตา เอว จ ตํ กมฺมํ ปริณฺถาย จรณโต ปริณฺถจารี ฯ
น เกวลญจ กมฺมเมว ฯ มายํ มานมโถปี โลกโกธํ อิมปี
ธมฺเม ปหานปริณฺถาย ปริณฺถจารี ฯ ปริยฺนตฺตมกาสี นามรूपี ฯ
นามรूपสฺส จ ปริยฺนตฺตมกาสี ปริพฺพาเชตี อิจฺเจวตฺโต ฯ อิมตํ
กมฺมาทึนํ ปริพฺพาชเนน ตํ ปริพฺพาชกฺมาหุ ฯ ปตฺตติปตฺตฺตฺตํ
อิทํ ปนสฺส อุตฺตวณฺณํ ฯ

เอวํ ปญฺหพฺยากรณน ตฺถุจฺสฺส ปน สกฺกียสฺส ยานี
จ ตีณฺตีอาทิสฺส อภิตฺตวณคฺคาตฺส โอสรณานีติ โอคหนานี (๑)
ติฏฺฐจฺานี ฯ ทิฏฺฐจฺโยติ อตฺโต ฯ ตานี ยสฺมา สกฺกกายทิฏฺฐิจฺยา
สท พฺรหฺมชาเล วุตฺตทฺวาตฺสฏฺฐิจฺทิฏฺฐิจฺคตฺตานี กเหตุวาทฺเตสฺสฏฺฐิ
โหนตฺตี ฯ ยสฺมา จ ตานี อญฺญตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ ปวาทฺตฺตฺตฺตฺตํ
สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ (๒) เตหิ อฺปฺทิสฺสิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ น อฺปฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ
อฺปฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ ปน ยเทตํ อิตฺถิ ปฺริโสติ สลฺลยฺกขริ โวหารนามํ ฯ
ยา จายํ มิจฺฉาปฺริวิตฺตฺกานฺนุสฺสวาทิวเสน เอวรฺูเปน อตฺตนา
ภวิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ พาลานํ วิปฺริตฺตฺตฺตฺตฺตํ อฺปฺปฺชฺชตฺตี ฯ ตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ
เตสํ วเสน อฺปฺปฺชฺชตฺตี ฯ น อตฺตปฺจฺจกฺขานี ฯ ตานี จ ภควา
วินยฺย วิณยิตฺวา โอมตฺตมคฺคา โอมตฺตมํ โอมนฺนุชฺชการิ อคฺคา
อตฺตฺกนฺโต ฯ โอมนฺนุชฺชตฺตฺตฺตฺตฺตํ ปาโจ ฯ โส โอมานํ อนฺนตฺตมคฺคา ฯ
๑. สี. โอคหนานี ฯ ๒. ม. สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ สิตฺตฺตํ ฯ

*เล่มที่ 22 สกฺยสุตฺตวณฺณา หน้า 353

ตสฺมา อาห ยานิ จ คีณิ ๆเปฯ ตมคาคิ ๆ

ตโต ปรี วฏฺฏทฺกฺขสฺส อนฺตํ ปารณฺจ นิพฺพานํ
อปฺปตฺตฺติยา (๑) ทฺกฺขาภาวโต ตปฺปฏฺธิปฺกฺขโต จ ตํ สฺนฺชายาห
อนฺตคฺคฺติ ปารณฺ ทฺกฺขสฺสาคิ ๆ อถ วา ปารณฺ ภาว
นิพฺพานํ คตฺตฺตาฯ ตํ อาลปฺนฺโต อาหฯ ปารณฺ อนฺตคฺคฺติ
ทฺกฺขสฺสาคิ อยเมตฺถ สฺมพฺนฺโร ๆ สฺมมา จ พฺทฺโร สํมํ จ
พฺทฺโรติ สฺมมาสมฺพฺทฺโร ๆ ตํ มณฺเฑติ ตเมว มณฺเฑมิฯ น
อณฺณนฺติ อจฺจาทเรณ ภาณฺนฺติ ๆ (๒) ชฺฐติมาติ ปเรสมฺปิ อนฺชการ-
วิธมเนน โชติสมฺปฺนฺโน ๆ มติมาติ อปรปฺปจฺจยเณยฺยณฺณ-
สมตฺถาย มติยา ปณฺณาย สฺมปฺนฺโน ๆ ปหฺตปณฺโณติ อนนฺต-
ปณฺโณ ๆ อิธ สพฺพณฺณตฺถณฺณํ อธิปฺเปตํ ๆ ทฺกฺขสฺสสนฺตกราคิ
อามนฺเตนฺโต อาห ๆ อตฺตารสฺสิ มนฺติ กงฺขาโต ๆ

ยฺมเมติ อพฺพคฺคาถาย(๓) นมการกรณฺํ ภาณฺติฯ ตตฺถ
กงฺขิตนฺติ วิสฺติปณฺหนิสฺสิตํ อตฺถํ สฺนฺชายาห ๆ โส หิ เตน
กงฺขิโต อโหสิฯ โมนปฺเถสฺสูติ ณาณฺปเถสฺสุฯ วินพิกฺคาคิ
วิกฺคตฺนพา กตฺตาฯ อฺจฺฉินฺนาติ วุตฺตํ โหติฯ นาค นาคสฺสาคิ
เอวํ อามนฺตฺนวจนํฯ เอตฺสฺส ภาสฺโต อนฺนุโมทฺนฺตฺติ อิมินา
สมฺพฺนฺโร ๆ ฐมฺมเทสนนฺติ ปาสเสโสฯ สพฺเพ เทวาคิ อากาสกฺฺจ
จ ภูมฺมกฺฺจ จฯ นารทปพฺพตฺติ เตปี กิร เทว เทวคณา
๑. ม. ตปฺปตฺตฺติยาฯ ๒. ม. ภาณฺติฯ ๓. ม. ยํเมติอาทิกาคาถายฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 354

ปลยวณฺโตฯ เตปี อนุโมทนฺตฺติ สพฺพปสาเทน(๑) จ นมการกรณฺ(๒)
ภณฺติ ฯ

อนุโมทนารหํ พุยากรณสมฺปทํ สุตฺวา นโม เตติ อลฺขลํ
ปลฺกฺเขตฺวา อาห ฯ ปฺริสาชณฺณวติ ปฺริเสสฺสุ ชาตีสมฺปนฺนา ฯ
ปฏฺิปลฺกฺโลติ ปฏฺิภาโค ปลฺกฺโล ตฺวํ พุทฺโธ จตฺสจฺจปฏฺิเวเชน ฯ
สตุถา อนุสาสนฺนิยา สตุถวาทาย จฯ มาราภฺิฏฺ จตฺมาราภฺิภเวน ฯ
มฺุณี พุทฺธมฺุณี ฯ อุปฺริตฺติ ขนฺธกิลเสกามคฺคณาภิสฺงขารเกทา
จตฺตารโ ฯ วคฺคฺติ อภฺิรูปํ ปลฺยเณ จาติ โลกฺิเย น ลิมฺปลิ
เตสํ อกรณฺน ปลฺยเพ กตानมฺปิ วา आयตฺตี ผลฺปโกคาภาเวน
วาทฺ ตนฺนํมิตฺเตน วา ตณฺหาทภฺิฏฺจิลเปน ฯ วนฺทติ สตุถฺโนติ
เอวํ ภณฺนฺโต โคปลฺกฺเสสฺ ปฺริคฺคฺเขตฺวา ปลฺยจฺงคปตฺติฏฺิจิตฺ (๑)วนฺทติ ฯ

อลฺลตฺติคฺคฺติยปลฺยโพติ อลฺลตฺติคฺคฺติโย เอว ฯ อากงฺขตฺติติ อิจฺจณฺติ ฯ
อารทฺธจิตฺตวติ อภฺิราธจิตฺตวาทฺ อปฺิจ เมตฺถ ปลฺกฺคฺลเวมตฺตว
วิทิตวติ อปฺิจ มยา เอตฺถ อลฺลตฺติคฺคฺติยานํ ปฺริวาเส
ปลฺกฺคฺลนानตฺตํ วิทิตฺฯ น สพฺเพเนว ปฺริวสิตฺตพฺพนฺติ ฯ เกน ปน
น ปฺริวสิตฺตพฺพฯ อคฺคฺิเยหิ ชภฺิเลหิฯ สากฺิเยน ชาตฺิยาฯ ลิงคํ
วิขหิตฺวา อากเตน ฯ อวิขหิตฺวา อากโตปี จ โย มคฺคฺผล-
ปฏฺิสถาภาย เหตุสมฺปนฺโน โหติฯ ตาทิสว สภฺิโย ปฺริพฺพาชโกฯ
ตสฺมา ภควา ตว ปน สภฺิย ติตฺคฺคฺติยวตฺตปฺรณตฺถาย

๑. ม. ยฺ. สพฺพํ ปสาเทน ฯ ๒. ม. นมการกรณฺ ฯ

ยฺ. ตกฺกาย จ ฯ ๓. ม. ปลฺยจปตฺติฏฺิจิตฺ ฯ

*เล่มที่ 22 เสตฺตวณณา หน้า 355

ปริวาสการณํ นตฺติฯ อตฺตตฺติโก ติวํ มคฺคผลปฏิลาภาย
เหตุสมฺปนฺโนติ วิทิตํ เอตํ มยาติ ตสฺส ปุพฺพชฺรํ อนุชานนฺโต
อาห อปีจ เมตฺถ ปุคฺคลเวมตฺตตา วิทิตาติฯ สภฺโย ปน
อตฺตโน อาทริ ทสฺเสนฺโต อาห สเจ ภนฺเตติฯ ตํ สพฺพิ
อณฺณจ ตถารูปี อุตฺตานตฺตตฺตา ปุพฺเพ วุตฺตนยตฺตา จ อธิ
น วณฺณิตฺฯ ยโต ปุพฺเพ วณฺณิตานุสारेเนว เวทิตพฺพนฺติฯ
ปรมตฺตโชติกาข ขุททกภูทกกา
สภฺยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตาฯ

เสตฺตวณณา

เอวมเม สฺตฺนฺติ เสตฺตตฺติฯ กา อฺปปตฺติฯ อยมเวสฺส (๑)
นิทานे วุตฺตาฯ อตฺถวณฺณนาภกเมปี จสฺส ปุพฺพสทิสํ ปุพฺเพ
วุตฺตนยเนว เวทิตพฺพิฯ ยํ ปน อวุตฺตฺฯ (๒) ตํ อุตฺตานตฺตานี
ปทานิ ปริหรนฺตา วณฺณยิสฺสามฯ

องฺคุตฺตราเปสฺสูติ องฺกา เอว โส ชนปฺโทฯ กงฺคาย ปน
ยา อุตฺตเรน อาโปฯ ตาสํ อวิทฺรุตฺตา อุตฺตราโปติปี วุจฺจติฯ
กตฺรกงฺคาย อุตฺตเรน ยา อาโปติฯ มหามหิกงฺคายฯ ตตฺรายํ
ตสฺสา นทียา อาวิทฺวตฺถํ อาทิตโต ปภฺวติ วณฺณนาฯ

อโย กิริ ชมฺพฺพิทโป ทสฺสทสฺสโยชนปฺปมาโณฯ (๓) ตตฺถ

๑. ม. ยง อยมเว ยาสฺสฯ ๒. ม. ย. อปฺพุพฺพิฯ

๓. ม. ...โยชนปฺปมาโณฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 356

จตุสหัสสโยชนปุปมาโณ ปเทโส อุทเคน อชฺโฆตฺถโต สมฺมทฺโหติ
 สงฺขํ คโต ฯ ติสหสฺสโยชนปุปมาณเ มนุสฺสา วสนฺติ ฯ
 ติสหสฺสโยชนปุปมาณเ หิมวา ปตฺติจฺจิตโต อุพฺเพเชน ปญฺจโยชนสโต (๑)
 จตุราสีติสหสฺสภูฏเหหิ ปฏฺิณฺณทฺโถ สมฺนตฺโถ สนนฺทมานปญฺจ-
 มหานทิวิจฺจิตฺโร ฯ (๒) ยตฺถ อายามวิตฺถาเรน คมฺภีรตาย จ ปญฺจาส-
 ปญฺจาสโยชนา ทิยฺยตฺตโยชนสตปรีมณฺฑลา ปุรพาสสุตฺต-
 วณฺณนํ วุตฺตา อนฺตตฺตาทโย สตฺต มหาสรา ปตฺติจฺจิตา ฯ
 เตสุ อนฺตตฺโถ สฺวสฺสนฺภูฏฺิ จิตฺรภูฏฺิ กापฺภูฏฺิ
 คนฺธมาทนฺภูฏฺิ เกลาสฺสภูฏฺินฺติ อิมเหหิ ปญฺจเหหิ ปพฺพเตเหหิ
 ปรีกฺขิตฺโถ ฯ ตตฺถ สฺวสฺสนฺภูฏฺิ สฺวณฺณมยฺ ทฺวิโยชนสฺตฺพเพชฺช
 อนฺโตวฏฺกํ กากมฺขสณฺจานํ ตเมว สรํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา จิตฺตํ
 จิตฺรภูฏฺิ สพฺพรตฺนมยฺ กापฺภูฏฺิ อณฺชนมยฺ คนฺธมาทนฺภูฏฺิ
 มสารถลฺมยฺ (๓) อพฺกนฺตเร มุคฺควณฺณํ นานปฺปการโอสฺสสณฺณนํ
 กापฺกฺขุโปสฺถทิวเส อาทิตฺตมิว องฺการํ ชลนฺตํ ตฺถิจฺจิตํ
 เกลาสฺสภูฏฺิ รัชตมยฺ สพฺพานิ สฺวสฺสเนน สมานุปฺเพช-
 สณฺจานานิ ตเมว สรํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา จิตานิ ฯ สพฺพานิ
 เทวานุภาเวน นาคานุภาเวน จ วสฺสนฺติ ฯ นทฺโย จ เตสุ
 สนนฺติ ฯ ตํ สพฺพมฺปี อุทกํ อนฺตตฺตเมว ปวิสฺติ ฯ จนนฺทิมสุรียา
 ทกฺขิณฺเนน วา อุตฺตเรน วา คจฺฉนฺตา ปพฺพตฺนฺตเรน ตํ
 # ๑. ม. ปญฺจโยชนสตีโก ฯ ๒. ม. ปญฺจสตนทิวิจฺจิตฺโถ ฯ
 # ๓. ม. ยฺ. สานฺมยฺ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 358

ปติตาฯ ปาสาโณ จ (๑) อุทกธาราเวเคน ภินฺโนฯ ตตร
ปลยฺวาสโยชนปฺปมาณา ตยฺคฺคพา นาม โปกฺขรณฺนิ ชาตาฯ
โปกฺขรณฺนิยา กฺกัถฺ ภินฺนิตฺตฺวา ปาสาณํ ปวิสิตฺวา (๒) สฺกฺกฺชโยชนานิ
คตา (๓) ตโต ฆนปจฺวี ภินฺนิตฺตฺวา อุมงฺเคน (๔) สฺกฺกฺชโยชนานิ
คนฺตฺวา วิชณฺ (๕) นาม ตีรจฺฉานปฺพพฺตํ ปหริตฺวา หตฺถตฺเต
ปลยจจฺจคฺคฺลิสทิสสา ปลยจฺฉารา หุตฺวา ปวตฺตติฯ สฺวา ติกฺขตฺตํ
อนตตฺตํ ปทกฺกฺชณฺ กตฺวา คตฺกฺชานเ อาวฏฺฏกฺงคฺคาติ วุจฺจติฯ
อุชฺฐํ ปาสาณปฺปฺกฺเชน สฺกฺกฺชโยชนานิ คตฺกฺชานเ อากิณฺณคฺงคฺคาติ(๖)
วุจฺจติฯ อากาเสน สฺกฺกฺชโยชนานิ คตฺกฺชานเ อากาสคฺงคฺคาติ
วุจฺจติฯ ตยฺคฺคพปาสาณเ ปติตฺวา จตฺตฺพลยฺวาสโยชนโนกาเส(๗)
จิตฺตา (๘) ตยฺคฺคพโปกฺขรณฺนิติ วุจฺจติฯ กฺกัถฺ ภินฺนิตฺตฺวา ปาสาณํ
ปวิสิตฺย สฺกฺกฺชโยชนานิ คตฺกฺชานเ พหฺลคฺงคฺคาติ วุจฺจติฯ ปจฺวี
ภินฺนิตฺตฺวา อุมงฺเคน สฺกฺกฺชโยชนานิ คตฺกฺชานเ อุมงฺคคฺงคฺคาติ
วุจฺจติฯ วิชณฺ นาม ตีรจฺฉานปฺพพฺตํ ปหริตฺวา ปลยจฺฉารา
หุตฺวา ปวตฺตคฺกฺชานเ คงฺคา ยมฺนา อจิริวตี สฺรฏฺฐ มหิตฺติ
ปลยจฺฉา วุจฺจติฯ เอวเมตา ปลยจ มหาคฺงคฺคา หิมวณฺตา
สมภฺวานฺติฯ ตาสฺย ยา อัย ปลยจมี มหิ นามฯ สฺวา
๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. ปวิสิตฺยฯ ๓. ม. คตาฯ
๔. สี. ยฺ. อุมมฺคฺเคนฯ ๕. ม. วิณฺณํฯ ๖. ม. ยฺ. กณฺหคฺงคฺคาติฯ
๗. ม. ยฺ. ปลยฺวาสโยชนโนกาเสฯ ๘. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตตวณณา หน้า 359

อิธ มหามหิคงคาติ อธิปเปตา ฯ

ตสสา กงกาย อุตตเรน ยา อาโป ฯ ตาส อวิทฺรุตตา
โส ชนปโท องคฺตฺตราโปติ เวทิตฺตฺตโป ฯ ตสฺมี ชนปเท
องคฺตฺตราเปสฺ ฯ

จาริกํ จรมาโนติ อทฺธานคมนํ กุรฺมาโน ฯ ตตฺถ ภควโต
ทฺวิธา จาริกา ตฺริตจาริกา จ อตฺริตจาริกา จ ฯ ตตฺถ
ทฺเรปี ภพฺพปฺกฺกเล ทิสฺวา สหสา คมนํ ตฺริตจาริกา ฯ สา
มหากสฺสปฺปจฺจกฺคมนาทีสฺ ทฺฐจฺจพฺพา ฯ ตํ ปจฺจกฺคจฺจณฺโต หิ
ภควา มฺหุตฺเตเนว ติคาเวตฺติ อคมาสิ ฯ อาพวกทมนตฺถํ ตีสโยชนํ ฯ
ตถา องคฺติมาลสฺสตฺถาย ฯ ปฺกฺกฺสาติสฺส ปน ปณฺจจตฺตาพีสโยชนํ ฯ
มหากปฺปินสฺส ฯ วิสโยชนสฺตํ ฯ ฐนียสฺสตฺถาย สตฺตโยชนสฺตํ
อทฺธานํ อคมาสิ ฯ อยฺม ตฺริตจาริกา นาม ฯ คามนิกม-
นกรปฺปิปาฎิยา ปน ปิณฺฑปาตจฺริยาทีหิ โลกํ อนฺนคฺคณฺหนตฺส
คมนํ อตฺริตจาริกา นาม ฯ อยฺม อิธ อธิปเปตา ฯ เอวํ จาริกํ
จรมาโน ฯ มหตาติ สงฺขยामหตา คฺคณฺมหตา จ ฯ ภิกฺขุสงฺฆํนาติ
สมณคณฺเณน ฯ อทฺตเตพฺเสหิตี อทฺตเตน เตพฺสหิ ฯ ทฺวาทสฺหิ
สเทหิ ปณฺณาสาย จ ภิกฺขุหิ สทฺธินฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ เยน ฯเป ฯ
ตทวสฺริตี อาปณฺพหุลตฺถาย โส นิกโม อาปณฺเเตว นามํ
ลภิ ฯ ตสฺมี กิร วิสตีอาปณฺมุขสฺสทฺธานิ วิภตฺตานิ อเหตุํ ฯ
เยน ทิสภาเคน ฯ มคฺเคน วา โส องคฺตฺตราปानํ รฺฐจฺจสฺส นิกโม

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 360

โอสริตพุโพฯ เตน อวสริ ตทวสริ อคมาสิฯ ตํ นิคมํ

อนุปาปฺณิตฺติ วุคฺตํ โหติ ฯ

เกณฺโณ ชฏฺโณติ เณฺโณติ นามเนฯ ชฏฺโณติ ตาปโสฯ โส
กิริ พุราหุณฺณมหาสาโลฯ ชนรฺกฺชนตฺถาย ปน ตาปสฺสปพฺพชฺชํ
สมาทาย รณฺโณ ปณฺณการิ ทตฺวา ภูมิภาคิ คเหตุวา ตตฺถ
อสุสมํ การตฺวา วสตี กุสสฺสสุสฺส นิสฺสโย หุตฺวาฯ อสุสมเป
จสุสฺส เอโก ตาลรฺกฺโข ทิวเส เอกิ สุวณฺณผลํ
มฺลฺลจตีติ วทนฺติฯ โส ทิวา กาสายานิ ชารตีฯ ชฏฺวา จ
พนฺชตีฯ รตฺตี ยถาสฺขํ ปณฺจหิ กามคฺเชนฺติ สมปฺปิโต
สมจฺจิกฺกโต ปริจารตีฯ สกฺยปฺตฺโตติ อฺจฺจากุสฺสปริทีปนํฯ สกฺยกุลา
ปพฺพชฺชิตฺติ สทฺธาย ปพฺพชิตฺทาวปริทาวทีปนํฯ เณจิ ปาริชฺชเณน
อนภิกฺกโต อปริกฺกิณฺเณว ตํ กุลํ ปหาย สทฺธาย ปพฺพชฺชิตฺติ
วุคฺตํ โหติ ฯ ตํ โข ปนาตี อิตฺถมฺภฺตฺตาชฺชานภฺเจ อฺปโยค-
วณฺณํฯ ตสฺส โข ปน โภโต โคตมฺสฺสาตี อตฺถโตฯ กฺลฺยาณตี
กฺลฺยาณคฺุณสมนฺนาคโตฯ เสฏฺโงติ วุคฺตํ โหติ ฯ กิตฺติสทฺโทติ
กิตฺติเยวฯ อฺตฺติโฆโส วา ฯ

อิตฺติปี โส ภควาตีอาทิมฺหิ ปน อโย ตาว โยชฺณาฯ

โส ภควา อิตฺติปี อรหํฯ อิตฺติปี สมฺมาสมพฺพุโฯ ฯเปฯ อิตฺติปี

ภควาตีฯ อิมินา จ อิมินา จ การเณนาตี วุคฺตํ โหติ ฯ

ตตฺถ อารกฺตฺตาฯ อรินํ อรานํ จ หตฺตฺตาฯ ปจฺจยาทีนํ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 362

วิขุชาจรณสมุปฺโน ฯ โสภนคมนตฺตาฯ สุนฺทริ จานํ คตฺตฺตาฯ
สุภฺฐุ คตฺตฺตาฯ สมฺมา คตฺตฺตา จ สุกฺโตฯ สพฺพธา
วิทิตโลกตฺตา โลกวิฑูฯ โส หิ ภควา สภาวโต สมฺมทฺยโต นิโรธโต
นิโรธูปายโตติ สพฺพธา ขนฺธายตนาทีเกทํ สงฺขารโลกํ อเวทึฯ
เอโก โลกิ สพฺเพ สตฺตา อาหารภูจฺติกาฯ เทว โลกา นามญจ
รูปญจ ฯ ตโย โลกา ติสฺโส เวทนาฯ จตฺตาโร โลกา จตฺตาโร
อาหาราฯ ปญจ โลกา ปญจูปาทานกฺขนฺธาฯ ฉ โลกา ฉ
อชฺฌตฺติกานิ อายตนาณิฯ สตฺต โลกา สตฺต วิญญาณภูจฺติโยฯ
อภฺจ โลกา อภฺจ โลกธมฺมาฯ นว โลกา นว สตฺตาวาสาฯ
ทส โลกา ทสยตนาณิฯ ทฺวาทส โลกา ทฺวาทสยตนาณิฯ
อภฺจารส โลกา อภฺจารส ชาติโยติ (๑) เอวํ สพฺพตฺถาปี (๒) สงฺขารโลกํ
อเวทึฯ สตฺตानํ อาสยํ ชานาติฯ อนุสยํ ชานาติฯ จริตํ
ชานาติฯ อธิมุตฺตี ชานาติฯ อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มุทินฺทฺริเย สุวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย
ภพฺเพ อภพฺเพ สตฺเต ชานาตีติ สพฺพธาปี สตฺตโลกํ อเวทึฯ
ตถา เอกจกฺกวาฬํ อายามโต จ วิตุถารโต จ โยชนานํ
ทฺวาทส สตฺสหฺสฺสานิ ตีณิ สหฺสฺสานิ อญฺฐปญฺจมานิ จ
สฺตานิฯ ปริกฺเขปโต ปน (๑) ฉตฺตีส สตฺสหฺสฺสานิ ทส
สหฺสฺสานิ อญฺฐญฺฐมานิ จ สฺตานิฯ
๑. บ. ปฎิ. ๓๑/๒๗๕/๑๗๕ ฯ ๒. ม. สพฺพธาฯ
๓. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณฺณนา หน้า 363

ตตฺถ

ทฺเว สตสฺสสุตฺตานิ	จตุตฺตาริ นหุตฺตานิ จ
เอตฺตํ พฺลตฺเตน	สงฺฆาตํ วสุทฺธา ฯ
จตุตฺตาริ สตสฺสสุตฺตานิ	อฏฺฐเว นหุตฺตานิ จ
เอตฺตํ พฺลตฺเตน	ชฺลํ วาเต ปติฏฺฐิตํ ฯ
นว สตสฺสสุตฺตานิ	มาตุตฺตํ นภมฺภคฺตํ
สภูจฺจิว สหสุตฺตานิ	เอสา โลกสฺส สมนฺจิติ ฯ
เอวํ สมนฺจิตฺเต เจตฺถ โยชนานํ	
จตุรํสีตฺตสฺสสุตฺตานิ	อชฺโฆคาโพห มหณฺณเว
อจฺจुकฺคโต ตาวเทว	สิเนรุ ปพฺพตฺตโต
ตโต อฺปทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต	ปมาณฺน ยถากุมํ
อชฺโฆคาพุทฺทคฺคตา ทิพุพา	นानารตฺนจิตฺติตฺตา ฯ
ยฺคนุทฺโร อีสฺนุทฺโร (๑)	กรวิโก สฺทสฺสโน
เนมิทฺโร วินตโก	อสุทฺถกฺกโม คิริ พุทฺธา ฯ
เอเต สตฺต มหาเสลา	สิเนรุสฺส สมนฺตโต
มหาราชานมาวาสา	เทวยฺกฺขนิเสวิตา ฯ
โยชนานํ สตฺตํ จุจ	หิมวา ปญฺจ ปพฺพโต
โยชนานํ สหสุตฺตานิ	ตีณิ อายตฺตวิตฺตโต ฯ
จตุรํสีตฺตสฺสสุตฺตสฺส	กฺกุณฺโห ปฏฺิณฺณทฺโต
ตีปญฺจโยชนกฺขณฺ-	ปรีกฺขเปปา นคฺวหฺยา ฯ

๑ ม. อีสฺนุทฺโร ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 364

ปณฺวสโยชนกฺขนฺธ-	สาขายามา สมฺนฺตโต
สตโยชนวิตฺถินฺณา	ดาวเทว จ อุกฺคตา ฯ
ชมฺพฺยสุสฺสานุภาเวน	ชมฺพฺยทีโป ปกาสิโต
เทว อสีตีสหฺสฺสานิ	อชฺโฆคาโพห มหฺณฺณเว ฯ
อจฺจุคฺคโต ดาวเทว	จกฺกวาฬสิจฺจุจโย
ปริกฺขิปปิตฺวา ตํ สพฺพิ	จกฺกวาฬมฺย จิตฺโต ฯ

ตตฺถ จนฺทมนฺฑลํ เอณฺนปณฺวสโยชนํฯ สุริยมณฺฑลํ
 ปณฺวสโยชนํฯ ดาวตีสกฺวานํ ทสฺสสฺสโยชนํฯ ตถา อสุรกฺวานํ
 อวิจิมหานิรโย ชมฺพฺยทีโป จ ฯ อมรโคยานํ (๑) สุตฺตสหฺสโยชนํฯ
 ตถา ปุพฺพวิทฺโหฯ อุตฺตรกฺรุ อญฺจสหฺสโยชนํฯ เอกเมโก เจตฺถ
 มหาทีโป ปณฺจสฺตปณฺจสฺตปริตฺตทีปปริวารो ฯ ตํ สพฺพมฺปิ เอกํ
 จกฺกวาฬํ เอกา โลกธาตฺวํฯ จกฺกวาฬนฺตเรสุ โลกนฺตริกนिरยา ฯ

เอวํ อนนฺตานิ จกฺกวาฬานิ อนนฺตา โลกธาตฺวโย
 อนนฺตเนน พุทฺธวาณเณน อณฺวลาสิตี สพฺพถา โโอกาสโลกํ
 อเวทิจํ เอวํ โส ภควา สพฺพถา วิทิตฺโลกคฺคตา โลกวิพฺพติ
 เวทิตฺพฺโพ ฯ

อตุตฺตโน (๒) ปน กุณฺเฬหิ วิสิญฺจตฺตรสฺส กสฺสจิจิ อภาวา
 อนฺตฺตโร ฯ วิจิตฺเตหิ วินยฺนฺปาเยหิ ปุริสทมฺเม สาระตฺตีติ

๑. ม. อปรโคยานํ ฯ ๒. ส. อตุตฺตนา ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 365

ปฺริสทมฺมสารถิ ฯ ติฏฺฐชฺรมฺมิกสมฺปฺรายิกปรมคฺเตหิ ยถารหิ
 อนุสาสติ นิตฺตารเถติ จาติ สุตถา ฯ เทวมนุสฺสคฺคหณฺณํ อุกฺกฏฺจ-
 ปฺริจฺเฉทวเสน ภพฺพปฺกฺคฺลปฺริคฺคหฺวเสน จ กถํ ฯ นาคาทิเกปปี ปน
 เอส โลกียคฺเตน อนุสาสติ ฯ ยทตฺถิ เนยฺยํ นาม ฯ สพฺพสฺส
 พุทฺธตฺตา วิโมกฺขนฺตฺกถาณวเสน (๑) พุทฺโธ ฯ ยโต ปน โส
 ภคฺยวา (๒) ภคฺยวา ยุตฺโต ภเกหิ จ วิภตฺตวา
 ภตฺตวา วนฺตคฺมโน ภเวสฺส ภควา ตโตติ ฯ
 อยเมตฺถ สงฺเขโป ฯ วิตฺถารโต ปเนตานิ ปทานิ วิสฺสุทฺธิมคฺเค (๓)
 วุตฺตานิ ฯ

โส อิมํ โลกนฺติ โส ภควา อิมํ โลกํ ฯ อิทานิ
 วตฺตพฺพิ นิตฺสฺเสติ ฯ สเทวกนฺตฺวาทีนํ กสิการทฺวาช-
 อาพวกสฺสฺเตสฺส วุตฺตนยาเนว ฯ สยนฺติ สามํ อปรเนยฺโย
 หุตฺวา ฯ อภิญฺญาติ อภิญฺญาช ฯ สจฺฉิกตฺวาติ ปจฺจกฺขํ
 กตฺวา ฯ ปเวเทตีติ โโพเชหิ ญาเปติ ปกาเสติ ฯ โส ฐมฺมํ
 เทเสติ ฯ เป ฯ ปรีโยसानกฺลฺยาณนฺติ โส ภควา สตฺเตสฺส การุญฺญตํ
 ปฏฺิจฺจ อนุตฺตรํ วิเวกสฺสํ หิตฺวาปี ฐมฺมํ เทเสติ ฯ ตถจ
 โข อปฺปํ วา พหุํ วา เทเสนฺโต อาทิกฺลฺยาณาทฺิปปการเมว
 เทเสติ ฯ กถํ ฯ เอกคาถาปี หิ สมนฺตภทฺธกตฺตา ฐมฺมสฺส
 ปจฺมปาเทน อาทิกฺลฺยาณา ฯ ทฺุติยตฺติยปาเทหิ มชฺฌกฺลฺยาณา
 # ๑. ม. วิโมกฺขนฺตฺกถาณวเสน ฯ ๒. ม. ภคฺยวา ฯ
 # ๓. วิ. นอนุสฺสติ. ๑/๒๕๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 366

ปัจฉิมปาเทน ปรีโยสานกฤษยาณาฯ เอกานุสนธิ์กั สุตตัง
นิทานเนน อาทิกฤษยาณัฯ นิคมนเนน ปรีโยสานกฤษยาณัฯ อวเสเสน (๑)
มชฺเชกฤษยาณัฯ นานานุสนธิ์กั ปจฺमानุสนธิ์นา อาทิกฤษยาณัฯ
ปัจฉิมเนน ปรีโยสานกฤษยาณัฯ เสเสหิ มชฺเชกฤษยาณัฯ สกโลปี
สาสนชฺมโม อุตฺตโน อุตฺตญฺเตน สีเลน อาทิกฤษยาณัฯ
สมถวิปฺสฺสนามคฺคผลหิ มชฺเชกฤษยาณัฯ นิพฺพานเนน ปรีโยสาน-
กฤษยาณัฯ สีลสมธิ์หิ วา อาทิกฤษยาณัฯ วิปฺสฺสนามคฺคหิ
มชฺเชกฤษยาณัฯ ผลนิพฺพานหิ ปรีโยสานกฤษยาณัฯ พุทฺธ-
สุโพธิตาย วา อาทิกฤษยาณัฯ ชฺมมฺสฺสชฺมมฺตาย มชฺเชกฤษยาณัฯ
ลัษฺสฺสปฺปฏิปตฺติยา ปรีโยสานกฤษยาณัฯ ตัง สุตฺวา ตตฺตตาย
ปฺฏิปนฺเนน อธิคฺนตฺตพฺพายฯ อภิสฺมฺโพธิยา วา อาทิกฤษยาณัฯ
ปฺจฺเจกโพธิยา มชฺเชกฤษยาณัฯ สวากโพธิยา ปรีโยสาน-
กฤษยาณัฯ สุขฺยมาโน เจส นีวรณาทิวิกฺขมฺภนโต สวเนนาปี
กฤษยาณเมว อวหตีติ อาทิกฤษยาณัฯ ปฺฏิปชฺชมาโน (๒) สมถ-
วิปฺสฺสนาสฺขาวหนโต ปฺฏิปตฺติยาปี กฤษยาณเมว อวหตีติ
มชฺเชกฤษยาณัฯ ตถา ปฺฏิปนฺโน จ ปฺฏิปตฺติผลे นิฏฺฐิตे
ตาทิภาววหนโต ปฺฏิปตฺติผลेณปี กฤษยาณเมว อวหตีติ
ปรีโยสานกฤษยาณัฯ นาถปฺปภาวตฺตา จ ปภาวสุทฺธิยา
อาทิกฤษยาณัฯ อุตฺตสุทฺธิยา มชฺเชกฤษยาณัฯ กิจฺจสุทฺธิยา
๑. ม. เสเสนฯ ๒. ม. ปฺฏิวิชฺชยมาโนฯ วิ. อนุ. ๑/๑๓๕ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตตวณณา หน้า 367

ปริโยสานกถุยาโณ ฯ ยโต อปปี วา พหุ วา เทเสนโต

อาทิกถุยาณาทีปุปการเมว เทเสตีติ เวทิตพุโพ ฯ

สาตถิ สพฺพญชฺชนนฺติ เอวมาทีสุ ปน ยสุมา อิมิ

ธมฺมิ เทเสนโต สาสนพฺรหฺมจฺริยิ มคฺคพฺรหฺมจฺริยญฺจ ปกาเสตีฯ

นนานนฺเยหิ ทีเปตีฯ ตลฺยจฺ ยถาสมฺภวํ อตฺถสมฺปตฺติยา สาตถิฯ

พฺพญชฺชนสมฺปตฺติยา สพฺพญชฺชนํ ฯ สงฺกาสนปฺกาสนวิวรณฺวิภชฺชน-

อฺตฺตทานิกรณปฺลยตฺตติอฺตฺถปทสมายอกโต สาตถิฯ อกฺขรปท-

พฺพญชฺชนาการนิรฺรุตฺตนิทฺเทสสมฺปตฺติยา สพฺพญชฺชนํ ฯ อตฺถคฺมกฺกิริตา-

ปฺปฏิเวธคฺมกฺกิริตาหิ สาตถิฯ ธมฺมคฺมกฺกิริตาเทสนาคฺมกฺกิริตาหิ

สพฺพญชฺชนํ ฯ อตฺถปฺปฏิทานปฺปฏิสมฺภิทาวิสยโต สาตถิฯ ธมฺมนิรฺรุตฺติ-

ปฺปฏิสมฺภิทาวิสยโต สพฺพญชฺชนํ ฯ ปณฺฑิตเวทนียโต สปริกฺขก-

ชนปฺปสาทกนฺติ (๑) สาตถิฯ สทฺธเชยฺยโต โลกียชนปฺปสาทกนฺติ

สพฺพญชฺชนํ ฯ คมฺภีราชปฺปายโต สาตถิฯ อฺตฺตทานปทโต สพฺพญชฺชนํ

อฺปนเนตพฺพสุส อภาวโต สกฺลปฺปริพฺพณฺณภาเวน เภวลปฺปริพฺพณฺณ

อฺปนเนตพฺพสุส อภาวโต นิทฺโทสภาวเณ ปฺริสุทฺธิ ฯ สิกฺขาตฺตย-

ปฺริคฺคหิตตฺตตา พฺรหฺมญฺเจหิ เสฏฺฐเจหิ จริตพฺพโต เตสญฺจ

จฺริยภาวโต พฺรหฺมจฺริยิ ฯ ตสุมา สาตถิ สพฺพญชฺชนํ ฯ เปฯ

พฺรหฺมจฺริยิ ปกาเสตีติ วุจฺจติ ฯ

อปิจฺจ ยสุมา สนิทานิ สอฺปปตฺตติกญฺจ เทเสนโต อาทิ-

๑. ม. สปริกขกชนปฺปสาทกนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 368

กลุยาณิ เทเสติฯ เวเนยชนานิ อนุรูปโต อตถสฺส อวิปริตตาย
จ เหตุทาหรณโยคโต จ มชฺเฌกลุยาณิฯ โสตฺถนํ สทฺธา-
ปฏฺฐิตาเกณ นิคมนน จ ปรีโยसानกลุยาณิฯ เอวํ เทเสนฺโต
จ พุรฺหมจฺริยํ ปกาเสติ ตถจ ปฏฺฐิตฺติยา อธิคมพฺยตฺติโต
สาตฺถิฯ ปรียตฺติยา อากมนพฺยตฺติโต สพฺยณฺชนํฯ สีลาทีปญฺจ-
ชมฺมกฺขนฺธยตฺติโต เกวลปรีปฺญณฺณํฯ นีรฺูปกฺกิลเสโต นิตฺถรณตฺถาย
ปวตฺติโต โลกามิสฺนรเปกฺขโต จ ปรีสุทฺธิฯ เสฏฺฐญฺเฌน
พุรฺหมภูตานิ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธสาวกานิ จฺริยโต พุรฺหมรียนฺติ
วฺจฺจติฯ ตสฺมาปี โส ฌมฺมํ เทเสติฯ เปฯ พุรฺหมจฺริยํ ปกาเสตีติ
วฺจฺจติฯ

สาธฺว โข ปนาติ สฺนุทฺริ โข ปนฯ อตฺถาวหิ สฺขาวหนฺติ
วฺจฺจติ โหติฯ

ฌมฺมียา กถายาติ ปานกานิสฺสปฏฺฐิสฺสยตฺถายฯ อยฺยหิ
เกณฺธิโย สายนฺหสมเย ภควโต อากมนํ อสฺโสสิฯ ตฺถจฺจหตฺโต
ภควนฺตํ ทสฺสนาย คนฺตุ ลชฺชมาโน วิกาลโกชฺณา วิรตานิ มปิ
ปานกํ กปฺปตีติ จินฺเตตฺวา ปญฺจหิ กาชสฺเตหิ สฺสขฺยตํ
พฺทฺรปานิ คาทาเปตฺวา อคมาสิฯ ยถาห เกสชฺชกฺขนฺธเกฯ
อถ โข เกณฺธิยสฺส ชฺชฺชิลสฺส เอตทโหสิฯ กิณฺนุ โข อหิ สมนฺสฺส
โคตมสฺส หาราเปยฺยนฺติ (๑) สพฺพิ เวทิตพฺพิฯ

๑. วิ. มหา. ๕/๘๖/๑๒๑ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตตวณณา หน้า 369

ตโต นั ภควา ยถาเสขสุตเต (๑) สากิเย อวสธา-
นีสตปฏิสัยุดตตาย กถายฯ โคสังคสาตวเน (๒) ตโย กุลปุตเต
สามคฺคิรตปฏิสัยุดตตายฯ รตวินีเต (๓) ชาตัญญูเก ภิกขุ ทสก-
ถาวตฺตูปปฏิสัยุดตตายฯ เอวํ ตํ ขณานูรูปาย ปานกานีสตปฏิ-
สัยุดตตาย กถาย ปานกทานานีสต สนุทสฺเสตฺติฯ ตถารูปานํ ปุณฺณานํ
ปุณฺปิ กตตพฺพตตาย นิโยเชนฺโต สมากทเปตฺติฯ อพฺภุสฺสาหํ ชเนนฺโต
สมุตเตเชตฺติฯ สนุทฺทิจิกสมปรายิเกน ผลวิเสเสน ปหฺสนฺโต
สมปหฺเสตฺติฯ เตนาห ฆมฺมียา กถาย ฯเปฯ สมปหฺเสตฺติฯ

โส ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย ภควติ ปสนฺโน ภควนฺตํ
นิมนฺเตตฺติฯ ภควา จสฺส ติกฺขตฺตํ ปฏิกฺขิปีตฺวา อธิวาเสตฺติฯ
เตนาห อถ โข เกณฺโฆ ชฎฺโฆโล ฯเปฯ อธิวาเสตฺติ ภควา
ตฺตญฺหิภาเวนาตฺติฯ กิมตฺถํ ปน ปฏิกฺขิปี ภควตฺติฯ ปุณฺปุณฺ
ยาจนาย จสฺส ปุณฺณวฺฑฺฒิ ภวิสฺสตฺติฯ พหุตรณฺจ ปฏฺิยาเทสฺสตฺติฯ
ตํ (๔) ตโต อพฺพตเตพฺพานํ ภิกฺขุสฺตทานํ ปฏฺิยตฺตํ อพฺพตโสพฺสนนํ
ปาปุณฺิสฺสตฺติตฺติฯ กุโต อปรานิ ตีณิ สตานิตี เจฯ อปฺปฏิยตฺเต-
ยว หิ ภตฺเต เสโล พฺราหฺมโณ ตีหิ มาณวกสฺเตหิ สทฺธิ
ปพฺพชิสฺสตฺติฯ ตํ ทิสฺวา ภควา เอวมาหาตฺติฯ

มิตฺตามจฺเจติ มิตฺเต จ กมฺมกเร จ ญาติสาลโหิตฺเตติ

๑. ม. ม. ๑๓/๒๔-๓๕/๒๔-๓๒ ๑

๒. ม. ม. ๑๒/๓๖๑-๓๖๘/๓๖๖-๓๖๖ ๑

๓. ม. ม. ๑๒/๒๕๒-๓๐๐/๒๘๗-๒๕๗ ๑

๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 370

สมานโลहित เอกโยนิสมพนุเช ปุตุตธีตาทโย อวเสสพนุชเว จ ฯ
เยนาติ ยสุมา ฯ เมติ มยหิ ฯ กายเวยยาวภูิกนฺติ กาเยน
เวยยาวจฺจ ฯ มณฺฑลมาพฺ ปรุฎิยาเทตฺติ เสตวิตานมณฺฑปฺ (๑) กโรติ ฯ

ติณฺณํ เวทานนฺติ อิริพฺเพทยชฺพเพทสามเวทานิ ฯ สห
นิมณฺฑนุนา จ เกณฺเณน จ สนิมณฺฑนุเกณฺณานิ ฯ นิมณฺฑนุติ
นามนิมณฺฑนุ รุกฺขาทีนํ เววจนปฺปกาสกํ สตุถิ ฯ เกณฺณนฺติ
กิริยาทปฺปวิกปฺโป กวินิ อูปการาย สตุถิ ฯ สห อกฺขรปฺ-
ปเกเทน สากฺขรปฺปเกทานิ ฯ อกฺขรปฺปเกโทติ สิกฺขา จ
นิรุตฺติ จ ฯ อิติหาสปลฺยจมานนฺติ อถพฺพนเวทํ จตุตฺถิ กตฺวา
อิติหาส อิติหาสาติ อิทิสวจนปฺปฐิสฺยตุโต ปฺราณกถาสงฺขาโต
อิติหาโส ปลฺยจโม เอเตสนฺติ อิติหาสปลฺยจมา ฯ เตสํ อิติหาส
ปลฺยจมานิ ฯ ปทํ ตทวเสสสจ พฺยากรณิ อชฺเชติ เวเทติ
จาทิ ปทโกแ เวยฺยากรโณ ฯ โลกายเต วิตณฺฑทวาทสตุเถ
มหาปฺริสทกฺขณาธิกาเร จ ทวาทสสสเส มหาปฺริสทกฺขณสตุเถ
อนฺโน ปฺริปฺรการีติ (๒) โลกายตมหาปฺริสทกฺขณเส อนวโย ฯ
อวโย น โหตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ อวโย นาม โย ตานิ
อตุถโต จ กนฺถโต จ สนฺธาเรตฺถุ น สกฺโกติ ฯ

ชงฺขมาย หิติ วิหาริ ชงฺขมาวิหาริ ฯ จิราสนาทีชนิตํ
ปฺริสฺสมํ วิโนเทตฺถุ ชงฺขมาปฺसारณฺตถิ อทิมจาริกนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
๑. สี. ย. สวิตานิ ฯ มณฺฑปฺ ฯ ๒. ม. ย. อนฺโน ปฺริปฺรการีติ ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 371

อนุจกฺมมาโนติ จกฺกมมาโน เอว ฯ อนุวิจฺรมาโนติ อิตฺโต จิตฺโต
จ จรมาโน ฯ เกณียสฺส ชฎิลสฺส อสฺสโมติ เกณียสฺส
อสฺสมันนิเวสนํ(๑) ฯ

อาวาโหติ กณฺฐากหณฺ ๑ (๒) วิวาโหติ กณฺฐาทานํ ๑
มหายญฺโผลติ มหายชนํ ๑ มากฺโชติ มคฺชานํ อิสฺสโร ๑ มหติยา
เสนาย สมนฺนาคตฺตฺตา เสนิโย ๑ พิมฺพิตฺติ สุวณฺณํ ๑ ตสฺมา
सारสุวณฺณสทิสวณฺณตฺตฺยา พิมฺพิสารो ๑ โส เม นิมฺนฺติโตติ
โส มยา นิมฺนฺติโต ๑

อถ พุราหฺมโณ ปุพฺเพ กตาริการตฺตฺตา พุทฺธสทฺทํ สุตฺวา
อมเตเนวาริสิตฺโต วิมฺหฺยรฺูปตฺตฺตา (๑) อห พุทฺโธติ โภ เกณีย
วเทสิตี ๑ อิตโร ยถาญฺตํ อจิกฺขนฺโต อห พุทฺโธติ โภ
เสล วทามิตฺ ๑ ตโต นํ ปุณฺปี ทพฺพิกรณฺตฺถํ ปุจฺฉิ ๑ อิตโรปี
ตเถว อาริเจสิ ๑

อถ กปฺปสฺตสทฺเสหิปี พุทฺธสทฺทสฺส ทฺลลภภาวํ
ทสฺเสนฺโต อห โฆโสปี โข เอโส ทฺลลภ โลกสฺมี ยทฺทํ
พุทฺโธติ ๑ ตตฺถ ยทฺทนฺติ นิปาโต ๑ โย เอโสติ วุคฺคํ โหติ ๑
อถ พุราหฺมโณ พุทฺธสทฺทํ สุตฺวา กิณฺนุ โข โส สจฺจเมว
พุทฺโธ ๑ อุตฺทาหุ นามมตฺตเมวสฺส พุทฺโธติ วิมฺสิตฺกามา จินฺเตสิ ๑

๑. ม. อสฺสมันนิเวสนํ ๑ ย. อสฺสมนิวาสิเน ๑

๒. ม. กณฺฐากหณฺ ๑ ๓. สී. ย. วิมฺหฺย ญาเปฺนฺโต ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 372

อภาสี เอว วา อากตานิ โข ปน ฯเปฯ วิวญฺญจฺจโหติ ฯ

ตตฺถ มนฺเตสุติ เวเทสุ ฯ ตถาคโต กิร อุปฺปชฺชิสฺสตีติ

ปฏิกจฺเจว สุทฺธาวาสเทวา พุราหุมนเวเสน ลกฺขณานิ

ปกฺกขิปิตฺวา เวเท วาเจนฺติ ตทฺนุสาเรน มหฺสกุขา สุตฺตา

ตถาคตํ ชานิสฺสณฺตีติ ฯ เตน ปุพฺเพ เวเทสุ มหาปฺริสฺสทฺถกฺขณานิ

อากจฺจนฺติ ฯ ปรีนิพฺพุเต ปน ตถาคเต กเมน อนฺตรชายนฺติ ฯ

เตน เอตฺรหิ นตฺถิ ฯ มหาปฺริสฺสทฺธาติ ปณฺธิสมาทานถาณสมาทาทิ-

คฺคณมหโต (๑) ปฺริสฺสทฺส ฯ เทวฺว คติโยติ เทว เอว นิฏฺฐา ฯ

กามญฺจายํ คติสทฺโท ปญฺจ โข อีมา สารีปฺตฺต คติโยติ-

อาทิสฺ (๒) ภวเกเทฯ คติ มิกานํ ปวณฺนติอาทิสฺ (๓) นิवासญฺจานเฯ

เอวํ อธิมตฺตคฺคิมนฺโตติอาทิสฺ (๔) ปญฺญาเยฯ คติคณฺนติอาทิสฺ (๕) วิสฺฐภาเว(๖)

วตฺตติ ฯ อิธ ปน นิฏฺฐายํ เวทิตฺวา โฟ ฯ

ตตฺถ กิณฺจาปี เยหิ ลกฺขณฺเหหิ สมฺนฺนาคโต ราชาน โหติ จกฺกวตฺตติ ฯ

น เตหิ (๗) พุทฺโธ ฯ ชาตีสามญฺญโต ปน ตานิเยวตานีติ (๘) วุจฺจนฺติ ฯ

ตสฺมา วุตฺตํ เยหิ สมฺนฺนาคตฺสฺสาติ ฯ

สเจ อคารํ อชฺฌาวสตีติ ยถิ อคาเร วสตี ฯ ราชาน

โหติ จกฺกวตฺตตีติ จตฺถุหิ อจฺจนฺริชฺชเมหิ สงฺกหาวตฺถุหิ จ โลกํ

๑. ม. ปณฺธิสมาทานถาณสมาทานกรฺณาทิคณฺมหโต ฯ

๒. ม. ม. ๑๒/๑๓๐/๑๔๘ ฯ ๓. วิ. ปรี. ๘/๑๐๔๔/๓๓๐ ฯ

๔. ม. ม. ๑๒/๑๕๒/๑๖๔ ฯ ๕. วิ. จุติ. ๖/๖๑๒/๓๒๕ ฯ

๖. ม. วิสฺฐภาเว ฯ ๗. ม. เตหิ เอว ฯ ๘. ม. ตานิเยว ตานีติ ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 373

รณฺชนโต ราชานํ จกฺกกรตํ วัตฺตเตตฺตํ จตฺตฺตํ สมฺปตฺตฺตํจกฺกเกหิ
วัตฺตเตตฺตํ เตหิ จ ปรี วัตฺตเตตฺตํ ปรีหิตาย จ อิริยาปถจกฺกานํ (๑) วัตฺตโต
เอตฺตํมึ อตฺตํตฺตํ จกฺกกวตฺตํ ๑ เอตฺตํ จ ราชานํ สามณฺณํ
จกฺกกวตฺตํตฺตํ วิเสสนํ ๑ ชมฺเมน จรตฺตํตฺตํ ชมฺมิโก๑ ฌายน สเมน
วัตฺตเตตฺตํ อตฺตํ ๑ ชมฺเมน รชชํ ลภิตฺวา ราชานํ ชาโตตฺตํ
ชมฺมราชานํ ปรีหิตชมฺมกรณน วา ชมฺมิโก๑ อตฺตํตฺตํ-
ชมฺมกรณน ชมฺมราชานํ จตฺตฺตํตฺตํ อิตฺตํโรตฺตํ จาตฺตฺตํ
จตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ จตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ จ ปจฺจวิยา อิตฺตํโรตฺตํ
อตฺตํ ๑ อชฺชตฺตํ โกธาตฺตํปจฺจตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ จ สพฺพราชานํ
วิเชตฺตํตฺตํ วิชิตฺตํ ๑ ชนปทตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ (๒)
ตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
ตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
ตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
อสมฺปเวรตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ

เสยฺยถิพนฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
จกฺกกรตํ ๑เป๑ ปรีณายกรตนเมว สตฺตมนฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ (๔)
สพฺพปการโต รตนสุตฺตวณณานํ วัตฺตตฺตํตฺตํ ๑เตสฺส อํ
จกฺกกวตฺตํ ราชานํ จกฺกกรตนเนน อชิตํ ชินาตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
วิชิตฺเต ยถาสุขมนุจิจรตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํตฺตํ
๑. ม.อิริยาปถจกฺกานํ ๑ ๒. ม. ฐวณณานํ ๑ ๓. ม. อนุสฺสูกโก ๑
๔. อนุสฺสูกโก ๑ ๕. ม. เอตฺตํตฺตํ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 374

อุปโลกปริโลกสุขมนุภาวติ ฯ (๑) ปจเมน จสฺส อุตฺสาหสฺสติโยโคฯ
หตฺถิอฺสฺสคหปฺตฺรตเนหิ ปภุสฺสฺสติโยโคฯ ปรีณายกรตเนน สนฺตฺตาน-
มนฺตฺสฺสติโยโค (๒) สฺสปฺริปฺนฺโณ โหติฯ อิตฺถิมณฺรตเนหิ จ
ติวฺริสฺสฺสติโยคผลํ ฯ โส อิตฺถิมณฺรตเนหิ โภคสุขมนุภเวติฯ เสเสหิ
อฺสฺสฺสริยฺสฺสํ ฯ วิเสสโต จสฺส ปฺริมานิ ตีณิ อโทสฺสฺสฺสมูล-
ชนิตกมฺมานุภาเวน สมฺปชฺชนฺติฯ มชฺฉิมานิ อโลภกฺสฺสฺสฺส-
กมฺมานุภาเวนฯ ปจฺฉิมเมกํ อโมหกฺสฺสฺสฺสฺส-
กมฺมานุภาเวนติ
เวทิตพฺพิ ฯ

ปโรสฺส
วฺริงฺกรฺปาติ เทวปฺตฺตฺส
เอวํ ตาเวเก ฯ อยํ ปเนตฺถ
สฺส
สฺส
วฺริงฺกํฯ วฺริการณํ วฺริยฺนฺติ วุคฺตํ โหติ ฯ วฺริงฺกํ รฺูปํ
เอเตสนฺติ วฺริงฺกรฺปาฯ วฺริยฺมยสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
วฺริยฺยติ วุคฺตํ โหติ ฯ
ปฺรเสนปฺปมทฺท
สเจ ปฏฺมิขํ ติฏฺฐเจยฺย ปฺรเสนาฯ ตํ
ปมทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺท
สมตฺถาติ อธิปฺปาโยฯ ฐมฺเมนาติ ปาโณ น
หนตฺตพฺโพติอาทินา (๓) ปญฺจสิลฐมฺเมน ฯ

อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก วิวญฺญฺจฺนโหติ เอตฺถ ฯ
รากโทสโมหมานทิกฺกุจฺจิวิชฺชาทฺจจฺริตฺจฺนทเนหิ สฺสฺสฺสฺส
๑. ม. อุปโลกสุขมนุภาวติ ฯ ๒. ม. มนฺต... ฯ
๓. ที. มหา. ๑๐/๑๖๔/๒๐๐ ฯ ม. อ. ๑๔/๔๕๐/๓๒๕ ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 375

กิลสนฺขกาเร โลกเ ตํ ฉทนํ วิวญฺญุตฺวา สมฺนุตโต สยฺชาตาโลกโก
หุตฺวา จิตฺติ วิวญฺญจฺจโทฯ ตตฺถ ปจฺเมน ปเทน ปุชฺชาหตาฯ ทฺติเยน
ตสฺสา เหตุ ตสฺมา (๑) สมฺมาสมฺพุทฺโธติฯ ตติเยน พุทฺธตฺตเหตุ
วิวญฺญจฺจทตา วุตฺตาติ เวทิตฺพุพาฯ อถ วา วิวญฺญู จ วิจฺจโท
จาติ วิวญฺญจฺจโทฯ วญฺญูหิโต ฉทนฺรหิโต จาติ วุตฺตํ โหติฯ
เตน อรหํ วจฺฉาภาเวน สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฉทนาภาเวนาคี
เอวํ ปุริมปทฺทวยสฺเสว เหตุทฺวยํ วุตฺตํ โหติฯ ทฺติเยน
เวสฺราชฺเชน เจตฺถ ปุริมสิทฺธิฯ ปจฺเมน ทฺติยสิทฺธิฯ ตติยจตฺตเถหิ
ตติยสิทฺธิ โหติฯ ปุริมณฺจ ฌมฺมจกฺขขฯ ทฺติยํ พุทฺธจกฺขขฯ ตติยํ
สมฺนตฺจกฺขํ สาเชตฺติติ เวทิตฺพุพํฯ อิทานิ ภควโต สฺนฺตีกํ
คณฺตุกาโม อาท กนฺธิ ปน โภ ๗เปฯ สมฺมาสมฺพุทฺโธติฯ

เอวํ วุตฺเตตฺถิทิสฺสุ เยนสาติ เยน ทิสฺสาภาเคน
เอสาฯ นิลวนราชิตฺติ นิลวณฺณรฺกฺขปฺนฺติฯ วนฺ (๒) กิร
เมฆปฺนฺติสฺทิสฺสํ ยตฺถ(๓) ภควา ตทา วิหาสิฯ ตํ นินฺทิสฺนฺโต
อาห เยนสา โภ เสล นิลวนราชิตฺติฯ ตตฺถ โส วิหฺรตฺติติ
อัย ปเนตฺถ ปาจเสโสฯ ญมฺมตฺเถ วา กรณฺวณฺนํฯ

ปเท ปทฺนฺติ ปทฺสมิเป ปทํฯ เตน ตฺริตคฺมณฺ
ปฏฺิเสเชติฯ ทฺราสทา หีติ การณฺ อาทฯ ยสฺมา เต ทฺราสทาฯ
ตสฺมา เอวํ โภนฺโต อากฺจฺจณฺตฺติฯ กิ ปน การณา ทฺราสทาติ
๑. ม. ยสฺมาฯ ๒. สี. ย. เวตฺสวณฺนํฯ ๓. ย. ตตฺถฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 376

เจฯ สีหาว เอกจราฯ ยถา หิ สีหา สหายกิจจาภาวโต
เอกจราฯ เอว เตปี วิเวกกามตายฯ ยथा จาหนติ-
อาทีนา ปน เต มาณเวเก อุปจารี สิกขาเปติฯ ตตถ มา
โอปาเตถาติ มา ปเวเสถฯ มา กเถถาติ วุตตํ โหติฯ อากเมนุตติ
ปฏิมาเนนุตฯ ยาว ถลา ปรีโยสานํ กจจติฯ ดาว ตุณ्हี
ภวานุตติ อตโต โย

สมเนวสีติ คเวสิฯ เขญฺยเณนาติ พหุภาณิ อนปฺปกานิ (๑)
อทุทสฯ อปฺปกานิ น อทุทส ตโต ยานิ น อทุทสฯ ตานิ
ทีเปนฺโต อาห จเปตฺวา เทวติฯ กงฺขตีติ กงฺขํ อุปฺปาเทติ
ปตฺถนํ อโห วต ปสฺเสยฺยนฺติฯ วิจิกิจฺจตีติ ตโต ตโต ตานิ
วิจिनฺโต กิจฺจติ น สกฺโกติ ทญฺจํฯ นาธิมุจฺจตีติ ตาย
วิจิกิจฺจาย สนนฺนิฏฺจานํ น กจฺจติฯ น สมฺปสีทตีติ ตโต
ปรีปฺมุณฺณลภฺขโณ อยฺยนฺติ ภควติ ปสาทํ นาปชฺชติฯ กงฺขาย
วา สฺสุทฺทพฺพลวิมตี วุตฺตาฯ วิจิกิจฺจาย มชฺฉิมายฯ อนธิมุจฺจนฺตายน
พลวตีฯ อสมฺปสาเทน เตหิ ตีหิ ชฺมเมหิ จิตฺตสฺส กาลุสฺสียภาโวฯ

โกโสหิตเตติ วตฺถิโกเสน ปฏิจฺจนฺเนฯ วตฺถคฺกุเยหติ
องฺกชาเตฯ ภควโต หิ วรฺวารณฺสฺเสว โกโสหิตํ วตฺถคฺกุยฺหํ
สุวณฺณวณฺณํ ปทุมคพฺภสฺमानํฯ ตํ โส วตฺถปฺปฏิจฺจนฺนตฺตา
อปฺสฺสนฺโตฯ อนฺโตมฺขคฺตาย จ ชิวฺหาย ปหฺตภาวํ อสฺลลภฺขเนนฺโต
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตตวณณา หน้า 377

เตสุ ทวีสุ ลกขณเส กงฺขี อโหสิ วิจิจฺฉี ฯ

ตถารูปนฺติ กถํ รูปํ กิเมตถ อเมหิ วัตตพฺพิฯ วัตตเมตํ
นาคเสนตฺเถเรเนว มิตฺนฺทรณฺญา ปุณฺเณน ทุกฺกัรํ ฆนฺเต
นาคเสน ภควตา กตฺนฺติ ฯ กิ มหาราชาติ ฯ มหาชนน
หิริกร โณกาสิ พุรหฺมาเยพุราหฺมณฺสฺส จ อนฺเตวาสิอฺตฺตรสฺส จ
พาวริสฺส อนฺเตวาสิํ โสพสนฺนํ พุราหฺมณฺยานญจ เสลสุต
พุราหฺมณฺสฺส อนฺเตวาสิํ ติสตฺมาณฺวานญจ ทสฺเสสิ ฆนฺเตติ ฯ
น มหาราช ภควา คฺยหํ ทสฺเสติฯ ฉายํ ภควา ทสฺเสติฯ
อิทฺธิยา อภิสงฺขริตฺวา นีวาสนนฺิวตฺถํ กายพฺนฺชนพฺพธิ (๑)
จิวรปารุตฺติ ฉายารูปกมตฺติ ทสฺเสติ มหาราชาติ ฯ ฉายํ
ทิฏฺฐเ (๒) สติ ทิฏฺฐโ จ เอว นนฺ ฆนฺเตติ ฯ ติฏฺฐเตตฺติ มหาราชฯ
หทยรูปํ ทิสฺวา พุชฺฌนกสฺสโต ภเวยฺยฯ (๓) หทยมํสิ
นินฺนาเมตฺวา (๔) ทสฺเสยฺย สมฺมาสมฺพุทฺโชติ ฯ กลฺโลสิ ฆนฺเต
นาคเสนาติ ฯ

นินฺนาเมตฺวาติ นีหริตฺวา ฯ กณฺณโสตานฺนุสเนน เจตฺถ
ทิมภาโวฯ นาสิกาโสตานฺนุสเนน ตฺนฺภาโวฯ นลาฏฺจฺฉาทเนน
ปฺลฺลภาโว ปกาสิโตติ เวทิตฺพุโป ฯ

อาจริยปฺจาจริยานนฺติ อาจริยานญฺเจว อาจริยานํ

อาจริยานญจ ฯ สเก วณฺณเติ อตฺตโน กุณฺเณ ฯ

๑. ม. กายพฺนฺชนพฺพธิ ฯ ๒. ม. ฉายารูปํ ทิฏฺฐเ ฯ

๓. ม. ภเวยฺย ฯ ๔. ม. นีหริตฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 378

((๑)ปริปฺณกาโย สุริจิ	สุชาโต จารุทสฺสโน
สุวรรณวณฺโณสิ ภควา	สุสุกฺกทาโจสิ วิริยวา ฯ
นรฺสฺส หิ สุชาตสฺส	เย ภวนฺติ วิยฺยชฺชา
สพฺเพ เต ทว กายสฺมี	มหาปฺริสฺสฺสภฺขณฺตาติ ฯ (๑))

ปริปฺณกาโยติ ลกฺขณฺเหหิ ปริปฺณคฺตาย อหีนฺจฺกปจฺจกฺตาย
 จ ปริปฺณคฺตโร ฯ สุริจิติ สุนฺทรสฺสโรปโป ฯ สุชาโตติ
 อโรหปฺริณาหสมฺปตฺติยา สณฺจฺานสมฺปตฺติยา จ สุนิพฺพโตติ ฯ
 จารุทสฺสโนติ สุจิริมฺปิ ปสฺสนฺตํ อตฺตติการํ (๒) อปฺปฏิกุ
 รมณฺิยํ จารุ เอว ทสฺสนํ อสฺสาติ จารุทสฺสโน ฯ เกจิ ปน
 ภณฺนติ จารุทสฺสโนติ สุนฺทรเนตฺโตติ ฯ สุสุวรรณวณฺโณติ สุวรรณ-
 สทิสวณฺโณ ฯ อสิติ ภวสิ ฯ เอตํ สพฺพปเทหิ โยเชตพฺพํ ฯ
 สุสุกฺกทาโจสิติ สุภฺจฺสุ สุกฺกทาโจ ฯ ภควโต หิ ทาจาหิ
 จนฺทกิริณา วิย อติวิย ปณฺฑรฺโรสิโย นิจฺจรฺนฺติ ฯ เตนาห
 สุสุกฺกทาโจสิติ ฯ มหาปฺริสฺสฺสภฺขณฺตาติ ปุพฺเพ วุตฺตพฺยฺยชฺชานาเนว
 ปทนฺตเรณ (๓) นิคฺคเมนฺโต อาห ฯ

อิทานิ เตสุ ลกฺขณฺเส อตฺตโน อภิริจฺเตหิ ลกฺขณฺเหหิ
 ภควนฺตํ ภูณฺโต อาห ปสฺสนฺเนตฺโตติอาทิ ฯ ภควา หิ
 ปณฺจวณฺณปฺปสฺสทสมฺปตฺติยา ปสฺสนฺเนตฺโตติ ฯ ปริปฺณจฺนท-
 มณฺฑลสทิสฺมขตฺตา สฺมุโข ฯ อโรหปฺริณาหสมฺปตฺติยา พุรฺหา ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นติถิ ฯ ๒. ม. อตฺตติชนกํ ฯ

๓. ม. วจฺนนฺตเรณ ฯ

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 379

พฺรหฺมชฺชคฺคตฺตาย อุชฺช ชฺชติมนฺตตฺตาย ปตฺตปาปา ฯ ยมฺปิ เจตฺถ
ปฺปฺพเพ วุคฺคตฺ ฯ ตํ มชฺเช สมนฺตํมฺสฺสชาติ อิมินา ปรียาเยน
ถฺนตฺตา ปฺน วุคฺคตฺ ฯ อีทิสฺส หิ เอวํ วิโรจติ ฯ เอส นโย
อุตฺตรคฺคาถายปี ฯ

อุตฺตมวณฺณินฺติ อุตฺตมวณฺณสมฺปนฺนสฺส ฯ ชมฺพุ-
สณฺทสฺสชาติ ชมฺพุทฺธิปฺสฺส ฯ ปากฺเณน อิสฺสรียํ วณฺณยนฺโต
อาห ฯ อปฺิจ จกฺกวตฺติ จตฺนฺนมฺปิ ทิปานํ อิสฺสรโร โหติ ฯ
ขตฺติยาติ ชาติขตฺติยา ฯ โภชาติ โภคิยา ฯ ราชานินฺติ เยเกจิ
รชฺชํ การเณตฺตา ฯ อนฺุยนฺตฺตาติ อนฺุคามินฺ เสวกา ฯ ราชากิ-
ราชชาติ ราชฺนํ ปฺุชนฺิโย (๑) ราชฺา หุตฺวา ฯ จกฺกวตฺติติ อธิปฺปาโย ฯ
มนฺุชินฺุโทติ มนฺุสฺสชาติปฺติ ปฺรมิสฺสรโร หุตฺวา ฯ

เอวํ วุคฺคเต ภกฺวา เย เต ภวานฺุติ อรหฺนฺุโต สมฺมา-
สมฺพุทฺธา ฯ เต สเก วณฺเณ ภณฺุณฺมานเณ อตฺตํ ปาตุกโรนฺุติติ
อิมํ เสลสฺส มโนรธํ ปฺุเรนฺุโต อาห ราชฺาหฺมสฺมิติ ฯ
ตฺตรายมฺธิปฺปาโย ยํ โข มํ ตฺวํ เสล ยาจสิ ราชฺา อรหฺสิ
ภวิตฺตุ จกฺกวตฺติติ ฯ เอกฺถ อปฺุโปสฺสฺสูกฺโก โหหิ ฯ ราชฺาหฺมสฺมิ ฯ
สฺติ จ ราชฺตฺเต ยถา อณฺุโล ราชฺา สฺมานปี โยชนสฺตํ
วา อนฺุสฺสชาติ ฯ เทว ตีณฺิ วา จตฺตารี วา ปญฺจ วา
โยชนสฺตานิ โยชนสฺสสฺสํ วา จกฺกวตฺติ หุตฺวาปี จตฺุทฺธิป-
๑. ม. ปฺุชนฺิโย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 380

ปริยณฺตมหนฺตํ วา นานาเมวํ ปริจฺจณฺนวิสโย ๑ อหํ
หิ ฌมฺมราชาว (๑) อนฺตฺตโร ภวคฺคโต อวิจิปฺริยณฺตํ กตฺวา
ติริยํ อปฺปเมยฺยา โลกธาคฺคโย อนฺตฺตาสามิ ๑ ยาวตา หิ
อปททวิปทาทีเกทา (๒) สตฺตตฺตา ๑ อหํ เตสํ อคฺคโล ๑ น หิ เม
โกจิ สีเลน วา ๑เป ๑ วิมุตฺตติถาณทสฺสเนน วา ปฏฺฐิภาโค
อตฺถิ ๑ สฺวาหํ เอวํ ฌมฺมราชา อนฺตฺตโร อนฺตฺตเรเนว
จตฺตสตีปฏฺฐานาทีเกทโพธิปฏฺฐิยสงฺฆาเตน ฌมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ
อิทํ ปชฺหตฺตา ๑ อิทํ อปฺปสมฺปชฺช วิหรธาคิอาทีนา อาณาจกฺกํ ๑
อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺถกฺขํ อริยสจฺจนฺตฺติอาทีนา (๓) ปริยตฺตติฌมฺเมน
ฌมฺมจกฺกเมว วา ๑ จกฺกํ อปฺปปฏิวตฺตติยนฺตฺติ ยํ จกฺกํ อปฺปปฏิวตฺตติยํ
โหติ สมเณน วา ๑เป ๑ เณจิจิ วา โลกสฺมินฺตฺติ ๑

เอวํ อตฺตทานํ อาวิกโรนฺตํ ภควนฺตํ ทิสฺวา ปีติโสมนสฺส-
ชาโต เสโล ปฺน (๔) ทพฺพทีกรณตฺถํ สมฺพทฺทโร ปฏฺฐิขานาสีตี
คาคาทุวยมาห ๑

ตตฺถ โก นฺุ เสนาปตีตี ฌมฺมรณฺโณ โภโต ฌมฺเมน
ปวตฺตติตฺตสฺส ฌมฺมจกฺกสฺส อนฺตฺตปวตฺตโก เสนาปตี โกตี ปุจฺฉิ ๑
เตน จ สมเณน ภควโต ทกฺขิณปสฺเส อายสฺมา สาริปฺตฺโต
นินฺนโน โหติ สฺวณฺณปฺปญฺโซ วิย สิริยา โสภมาโน ๑ ตํ

๑. ม. ฌมฺมราชา ๑ ๒. ม. อปททวิปทาทีเกทา ๑

๓. วิ. มหา. ๔/๑๔/๑๘ ๑ ส. มหา. ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘ ๑

๔. ม. ปฺนสทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ 22 เสลสุตฺตวณณา หน้า 381

ทสฺเสนุโต ภควา มยา ปวตฺติตฺตุนฺติ กาถมาห ฯ

ตตฺถ อฺนุชาโต ตถาคตฺตุนฺติ ตถาคตเหตุ อฺนุชาโตฯ

ตถาคเตน เหตุนา ชาโตติ อตฺถโถ ฯ

เอว โก นฺุ เสนาปฺตีติ ปญฺหํ พุยากริตฺวา ยํ เสโล

อาห สมฺพุทฺโธ ปฏฺิจานาสีตฺติฯ ตตฺร นํ นิกฺกงฺขํ กาคฺคาโม

นาหํ ปฏฺิจญฺญามตฺเตเนว ปฏฺิจานามิฯ อปฺิจาหํ อิมินา การณฺน

พุทฺโธติ ฌาเปตฺตุ อภิญฺญเยยฺยนฺติ กาถมาห ฯ

ตตฺถ อภิญฺญเยยฺยนฺติ วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ ฯ มกฺกสจฺจ-

สมฺมุทฺยสจฺจจานิ ปน ภาวตฺตพฺพหาคพฺพานิฯ เหตุจเนน ปน

ผลสิทฺธิโต เตสํ ผลานิ นิโรธสจฺจกฺกขสจฺจจานิปี วุตฺตนาเว

ภวานฺติฯ ยโต สจฺจกิกตํ สจฺจกิตํ ปริญฺญเยยฺยํ ปริญฺญาตฺตุนฺติ

เอวเมตฺถ (๑) วุตฺตเมว โหติ ฯ เอวํ จตฺตสจฺจภาวนาผลญฺจ

วิชฺชาวิมุตฺตญฺจ (๒) ทสฺเสนุโต โพธิตพฺพิ (๓) พุชฺฌิตฺวา

พุทฺโธ ชาโตมฺหิตี วุตฺเตน เหตุนา พุทฺธตฺตํ สาเชตี ฯ (๔)

เอวํ นิปฺปปริยาเยน อตฺตตานํ ปาตฺถกตฺวา อตฺตนิ กงฺขา-

วิตฺรณฺตํ พฺุราหฺมณํ อภิกฺตฺตรยมาโน วินยสฺสูติ กาถาคตฺตยมาห ฯ

ตตฺถ สลฺลทฺตโตติ รากสลฺลทฺทิสลฺลทฺตสลฺลทฺตโน ฯ พฺุราหฺม-

ญฺโตติ เสฏฺฐญฺญโต ฯ อตฺตฺตฺโตติ ตฺถ อตฺตฺโต อูปมํ อตฺตฺโตฯ นิรฺูปโมติ

๑. ม. ยฺ. เอวเมตฺถ ฯ ๒. ม. จตฺตสจฺจภาวนาผลญฺจ วิชฺชาวิมุตฺตี ฯ

๓. ม. พุชฺฌิตพฺพิ ฯ ๔. ม. สาเชตี ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 382

อตุโธ ๑ มารเสนปฺมทฺทโนติ กามา เต ปจมา (๑) เสนาติ
อาทิกาย ปเร จ อวชานาตีติ (๑) เอวํ วุตฺตตาย มารปริสสงฺฆาตาย
มารเสนาย ปมทฺทโน ๑ สพฺพามิตฺเตติ ขนฺธกิลเสากิสงฺฆาร-
มจฺจุเทวปฺตฺตมาราทิกเส สพฺพปจฺจตฺถิกเส ๑ วสิกตฺวาติ อตฺตโน
วเส วตฺเตตฺวา ๑ อฏฺโฏภโยติ กุโฏจิก อภโย ๑

เอวํ วุตฺเต เสโล พุราหุมนฺโณ ตาวเทว ภควติ
สญฺชาตปฺปสาโท ปพฺพชฺษาเปกฺโข หุตฺวา อิมํ โภณฺโถติ (๒)
กาถาตฺตยมาห ยถาคํ ปริปากคฺตตาย อุปนิสฺสยสมฺปตฺติยา สมฺมา
โฆวทียมาโน ๑ (๓)

ตตฺถ กณฺหาภิชาติโกติ จณฺฑาลาทินิจฺกุลชาติโก ๑ (๔) ตโต
เตปิ มาณวกา ตเถว ปพฺพชฺษาเปกฺขา หุตฺวา เอวํ เจ (๕)
รฺจฺจติ โภโถติ คาถมาหํสุ ยถาคํ เตเนว (๖) สทฺธิ กตาริการา
กุลปฺตฺตา ๑ อถ เสโล เตสุ มาณวเกสุ ตฺถจฺจิตฺโต เต
ทสฺเสนฺโถ ปพฺพชฺชํ ยาจมาโน พุราหุมนฺนาติ คาถมาห ๑

ตโต ภควา ยสฺมา เสโล อตีเต ปทุมฺตฺตรสฺส ภควโต
สาสเน เตสํเยว ตินฺณํ ปุริสสฺตานิ กณฺเสฏฺโฐ หุตฺวา เตหิ
สทฺธิ ปริเวณํ การาเปตฺวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ จ กตฺวา
กเมน เทวมนุสฺสสมฺปตฺตี อนุกวมาโน ปจฺฉิเม ภเว เตสํเยว

๑. พุ. สฺ. ๒๕/๓๕๕/๔๐๕ ๑ พุ. มหา. ๒๕/๑๓๔/๑๑๔ ๑

พุ. จุฬ. ๓๐/๒๘๕/๑๔๔ ๑ ๒. ม. ภวฺนฺโถติ ๑ ๓. ม. โฆทียมาโน ๑

๔. ม. จณฺฑาลาทินิจฺกุล ชาโต ๑ ๕. ม. ยฺ. เอตฺถเจ ๑

๖. ม. เตน ๑

*เล่มที่ 22 เสลสุตตวณณา หน้า 383

อาจารย์ หุตวา นิพพุโตฯ ตยจ เนลลัมมิม วิมุตติปริปากาย
ปริปกัม เอหิกิขุภาวสุส จ อุปนิสสยภูตฺฯ ตสฺมา เต สพุเพว
เอหิกิขุปพพชฺชาย ปพพาเซนุโต สุวากุขาตฺนุติ คากมาห ฯ

ตตถ สนฺทิกฺกนิทฺติ ปจฺจกฺขํ ฯ อกาลิกนิทฺติ มคฺคานนฺตรํ
ผลุปรตฺติโต น กาลนฺตเร ปตฺตพพผลํ ฯ ยตฺถาติ ยนฺนิมิตฺตา ฯ
มคฺคพฺรหฺมจฺริยนิมิตฺตา หิ ปพพชฺชา อปฺปมตฺตสฺส สติวิปฺปวาส-
วิรหิตสฺส ตีสุ สิกฺขาสฺ สิกฺขโต อโมจฺมา โหติ ฯ เตนาห
สุวากุขาตํ ฯเปฯ สิกฺขโตติ ฯ เอถ กิขุไวติ ภควา อโวจฯ
เต สพุเพ ปตฺตจิวรรธา หุตฺวา อากาเสนาคมฺม ภควนฺตํ
อภิวาเทสสฯ เอวมิม เตลลํ เอหิกิขุภาวํ สนฺชาย สงฺกิติ-
การกา (๑) ฯ

อลลถ โข เสโล ฯเปฯ อุปสมฺปนฺนติ อหํสุ ฯ

ภุตฺตาวินฺติ ภุตฺตวณฺตํ ฯ โอนีตปตฺตปาณินฺติ ปตฺตโต
โอนีตปาณิฯ อปฺนิตฺตหตฺถนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตตถ อุปคฺนฺตฺวาติ
ปาสเสโส ทฏฺฐพฺโพ ฯ อิตฺรธา หิ ภควนฺตํ นิสีทิตฺติ น ยุชฺชติ ฯ

อคฺคิหุตฺตํ มุขาทิ (๒) ภควา เกณียสฺส จิตฺตานุภูทวเสน
อนฺนโมทฺนโต เอวมาห ฯ

ตตถ อคฺคิปริจฺจยิ วินา พฺรหฺมณฺณํ ยถฺวาภาวโต
อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยถฺวาติ วุตฺตํ ฯ อคฺคิหุตฺตเสฏฺฐา อคฺคิหุตฺตปธานาติ

๑. ม. สงฺกิติการา ฯ ๒. ม. อคฺคิหุตฺตมุขาทิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุคควณณา หน้า 384

อตุโธฯ เวเท สขฌายนุเตหิ ปจมี สขฌายิตพฺพโต (๑) สาวิตฺตี
ฉนฺทโส มุขนฺติ วุตฺตาฯ มนุสฺसानํ เสฏฺฐโต ราชา มุขนฺติ
วุตฺโตฯ นทีนํ อาธารโต ปฏิสรรณโต จ สาคโร มุขนฺติ
วุตฺโตฯ จนฺทโยควเสน อชฺช กตฺติกา อชฺช โรหิณฺตี
สญฺชานนโต (๒) อาโลกกรณโต โสภภาวโต จ นกฺขตฺตานํ มุขํ
จนฺโทติ วุตฺโตฯ ตปนฺตานํ อคฺคตฺตา อาทิจฺโจ ตปฺตี มุขนฺติ
วุตฺโตฯ ทกฺขิณฺณยานํ ปน อคฺคตฺตา วิเสเสน ตสฺมี สมเย
พฺพุทฺธปฺมุขํ สงฺฆํ สนฺธาย ปุณฺณมาภงฺขมานานํฯ สงฺโฆ เว
ยชฺตี มุขนฺติ วุตฺโตฯ เตน สงฺโฆ ปุณฺณสฺส อายมุขนฺติ
ทสฺเสตีฯ

ยฺนฺตี สรรณฺติ อณฺณพฺยากรณภาวมาหฯ ตสฺสตุโธ
ปฺลยฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา ภควา ยสฺมา มยฺ อิตฺ อฏฺฐเม
ทิวเส ตํ สรรณํ อคมมฺหา(๑) ตสฺมา สตฺตรตฺเตน ตว
สาสเน อนฺตฺตรเรน ทมฺเถน ทนฺตมฺหฯ อโห เต สรรณสฺส
อานฺุภาโวติฯ ตโต ปรี ภควนฺตี ทวีหิ คาทาหิ ญฺนิตฺวา
ตฺติยาย วนฺทนํ ยาจตี

ภิกฺขโว ติสฺตา อิเม ติฏฺฐนฺติ ปฺลยฺชลิกฺกา
ปาเท วีร ปสาเรหิ นาคา วนฺทนฺตุ สตฺถุโนติ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย
เสตฺตฺตวณณา นิฏฺฐิตาฯ

- # ๑. สี่. อชฌายนุเตหิ ปจมี อชฌเมตพฺพโตฯ
- # ๒. ม. สญฺชานนโตฯ ๑. ม. อคมมฺหาฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 386

โหติ กถิงครสทิสโย ยถาห

ปตถทุโธ ภวตี กาโย ทภูโธ กภูจมุเขน วา

ปรจวีธาตูปโกเปน โหติ กภูจมุเขว โสติ ฯ

อาโปธาตูปโกเปน ปุตติภาวึ อาปชชิตฺวา ปคฺชมริตฺตูปุพฺพมฺสโลหิตโต

อภูจิมฺมาวเสโสว โหติ ฯ ยถาห

ปุตติโก ภวตี กาโย ทภูโธ ปุตติมุเขน วา

อาโปธาตูปโกเปน โหติ ปุตติมุเขว โสติ ฯ

เตโชธาตูปโกเปน องฺการกาสุยฺ ปกฺขิตฺโต วिय สมนฺตา

ปริทฺยหติ ฯ ยถาห

สนตฺตโต ภวตี กาโย ทภูโธ อคฺคิมฺเขน วา

เตโชธาตูปโกเปน โหติ อคฺคิมฺเขว โสติ ฯ

วาโยธาตูปโกเปน สลฺลชฺชมานสนธิพนฺธโน ปาสาณฺเหหิ

โกฏฺฏฺเฏตฺวา สลฺลจฺจณฺณิมานภูจิกโก วिय จ โหติ ฯ ยถาห

สลฺลฉินฺโน ภวตี กาโย ทภูโธ สตฺถมุเขน วา

วาโยธาตูปโกเปน โหติ สตฺถมุเขว โสติ ฯ

ธาตูปโกปพฺยาปนฺนกาโยปิ จ น ชีวตี ฯ ยथा ปนฺ ตา

ธาตฺโย อลฺลณฺมณฺณํ ปตฺติจฺจานาทิกิจฺจํ สาธฺนฺตาปี สมนํ วหนฺตี ฯ

ตทา ชีวตี ปวตฺตตี ฯ เอวํ มหาภูตปฏฺิพฺพทฺธจฺจ ชีวตี ฯ

ทฺพฺพิกฺขาทีสุ ปนฺ อาหารูปจฺเจทฺเทนน สตฺตानํ ชีวตฺถฺโย

ปากโกฏฺ เอว ฯ เอวํ กพฺพิการาหารปฏฺิพฺพทฺธจฺจ ชีวตี ฯ ตถา

*เล่มที่ 22 สุตตวณณา หน้า 387

อสิตปีตาทิปรีปาเก กมฺมชเตเช จิเณ สตุตา ชีวิตฺกขยํ
ปาปฺปนฺนตาปี ปากฺญาเอว ๑ อสุมาปฏิพทฺชญจ ชีวิตํ ๑
วิญญาณํ ปน นีรุตฺเต นีรุตฺโต ปภุติ สตุตํ น โหติ ชีวิตฺนฺติ
เอวมฺปิ โลเก ปากฺญเมว ๑ เอวํ วิญญาณปฏิพทฺชญจ ชีวิตํ ๑
เอวมเนกปฺจจยปฏิพทฺชวุตฺติภาวโต กสิริ เวทิตพฺพํ ๑

ปริตฺตตฺตจติ อปฺปกํ ๑ เทวานํ ชีวิตํ อุนิชาย ตินฺนคฺเค
อสุสาวพินฺนุทฺสทิสํ จิตฺตกฺขณโต อุตฺธํ อภาเวน วา ปริตฺตํ ๑
อติทิมายุกิปี ทิ สตุโต อตีเตน จิตฺเตน ชีวิตฺตํ น ชีวิตํ
น ชีวิตฺสฺตํ อนาคเตน ชีวิตฺสฺตํ น ชีวิตํ น ชีวิตฺตํ
ปจฺจูปฺปนฺเนน ชีวิตํ น ชีวิตฺตํ น ชีวิตฺสฺตํ ๑ วุตฺตํ เจตฺ

- ชีวิตํ อตฺตภาโว จ สุขทฺกฺขา จ เกวลา
- เอกจิตฺตสฺมายฺตฺตา ลหุโส วตฺตตี (๑) ขโม ๑
- จฺลลาสิตฺสทฺสฺตานิ กปฺเป (๒) ติฏฺฐนฺติ เย มรฺ
- นเตว เตปี ชีวนฺติ ทฺวิหิ จิตฺเตหิ สฺมาหิตาติ ๑ (๓)

ตฺตจ ทฺกฺเขน ลฺยฺตฺนฺติ ตฺตจ (๔) ชีวิตํ เอวํ อนิมิตฺตมนฺนญฺจาคํ
กสิริ ปริตฺตตฺตจ สฺมานมฺปิ ลีตฺตฺนํ หํ สฺมกฺสาทิสฺมฺพฺสฺส-
ชฺอุปฺปิปาสาสฺจขารทฺกฺขวิปริณามทฺกฺขทฺกฺขทฺกฺเขหิ ลฺยฺตฺตํ ๑ ก็
วุตฺตํ โหติ ๑ ยสฺมา อีทิสํ มจฺจํ ชีวิตํ ๑ ตสฺมา ตฺวํ ยาว

๑. ม. วตฺตเต ๑ ๒. ม. กปฺปา ๑ ๓. ม. ย. ลฺยฺตฺตาติ ๑
ช. มหา. ๒๕/๔๕/๔๕ ๑ ๔. ม. ตฺตจ ชีวิตํ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณา หน้า 388

ตัม ปริกขยัม น คจฺจติฯ ตาว ชมฺมจริยเมว พุรุหยฯ มา
ปุตฺตมณฺโสจาทิ ฯ

ธถาปี มณฺเญยยาสิ สพุพฺพกรณฺเหหิ ปุตฺตมณฺรฺกฺขนฺตฺสฺสาปี
เม โส มโตฯ เตน โสจามิตฺติฯ เอวมฺปิ มา โสจิฯ น
หิ โส อุปฺกุกโม อตฺถิฯ เยน ชาตา น มियฺยเรฯ น
หิ สกฺกา เกนจि อุปฺกุกเมน ชาตา สตฺตา มา มรฺนฺตฺติ
รฺกฺจिฺตฺตฺติ วุตฺตํ โหติฯ ตโต ยสฺมา โส ชริ ปตฺวา นาม
ภนฺเต มรณฺ อณฺรฺรูปํ อติทฺทโร เม ปุตฺโต มโตติ จินฺเตสิฯ
ตสฺมา อาห ชรฺมฺปิ ปตฺวา มรณฺฯ เอวฺชมฺมา หิ ปาณฺโนติฯ
ชริ ปตฺวาปี อปฺปตฺวาปี มรณฺฯ นตฺถิ เอตฺถ นยฺโมติ วุตฺตํ
โหติฯ

อิทานิ ตมตฺถํ นิสฺสเนน สาเชนฺโต ผลานมิว
ปฺกฺกานนฺตฺติอาทิมหา ฯ

ตสฺส
ปฺกฺติ สฺวริยาคเปน สนฺตปฺปมาเน รฺกฺเข ปจฺวิโร จ อาโปโร
จ ปตฺโต สากํ สาขโต ขนฺธฺ ขนฺธฺโต มฺลนฺติ เอว
อนฺกฺกเมน มฺลโต ปจฺวิเมว ปวิสฺติฯ โอคมนฺโต ปฺกฺติ ปน
ปจฺวิโต มฺลํ มฺลโต ขนฺธฺนฺติ เอว อนฺกฺกเมน สาขาปตฺต-
ปฺลฺลวาทินิ ปฺน อาโรหฺติฯ เอว อาโรหฺนฺโต จ ปฺริปากคตผลํ (๑)
๑. สฺ. ย. ปฺริปากคตผลฯ ม. ปฺริปากคตผลฯ

*เล่มที่ 22 สุตตวณณา หน้า 389

วณฺณมูลํ น ปวิสตีฯ อถ สุริยาตเปน ตปฺปมานเณ วณฺณมูเล
ปริพาโห อุปฺปชฺชตีฯ เตน ตานิ ผลานิ ปาโต ปาโต
นิจฺจกาลี ปตฺนตีฯ เนลํ ปาโต ปตฺนโต (๑) ภยํ โหตีฯ ปตฺนา
ภยํ โหตีตี อตุโถฯ เอวํ ชาตานิ มจฺจานิ นิจฺจํ มรณโต
ภยํฯ ปกฺกผลสทิสสา หิ สตุตตีฯ กิณฺจ ภิโยย ยถาปี
กฺมภการสฺสฯ เปฯ ชีวิตฺนตีฯ ตสฺมา ทหฺรา จฯ เปฯ
ปฺรายนาคี เอวํ คณฺหฯ เอวณฺจ คเหตุวา เตลํ มจฺจ
ฯ เปฯ ฉาตี วา ปน ฉาตเกติ เอวมฺปี คณฺหฯ ยสฺมา จ
น ปิตา ตายเต ปฺตุตตีฯ ฉาตี วา ปน ฉาตเกฯ ตสฺมา
เปกฺขตีเยวฯ เปฯ นิยุยตีฯ ตตฺถ อยํ โยชนา ปสฺสमानานิเยว
ฉาตินิ อมฺม ตาตตีอาทินา นเยน ปฺตุ อเนกปฺปการกํ
ลาลปตีเยว มจฺจานิ เอกเมโก มจฺจโย ยถา โค วชฺโณ เอวํ
นิยุยตีฯ เอวํ ปสฺส อุปาสก ยาว อตาโณ โลโกตีฯ

ตตฺถ เย พุทฺธปฺจเจกพุทฺธาทโย ฐิติสมฺปนฺนาฯ เต
เอวมพุทฺทาหโต โลโก มจฺจุนา จ ชฺราย จฯ โส น สกฺกา
เกนจิ ปฺริตฺตาเปตฺนตี (๒) ยสฺมา ชานนตีฯ ตสฺมา ฐีรา น
โสจฺนตี วิทิตฺวา โลกปฺริยาเยฯ อิมํ โลกสฺภาวํ ญตฺวาน
โสจฺนตีตี วุตฺตํ โหตีฯ ตวํ ปน ยสฺส มคฺคํฯ เปฯ
ปฺริเทวสีฯ ก็ วุตฺตํ โหตีฯ ยสฺส มาตุ กุจฺฉิสฺสมี อากตฺส
๑. สี. ปปตโตฯ ๒. ม. ย. ปฺริตฺตาณํ กาคฺชนตีฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณนา หน้า 390

อาคตมคฺคํ วาฯ อิตฺโต จวิตฺวา อณฺณตฺถ คตฺตสฺส คตมคฺคํ วา
น ชานาสึฯ ตสฺส อิมํ อุโภ อนฺเต อสมปฺสฺสํ นีรตฺถํ
ปริเทวสึฯ ธีรา ปน เต ปสฺสนฺตา วิทิตฺวา โลกปริยา­
นानุโสจฺนตฺติฯ

อิทานิ นีรตฺถํ ปริเทวสฺสํติ เอตฺถ วุตฺตปริเทวานาย
นีรตฺถกภาวํ สาเชนฺโต ปริเทวยาโน เจตฺติอาทิมายฯ

ตตฺถ อุทฺทพฺเพติ อุทฺทพฺเพยฺย ฐาเรยฺยฯ อตฺตนิ
สฺลชเนยฺยตฺติ อตฺโตฯ สมนฺมุโพทฺหํ หีสฺมตฺตานนฺติ สมนฺมุโพทฺห
หุตฺวา อตฺตานํ หีสฺนฺโตฯ (๑) กยฺรา เจนํ วิจกฺขโณตฺติ ยถิ ตาทิสํ
กณฺจํ อตฺถํ อุทฺทพฺเพฯ วิจกฺขโณปํ นํ ปริเทวํ กเรยฺยฯ
น หิ รุณฺเณนาตฺติ เอตฺถายํ โยชฺนา น ปน โกจํ รุณฺเณน
วา โสเกน วา เจตฺโต สนฺตํ ปโปตฺติฯ อปิจ โข ปน
โรทฺโตจํ โสจฺโตจํ ภยฺโย อสฺส อฺปฺปชฺชเต ทุกฺขํฯ
สรีเรยฺจํ ทฺทพฺพณฺณียาทิหิ อฺปฺพหฺลยฺยตฺติฯ น เตน เปตฺตํ
เตน ปริเทวเนน กาลกตา น ปาเลนฺติ น ยาเปนฺติฯ
น ตํ เตสํ อฺปฺการาย โทตฺติฯ ตสฺมา นีรตฺถา ปริเทวานาตฺติฯ
น เกวลยฺจํ นีรตฺถาฯ อนตฺถมฺปิ อวาทิตฺติฯ กสฺมาฯ
ยสฺมา โสกมฺปฺชหิฯ เปฯ วสฺมนฺวคฺคิตฺติฯ ตตฺถ อนตฺถนฺนฺโตตฺติ
อนุโสจฺนฺโตฯ วสฺมนฺวคฺคิตฺติ วสํ คโตฯ

๑. ม. ย. พาเชนฺโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตวณณา หน้า 391

เอวํ นีรตฺถกตฺตํ อนตฺถาวหตฺตณฺจ โสภสฺส ทสฺเสตฺวา
อิทานิ โสภวินยตฺถํ โอวทฺนฺโต อณฺเณปี ปสฺสชาติอาทิมานห ๑
ตตฺถ คมฺมินฺเต คมฺมิกะ ปรโลกคฺคมนสฺชเช จิตฺติ วุคฺคํ
โหติ ๑ ผนฺทฺนฺเตวิธ ปาณินฺเต (๑) มรณฺภเยน ผนฺทฺมานเณเว อิท
สฺสฺเต ๑ เยน เยนาคิ เยนากาเรน มณฺณนฺติ ทีฆายุกิ ภวิสฺสตี ๑
อโรโค ภวิสฺสตีตี ๑ ตโต ตํ อณฺณถาเยว โหติ ๑ โส เอวํ มณฺณนิโต
มรฺตปิ ๑ โรคิปี โหติ ๑ เอตาทิส อัย วนาภาโว มณฺณนิตฺป-
ปจฺจนีเณน โหติ ๑ ปสฺส อุปาสก โลกสภานฺนฺติ เอวเมตฺถ
อธิปฺปายโยชนา เวทิตพฺพา ๑

อรฺหโต สุตฺวาติ อิมํ เอวรूपิ อรฺหโต ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา ๑
เนโส ลพฺภา มยา อิติติ โส เปโต อิทานิ มยา ปฺน
ชีวตฺตนิ น ลพฺภา อิติ ปรีชานนฺโต ๑ วนิเยย ปรีเทวิตฺตนิ
วุคฺคํ โหติ ๑ กิณฺจ กิโยโย ยถา สรณฺมาทิตฺตํ ๑เป ๑
วธฺสเย ๑

ตตฺถ ธีโร ธีตฺติสมฺปทาย ๑ สปฺปญฺโโล สสฺมภาริกปญฺญา ๑ (๒)
ปญฺจทฺติโต พาสฺสจฺจปญฺญา ๑ กุสโล จินฺตกชาติกตฺตาย
เวทิตพฺโพ ๑ จินฺตตามยสฺสฺตมยภานามยปญฺญาหิ วา โยเชตพฺพิ ๑
น เกวลณฺจ โสภเมว ๑ ปรีเทว ๑เป ๑ สลฺลสมตฺตโน ๑ ตตฺถ
๑. ม. ปาณินฺติ ๑ ๒. ม. ย. สภาวิกปญฺญา ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 392

ปชปฺปนฺติ ตณฺหํ ฯ โทมนสฺสนฺติ เจตสิกํ ทุกฺขํ ฯ อพฺพเหติ
อุทฺทเร ฯ สลฺลนฺติ เอตเมว ติปฺปการํ ทุนฺนํ ิหรณฺณเจเน อนฺโต
วิษณฺณเจเน จ สลฺลํ ฯ ปุพฺเพ วุตฺตํ สุตฺตวิธํ วา รากาทิสลฺลํ ฯ
เอตสฺมี หิ อพฺพเพห สลฺเล อพฺพเพหสลฺโล ฯเปฯ นิพฺพุโตติ
อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺฐาเปตี ฯ

ตตฺถ อตีโตติ ตณฺหาทิกฺกฺขีหิ อนิสฺสํ โท ฯ ปปฺปยุยาติ
ปาปฺปณฺติวา ฯ เสถํ อธิ อีโต ปุพฺเพ วุตฺตตฺตา อุตฺตานตฺถเมว ฯ
ตสฺมา น วณฺณิตนฺติ ฯ

ปรมคตโชติกา ขุททกกุกกถา

สลฺลสฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

วาเสฏฺฐสฺตวณณา

เอวมเม สฺตนฺติ วาเสฏฺฐสฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ อยมวาสฺสฯ (๑)
นิทานे วุตฺตา ฯ อุตฺถวณฺณํ ปนฺสฺส วุตฺตนฺยานิ อุตฺตานตฺถานิ
จ ปทานิ ปฺริหรนฺตา กริสฺสาม ฯ

อิจฺฉานจฺกนฺติ กามสฺส (๒) นามํ ฯ พฺราหฺมณฺมหาสาลาณํ
จงฺกิ ตารุกฺโข โตเทยฺโยติ โวหารนามเมตฺฯ โปกฺขรสาติ
ชาณฺสฺสโตณฺติ เนมิตฺตํ ฯ (๓) เตสฺสิ กิร เอโก หิมวณฺตปฺสฺเส
โปกฺขรณฺนิยา ปทฺเม นิพฺพุโตฯ อณฺตโร ตาปฺโส ตํ ปทฺมํ
๑. ม. ย. อยมวาสฺสฯ ๒. ม. ย. อิจฺฉานจฺกโล ฯ

๓. ม. เนมิตฺตํ ฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสูตตวณณา หน้า 393

คเหตุวา ตตฺถ สยิตํ ทารกํ ทิสฺวา ล้วงฺกฺเขตฺตวา รณฺโณ
ทสฺเสสิฯ โปกฺขเร สยิตตฺตา โปกฺขรสาตีติ จสฺส นามํ
อกาสีฯ เอกสฺส จานนฺตรํ เนมิตฺตํฯ เตน กิร ชาณฺสุโสณฺนิ-
นามกํ ปุโรหิตญฺจํ ลทฺธฺฯ โส เตนว ปญฺญาปิฯ

เต สพฺเพปิ อญฺเณ จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา พุราหุมน-
มหาสาธา กสฺมา อิจฺจํนจฺกเถ ปฏฺิวสฺนตีติ เจ (๑)ฯ เวทฺชฌายน-
ปริวิมฺสนตฺถํฯ เตน กิร สมเยน โกสลชนปฺเท เวทกา
พุราหุมนว เวทานํ สชฺชฌายกรณตฺถลฺลจ อตฺถุปฺปริกฺขณตฺถํ
ตสฺมีเยว คามे สนฺนิปตฺนติฯ เตน เกจิ(๒) อนฺตรนฺตรว
อตฺตโน โภกคามโต อากมฺม ตตฺถ ปฏฺิวสฺนติฯ

วาเสฏฐภารทฺวาชานนฺติ วาเสฏฐสฺส จ ภารทฺวาชสฺส
จฯ อยมนฺตรากถาติ ยํ อตฺตโน สหายภวาวนฺรูปํ กถํ
กถนฺตา อนฺวิจรีสุฯ ตสฺสา กถาย อนฺตรา เวมชฺเชเยว
อยมญฺญา กถา อุทปาทีติ วุตฺตํ โหติฯ

ลํสฺสทฺชคหณฺนิโกติ ลํสฺสทฺชกฺจฺจฺโกฯ ลํสฺสทฺชชย พุราหุมนฺนิยาเอว
กฺจฺจฺจฺสฺมี นิพฺพตฺโตติ อธิปฺปาโยฯ สมเวปาгинิยา คหณฺนิยาติ(๓)

อาทิสฺ หิ อุทฺรกฺกิ คหณฺนิตฺติ วุจฺจติฯ อธิ ปน มาตฺกฺจฺจฺจฺ
ยาว สตฺตมาติ มาตฺ มาตา ปิตฺ ปิตาติ เอวํ ปฏฺิวโลเมน
ยาว สตฺตชาติโย (๔) เอตฺถ จ ปิตามโห จ ปิตามหิ จ

๑. ม. เจสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. เตปิฯ

๓. ที. มหา. ๑๐/๑๗๓/๒๐๕ฯ ๔. ม. ยฺ. สตฺต ชาติโยฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 394

ปีตามหาฯ ตถา มาตามโห จ มาตามหี จ มาตามหาฯ

ปีตามหา จ มาตามหา จ ปีตามหาเยวฯ ปีตามหานัน ญัค

ปีตามหยุกค์ฯ ญคณฺติ อายุปฺปตฺตเมว เจตฺตฯ

อตุลโต ปน ปีตามหาเยว ปีตามหยุกค์ฯ อุกฺขิตฺโตติ ชาตี

อารพุก กิ โสติ เกนจิ อนวณฺณาโตฯ อนฺนุปกฺกฺกฺจโติ

ชาติสนฺโทสวาเทน อนฺนุปกฺกฺกฺจปฺพุโพฯ

วตฺตสมฺปนฺโนติ อจารสมฺปนฺโนฯ

สณฺญาเปตฺตุนฺติ ญาเปตฺตํ โพเชตตฯ นีรนฺตรํ ญาตฺตุนฺติ วุตฺตํ

โหติฯ आयามาติ กจฺฉามฯ

อนฺนุณฺญาตปฺปฏิญฺญาตาคิ เตวิชฺชา ตฺมฺเหติ จ เอเต (๑) มยฺ

อจาริเยหิ จ อนฺนุณฺญาตฯ อตฺตนา จ ปฺปฏิชานิมฺมหาติ อตฺโตฯ

อสุมาติ ภวามฯ อุโภติ เทวปี ชนาฯ อหํ โปกฺขรสาตีสฺสฯ

ตารุกฺขสฺสาย (๒) มาณโวติ อหํ โปกฺขรสาตีสฺส เชฏฺฐนฺนฺเตวาลี

อคฺคสิสฺโสฯ อยํ ตารุกฺขสฺสาคิ อธิปฺปาเยน ภณฺติ

อจาริยสมฺปตฺตํ อตฺตโน สมฺปตฺตติญฺจ ทิเปนฺโตฯ

เตวิชฺชานนฺติ ติวาทานํฯ เกวลินฺนฺติ นิฏฺฐจฺจกตฯ อสมฺเสติ

อมฺห ภวามฯ อิทานิ ตํ เกวลีภาวํ วิตฺถาเรนฺโต อห

ปทกฺสฺมาฯ เปฯ สาทิสาคิฯ ตตฺถ ชปฺเปติ เวเทฯ กมฺมุนาคิ

ทสฺวิเชน กุสลกมฺมปถกมฺมุนาฯ อยํ หิ ปฺพุเพ สตฺตวิธํ

๑. ม. เอวํฯ ๒. ม. ตารุกฺขสฺสายํฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสูตตวณณา หน้า 395

กายวจิกมมํ สนุชาย ยโต โข โภ สีสวา จ (๑) โหตีติ
อาห ฯ ติวริ มโนกมมํ สนุชาย วตฺตสมฺปนฺโนติ อาห ฯ
เตน สมฺนฺนาคโต หิ อจฺจารสมฺปนฺโน โหติ ฯ

อิทานิ ตํ วจนฺนตฺเรณ ทสฺเสนฺโต อาห อหฺลจ กมฺมฺนา
พฺรุมีติ ฯ ขยาตีตฺนฺติ อุนภาวํ อตีตํ (๒) ปริปฺนฺณนฺติ อตฺโถ ฯ
เปจฺจาติ อุปฺคนฺตฺวา ฯ นมสฺสนฺตีติ นโม กโรนฺติ ฯ จกฺขุ
โลเก สมฺปฺปนฺนฺติ อวิชฺชนฺทกาเร โลเก ตํ อนฺทกาเร
วิทฺธิสฺตีวา (๓) โลกสฺส ทิฏฺฐชฺรมฺมิกาทีอฺตฺถสนฺทสฺสเนน จกฺขุ หุตฺวา
สมฺปฺปนฺนํ ฯ

เอวํ อภิตฺถวิตฺวา วาเสฏฺฐเณ ยาจิโต ภควา เต (๔) เทวปี
ชเน สงฺกณฺหนฺโต อาห เตสํ โว อหํ พฺยกฺขิสฺสนฺติอาที ฯ

ตตฺถ พฺยกฺขิสฺสนฺติ พฺยากริสฺสามิ ฯ อนฺนฺพุพฺพนฺติ ติฏฺฐตฺ
ตฺวา พฺราหฺมณฺจินฺตฺวา กิณฺตํ (๕) กิฏฺฐปฺนฺนฺตฺตฺตฺตฺรฺกฺขโต ปภฺตฺติ
โว อนฺนฺพุพฺพํ พฺยกฺขิสฺสนฺติ เอวเมตฺถ อธิปฺปาโย เวทิตฺตฺโพ ฯ เอวํ
วิตฺถารกถาย วิเนตฺตฺวา หิ เต มาณฺวกา ฯ ชาตีวิภฺงฺกนฺติ
ชาตีวิทฺถารํ ฯ อณฺณมณฺณฺวา หิ ชาตีโยติ เตสํ เตสํ หิ ปาณานํ
ชาตีโย อณฺณวา อณฺณวา ฯ นานปฺปการาติ อตฺโถ ฯ

ตโต ปาณานํ ชาตีวิภฺงฺเก กเถตฺตฺตฺเพ ติณฺรฺกฺเขปี

๑. ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อตีตํ ฯ ย. อุนภาวมตีตํ ฯ

๓. ม. วิธิมิตฺวา ฯ ๔. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 396

ชานาถาติ อนุปาทินุนกานํ ตาว กเถตุ อารทุโธ ฯ ตํ กิมตฺถมิตฺติ
เจฯ อุปาทินุเนสุ สุขณาปนตุถํฯ อนุปาทินุเนสุ หิ ชาติเกเท
คหิตฺเต อุปาทินุเนสุ โส ปากฏุตโร โหติ ฯ

ตตฺถ ติณานิ นาม อนุโตเผคฺคุนฺนิ พหิสารานิฯ ตสฺมา
ตาลนาพิเกราทโยปี ตินฺสงฺคหํ กจฺจนฺติฯ รุกฺขา นาม
พหิเผคฺคุ อนุโตสาราฯ ติณานิ จ รุกฺขา จ ตินฺรุกฺขาฯ เต
อุปโยคพหฺวจเนน ทสฺเสนฺโต อาห ตินฺรุกฺเขปี ชานาถาติ ฯ
น จาปี ปฏฺิขานเรติ มยํ ตินฺมาฯ มยํ รุกฺขาติ เอวมฺปิ
น ปฏฺิขานนฺติฯ ถึงํ ชาติมยฺนฺติ อปฺปฏิขานนฺตานมฺปิ จ
เตสํ จ ชาติมยเมว สณฺจานํ อดฺตโน มฺลฏฺุตฺติณาทิสฺทิสฺเมว
โหติฯ กิจฺจารณฺฯ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโยฯ ยสฺมา อญฺญา
ตินฺชาติฯ อญฺญา รุกฺขชาติฯ ตินฺเนสุปี อญฺญา ตาลชาติฯ อญฺญา
นาพิเกราชาติติ เอวํ วิตุถาเรตพฺพิ ฯ

เตน กิํ ทีเปติฯ ยํ ชาติวเสน นานา โหติฯ ตํ
อดฺตโน ปฏฺิณฺณํ ปเรสํ วา อุปฺเทสํ วินาปี อญฺญชาติโต
วิเสเสน คยฺหติฯ ยทํ จ ชาติยา พฺุราหฺมโณ ภาเวยฺฯ โสปี
อดฺตโน ปฏฺิณฺณํ ปเรสํ วา อุปฺเทสํ วินา ขตฺติยโต เวสฺสสุทฺทโต
วา วิเสเสน ภาเวยฺ (๑) น จ คยฺหติฯ ตสฺมา น ชาติยา
พฺุราหฺมโณติฯ ยโต (๒) ปน ยถา เอตาสุ ชาตีสุติ อิมาย กาถาย
๑. ม. ยู. วิเสเสน คยฺเหยฺฯ ๒. ม. ยู. ปฺรโต ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 398

สยเมว ทสฺเสนุโต น เกเสหิตฺติอาทิมานุหํ ๑ ตตฺรารุํ โยชนา
 ยํ วุตฺตํ นตฺถิ มนุสฺเสสุ ลิงฺกํ ชาติมยํ ปุณฺณติฯ ตํ เอว
 นตฺถิตฺติ เวทิตพฺพํ ๑ เสยฺยถิทํ ๑ น เกเสหิตฺติ ๑ น หิ พฺราหฺมณานํ
 อีทิสสา เกสา โหนฺนติฯ ขตฺติยานํ อีทิสสาดิ นียโม อตฺถิ ยถา
 หตฺถิอสุสมิกาทินนฺตฺติ อิมินา นเยน สพฺพํ โยเชตพฺพํ ๑ ลิงฺกํ
 ชาติมยํ เนวฯ ยถา อณฺณาสุ ชาตีสฺสูติ อิทํ ปน วุตฺตสฺเสวตฺถสฺส
 นิกมมฺนตฺติ เวทิตพฺพํ ๑ ตสฺส โยชนา ตเทว ยสฺมา อิมหิ
 เกสาทิทิ นตฺถิ มนุสฺเสสุ ลิงฺกํ ชาติมยํ ปุณฺณฯ ตสฺมา
 เวทิตพฺพเมตฺตํ พฺราหฺมณาภิเกทสฺส มนุสฺเสสุ ลิงฺกํ ชาติมยํ
 เนว ยถา อณฺณาสุ ชาตีสฺสูติ ๑

อิทานิ เอวํ ชาตฺถิเกเท อสนฺเตปี (๑) พฺราหฺมโณ ขตฺติโยติ
 อิทํ นานตฺตํ ยถา ชาตฺตํ ตํ ทสฺเสตฺตํ ปจฺจตฺตนฺตฺติ คถมาห ๑

ตสฺสสฺสโต เอตํ ตฺริจฺจนกตฺตานํ วีย (๒) โยนิสฺสิทฺฐเมว เกสาทิ-
 สณฺจานนานตฺตํ มนุสฺเสสุ พฺราหฺมณาทินํ อตฺตโน อตฺตโน
 สฺริเรสุ น วิชฺชติฯ อวิชฺชมานปี ปน เอตสฺมึยเทตฺตํ พฺราหฺมโณ
 ขตฺติโยติ นานตฺตวิธานปริยายํ โวการํ ๑ ตํ โวการณฺจ มนุสฺเสสุ
 สมณฺญา ย ปวฺจจติ โวหารมตฺเตน วุจฺจตีติ ๑

เอตฺตาวตฺตา ภควา ภารทฺวาชสฺส วาทํ นิกฺคเหตฺวา
 อิทานิ ยทิ ชาตฺติยา พฺราหฺมโณ ภเวยฺยฯ อาชีวสฺสีลาจารวิปฺนฺโนปี
 # ๑. ม. ชาตฺถิเกเท อสนฺเตปี ๑ ๒. ม. ตฺริจฺจนานํ วีย ๑

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสูตตวณณา หน้า 399

พฺราหฺมโณ ภเวยฺย ฯ ยสฺมา ปน โปราณา พฺราหฺมณา ตสฺส
พฺราหฺมณภาวํ น อิจฺฉนฺติ ฯ โลเก จ อณฺเณปี ปณฺฑิตมนุสฺสาฯ
ตสฺมา วาเสฏฐสูตฺส วาทปกฺคหณคฺคํ ตํ ทสฺเสนฺโต โย หิ
โกจิ มนุสฺเสสูตฺติอาทิกา อญฺจ คธาโย อาห ฯ

ตตฺถ โครกฺขนฺติ เขตฺตรกฺขํ กสิกมฺมนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ปจฺวี หิ โคติ วุจฺจติฯ ตปฺปเกโท จ เขตฺตํ ฯ ปุณฺณิปปเนนาติ
ตนฺตวายกมฺมาทินานาสิปปเนน ฯ โวหารนฺติ วณฺชิชฺชํ ฯ
ปรเปสฺเสนาติ ปเรสํ เวยฺยาวจฺเจน ฯ อิศฺสคฺคณฺติ อาวุชฺชิวิตฺติ ฯ
อฺสุลฺลจ สคฺคณฺจาทิ (๑) วุตฺตํ โหติ ฯ โปโรหิจฺเจนาติ ปุโรหิต-
กมฺเมน ฯ

เอวํ พฺราหฺมณสมเยน จ โลกโวหารเณ จ อาชีว-
สีลาจารวิปฺนฺนสฺส อพฺราหฺมณภาวํ สาเชตฺวา (๒) เอวํ สนฺเต
น ชาติยา พฺราหฺมโณฯ กุณฺเหิ ปน พฺราหฺมโณ โหติ ฯ
ตสฺมา ยตฺถ ตตฺถ (๓) กฺุเล ชาโต โย กุณฺวาฯ โส พฺราหฺมโณฯ
อยเมตฺถ ฌาโยติ เอวเมตฺถ ฌายมคฺคโต อาปาเทตฺวา ปุณฺ ตเทว
ฌายํ วจิเกเทน ปกาเสนฺโต อาห น จาหํ พฺราหฺมณํ
พฺรุมีติ ฯ

ตสฺสสุโธ อหํ ปน ยวายํ จตฺสู โยนิสฺส ยตฺถกคฺคจि
ชาโตฯ ตตฺราปี วา วิเสเสน โย พฺราหฺมณสมณฺณิตาย สํวณฺณิตาย(๔)

๑. ม. สคฺคณฺจาทิ ฯ ๒. ม. สาเชตฺวา ฯ ๓. ม. ยตฺถ ยตฺถ ฯ

๔. ม. พฺราหฺมณสมณฺณิตาย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 400

มาตริ สมภูโตฯ ตํ โยนิชํ มตฺตีสมภวํฯ ยา จายํ อุกฺโข
สุชาโตติอาทินา นเยน พุราหุมนฺเหหิ พุราหุมนฺสฺส ปฺริสฺสุทฺธ-
อุปฺปตฺติมคฺคสฺงฆาตา โยนิ กถียติฯ สํสฺสุทฺธคหณิกฺโขติ (๑) อิมินา
จ มาตฺสุมฺปตฺตฺติฯ ตโตปฺปิ ชาตสมภฺภูตฺตฺตา โยนิชํ มตฺตีสมภฺโวติ
จ วุจฺจติฯ ตมฺปิ โยนิชํ มตฺตฺติ สมภฺภวํ อิมินา จ โยนิชมตฺเตน
อิมินา จ มตฺตฺติกสมภฺภวมตฺเตน (๒) พุราหุมนํ น พุรุมิฯ
กสฺมาฯ ยสฺมา โภ โภติ วจนมตฺเตน อณฺเณหิ สกฺิณฺจเนหิ
วิสิฏฺฐตฺตา โภวาที นาม โส โหติฯ เสว (๓) โหติ สกฺิณฺจโนฯ
โย ปนายํ ยตฺถ กตฺถจฺจิ กฺุเล ชาโตปฺปิ ราคาทิกฺิณฺจนาภาเวน
อภฺิณฺจโนฯ สพฺพคฺคหณปฺปฏินิสฺสคฺเคน จ อนาธาโนฯ อภฺิณฺจนํ
อนาธานํ ตมฺหํ พุรุมิ พุราหุมนํฯ กสฺมาฯ ยสฺมา
พาหิตปาโปติฯ กิณฺจ ภิโยโย สพฺพสํโยชนํ เณฺควาติอาทิกา
สฺตฺตฺวิสฺติ คาธาฯ

ตตฺถ สพฺพสํโยชนนฺติ ทสฺวิธสํโยชนํฯ น ปฺริตสฺสฺตฺติตี
ตณฺหาหย น ภายติ (๔) ตมฺहनฺติ ตํ อหํ ราคาทีนํ สงฺคานํ
อติกฺกนฺตตฺตา สงฺคาตีกํฯ จตฺนฺนมฺปิ โยคานํ อภาเวน วิสฺยตฺตํ
พุราหุมนํ วทามิตี อตฺถโถฯ

นทฺุธินฺติ นยฺหนภาเวน ปวตฺตํ โภธิฯ วรตฺตนฺติ

๑. ที. สී. ๕/๑๘๑/๑๔๕ฯ ม. ม. ๑๓/๓๐๔/๖๔๑ฯ

๒. ม. โยนิชมตฺตีสมภฺภวมตฺเตนฯ ๓. ม. ยฺ. สเจฯ

๔. ม. ตสฺสฺติฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณฺณนา หน้า 402

วทามิตี อตุโถ ฯ

คฺมฺภีรฺปฺลฺยฺนฺนฺติ คฺมฺภีเรสุ ขนฺธาทีสุ ปวตฺตํย ปฺลฺยํย
สฺมนฺนาคตฺติฯ ฐฺมฺโฆชฺปฺลฺยํย เมธาวิฯ อัยฺ ทฺคฺคฺคฺติยาฯ อัยฺ
สฺคฺคฺติยาฯ อัยฺ นิพฺพานสฺส มคฺโคฯ อัยฺ อมคฺโคติ เอวํ มคฺเค
อมคฺเค จ เณคฺตํย มคฺคามคฺคฺสฺส โกวีทฺฯ อรหตฺตสฺงฺขาตฺ
อฺตุตฺมตฺถํ อฺนุปรตฺตํ ตมฺหํ พุราหฺมณฺ วทามิตี อตุโถ ฯ

อัสฺสฏฺจนฺติ ทสฺสนสฺวณสฺมฺลฺลาปปริโภคฺกายตฺสคฺคฺกานํ
อภาเวณ อัสฺสฏฺจํ ฯ อุกฺขณฺติ กิหิหิ จ อนคฺการฺหิ จาติ
อฺกฺขเยหิปี อัสฺสฏฺจํ ฯ อโนกฺสarinฺติ อนาลยจาริฯ ตํ เอวรूपิ
อหํ พุราหฺมณฺ วทามิตี อตุโถ ฯ

นิชยาติ นิกฺขิปีตฺวา โอรฺเปตฺวาฯ ตเสสุ ถาวเรสุ จาติ
ตณฺหาภาเวณ (๑) ตเสสุ ตณฺหาภาเวณ ถิรตํย ถาวเรสุฯ
โย น หนฺตฺติติ โย เอวํ สพฺพสฺตฺเตสุ วิคตฺปฏฺิฆตํย
นิกฺขิตฺตทณฺโฑ เณว กณฺจิ สยํ หนฺติฯ น อณฺเณ ฆมาเตติฯ
ตมฺหํ พุราหฺมณฺ วทามิตี อตุโถ ฯ

อวิรุทฺชนฺติ อฆาตฺนวเสน วิรุทฺเชสุปี โลกิยฺมหาชเนสุ
อฆาตฺภาเวณ อวิรุทฺชํฯ หตฺถกเต ทณฺเฑ วา สตฺเถ วา
อวิชฺขมาเนปี ปเรสํ ปหารทานโต อวิรตฺตฺตา อตฺตทณฺเฑสุ
ชเนสุ นิพฺพุตํ นิกฺขิตฺตทณฺฑํฯ ปญฺจนํ ขนฺธานํ อหํ มมนฺติ
๑. ม. ตณฺหาตาเสน ฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐุตตวณณา หน้า 403

คหิตตตทา สาทาเนสุ ตสฺส คหณสฺส อภาเวน อนาทานํ ตํ
เอวรูปํ อหํ พุราหุมนํ วทามิติ อตุโถ ฯ

อารคฺคาติ ยสฺเสเต รากาทโย อยญจ ปรคฺคณมกฺขณ-
ลกฺขโณ มกฺโข อารคฺคา สาสโป วีย ปปติโต ฯ ยถา
สาสโป อารคฺเค น สนฺติภูจติ ฯ เอวํ จิตฺเต น ติภูจติ ฯ
ตมํ พุราหุมนํ วทามิติ อตุโถ ฯ

อกกฺกสนฺติ อมฺรุตํ ฯ วิญญาปนฺนิตฺติ อตฺถวิญญาปนํ ฯ
สจฺจนฺติ ภูตํ ฯ นาทิสเซติ ยาย กิราย อณฺณํ กุชฺฌาปนวเสน
น ลคฺคาเปยฺย ฯ จินฺนาสโว นาม เอวรูปเมว กิรี ภาเสยฺย ฯ
ตสฺมา ตมํ พุราหุมนํ วทามิติ อตุโถ ฯ

สาฎกาภรณาทีสุ ทิฆมฺ วา รสฺสํ วา ฯ มณฺนิมุตฺตาทีสุ
อณฺณ วา ภูตํ วา ฯ มหคฺคฆอปปคฺคฆวเสน สุกฺกํ วา อสุกฺกํ วา
โย ปุคฺคโล อิมสฺมี โลเก ปรปรคฺคหิตํ นาทียติ ฯ ตมํ
พุราหุมนํ วทามิติ อตุโถ ฯ

นिरาสนฺติ (๑) นิตฺตณฺหํ ฯ วิสฺขุตฺตณฺติ สพฺพกฺกิเลเสหิ วิสฺขุตฺตํ
ตมํ พุราหุมนํ วทามิติ อตุโถ ฯ

อาลยาติ ตณฺหา ฯ อณฺณาย อกถํถิตฺติ อญฺจ วตฺถุณิ
ยถาภูตํ ชานิตฺวา อญฺจวตฺถุกาย วิจิกฺกฉาย นิพฺพิจิกฺกโธ ฯ
อมโตคฺชอนฺนุปฺตฺตณฺติ อมตํ นิพฺพานํ โอคฺเหตฺวา (๒) อนฺนุปฺตฺตํ
๑. ม.นิราสาสนฺติ ฯ ๒. ม. โอคฺเหตฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสุตตวณณา หน้า 405

อนตฺถิโก อนาคาโร หุตฺวา ปริพฺพชติฯ ตณฺหยา เจว ภวสฺส
จ ปริกฺขิตฺตฺตา ตณฺหาภวปริกฺขิตฺตํ ตมฺหิ พฺราหฺมณฺณิ วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ
    มานุสฺสํ โยคนฺติ มานุสฺสํ อายุญฺเจว ปญฺจวิธกามคฺเชน
จ ฯ ทิพฺพโยเคปิ เอเสว นโย ฯ อุปจฺจคฺคาติ โย มานุสฺสํ
โยคํ หิตฺวา ทิพฺพํ อติกฺกนฺโตฯ ตํ สพฺเพหิ จตฺตฺหิ โยเคหิ
วิสัยุตฺตํ อหิ พฺราหฺมณฺณิ วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ
    รตฺตินฺติ ปญฺจกามคฺคณฺรตี ฯ อรตฺตินฺติ อรณฺยวฺวาเส
อูกฺกณฺจิตฺตํ ฯ สิตฺติญฺตฺตฺนฺติ นิพฺพุตํ ฯ นิรุปรฺชนฺติ นิรุปรกฺกิลลํ ฯ
วีรณฺติ ตํ เอวรูปรํ สพฺพํ ขนฺธฺ โลกํ อภิภวิตฺวา จิตฺตํ วีริยวณฺตํ
อหิ พฺราหฺมณฺณิ วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ
    โย เวทิตฺติ โย สตฺตฺตานํ สพฺพภากาเรณ จุตฺตฺตฺจ ปฏฺิสนฺธิญฺจ
ปากฺกํ กตฺวา ชานาติฯ ตมฺหิ อลคฺคตฺตฺยา อสตฺตํ ฯ ปฏฺิปรคฺติยา
สฺส
วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ
    ยสฺส
อาสวานํ ชินฺนตฺตฺย ชินฺนาสวํ กิลลเสหิ อารกตฺตฺตา อรณฺตํ
พฺราหฺมณฺณิ วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ
    ปฺเรติ อตฺติตฺกฺขณฺเชสฺสฺ ฯ ปจฺจคฺคาติ อนาคตฺกฺขณฺเชสฺสฺ ฯ มชฺเชติ
ปจฺจูปฺปนฺเนสฺสฺ ฯ กิลฺยณฺนฺติ ยสฺสฺเสเตสฺสฺ จาเนสฺสฺ ตณฺหาคาหสฺสงฺขาตํ
กิลฺยณฺนํ อนาทานํ พฺราหฺมณฺณิ วทามิตฺติ อตฺถโถ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 406

อจฺณมฺภิตตฺเตน (๑) อฺสภสฺทิสตฺาย อฺสภึฯ อฺตฺตมฺภูเจน ปรฺวริฯ
วีริยสมฺปตฺติยา วีริฯ มหฺนฺตฺานํ สีลกฺขนฺธาทีนํ เอสีตตฺตฺา มฺเหสีฯ
ติณฺณํ มฺรารํ วิชิตตฺตฺา วิชิตฺาวินฺฯ นินฺุหฺตฺกิลฺสตฺาย
นฺุหฺตฺกึฯ จตฺสจฺจพฺุทฺตฺาย พฺุทฺธิํ ตํ เอวรฺูปี อํหิํ พฺุราหฺมณฺ์
วทามิํติ อตฺุโถฯ

โย ปฺุพฺุเพนิวํสํ ปากฺุฏฺ์ กตฺุวา ชานาติฯ ฉพฺุพีสฺติ-
เทวโลกเกทํ สกฺุภึฯ จตฺุพฺุพิธิํ อปฺายณฺุจ ทิพฺุพฺุจกฺุขฺุนา ปสฺุสฺติฯ
อโถ ชาตฺิกุขยสงฺุขาทํ อรหฺุตฺุตํ ปตฺุโตฯ ตมํหิํ พฺุราหฺมณฺ์
วทามิํติ อตฺุโถฯ

เอวํ ภกฺุวา กุณฺุโต พฺุราหฺมณฺ์ วตฺุวา เย ชาติโต (๒)
พฺุราหฺมณฺุโณติ อภินิเวสํ กโรนฺุติฯ เต อิทํ โวหารมตฺุตํ อชานนฺุตาฯ(๓)
สา จ เนสํ ทิภูจฺิ ทฺุทฺุทฺุทฺุจฺิติ ทสฺุเสนฺุโต สมณฺุณฺา เหสฺาติ
คาถาทฺุวยมาหฯ

ตสฺุสฺตฺุโถ ยทิทํ พฺุราหฺมณฺุโณ ชตฺุติโย ภารทฺุวาโช
วาเสฏฺุจฺุติ นามโกตฺุตํ ปกปฺุปีตฺุฯ สมณฺุณฺา เหสฺา โลกสฺุมีฯ
ปณฺุณตฺุติ โวหารมตฺุตฺุนฺุติ เวทิตพฺุพิฯ กสฺุมาฯ ยสฺุมา สมฺุมุจฺุจา
สมฺุทาคตฺุตํ สมณฺุณฺุณฺาย (๔) อากตฺุฯ เอตํ หิ ตตฺุถ ตตฺุถ
ชาตกาเลเยวสฺุส ฌาติสาโลหิตฺุเทหิ ปกปฺุปีตํ กตฺุฯ โน เจ ตํ

๑. ม. อจฺณมฺภิตตฺเตนฯ ๒. ม. ชาติโตฯ

๓. ม. โวหารมตฺุตํ อชานนฺุตาฯ ๔. ม. สมณฺุณฺายฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสูตตวณณา หน้า 407

เอวํ ปกปเปยฺยชฺ น โภจि กณฺจि ทิสฺวา อัยํ พุราหุมนฺโต
วา ภารทฺวาโรตติ วา ชานเนยฺย ชฺ เอวํ ปกปปีตํ เจตํ
ทีฆรตฺตมนุสฺยิตํ ทีภูจิกตฺตมชานตํชฺ ปกปปีตํ นามโคตฺตํชฺ
นามโคตฺตมคฺตเมตํ สํโหวหารตฺตํ (๑) ปกปปีตนฺตํ อชานนฺตํ
สฺตตํ หทฺเย ทีฆรตฺตํ ทีภูจิกตฺตมนุสฺยิตํชฺ คสฺส อณุสฺยิตตฺตา
ตํ นามโคตฺตํ อชานนฺตํ โน ปพฺรฺวณฺตํ (๒) ชาตฺติยา โหตฺติ
พุราหุมนฺโตชฺ อชานนฺตํ เอวํ วทฺนฺตํ วุตฺตํ โหตฺติ ชฺ

เอวํ เย จ (๓) ชาตฺติโต พุราหุมนฺโต อภินิเวตํ กโรนฺตํชฺ
เต อิทํ โหวหารมตฺตมชานนฺตํชฺ สจ เจ เนตํ ทีภูจि
ทฺททีภูจิตฺติ ทสฺเสตฺวา อิทานิ นิปฺปริยายเมว ชาตฺติวาทํ
ปฏิกฺขิปนฺโต กมฺมวาทญจ นิโรเปนฺโต น ชจฺจจติ
อาทิมาท ชฺ ตตฺถ กมฺมฺนา พุราหุมนฺโต โหตฺติชฺ กมฺมฺนา โหตฺติ
อพุราหุมนฺโต อิมิสฺสา อฺปทฺตคฺคาถาย อตฺถวิคฺคฺการณฺตํ
กสฺสโก กมฺมฺนาตฺติอาทิจฺ วุตฺตํ ชฺ

ตตฺถ กมฺมฺนาตฺติ ปจฺจฺปฺนเนน กสิกมฺมาทินิพฺพตฺตก-
เจตนา กมฺมฺนาชฺ ปฏิกฺขสมฺปฺปาททสฺสาตฺติ อิมินา ปจฺจเยน เอวํ
โหตฺติติ เอวํ ปฏิกฺขสมฺปฺปาททสฺสาวิโน ชฺ กมฺมวิปากโกวิทฺติ
สมฺมานาวมานารเห กุเล กมฺมวเสณ อฺปฺปตฺติ โหตฺติชฺ อญฺญาปี
หิณฺณตฺตา หิณฺณตฺเต กมฺเม วิปจฺจมาเน โหตฺติติ เอวํ กมฺม-
๑. ม. สํโหวหารตฺตํ ชฺ ๒. ม. เต ปพฺรฺวณฺตํ ชฺ ๓. ม. จสฺสทฺโท นตฺติ ชฺ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 408

วิปากกุสลา ฯ

กมฺมฺนา วตฺตตีติ คากาย ปน โลโกติ วา ปชาติ
วา สุตฺตาคี วา เอโกเยว อตุโลฯ วจนมตฺตเมว จ นานํ ฯ (๑)
ปฺริมฺปนฺเตน เจตฺต อตฺติ พฺรหฺมา มหาพฺรหฺมา ฯเปฯ เสฏฺโฐ
สขฺชิตา วสึ ปิตา ภูตภพฺยานนฺติ (๒) อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา นิเสโร
เวทิตฺตโปฯ กมฺมฺนา หิ วตฺตตี ตาสฺ ตาสฺ คตฺตีสุ อฺปฺปชฺชติ
โลโกฯ น(๓) ตสฺส โกจิ สขฺชิตาคี ฯ (๔) ทฺติเยน เอวํ กมฺมฺนา
อฺปฺปนฺโนปิ จ ปวตฺตติยมฺปิ อตฺตปจฺจอฺปฺปนฺนเกเทน กมฺมฺนาเอว
ปวตฺตติฯ สุขทฺทฺขานี ปจฺจนฺโกนฺโต หีนปณฺตีตาทิภาวํ
อาปชฺชนฺโต ปวตฺตตีติ ทสฺเสติฯ ตติเยน ตเมวตฺถํ นิกเมตฺติ
เอวํ สพฺพถาปี กมฺมนิพฺนฺธนา สุตฺตา สมฺเมเนว พทฺธา
หฺตุวํ ปวตฺตตฺตติฯ น อณฺณถาติฯ จตฺตฺเถน ตเมวตฺถํ (๕) อฺปฺมาย
วิภาเวติ รตฺสฺสาณิวํ ยายโตติฯ ยถา รตฺสฺส ยายโต อาณิ
นิพฺนฺธนํ โหติฯ น ตาย อนิพฺนฺธาย (๖) เอวํ โลกสฺส อฺปฺปชฺชโต
จ ปวตฺตโต จ กมฺมํ นิพฺนฺธนํฯ ตโต น อนิพฺนฺธโน(๗)
อฺปฺปชฺชติ นปฺปวตฺตติ ฯ

อิทานิ ยสฺมา กมฺมนิพฺนฺธโน โลโกฯ ตสฺมา เสฏฺฐเณ
กมฺมฺนา เสฏฺฐภาวํ ทสฺเสนฺโต ตเปนาติ คากาทฺวยมาห ฯ
๑. ย. วจนมตฺเต เกโท ฯ ๒. ที. ส. ๕/๓๑/๒๓ ฯ
๓. ม. ย. นสทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. ม. ตสฺส โก สขฺชิตาคี ฯ
๕. ม. ตมตฺถํ ฯ ๖. ม. ย. อนิพฺนฺธโร ยาคี ฯ ๗. ม. อนิพฺนฺธโร ฯ

*เล่มที่ 22 วาเสฏฐสุตตวณณา หน้า 409

ตตถ ตเปนาติ อินทริยสัวเรน ฯ พุรัมหจริเยนาติ
สิกขานิสฺสิติน วุตตาวเสสเสฏฐจริเยน ฯ ลัยเมนาติ สีเลน ฯ
ทเมนาติ ปญญา ฯ เอเตน เสฏฐญฺเฐน (๑) พุรัมหญฺเฐน กมฺมุนา
พุราหฺมโณ โหติ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา เอตํ พุราหฺมณฺมุตตมํ ฯ
ยสฺมา เอตํ กมฺมํ อุตฺตโม พุราหฺมณฺภาโวติ (๒) วุตฺตํ โหติ ฯ
พุรัมมานนฺตีปิ ปาโจ ฯ ตสฺสตุโถ พุรัมมํ อานตฺตีติ พุรัมมานํ ฯ
พุรัมภาวํ อานตฺติ อาวหติ เทตฺตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ทุติยคถาย สนฺโตติ สนฺตภิเส ฯ พุรัมมา สกโกติ
พุรัมมา เจว สกโก จ ฯ โย เอวรูปฺโป ฯ โส น เกวลํ
พุราหฺมโณ ฯ อปีจ โข พุรัมมา จ สกโก จ โส วิชานตํ
ปญฺหิตานํ ฯ เอวํ วาเสฏฐ ชานาหิตี วุตฺตํ โหติ ฯ เสลํ
วุตฺตนยเมวาทิ ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

วาเสฏฐสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี. เสฏฐเฐน เสฏฐเฐน ฯ ๒. สี. ย. พุรัมภาโวติ ฯ

โกกาลีกสุตฺตวณฺณา

เอวมฺเม สุตฺตฺนฺติ โกกาลีกสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ อิมฺสฺส
สุตฺตสฺส อุปฺปตฺติ อตฺถวณฺณนายเมว (๑) อาวิภวิสฺสตี ฯ อตฺถ-
วณฺณนาย จสฺส เอวมฺเม สุตฺตฺนฺติอาทิ วุตฺตฺนยเมว ฯ

อถโข โกกาลีโกตี เอตฺถ ปน โก อัย โกกาลีโกฯ กสฺมา
จ อุปฺสงฺกมิตฺติฯ วุจฺเจเต ฯ

อัย กิร โกกาลีกรฎฺฐ (๒) โกกาลีกนคฺเร โกกาลีกเสฎฺฐจิสฺส
ปฺตุโต ปพฺพชิตฺวา ปิตฺรา การาปีเต วิหารเยว ปฏฺิวสตี
จฺพโกกาลีโกตี นามเนฯ น เทวตฺตตฺติสฺโสฯ โส หิ พฺราหฺมณ-
ปฺตุโต มหาโกกาลีโกตี ปณฺณายี ฯ ภควตี กิร สาวตฺถิย
วิหรนฺเต เทว อคฺคสาวกา ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สทฺฐี
ชนปทจาริกํ จรมาณา อุปกฎฺฐาย วสฺสูปฺนายิกาย เต
ภิกฺขุ อฺยุโยเชตฺวา อตฺตโน ปตฺตจิวรมาทาย ตสฺมี ชนปเท
ตํ นครํ ปตฺวาตํ วิหารํ อคฺมฺสุฯ ตตฺถ เต โกกาลีเกน
สทฺฐี สมฺโมทิตฺวาตํ อหํสุ อาวุโส มยฺ อีชฺ เตมาลํ วสิสฺสามฯ
มา กสฺสจि อโรเจยยาสีตี ฯ โส สาธฺวตี ปฏฺิสฺสูณิตฺวา เตมาเส
อตีเต อิตฺรทิวสํ ปเคว นครํ ปวิสิตฺวา อโรเจสิ ตฺเมห
อคฺคสาวเก อีธาคนฺตฺวา วสฺมาเน น ชานิตฺถฯ น เต โกจิ
ปจฺจเยนาปี นิมนฺเตตฺตีตี ฯ นครวาสิโน กสฺมา โน ภนฺเต
๑. ม. อตฺถวณฺณนายเมว ฯ ๒. สී. ย. โกกาลีกรฎฺฐ ฯ

*เล่มที่ 22 โภกาทิกสุตตวณณา หน้า 411

นาโรจยิตฺถาติ ฯ กิ อโรจิตฺเตน ฯ กิ นาทุทสถ เทว ภิกฺขุ
วสนฺเต ฯ นนฺ อเต อคฺคสาวกาติ ฯ เต จิปฺปํ สนนฺิปตฺติว
สปรฺปิควตฺถาทีนฺิ อาเนตฺวา โภกาทิกสุตฺตํ ปฺรโต นิกฺขิปีสุ ฯ
โส จินฺเตสิ ปรมฺปิจฺจมา อคฺคสาวกา ปยุตฺตวจา ย อุปฺปนฺโน
ลาภฺติ ฌตฺวา น สาทิยิสฺสนฺติ ฯ อสฺสาทิยฺนฺตา อทฺธา
อวาตฺติกสุตฺตํ เทธาติ ภณฺิสฺสนฺติ ฯ หนฺุทาทํ อิมํ ลากิ
คาหาเปตฺวา คจฺจามิตี ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ เถรา ทิสฺวาว
ปยุตฺตวจา ย อุปฺปนฺนํ ลากิ (๑) ฌตฺวา อิมํ ปจฺจยา เนว
อมฺหากิ ฯ น โภกาทิกสุตฺตํ วฏฺฏนฺฺตีติ จินฺเตตฺวา อวาตฺติกสุตฺตํ
เทธาติ อวตฺวา ปฏฺิกฺขิปีตฺวา ปกฺกมฺีสุ ฯ เตน โภกาทิกโก กถิ
หิ นาม อตฺตนา อคฺคณฺฺหนฺตา มยฺหมปิ น ทาเปสฺสนฺติ
โทมนสฺสํ อุปฺปาเทสิ ฯ เต ภควโต สนนฺฺติกํ อคฺมํสุ ฯ ภควา
จ ปวเรตฺวา สเจ อตฺตนา ชนฺปทจาริกํ น คจฺจติ ฯ
อคฺคสาวเก เปเสสิ (๒) จรธ ภิกฺขเว จาริกํ พุชฺชนฺิ ตายาติอาทีนฺิ (๓)
วตฺวา ฯ อิทฺมาจฺจณฺฺณํ ตถาคตฺตานํ ฯ เตน โข ปนฺ สมเยน
อตฺตนา อคฺนฺฺตฺกาโม โหติ ฯ อถ โข อิมํ ปฺนฺเทว อฺยโยเชสิ
คจฺจธ ภิกฺขเว จรธ จาริกนฺฺติ ฯ เต ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ
สทฺธิ จาริกํ จรฺมานา อนฺุปฺพุเพน ตสฺมि รฏฺฺเจ ตเมว
นคฺริ อคฺมํสุ ฯ นาคฺรา เถเร สลฺยชานิตฺวา สห ปฺริกฺษาเรหิ
๑. ม. อุปฺปนฺนภาวํ ฯ ๒. ม. เปเสติ ฯ ๓. วิ. มหา. ๔/๓๒/๓๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 412

ทานิ สขุเชตวา นครมชฺเฒ มณฺหปี่ กตฺวา ทานมทิสฺส
เถรานญจ ปริกฺขารเ อุปนามีสฺส ฯ เถรา คเหตุวา ภิกฺขุ-
สังฆสฺส อทิสฺส ฯ ตํ ทิสฺวา โกกาลีโก จินฺเตสิ อิมे ปุพฺเพ
อปฺปิจฺญา อหเสสฺส อิทานิ โโลภาภิกฺขุตา ปาปิจฺญา ซาตาฯ
ปุพฺเพปิ อปฺปิจฺจนฺตฺถุจฺปวิวิตฺตสทิสฺสา มณฺเฒฯ อิมे ปาปิจฺญา
อสนฺตคฺคณฺปริทีปกา ปาปภิกฺขุติ ฯ โส เถเร อุปสงฺกมิตฺวา
อาวุโส ตฺเมห ปุพฺเพ อปฺปิจฺจนฺตฺถุจฺปวิวิตฺตา วีย อหฺวตฺถฯ
อิทานิ ปนตฺถ ปาปภิกฺขุ ซาตาติ วตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย
ดาวเทว ตฺรมาทรูปํ นิกฺขมิตฺวา คนฺตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ
อาโรเจสฺสามิตี สาวตฺถาภิมุโข คนฺตฺวา อนฺปุพฺเพน ภควนฺตํ
อุปสงฺกมิ ฯ อยมตฺถ โกกาลีโกฯ อิมินา การเณน อุปสงฺกมิ ฯ
เตน วุตฺตํ อถ โข โกกาลีโก ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ-
อาทิ ฯ

ภควา ตํ สุตฺตสุตฺตํ อากฺขณฺตํ ทิสฺวาว อวชฺเชตฺวา
อญฺญาสิ อคฺคสาวเก อฏฺโถสฺติคฺคาโม อากฺโตติ ฯ สกฺกา
นุ โข ปฏฺิเสเชตฺตฺนฺติ จ อวชฺเชนฺโต น สกฺกาฯ เตสฺ
อปรชฺฉิตฺตํ (๑) อากฺโตฯ เอกํเสน ปทุมฺนिरเย อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
อทุทสฺส ฯ เอวํ ทิสฺวาปิ ปน สาริปฺตฺตโมคฺคผลฺลาเนปิ นาม
ครหฺ (๒) สุตฺวา น นิเสเชตีติ ปฺรฺูปวาทโมจฺนตฺถํ อริยฺูปวาทสฺส
๑. ม. ย. อปรชฺฉิตฺตฺวา ฯ ๒. ม. ครหฺนฺตํ ฯ

*เล่มที่ 22 โภกาลีกสุตตวณณา หน้า 413

มหาสาวชฺชภาวทสฺสนตฺถญจ มาเหวนฺติอาทินา นเยน

ติกฺขตฺตํ ปฏิเสเชติ ฯ (๑)

ตตฺถ มา เหวนฺติ [๒] มา หิ (๓) เอวํ อภณฺตี อตุโถ ฯ

เปสลาติ ปิยสีลา ฯ สทฺชายิโกติ สทฺชากมฺภโร ฯ ปสาทาวโหติ

วุตฺตํ โหติ ฯ ปจฺจยิโกติ ปจฺจยฺกโร ฯ เอวมตฺตํ สนนฺนิฏฺฐานาวโหติ (๔)

วุตฺตํ โหติ ฯ อจิริปฺกนฺตสฺสาติ ปกฺกนฺตสฺส สโต นจิริเนว ฯ

สพฺโพ กาโย ผุฏฺโฐ (๕) อโหสีติ เกสคฺคมตฺตมฺปิ โอกาถํ อวชฺเชตฺวา

สกลสรีริ อฏฺฐินิ ภินฺทิตฺวา อุกฺกตาหิ ปิพกาหิ อชฺโฆตฺถกฺกั

อโหสี ฯ ตตฺถ ยสฺมา พุทฺธานุภาเวน ตถารูปํ กมฺมํ พุทฺธานํ

สมฺมุขิภาเว วิปากํ น เทติ ฯ ทสฺสนฺนฺปจาเร ปน วิชฺหิตมตฺเต

เทติ ฯ ตสฺมา ตสฺส อจิริปฺกนฺตสฺเสว ปิพกา อฏฺฐหิสุ ฯ เตเนว

จ (๖) วุตฺตํ อจิริปฺกนฺตสฺส จ โภกาลีกสฺสาติ ฯ อถ กสฺมา น

ตตฺถเอว อฏฺฐาสีติ เจ ฯ กมฺมานุภาเวน ฯ โอกาสกฺคิ หิ กมฺมํ

อวสฺสํ วิปฺจฺจติ ฯ ตสฺมา (๗) ตสฺส ตตฺถ จาคฺคิ น เทติ ฯ

โส กมฺมานุภาเวน โจทฺยมาโน อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ

กพายมตฺติโยติ วรกมตฺติโย ฯ (๘) เพพฺพวสลาฏฺฐกมตฺติโยติ ตฺรณ-

เพพฺพวมตฺติโย ฯ ปภิชฺชีสูติ ภิชฺชีสุ ฯ ตาสฺ ภินฺนาสุ สกลสรีริ

๑. ม. ยฺ. ปฏิเสเชติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร มาเอวมาหาติ ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. หิสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. ม. ยฺ. สนนฺนิฏฺฐาวโหติ ฯ

๕. ม. ยฺ. ผุฏฺโฐ ฯ ๖. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๗. ม. ยฺ. ตํ ฯ

๘. ม. ยฺ. จณกมตฺติโย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 414

ปนสปกุกั วิย อโหสิ ฯ โส ปกุเกน คตฺเตน อนนยพฺยสนั
ปตฺวา ทุกฺขาภิกฺขโต เชตวนทวารโกฏฺฐเก สยิ ฯ อถ ชมฺมส-
สวณตฺถิ อากตาคตา มนุสฺสา ตั ทิสฺวา ธิ โกกาลิกฯ
ธิ โกกาลิก อยฺยตฺตมกาสิฯ อตฺตโนเยว มุขั นิสฺสาย
อนนยพฺยสนั ปตฺโตสิตี อหังสุ ฯ เตสิ สุตฺวา อารกฺขเทวตา
เอกธิกการมกัสุ (๑) อารกฺขเทวตานั อากาสเทวตา อิมินา
อุปาเยน ยาว อกนิฏฺฐภวนา เอกธิกกาโร อุทปาติ ฯ

ตทา จตฺถิ(๒) นาม ภิกฺขุ โกกาลิกสฺส อุปชฺฌาโย
อนาคามีผลั ปตฺวา สุตฺทาวาสสฺ นินฺพพฺโต โหติฯ โสปี
สมาปตฺติยา วุฏฺฐิตโต ตั ธิกการั สุตฺวา อากมฺม โกกาลิกั
โหวทิ สาริปฺตฺตโมกฺคผลฺลาเนสุ จิตฺตปฺปสาทชนนตฺถิ ฯ โส
ตสฺสาปี วจัน อกฺกเหตุวา อณฺณทตฺถุ ตเมว อปฺราเชตฺวา
กาลี กตฺวา ปทุมฺนिरเย อุปฺปชฺชิ ฯ เตนาห อถ โข โกกาลิโก
ภิกฺขุ เตเนว ปาเปน ฯเปฯ อาฆาเตตฺวาติ ฯ

อถ โข พุรฺหฺมา สหฺมปฺตีติ โก อัย พุรฺหฺมาฯ กสฺมา
จ ภควนฺตึ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอตทโวจาทิฯ อัย กสฺสปฺสส
ภควโต สาสเน สหโก นาม ภิกฺขุ อนาคามี หุตฺวา
สุทฺทาวาสสฺ อุปฺปนฺโนฯ ตตฺถ นั สหฺมปฺติ พุรฺหฺมาติ
สณฺฆานนฺติ ฯ โส ปน อหิ ภควนฺตึ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปทุมฺนिरยั
กิตฺเตสฺสามิฯ ตโต ภควา ภิกฺขุณั อารโจะสฺสติ ฯ กถานุสนฺธิ-
๑. ม. ธิกการั อกัสุ ฯ ๒. สี. ย. ตฺทุ ฯ ม. ตฺรู ฯ

*เล่มที่ 22 โกกาลิกสุตตวณฺณา หน้า 415

กุสลา ภิกฺขุ ตตฺถายปฺปมาณํ ปุจฺฉิสฺสนฺติฯ ภควา ตํ (๑)
อจฺจิกฺขณฺโต อริยฺยปฺวาเท อาทิณฺวํ ปกาเสสฺสตีติ อิมินา การเณน
ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจฺฯ ภควา ตเถว อกาสิฯ
อณฺณตโรปี ภิกฺขุ ปุจฺฉิฯ เตน จ ปุจฺฉโจ เสยฺยถาปี
ภิกฺขุติอาทิมาทฺฯ ตตฺถ วิสฺติจาริโกติ มาคฺชเณน ปตฺถเณ
จตฺตาริ ปตฺถา โกสลรฺกฺขเ เอโก ปตฺถโถ โหติฯ เตน ปตฺถเณ
จตฺตาริ ปตฺถา อาพฺหํกํฯ จตฺตาริ อาพฺหกาณิ โทณฺฯ
จตฺตโธณา มานิกาฯ จตฺตมานิกา ขาริฯ ตาย ขาริยา วิสฺติ-
ขาริโกฯ ติลวาโหติ ติลสกฺกํฯ อพฺพุโท นิริโยติ อพฺพุโท
นาม โกจิ ปจฺเจกนิริโย นตฺถิฯ อวิจิมฺหิเยว อพฺพุทคณฺนาย
ปจฺจโณกาโส ปน อพฺพุโท นิริโยติ วุตฺโตฯ เอส นโย
นิริพฺพุทาทิสฺสุฯ ตตฺถ วสฺสคณฺนาปี เอวํ เวทิตฺพฺพา ยเถว
หิ สตํ สตฺสทฺสฺसानิ โกฏิ โหติฯ เอวํ สตํ สตฺสทฺสฺสโกฏิโย ปโกฏิ
นาม โหติฯ สตํ สตฺสทฺสฺสปโกฏิโย โกฏิปโกฏิ นามฯ
สตํ สตฺสทฺสฺสโกฏิปโกฏิโย นนฺตํฯ สตํ สตฺสทฺสฺสนนฺตานิ
นินฺนนฺตํฯ สตํ สตฺสทฺสฺสนินฺนนฺตานิ เอกํ อพฺพุทํฯ ตโต
วิสฺติคฺคณฺนํ นิริพฺพุทํฯ เอส นโย สพฺพุตฺถฯ เกจิ ปน ตตฺถ
ตตฺถ หิ(๒) เวทนานนฺตฺเตนปี (๓) กมฺมกรณฺนानนฺตฺเตนปี นามานิ
ลทฺธานิตี วทนฺติฯ อปฺเร สีตฺนรกา เอว เอเตติฯ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. หิสฺสทฺโท นตฺถิฯ
๓. ม. ปรีเทวนานนฺตฺเตนปีฯ ย. ปรีเทวนานนฺตฺเตนฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุคฺควณณา หน้า 416

อถาปรนฺติ ตตฺตถวิเสตฺตถทีปํ คธาพนฺธิ สนฺชาย
วุดฺดี ฯ ปากฺกวเสณ(๑) วิสฺตिकाถาสฺ หิ สํ สหฺสฺสานีติ อยมกาเอว
คธา วุดฺตฺตถทีปิกาฯ เสสา วิเสตฺตถทีปิกา เอว อวसान
คธาทวยเมว ปน มหาอฺกฺกถาย วิญฺจิตฺกฺจฺจเน (๒) นตฺถิ
เตนาโวจฺมุห วิสฺตिकाถาสฺติ ฯ

ตตฺต กุจฺารีติ อตฺตจฺเจทกฺกฺจเน กุจฺาริสฺทิสฺสา ผรุสฺวาจา ฯ
นินฺทิตฺติ กุสฺลมูลสงฺขาตํ อตฺตโน มฺลฺเยว นิกฺกนฺตฺติ ฯ นินฺทียนฺติ
นินฺทิตพฺพิ ฯ ตํ วา นินฺทติ โย ปลฺลิตฺโยติ โย อุตฺตมฺกฺจเน
ปลฺลิสฺสารโห ปุคฺคโลฯ ตํ วา โย (๓) ปาปิจฺมตาทินิ อโรเปตฺวา
กรหฺติฯ วิจฺินาตีติ อฺปจฺินาตีฯ กลินฺตฺติ อปราริฯ อยฺ กลีตี
อยฺ อปราริฯ อกฺเขสฺสูติ ชฺชตฺกิพนอกฺเขสฺสุฯ สพฺพสฺสาปี สหาปี
อตฺตนาตี สพฺเพน อตฺตโน ฐเนนปี อตฺตนาปี สทฺธิฯ สุกฺเตสฺสูติ
สฺกฺกฺจฺจตฺตฺตาฯ สฺนฺทรณฺจ ฐานํ กตฺตฺตา สุกฺตนาเมสฺสุ
พฺพทฺธปจฺเจกพฺพทฺธสฺสาเวสฺสุฯ มนฺ ปโทสเยติ โย มนฺ ปทฺทฺเสยฺย ฯ
ตสฺสายฺ มโน ปโทโส เอว มหฺนตฺตโร (๔) กลีตี วุดฺดี โหตี ฯ
กสฺมาฯ ยสฺมา สํ สหฺสฺसानํ ฯเปฯ ปาปํฯ ยสฺมา
วสฺสคณฺนาย เอตฺตโก โส กาโลฯ ยํ กาลํ อริยกรฺหิ วาจํ
มนฺณจฺ ปณฺชาย ปาปํ นิริยํ อฺเปตีฯ ตตฺต ปจฺจตีติ วุดฺดี
โหตีฯ อิทํ หิ สงฺเขเปน ปทฺมฺนิริเย อายฺุปฺปมาณํ ฯ

๑. ม. ยฺ. ปาจฺวเสณ ฯ ๒. ม. ยฺ. วิญฺจิตฺปาเจ ฯ

๓. ม. โส ฯ ๔. ม. ยฺ. มหฺนตฺตโร ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ 22 โภกาลีภุตตวณณา หน้า 417

อิทานิ อปรนปี นเยน อยเมว มหุตตโร(๑) กสิฯ โย
สุคเตสุ มนํ ปทุสยติ อิมมตฺถํ วิภาเวนโต อฏฺฐวาทีติ
อาทิมาย ๑

ตตฺถ อฏฺฐวาทีติ อริยฺยปวาทเวสน อลิกวาที ๑ นิรยฺยนฺติ
ปทุมมาที ๑ เปจฺจ สฺมา ภวฺนฺตีติ อิตฺโต ปฏฺฐิกนฺตฺวา นิรยฺยปตฺติยา
สฺมา ภวฺนฺติ ๑ ปรตฺถาติ ปรโลเกฯ กิณฺจ กิยฺโย โย
อปรปฏฺฐสฺสาติ ๑ เอตฺถ (๒) จ โทสภเวเนน อปรปฏฺฐโงฯ อวิชฺชา-
มลาภเวเนน สุทฺโงฯ ปาปิจฺฉาภเวเนน อนฺจกฺโณติ เวทิตพฺโพ ๑
อปรปฏฺฐจฺจตา วา สุทฺธสฺสฯ สุทฺธจฺจตา อนฺจกฺณสฺสาติ
เอวเมตฺถ (๓) โยเชตพฺพิ ๑

เอวํ สุคเตสุ มโนปโทสสฺส มหุตตฺรภิกฺขาวิ สาทฺเตว
อิทานิ วาริตวตฺตฺถกาธา (๔) นาม จุทฺทสฺส กธา อาย ๑

ตา (๕) กิร โภกาลีภํ มียมานเมว โอวทฺนฺเตนยสฺมตฺตา
มหาโมกฺกคฺคฺลาเนน วุตฺตยาฯ มหาพฺรหฺมฺนาติ เอเกฯ คาสํ
อิมินา สุตฺเตน สทฺธี เอกสฺงฺกหตฺถํ อยฺมทฺเทโส โย โลกคฺุณเ
อนฺยฺยตฺโตติอาทิ ๑

ตตฺถ ปจฺมคฺคาถาย ตาว คฺุณเติ นิทฺธิภูจฺจตฺตา อนเกกฺกขตฺถํ
ปวตฺตจฺจตา วา โลโกเยว โลกคฺุณเฯ ตณฺหาเยตํ อธิวจฺนํ ๑

อวทฺถญฺจติ อวจฺนญฺจ พุทฺธานมฺปิ โอวาทํ อคฺคฺหณฺน ๑

๑. ม. ย. มหุตตโร ๑ ๒. ม. ตตฺถ ๑ ๓. ม. เอวเมตฺถ ๑

๔. ม. วาริตวตฺตฺถกาธา ๑ ย. ตฺริตวตฺตฺถกาธา ๑

๕. ม. ย. อิมาย ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคควณณา หน้า 418

มจฺจรีติ ปญฺจวิธมจฺจรีเยน ฯ เปสฺสนียสฺมี (๑) อนุยฺตุโต อคฺคสาว
กานํ เกทกามตาย ฯ เสสํ ปากฺกเมว ฯ อิํ ฐตฺตํ โหติ
โย อาวุโส โกกาลิก ตุมฺหาทีโส อนุยฺตุตฺตโลภตฺตณฺหาย โลกฺกุณฺเ
อนุยฺตุโต อสฺสทฺโธ กทริโย อวทณฺณ มจฺจรี เปสฺสนียสฺมี
อนุยฺตุโต ฯ โส วจสา ปรีภาสติ อณฺณํ อภาสเนยฺยมปิ
ปฺกุกฺคํ ฯ เตน ตํ วทามิ มุขทุคฺคาติ คาคาตฺตยํ ฯ ตสฺสายํ
อนฺตฺตานปทฺโต มุขทุคฺค มุขวิสม วิภูต วิคตภูต อติกวาทิ
อนริย อสปฺปรีส ภูนฺหต ภูติหนก วุฑฺฒินาสก (๒) ปฺริสฺนต
อนฺติมปฺริส กสิ อลภฺขิปฺริส อวชาต พุฑฺฐสฺส อวชาตปฺตต ฯ
รชมากริสฺสีติ กิเลสฺรชํ อตฺตนิ ปกฺขิปฺสิ ฯ ปปตฺนติ โสพฺภํ ฯ
ปปาณฺนติปี ปาโฆ ฯ โส เอวตฺโต ฯ ปปทฺนติ (๓) ปาโฆ ฯ
มหานิรยฺนติ อตฺโต ฯ

เอติ ห ตฺนติ เอตฺถ หอติ นิปาโต ฯ ตฺนติ ตํ กุสลา-
กุสลํ กมฺมํ ฯ อถวา หตฺนติ คตฺตํ ปฏฺธิปฺนํ ฯ อฺปจิตฺนติ
อตฺโต ฯ สุวามีติ สามี ตสฺส กมฺมสฺส กตฺตตา ฯ โส หิ
ตํ กมฺมํ ลภเตว ฯ นาสฺส ตํ นสฺสตีติ ฐตฺตํ โหติ ฯ ยสฺมา
จ ลภติ ฯ ตสฺมา ทุกฺขํ มนฺโท ฯ เป ฯ กิพฺพิสกาเร ฯ

อิทานิ ยํ ทุกฺขํ มนฺโท ปสฺสตี ฯ ตํ ปกาเสนฺโต

๑. ม. เปสฺสนียํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. ภูนฺห ภูติหนก วุฑฺฒินาสก ฯ

๒. ภูนฺห ภูติหนก พุฑฺฐินาสก ฯ ๓. ม. ย. ปปทฺนติปี ฯ

*เล่มที่ 22 โภกาทิกสุตตวณณา หน้า 419

อโยสกุสมาทกฺกั จานนุติ อาทิมาท ฯ

ตตถ ปุริมอุปทตฺตคาถาย ตาว อตุโล ยํ ตํ อโยสกุ-
สมาทกฺกัจจัน สนุชาย ภควตา ตเมนนํ ภิกฺขเว นิริยปาลา
ปญฺจวิธพนฺธนนํ นาม กมฺมการณํ กโรนฺตีติ (๑) วุตฺตํ ตํ อุเปติฯ
เอวํ อุเปนฺโต (๒) จ ตตฺถเอว อาทิตฺตตาย โลหปจฺวิยา นิปชฺชาเปตฺวา
นิริยปาเลหิ ปญฺจสุ จานนุสฺส อากโรภฺยิมานํ ตตฺตํ ชิตฺตสงฺขาตํ
ติณฺหารํ อยฺสฺสุมุเปติฯ ยํ สนุชาย ภควตา วุตฺตํ ตตฺตํ
อโยจิลิํ หตฺถเอ กเมนนฺตีติอาทิมาท ฯ (๓)

ตโต ปรา อุปทตฺตคาถา อนเภานิ วสฺสสทฺสฺสาณิ ตตฺถ
ปจฺจิตฺวา ปกฺกาวเสสฺสาณุกวนตฺถิ อนฺนุปฺพเพน ชาโรทกนทีตีริ
กตสฺส ยนฺตํ ตตฺตํ อโยคฺคํ มุเข ปกฺกชฺปนฺติฯ ตตฺตํ ตมฺพโลหํ
มุเข อาสิณฺจนฺตีติ วุตฺตํ ตํ สนุชาย วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อโยติ โลหํ ฯ กุพฺสนฺนิภนฺติ เพพฺพวกฺสณฺจัน ฯ
อโยคฺคเณน เจตฺถ ตมฺพโลหํ อิตเรณ อโยคฺคํ เวทิตฺพํ ฯ
ปติรฺูปนฺติ กตกมฺมานุรูปํ ฯ

ตโต อปราสุ คาถาสฺส น หิ วคฺคฺติ คณฺหถ ปหฺรธาติ
อาทิมิทฺติ วทฺนตา นิริยปาลา มธฺริ วาจํ น วทฺนติ ฯ
นาภิชวณฺตีติ น สุมฺขภาเวน อภิมฺขา ชวณฺติฯ น สุมฺขา
๑. ม. พ. ๑๔/๔๗๕/๓๑๕ ฯ อจ. ติก. ๒๐/๔๗๕/๑๗๘ ฯ
๒. ส. ย. อุเปโต ฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๔๗๕/๓๑๕ ฯ
อจ. ติก. ๒๐/๔๗๕/๑๗๘ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 420

อุปสงฺกมฺนฺตฺติฯ อนนฺยพฺยสนมวาทนฺตฺตา เอว อุปสงฺกมฺนฺตฺตฺติ วุคฺคตฺ
โหติฯ น ตาณมฺเปนฺตฺตฺติ ตาณฺ เณณฺ ปฏฺฐิสรณฺ หุตฺวาน
อุปคจฺจนฺตฺติฯ กณฺหนฺตฺตา หนนฺตฺตา เอว อุเปนฺตฺตฺติ วุคฺคตฺ โหติฯ
องฺการเ สนฺนเต เสนฺตฺตฺติ (๑) องฺการปฺพพฺตฺติ อาริปีตา สมานา
อนกานิ วสฺสสทฺสฺสานิ สนฺนเต องฺการเ เสนฺตฺติฯ อคฺคินิสมฺ
ปชฺชชฺลิตนฺตฺติ (๒) สมนฺตโต ชลิตฺ สพฺพทิสาสฺ จ สมปชฺชชฺลิตฺ อคฺคิฯ
ปวิสนฺตฺตฺติ มหानิรเย ปกฺขิตฺตฺตา สมานา โอคาทนฺตฺติฯ มหानิรโย
นาม โย โส จตฺตฺกณฺโณติ (๓) วุคฺคโตฯ ยํ โยชนสฺเต จตฺวา
ปสฺสตฺ อคฺคินิ ภิชฺชนฺตฺติฯ ชาเลน จ โอนฺนิยานาติ อโยชาเลน
ปริเวจฺเจตฺวา มิกลฺลทฺทกา มิคฺ วิย หนนฺตฺติฯ อิทฺ เทวทฺเต
อวุคฺคตกมฺมกรณฺ (๔) อนฺธวฺ ติมิสมาณฺตฺตฺติ อนฺธกรเณน อนฺธเมว
พหฺลนฺธการตฺตา ติมิสนฺตฺติ สณฺณตฺตฺติ ชุมโรรฺวํ นาม นรกํ
กจฺจนฺตฺติฯ ตตฺร กิร เตสฺสฺ ชรณฺมํ ฌายิตฺวา อคฺคินิ
ภิชฺชนฺตฺติฯ เตน อนฺธวาทิ วุคฺคตฺฯ ตํ วิตตฺ หิ ยถา มหิกายोติ
ตลฺยจ อนฺธตฺติมิตฺ มหิกายो วิย วิตฺถตฺ(๕) โหตฺตฺติ อตฺโถฯ ชาติ
จ รุปียาโต(๖) อิทมฺปิ เทวทฺเต อวุคฺคตกมฺมกรณฺเมวฯ

อถ โลหมยฺนฺตฺติ อยํ ปน โลหกมฺภิ ปจฺวิปริยฺนฺตฺติกา
จตฺนฺตฺตฺตฺติกาณิ เทวโยชนสฺตสทฺสฺสานิ คมฺภีรา สมตฺตฺตฺติกา
๑. ม. สยฺนฺตฺตฺติฯ ๒. ม. คินิสมฺปชฺชชฺลิตนฺตฺติฯ
๓. ม. อ. ๑๔/๔๗๕/๓๑๖ฯ อจ. ติก. ๒๐/๔๗๕/๑๗๕ฯ
๔. ม. วิตตฺฯ ๖. ม. อ. วิตฺถตฺตฺตฺติปิ ปาโงฯ

*เล่มที่ 22 โภกาทิกสุตตวณณา หน้า 421

ตตตโลหปุรา โหติ ฯ ปจจนฺติ หิ ตาสฺ จิรตฺตฺนฺติ ตาสฺ
กฺมฺภิสฺส ทิฆรตฺตํ ปจจนฺติ ฯ อคฺคินิสฺมาสูติ อคฺคิสฺมาสุ ฯ
สมฺปฺปิลวาสาติ(๑) สมฺปฺปิลวานฺตาฯ สกิมฺปิ อฺหุชฺช สกิมฺปิ อโ
คจฺจนฺนา เณฺนทฺเทหํ ปจจนฺตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ เทวทูเต
วุตฺตฺนเยเนว ตํ เวทิตพฺพํ ฯ

ปฺพพฺพลอหิตฺมิสฺเสติ ปฺพพฺพลอหิตฺมิสฺสาย โลหกฺมฺภิยา ฯ ตตฺถ
กิณฺติ ตตฺถ ฯ ยํ ยนฺทิสฺตฺนฺติ ทิสฺ(๒) ฯ อธิเสตีติ กจฺจติ ฯ อภิเสตีติ
วา ปาโจ ฯ ตตฺถ ยํ ยํ ทิสฺ อลฺลียติ ตตฺถ อปฺสฺสยตีติ
อตุโธ ฯ กิลิสฺสตีติ พาศิยติ ฯ กิลิขฺชตีติปิ ปาโจฯ ปฺปติ โหตีติ
อตุโธ ฯ สมฺมุสฺมาโนติ เตน ปฺพพฺพลอหิตฺนฺนํ สฺมุจฺจ สฺมาโน ฯ
อิทฺมฺปิ เทวทูเต อวุตฺตกมฺมกรณฺํ ฯ ปฺพวาวสเถติ ปฺพวานํ
อวาเส ฯ อยมฺปิ โลหกฺมฺภิเยว เทวทูเต กฺุณฺนโรยติ วุตฺตาฯ
ตตฺถ ปตฺติสฺส สฺวจิมฺขปาณา นฺวอาทินิ นฺนฺทิตฺวา อญฺจิมิณฺชํ
ขาทฺนฺติ ฯ กนฺตุํ น หิ ตีรฺมปฺตฺถิติ อวกฺนฺตุํ (๓) น หิ
ตีรฺมตฺถิ ฯ ตีรฺวมตฺถิตฺติปิ ปาโจฯ โสเยวตฺตุโธ ฯ ตีรฺเมว เอตฺถ
ตีรฺวณฺติ วุตฺตํ ฯ สพฺพสฺมา หิ สมนฺตกปฺลฺลาติ ยสฺมา ตสฺสา
กฺมฺภิยา อฺปริภาเคปิ นิกฺขชิตฺตฺตา สพฺพตฺถ สฺมา สมนฺตโต
กฺฎาหาฯ ตสฺมา อวกฺนฺตุํ ตีรฺ นตฺถิติ วุตฺตํ โหติ ฯ อลฺปิตฺตวณฺ
๑. ส. สมฺปฺปิลวาโสติ ฯ ม. สมฺปฺปิลวาเตติ ฯ
๒. ม. ยํ ยํ ทิสฺกนฺติ ทิสฺ วิทิสฺ ฯ ๓. ม. . อปฺกนฺตุํ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 422

เทวทูเต วุตตนยเมว ฯ ตัม หิ ทูโรโต รมณียํ อมฺพวนํ วย
ทิสฺสตีฯ อเถตฺถ โลเกน เนรยิกา ปวิสฺสตีฯ ตโต เนสํ
วาเตริตานิ ปตฺตานิ ปติตฺวา อํคปจฺจกานิ ฉินฺนทฺตฺติฯ
เตนาห ตัม ปวิสฺสตี สมฺมุจฺฉินฺนคตฺตฺตาตีฯ (๑) ตัม ปวิสฺสตี ตโต
สุภฺภูจฺ ฉินฺนคตฺตา โหนฺตฺตีตีฯ ชิวฺหํ พพิเสน กเหตุวา
อารจยารจยา (๒) วิหฺนฺนฺตฺตีตี ตตฺถ อสิปตฺตวเน เวเคน วิธาวิตฺวา (๓)
ปติตฺวานํ มุสวาทินํ เนรยิกานํ นิรยปาลา ชิวฺหํ พพิเสน นิกฺกทฺตฺติตฺวา
ยถา มนุสฺสา อลฺลจมมํ ภูมียํ ปตฺถริตฺวา จิเลหิ อาโกเกณฺตฺติฯ
เอวํ อาโกเกตฺวา พฺรสุหิ พฺาเลตฺวา พฺาเลตฺวา เอกเมกํ โภกฺกํ
ฉินฺนทฺตฺตา (๔) วิหฺนฺนฺตฺติฯ ฉินฺนฉินฺนา โภกฺกํ ปุณฺปฺปุณํ สมฺมุจฺฉาตีฯ
อารชยารชยาตีปี ปาโจฯ อาวิญฺญิตฺวา อาวิญฺญิตฺวาตี (๕) อตฺถโล ฯ
เอตมฺปิ เทวทูเต อวุตฺตกมฺมกรณํ ฯ

เวตฺตรณฺนฺตี เทวทูเต มหตี ขาโรทกา นทิตี วุตฺตนทฺตีฯ
สา กิร คจฺจกา วย อุกทภริตา ทิสฺสตีฯ อเถตฺถ นฺหายิสฺสาม
ปีวิสฺสามาตี เนรยิกา ปตฺนฺตฺติฯ ตินฺนหารํ ชุรชารนฺตฺติ (๖)
ตินฺนหารํ ชุรชารํฯ ปตฺนฺตฺตีตี(๗) วุตฺตํ โหตีฯ ตสฺสา กิร นทียา
อุทฺทมโร อุกยตีเรสุ จ ตินฺนหารา ชุรชารา (๘) ปฏฺิปาฏฺิยา
๑. ม. สมฺมุจฺฉินฺนคตฺตฺตาตีฯ ๒. ม. ย. อารชยารชยาฯ
๓. ม. ย. ธาวิตฺวาฯ ๔. ม. ฉินฺนเทตฺวาฯ
๕. ม. อาวิญฺญินฺนทฺตฺวาตีฯ ๖. ม. ตินฺนหารชุรชารนฺตฺติฯ
ย. ตินฺนหาร ชุรชารวตีฯ ๗. ม. ติกฺกชารชุรชารวตฺนฺตฺติฯ
๘. ม. ชุราฯ

*เล่มที่ 22 โภกาทิกสุตตวณณา หน้า 423

จปีตา วีย ตัญจติฯ (๑) เตน สาทินุหารา ขุรธาธาติ วุจจติ ฯ

ตํ ตินุหารขุรธาโร อุกาสาย อุเปนฺติ อลฺลียนฺตีติ

อตุโธ ฯ เอว อุเปนฺตา จ ปาปกมฺเมน โจทิตา ตตฺถ มนฺทา

ปปตฺนฺติ พาลาติ อตุโธ ฯ สามา สพลาติ เอตํ ปรีโต โสณาติ

อิมินา โยเชตพฺพํ ฯ สามวณฺณา กมฺมาสวณฺณา จ โสณา

ขาทนต์ตี วุตฺตํ โหติ ฯ กาโกลกณฺนาติ กณฺหกากกณฺนา ฯ

ปฏิกิรฺธาติ สฺกฺกุ สลฺยชาตเคธา หุตฺวา ฯ มหาภิษฺมาติ เอเก ฯ

กฺลลาติ กฺลลปกฺขิโน ฯ เสนานเมตํ นามนฺติ เอเก ฯ วายสาติ

อกณฺหา กากา ฯ อิทมฺปิ เทวทูเต อวุตฺตกมฺมกรณฺม ฯ ตตฺถ

วุตฺตานิปิ ปเนตานิปิ (๒) อิท น วุตฺตานิ ฯ ตานิ เอเตสํ

ปฺริมปจฺฉิมภากตฺตา วุตฺตानาว โหนฺตีติ เวทิตพฺพานิ ฯ

อิทานิ สพฺพเมเวตํ นรกวุตฺตี ทสฺเสตฺวา โววทฺนฺโต กิจฺฉา

วตายนฺติ กาลมาห ฯ

ตสฺสตุโธ กิจฺฉา วต อิท นรเก นานปฺปการกมฺม-

กรณเกทา วุตฺติฯ ยํ ชโน ปสฺสติ (๓) กิพฺพิสการี ฯ ตสฺมา

อิท ชีวิตเสเส ชีวิตสนฺตติยา วิชฺชमानาย อิท โลกเก จิตฺเตว

สมาโน สรณฺคมนาทิกุสลธมฺมานุจฺจาเนน กิจฺจกโร นโร ภเวยฺย ฯ

กิจฺจกโร ภวฺนฺโตปิ จ สาทจฺจการิตาวเสเนว ภเวยฺย ฯ น

ปมฺชเชยฺย (๔) มฺหุตฺตมฺปิ น ปมาทมาปฺชเชยฺยาติ อยเมตฺถ

๑. ม. ตัญจนฺติ ฯ ๒. ม. กานิจิ ฯ ๓. ม. สุตฺติ ฯ

๔. ม. ยฺ. น ปมฺชเช ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 424

สมุจยวณณาฯ ยสุมา ปน วุตตาวเสธานี ปทานิ ปุพเพ
วุตตณยตฺตา อุตฺตานตฺถตฺตา จ สุวิญญะยฺยานะวฯ ตสุมา
อนุปทวณณา น กตาคี ฯ

ปรมตฺตโชติกาย ขุททกกุกกถาย
โกกาทิกสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นาลกสุตฺตวณณา

อานนุทชาเตติ นาลกสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ ปทุมุตฺตรสฺส
กิริ ภควโต สาวกั โมเนยฺยปฏิปทํ ปฏิปนฺนํ ทิสฺวา ตถตฺตํ
อภิกงฺขมาโน ตโต ปภฺวติ กปฺปสฺสทสฺสสฺสํ ปารมิโย ปุเรตฺวา
อสิตฺตสฺส อสิโน ภากิเนยฺโย นาลโก นาม ตาปโส ภควนฺตํ
ธมฺมจกฺกปฺปวตฺติตฺตทิวสโต สุตฺตเม ทิวเส อญฺญาตเมตฺนฺติ อาทีหิ
ทฺวีหิ คาทาหิ โมเนยฺยปฏิปทํ ปุจฺฉิฯ ตสฺส ภควา โมเนยฺยเต
อุปญฺฉิสฺสฺสนฺติอาทีนา นเยน ตํ พุยาทาสิฯ ปรินิพฺพุเต ปน
ภควติ สงฺคีตี กโรนฺเตนายสมฺตมา มหาทสฺสเปน อายสุมา
อานนุโท ตเมว โมเนยฺยปฏิปทํ ปุญฺโจ เยน ยทา จ
สมาทปีโต นาลโก ภควนฺตํ ปุจฺฉิฯ ตํ สพฺพํ ปากฺกั กตฺวา
ทสฺเสตฺถกาโม อานนุทชาเตติอาทีกา วิสฺติ วตฺถุคฺคาถาโย วตฺวา
อภาสิฯ ตํ สพฺพมฺปิ นาลกสุตฺตฺนฺติ วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ อานนุทชาเตติ สมิตฺทริชาเต วุฑฺฒิปฺปตฺเตฯ ปตีเตติ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 425

คฺกุเจ ฯ อถ วา อานนุทชาเตติ ปมฺุทิตฺเต ฯ ปตฺติเตติ โสมนสุต-
ชาเต ฯ สุจิวนฺเตติ อภิตฺติภูจวสเน ฯ เทวานํ หิ กปฺปรุกฺข-
นิพฺพตฺตานิ นินฺวสนานิ (๑) รํชํ วา มลํ วา น คณฺหนฺติ ฯ
ทฺุสฺสํ คเหตุวาทิ อธิ ทฺุสฺสสทิสตฺตทา ทฺุสฺสนฺติ ลทฺุชโวหาริ
ทฺิพฺพิ วตฺถํ อุกฺขิปิตฺวา ฯ อสิโต อสิตี กณฺหสรีรวณฺณตฺตทา
เอวฺลทฺุชนาโม อสิ ฯ ทิวาวิหาเรติ ทิวาวิหารภูจฺจานเ ฯ เสถํ
ปทฺโต อุตฺตทานเมว ฯ สมฺพนฺชโต ปน อัยฺ กิรฺ สุทฺุชทฺุชนสุส
ปีตุ สึหนฺนุรณฺโโล ปุโรหิตฺโต สุทฺุชทฺุชนสุสปี อนภิตฺติตฺตกาเถ
สิปฺปาจริโย หุตฺวา อภิตฺติตฺตกาเถ ปุโรหิตฺโตเยว โหติ ฯ (๒) ตสฺส
สายํ ปาตี ราชูปฺภูจฺจานํ อากตฺสฺส ราชา ทฺุชทฺุชกาเถ วिय
นิปฺจจการิ อกฺตฺวา อลฺขลิกมฺมมตฺตเมว กโรติ ฯ ชมฺมตา กิเรสา
ปตฺตทาภิเสกานํ สกฺยราชฺุณํ ฯ ปุโรหิตฺโต เตนฺ นิพฺพิชฺชิตฺวา
ปพฺพชฺชามหิ มหาราชาทิ อาห ฯ ราชา ตสฺส นิจฺฉยํ ญตฺวา
เตนหิ อจฺจริย มเมว อฺยุยานเ วสิตฺพฺพิ ฯ ยถา เต อหิ
อภินฺหํ ปสฺุเสยฺยนฺติ ยาจิ ฯ โส เอวํ โหตฺุติ ปฺภูสิสฺสุณฺนิตฺวา
ตาปสฺปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา รณฺญา อฺุปฺภูจฺหิยมาโน อฺยุยานเเยว
วสนฺโต กสิณฺปริกมฺมํ กตฺวา อฺภูจฺจ สฺมาปตฺติโย ปญฺจาภิณฺญาโย
จ นิพฺพตฺเตสิ ฯ โส ตโต ปภฺุติ ราชกฺุเถ ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา
หิมฺวณฺตจาทุมหาราชิกนาคภวนาทินิ อลฺยลตฺริ คณฺตฺวา ทิวา-
๑. ม. วสนานิ ฯ ๒. ม. อโหสิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 426

วิหาริ กโรติ ฯ อถกทิวสั ตาวตีสภวนันิ คนตุวา รตนวิมานิ
ปวิสิตฺวา ทิพฺพรตนปลฺลงเก นิสินฺโน สมာธิสฺสุมฺ อณุภวิตฺวา
สายนุหสมยฺม ภูจฺจาย วิมานทฺวารเอ จตฺวา อิตฺโต จิตฺโต จ
วิโลเกนฺโต สภฺจโยชนาย มหาวิธียา เจลฺลฺกฺเขปํ กตฺวา
โพธิสत्ตคฺคณปลฺลีสิตานิ (๑) อุตฺตวจนานิ วตฺวา กิพฺนเต สกฺกปฺปมฺเข
เทเว อทฺทส ฯ เตนหา อายสฺมา อานนฺโท อานนฺทชาเต ฯเปฯ
ทิวาวิหารเอติ ฯ ตโต โส เอวํ ทิสฺวาน เทเว ฯเปฯ กิ
ปฺปฏิจฺจ ฯ

ตตฺถ อทฺทเกติ อพฺภฺนฺนตกาเย ฯ จิตฺตี กริตฺวาติ อาทริ
กตฺวา ฯ กลฺยรฺูโปติ (๒) ตฺถจฺจรฺูโป ฯ เสสมุตฺตานตฺถเมว ฯ

อิทานิ ยทาปี อาสีติอาทิกา คาคา อุตฺตาน-
สมฺพฺนฺธา เอว ฯ ปทตฺโต ปน ปจฺมคากาย ตาว สงฺกโมติ
สงฺกโม ฯ ชโย สฺรานนฺติ เทวานันิ ชโย ฯ ตสฺสาปี (๓) วิภาวตฺถ
อยมนฺุพฺพิทฺธา เวทิตฺพฺพา

สกุโก กิร มคฺชรฺูเจ มจลคามวาสี เตตฺตีสมนฺุสฺสเสฏฺโฐ
มโฆ(๔) นาม มาณโว หุตฺวา สตฺต วตฺตปทานิ ปฺุเรตฺวา
ตาวตีสภวเน นิพฺพตฺติ สทฺธิ ปริสาย ฯ ตโต ปฺุพฺพเทวา
อาคนฺุทฺทเวปฺุตฺตา อาคตาฯ สกฺกการิ เนสฺสิ กริสฺสามาติ วตฺวา
ทิพฺพปทฺมานิ อฺุปนาเมสฺสุ ฯ อฺุปทฺตฺรชฺเชน จ นิมนฺุเตสฺสุ ฯ สกุโก
๑. ม. ...คฺคณปลฺลีสิตานิ ฯ ๒. ม. กลฺยรฺูโปติ ฯ

๓. ม. ตสฺสา ฯ ๔. ม. อฺุ. มโฆ ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 427

อุปพัทธรชเชน อสนนุญโจ สกปริสฺ สลฺลวเปตฺวา เอกทิวสฺ
สุรามทมตฺเต เต ปาเท กเหตุวา สีนฺรฺรูปพฺพตปาเท จิปี ฯ
เตสฺ สีนฺรสฺส เหญจิมตเล ทสสทสฺสโยชนํ (๑) อสุรภานํ นิพพตฺติ
ปาริจฺจตตกปฺภิจฺจนฺนุตฺตาย จิตฺรปาณฺณลียา อุปฺโสภิตํ ฯ ตโต
เต สตี ปฺภฺลิตฺตวา ตาวตีสภวนํ อปฺสสนฺตฺตา อโห เร นฺนุจฺจา
มยฺ ปานมทโทเสน ฯ น ทานิ มยฺ สุรํ ปิวิมหา ฯ อสุรํ ปิวิมหา ฯ
น ทานิมฺหา สุรา ฯ อสุรา ทานิ ชาตมฺหาตี ฯ ตโต ปภฺตติ อสุรา
อิจฺเจวปฺปนฺนสมณฺณา หุตฺวา หนฺท ทานิ เทเวหิ สทฺธิ
สงฺคามเนนาตี สีนฺรุ ปฺริโต (๒) อภิรฺหีสฺสุ ฯ (๓) ตโต สกฺโก อสุเร
ยฺทุเชน อพฺภุคฺคณตฺวา ปฺนปี สมฺทุเท ปกฺขิปีตฺวา จตฺต
ทฺวารสฺส อตฺตนา สทิสฺ อินฺทปฺภฺมि (๔) มาเปตฺวา จเปสิ ฯ
ตโต อสุรา อปฺปมตฺโต วตฺยํ สกฺโก นิจฺจํ รกฺขนฺโต (๕)
ติฏฺฐตีตี จินฺเตตฺวา ปฺนเทว นคฺริ อากมฺีสฺสุ ฯ ตโต เทวา
อตฺตโน ชยฺ โฆเสนฺตฺตา มหาวีถิยฺ เญลฺกฺเขปป์ กโรนฺตฺตา นกฺขตฺตํ
กีฬีสฺสุ ฯ อถ อสิโต อตีตฺตานาคเต จตฺตฺวาฬีสกฺปฺเป อนฺุสฺสรฺริตฺตุ
สมตฺถตฺตาย กิณฺนุ โข อิเมหิ ปุพฺเพปิ วิย เหวํ กีฬิตฺตฺตฺตฺต
อวชฺเชนฺโต ตํ เทवासฺสรฺสงฺคามे เทววิชยฺ ทิสฺวา อห ยทาปี
อาสี อสุเรหิ สงฺคโม ชโย สุรานํ อสุรา ปราชิตา ตทาปี
๑. ย. สตสทสฺสโยชนํ ฯ ๒. ม. ปรีโต ฯ
๓. ม. อโรหีสฺสุ ฯ ๔. ม. อตฺตนา สทิสฺ อินฺทปฺภฺมि ฯ
๕. ม. รกฺขนฺโต ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 428

เนตาทิส โลมหัสโนติ ฯ ตสมิมปิ กาลเ เอตาทิส โลมหัสโน
ปโมโท น อาสิ ฯ กิมพุกต์ ทภูจ มรุ ปโมทิตาติ อชช ปน ก็
อพุกต์ ทิสวา เอว เทวา ปมูทิตาติ ฯ

หุติยคากาย เสเพนุตีติ มุเขน ทสเสตวา ถุนสททำ(๑)
มุลจนุติ ฯ คายนุติ นานาวิธานิ กิตานินิ วาทยนุติ
อภูจสภูจิ ฐริยสทสทานินิ โสเพนุตีติ อปโสเพนุติ ฯ ปุจฉามิ
โวหนุติ อุตตนา อวชชิตวา ฌาตุ สมตโถปี เตสั วจัน
โสตุกามตาย ปุจฉติ ฯ เมรุมุทฐวาสิเนติ (๒) สีนะรุมุทฐนิ วสนุเต ฯ
สีนะรสส หิ เภภูจิมตเล ทสโยชนสทสสั อสุรภวนินิ มชฉิมตเล
ทวิสทสสปริตตทปปริวารา จตตารโ มหาทิปาฯ อุปริมตเล
ทสโยชนสทสสั ตาวตีสภวนินิ ฯ ตสมา เทวา เมรุมุทฐนิวาสิโนติ
วุจจนุติ ฯ มาริสาติ เทเว อามนุเตติฯ นิททุกุขา นิโรคา
จาติ (๓) วุคตัง โหติ ฯ

อถสส ตมคถัง อารโจะนุเตหิ เทเวหิ วุคตตาย ตติยคากาย ฯ
โพธิสคโตติ พุชฉนภสคโตฯ สมมาสมโพธิ คนตุ อโรโห สคโต ฯ
รตนวโรติ วรรตณภูโต ฯ เตน คุฏฐาติ เตน การณน
มยั คุฏฐาฯ โส หิ พุทฐคตัง ปตวา ตถา ฌมมัม เทเสสสติฯ
ยถา มยญจ อญญเ จ เทวคณา เสกขาสเสกขญมิมิ ปาปุณิสสา
มนุสสาปิสส ฌมมัม สุตวา เย น สกขิสสนุติ ปรีนิพพาตุ ฯ
๑. ม. ย. อุตเสเพนสททำ ฯ ๒. ส. เมรุมุทฐวาสิโนติ ฯ
๓. ม. นีราพาธาติ ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 429

เต ทานาทีนิ กตุวา เทวโลเก ปริปุเรสุสนตฺติ อัย กิร เนลล
อธิปฺปาโย ฯ ตตฺถ ตฺถุจฺจา กลฺยรฺฐปาติ กิณฺจาปี อิทํ
ปททฺวยมคฺคโต อภินฺนํ ฯ ตถาปี กิมพฺภุตํ ทฺถุจฺ มรฺฐ ปโมทิตาฯ
กี เทวสฺส โฆ อติริว กลฺยรฺฐโปติ อิมสฺส ปญฺหาทฺวยสฺส
วิสุสฺซชนตฺถํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อิทานิ เยนาริปปาเยน โโพธิสฺส เต ชาเต ตฺถุจฺจา อเหตุํ
ตํ อวิกโรนฺเตหิ วุตฺตาย จตฺตตฺถกาถาย สตฺตคฺคหณฺเนน
เทวมนุสฺสคฺคหณฺนํ ฯ ปชาคหณฺเนน เสสคคฺคหณฺนํ ฯ เอวํ ทฺวีหิ ปเทหิ
ปญฺจสุปี คคฺคิสุ เสฏฺฐกาวิ ทสฺเสตฺติฯ ตริจฺฉานาปี หิ สีหาทโย
อสนฺดาสาทิกุณฺยตฺตาฯ เตปี อยเมว อติเสตฺติ ฯ ตสฺมา
ปชานมคฺคตโมติ วุตฺโต ฯ เทวมนุสฺสเสสุ ปนฺ เย อตฺตหิตาย
ปฏฺธิปฺนนาทโย จตฺตาโร ปุคฺคลาฯ เตสุ อุกฺกยหิตปฏฺธิปฺนโน
อคฺคปุคฺคโล อัย ฯ นเรสุ จ อุสภสทิสตฺตนา นราสโร ฯ เตนสฺส
ถุตี ภณฺนตา อิทมฺปิ ปททฺวยมาหฺสุ ฯ

ปญฺจมคฺคาถาย ตํ สทฺทนฺติ ตํ เทเวหิ วุตฺตวจนสทฺทํ ฯ
อวสฺริตี โอตฺริ ฯ ตท ภวณฺนติ ตทา ภวณฺนํ ฯ

จฺญุสกาถาย ตโตติ อสิตสฺส วจนโต อนนฺตรํ ฯ อุกฺกา-
มฺเขวาติ อุกฺกามฺเข เอวํ มุสฺสามฺเขติ วุตฺตํ โหติ ฯ สฺกุสฺส-
สมฺปทฺทฺจฺจนฺติ สฺกุสฺสเลน สุวณฺณกาเรน สฺงมฺมฺภูฏิตฺติฯ สฺงมฺมฺภูฏฺเณน
ตาปีตฺนติ อธิปฺปาโย ฯ ททฺทลฺลมานนฺติ วิชฺโชตฺมานํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูทกวณณา หน้า 430

อสิตวฺหยสฺสาติ อสิตนามสฺสฯ พฺตฺติเยน นามเนน กณฺหเทวีสฺส
อสิโน ฯ

สฺตฺตมคฺคาถาย ตาราสกั วาติ ตารานั อฺสภสฺทิสฺสฯ
จนฺทนฺติ อธิปฺปาโย ฯ วิสฺสุทฺทนฺติ อพฺภาทิจฺจกฺกิลสฺสรหิตฺ ฯ
สฺรทฺทริวาทิ สฺรเท อิว ฯ อานนฺทชาโตติ สฺวณมตฺเตเนว อฺปฺปนฺนายน
ปิตฺติยา ปิตฺติชาโต ฯ อลตฺถ ปิตฺตินฺติ ทิสฺวา ปฺน ปิตฺติ ลภิ ฯ

ตโต ปรี โปธิสฺตตฺตฺส เทเวหิ สยั (๑) ปฺยญฺชมาน-
สฺกการทฺธิปนฺตํ วุคฺตอญฺจมคฺคาถาย อนนฺกสาขนฺติ อนนฺกสลากั ฯ
สฺหสฺสมณฺฑลนฺติ รตฺตสฺวณฺณมยั สฺหสฺสมณฺฑलयุคฺตํ ฯ นตฺตนฺติ
ทิจฺจพฺเสตจฺจคฺตํ ฯ วิตฺติปตฺนตีติ สฺริริ วิชฺมานา ปตฺนุปฺตนั
กโรนฺติ ฯ

นวมคฺคาถาย ชฺชฺฉิตฺติ ชฺชฺฉิลो ฯ กณฺหสิริวฺหโยติ กณฺหสทฺทเทน
จ สิริสทฺทเทน จ อวฺหยมาโน ฯ ตั กิร สิริกโณหฺติปิ
อวฺหยนฺติ อามนฺเตนฺติฯ อาลปฺนตีติ วุคฺตํ โหติ ฯ ปณฺฑกมฺพเลติ
รตฺตกมฺพเล ฯ อธิกรณฺ์(๒) เจคฺถ กุมารนฺติ วุคฺตพฺพิฯ ปาฐเสโส
วา กาทพฺโพ ฯ ปุริมคฺคาถาย จ อหฺตฺถปาสคฺตํ (๓) สนฺธาย ทิสฺวาทิ
วุคฺตํฯ อิทฺ(๔) ปนฺ หตฺถปาสคฺตํ ปฏิกฺกฺคเหตฺวา (๕) อฺปนฺตีฯ ตสฺมา
ปฺน วจัน ทิสฺวาทิ ฯ (๖) ปุริมั วา ทสฺสนั ปิตฺติลาภาเปกฺขั
๑. ม. ยฺ. สทา ฯ ๒. ม. ยฺ. อธิการโต ฯ ๓. ยฺ. หตฺถปาสคฺตํ ฯ
๔. ม. ยฺ. อธิ ฯ ๕. ม. ยฺ. ปฏิกฺกฺคหณฺตํ ฯ ๖. ยฺ. ทิสฺวา ปฺน วจัน
น ทฺสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตฺตวณณา หน้า 431

คถาวสานเน วิปุลมตฺต ปิตินฺติ วจนโตฯ อิํ ปรุกฺกหาเปกฺขํ
อวสานเน สุมโน ปรุกฺกเหติ วจนโตฯ ปุริมญจ กุมารสมฺพนฺธเมวฯ
อิํ เสดจฺจตฺตสมฺพนฺธมฺปี ฯ ทิสฺวาติ สตสฺสทฺสคฺขมนเก คณฺหารรตฺตกมฺพเล
สุวณฺณนิกฺขํ วิย กุมารํ ฆตฺตํ มรฺตติ เอตฺต วุตฺตปฺปการํ
เสตจฺจตฺตํ ธาริยนฺตํ มุทฺธนิ ทิสฺวาติ ฯ เกจि ปน อิํ มานุสํกํ
ฆตฺตํ สนฺธาย วุตฺตนฺติ ฆณฺนติ ฯ ยเถว हि เทวาทฺ เอวํ
มนุสฺสาปิ ฆตฺตจามรโมรหตฺตตาลปณฺณวาฬิชนิหตฺตา มหาปุริสํ
อุปกจฺจนฺตีติ ฯ เอวํ สนฺเดปิ น ตสฺส วจเนน โกจิปิ อติสโย
อตฺถิฯ ตสฺมา ยถาวุตฺตเมว สุนฺทรํ ฯ ปรุกฺกเหติ อิติ (๑) อุโกหิ
หตฺถेहि ปรุกฺกเหสิ ฯ อิติ กิร วนฺทาเปตฺุ กุมารํ อุปนฺนํ
อถสฺส ปาทา ปริวตฺติตฺวา อิติสฺส มตฺถเก ปติญฺจหิสุ ฯ โส
ตมฺปี อจฺจริยํ ทิสฺวา ตฺถจฺจิตฺโต (๒) สุมโน ปรุกฺกเหสิ ฯ

ทสมกถาย ชีคิสโกติ (๓) ชีคิสนฺโต มคฺคนฺโต ปรีเยสนฺโต ฯ
อุปปริกฺขนฺโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ ลกฺขณมนฺตปารคฺคฺติ ลกฺขณานํ
เวทานญจ ปาริ คโต ฯ อนฺตฺตรายนฺติ อนฺตฺตโร อัย ฯ
โส กิร อตฺตโน อภิมุขาคเตสุ มหาสตฺตสฺส ปาทตเลสุ จกฺกานิ
ทิสฺวา ตทฺนุสฺาเรน เสสฺสลกฺขณานิ ชีคิสนฺโต สพฺพลกฺขณสมฺปตฺตี
ทิสฺวา อทฺธายํ พุทฺโธ ภาวิสฺสตีติ ญตฺวา เอวมหา ฯ

เอกาทสยํ อถตฺตโน คมนนฺติ ปฺกฺกิสนฺธิวเสน อารุปฺป-

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อุทคฺคจิตฺโต ฯ

๓. สี. ชีคิสโกติ ฯ ม. ชีคิสโกติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 432

คมนํ ๑ อกฺขรฺวโป คพฺยติ อสฺสกาณีติ ตํ อตฺตโน อรฺหุปรปฺตตี
อนุสฺสสฺริตฺวา น ทานาหํ อสฺส ฐมฺมเทสํ โสคํ ลจฺฉามีติ
อตุฏฺฐรฺวโป พฺลวโสกาภิภเวน โทมนสฺสชาโต หุตฺวา อสฺสูนิ
ปาเตติ คพฺยติ ๑ ครยตีติปิ ปาโฆ ๑ ยทิ ปเนส รฺหุภเว
จิตฺตํ นเมยฺย ๑ กิ ตตฺถ น อุปฺปชฺเชยฺย ๑ เยเนวํ โรทตีติ ๑
อุปฺปชฺเชยฺย ๑ (๑) อกฺขลตาย ปเนตํ วิธิํ น ชานาติ ๑ เอวํ สนฺเตปิ
โทมนสฺสุปรปฺตตีเยวสฺส อยฺยตฺตา สฺมาปรตฺติลาเภน วิภฺขมฺภิตตฺตาติ
เจ ๑ น ๑ วิภฺขมฺภิตตฺตา เอว ๑ มคฺคภาวนาย สฺมจฺฉินฺนา หิ
กิเลสํ น อุปฺปชฺชนฺติ ๑ สฺมาปรตฺติลาภินํ ปน พฺลวปฺจฺเจเนน
อุปฺปชฺชตี ๑ อุปฺปนฺเนน กิเลสํ ปรีหิณฺชฺฆานตฺตา กุโต ตสฺส
อารุปรคฺคมนนฺติ เจ ๑ อุปฺปกสิเรน ปฺนาศิกฺมนโต ๑ สฺมาปรตฺติ-
ลาภินํ หิ อุปฺปนฺเนน กิเลสํ พฺลววิตฺติภฺกมฺมนาปรชฺชนฺตา
วฺฐสฺนตฺมตฺเตเวว กิเลสเวคฺเช ปฺนํ ตํ วิเสสํ อุปฺปกสิเร
เนวาทิจจฺฉนฺติ ๑ ปรีหิณฺวิเสสํ อิมฺเตปิ ทฺวิญฺญเญยฺยา โหณฺติ ๑
ตาทิโส จ เอโส ๑ โน เจ กุมฺมาเร ภวิสฺสตี อนฺตฺราโยติ
น ภวิสฺสตี นฺ โข อิมฺสฺมี กุมฺมาเร อนฺตฺราโย ๑

ทฺวาทสฺสยํ น โอรกายนฺติ อຍ္ย โอรโก ปรีตฺโต น
โหติ ๑ อุตฺตรคฺคาถาย วตฺตพฺพํ พุทฺธภาวํ (๒) สฺนฺธายาท ๑

เตรสฺสยํ สฺมโพรธิยคฺคณฺติ สฺพพฺพณฺตฺตฺตฺตฺตํ ๑ ตํ หิ

๑. ม. น อุปฺปชฺเชยฺย ๑ ๒. ม. ย. พุทฺธภาวํ ๑

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 433

อวิปริตภาเวน สมมา พุชฌนโต (๑) สมโพธิฯ กตถจิ อารณาภาเวน
สพพณณตมโต อคฺคิ (๒) วุจฺจติฯ สฺมุสฺสตีติ ปาปฺณิสฺสตีติฯ
ปรมวิสุทฺททสฺสีติ นิพฺพานทสฺสีติฯ ต หิ เอกนฺตวิสุทฺทตฺตา
ปรมวิสุทฺธํฯ วิตุถาริกสฺสาติ วิตุถาริกํ อสฺสฯ พุรหฺมจฺริยนฺติ
สาสนํฯ

จุทฺทสาຍ် อณฺตรราติ อณฺตรา เอว อสฺสฯ สมโพธิป-
ปฺตฺติโต โอรโต เอวาติ วุจฺจติ โหติฯ น สฺสฺสนฺติ (๑) น สฺมุสฺสตีติฯ
อสมชฺรฺสฺสาติ อสมวีริยสฺสฯ อญฺโฆติ อาตุโรฯ พุยฺสนํ คโตติ
สุขวินาสํ ปฺตฺโตฯ อฆาวิตฺติ ทฺถุจฺจิตฺติฯ สพฺพิ โทมนสฺสุปฺปาทเมว
สนฺธายาหฺฯ โทมนสฺเสน หิ โส อาตุโรฯ ตณฺจสฺส
สุขพฺยสนฺโต พุยฺสนํฯ สุขวินาสนฺโตติ วุจฺจติ โหติฯ เตน
จ โส เจตฺตีกอฆณฺเณน อฆาวิตฺติฯ

ปณฺณรสาຍ် วิปฺลํ ชเนตฺวานาติ วิปฺลํ ชเนตฺวาฯ
อยเมว วา ปาโจฯ นิกฺคมาติ นิกฺคโตฯ

เอวํ นิกฺคโต จ โส ภาคิเนยฺยํ สยฺนฺติ สกํ ภาคิเนยฺยํฯ
อตุตฺตโน ภคิณิยา ปฺตฺตฺตฺนฺติ วุจฺจติ โหติฯ สมาทเปสฺสีติ อตุตฺตโน
อปฺปายุกฺภาวํ ฌตฺวา กนฺนิฏฺฐภคิณิยา จ ปฺตฺตฺตฺส นาลกสฺส
มาณวกสฺส อฺปจฺจิตฺตฺนฺติ อตุตฺตโน ปณฺณพเลน (๔) ฌตฺวา
วฺทฺธิปฺปฺตฺโต ปมาทมฺปิ อาปชฺเชยฺยาติ นํ อณฺกมฺปมาโน ภคิณิยา
๑. ม. พุชฌนโตฯ ๒. ม. อคฺคนฺติฯ ๓. ม. โสสฺสนฺติฯ
๔. ม. พเลนฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 434

ฌริ ฌนฺตฺวา กหิ นาลโกติฯ พหิ ฌนฺเต กิพฺตีติฯ อานถ
นฺนฺติ อานาเปตฺวา ตังฌเวย ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ ปุพฺพาเซตฺวา
สฺมาทเปสิ โอวทิ อนุสาสีฯ กถํฯ พุทฺโธติ โฆสิ ฌเปฯ
พฺรหฺมจฺริยฺนฺติ โสพฺสคาถา อาทฯ (๑)

ตตฺถ ยท ปฺรโตติ ยทา ปฺรโตฯ ฌมฺมมฺกฺกนฺติ ปฺรมตฺถ-
ฌมฺมสฺส นิพฺพานสฺส มคฺคํฯ ฌมฺมํ วา อคฺคํ (๒) สห ปฺรฎฺฐิตาย
นิพฺพานํฯ ตสฺมินฺติ ตสฺส สนฺติเกฯ พฺรหฺมจฺริยฺนฺติ สมนฺนฌมฺมํฯ

สฺตฺตฺรสาຍํ ตาทินาติ ตสฺสจฺฉิเตนฯ ตสฺมี สมนเย
กิเลสวิกฺขมฺภเน สฺมาธิตาเก จ สติ วิกฺขมฺภิตกิลเสน
สฺมาหิตจฺฉิเตน จาติ อธิปฺปาโยฯ อนาคเต ปฺรมวิสฺสุทฺธ-
ทสฺสีนาติ อัย นาลโก อนาคเต กาลे ภควโต สนฺติเก
ปฺรมวิสฺสุทฺธํ นิพฺพานํ ปสฺสิสฺสตีติ เอวํ ทิฏฺฐตฺตา โส อิติ
อิมินา ปฺริยาเยน อนาคเต ปฺรมวิสฺสุทฺธทสฺสีติ วุตฺโตฯ เตน
อนาคเต ปฺรมวิสฺสุทฺธทสฺสีนาฯ อุปจิตฺปฺญฺญสฺสจโยติ ปทฺมุตฺตรโต
ปฏฺติ กตฺปฺญฺญสฺสจโยฯ ปตฺติกฺขนฺติ อากมฺยมาโนฯ ปฺริวสีติ
ปพฺพชิตฺวา ตาปสเวเสน วสิฯ รกฺขิตินฺทฺริโยติ รกฺขิตโสตฺตินฺทฺริโย
หุตฺวาฯ โส กิร ตโต ปฏฺติ อุตฺเท นิมุชฺชิตฺวา อุตฺทปฺริวสีตฺวา
โสตฺตินฺทฺริยํ วินาเสยฺยฯ ตโต ฌมฺมสฺสวณฺพาหิโร ภเวยฺยนฺติ
๑. ม. โสพฺสคาถาสาทฯ ๒. ม. อคฺคํฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 435

จินเตตฺวา ฯ

อฏฺฐารสํยํ สุตฺวาน โฆสนฺติ โส นาลโก เอวํ
ปรีวสนฺโต อนุปฺพุเพน ภควตา สมฺโพธิํ ปตฺวา พาราณสียํ
ชฺมมจกฺเก ปวตฺตติเต ตํ ภควตา ชฺมมจกฺกํ ปวตฺตติตฺตํ สมนฺมา-
สมฺพุทฺโธ วต โส ภควา อุปฺปนฺโนติอาทินา นเยน
ชินวรจกฺกวตฺตเน ปวตฺตโฆลํ อตฺตโน อตฺตกามาหิ เทวตานิ
อากนฺตฺวา อารโหจิตํ สุตฺวา ฯ กนฺตฺวาน ทิสฺวา อีสินิสกฺนฺติ
สตฺตาหิ โมนเยยฺยโกลาหเล กยิรมาเน สตฺตเม
ทิวเส อีสิปตฺนํ กนฺตฺวา นาลโก อากมิสฺสตี ฯ ตสฺส ชฺมมํ
เทเสสฺสามิตี อิมินา จ อภิสฺนฺธินา วรพฺุทฺธาสนเน นิสินนํ
ทิสฺวา นิสกสทิสํ อีสินิสกํ ภควนฺตํ ฯ ปสนฺโนติ สห
ทสฺสเนเนว ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา ฯ โมนเยยฺยเสฏฺฐจฺนฺติ ฌานฺตฺตมํ ฯ
มกฺกฌานฺนฺติ วุตฺตํ โหตี ฯ สมากเต อสิตาวุหฺยสฺส สาสเนติ
อสิตสฺส อีสินโน โอวาทกาเล อนุปฺปตฺเต ฯ เตน หิ ยทา
วิจฺรติ ชฺมมมกฺกํ ตทา กนฺตฺวา สมยํ ปริปฺุจฺจมาโน (๑) จรสฺสุ ตสฺมี
ภควติ พุทฺหมจฺริยจฺนฺติ อนุสติญฺโห ฯ อยญฺจ โส กาโล ฯ เตน
วุตฺตํ สมากเต อสิตาวุหฺยสฺส สาสเนติ ฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ
อัย ตาว วตฺถุกาถาวณณา

ปฺุจฺจาคาถาทฺเวย อญฺญาตเมตฺนฺติ วิทิตํ มยา เอตํ ฯ

๑. ม. สมยํ ฯ ปริปฺุจฺจมาโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 436

ยถาตถนฺตฺติ อวิปริตฺตํ โภ อธิปฺปาโยฯ ยํ อสฺสโต สมฺโพธิมคฺคํ (๑)

มุสิสฺสตาโย กุมาโรติ ฌตฺวา พุทฺโธติ โฆสฺสํ ยถ ปรโต สฺสโนสฺสิฯ

สมฺโพธิปฺปโต วิวริตฺติ ฌมฺมมคฺคนฺตฺติ มํ อวจฺยํ ตเมตฺตํ มยา

อสิตฺสฺส วจฺนํ อชฺช ภควนฺตํ สกฺขีํ ทิสฺวา ยถาตถเมตฺตนฺตฺติ (๒)

อญฺญาตฺตนฺตฺติ ฯ ตํ ตนฺตฺติ ตสฺมา ตํฯ สพฺพชฺรมฺมานํ ปารคฺคนฺตฺติ

เหมวตฺตสฺสฺส เต วุตฺตนฺนเยน ฉนฺนํ อากาเรหิ สพฺพชฺรมฺมานํ ปารคฺคํ ฯ

อนคาริยฺเยตฺตสฺสชาติ อนคาริยํ อฺเปตฺตสฺสฯ ปพฺพชิตฺตสฺสชาติ

อตุโถ ฯ ภิกฺขุจาริยํ ชิกฺขิสฺสโตติ อริเยหิ อัจฉินฺนํ อนฺนุปกฺกิตฺติจฺจํ

ภิกฺขุจาริยํ ปริเยสฺमानสฺส ฯ โมนฺนเยนฺตฺติ มุนินํ สนฺตํ อุตฺตมํ

ปทนฺตฺติ อุตฺตมปฏฺธิปฺทํ ฯ เสตฺตเมตฺตํ ปากฺกเมว ฯ

อถสฺส เหวํ วุตฺเต (๓) ภควา โมนฺนเยยฺยํ เต อฺปญฺญิตฺตสฺสฺส-

อาทินา นเยน โมนฺนเยยฺยปฏฺธิปฺทํ พฺยาภาสิ ฯ

ตตฺถ อฺปญฺญิตฺตสฺสฺส อฺปญฺญาเปยฺยํฯ วินเยยฺยํ (๔) ปญฺญา-

เปยฺยนฺตฺติ อตุโถ ฯ ทุกฺกัรํ ทุริสฺสมภฺวนฺตฺติ กาคฺคฺจ ทุกฺกํ

กยิรฺมานญจ สมภฺวิตฺตํ สหิตฺตํ ทุกฺกนฺตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อยํ

ปเนตฺถ อธิปฺปาโย อหํ เต โมนฺนเยยฺยํ ปญฺญาเปยฺยํฯ ยถิ

ตํ กาคฺคํ วา อภิสฺสมภฺกิตฺตํ วา สฺสํ ภเวยฺยฯ เหวํ ปน

ทุกฺกัรํ ทุริสฺสมภฺวํ ปุณฺนชฺชนกาลโต ปภฺตฺติ กิลฺลิจฺจิตฺตํ (๕)

๑. ม. สมฺโพธิยคฺคํ ฯ ๒. ม. ยถาตถเมวาทิ ฯ

๓. ม. ย. ปุณฺนุจฺจํ ฯ ๔. ม. วิวเรยฺยํ ฯ ๕. ส. ย. กิลฺลิจฺจิตฺตํ ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 437

อนุปฺปาเตควา ปฏฺิพชฺชิตพฺโพโต ๑ ตถา หิ นํ เอกสฺส พุทฺธสฺส
เอโกว สวโก กโรติ จ สมโภติ (๑) จาติ ๑

เอวํ ภควา โมเนยฺยสฺส ทฺกฺกรภาวํ ทฺรฺกฺกิสฺมภวตฺตยจ
ทสฺเสนฺโต นาลกสฺส อฺสฺสหาํ ชเนตฺวา ตมสฺส วตฺตกาโม
อาห หนฺท เต นํ ปวกฺขามิ ๑ สฺนถมฺภสฺสฺส ทโฬห ภาวติ ๑

ตตฺถ หนฺทาติ พฺยวสายตฺเต(๒) นิปาโต ๑ เต นํ ปวกฺขามิติ
ตฺยหํ ตํ โมเนยฺยํ ปวกฺขามิ ๑ สฺนถมฺภสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สมตฺเตน วิริยฺยปฺตมฺภเนน อตฺตानํ อฺปตฺตมฺภย ๑ ทโฬห ภาวติ
ทฺรฺกฺกิสฺมภวสฺสหนสมตฺตย อสิถิลปรกฺกมตฺย ติโร โหหิ ๑ กิ
วตฺตํ โหติ ๑ ยสฺมา ตฺวํ อฺปจิตฺปฺญฺณสมฺภาโร ๑ ตสฺมาห
เอกนฺตํ พฺยวสิโตว หุตฺวา เอวํ ทฺรฺกฺกิสฺมภวมฺปิ
สมานํ ตฺยหํ ตํ โมเนยฺยํ ปวกฺขามิ ๑ สฺนถมฺภสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ภาวติ ๑

เอวํ ปรมสฺลเลขํ โมเนยฺยวตฺตํ วตฺตกาโม นาลกํ สฺนถมฺภเน
ทพฺพิภาเว จ นิโยเชตฺวา ปจฺมํ ตาว คามฺปนิพทฺธกิลสฺปฺปหานํ
ทสฺเสนฺโต สมานภาคนฺติ อฺปทฺตคฺคาตมาห ๑

ตตฺถ สมานภาคนฺติ จ สมภากํ จ เอกสฺสทิสฺ
นินฺนนานาภรณํ ๑ อกฺกฺกฺจวณฺทิตนฺติ อกฺโกสยจ วณฺทนญจ ๑

อิทานิ ยถา ตํ สมานภากํ กยฺริติ ๑ ตํ อฺปายํ

๑. ม. ยฺ. สมโภติ ๑ ๒. สฺ. พฺยวสฺนตฺเต ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาวคควณณา หน้า 438

ทสฺเสนโต มโนปโทสนฺติ อุปฺทตคคาถมาห ฯ

ตสฺส อตฺโต อกฺกุฏฺโจ มโนปโทสํ รกฺเขยฺย วนฺทิตो
สนฺโต อนฺนฺตโต จเรยฺย (๑) รณฺวปปี วนฺทิตो สฺมานो มํ
วนฺทิตีติ อุตฺตจฺจํ นาปชฺเชยฺย ฯ

อิทานิ อรณฺวปปฏิพทฺทกิลสฺปฺปหานํ (๒) ทสฺเสนโต อฺจฺจาวจาทิ
คาถมาห ฯ

ตสฺส ตฺโต อรณฺวสณฺณิเต ทายปปี อิกฺขฺจฺจานิกฺขฺจวเสน
อฺจฺจาวจา นานปฺปการา อารมฺมณา นิจฺจนฺนฺติฯ จกฺขฺวาทีนํ อุปฺจฺรณฺติ
จกฺขฺวาทีนํ อาปาถมาจฺจนฺนฺติฯ เต จ โข อคฺคิสิชฺชุปฺมา-
ปริพาหชนกฺกุเจเน ฯ ยถา วา ทยฺหฺมาเน ปวเน (๓) อคฺคิสิชา
นานปฺปการตฺตาย อฺจฺจาวจา นิจฺจนฺนฺติ สฐฺมาปปี วิฐฺมาปปี นีลาปปี
ปีตาปปี รตฺตาปปี ขุทฺทกาปปี มหนฺตาปปีฯ เอวํ สีหพฺยคฺขมฺนุสฺสา-
มฺนุสฺสววิธวิหฺงคฺวิรุตฺตปฺปผลปฺปลวาทิเกทวเสน นานปฺปการตฺตาย
ทาย อฺจฺจาวจา อารมฺมณา นิจฺจนฺนฺติ ภิสนฺกาปปี อภิสนฺกาป
รชฺณียาปปี โลกนฺียาปปี โทสนฺียาปปี โมहनฺียาปปีฯ เตนาห
อฺจฺจาวจา นิจฺจนฺนฺติฯ ทาย อคฺคิสิชฺชุปฺมาติ ฯ เอวํ นิจฺจนฺนฺเตสฺ
จ อฺจฺจาวเจสฺ อารมฺมณฺเตสฺ ยา กาจิ อฺยฺยานวนฺจาริกํ คตา
สฺมานา ปกตฺติยา วา ปวนฺจารินฺโย (๔) กฺกุจฺจหาริกาทโย รโหคตฺ
ทิสฺวา หสฺติลปิตฺรุตฺตทฺทณฺนินฺวตฺถาทิหิ นาริโย มุนี ปโลเกนฺติฯ

๑. ม. จเร ฯ ๒. มง อรณฺวปฺปนิพฺท... ฯ

๓. ม. วเน ฯ ๔. ม. วนฺจารินฺโย ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 439

ตาสู ตั มา ปโลภยุนตี ตา นาริโย ตั มา ปโลภยุง ฯ

ยถา นปฺปโลภณฺตึฯ ตถา กโรหิตึ วุคฺตํ โหติ ฯ

เอวมสฺส ภควา กามะ จ อรณฺเยะ จ ปฏฺิปปตฺติวธิํ

ทสฺเสตฺวา อิทานิ สีลสํวรํ ทสฺเสนฺโต วิโรโต เมธุนา ฌมฺมาติ

กาถาทุຍးมาห ฯ

ตตฺถ หิตฺวา กามะ วรารเวติ (๑) เมธุนฌมฺมโต อวเสเสปี

สุนฺทเร อสุนฺทเร จ ปญฺจกามกฺุณเ หิตฺวาฯ ตปฺปหานน

หิ เมธุนวิโรติ สฺสมปฺนฺนา โหติฯ เตนหา หิตฺวา กามะ

วรารเวติ ฯ อยเมตฺถ อธิปฺปาโยฯ อวิรุทฺโชติอาทีนึ ปน ปทานิ

น หนฺยย น ฌาตฺยติ เอตฺถ วุคฺตาย ปาณาติปาทาเวรมณฺยา

สมปฺตฺติทสฺสนตฺถํ วุคฺตานิ ฯ ตตฺรารยํ สงฺเขปวณฺณนา ปฺรปฺกฺขิเยสฺ

ปาณฺเส อวิรุทฺโชฯ อตฺตปฺกฺขิเยสฺ อสารตฺโตฯ สพฺเพปี สตณฺหา

นิตฺตณฺหตฺยา ตสฺถาวเร ปาณฺเ ชีวิตฺกามตฺยา อมริตฺกามตฺยา

สฺขกามตฺยา ทฺกฺขปฏฺิถฺถตฺยา จ ยถา อหํ ตถา เอเตติ

อตฺตสฺมานตฺยา เตสฺ วิโรธํ วิเนนฺโต เตนฺว ปกาเรน ยถา

เอเต ตถา อหฺนฺติ ปเรสํ สฺมานตฺยา จ อตฺตนิ อนุโรธํ

วิเนนฺโต เอว อุกฺยถาปี อนุโรธวิโรธวิปฺปหิโน หุตฺวา มรณ-

ปฏฺิถฺถตฺยา อตฺตานํ อฺปมํ กตฺวา ปาณฺเส ยะ เกจิ ตเส

วา ถาวเร วา ปาณฺเ น หนฺยย สาหตฺติกาทีหิ ปโยเคหิฯ

๑. สึ. ยฺ. ปโรวเรติ ฯ ม. ปโรปเร ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 442

ชานนฺตฺติ อนิจฺจนตา ปริยตฺติปฺปิจฺจนตา ฯ มหามชฺฉนฺตฺติกตฺเถรสฺสั(๑)

สโต พหุสฺสโตติ มํ ปเร ชานนฺตฺติ อนิกโต อัย กุสฺลธมฺมนฺติ

มํ ปเร ชานนฺตฺติ อนิจฺจนตา อธิคมปฺปิจฺจนตา ฯ สวา จ

อรหตฺตาทิคมโต โอรํ เวทิตพฺพา ฯ อรหตฺตาทิคมตฺถํ หิ อัย

ปฺฏิปทาติ ฯ เอวํ อปฺปิจฺโณปิ จ อรหตฺตมกฺเคน ตณฺหาโลลฺลูปฺปี

หิตฺวา อโลลฺลูปํ อสฺส ฯ เอวํ อโลลฺลูปํ หิ สทา อิจฺฉาติ-

ปริจฺจาคา (๒) อนิจฺโฆ โหติ นิพฺพุโต ฯ ยาย อิจฺฉาย ฉาตา

โหนติ สตฺตา ขุปฺปิปาสาตุรา วิย อตฺติตฺตา ฯ ตาย อิจฺฉาย

อนิจฺโฆ โหติ ฯ อนิจฺฉตฺตา จ นิจฺฉาโต โหติ อนาตุโร

ปรมตฺตติปฺปตฺโต ฯ เอวํ นิจฺฉตฺตา นิพฺพุโต โหติ วุปฺสนตฺตพฺพ-

กิลฺเลสปริพาโหติ เอวเมตฺถ อฺปฺปฺฏิปาญฺเีย โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ

เอวํ ยาว อรหตฺตปฺปตฺติ ฯ ตาว ปฺฏิปทํ กเถตฺวา

อิทานิ ตํ ปฺฏิปทํ ปฺฏิปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อรหตฺตปฺปตฺตินิฏฺฐิ

ชฺตฺตงฺกสมาทานํ เสนาสนฺวตฺตยจฺจ กเถนฺโต ส ปิณฺฑจฺจารนฺติ

คาคาทุยฺมาห ฯ

ตตฺถ ส ปิณฺฑจฺจาริ จริตฺวาติ โส ภิกฺขุ ภิกฺขํ

จริตฺวา ฯ ภตฺตกิจฺจํ วา กตฺวา ฯ วนนฺตมภิกฺหารเยติ อปฺปญฺจโต

คิหิปปญฺเจน วนเมว คจฺเจยฺย ฯ อฺปฺปญฺจโต รุกฺขมฺลสฺมินฺติ

รุกฺขมฺลเ จโต วา หุตฺวา

๑. มชฺฉนฺตฺติกตฺเถรสฺส ฯ ๒. ม. อิจฺฉาย ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 443

อาสนูปคโตติ อาสนํ อุปคโต वा हुत्वाꣳ निसिन्โน ꣳ
वृत्तं होति ꣳ मुनीति मोनेय्यप्रूपितं प्रूपिन्नोꣳ वृत्तं ꣳ
यसुमा पन उकुगुजपिण्णत्पातिโก सप्तथानजारी ऐकासनिโก
पत्तपिण्णत्तिโก खलुपज्जागतुत्तिโก ज होतिเยवꣳ तेजिवरिगुक्क-
पंसुत्तुत्तिगुक्कम्पि (๑) ज समाथियतेवꣳ तसुमा อิมานिपि ण ชุตุงคานेव (๒)
โหนत्ति ꣳ वन्नตम्मกัहारयेत्ति อิมिना पन อารณณิกงักํ वृत्तं ꣳ
उपगुञ्जिते रुक्खम्मุตसुम्मिन्दि อิมिना रुक्खम्मูत्तिगักꣳ อาสนูปคโตติ
อิมิना เนสซชिगักꣳ ꣳ ยถากुग्गํ पन ऐतेस्सि อนุโลมตुตา
อพุโถกาสิกยถาสนนุถติกโสसानิगักꣳ वृत्तानियेव โหนत्ति
ऐवเมตตาย काถाय तेरस्स ชุตุงคานि นาลกตเตरस्स กเถสิ ꣳ
ส ฆानปสุโต ธีโรत्ति โส อนุป্পन्नस्स ฆानस्स
उपपाथनेन उपपन्नस्स ฆानस्स आवञ्चनसमापञ्चनाธิग्गुञ्जान-
वृग्गुञ्जानपจ्जेवเกขणेहि ज ฆानेस्स पสุโต อนุยुत्तुत्ति ꣳ ธีโร
चित्तिस्सम्मपन्नोꣳ वन्नते रमिโต สีयात्ति वने อภิโรत्ति สีयाꣳ
कामनुत्तเสनाสने नाภิरेमेय्यात्ति वृत्तं होति ꣳ ฆาयेถ रुक्खम्मุตसुम्मिꣳ
उत्तदानम्मिठोत्तयन्दि न केवलं लोकिยञ्चमानप्पสุतोयेव สีयाꣳ
अपिज्जे जो त्सुम्मियेव रुक्खम्मูत्ते सोत्तापत्तुत्तिक्कาทิสम्मप्युत्तुत्तेन
लोकุตतरञ्चमानेनापि उत्तदानं अत्तिव तोत्तेनुत्तो ฆาयेถ
प्रमस्सुत्तास्सम्मपत्तुत्तिया हि लोकุตतरञ्चमानेनेव जित्तं अत्तिव
๑. म. तेजिवरिगुत्तुत्तिगुक्कम्पि ꣳ ๒. म. वृत्तानेव ꣳ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 444

ตฺสสตีฯ น อญเณน ฯ เตนาห อตฺตานมภิตฺตสยฺนตี ฯ

เอวมิมาย คากาย ฉานปฺปสฺสตา ย วณฺตเสนาสนาภริตี
อรหตฺตญฺจ กเถสิ ฯ อิทานิ ยสฺมา อิมํ ชมฺมเทสนํ สุตฺวา
นาลกตฺเตโร วณฺตมภิหารเตวฺวา นิราหาโรปี ปฏฺิปปทาปฺรูเณ
อตีว อฺสฺสูกโก อโหสิฯ นิราหาเรน จ สมณชฺมโม (๑) กาคู
น สกฺกาฯ ตถา กโรนตฺสสฺ หิ ชีวีตํ นปฺปวตฺตตีฯ กิเลเส
ปนฺน อญฺปฺปาเทนฺเตน อหาโร ปรีเยสิตพฺุโพฯ อยเมตฺถ
ถาโยฯ ตสฺมา ตสฺส ภควา อปฺราปเรสุปี ทิวเสสุ ปิณฺฑาย
จริตพฺุพฺฯ กิเลสา ปนฺน อญฺปฺปาเทตพฺุพฺาติ ทสฺสนตฺถํ
อรหตฺตปฺปตฺตนิฏฺฐิเยว ภิกฺขาจารวตฺตํ กเถนฺโต ตโต รตฺยา
วิวसानติอาทิกา (๒) ฉ คากาโย อภาสิ ฯ

ตตฺถ ตโตติ ส ปิณฺฑจจาริ จริตฺวาฯ วณฺตมภิหารเยติ
เอตฺถ วตฺตปิณฺฑจจารวณฺตมภิหารโต อุตฺตริมปี ฯ รตฺยา วิวसानติ
รตฺตติสมตฺติกฺกเมฯ พุตฺติยทิวเสติ วตฺตํ โหติ ฯ คามณฺตมภิหารเยติ
อาภิสมาจาริกวตฺตํ กตฺวา ยาว ภิกฺขาจารเวลาฯ ตาว วิเวกมฺนุ-
พฺุรุหิตฺวา คตฺปจฺจากตวตฺเต วตฺตฺนเยน กมฺมฏฺฐานํ มนสิกโรนฺโต
คามํ คจฺเจยฺยฯ อวฺหานํ นาภินนฺเทยฺยาติ ภนฺเต อมฺหากํ
จฺมเร ภูณฺชิตพฺุพฺนฺติ นิมนฺตนํฯ เทติ นฺุ โขฯ น เทติ นฺุ โขฯ สุนฺทรํ
นฺุ โข เทติฯ อสุนฺทรํ นฺุ โข เทติติ เอวรูปิ วิตฺกุกโกชนญจ
๑. ม. ย. สมณชฺมมํ ฯ ๒. ม. วิวसानติ ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 445

ปฏิบัติปฐโก ภิกขุ นากินนุเทยฺย น ปฏิคฺคเหยฺยติ (๑) วุตฺติ
โหติ ฯ ยถิ ปน พลกฺการณ ปตฺติ กเหตุวา ปุเรตฺวา เทนฺติฯ
ปริภฺยชิตฺวา สมณชฺมโม กาทพฺโพฯ ชฺตงฺกํ น กุปรฺปติฯ
ตทฺปาทาย ปน ตํ คามํ น ปวิสิตพฺพํฯ อภิหารณฺจ คามโตติ
สเจ คามํ ปวิภฺยชิตฺวา ปาติสเทหิปี ภตฺติ อภิหรนฺติฯ ตมฺปิ
นากินนุเทยฺย ตโต เอกสฺถิภฺยชิตฺวา น ปฏิคฺคเหยฺยติ อณฺวตฺตํ
จรมฺปิปฺปายา ปิณฺทปาตเมว จเรยฺยติ ฯ

น มฺหิ คามมฺกมฺมํ กุเลสุ สหสา จเรติ โส จ
โมนตฺถาย ปฏิปนฺนโก มฺหิ คามํ คโต สฺมาโน กุเลสุ สหสา
น จเรฯ สหสฺสอภิกฺขาตฺตอณฺโณมิกํ คิหิสฺสคฺกํ น อปฺชเชยฺยติ
วุตฺติ โหติ ฯ จมาเสสนํ ฉินฺนํ กโธฯ น วาจํ ปยุตฺติ ภณฺเต
ฉินฺนํ กโธ วีย หุตฺวา โธภาสปริกถานิมิตฺตวิญฺญตฺติปยุตฺติ
จมาเสสนวาจํ น ภณฺเตฯ สเจ อากงฺเขยฺยฯ คิลาโน สฺมาโน
เคลณฺวปฏิบัติพาหนตฺถาย ภณฺเตฯ เสนาสนตฺถาย วา วิญฺญตฺติ
จเปตฺวา โธภาสปริกถานิมิตฺตปยุตฺติฯ อวเสสปรจฺจยตฺถาย ปน
อคิลาโน เนว กิณฺจิจิ ภณฺเตฯ

อลตฺถํ ยถิทฺนฺติ อิมิสฺสา ปน คาทาย อยมตฺถโธ คามํ
ปิณฺทาย ปวิภฺยชิตฺวา อปฺปมตฺตเกปิ กิสฺมณฺจิจิ ลทฺเช อลตฺถํ ย
อิทํ สาธฺติ ฉินฺนํเตตฺวา อลทฺเช นาลตฺถํ กุสฺลนฺติ ตมฺปิ สฺนุทฺรนฺติ
๑. ม. นปฺปฏิคฺคเหยฺยติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 446

จินฺเตตฺวา อุภเยเนว ลาภาลาเภน โส ตาที นิพฺพิกาโร หุตฺวา
รูกุขํ อุปนิวตฺตติฯ ยถาปี ปุริโส ผลคเวสี รูกุขํ อุปคम्म
ผลํ ลทฺธาปี เอวํ อลทฺธาปี อนนฺนีโต อุปฺปฏิหโต มชฺฌตฺโตเยว
หุตฺวา คจฺฉติฯ กุลํ อุปคम्म ลากิ ลทฺธาปี อลทฺธาปี
มชฺฌตฺโตว หุตฺวา คจฺฉติติ ฯ

สปรตฺตปาณิตี คาถา อุตฺตานตฺถาว ฯ อุจฺจาวจาติ อิมิสฺสา
คาถาย สมฺพนฺโธ เอวํ ภิกฺขุจาจรตฺตสมฺปนฺโน หุตฺวาปี
ตาวตเกเนว ตฺถุจี อนาปชฺชิตฺวา ปฏิปทํ อาราเชยฺย ฯ
ปฏิบัติสสารี หิ สาสนํ ฯ สวา จายํ อุจฺจาวจา ฯเปฯ
มุตฺนติ ฯ ตสฺสโต ยาจยํ มคฺคปฏิปทา อุตฺตมนิหีนเกทโต
อุจฺจาวจา พุทฺธสมเณน ปกาสิตาฯ สุขาปฏิปทา หิ
จิปรปภาณฺญา อุจฺจาฯ พุทฺธาปฏิปทา ทนฺธาณฺญา อวจาฯ
อิตราทฺเว เอเกนฺจเณน อุจฺจาฯ เอเกน อวจาฯ ปจฺมาเอว
วา อุจฺจาฯ อิตรา ติสฺโสปี อวจาฯ ตาย เจตฺยา อุจฺจาย
อวจาย ปฏิปทาย วา น ปาริ ทิกฺขณํ ยนฺตีติ ทฺถุณฺนติ
วา ปาโงฯ เอกมฺกเณน ทฺวิกฺขตฺตํ นิพฺพานํ น ยนฺตีติ
อตุโธฯ กสฺมาฯ ยน มคฺคเณน เย กิเลสา ปหีนานฯ เตสํ
ปฺน อุปฺปาทพฺพโต ฯ เอเตน ปรีหานธฺมมาภาวํ (๑) ทีเปติ ฯ
นยิทํ เอกคฺคณํ มุตฺนติ ตถฺจ อิทํ ปาริ เอกกฺขตฺตเยว
๑. ม. ปรีหานธฺมมาภาวํ ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสูตตวณณา หน้า 447

ผุสนารหมปิ น โหติ ฯ กสุมาฯ เอเคน มกุเคน สพุพ-
กิลสปรุพานาภาวโต ฯ เอเตน เอกมกุเคนเนว อรหตฺตาภาว
ทีเปติ ฯ

อิทานิ ปฏิปทานิสฺสํ ทสฺเสนฺโต ยสฺส จ วิสตาติ
กาถมาห ฯ

ตสฺสโต ยสฺส จ เอวํ ปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขุโน ตาย
ปฏิบัติปาย ปหีนตฺตา อฏฺฐสฺสตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตตฺต
กุตลา กุตลาปรุพานเนน กิจฺจากิจฺจปรุพหีนสฺส รากโข วา โทสโข
วา อปรมคตโกปิ ปริพาโห น วิชฺชตีติ ฯ

อิทานิ ยสฺมา อีมา คาถาโย สุตฺวา นาลกตฺเถรสฺส
จิตฺตํ อุทฺปาเท ยเท เอตฺตํ โมนฺยํ สฺกฺรํ น ทฺกฺกรํฯ สกฺกา
อปรุปกสิเรน ปฺรูเรตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ทสฺเสนฺโต ปฺน โมนฺยมนฺเต อุปฺลฺลิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ทสฺเสนฺโต ปฺน โมนฺยมนฺเต อุปฺลฺลิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

ตตฺต
โหติ ฯ ชุรชารา อุปฺมา อสฺสาติ ชุรชารูปโม ฯ ภเวติ
ภเวยฺย ฯ โก อธิปฺปาโยฯ โมนฺยปฏิบัติปฺนโน ภิกฺขุ ชุรชาริ
อุปมํ กตฺวา ปจฺจเยสุ วตฺเตยฺย ฯ ยถา มรฺุพินฺทุ (๒) ชุรชาริ
ลิหนฺโต เภทโต ชิวฺหํ รกฺขตีฯ เอวํ ชฺมเมเนน ลทฺเท ปจฺจเย
๑. ม. อุปฺลฺลิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ๒. ม. มรฺุพินฺทุ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 448

ปริภุณฺชนโต จิตฺตํ กิเลสุปฺปตฺติโต รุกฺเขยฺยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ปจฺจยา(๑) หิ ปริสุทฺเธน ฉาเยน ลทฺฐพฺพา(๒) อนวชฺชปริโกเคน
ปริภุณฺชิตฺถจฺ น สุเชน สกฺกาติ(๓) ภควา ปจฺจยนิสฺสิตเมว พหุโส
ภณฺติ ฯ ชิวิหาย ตาลูมาหจฺจ อฺทเร สลฺลโต สียาติ ชิวิหาย
ตาลล อฺปฺปิเพตฺวาปี รสตณฺหํ วิโนเทนฺโต กิสิฏฺเฐน มคฺเคน (๔)
อฺปฺปนฺนปจฺจเย อเสวนฺโต อฺทเร สฺยโต สียา ฯ

อลินฺจิตโต จ สียาติ นิจฺจํ กุสลานํ ฌมฺมานํ ภาวนาย
อภฺจิจตการิตาย อกฺุสฺสิตจิตฺโต จ ภเวยฺย น จาปี พหุ
จินฺตเยติ ฉาติชนปฺทามรวิตกฺวเสน จ พหุ น จินฺตเยยฺย ฯ
นिरามคฺนฺโธ อสิโตฯ พุรหฺมจฺริยปรายโนติ นิกฺกิเลโส จ หุตฺวา
ตณฺหาทิฏฺฐิหิ กิสมฺมิจิ ภเว อนิสฺสิตโต สิกฺขาตฺตยสกลสาสน-
พุรหฺมจฺริยปรายโน เอว ภเวยฺย ฯ

เอกาสนสฺสาติ วิวิตฺตาสนสฺส ฯ อาสนมฺุเชน เจตฺถ สพฺพ-
อิริยาปถา วุตฺตา ฯ ยโต สพฺพอิริยาปถेषु เอกิภาวสฺส สิกฺเขยฺยาติ
วุตฺตํ โหติตี เวทิตพฺพิ ฯ เอกาสนสฺสาติ จ สมฺปทานวจนเมตฺติ ฯ
สมณฺุปาสนสฺส จาติ สมณฺเหิ อฺปาสิตพฺพสฺส อภฺจตฺตีสารมฺมณ-
ภาวนानุโยคสฺสฯ สมณานํ วา อฺปาสนภุตสฺส อภฺจตฺตีสารมฺมณ-
ภทฺสเสว ฯ อิทมฺปิ สมฺปทานวจนเมวฯ อฺปาสนตฺถนฺติ วุตฺตํ
๑. ยฺ. ปจฺจเย ฯ ๒. ม. ยฺ. ลทฺฐญฺจ ฯ ๓. ม. ยฺ. ปริภุณฺชิตฺถจ
น สุเชน สกฺกาติ ฯ ๔. สฺ. ม. มเนน ฯ

*เล่มที่ 22 นาลกสุตตวณณา หน้า 449

โหติ ฯ เอกต จ เอกาสเนน กายวิเวโก ฯ สมณุปาสเนน
จิตตวิเวโก วุตโต โหตีติ เวทิตพโพ ฯ เอกตตํ โมนมกฺขาตฺตํ
เอวมิทํ กายจิตตวิเวกฺวเสน เอกตตํ โมนนฺตํ อกฺขาตํ ฯ เอโก
เจ อภิรมิสฺสตีติ อิทํ ปน อุตฺตรคาถาเปกฺขปทํ ฯ อถ ภาหิสี
ทส ทิสาติ อิมินา อสฺส สมฺพนฺโธ ฯ ภาหิสีติ ภาหิสฺสตี
ปกาสเสสฺสตี ฯ อิมํ ปฏิปทํ ภาเวนฺโต สพฺพทิสาสฺส กิตฺติยา
ปากโณ ภาหิสฺสตีติ วุตตํ โหติ ฯ สุตฺวา ธีรานนฺตํ อาทีนํ
ปน จตฺตุนํ ปทานํ อยมตฺโต เยน จ กิตฺติโฆเสน ภาหิสี
ทส ทิสา ตํ ธีรานํ ฌายินํ กามจาकिनํ นิคฺโขสํ สุตฺวา
อถ ตฺวํ เตน อุตฺตรจฺมณาปชฺชิตฺวา ภิชฺชโย หิริณฺจ สทฺธณฺจ
กเรยฺยาสี ฯ เตน โฆเสน หารายมาโน นิชฺชานิกปฏิปทา อชนฺติ
สทฺธํ อปฺปาเทตฺวา อุตฺตริ ปฏิปตฺติเมว พฺรฺุเหยฺยาสี ฯ มามโกติ
เอวํ หิ สนฺเต มม สาวโก โหตีติ ฯ ตํ นทีหิตี ยนฺตํ
มยา หิริณฺจ สทฺธณฺจ ภิชฺชโย กุพฺเพถาติ วทตา อุตฺตรจฺจ
น กาคพฺพนฺติ วุตตํ ฯ ตํ อิมินา นทีนทฺสเนนาปี ชานาถ ฯ
ตพฺพิปริยายณฺจ โสพฺเพสฺส จ ปทเรสฺส จ ชานาถ ฯ โสพฺเพสฺสติ
มาติกาสุ ฯ ปทเรสฺสติ ทรีสุ ฯ ถถํ สณฺนตา ยนฺติ กุโสพฺภาฯ
ตฺถหิ ยนฺติ มโหทธีติ ฯ กุโสพฺภา หิ โสพฺภปทราทิเกทา
สพฺพปาปี กุณฺนทโย สณฺนตา สทฺธํ กโรนฺตา อุตฺตรตา หุตฺวา
ยนฺติ ฯ กงฺคาทิเกทา ปน มหานทโย ตฺถหิ ยนฺติ ฯ เอวํ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 450

โมนะยฺยํ ปุเรมีติ อุทฺธโต โหติ อมามโกฯ มามโก ปน
หิริญจ สทฺธญจ อุปฺปาเตตฺวา นิจฺจิตฺโตว โหติ ฯ

กิญจ ภิชฺชโย ยทฺธนํ ๑เปฯ ปณฺฑิตฺตํ ๑ ตตฺถ
สียา สเจ อทฺธกฺกมฺภโโม พาโล สณฺนตฺตายฯ รหฺโท ปุโรว
ปณฺฑิตฺโต สณฺนตฺตายฯ อถ กสฺมา พุทฺธสมฺโณ เอวํ ฌมฺม-
เทสฺนาพฺยวํญฺเฐ หุตฺวา พหุ ภาสตีติ อิมินา สมฺพนฺเชน ยํ
สมฺโณติ คาทมาห ฯ

ตสฺสฺสโต ยํ พุทฺธสมฺโณ พหุ ภาสตี อุเปตี อตฺถสญฺหิตฺตํ
อนเปตี(๑) หิเตน จ สหิตฺ(๒) อุทฺธจฺเจนฯ อปีจ โข ชานํ
โส ฌมฺมํ เทเสตี ทิวสมฺปิ เทเสนฺโต นิปฺปปลฺยโจว หุตฺวา ฯ
ตสฺส หิ สพฺพํ วิจกฺมมํ ฌานานุปริวตฺติ(๓) ฯ เอวํ เทเสนฺโต
จ อิทฺมสฺส หิตฺนฺติ นานปฺปการฺโต ชานํ โส พหุ ภาสตีฯ
น เกวลํ พหุภาณิตาย ฯ

อวสานคาคาย สมฺพนฺโช เอวํ ตาว สพฺพญฺญตฺตญฺญาณน
สมฺนฺนาคโต พุทฺธสมฺโณ ชานํ โส ฌมฺมํ เทเสตีฯ ชานํ โส
พหุ ภาสตีฯ เตน เทสิตํ ปน ฌมฺมํ นิพฺเพชภากิเยเนว ฌาณน
โย จ ชานํ สยตฺตฺโตฯ ชานํ น พหุ ภาสตีฯ ส มฺนึ
โมนมรหตีฯ ส มฺนึ โมนมชฺฌคาคีฯ

ตสฺสฺสโต ตํ ฌมฺมํ ชานนฺโต สยตฺตฺโต กุตฺตจฺจิตฺโต หุตฺวา

๑. ม. ย. อตฺถุเปตี ฌมฺมฺเปตฺตญจ ๑ ๒. ม. สหิตํ ๑

๓. ม. ย. ฌานานุปริวตฺติ ๑

ยํ ภาสิตํ สุตตานิ หิตสุขาวหํ น โหติฯ ตํ ชานํ น
พหู ภาสติฯ โส เอวํวิโช โมนตฺถํ ปฏิปนฺนโก ปฏิปนฺนโก
มุนิ โมนเยยฺยปฏิปทาสงฺฆาตํ โมนํ อรหติฯ น เกวลญจ อรหติเยวฯ
อปิจฺโข ปน ส มุนิ อรหตฺตมคฺคณฺณสงฺฆาตํ โมนํ อชฺฌคา
อิจฺเจว เวทิตพฺโพติ อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺฐาเปติฯ
    ตํ สุตฺวา นาลกตฺเถโร ตีสุ จาเนสุ อปฺปิจฺโณ อโหสิ
ทสฺสเน สวเน ปุจฺฉายาติฯ โส หิ เทสนาปริโยसान
ปสนฺนจิตฺโต ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา วนํ ปวิฏฺฐโงฯ ปฺน อโห วตาหํ
ภควนฺตํ ปสฺเสยฺยนฺติ โลลภาวํ น ชเนสิฯ อยมสฺส ทสฺสเน
อปฺปิจฺฉตาฯ ตถา อโห วตาหํ ปฺน ฌมฺมเทสนํ สฺุณฺเยยฺยนฺติ
โลลภาวํ น ชเนสิฯ อยมสฺส สวเน อปฺปิจฺฉตาฯ ตถา
อโห วตาหํ ปฺน โมนเยยฺยปฏิปทํ ปุจฺฉเยยฺยนฺติ โลลภาวํ น
ชเนสิฯ อยมสฺส ปุจฺฉาย อปฺปิจฺฉตาฯ โส เอวํ อปฺปิจฺโณ
สมาโน ปพฺพตปาทํ ปวิสิตฺวา เอกวนสมฺมุเท เทว ทิวसानิ
น วสิฯ เอกรฺกฺขมฺมุเต เทว ทิวसानิ น นิสีทิฯ เอกคาม
เทว ทิวसानิ ปิณฺฑาย น ปาวิสิฯ อิติ วนฺโต วนฺฯ รฺกฺขโต
รฺกฺขํฯ คามโต คามํ อหิณฺฑนฺโต อนฺุรูปปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺวา
อคฺคผล ปตฺติจฺจาสิฯ อถ ยสฺมา โมนเยยฺยปฏิปทํ อุกฺกฏฺจํ
กตฺวา ปุเรนฺโต ภิภฺขุ สุตฺเตว มาसानิ ชีวิติฯ มชฺฌิมํ กตฺวา
ปุเรนฺโต สุตฺตวสฺसानิฯ มนฺทํ กตฺวา ปุเรนฺโต โสพสฺวสฺसानิฯ

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 455

ภาวนายาติ ฯ

กิญจ ทวยตํ วเทถาติ เอตฺถ ปน สเจ โว ภิกฺขเว
สียาฯ กิ จ ตุมฺเห ภนฺเต ทวยตํ วเทถาติ อยมฺริปฺปาโย ฯ
ปทตฺโต ปน กิญจ ทวยตาภาวํ วเทถาติ ฯ ตโต ภควา
ทวยตํ ทสฺเสนฺโต อิทํ ทุกฺขนฺติ เอวมาทิมาน ฯ ตตฺถ ทวยตานํ
จตุสจฺจรมฺมานํ อิทํ ทุกฺขํ อัย ทุกฺขสมฺภโยติ เอวํ โลกียสฺส
เอกสฺส อวยวสฺสฯ สเหตุกสฺส วา ทุกฺขสฺส ทสฺสเนน อยมกานฺ-
ปฺสสนาฯ อิตฺรา โลกุตฺตรสฺส ทุตฺติยสฺส อวยวสฺสฯ สอุปายสฺส
วา นิโรธสฺส ทสฺสเนน ทุตฺติยานุปฺสสนาฯ ปจฺมาเจตฺถ
ตตฺติยจตุตฺถวิสฺสุทฺธิ โหติฯ ทุตฺติยา ปณฺจมวิสฺสุทฺธิยา ฯ เอวํ สมฺมา
ทวยตานุปฺสฺสีโนติ อิมินา วุตฺตนเยน สมฺมา ทวยชฺมเม
อนุปฺสฺสีโน(๑) สติยา อวิปฺปวาเสน อปฺปมตฺตสฺส กายิกเจตฺตสิก-
วีริยาตาเปน อาตปิโน กายเ จ จีวีเต จ นฺรเปกฺขตฺตา
ปหิตตฺตสฺส ฯ ปาฎิกงฺขนฺติ อิจฺฉิตพฺพํ ฯ ทิฏฺฐเจว ชฺมเม อญฺญาติ
อสุมฺมึเยว วา อตฺตภาเว อรหตฺตํ ฯ สติ วา อุปาทิสฺเสส
อนาคามิตาติ อุปาทิสฺสนฺติ ปุณฺพภวฺวเสน อุปาทาทพฺพกฺขนฺช-
เสสํ วุจฺจติฯ ตสฺมึ วา สติ อนาคามิภาโว ปาฎิกงฺโขติ
ทสฺเสติ ฯ ตตฺถ กิญจาปิ เหนฺจิมผลานปิ เอวํ ทวยตานุปฺสฺสีโนว
โหนติฯ อุปฺริมผลเส ปน อุตฺสาหํ ชเนนฺโต เอวมาท ฯ
๑. ม. อนุปฺสฺสนตฺตสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 456

อิทมโวจาติอาทิ สงฺคีติการานํ วจนํ ฯ ตตฺถ อิทนฺติ
เย เต ภิกฺขเวติอาทิ วุตฺตนิทสฺสนํ ฯ เอตฺนฺติ อิทานิ เย
ทฺถุขนฺติ เอวมาทิ วตฺตพฺพคฺคาถาพฺพนฺธิทสฺสนํ ฯ อีมา จ
คฺคาถา จตฺตจฺจทีปคตฺตา วุตฺตคตฺถทีปกา เอวํ เอวํ สนฺเตปี
คฺคาถารุจิกานํ ปจฺจมา อากตฺตานํ ปุพฺเพ(๑) วุตฺตํ อสมตฺถตฺตาย
อนุคฺคเหตฺวา อิทานิ ยทิ วเทยฺย สฺนุทฺรนฺติ อากงฺขนฺตานํ
ปุพฺเพ วิภฺชิตฺตจิตฺตทานญจ อตฺถาย วุตฺตา ฯ วิเสตฺถทีปกา วาติ
อวิปฺสสเก วิปฺสสเก จ ทสฺเสตฺวา เตลฺลํ วฏฺฏวิวฏฺฏทสฺสนโต ฯ (๒)
ตสฺมา วิเสตฺถทสฺสนตฺถเมว วุตฺตา ฯ เอส นโย อิโต ปรมฺปิ
คฺคาถาวจเนสุ ฯ

ตตฺถ ยตฺถาติ (๑) นิพฺพานํ ทสฺเสสิ ฯ นิพฺพานे हि ทฺถุขํ
สพฺพโส อฺปรชฺชตฺติ ฯ สพฺพปฺปาริ อฺปรชฺชตฺติ ฯ สเหตุกํ อฺปรชฺชตฺติ ฯ
อเสสญจ อฺปรชฺชตฺติ ฯ ตลฺลจ มกฺกนฺติ ตลฺลจ อฏฺฐจฺจกิกํ
มคฺคํ ฯ เจโตวิมุตฺติหีนา เต ฯ อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยาติ เอตฺถ
อรหตฺตผลสฺมาธิ รากวิราคา เจโตวิมุตฺติ ฯ อรหตฺตผลปญฺญา
อวิชฺชาวิราคา ปญฺญาวิมุตฺติตี เวทิตฺตพฺพา ฯ ตณฺหาจริเตน वा
อปฺปนาฆานผลेन กิเลเส วิภฺชมฺภเตตฺวา อธิคตํ อรหตฺตผลํ
รากวิราคา เจโตวิมุตฺติ ฯ ทิฏฺฐิจริเตน อฺปรจารชฺชานมตฺตํ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. วฏฺฏวิวฏฺฏทสฺสนโต ฯ
ย. ฉินฺนาวฉินฺนาวฏฺฏวิวฏฺฏทสฺสนโต ฯ ๓. ม. ย. ยตฺถ จาติ ฯ

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 457

นิพพุตเตตฺวา วิปัสสีตฺวา อริคตํ อรหตฺตผลํ อวิชฺชาวิราคา
ปญฺญาวิมุตฺติ ฯ อนาคามิผลํ वा กามราคं สนฺชายน ราควิราคา
เจโตวิมุตฺติ ฯ อรหตฺตผลํ สพฺพการโธ (๑) อวิชฺชาวิราคา ปญฺญา-
วิมุตฺติตี ฯ อนตฺตกิริยายาตี วฏฺฏทฺทุกฺขสฺส อนตฺตกรณาย ฯ (๒) ชาตี-
ชรูปคตาตี ชาตีชรํ อุปคตา ฯ ชาตีชราย वा อุปคตา ฯ น
ปริมฺจจนฺตี ชาตีชรายาตี เอวํ เวทิตพฺพา ฯ เสสเมตฺถ อาทิโธ
ปภฺตตี ปากฺกเมว ฯ

กาถาปริโยसानเ จ สฏฺฐิมตฺตา ภิกฺขุ ตํ เทสนํ
อฺคฺคเหตุวา วิปัสสีตฺวา ตสฺมีเยว อาสเน อรหตฺตํ
ปาปฺณีสฺสุ ฯ ยถา เจตฺถ ฯ เอวํ สพฺพวาเรสุ ฯ

อิโธ เอว ภควา สียา อญฺเณนาปี ปริยาเยนาตีอาทินา
นเยน นานปฺปการโธ ทวยตานุปัสสนํ อาห ฯ

ตตฺถ ทฺตฺติยวาเร อุปธิปฺจฺจยาตี สาสวกมฺมปฺปจฺจยา ฯ
สาสวกมฺมํ หิ อธิ อุปธิตี อธิปฺเปตี ฯ อเสสฺวิราคานิโรธาตี
อเสสํ วิราเคน นิโรธา ฯ อเสสฺวิราคสฺงฺขตา वा นิโรธา ฯ
อุปธิทินาตี กมฺมปฺปจฺจยา ฯ ทฺทุกฺขสฺส ชาตีปฺปภวานุปัสสีตี
วฏฺฏทฺทุกฺขสฺส ชาตีการณํ อุปธิตี อนุปัสสนโธ ฯ เสสเมตฺถ
ปากฺกเมว ฯ

เอวมยฺมปี วาโร จตฺตารี สจฺจจاني ทีเปตฺวา อรหตฺต-
๑. ม. สพฺพปฺปการโธ ฯ ๒. ม. ย. อนตฺตกรณตฺถาย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 458

นิกูญเเนว วุตโต ๑ ยถา จายิ ๑ เอวิ สพุพวารา ๑

ตตถ ตติยวเร อวิชชาปจยชาติ ภวคามิกมมสมการอวิชชา-
ปจยชาติ ๑ (๑) ทุกขิ ปน สพุพตถ วฏฏทุกขเมว ๑ ชาติมรณสัสารนติ
ขนุชนิพพตตี ชาตี ขนุชเกหิ มรณิ ขนุชปฏิปาฐี สัสาริ ๑
วชนุตตี คจจนติ อุเปนติ ๑ อิตถภาวณณตภาวนติ
อิมิ มนุสสกาวิ อิตโต อวเสสอลณนิกายภาวณจ ๑ คตีติ
ปจยภาโว ๑ อวิชชา หายนติ อวิชชา หิ อัย ๑ วิชชาคตา
จ เย สตตชาติ เย จ อรหตตมคควิชชาเย กิเลเส วิชฌิตวา
คตา จินาเสวสตตวา ๑ เสสมุตตตานตถเมว ๑

จตตถวเร สงขารปจยชาติ ปุณณปุณณเนนชาภิ-
สงขารปจยชาติ ๑ เอตมาทินวิ ฌตวาติ ยทิทิ ทุกขิ สงขารป-
ปจยชาติ ๑ เอตมาทินวณติ ฌตวา ๑ สพุพสงขารสมถาติ สพุเพสั
วุตตปปการานิ สงขารานิ มคคณาณน สมถา ๑ อุปหตตาย
ผลสมตถตตายาติ วุตตติ โหติ ๑ สลณณานนติ กามสลณณาทินิ
มคเคเนว อุปโรธนา ๑ เอตติ ฌตวา ยถาตถนติ เอตติ ทุกขกขยิ
อวิปริตติ ฌตวา ๑ สมมุตทสาติ สมมาทสสนา ๑ สมมทณณายาติ
สงขตติ อนิจจาติโต ๑ อสงขตถจ นิจจาติโต ฌตวา ๑
มารสัโยคนติ เตณุมกาวฏฏิ ๑ เสสมุตตตานตถเมว ๑

ปณณวเร วิณณณปจยชาติ กมมสหาชชาติสงขาร-

๑. ม. ย. ภวคามิกมม... ๑

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 459

วิญญาณปัจจยา ฯ นิจฺจนาโตติ นิตฺตโณห ฯ ปรีนิพฺพุโตติ

กิเลสปรีนิพฺพานเนน ปรีนิพฺพุโต โหติ ฯ เสลฺลี ปากฺกเมว ฯ

ฉฺฉวเวเร ผสฺสปัจจยาติ อภิสงฺขารวิญญาณสมฺปยุตฺต-
ผสฺสปัจจยาติ อตฺถโธ ฯ เอวํ เอตฺถ ปทปฺปฏิปาฎิยา วตฺตพฺพานิ
นามรूपสพฺพายตนาณิ อวตฺวา ผสฺโส วุจฺจโต ฯ ตาณิ หิ
รूपมิมิสฺสกคฺคตา กมฺมสมฺปยุตฺตนาเนว น โหนฺติ ฯ อิทฺถจ วฏฺฏทฺทุกฺขํ
กมฺมโต วา สมฺภเวยฺย กมฺมสมฺปยุตฺตธมฺมโต วาติ ฯ
ภวโสตานุสารินฺนติ ตณฺหานุสารินฺ ฯ ปรีญญาयाติ ตีหิ ปรีญญาหิ
ปรีชานิตฺวา ฯ ปญฺญาयाติ(๑) อรหตฺตมคฺคปญฺญา ยตฺวา ฯ อุปฺสเม
รตาติ ผลสมฺปาตฺติวเสน นิพฺพานे รตา ฯ ผสฺสากิสมฺยาติ
ผสฺสนิโรธา ฯ เสลฺลี ปากฺกเมว ฯ

สฺสคฺตมวเวเร เวทนาปัจจยาติ กมฺมสมฺปยุตฺตเวทนา-
ปัจจยา ฯ อทุกฺขมสุขํ สหาคิ อทุกฺขมสุขेเนน सह ฯ เอตฺถ
ทฺทุกฺขนฺติ ฌตฺวานาติ เอตฺถ สพฺพิ เวทยิตฺถ ทฺทุกฺขการณฺนติ
ฌตฺวา ฯ วิปรีณามฏฺฐิติอญฺญาณทฺทุกฺขตาหิ วา ทฺทุกฺขนฺติ (๒) ฌตฺวา ฯ
โมสฺสธมฺมฺนติ นสฺสนธมฺมํ ฯ ปโลकिनฺนติ ชรามเรเนหิ ปฺลฺลชฺชน-
ธมฺมํ ฯ ผสฺส ผสฺสาคิ อทุกฺขพฺพยณาเนน ผสฺสิตฺวา ผสฺสิตฺวา ฯ
วยํ ปสฺสนฺติ อนฺเต ภงฺกเมว ปสฺสนฺโต ฯ เอวํ ตตฺถ วิชานตีติ
เอวํ ตา เวทนา วิชานาติ ฯ ตตฺถ วา ทฺทุกฺขภาวํ วิชานาติ ฯ
๑. ย. อญฺญา ย ๒. ม. ทฺทุกฺข ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูคฺควณณา หน้า 460

เวทนานํ ขยาติ ตโต ปริ มคฺคณาณน กम्मสมฺปยุตฺตานํ

เวทนานํ ขยา ฯ เสสมุตฺตานเมว ฯ

อภฺจฺจวเวเร ตณฺหาปจฺจยาติ กम्मสมฺภาเรตณฺหาปจฺจยา ฯ

เอตมาทึนํ ฌตฺวา ฯ ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สมฺภวนฺติ เอตํ ทุกฺขสฺส

สมฺภวํ ตณฺหาหยา อาทึนํ ฌตฺวา ฯ เสสมุตฺตานตฺถเมว ฯ

นวมวเวเร อุปาทานปจฺจยาติ กम्मสมฺภาเรอุปาทานป-

ปจฺจยา ฯ ภโวติ วิปากภโว ขนฺธปาตฺถภาโว ฯ ภูโต ทุกฺขนฺติ

ภูโต สมฺภูโต วฏฺฏทุกฺข์ นิกจฺจติ ฯ ชาตสฺส มรณฺนฺติ

ยตฺตราปี ภูโต สฺขํ นิกจฺจตีติ พาลา มณฺณนฺติ ฯ ตตฺตราปี

ทุกฺขเมว ทสฺเสนฺโต อาห ชาตสฺส มรณฺ โหตีติ ฯ ทฺตฺตฺยคาถาย

โยชฺนา อนิจฺจาทีหิ สมฺมทณฺณาย ปณฺหิตา อุปาทานกฺขยา

ชาติกฺขยํ นิพฺพานมภิญฺจาย น กจฺจนฺติ ปฺนพฺภวนฺติ ฯ

ทสมวเวเร อารมฺภปจฺจยาติ กम्मสมฺปยุตฺตวิริยปจฺจยา ฯ

อนารมฺภ วิมุตฺติโนติ อนารมฺภ นิพฺพานे วิมุตฺตสฺส ฯ

เสสมุตฺตานเมว ฯ

เอกาทสมวเวเร อาหารปจฺจยาติ กम्मสมฺปยุตฺตอาหารป-

ปจฺจยา ฯ อปโร(๑) นโย จตฺตฺพิธา สตฺตา รุปฺปคา เวทฺนฺปคา

สณฺณฺปคา สงฺขารูปคาติ ฯ ตตฺถ เอกาทสฺวิธาย กามชาตฺยา

สตฺตา รุปฺปคา กพฺพีการาหารเสวนโต ฯ รูปชาตฺยา สตฺตา

๑. ม. ย. อปโร นโย ฯ

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 461

อณฺณตร อสณฺณเหหิ เวทญฺูปกา ผสฺสอาหารเสวนโต ฯ เหฏฺฐจา
ติวิธาย อรูปชาตฺฐยา สตุตฺตา สณฺณูปกา สณฺณภาณินิพฺพตฺตมโน-
สณฺณเจตนาหารเสวนโต ฯ ภวคฺเค สตุตฺตา สงฺขารูปกา สงฺขารากิ-
นิพฺพตฺตวิญฺญาณหารเสวนโตติ ฯ เอวมฺปิ ยํ กิณฺจิทฺติ ทฺถกฺขํ
สมฺภุทฺติ ฯ สพฺพํ อาหารปจฺจยาติ เวทิตพฺพํ ฯ อารุคฺยนฺติ
นิพฺพานํ ฯ สงฺขาย เสวิติ จตุตฺตารุ ปจฺจเย ปจฺจเวกฺขิตฺตวา
เสวมาโน ฯ ปญฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสายนานิ อฏฺฐารส ธาตุโยติ ฯ
เอวํ วา โลกํ สงฺขาย อนิจฺจํ ทฺถกฺขํ อนตฺตาคิ ฌาณน
เสวมาโน ฯ ฌมฺมฏฺฐิติ จตุสจฺจฌมฺเม จิตฺติ ฯ สงฺขยฺ (๑) โนเปตีติ
เทโวติ วา มนุสฺสโตติ วา อาทิกํ สงฺขยฺ น กจฺจติ ฯ
เสสมุตฺตานเมว ฯ

ทฺวาทสมวารเ อธิชิตปจฺจยาติ ตณฺหามานทิกฺกุจิกมฺม-
กิลฺลสฺสอฺธิชิตฺเตสฺส ยโต กุโตจิ กมฺมสมฺภาริธิชิตปจฺจยา ฯ เอชํ
โวสฺสชฺชชาติ ตณฺหํ จชิตฺตวา ฯ สงฺขารเ อฺปรนฺนฺธิยาติ กมฺมญฺจ
กมฺมสมฺปยุตฺเตจ สงฺขารเ นิโรธฺเตตฺวา ฯ เสสมุตฺตานเมว ฯ

เตรสุมวารเ นิสฺสิตฺตสฺส จลิตนฺติ ตณฺหาเย ตณฺหาทิกฺกุจิมานเห วา
ขณฺเ นิสฺสิตฺตสฺส สีสฺสตุตฺเต (๒) เทวานํ วิย ภยจลนํ โหติ ฯ
เสสมุตฺตานเมว ฯ

จฺทฺทสมวารเ รูปเหตีติ รูปภเวหิ ฯ รูปสมปาตฺตีหิ วา ฯ

๑. สฺตี. สงฺขํ ฯ ๒. สฺตี. ข. ๑๗/๑๕๕/๑๐๓ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาจุควณณา หน้า 462

อรุปปาติ (๑) อรูปภาวฯ อรูปสมาปตฺติโย วา ฯ นิโรชฺติ นิพฺพานํ ฯ

มจฺจุหาโยโนติ มรณมจฺจุกิลฺลสมจฺจุเทวปฺตฺตมจฺจุหาโยโนฯ ติวิชฺมฺปิ

ตํ มจฺจุ หิตฺวา คามิโนติ วุตฺตํ โหติ ฯ เสสมฺมุตฺตानเมว ฯ

ปณฺณรสมวารเ ยนฺติ นามรูปํ สนฺธายาห ฯ ตํ

หิ โลเกน ชฺวสุกฺสุขตฺตวเสน อิทํ สจฺจนฺติ อฺปนฺนิชฺฌายิตํ

ทิฏฺฐมาโลกิตํ ฯ ตทมรียานนฺติ ตํ อิทํ อรียานํฯ อนฺนาลิก-

อิการโลปี กตฺวา วุตฺตํ ฯ เอตํ มุสาติ เอตํ ชฺวาทิวเสน

คหิตมฺปิ มุสาฯ น ตาทิสํ โหตีติ ฯ ปฺนฺ ยนฺติ นิพฺพานํ

สนฺธายาห ฯ ตํ หิ โลเกน รูปเวทนาทีนฺมภาวโต อิทํ มุสา

นตฺถิ กิลฺลจิตฺติ อฺปนฺนิชฺฌายิตํ ฯ ตทมรียานํ เอตํ สจฺจนฺติ ตํ

อิทํ อรียานํ เอตํ นิกฺกิลฺลสฺสงฺขาตา สุขภาวฯ ปวตฺติ(๒)

ทฺกฺขปฺปฏิปฺกฺขสฺสงฺขาตา สุขภาวฯ อจฺจนฺตสนฺติสฺสงฺขาตา นิจฺจภาวา

จ อนปคฺมเนน ปรมคฺถโต สจฺจนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา

สุทฺธิญฺจํ ฯ

อนตฺตนิ (๑) อตฺตมานีติ อนตฺตนิ นามรูปเวทนาทีนํ สภาวโต

อตฺตมานี ฯ (๑) อิทํ สจฺจนฺติ มลฺลตฺตีติ อิทํ นามรูปํ ชฺวาทิวเสน

สจฺจนฺติ มลฺลตฺติ ฯ เยน เยน หีติ เยน เยน รูปे

วา เวทนาย วา มม รูปึฯ มม เวทนาตีอาทินา นเยน

๑. ม. อรุปาติ ฯ ๒. ย. สุขภาวปฺปตฺติ ฯ ๓. ม. อตฺตมานินฺติ

อนตฺตนิ นามรูปเ อตฺตมานี ฯ

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 463

มณฺเณนุติ ฯ ตโต ตนฺติ ตโต มณฺเณิตาการา ตํ นามรูปํ
โหติ อณฺเณตา ฯ กิการณํ ฯ ตณฺหิ ตสฺส มุสา โหติ ฯ ยสฺมา
ตํ ยถา มณฺเณิตาการา มุสา โหติ ฯ ตสฺมา อณฺเณตา
โหตีติ อตฺโถ ฯ กสฺมา ปน มุสา โหตีติ ฯ โมสธมฺมํ หิ
อิตฺตริ ฯ ยสฺมา ยํ อิตฺตริ ปริตฺตปจฺจุปฺภูจฺจํ ฯ ตํ โมสธมฺมํ
นสฺสนธมฺมํ โหติ ฯ ตถารูปญจ นามรูปนฺติ ฯ สจฺจาภิสมยาติ
สจฺจาวโพธา ฯ (๑) เสสมุตฺตานเมว ฯ

โสฬสมวารเ ยนฺติ ฉพฺพิธมิฏฺฐารมฺมณํ สนฺชายาห ฯ
ตํ หิ โลเกน สลภมจฺฉมกฺกญาตีหิ ปทีปพพิสเลปาทย วิย
เอตํ (๒) สฺขนฺติ อฺปนฺนิชฺฌายิตํ ฯ ตทมรียานํ เอตํ กฺขณฺติ ตํ
อิทํ อรียานํ กามา หิ จิตฺรา มธฺรรา มโนรมา ฯ วิรูปรูเปน
มณฺเณนุติ จิตฺตฺนฺติอาทินา (๓) นเยน เอตํ กฺขณฺติ ยถาญฺตํ
สมฺมปฺปลยฺยา ย สฺทิฏฺฐํ ฯ ปฺน อิทนฺติ (๔) นิพฺพานเมว สนฺชายาห ฯ
ตํ หิ โลเกน กามคฺฆาภาวา กฺขณฺติ อฺปนฺนิชฺฌายิตํ ฯ
ตทมรียานนฺติ ตํ อิทํ อรียานํ ปรมคฺตสฺสโต เอตํ สฺขนฺติ
ยถาญฺตํ สมฺมปฺปลยฺยา ย สฺทิฏฺฐํ ฯ เกวลาติ อนวเสสา ฯ อิฏฺฐาติ
อิจฺฉิตา ปตฺถิตา ฯ กนฺตาติ ปียา ฯ มนาปาติ มนฺวฑฺฒิกฺรา ฯ ยาวตคฺถีติ
วฺจฺจตีติ ยาวตา เอเต ฉ อารมฺมณา อคฺถีติ วฺจฺจนฺตีติ ฯ (๕)

๑. ม. สจฺจาวโพธา ฯ ๒. ม. อิทํ ฯ ๓. บ. ส. ๒๕/๒๕๖/๓๓๔ ฯ

บ. ฐ. ๓๐/๓๒๒/๓๖๕ ฯ ๔. ม. ย. ยนฺติ ฯ ๕. ม. วฺจฺจนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต มหาภูควณณา หน้า 464

วจนพยุคตโย เวทิตพุโพ ๑ เอเต โวติ เอตถ โวติ นิปาต-
มคตฺ ๑ สุขนฺติ ธิฏฺฐมริเยหิ ๑ สกฺกายสฺสฺสปโรชนนฺติ สุขมิตฺติ
อริเยหิ ปญฺจกฺขนฺธนิโรโธ ธิฏฺฐโจะ ๑ นิพฺพานนฺติ วุตฺตํ โหติ ๑
ปจฺจนิกมิตฺ ๑ โหตีติ ปฏฺฐิโณมมิตฺ ๑ ทสฺสนํ โหติ ๑ ปสฺสตนฺติ
ปสฺสสนฺตานํ ๑ ปณฺฑิตานนฺติ วุตฺตํ โหติ ๑ ยํ ปเรติ เอตถ
ยนฺติ วตฺตูกาเม สนฺธายาห ๑ ปฺน ยํ ปเรติ เอตถ
นิพฺพานํ ๑ ปสฺสาติ โสตาโร อาลปติ ๑ ฌมฺมนฺติ นิพฺพาน-
ฌมฺมํ ๑ สมฺปมฺพฺเหตถ อวิทฺทสฺสูติ (๑) สมฺปมฺพฺหาเอตถ อวิทฺทสฺสุ
พาลา ๑ กิการณํ สมฺปมฺพฺหา ๑ นิวุตฺตานํ ตโม โหติ ๑ อนฺธกาโร
อปสฺสตี ๑ ยสฺมา (๒) พาลานํ อวิขฺชาย นิวุตฺตานํ โอตถฺฏานํ
อนฺธกากรโณ ตโม โหติ ๑ เยน นิพฺพานฌมฺมํ ทฏฺฐํ น
สฺสโกนฺติ ๑ สตถจ วิวฏฺ ๑ โหติ ๑ อาโลโก ปสฺสตามิวาติ สตี
จ สปฺปริสฺสานํ ปญฺญาทสฺสเนน ปสฺสตี อาโลโกว วิวฏฺ โหติ
นิพฺพานํ ๑ สนฺติเก น วิชานนฺติ ๑ มกา ฌมฺมสฺส โกวิทฺทาติ ยํ
อตฺตโน สรีเร ตจฺปญฺจกมคตํ ปรีจฺฉินฺทิตฺวา อนนฺตรเมว
อริคนฺตพฺพโต ๑ อตฺตโน ขนฺธานํ วา นิโรธมคตโต สนฺติเก
นิพฺพานํ ๑ ตํ เอว สนฺติเก สนฺตมฺปิ น วิชานนฺติ มกฺกุตฺตา
ชฺนา มกฺคามคฺคฌมฺมสฺส วา สพฺพฌมฺมสฺส(๓) วา อโกวิทฺทา ๑
สพฺพธา ภวราค ๑ เป ๑ สฺสมฺพุโธ ๑ ตตฺถ มาเชยฺยานุป-
๑. ม. สมฺปมฺพฺเหตถวิทฺทสฺสูติ ๑ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑
๓. ม. สจฺจฌมฺมสฺส ๑

*เล่มที่ 22 ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา หน้า 465

ปนุเนหิตี เตญมกวกุกฺกั อนุปปนุเนหิ ฯ

ปจฺฉิมคากาย สมฺพนุโธ เอวํ อสฺสมพฺพธิ โโก นุ
อณฺณตร มริเยหิตี ฯ ตสฺสตุโถ จเปตฺวา อริเย โโก นุ อณฺโณ
นิพฺพานปทํ ชานิตฺตํ ฯ อรหตี ฯ ยํ ปทํ จตฺตเถน อริยมคฺเคน
สมฺมทณฺณาย อนนฺตรเมว อนาสวา หุตฺวา กิเลสปรินิพฺพานน
ปรินิพฺพนตี ฯ สมฺมทณฺณาย วา อนาสวา หุตฺวา อนนฺเต
อนุปาทิสเสตย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพนตีติ อรหตฺตนิฏฺเณ
เทสนํ นิฏฺจาเปตี ฯ

อตุตมนาติ ตฺถจฺจมนา ฯ อภินนฺทุนตี อภินนฺทิสฺสุ ฯ อิมสฺมี
โฆ ปน เวยฺยากรณสฺมินฺตี อิมสฺมี โสพสเม เวยฺยากรณ ฯ
ภณฺณมานเต ภาณฺณมาน ฯ เสถํ ปากฺกเมว ฯ เอวํ สพฺเพสุปี
โสพสสุ เวยฺยากรณสฺสุ สญฺจิมตฺเต สญฺจิมตฺเต กตฺวา สญฺจิชฺชิกานํ
นนวนนํ ภิกฺขุสฺตานํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจุจิสฺสุ ฯ
โสพสภฺขตฺตํ จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา จตฺตสญฺจิสฺสจฺจานตฺถ
เวเนยฺยวเสน (๑) นานปฺปการโต เทสิตานีติ ฯ

ปรมคถโชติกาย ขุททกกุกกถาย

ทวยตานุปัสสนาสุตตวณณา นิฏฺจิตา ฯ

นิฏฺจิสฺสโต จ วคฺโค ตติโย

นามน มหาวคฺโคติ ฯ

๑. ม. ย. เวเนยฺยวเสน ฯ

สุตตนิปาเต อฏฺฐกาวค

กามสุตตวณณา

กามํ กามยमानสุสชาติ กามสุตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติฯ ภควติ
กิริ สวตฺถิยํ วิหรนฺเต อณฺตโร พุราหุมนฺโณ สวตฺถิยา
เขตวนสุส จ อนฺตเร อจิรวตฺนทีตีเร ยวํ วปีสุสามีติ เขตฺตํ
กสฺติ ๑ ภควา ภิกฺขุสํฆปริวฺโต ปิณฺฑทาย ปวิสนฺโต ตํ
ทิสฺวา อวชฺเชนฺโต อทฺทส ตสฺส (๑) พุราหุมนฺสุส ยวา
วินฺสฺสิสุสนฺตีติฯ ปฺน อุปฺนิสฺสยสมฺปตฺตี อวชฺเชนฺโต จสฺส
โสตาปตฺติผลสฺส อุปฺนิสฺสยํ อทฺทส ๑ กทา ปาปฺญเณยฺยาคิ
อวชฺเชนฺโต จ (๒) สสฺเส วินฺญฺเจ โสกาภิกฺขุโต ฌมฺมเทสนํ สุตฺวาติ
อทฺทส ๑ ตโต จินฺเตสิ สจําหํ ตทา เอว พุราหุมนํ
อุปฺสงฺกมฺิสฺสามิฯ น เม โอวาทํ โสตพฺพิ มณฺเฑสิสุสฺติฯ นานารุจิกา
หิ พุราหุมนฺฯ หนฺท นํ อิตฺโต ปภฺตฺติเยว สงฺกณฺหามิฯ
เอวํ มยฺ มุทฺจิตฺโต หุตฺวา ตทา โอวาทํ โสสุสฺตีติ พุราหุมนํ
อุปฺสงฺกมิตฺวา อหํ กิ พุราหุมนํ กโรสีติฯ พุราหุมนฺโณ เอวํ
อุจฺจํกฺลิตฺโน สมฺโณ โคตโม มยา สทฺธิ ปภฺสิสนฺถารํ กโรตีติ
ตาวตเกเนว ภควติ ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา เขตฺตํ โภ โคตม
กสามิ ยวํ วปีสุสามีติ อหํ ๑ อถ สาริปฺพุตฺตเถโร จินฺเตสิ
๑. ม. ย. อสฺส ๑ ๒. ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ 22 กามสุตตวณณา หน้า 467

ภควา พุราหุมนเณ สทุธิ ปฐิสนุถาริ อกาสิฯ น จ อเหตุ (๑)
อปปัจจยา ตถาคตา เอวิ กโรนุติฯ หนุทาหุมปิ เตน สทุธิ
ปฐิสนุถาริ กโรมีติ พุราหุมนิ อุตสงกมิตฺวา ตเถว ปฐิ-
สนุถารมกาสิฯ เอวิ มหาโมคคัลลานตเถโร เสสา จ อสีติ
มหาสาวกาฯ พุราหุมนิ อตีว อตตมโน อโหสิฯ อถ ภควา
สมปชชมานะปิ สสุเส เอกทิวสิ กตภตตกจิโจ สาวตฺถิติโต
เชตวันิ คจฺจนฺโต มคฺคา โอกกมฺม พุราหุมนสฺส สนฺติกิ
คณฺตฺวา อาห สฺนุทฺริ เต พุราหุมนิ ยวกฺเขตตฺนฺติฯ เอวิ
โก โคตม สฺนุทฺริ สเจ สมปชชิสฺสตีฯ ตุมฺหากมฺปิ สํวิภาคิ
กริสฺสามิตีฯ อตฺสฺส จตฺมาสจฺเจน ยวา นิปฺพชฺชิสฺสฯ ตสฺส
อชฺช วา เสว วา ลายิสฺสามิตี อุตฺสฺสกิ กุรฺมานสฺเสว มหาเมโข
อญฺจหิตฺวา สพฺพรตฺตี วสฺสตีฯ อจิรวตี นที สฺปุรา อาคณฺตฺวา
สพฺพิ ยว วหิฯ พุราหุมนิ สพฺพรตฺตี อนตฺตมโน หุตฺวา
ปภาเต นทีตฺริ คโต สพฺพิ สสฺสวิปตฺตี ทิสฺวา วินฺญฺโอมฺหิฯ กถิทานิ
ชีวิสฺสามิตี พลวโสภิ อุตฺปาเทสิฯ ภควาปิ ตเมว รตฺตี
ปจฺจสสมเย พุทฺธจฺจฺขุนา โลกิ โวลเณฺนโต อชฺช พุราหุมนสฺส
ธมฺมเทสนากาโลติ ญตฺวา ภิกฺขาจาวตฺเตน สาวตฺถิ ปวิสิตฺวา
พุราหุมนสฺส ฆรทฺวารเ อญฺจาสิฯ พุราหุมนิ ภควนฺติ ทิสฺวา
โสกาภิกฺกิตฺติ มํ อุตฺสาเสตฺถกาโม สมโน โคตโม อากโตติ

๑. ม. อเหตุฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณฺณนา หน้า 468

จินฺเตตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา ภควนฺตํ
นิสีทาเปสี ฯ ภควา ชานนฺโตว พุราหุณฺณํ ปุจฺฉิ กิํ พุราหุณฺณ
ปทฺฐจฺจิตฺโต วิหาสีติ ฯ อาม โภ โคตม สพฺพิ เม ยวกฺเขตฺตํ
อุทเกน วุพฺพหฺนฺติ ฯ อถ ภควา น พุราหุณฺณ วิปฺนฺเน โทมนสฺสํ
สมฺปนฺเน จ โสมนสฺสํ กาทพฺพิ ฯ กามา หิ นาม สมฺปชฺชนฺติปิ
วิปชฺชนฺติปิตี วตฺวา ตสฺส พุราหุณฺณสฺส สປาัย ญตฺวา
ธมฺมเทสฺนาวเสน อิมํ สุตฺตมภาสี ฯ ตตฺถ สงฺเขปฺโต ปทตฺถ-
สมฺปนฺนธมฺมตฺตเมว วณฺณยิสฺสาม ฯ วิตุถาโร ปน นินฺทเทเส (๑)
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ฯ ยถา จ อิมสฺมี สุตฺเตฯ เอวํ อิตฺ
ปรี สพฺพสฺสฺสฺสฺส ฯ

ตตฺถ กามนฺติ มนาปิยฺรฺฐปาทีเตฏฺฐมกธมฺมสงฺขาตํ วตฺถุกามํ ฯ
กามยฺมานสฺสาติ อิจฺจฺมานสฺส ฯ ตสฺส เจ ตํ สมฺมิชฺชตีติ
ตสฺส กามยฺมานสฺส สตฺตสฺส ตํ กามสงฺขาตํ วตฺถุ สมฺมิชฺชติ
เจฯ สเจ โส ตํ ลภตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ อทฺฐาปีติมโน
โหตีติ เอกํสํ ตฺถจฺจิตฺโต โหติ ฯ ลทฺฐาติ ลภิตฺวา ฯ มจฺโจติ
สตฺโต ฯ ยทิจฺจตีติ ยํ อิจฺจติ ฯ ตสฺส เจ กามยฺมานสฺสาติ ตสฺส
ปุกฺคตสฺส กาม อิจฺจฺมานสฺสฯ กามเนน วา อายายฺมานสฺส ฯ (๒)
ฉนฺนทชาตสฺสาติ ชาตตณฺหสฺส ฯ ชนฺตฺโนติ สตฺตสฺส ฯ เต กามา
ปรีหายนฺตีติ เต กามา ปรีหายนฺติ เจ ฯ สลฺลวิทฺโฐว รฺฐปตีติ
๑. ขุ. มหา. ๒๕/๑/๑ ฯ ๒. ม. ยายฺมานสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 กามสุตตวณณา หน้า 469

อถ อโยมยาทีนา สลฺเลน วิทุโร วีย วิลียติ ฯ (๑)

ตติยกาลาย สงฺเขปตฺโต โย ปน อิม กาม ตตถ
ฉนฺทราควิกขมฺภเนน วา สมฺมุจฺเจเทน วา อตฺตโน ปาเทน
สปรสฺส สิริ วีย ปรีวชฺเชติฯ โส ภิกฺขุ สพฺพโลกํ วิสริตฺวา
จิตฺตฺตา โลเก วิสตฺติกาสงฺขาตํ ตณฺหํ สโต หุตฺวา
สมตฺตวตฺตตีติ ฯ

ตโต ปรี ปน ทสฺสิตกาลานมอัย (๒) สงฺเขปตฺโต โย เอวํ
ยวฺกเขตฺตาทิ (๓) เขตฺตํ วา ฆรรวตฺตาทิ วตฺถุ วา กหาปณสงฺขาตํ
หิรณฺณํ วา โคอสุสฺสเกทํ ควาสฺสํ วา อิตฺถิสลฺลณฺณิกา ถิโย
ฉาติพนฺชวาทิ พนฺช วา อณฺเณ วา มนาปิยรฺูปาที ปฺุถุ กาม
อนฺนุชฺฉมฺติฯ ตํ ปฺุคฺคํ อพฺลสงฺขาตา กิเลสา พลียนฺติ สหนฺติ
มทฺทนฺติฯ สทฺธาพลาทีวิรเหเน วา อพฺลํ ตํ ปฺุคฺคํ อพฺลา
กิเลสา พลียนฺติฯ อพฺลตฺตฺตา พลียนฺตีติ อตฺโต ฯ อถ ตํ กามกิทฺธิ
กาม รกฺขนฺตํ ปรีเยสนฺตณฺจ สีหาทโย จ ปากฺกฺวปรีสุสฺยา
กายทฺวจริตาทโย จ อปากฺกฺวปรีสุสฺยา มทฺทนฺติฯ ตโต
อปากฺกฺวปรีสุสฺเยหิ อภิกฺกฺตํ ตํ ปฺุคฺคํ ชาติอาทิตฺถุขํ ภินฺนนาवं
อฺุทกํ วีย อนฺเวติ ฯ ตสฺมา กายคตาสติอาทิตฺถาวนาถ ชนฺตฺ สทา
สโต หุตฺวา วิกขมฺภนสมฺมุจฺเจทวเสน รฺูปาทีสุ วตฺถุกาเมสุ
๑. ม. ปีฬียติ ฯ ๒. ม. ตโต ปราสํ ติสฺสนฺนํ คาลานํ อัย ฯ
๓. ม. ตโต ปารนํ ติสฺสนฺนํ คาลานํ อัย ฯ ๓. ม. สาลิกฺเขตฺตฺตาทิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺควณณา หน้า 470

สพฺพปการมปี กิเลสคามํ ปรีวชฺเชนฺโต กามานี ปรีวชฺชเย ฯ
เอวํ เต กามे ปหาย ตปฺปหานกรมกฺเคเนว จตฺตพฺพิธมปี
ตเร โอนํ ตเรยฺย ตริคฺคํ สกฺกฺกณฺเยยฺย ฯ ตโต ยถา ปรีโส
อุทกกรฺกํ นาวํ สีตฺวา ลหุกาย นาวาย อปฺปกสิเรนฺว
ปารคฺค ภาเวยฺย ฯ ปารี คจฺจเยยฺย ฯ เอวเมว อตฺตภาวนาวํ
กิเลสฺสทกกรฺกํ สีตฺจิตฺวา(๑) ลหุเกน อตฺตภาเวน ปารคฺค ภาเวยฺย ฯ
สพฺพธมฺมปารี นิพฺพานํ คโต ภาเวยฺย ฯ อรหตฺตปฺปตฺติยา
คจฺจเยยฺย จ ฯ อนฺุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพาตฺติ ฯ (๒)
อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺฐเปตี ฯ

เทสนาปรีโยसाने पुराहुमिणे ज पुराहुमिणि ज
โสตปาตฺตฺติสฺสเล ปตฺติฏฺฐหีสุตฺติ ฯ

ปรมตฺตโชติกาขุทฺทกกฺกถาย

กามสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. สีตฺวา ฯ ๒. สී. ยฺ. ปรีนิพฺพานนาตี ฯ

คฺหภูจกสุตตวณณา

สตฺโต กุหายนฺติ กุหภูจกสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ ภควติ
กิริ สวตฺถิยํ วิหรนฺเต อายสฺมา ปิณฺโฑลภารทฺวาโช
โกสมฺพิยํ กงฺคาตีเร อวภูฏกัณฺาม(๑) อุเทนสฺส (๒) อุยฺยานํฯ ตตฺถ
อคมฺมาสิ สิตฺเต ปเทเส ทิวาวิหารํ นิสิตฺตกาโม ฯ อลฺลททาปี
จายํ กจฺจเตว ตตฺถ ปุพฺพาเสวเนน ยถา กวมฺปตฺติเถโร
ตาวตีสกวนฺนฺติ วุตฺตณฺยเมตํ วงฺกีสฺสุตฺตวณฺณนํฯ โส ตตฺถ
กงฺคาตีเร สิตฺเต รุกฺขมฺมูเล สฺมาปตฺติ อฺปฺเปตฺวา ทิวาวิหารํ
นิสิตฺติ ฯ ราชานํ โข อุเทโน (๓) ตํทิวสฺสเยว อุยฺยานกัฟิถํ กนฺตฺวา
พหุเทว ทิวสภานํ นจฺจกิตฺตาทีหิ อุยฺยานे กัฟิถฺวา ปานมทฺมตฺโต
เอกิสฺสา อิตฺถิยา องฺเก สีสํ กตฺวา สยิ ฯ เสสิตฺถิโย สตฺโต
ราชานํ อุฏฺฐหิตฺวา อุยฺยานे ปุพฺผผลาทินิ กณฺหนฺติ โย เถโร
ทิสฺวา หิโรตฺตปฺปํ อุปฺภูจจาเปตฺวา มา สทฺทมกตฺถาติ อลฺลทมณฺณํ
นิวาเรตฺวา อฺปฺปสทฺทา อุปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เถโร
สมฺปริวาเรตฺวา นิสิตฺตํฯ เถโร สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐาย ตาสํ
ธมฺมํ เทเสสิฯ ตา ตฺถุจฺจา สาธฺ สุสาธฺติ วตฺวา สฺวณฺนฺติ ฯ

รณฺโณ สีสํ องฺเคนาทาย นิสินฺนิตฺถิ อีมา มํ โอหาย
กัฟิณฺตฺติ ตาสฺ อิสฺสาปกตา อูรฺุ จาเลตฺวา ราชานํ ปโปเชสิฯ
ราชา ปฏฺิพฺพชฺฉิตฺวา อิตฺถาการํ อฺปฺสสนฺโต กุหิ อีมา

๑. สี. กงฺคาภูเพ อุทกวนํ ฯ ย. อุทกวนํ นาม ฯ

๒. ม. อุเตนสฺส ฯ ๓. ม. อุเตโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อุจจกถาควณณา หน้า 472

วสฺลียติ ฯ สา อาห ตฺเมหสุ อพฺหุกตา สมณํ รมยิสฺสามาติ
คตาคี ฯ โส กุฑฺโธ (๑) เถราภิมุโข อคฺมาสิ ฯ ตา อิตฺถิโย
ราชานํ ทิสฺวา เอกจฺจา อุจฺจหีสฺสุ ฯ เอกจฺจา มหาราช
ปฺพชิตฺตสฺส สนฺตึเก ฐมฺมํ สฺสามาติ น อุจฺจหีสฺสุ ฯ โส
ตาสฺ (๒) ภิชฺโยโส มตฺตตาย กุฑฺโธ เถโร อวณฺทิตฺตวาว กิมตฺถํ
อากตฺตีสฺสึติ อาห ฯ วิเวกตฺถํ มหาราชาคี ฯ โส วิเวกตฺถาย
อากตฺโต เอวํ อิตฺถาคารปฺริวฺโต นิสฺสึทฺตีสฺสึติ วตฺวา ตว วิเวกํ
กเถหิตฺติ อาห ฯ เถโร วิสารทฺโถปี วิเวกตฺถาย นายํ
อณฺณตฺตกาโม ปุจฺจตฺตีสฺสึติ ตฺตฺตฺตํ อโหสิ ฯ ราชสา สเจ น กเถสิ ฯ
ตมฺพกิปฺลฺลิกเกหิ ตํ ขาทาเปสฺสามิตฺติ อณฺณตฺตรสฺมึ อโสกรุกฺเข
ตมฺพกิปฺลฺลิกปฺปฺภูํ คณฺหนฺโต อตฺตโนว อุปฺริ วิกิริ ฯ โส สรฺริ
ปฺป
ปฺป
สจายํ ราชสา มยิ อปฺรชฺชเมยฺย ฯ อปายาภิมุโข ภเวยฺยาคี ตํ
อนุกมฺปมาโน อิทฺธิยา อากาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา คตฺโต ฯ

ตา (๓) อิตฺถิโย อาหํสุ มหาราช อณฺณเเว ราชานो อิทฺธิ
ปฺพชิตํ ทิสฺวา ปฺป
อสาเทตฺตํ อารทฺโธ อโหสิ ฯ กุสวํสํ นาสฺเตตฺตํ อุจฺจิตฺตํ ฯ
โส อตฺตโน ทอสํ ญตฺวา หุตฺวา อุกฺขณฺนปาลํ ปุจฺจ
อณฺณมฺปิ ทิวสํ เถโร อิทฺธาจฺจตฺตีสฺสึติ ฯ อาม มหาราชาคี ฯ

๑. ม. กุฑฺโธ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒. ม. ยฺ. เตน ฯ

๓. ม. ยฺ. ตฺโต ฯ

*เล่มที่ 22 กุหฏจกสุตตวณณา หน้า 473

เตน หียทา อากจฺจติฯ ตทา เม อโรเจยยาสิตีฯ โส
เอกทิวสํ เถเร อากเต อโรเจติฯ ราชายี เถร์ อุปสงฺกมิตฺวา
ปฺลยหํ ปุจฺจิตฺวา ปาเนหิ สรณํ คโต อโหสิฯ

ตมฺพกิปฺปลิกฺกปฺปฺญฺเณ อาสาทิตทิวเส ปน เถโร อากาเสน
คนฺตุวา ปฺน ปจฺวิยํ นิมฺมุขชิตฺวา ภควโต คนฺธกฺกุญฺญิ อุมฺมุขชิตฺวา
ภควายี โข ทกฺขิเณน ปสฺเสน สโต สมฺปชาโน สีหเสยฺย
กปฺปยมาโน เถร์ ทิสฺวา ก็ ภารทฺวาช อกาเลช อากโตสิตีฯ
เถโร อาม ภควติ วตฺวา สพฺพนฺตํ ปวตฺตี อโรเจติฯ
ตํ สุตฺวา ภควา ก็ กริสฺสติ ตสฺส วิเวกถา กาม-
คุณฺทิตฺตสฺสชาติ วตฺวา ทกฺขิเณน ปสฺเสน นิปฺนฺโน เอเว เเธรสฺส
ชมฺมเทสนตฺถํ อิมํ สุตฺตํ อภาสิฯ

ตตฺถ สตฺโตติ ลลฺโลเกฯ กุหายนฺติ กายเยฯ กายโย หิ
ราคาทินํ วาลานํ วสโนกาสโต กุหาติ วุจฺจติฯ พฺหุณาภินฺนฺโนติ
พฺหุณา รากาทิกิเลสชาเลน อภิจฺจนฺโนฯ เอเตน อชฺฉตฺตพฺพนฺธํ
วุตฺตํฯ ติฏฺฐนฺติ รากาทิวเสน ติฏฺฐนฺโตฯ นโรติ สตฺโตฯ
โมहनฺสฺมี ปคาโพหติ โมहनํ วุจฺจนฺติ กามคฺคณาฯ เอตฺถ
หิ เทวมนุสฺสา มฺยฺहनฺติฯ เตสฺ อชฺโฆคาโพห หุตฺวาฯ
เอเตน พหิทฺธาพฺพนฺธํ วุตฺตํฯ พุเร วิเวกา หิ ตถาวโร
โสติ โส ตถารูโป นโร ติวิชาปี กายวิเวกาทิกา วิเวกา
พุเร อนาสนฺเนฯ ก็การณาฯ กามา หิ โลเก น หิ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณฺณา หน้า 474

สุปฺปหยาฯ ยสฺมา โลก กามา สุปฺปหยา น โหนฺตีติ
วุตฺตํ โหติ ฯ

เอวํ ปจฺจกถาย ทูเร วิเวกา ตถาวิชฺโ โสติ (๑)
สาเรตฺวา ปฺน ตถาวิชานํ สุตฺตานํ ฌมฺมตํ อาวิกโรนฺโต
อิจฺฉานิทานาติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ อิจฺฉานิทานาติ ตณฺหาเหตุกาฯ ภวสาตพฺพฐาติ (๒)
สุขเวทนาทิมฺหิ ภวสาเต พฺพฐาฯ เต ทฺวปฺปมฺลฺลจาติ เต
ภวสาตวตฺตฺถฺกฺตา ฌมฺมาฯ เต วา ตตฺถ พฺพฐา อิจฺฉานิทานา
สตุตา ทฺวปฺปมฺลฺลจาฯ น หิ อณฺณมฺภฺกฺขาติ อณฺเณน จ
มฺโหเจตฺตํ น สกฺโกนฺตีฯ การณฺวจฺนํ วา เอตฺตํ เต สตุตา
ทฺวปฺปมฺลฺลจาฯ กสฺมาฯ ยสฺมา อณฺเณน มฺโหเจตฺตฺวา น โหนฺตีติ ฯ
ยถิ ปน มฺลฺลเจยฺยฯ สเกน ถาเมน มฺลฺลเจยฺยฺยฺนฺติ อยฺมสฺส
อตุโลฯ ปจฺจมา ปฺเร วาปี อเปกฺขมานาติ อนาคเต วา
อตีเต วา กามे อเปกฺขมานาฯ อิมेว กามे ปฺริเมว ชปฺปนฺติ
อิมे วา ปจฺจูปฺปนฺเน กามे ปฺริเม วา ทฺวิเชปี อตีตानาคเต
พลวตฺตฺถฺกฺตาฯ อิมสฺสจ ทฺวินฺนํ ปทานํ เต
ทฺวปฺปมฺลฺลจา น หิ อณฺณมฺภฺกฺขาติ อิมินา สห สมฺพนฺโ
เวทิตฺตฺวา อิตฺรธา อเปกฺขมานา ชปฺปํ กิ กโรนฺตี กิ
วา กตาติ น ปญฺญาเยยฺยฺยํ ฯ

๑. ม. ย. ทูเร วิเวกา ตถาวิชฺโติ ฯ ๒. ม. ย. ภวสาตพฺพฐาติ ฯ

*เล่มที่ 22 กุหภูจกถาสุตตวณณา หน้า 475

เอวํ ปจฺมคาลาย ทูเร วิเวกา หิ (๑) ตถาวิชฺติ สาเชตฺวา
ทฺติยคาลาย จ ตถาวิชานํ สุตตานิ ชมฺมตํ อวิกฺตฺวา อิทานิ เนลํ
ปาปกมฺมกรณํ อวิกโรนฺโต กามเสฺว กิฑฺธาติ คาลมาห ฯ

ตสฺสสฺสโต เต สุตฺตา กามเสฺว ปรีโภคตฺนฺหยา กิฑฺธา
ปรีเยสนาทิมฺนุยฺยตฺตตฺตา ปสฺสตา สมฺโมหมาปฺนฺนตฺตา ปมฺพฺหา
อวคฺมฺนตฺยา มจฺจฺริตฺยา พุฑฺธาทีนํ วจฺนํ อนาทิยนตฺยา จ
อวทานิยา ฯ กายวิสมาทิมฺหิ วิสเม นิวิญฺจา อนฺตกาเล
มรณทฺกฺขุปฺนิตา กิสุ กวิสฺสาม อิตฺ จุตฺตาเสติ ปรีเทวยนฺตีติ ฯ
ยสฺมา เอตเทว ฯ ตสฺมา หิ ลิกฺเขถ ฯเปฯ มาหุ ธีรฺาติ ฯ

ตตฺถ ลิกฺเขถาติ ติสฺโส ลิกฺขา อาปฺชฺเชยฺย ฯ อิเชวาติ
อิมสฺมีเยว สาสเน ฯ เสสมฺมตฺตานตฺถเมว ฯ

อิทานิ เย ตถา น กโรนฺติ ฯ เตลํ พุยฺสนปฺปตฺตี
ทสฺเสนฺโต ปสฺสามิติ คาลมาห ฯ

ตตฺถ ปสฺสามิติ มํสจฺกฺขุอาทึหิ เปกฺขามิ ฯ โลเกติ
อปายาทิมฺหิ ฯ ปรีผนฺทฺมานนฺติ อิตฺ จิตฺ จ ผนฺทฺมานํ ฯ
ปชฺ อิมฺนฺติ อิมํ สุตฺตกาเย ตฺนฺหาคตฺนฺติ ตฺนฺหาเย คตฺ
อภิกฺกฺตฺ ฯ นิปาติตฺนฺติ อธิปฺปาโย ฯ ภเวสุติ กามภวาทิสฺสุ ฯ
หีนา นราติ หีนกมฺมฺนฺตา นรา ฯ มจฺจฺมฺเข ลปฺนฺตีติ อนฺตกาเล
สมฺปตฺเต มรณมฺเข ปรีเทวยนฺติ ฯ อวิตตฺตฺนฺหาเสติ อวิกตตฺนฺหา ฯ
๑. ม. ย. หิสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกถวณณา หน้า 476

ภวาทเวสฺสูติ กามภวาทิสฺสุ ฯ อถ วา ภวาทเวสฺสูติ ภวาทเวสฺสุ ฯ

ปฺนปฺนภเวสฺสูติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อิทานิ ยสฺมา อวิตตณฺหา เอวํ ผนฺทนต์ิ จ ลปฺนติ

จฯ ตสฺมา ตณฺหาวิเนยฺ สมากเปณฺโต มมายิเตติ คากมาห ฯ

ตตฺถ มมายิเตติ ตณฺหาทิกฺกุจิมตฺเตหิ มมนฺติ ปฺริคฺคหิเต

วตฺตฺสูมฺมิ ฯ ปสฺสเถว โสตาเร อาลปฺนฺโต อาห ฯ เอตมฺปีติ

เอตมฺปี อาทินฺวํ ฯ เสถํ ปากฺกเมว ฯ

เอวเมตฺถ ปจฺมคากาย อสฺสาทํฯ ตโต ปฺราหิ จตฺถิ

อาทินฺวณฺจ ทสฺเสตฺวา อิทานิ สอฺปายํ นิสฺสรณํ นิสฺสรณานิถํ

จ ทสฺเสตฺตฯ สพฺพาทิ วาเอตาทิ กามานํ อาทินฺวํ โอการิ

สงฺกิลเสณฺจ ทสฺเสตฺวา อิทานิ เนกขมฺเม อานิถํ ทสฺเสตฺถุ

อุโภสุ อนฺเตสฺสูติ คากาทฺวยามาห ฯ

ตตฺถ อุโภสุ อนฺเตสฺสูติ ผสฺสผสฺสสมฺมทฺยาทิสฺสุ ทฺวีสุ

ปฺริจฺเฉทฺเตสุ ฯ วิเนยฺย ฉนฺทนต์ิ ฉนฺทฺรคํ วิเนตฺวา ฯ ผสฺสํ

ปฺริณฺวายาติ จกฺขุสมฺผสฺสาทิผสฺสํฯ ผสฺसानุสาเรณ วา [๑]

ตํสมฺปยุตฺเต สพฺเพปิ อรูปฺชมฺเมฯ เตถํ วตฺตฺวารารมฺมณฺวเสน

รูปฺชมฺเม จาติ สกฺลมฺปี นามรูปํ ตีหิ ปฺริณฺวาทิ ปฺริชานิตฺวา ฯ

อนานุกิฑฺโชติ รูปาทิสฺสุ สพฺพชมฺเมสุ น อนุกิฑฺโช ฯ (๒) ยทตฺตครหิ

ตทกฺกพฺพมาโนติ ยํ อตฺตนา ครหติฯ ตํ อุกฺกพฺพมาโน ฯ (๓)

๑. ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อติฑฺโช ฯ

๓. ม. อุกฺกมาโน ฯ

*เล่มที่ 22 กุหฏฐกสุตตวณณา หน้า 477

น ลิมปตี ทิฏฐสุเตสุ ธีโรติ โส เอวรูปโป ฐิติมปโน ธีโร
ทิฏฐเสสุ จ สุตเตสุ จ ฐมเมสุ ทูวินัน เถปานัง เอเคนปี เถเปน
น ลิปปตีฯ อากาสมิว นิรุปลิตโต อจจนุตโวัตทานปฺปตฺโต โหติ ฯ
สยลัน ปริยญาตี คากาย ปน อัย สงฺเขปตฺโต น
เกวลญจ ภสฺสเมวฯ อปีจ โข ปน กามสยญาตีเกทํ สยลมฺปิฯ
สยญานุสาเรน วา ปุพฺเพ วุตตนเยเนว นามรูปํ ตีหิ
ปริยญาตี ปริชานิตฺวา อิมาย ปฏฺฐิพทาย จตฺตฺตฺพิชฺมปี วิตเรยฺย
โอมฺฯ ตโต โส ตินฺโนโฆ ตณฺหาทิฏฺฐิปริภุคฺเคสุ ตณฺหา-
ทิฏฺฐิเลปฺปฺพานน โนปลิตฺโต (๑) ฆีณาสมฺมุณี รากาติสลฺลानัน
อพฺพุพฺพหตฺตา อพฺพุพฺพหสลฺโล สติเวปฺพลฺลปฺตฺติยา (๒) อปฺปมตฺโต จริฯ
ปุพฺพภาเค วา อปฺปมตฺโต จริ เตน อปฺปมาทจาเรน
อพฺพุพฺพหสลฺโล หุตฺวา สกปรตฺตภาวาตีเกทํ นาสีสตี โลกมิม
ปรี จฯ อญฺญทตฺถุ จริมจิตฺตนิโรธา นิรุปาทาโน ชาตเวโท(๓)
ปรินิพฺพาศิตี อรหตฺตนิญฺเณน เทสนัน นิญฺจาเปตี ฐมฺม-
เนตฺติญฺจปนเมว กโรนฺโตฯ อุตฺตริ อิมาย เทสนาย มคฺคํ วา ผลัน
วา น อุปฺปาเทสิ ฆีณาสวสฺส เทสิตตฺตาตี ฯ

ปรมุตถโชติกา ขุททกนิกาย

กุหฏฐกสุตตวณณา นิฏฐิตา ฯ

๑. ม. โนปลิตฺโต ฯ ๒. ม. สติเวปฺพลฺลปฺตฺติยา ฯ

๓.ม. ชาตเวโท ฯ

*เล่มที่ 22 กุกกฐกสุตตวณฺณนา หน้า 479

เวทิตพฺพํ ฯ

ภควา ตํ ทิวสํ ปจฺจุสสมเย พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวโลเกนฺโตว
ติตฺถิยา อชฺช อยสํ อุปฺปาเทสฺสนฺตํติ ฌตฺวา เตสํ สทฺทหิตฺวา
มาทิสฺเส จิตฺตํ ปโกเปตฺวา มหาชโน อปายาภิมฺโข มา อโหสิตํ
คณฺชกฺกฺกิทฺวารํ ปิทฺทิตฺวา อนฺโตคณฺชกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ปิตฺทิตฺวา ปาวิสิ ฯ กิกฺขุ ปน ทฺวารํ ปิทฺทิตํ ทิสฺวา
ปฺพพฺสทิสฺเมว ปวิสฺสิสุ ฯ มนฺุสฺสา กิกฺขุ ทิสฺวา นานปฺปกาเรหิ
อกฺโกสิสุ ฯ อถ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ตํ ปวตฺตี
อาโรเจตฺวา ติตฺถิเยหิ ฆนฺเต มหาอยโส อุปฺปาทิตฺวา น
สกฺกา อิชฺ วสิตตฺวา วิปฺโล ชมฺพุทฺธิโป ฯ อณฺฺตฺร กจฺจมาติ
อาห ฯ ตตฺราปี (๑) อยเส อุกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
อณฺฺนํ นคฺรํ ภควาติ ฯ อถ ภควา อากเมหิ อานนฺทฯ
สฺตฺตฺวาหเมวายํ สทฺโท ภวิสฺสตี ฯ สฺตฺตฺวาหจฺเยน เยหิ อยโส
กโต ฯ โส (๒) เตสํเยว อุปริ ปตฺติสฺสตีติ วตฺวา อานนฺทตฺเถรสฺส
ชฺมมเทสฺนคฺคํ วทนฺติ เวติ อิมํ คาคํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ วทนฺตีติ ภควนฺตํ กิกฺขุสํมญฺจ อุปวทนฺติ ฯ
ทฺฐจฺมนาปี เอเก อโถปี เว สจฺจมนฺาติ เอกจฺเจ ทฺฐจฺจิตฺตาฯ
เอกจฺเจ ตถสฺสณฺิโนปี หุตฺวาฯ ติตฺถิยา ทฺฐจฺจิตฺตาฯ เย เตสํ
วณฺํ สุตฺวา สทฺทหิตฺวา เต สจฺจมนฺาติ อธิปฺปาโย ฯ วาทญฺจ
๑. ม. ตตฺถปี ฯ ๒. ม. ย. อัย ปาโร นคฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺวณณา หน้า 480

ชาตฺนฺติ เอวํ (๑) อกฺโกสฺวาทํ อุปฺปนฺนํ ฯ มฺนิ โน อุเปตฺติ อการกตฺย

จ อกฺุปฺนตฺย จ พุทฺธมฺนิ น อุเปติ ฯ ตสฺมา มฺนิ นตฺถิ

ชิลฺโล กุหิณฺจฺจิตฺติ เตน การณฺน อยฺม มฺนิ ราคาทิจิลฺเลหิ นตฺถิ

ชิลฺโล กุหิณฺจฺจิตฺติ เวทิตฺตฺวโป ฯ

อิมฺลฺจ คาลํ วตฺวา ภควา อานนฺทตฺถเรโร ปุจฺฉิ เอวํ

ขขเสตฺวา วมฺเภตฺวา วุจฺจมาณา ภิกฺขุ อานนฺท กิ วทฺนฺตฺติ ฯ

น กิณฺจิ ภควาติ ฯ น อานนฺท อหํ สีลฺวาติ สพฺพตฺถ

ตฺถฺหิ ภวิตฺตฺว ฯ โลเก หิ นาภาสฺมานํ ชานนฺติ มิสฺสํ พาเลหิ

ปณฺฑิตฺนฺติ(๒) วตฺวา ภิกฺขุ อานนฺท เต มนุสฺเส เอวํ ปฏฺิโจเทนฺตฺติ

ธมฺมเทสนตฺถาย อฏฺฐวาที นิริยํ อุเปตฺติ อิมํ คาถมภาสิ ฯ

เถโร ตํ อุกฺกเหตฺวา ภิกฺขุ อาห มนุสฺสา ตฺเมหฺหิ อิมาย

กาถาย ปฏฺิโจเทตฺตฺวาติ ฯ ภิกฺขุ ตถา อํสุ ฯ ปณฺฑิตา

มนุสฺสา ตฺถฺหิ อเหตุํ ฯ ราชาปิ ราชฺปริเส สพฺพโต เปเสตฺวา

เยสํ ชุตฺตानํ ลณฺจํ ทตฺวา ติตฺถิยา ตํ มาราเปสฺส ฯ เต

คเหตฺวา นิกฺกยฺห ตํ ปวตฺตี ฉตฺวา ติตฺถิเย ปริภาสิ ฯ

มนุสฺสาปิ ติตฺถิเย ทิสฺวา เลทฺทฺทฺนา หนฺนฺติ ฯ ปัสฺสนา โอิกิรฺนฺติ

ภควโต อยฺสํ อุปฺปาเทสนฺติ ฯ อานนฺทตฺถเรโร ตํ ทิสฺวา

ภควโต อาโรเจสิ ฯ ภควา เถรสฺส อิมํ คาถมภาสิ สกณฺหิ-

ทิกฺขี ฯ เป ฯ วทฺยยาติ ฯ

๑. ม. ย. เอตํ ฯ ๒. อ. จ. จตฺก. ๒๑/๔๘/๖๖ ฯ

*เล่มที่ 22 ภูจกถาสุตตวณณา หน้า 481

ตสฺสตุโธ ยายิ ทธิจฺจิ ติตฺถิยชนสฺส สุนฺทริ มาเรตฺวา
สมณานํ สกฺยปฺตฺติยานํ อวณฺณํ ปกาเสตฺวา เอเตนฺอุปายเณ
ลทฺฐสฺสกาโร สาทิยิสฺสามาติฯ โส ตํ ทธิจฺจिํ กถิ อติกฺกเมยฺยฯ
อถ โข โส อยฺโส ตเมว ติตฺถิยชนํ ปจฺจาคโต ตํ ทธิจฺจิํ
อจฺเจตฺตุ อสฺสโกณฺตํฯ โย วา ยสฺส ตาทิ(๑) โสปี สกํ ทธิจฺจิํ
กถมจฺจเยยฺย เตน ทธิจฺจิจฺจนฺเทน อนฺนํโต ตาย จ ทธิจฺจิริจฺยา
นิวิฏฺฐาฯ อปิจ โข ปน สยิ สมตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโน อตฺตนาเว
ปรีปฺพณานิ ตานิ ทธิจฺจิกตานิ กโรนฺโต ยถา ชาเนยฺยฯ ตเถว
วเทยฺยชาติ ฯ

อถ ราชฯ สตฺตาทจฺจเณ ตํ กุณฺปี จฺจทฺทาเปตฺวา
สาชนฺุหสมยิ วิหาริ กนฺตฺวา ภกฺวณฺตํ อภิเวทเทตฺวา อาห
นนฺุ ภนฺเต อีทิสฺเส อยฺเส อฺปฺปนฺเน มยฺหมปิ อาโรเจตฺพุพิ
ลียาติฯ เอวํ วุตฺเต ภกฺวา น มหาราช อหิํ ลีลวา
กุณฺสมฺปนฺโนติ ปเรสํ อาโรเจตฺตุ อริยานํ ปติรฺูปนฺติ วตฺวา
ตสฺสา อฏฺฐปฺปตฺติยิ โย อตฺตโน ลีลวตานิติ อวเสสกาถาโย
อภาสิ ฯ

ตตฺถ ลีลวตานิติ ปาติโมกฺขาทีนํ ลีลานํ อารณฺญกาทีนํ
ฐตฺถกฺวตานิ จ อนานฺุปฺภูจฺจติ อปฺุจฺจติโตฯ ปาถาติ กเถสิ(๒) ฯ
อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุฯ โย อาตฺมมานํ สยเมว ปาวาติ
๑. ม. ย. สสฺสตาทิวาที ฯ ๒. ม. ย. ปาวาติ วทติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกวกวณณา หน้า 482

โย เอวั อุตตานิ สยเมว วทติฯ ตสฺส ตํ วาทํ อนริยธมฺโม
เอโสติ กุสลา เอวั กถนฺติ ฯ

สนฺโตติ รากาทิกิเลสวูปสมนโต (๑) สนฺโตฯ ตถา อภิ-
นิพฺพตฺโตฯ อติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโนติ อหฺมสมฺมิ
สีลสมฺปนฺโนติอาทินา นเยน อิติ สีเลสุ อกตฺถมาโนฯ
สีลนินิมิตฺตํ อตฺตฺตฺปนายิกํ วาจมภาสมาโนติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺตีติ ตสฺส ตํ อกตฺถนํ อริยธมฺโม
เอโสติ พุทฺธาทโย ขนฺธาทิกุสลา วทนฺติฯ ยสฺสฺสฺสทา
นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ยสฺส จินฺนํสวสฺส รากาทโย สตฺต
อฺสฺสทา กุหิณฺจิ โลเก นตฺถิฯ ตสฺส ตํ อกตฺถนํ อริยธมฺโม
เอโสติ เอวั กุสลา วทนฺตีติ สมฺพนฺโห ฯ

เอวั จินฺนํสวปฏิบัติ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ทิฏฺฐิจฺจิตฺกานํ
ติตฺถิยานํ ปฏิบัติ รมฺโห ทสฺเสนฺโต อาห ปกปฺปิตา
สงฺขตาติ ฯ

ตตฺถ ปกปฺปิตาติ ปริกปฺปิตาฯ สงฺขตาติ ปจฺจยาภิ-
สงฺขตาฯ ยสฺสชาติ ยสฺส กสฺสจฺจ ทิฏฺฐิจฺจิตฺกสฺสฯ ธมฺมาติ
ทิฏฺฐิโยฯ ปุรฺกขตาติ ปุโร ตถาฯ สนฺตีติ สํวิชฺชนฺติ ฯ
อวิวาทาติ อวิวาทาฯ ยทตฺตนิ ปสฺสตี อนินฺตํฯ ตนฺนินฺตฺสฺสโต
กฺุปฺปปฏิจฺจนฺตฺตฺนินฺติ ยสฺเสเต ทิฏฺฐิธมฺมา ปุรฺกขตา อวิวาทา
๑. ม. ย. รากาทิกิเลสวูปสมน ฯ

*เล่มที่ 22 ภูษกถาสุตตวณณนา หน้า 483

สนฺติฯ โส เอววิโร ยสฺมา อตฺตนิ ตสฺสา ทิฏฺฐิยา
ทิฏฺฐชฺมมิกถจ สกฺการาทีฯ สมฺปฺรายิกถจ คตฺวิเสสาทีอาณิสฺสํ
ปฺสฺสตีฯ ตสฺมา ตถจ อาณิสฺสํฯ ตถจ กุปฺปตฺยา จ ปฏฺิจจ-
สมฺปฺปนฺนตฺยา จ สมฺมุติสนฺติตฺยา จ กุปฺปปฏฺิจจสนฺติสงฺขาตํ
ทิฏฺฐี นิสฺสิโตว โหตีฯ โส ตนฺนนิสฺสิตตฺตา อตฺตํ วา อุกฺกํเสยฺย
ปเร วา วมฺเภยฺย อฏฺุเตหิปี कुณฺโทเสหิ ฯ เอวํ นิสฺสิเตน จ
ทิฏฺฐินิเวสา ฯเปฯ อาทียตี จ ชฺมมฺนติ ฯ

ตตฺถ ทิฏฺฐินิเวสาตี อิทฺสจจาภินิเวสสงฺขาตานิ ทิฏฺฐิ-
นิเวสฺวานิ ฯ น หิ สฺวาตีวตฺตาตี สฺเชน อตีวตฺติตพฺพา น
โหนตี ฯ ชฺมเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺกหิตฺตนิ ทฺวาสภูจิทิฏฺฐิชฺมเมสฺสุ
ตํ ตํ สมฺกุกฺกหิตํ อภินิวิฏฺฐํ ชฺมมํ นิจฺฉินิตฺวา ปวตฺตตฺตา
ทิฏฺฐินิเวสา น หิ สฺวาตีวตฺตาตี วุตฺตํ โหตีฯ ตสฺมา นโร
เตสฺสุ นิเวสเนสฺสุฯ นิสฺสตี(๑) อาทียตี จ ชฺมมฺนติ ยสฺมา น
หิ สฺวาตีวตฺตาฯ ตสฺมา นโร เตสฺสุเยว ทิฏฺฐินิเวสเนสฺสุ อชฺชีล-
โคสฺสีกุกฺกกรฺสฺสิลปญฺจาตปมฺรฺูปปาทอกุกฺกฏฺิกปฺปชานกณฺฎกาปสฺยาทีเกทํ
สตุถารชฺมมกฺขานคณาทีเกทถจ ตํ ตํ ชฺมมํ นิสฺสตี จ
อาทียตี จ ภชตี จ คณฺหาตี จ วณฺมกุกฺโก วีย ตํ ตํ
สาขนฺติ วุตฺตํ โหตีฯ เอวํ นิสฺสสนฺโต จ อาทียนฺโต จ
อนวฏฺฐิตจิตฺตตฺตา อสนฺเตหิปี कुณฺโทเสหิ อตฺตโน วา ปฺรสฺส
๑. ม. ย. นิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 484

ว ยสายสิ อูปปาเทยย ฯ

โย ปนายิ สพุพทิกฺกุจิกตาทิทอสฐนนาย ปณณาย
สมนฺนาคตตฺตา โชนฺฯ ตสฺส โชนฺสฺส หิ ฯเปฯ อนุปโย
โสฯ ก็ วุตฺตํ โหติฯ โชนฺมฺสมนฺนาคมา โชนฺสฺส
ฐตสพุพปาปสฺส อรหโต กตฺถจิจิ โลเก เตสุ เตสุ ภเวสุ
ปกปฺปิตา ทิกฺกุจि นตฺติฯ โส ตสฺสา ทิกฺกุจिया อภาเวนฯ ยาย
จ อตฺตนา กตฺติ ปาปกมฺมํ ปฏิจฺฉาเทนฺตา ติตฺถिया มายาย
มานเนน วา เอตํ อคตฺตี กจฺจนฺตฺติฯ ตมฺปิ มายิ จ มานํ
จ ปหาย โชนฺ ราคาทิทอสานํ เกน กจฺเจยฺยฯ ทิกฺกุจฺมเม
สมฺปฺราเย วา นิรยาทิสฺส คตฺติเวเสเสสุ เกน สงฺขํ กจฺเจยฺยฯ
อนุปโย โสฯ โส หิ ตณฺหาทิกฺกุจิจูปยานํ ทฺวินฺนํ อภาเวน
อนุปโยติ ฯ

โย วา ปน เตสํ ทฺวินฺนํ อภาเวน อูปโย โหติฯ โส
อูปโย หิ ฯเปฯ ทิกฺกุจิมิเชว สพุพนฺตฺติฯ

ตตฺถ อูปโยติ ตณฺหาทิกฺกุจินิสฺสโตฯ ฐมฺเมสุ อูปติ วาทนฺติ
รตฺโตติ วา ทฺภูจฺจติ วา เอวํ เตสุ เตสุ ฐมฺเมสุ อูปติ
วาทฺฯ อนุปยิ เกน กถิ วเทยฺยาติ ตณฺหาทิกฺกุจิปฺหานเนน
อนุปยิ จินฺนาสวํ เกน ราเคน วา โทเสน วา กถิ รตฺโตติ
วา ทฺภูจฺจติ วา วเทยฺยฯ เอวํ อนุปวาโทว (๑) โส ก็ ติตฺถिया
๑. ม. ย. อนุปวชฺโช จ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อุจจกถวณณา หน้า 486

อากจฺเจยฺยาสีติ วตฺวา พาราณสีเยว อคฺมาลี ฯ อถาปเรน
สมเยน โสปี วนจรโก จนฺทนสารี คเหตุวา ตสฺส ฆริ
อคฺมาลีฯ โส ตํ ทิสฺวา สพฺพํ ปฏฺฐิสฺสณฺดาริ กตฺวา สายนฺุหสมเย
จนฺทนสารี ปีสานเปตฺวา สมุคฺคํ ปุเรตฺวา กจฺฉ สมฺม
นฺุหายิตฺวา อากจฺจมาติ อตฺตโน ปุริเสน สทฺธิ นฺุหानติฏฺฐจฺ
เปเสตี ฯ เตน จ สมเยน พาราณสียิ อุตฺสโว โหติฯ อถ
พาราณสิวาติโน ปาโถว ทานํ ทตฺวา สายํ สุทฺทชฺวตฺตนิวตฺตา
มาลาคนฺุชาทีนํ คเหตุวา กสฺสปสฺส ภควโต มหาเจตียิ วนฺุทิตฺตุ
กจฺฉนฺุติ ฯ โส วนจรโก เต ทิสฺวา มหาชนโน กุหิ กจฺฉตฺตีติ ฯ
ปฺุจฺฉิ ฯ วิหาริ เจตियวนฺุทนตฺถายาติ จ สุตฺวา สยิ (๑) อคฺมาลี ฯ
ตตฺถ มนฺุสฺเส หริตฺถาลมโนสีลาทีหิ นานปฺุปการเณ (๒) เจตियปฺุชฺ (๓)
ปฺุชฺ กโรนฺุเต ทิสฺวา กิณฺุจจิ วิจิตฺตํ กาทฺตุ อชานนฺุโต ตํ จนฺุทนํ
คเหตุวา มหาเจตียเ สุวณฺุณฺุจกานํ อฺุปริ กํสฺปาติมตฺตํ
มณฺุทลํ อกาสิ ฯ อถ ตตฺถ สุริยฺุคฺคฺมณเวลายิ สุริยรสมฺุโย
อุจฺฉหิสุฯ โส ตํ ทิสฺวา ปสฺสีทิตฺวา(๔) ปตฺถนณฺุจ อกาสิ ยตฺถ
ยตฺถ นิพฺุพตฺตามิ (๕) อีทิสฺวา เม รสมฺุโย อฺุเร อุจฺฉนฺุตฺติติ ฯ
โส กาลิ กตฺวา ตาวตีเสสุ นิพฺุพตฺติฯ ตสฺส อฺุเร รสมฺุโย
อุจฺฉหิสุฯ จนฺุทมณฺุทลํ วยสฺส อฺุเร มณฺุทลํ วิโรจติฯ
๑. ม. สยมฺุปี ฯ ๒. ม. นานปฺุปการเหิ ฯ ๓. ม. เจตียเ ปฺุชฺ ฯ
๔. ม. ปสฺสีทิ ฯ ๕. ม. นิพฺุพตฺตามิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตทภูจกถาสุตตวณณา หน้า 487

จนฺทาโก เทวปฺตฺโตเตว จ นํ สลฺชานีสฺสุ ฯ

โส เอตาย (๑) สมปฺตฺติยา ฉสุ เทวโลเกสุ อนุโลม-
ปฺปฏิโลมโต เอกํ พุทฺธนฺตรํ เขเปตฺวา อมฺหากํ ภควติ อุปฺปนฺเน
สาวตฺถิยํ พุราหฺมณมหาสาตฺถุเล นิพฺพตฺติฯ ตเถวสุส (๒) จ อุเร
จนฺทมณฺฑลสทิสํ รสฺมิมณฺฑลํ อโหสิ ฯ นามกรณทิวเส จสฺส
มงฺคลํ กตฺวา พุราหฺมณา ตํ มณฺฑลํ ทิสฺวา ธนฺตฺตฺตฺต-
ลกฺขโณ ออํ กุมาโรติ วิมฺหิตา จนฺทาโกเตว นามํ อํกํสุ ฯ
ตํ วยปฺตฺตํ พุราหฺมณา คเหตุวา อลงฺกริตฺวา ปฏฺฐกณฺจุกํ (๓)
ปารุปาเปตฺวา รเถ อโรเปตฺวา มหาพุรฺหฺมา อยฺนติ
ปฺุเชตฺวา โย จนฺทาภํ ปสฺสติฯ โส ยสฺชนอาทีนํ ลภติสุสฺติ
สมฺปฺปฺรายญจ สกฺกํ กจฺจตีติ อุกฺโขเสนฺดา คามนิกมราชธานีสุ
อาหิณฺฑนฺติ คตฺตคฺคฺจฺจเน มนฺุสฺสา เอส กิร โภ จนฺทาโก
นามฯ โย เอตํ ปสฺสติฯ โส ยสฺชนสฺกคาทีนํ ลภติสุสฺตีติ
อุปฺรุปริ อากจฺจนฺติฯ สกฺลชฺมฺพุทีโป จลิฯ พุราหฺมณา
ตฺจฺจหตฺถกานํ อากตฺตานํ น ทสฺเสนฺติฯ สตํ วา สหสฺสํ วา
คเหตุวา อากตฺตานเมว ทสฺเสนฺติฯ เอวํ จนฺทาภํ คเหตุวา
อนฺุวิจฺรฺนตา พุราหฺมณา กเมน สาวตฺถิมนฺุปฺตฺตา ฯ

เตน จ สมเยน ภควา ปวตฺติตปวฺรชฺมจฺกโก อนุปฺพุเพน
สาวตฺถี อากนฺตฺวา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตฺวเน พุชฺชนหิตาย

๑. ม. ยู. ตาย ฯ ๒. ม. ตเถวสุส ฯ ๓. ม. ปฏฺฐกณฺจุกํ รตฺตคณฺจุกํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อุจจถากวณณา หน้า 488

ธมมံ เทเสนุโต ฯ อถ จนุทาโก สาวตถึ ปตฺวา
สมุทฺทปกฺขณฺตฺกฺขนฺที วิย อปากโณ อโหสิ ฯ จนุทาโกติ
ภณฺนุโตปี นตฺติ ฯ โส สายนุหสมเย มหาชนกาโย
คณฺฐมาลาทีนึ อาทาย เขตวนาภิมุขํ กจฺจนฺตํ ทิสฺวา กุหึ
กจฺจถาติ ปุจฺฉิ ฯ พุทฺโธ โลกเ อปฺปนฺโน ฯ โส พุชฺชนหิตาย
ธมมံ เทเสตี ฯ ตํ โสตุํ เขตวนํ กจฺจมาติ เตสึ วจฺนํ
สุตฺวา โสปี พุราหุมนคณฺปริวฺโต ตตฺถเ ว อคมาตี ฯ ภควา
จ ตสฺมี สมเย ธมฺมสกาโย ปวฺรพฺพุทฺธาสนเ นิสินฺโนว โหตี ฯ
จนุทาโก ภควนฺตํ อปฺสงฺกมฺม มธฺรปฺปฏิสฺนถาริ กตฺวา เอกมฺนตํ
นีสึทึ ฯ ดาวเทว จสฺส โส อาโลโก อนฺตรหิโต ฯ พุทฺธา-
โลกสฺส หิ สมิเป อสึติหตฺถพฺกนฺตเร อญฺโฆ อาโลโก
นาภิโกตี ฯ โส อาโลโก เม นฺนุจฺจตี นีสึทิตฺวาว (๑) อุจฺจาสึ ฯ
อุจฺจหิตฺวา จ คณฺฐมารุทฺโธ ฯ อถ นํ อญฺยตโร ปุริโส
อาห กึ โภ จนุทาภ สมณฺสฺส โคตมสฺส ภีโต กจฺจสึตี ฯ นาหํ
ภีโต กจฺจามึ ฯ อปีจ เม อิมสฺส เตเชน อาโลโก น
สมฺปชฺชตฺตี ปุณ (๒) ภควโต ปุริโต นีสึทิตฺวา ปาทตลา ปญฺจาย
ยาว เกสคฺคา รุปรึสึลภฺขณาทิสฺมปฺตฺตี ทิสฺวา มหฺสกุโฆ
สมฺโณ โคตโม ฯ มม อูเร อปฺปมตฺตโก อาโลโก อุจฺจิตฺ ฯ
ดาวตเคนปี มํ คเหตุวา พุราหุมนา สกฺลชฺมพฺุทึปี วิจฺรนฺตี ฯ
เอวํ วรลภฺขณฺสมฺปตฺตีสฺมนฺนาคตฺสฺส สมณฺสฺส โคตมสฺส เนว
๑. ม. นีสึทิตฺวาว ฯ ๒. ม. ย. ปุณเทว ฯ

*เล่มที่ 22 สุตกฐกฐตวณณา หน้า 489

มาโน อุปฺปนฺโนฯ อทฺธา อัย อโนมคฺณสมนฺนาคโต ภวิสฺสติ
สตุถา เทวมนุสฺसानนฺติ อติวีย ปสฺนฺนจิตฺโต ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
ปพฺพชฺชฺ ยาจิฯ ภควา อณฺณตฺรึ เถริ อาณาเปสิ ปพฺพาเซหิ
นฺนฺติฯ โส ตํ ปพฺพาเซตฺวา ตจฺปญฺจกมฺมกฺุจฺจํ อาจิกฺขิฯ
โส วิปสฺสนํ อารภิตฺวา นจิเรเนว อรหฺตํ ปตฺวา
จนฺทาภตฺเตโรติ วิสฺสุโต อโหสิฯ ตํ อารพฺภ กิกฺขุ กถํ
สมฺกฺุจาเปสิ กิณฺนุ โข อาวุโส เย จนฺทาภํ อทฺทสฺสฺฯ เต
ยสํ วา ฐนํ วา ลภิสฺสฺฯ สกฺถํ วา กจฺฉิสฺสฺฯ วิสฺสุทฺธิํ วา ปาปฺณิสฺสฺ
เตน จกฺขุทฺวาริกฺรูปทสฺสเนนาติฯ ภควา ตสฺส อกฺุจฺจปฺตฺติย
อิทํ สุตฺตมภาสิฯ

ตตฺถ ปจฺมคฺาถาย ตาวตฺโถ น กิกฺขเว เหวรฺูเปน
ทสฺสเนน สฺุทฺธิํ โหติฯ อปฺจ โข กิเลสมลिनฺตฺตา อสฺุทฺธิํฯ
กิเลสโรคานํ อวิกฺมา สโรคเมว จนฺทาภํ พฺุราหฺมณํ อณฺณํ
วา เหวรฺูปี ทิสฺวา ทิกฺุจฺจิตฺติโก พาโล อภิขานาติ ปสฺสามิ
สฺุทฺธิํ ปรมํ อโรคํฯ เตน จ ทิกฺุจฺจิสฺงฺขาเตน ทสฺสเนน สํสฺุทฺธิ
นรสฺส โหติติฯ โส เหวํ อภิขานนฺโต ตํ ทสฺสนํ ปรมนฺติ
ณตฺวา ตสฺมี ทสฺสเน สฺุทฺธานุปสฺสี สฺมาโน ตํ ทสฺสนํ
มคฺคณณฺติ ปจฺเจติฯ ตํ ปน มคฺคณณํ น โหติฯ
เตนาห ทิกฺุเจเน เจ สฺุทฺธิติ

ทฺุติยคฺาถายตฺโถ(๑) เตน รูปทสฺสนสฺงฺขาเตน ทิกฺุเจเน ยทิ
๑. ม. ทฺุติยคฺาถํ ตสฺสตฺโถฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 490

กิลสสุทฺธิ นรสุส โหติฯ เตน วา ฅาณน โส ยทิ
ชาติอาทิตฺทุกัฒ ปชหาติฯ เอวั สนฺเต อริยมคฺคโต อณฺเณน
อสฺสุทฺธิมคฺคเณว โส สุชฺฌติฯ ราคาทิหิ อุปฺปิหิ สอุปฺปิโกเอว จ
สมาโน สุชฺฌตีติ อาปนฺนํ โหติฯ น จ เอวัวิโร สุชฺฌติฯ
ตสฺมา ทิฏฺฐิ หิ นํ ปาว ตถา วทานัฯ สานํ ทิฏฺฐิเยว
มิจฺฉาทิฏฺฐิโก อยฺนติ กเถติ ทิฏฺฐิอนุรูปํ สสฺสโต โลโกติ-
อาทินา ปน(๑) ตถา ตถา วทนฺตฺนติฯ น พฺราหฺมโณติ ตติยกาถาฯ

ตสฺสโต โย ปน พาทิตปาปตฺตา พฺราหฺมโณ โหติฯ โส
มคฺเคน อธิคตาสวกฺขโย จิณฺาสวพฺราหฺมโณ อริยมคฺคฅาณโต
อณฺเณน อภิมฺงคสมฺมตฺรสปฺงขาเต ทิฏฺฐเจ ตถาวิธสทฺทสฺงขาเต
สุเต อวิติกฺกมสฺงขาเต สีเล หตฺถิวตาทิเกเท เวเต ปจฺวิอาทิเกเท
มฺเต จ อุปฺปนฺเนน มิจฺฉาฅาณน สฺสุทฺธิ น อาหฯ

เสสมสฺส พฺราหฺมณฺสฺส วนฺณคฺคหตฺถาย (๒) วุตฺตํฯ โส หิ
เตธาตฺกปฺญฺเณ สพฺพสฺมิณฺจ ปาเป อณฺฺปลิตฺโตฯ ตสฺส ปหิณฺตฺตา
อตฺตทิฏฺฐิยา ยสฺส กสฺสจิ วา กหณฺสฺส ปหิณฺตฺตา อตฺตณฺชโหฯ
ปฺญฺณวาทิสฺงขาราทีนํ อกรรมโต น ยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ วุจฺจติฯ
ตสฺมา นํ เอวั ปสฺสฺสนฺโต อาหฯ สพฺพสฺเสว จสฺส ปุริมปาเทน
สมฺพนฺโธ เวทิตพฺโพ ปฺญฺเณ จ ปาเป จ อณฺฺปลิตฺโต
อตฺตณฺชโห นยิธ ปกฺกพฺพมาโน น พฺราหฺมโณ อณฺฺณโต

๑. ม. นยฺเนน ตถา ตถา วทนฺตฺนติฯ ๒. ม. วนฺณภณฺตฺถิฯ

*เล่มที่ 22 สุตฺตภูจกถาสุตตวณณา หน้า 491

สุทฺธิมาหาคี ฯ

เอวํ น พุราหุมนโณ อณฺเวยโต สุทฺธิมาหาคี วตฺวา อิทานิ
เย ทิฏฺฐิคคิตฺตา อณฺเวยโต สุทฺธิ พุรวนฺตึฯ เตสํ ตสฺสา ทิฏฺฐิยา
อนิพฺพานวาทํ (๑) ทสฺเสนฺโต ปุริมํ ปหายาคี คากมาห ฯ

ตสฺสโต เต หิ อณฺเวยโต สุทฺธิวาทา สมานาปี ยสฺสา
ทิฏฺฐิยา อปฺปหีนฺตฺวา คหณฺมฺลจฺนํ โหติฯ ตาย ปุริมํสตฺถาราคี
ปหาย อปฺริ นิสฺสิตา เอชาสงฺขาตาย ตณฺหาย อนฺนคฺตา อภิภูตา
ราคาทิเกทํ น ตรนฺติ สงฺคํฯ ตลฺจ อตฺรฺนฺตํ ตํ ฐมฺมํ
อฺกฺกณฺหนฺติ จ นิสฺสชฺนฺติ จ มกฺกโฏว สาขฺนฺติ

ปฺลจฺมคฺคากาย สมพฺนฺโร โย จ โส ทิฏฺฐิ หิ นํ
ปาว ตถา วทานฺนฺติ วตฺโตฯ โส สยํ สมาทายาคี ฯ

ตตฺถ สยฺนฺติ สามํ ฯ สมาทายาคี คเหตุวาทํ วตานิตี
หตฺถิวตาทินิ ฯ อฺจฺจวจฺนฺติ อปฺราปฺริ หีนปฺณิตํ วา สตฺถารโต
สตฺถาราคี ฯ สณฺเวยสตฺโตติ กามสณฺเวยาทิสฺส ลคฺโค ฯ วิทฺวา
จ เวเทหิ สเมจฺจ ฐมฺมฺนฺติ ปฺรมคฺตวิทฺวา จ อรหา จตฺตฺหิ
มคฺคณฺณเวเทหิ จตฺตฺจจฺจฐมฺมํ อภิสเมจฺจจาคี ฯ เสสํ ปากฺกเมว ฯ

ส สพฺพฐมฺเมสฺส วิเสนฺนิฏฺโตฯ ยํ กิณฺจิทิฏฺฐํ ว สุตฺตํ มุตฺตํ
วาทิ โส ภูริปฺลโย ชีณาสโว ยํ กิณฺจิทิฏฺฐํ วา สุตฺตํ
วา มุตฺตํ วา เตสฺส สพฺพฐมฺเมสฺส มารเสนํ วินาสेतฺวา จิตฺตภาเวน
๑. สี่. อนิพฺพานวาทวาทํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกวกควณณา หน้า 492

วิเสณิภูโต ฯ ตเมว (๑) ทสฺสินฺติ ตํ เอวํ วิสุทฺททสฺสี ฯ วิวภู
จฺรณฺตฺนฺติ ตณฺหาจฺจทฺทนาทิวิกเมณ วิวภู หุตฺวา จฺรณฺตํ ฯ เกนฺธ
โลกลสฺมี วิกปฺเปยฺยชาติ เกณ อธิ โลเก ตณฺหากปฺเปณ วา
ทิกฺกุสิกปฺเปณ วา โกจิ วิกปฺเปยฺยฯ เตสํ วา ปหีนฺตฺตารา คาคาทินา
ปฺพเพ วุตฺเตนาติ ฯ

น กปฺปยฺนฺตฺติ คากาย สมฺพนฺโร อตฺโถ จ กิลฺยจ
กิลฺโยฯ เต หิ ตาทิสสา สนฺโต ทฺวินฺนํ กปฺปานํ ปฺเรกฺขารานํ
เกณฺจิ น กปฺปยฺนฺติ น ปฺเรกฺขโรนฺติฯ ปรมตฺถอจฺจนฺต-
สฺสทฺธิอธิคตฺตฺตา อนจฺจนฺตสฺสทฺธิเยว อภิรียสสฺสคทิกฺกุจฺจ อจฺจนฺตสฺสทฺธิติ
น เต วทฺนฺติ ฯ อาทานคณฺถํ คถิตํ วิสขฺชาติ จตฺตฺพิชฺมปี
รฺูปาทินํ อาทายกตฺตฺตา อาทานคณฺถํ อตฺตโน จิตฺตสนฺตฺตาน
คถิตํ พทฺธํ อริยมกฺกสฺสเถน วิสขฺช ฆินฺนิตฺตฺวา ฯ เสสํ
ปากฺกเมว ฯ

สีมาติโคติ คากา (๒) เอกปฺกคฺคลาธิกฺกุจฺจานาย เทสฺนายน
วุตฺตฺตา ฯ ปฺพพฺสทิสฺส เอว ปนฺสฺสา สมฺพนฺโรฯ สฺส เอวํ
อตฺถวณฺณนายน สทฺธิ เวทิตฺตฺพิโพ กิลฺยจ กิลฺโย สฺส
อฺธิทิสฺส ภูริปฺลฺโย จตฺนฺนํ กิลฺลสฺสีมานํ อตฺตคตฺตฺตา สีมาติโค
พาหิตปฺปาตฺตฺตา จ พฺราหฺมโณฯ อิตฺถมฺภุตฺตฺส จ ตสฺส นตฺถิ
ปรจฺจิตฺตปฺพเพนิวาสนาณฺหิ ญตฺวา วา มํสจฺกฺขุทฺธิพฺพจฺกฺขุทฺธิ
๑. สฺสี. ตเมวํ ฯ ๒. ม. คากา ฯ

*เล่มที่ 22 ปฐมกุกกุตตวณณา หน้า 493

ทิสวา วา กิญจิ สมุคคหิตฺตํ อภินิวิฏฺจนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ โส
จ กามราคากาวโต น รากราติฯ รูปรูปรากาวโต น
วิราครตุโต ฯ ยโต เอววิธสฺส อิทํ ปรมนฺติ กิญจิ อิช อุกคหิตฺ
นตฺถิติ อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺจาเปสิ ฯ

ปรมตลไซติกาข ขุททกุกกถาย
สุทฺธกุกกุตตวณณา นิฏฺจिता ฯ

ปฐมกุกกุตตวณณา

ปรมนฺติ ทิฏฺฐิสฺสูติ ปรมกุกกุตฺตํ ฯ กา อูปตฺติฯ
ภควติ กิร สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต นานาติตฺถิยา สนนฺิปตฺติว
อตฺตโน อตฺตโน ทิฏฺฐิ ทสฺเสนฺดา (๑) อิทํ ปรมนฺติ (๒) กถํ กตฺวา
รณฺโณ อาโรเจสฺสุ ฯ ราชา สมฺพหุเล ชจฺจนฺเช สนนฺิปาตาเปตฺวา
อิมสํ หตฺถิ ทสฺเสถาติ อาณาเปสิ ฯ ราชปฺริสา อนฺเช
สนนฺิปาตาเปตฺวา หตฺถิ ปฺรโต สยาเปตฺวา ปสฺเสถาติ อหํสฺสุ ฯ
เต หตฺถิสฺส เอกเมกํ องคํ ปรามสึสฺสุ ฯ ตโต รณฺณา กิทิโส
ภณฺเ หตฺถิติ ปฺนุโจ โย โสณฺํ ปรามสิ ฯ โส เสยฺยถาปี
มหาราช นงฺคลสิสฺสาติ (๓) ภณฺิ ฯ ये ทนฺดาทีนํ ปรามสึสฺสุ เต
อิตรํ มา โภ รณฺโณ ปฺรโต มุสา ภณฺิติ ปฺริภาสิตฺวา
เสยฺยถาปี มหาราช ภิตฺติขิลोติอาทีนํ อหํสฺสุ ฯ ราชา สพฺพิ
๑. ม. ย. ทีเปนฺดา ฯ ๒. ม. ย. ปรมํ อิทํ ปรมนฺติ ฯ
๓. ม. นงฺคลสิสฺสาติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺวณณา หน้า 494

สุตฺวา อีทิสฺส คฺมุหาคํ สมโยติ ติตฺถิเย อฺยุโยเชสิ ฯ อณฺเฏตโร
ปิณฺฑจจาริโก ตํ ปวตฺตี ฉตฺวา ภควโต อาริเจสิ ฯ ภควา
ตสฺสํ อฏฺฐปฺปตฺติยํ ภิกขุ อามนฺเตตฺวา ยถา ภิกฺขเว
ชจฺจนฺธา หตฺถิ อชานนฺตา ตํ ตํ องฺคํ ปรามสิตฺวา วิวทิสฺส
เอวํ ติตฺถิยา วิโมกฺขนฺติกธมฺมชานนฺตา ตํ ตํ ทิฏฺฐิ
ปรามสิตฺวา วิวทฺตฺติ วตฺวา ธมฺมเทสนตฺถิ อิมํ สุตตมภาสิ ฯ

ตตฺถ ปรมนฺติ ทิฏฺฐิสฺส ปรีพฺพสาโนติ อิทํ ปรมนฺติ
คเหตุวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสฺมาโน ฯ ยทฺตฺตริ กุรุเตติ
ยํ อตฺตโน สตฺถาราทิ เสฏฺฐิ กโรติ ฯ หีนาติ อณฺเฏ ตโต
สพฺพมาหาติ ตํ อตฺตโน สตฺถาราทิ จเปตฺวา ตโต อณฺเฏ
สพฺเพ หีนา อิเมติ อาห ฯ ตสฺมา วิวาทานิ อวิตฺวตฺโตติ
เตน การณฺเนน โส ทิฏฺฐิกลเห อวิตฺวตฺโตว โหติ ฯ

ทฺติยคฺคาถายตฺถิ เอวํ อวิตฺวตฺโต จ ยํ ทิฏฺฐเจ สฺวเต
สีลพฺพเต มฺเต เอเตสฺว วตฺถุสฺส อฺปฺปนฺนทิฏฺฐิสงฺขาเต อตฺตนิ
ปฺพเพ วุตฺตปฺปการิ อานิสฺสํ ปสฺสตี ฯ ตทฺเวว โส ตตฺถ
สกาย ทิฏฺฐิยา อานิสฺสํ อิทํ เสฏฺฐนฺติ อภินิวิสิตฺวา อณฺเฏ
สพฺพิ ปรสฺตฺถาราทิกํ นิหีนโต ปสฺสตี ฯ

ตฺติยคฺคาถายตฺถิ เอวํ ปสฺสโต จสฺส ยํ อตฺตโน
สตฺถาราทินิสฺสโต อณฺเฏ ปรสฺตฺถาราทิ หีนํ ปสฺสตี ฯ ตํ ปน
ทสฺสนํ คณฺเฏเมว กุสลา วทฺตตี ฯ พนฺชนนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

*เล่มที่ 22 ปรมภูจกสุตตวณณา หน้า 495

ยสุมา เอตเทวฯ ตสุมา หิ ทิฏฺฐัง ว สุตฺตํ มุตฺตํ วา สีสลพพตฺตํ

ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺยฯ นานินิเวเสยฺยติ วุตฺตํ โหติ ฯ

จตุตฺถกาถายตฺโต น เกวลํ ทิฏฺฐสุตาที น นิสฺสเยยฺยฯ
อปิจ โข ปน อสฺสชาติ อปรูปริ ทิฏฺฐิมปิ โลกสฺมึ น
กปฺเปยฺยฯ น ชนฺนเยยฺยติ วุตฺตํ โหติ ฯ กิทิลฺลํ ฅาณน
วา สีสลพพเตน วาปีฯ สฺมาปฺตติฅาณาทีนา ฅาณน วา
สีลพพเตน วา ยา กปฺปิยติฯ เอตฺตํ ทิฏฺฐี (๑) น กปฺเปยฺยฯ
น เกวลลฺจ ทิฏฺฐี น กปฺเปยฺยฯ อปิจ โข ปน มาเนนาปี
ชาติอาทีหิ วตฺตฺหิ สโมติ อตฺตานิ อนฺนฺเปยฺยฯ หิโน น มนฺเณถ
วิเสตี วาปีติ ฯ

ปฺลจฺจมาถายตฺโต เอวํ หิ ทิฏฺฐี อกปฺเปนฺโต
อมนฺณมานโน จ อตฺตํ ปฺหาย อนฺนฺปาทียานโน อิท วา ยํ
ปฺพเพ คหิตฺตํ ตํ ปฺหาย อณฺณ (๒) อกฺคณฺหนฺโต ตสฺมิมปิ
วุตฺตปฺปการเ ฅาณน ทฺวิธํ นิสฺสยํ โน กโรติฯ อกโรนฺโต
จ ส เว วิยตฺเตสฺ (๓) นานาทิฏฺฐิวเสน ภูนฺเนสฺ สตฺเตสฺ น
วคฺคสาร์ ฅนฺทาทีวเสน อคฺจจฺนธมฺโม หุตฺวา ทฺวาสภูจฺยิยา
ทิฏฺฐีสฺ กิลฺยจิปิ ทิฏฺฐี น ปฺจเจติฯ น ปฺจจาจฺจตฺตีติ วุตฺตํ
โหติ ฯ

อิทานิ โย โส อิมาย กาถาย วุตฺโต จีณาสโวฯ ตสฺส

๑. ม. เอตฺตํ ทิฏฺฐี ฯ ๒. ม. อปริ ฯ ๓. สී. ย. วิยตฺเตสฺ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณฺณา หน้า 496

วณฺณภณฺนตฺถํ ยสฺสอุยฺยนฺเตติอาทิกา ติสฺโส คากาโย อาห ฯ

ตตฺถ อุยฺยนฺเตติ ปุพฺเพ วุตฺตผลฺลสาทิเกเท ฯ (๑) ปณฺธิรฺติ
ตณฺหา ฯ ภวากวายติ ปุณฺปุณฺนภวาย ฯ อธิ วา หุริ
วาทิ สกตฺตภวาทิเกเท อธิ วา ปรตฺตภวาทิเกเท ปรตฺถ
วา ฯ ทิฏฺฐเว วาทิ ทิฏฺฐสฺสทฺธิยา วา ฯ เอส นโย สุตาทิสฺสุ ฯ
สลฺลวาทิ สลฺลวาสมฺมฏฺฐาปีกา ทิฏฺฐิจิ ฯ ฐมฺมาปี เตสํ น
ปฏฺิจฺจिताเสติ ทฺวาสฏฺฐิจิทฺฐิจิคตฺฐมฺมาปี เตสํ อิทฺเมว สจฺจํ
โมฆมฺลณฺนติ เอวํ น ปฏฺิจฺจिता ฯ ปารี กโต น ปจฺเจติ
ตาทิติ นิพฺพานปารี กโต เตน เตน มกฺเคน ปหิเน กิเลเส ปุณ
นาคจฺจติ ฯ ปลฺลจฺหิ จ อากาเรหิ ตาทิ โหติติ ฯ เสสํ
ปากฺกเมวาทิ ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุททกกุกกถาย

ปรมฏฺฐกสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. วุตฺตผลฺลสาทิเกเท ฯ

ชราสุตตวณณา

อปปี้ วัต ชีวิตนุติ ชราสุตต์ ๆ กา อุปปตติฯ เอก์
สมย์ ภควา สาวตถิย์ วสัส วสิตฺวา ยานี ตานี พุทฺธาน์
สรีราโรคฺยสมฺปาทน์ อนุปฺปนฺนสิกฺขาปทปฺลญาปน์ เวเนยฺยทมน์
ตถารูปาย อฏฺฐุปฺตติยา ชาตกาทิกถนฺนติอาทีนึ ชนปท-
จาริกานิมิตฺตานึฯ ตานี สมเวกฺขิตฺวา ชนปทจาริก์ ปกฺกามึฯ
อนุปฺพุเพน จาริก์ จรมาโน สาย์ สาเกตฺ อนุปฺตฺโต อลฺชนวน์
ปาวีสิฯ สาเกตฺวาสิโน สุตฺวา อกาโล ปนฺทานึ (๑) ภควนฺตฺ
ทสฺสนายาติ วิภาตาย รตฺติยา มาลาคนฺธาทีนึ คเหตุวา
ภควโต สนฺตึก์ คนฺตฺวา ปุชฺชนวนฺทนสมฺโมทนาทีนึ กตฺวา
ปริวารेतฺวา อฏฺฐัสฺสู ยาว ภควโต คามปฺปเวสนเวลาฯ อถ
ภควา ภิกฺขุสฺมฺปริวฺโต ปิณฺฑาย ปาวีสิฯ ตํ อลฺยตโร
สาเกตโก พุราหุณฺณมหาสาโล นครา นิกฺขนฺโต นครทฺวาร
อทุทสฯ ทิสฺวาน ปุตฺตสิเนหึ อุปฺปาเทตฺวา จิรึ ทิฏฺฐโจสิ
ปุตฺต มยาติ ปริเทวฺยมาโน อภิมุโข อคฺมาสิฯ ภควา ภิกฺขุ
สญฺญาเปสิ อัย ภิกฺขเว พุราหุณฺโณ ยํ อิจฺฉติฯ ตํ กโรตฺสุฯ
น วาเรตพุโติฯ

พุราหุณฺโณปี วจฺฉกิทฺฐินึว คาวิ อาคนฺตฺวา ภควโต
กาย์ ปุโรโต จ ปจฺฉิมโต (๒) จ ทกฺขินฺโต วามโต จาติ
๑. ม. ย. อิทานึฯ ๒. ม. ปจฺฉิมโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกถวณณา หน้า 498

สมนฺตา อาลึงฺคิ จิริ ทิฏฺฐโจสิ ปุตฺตจิริ วินา อโหสีติ
ภณฺนโต ฯ ยทิ ปน โส ตถา กาคฺ์ น ลภฺยฺย ฯ หทย
ผาเลตฺวา มเรยฺย ฯ โส ภควนฺตํ อโวจ ภควา ตฺเมหิ
สทฺฐี อากตภิกฺขุณฺ์ อหเมว ภิกฺขํ ทาคฺ์ สมตฺโต ฯ มเมว
อนุคฺคหํ กโรถาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตฺณฺหิภาเวน ฯ
พฺราหฺมโณ ภควโต ปตฺตํ คเหตุวา ปฺรโต กจฺจนฺโต
พฺราหฺมณฺิยา เปเสสิ ปุตฺโต เม อากโต อาสนํ ปณฺณา-
เปตพฺพนฺติ ฯ สว ตถา กตฺวา อากมนํ ปสฺสนฺตี จิตา
ภควนฺตํ อนฺตรวិถฺยิเยว ทิสฺวา ปุตฺตสิเนหํ อุปฺปาเทตฺวา จิริ
ทิฏฺฐโจสิ ปุตฺต มยาติ ปาเทสฺส คเหตุวา โรทิตฺวา ฆริ อติเนตฺวา
สทฺกจฺจํ โภเชสิ ฯ ภูตฺตาวินอ พฺราหฺมโณ ปตฺตํ อุปฺนามेสิ ฯ
ภควา เตสํ สปฺปายํ วิทิตฺวา ฆมฺมํ เทเสสิ ฯ เทสนา-
ปฺริโยसानเ อฺโภปิ โสตาปฺนฺนา อหฺลฺุ ฯ อถ ภควนฺตํ
ยาจิสฺส ยาว ภนฺเต ภควา อิมํ นครํ อุปฺนิสฺสาย วิหฺรติ ฯ
อมฺหากํเยว ฆเร ภิกฺขา คเหตุพฺพาติ ฯ ภควา น พุทฺธา เนว
เอกํ นิพฺพุทฺ์ จานฺ์เยว กจฺจนฺตีติ ปฺฏิภฺยิปี ฯ เต อาหฺสฺ
เตนหิ ภนฺเต ภิกฺขุสงฺฆมนฺ สทฺฐี ปิณฺฑาย จริตฺวาปี ตฺเมห
อิเชว ภตฺตภิกฺจํ กตฺวา ฆมฺมํ เทเสตฺวา วิหฺารํ กจฺจนฺตาติ ฯ
ภควา เตสํ อนุคฺคหตฺถาย ตถา อกาสิ ฯ มนฺุสฺสา พฺราหฺมณฺญ
พฺราหฺมณฺญจ พุทฺธปีตา พุทฺธมาตาเตว วโหริสฺส ฯ ตมฺปิ

*เล่มที่ 22 ชราสุตตวณณา หน้า 499

กฺลิตฺตํ [๑] นามํ ลภี ฯ

อานนุทเถโร ภควนตํ ปุจฺจึ อหํ ภควโต มาตาปิตโร
ชานามิฯ อิม ปน กสฺมา วทนฺติ อหํ พุทฺธมาตา อหํ
พุทฺธปิตาติฯ ภควา อาห นินฺตฺริ เม อานนุท พุราหุณฺณิ
จ พุราหุณฺโณ จ ปญฺจ ชาตีสตานิ มาตาปิตโร อหเสสฯ ปญฺจ
ชาตีสตานิ มาตาปิตฺตุนํ เชฏฺฐกาฯ ปญฺจ ชาตีสตานิ กนิฏฺฐกาฯ
เต ปุพฺพลินเเหเนว กเถนฺตฺติ อิมญฺจ คาลํ อภาสิ

ปุพฺเพว สนฺนิวาเสน ปจฺจุปฺปนฺนํ หิ เต น วา

เอวนฺตํ ชายเต เปมํ อุปฺปลัวย โยทเทติ ฯ (๒)

ตโต ภควา สาเกเต ยถาภินฺตํ วิหริตฺวา ปฺน
จาริกํ จรมาโน สวตฺถิเมว อคมาสิ ฯ โสปี พุราหุณฺโณ
จ พุราหุณฺณิ จ ภิกฺขุ อุปสงฺกมิตฺวา ปตฺริรูปํ ฐมฺมเทสนํ
สุตฺวา เสสมกฺุเต ปาปฺณิตฺวา อนฺุปาทิสเสสาย นิพฺพานชาตฺยา
ปริณิพฺพายีสุ ฯ นคเร พุราหุณฺณา สนฺนิปตฺติสุ อมฺหากํ
ฌาตเก สกฺุกริสฺสามาติ ฯ โสตาปฺนฺนสกทาคามิอนาคามิโน
อุปาสกาปี สนฺนิปตฺติสุ อุปาสิกาโย จ อมฺหากํ สหฐมฺมิเก
สกฺุกริสฺสามาติ ฯ เต สพฺเพปี กมฺพลกฺุฏาการํ อารोเปตฺวา
มาลาคนฺธาทีหิ ปุเชนฺตา นครา นิกฺขมฺมีสุ(๓) ฯ

ภควาปี ตํ ทิวสํ ปจฺจุสสมเย พุทฺธจกฺุชฺณา โลกํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร พุทฺธกฺุณฺนติ ทิสฺสติ ฯ

๒. พุ. ชา. ๒๓/๓๒๔/๕๑ ฯ ๓. ม. ย. นิกฺขามาสุ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณฺณนา หน้า 500

โวลเณโต เตสํ ปรินิพฺพานภาวํ ตตฺถ มยิ คเต
ชฺมมเทสนํ สุตฺวา พุชฺชนสฺส ชฺมมาภิสฺมโย ภวิสฺสตีติ ญตฺวา
ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิโต อคฺนุตฺวา อาพาหนเมว ปาวิสี ฯ
มนุสฺสา ทิสฺวา มาตาปีตุนํ สรรีกริจฺจํ กาคฺคาโม ภควา อ
คฺคโถติ สนฺนิปติตฺวา อฏฺฐํสฺส ฯ นาคฺราปี กุฎฺฐาคาริ ปุเชนฺตา
อาพาหนํ อานตฺวา ภควนฺตํ ปุจฺฉีสุ กหฺภูจฺจา อริยสาวกา
กถิ ปุเชตฺตพฺพาติ ฯ ภควา ยถา อเสกฺขา ปุชฺชยนฺติ ฯ ตถา
ปุเชตฺตพฺพา อิมฺเต อธิปฺปาเยน เตสํ อเสกฺขมฺุณีภาวํ ทีเปนฺโต
อิมํ กถมาห

อหีสกา เย มฺุณโย นิจฺจํ กาเยน ลํวฺตา

เต ยนฺติ อจฺจุตํ จานํ ยตฺถ คนฺตฺวาน โสจเรติ ฯ (๑)

ตํ (๒) ปริสํ โอลเณตฺวา ตํ ขณานูรูปํ ชฺมมํ เทเสนฺโต อิมํ
สุตฺตมภาสี ฯ

ตตฺถ อปฺปํ วัต ชีวิทํ อิทนฺติ อิทํ วัต มนุสฺसानํ

ชีวิทํ อปฺปํ (๓) ปริตฺตํ จิตฺติปริตฺตตฺตาย สรสฺปริตฺตตฺตายาติ สลฺลสุตฺเตปี

วฺตุตฺตนยเมตํ ฯ โอรํ วสุสฺสตาปี มียฺยตีติ วสุสฺสตา โอรํ

กถลาทิกาลปี มียฺยติ ฯ อติจฺจาติ วสุสฺสตํ อติกฺกมิตฺวา ฯ

ชฺรสาปี มียฺยตีติ ชฺรายปี มียฺยติ ฯ

มมายิเตติ มมายิตวตฺตฺถการณา ฯ วินาภาวสนฺตเมวิทนฺติ

๑. พ. ฐ. ๒๕/๓๒/๔๕ ฯ ๒. ม. ย. ตณฺจ ฯ

๓. ม. ย. อปฺปํ ฯ

*เล่มที่ 22 ชราสุตฺตวณณา หน้า 501

สนฺตวินาภาวํ วิชฺชมานวินาภาวเมว อิทํฯ น สกฺกา
อวินาภาเวน[๑] ภวิตฺตุนฺติ วุตฺตํ โหติฯ มามโกติ มม อุปาสโก
ภิกฺขุ วาติ สงฺขํ คโตฯ พุทฺธาทีนํ วา วตฺตุนิ มมายมาโนฯ
สงฺกตฺตุนฺติ สมากตํ ทิฏฺฐปฺพุพฺพํ วาฯ ปิยายิตฺตุนฺติ ปิยํ กตํฯ
นามเมวาวาสิสฺสตีฯ (๒) อกฺเขยฺยุนฺติ สพฺพํ รุปาภิธมฺมชาตํ ปหิยตีฯ
นามมตฺตเมว ตฺว อวาสิสฺสตี พุทฺธรฺกฺขิโต ธมฺมรฺกฺขิโตติ เอวํ
สงฺขาตุํ (๓) กเถตุํฯ มุนโยติ ชีณาสวมนโยฯ เขมทสฺสโนติ
นิพฺพานทสฺสโนฯ

สฺสคฺคตฺตคาถา เอวํ มรณพฺภาหเต โลเก อนฺรูปรูปปฏิปตฺติ-
ทสฺสสนคฺคํ วุตฺตาฯ

ตตฺถ ปตฺติลีนจฺรตฺสชาติ ตโต ตโต ปตฺติลีนํ จิตฺตํ กตฺวา
จฺรนฺตตฺสฯ ภิกฺขุโนติ กลฺยาณปฺถุชฺชนตฺส(วา) เสกฺขตฺส วาฯ
สามกฺคิยมาหุ ตตฺส ตํฯ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ
ตตฺสเสตํ ปตฺติรูปมาหุฯ โย เอวํ ปฏิปฺนฺโน นิริยาภิเกเท ภวเน
อตฺตานํ น ทสฺสเยยฺยฯ เอวํ ภิกฺขุโย (๔) หิ โส อิมฺมฺหา มรณา
มฺจุเจยฺยชาติ อธิปฺปาโยฯ

อิทานิ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ เอวํ ชีณาสโว
กถิตฺตํ (๕) ตตฺส วณฺณภณฺนคฺคํ อโต ปฺรา ติสฺโส คาถาโย อาหฯ

๑. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ทสฺสทฺโท ทิสฺสตีฯ

๒. ม. นามเมวาวาสิสฺสตีฯ ๓. ยฺ. อกฺขาตุํฯ ๔. ม. ยฺ. อยํ สทฺโท

นตฺถิฯ ๕. ม. ยฺ. วิภาวิทฺโตฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณฺณา หน้า 502

ตตฺถ สพฺพตฺถาติ ทฺวาทสฺส อายตเนสุฯ ยทิทํ ทิฏฺฐํ
มฺเตสุ วาติ เอตฺถ ปน ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสฺตํฯ เอตฺถ วา
มฺเตสุ วา ฌมฺเมสุ เอวํ มฺนิ น อุปลิมฺปตีติ เอวํ สมฺพนฺโ
เวทิตฺโพฯ โชนฺ น หิ เตนฺ มลฺลติฯ ยทิทํ ทิฏฺฐํ สฺตํ
มฺเตสุ วาติ อตฺราปี ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสฺตํฯ เตนฺ วตฺถนา น
มลฺลติฯ มฺเตสุ วา ฌมฺเมสุ น มลฺลตีติ เอวเมว สมฺพนฺโ
เวทิตฺโพฯ น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ พาลปฺถุชฺชนา
วีย น รชฺชติฯ กฺลฺยาณปฺถุชฺชนา เสกฺขา วีย น วิรชฺชติฯ
รากสฺส ปน ชีณตฺตา วิราโกเตวว(๑) สงฺขยํ (๒) กจฺจตีติฯ เสถํ
สพฺพตฺถ ปากฺกเมวาทิฯ

เทสฺนาปริโยสฺสานे จตฺราสีติยา ปาณสฺสฺสานํ ฌมฺมาภิ-
สมโย อโหสีติฯ

ปรมคฺถโชติกาข ขุททกกุกกถาย

ชฺราสฺสฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. วิราโกเตววฯ ๒. ม. ย. สงฺขมํฯ

ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตวณณา

เมถุนมนุยุตฺตสุตฺตํ ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติ๑
ภควติ กิร สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต ติสฺสเมตฺเตยฺยา นาม เทว
สหายา สาวตฺถิ อคฺมฺสุ ๑ เต สายนุหสมฺมํ มหาชนํ
เชตวนาภิมุขํ กจฺจนฺตํ ทิสฺวา กุหิ คตฺตํ(๑) ปุจฺฉิสุ ๑ ตโต
เดหิ พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน ๑ พหุชนหิตาย ฌมฺมํ เทเสติ๑
ตํ โสตฺถุ เชตวนํ กจฺจามาติ วุตฺเต มยฺมปี โสตฺตมาติ
อคฺมฺสุ ๑ เต อวณฺณฌมฺมเทสกฺสฺส (๒) ภควโต ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา
ปริสนฺตเร นิสินฺนาว จินฺเตสุ น สกฺกา อการมชฺเฌ
จิตฺตนาถํ ฌมฺโม ปริปุเรตฺตุนฺติ ๑ อถ ปกฺกนฺเต มหาชนे ภควนฺตํ
ปพฺพชฺชํ ยาจิสฺสุ ๑ ภควา อิมे ปพฺพชฺเชหิตี อณฺตริ ภิภฺขุ
อาณาเปสิ ๑ โส เต ปพฺพชฺเชตฺวา ตจฺปญฺจกมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา
อรณฺณวาสํ คนฺตุมารทฺโธ ๑ เมตฺเตยฺโย ติสฺสํ อาห อวฺโส
อุปฺชฌาโย อรณฺณํ กจฺจติ ๑ มยฺมปี กจฺจามาติ ๑ ติสฺโส
อลมาวฺโส ๑ ภควโต ทสฺสนํ ฌมฺมสฺสวณฺณจาหํ ปิเหมมิ ๑ กจฺจ
ตฺวณฺติ วตฺวา น อคฺมาสิ ๑ เมตฺเตยฺโย อุปฺชฌาเยน สห
คนฺตฺวา อรณฺณเ สมนฺนฌมฺมํ กโรนฺโต นจิริสฺเสว อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺนิ สทฺธิ อจาริยฺอุปฺชฌาเยหิ ๑ ติสฺสสฺสาปี เชฏฺฐภาตา
พฺยาริณา กาลมกาสิ ๑ โส ตํ สุตฺวา อตฺตโน คามํ อคฺมาสิ ๑
๑. ม. กหิ กจฺจณฺตํ ๑ ๒. ม. ย. อวณฺณฌมฺมเทสกฺสฺส ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณณา หน้า 504

ตฺตร นํ ฅาตฺกา ปโลเกตฺวา อฺปปพฺพาเชลฺลํ เมตฺเตยฺโยปี
อาจริยฺปชฺฅาเยหิ สทฺธิํ สวาทฺถิมาคฺโต ฯ

อถ ภควา วุตฺถวสุโส ชนปทจาริกํ จรมาโน อนฺนฺปปพฺเพน
ตํ คามํ ปาปฺณิ ฯ อถ (๑) เมตฺเตยฺโย ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อิมสฺมี
ภนฺเต คามเม มม ทิหิสหาโย อตฺถิ ฯ มฺหุตฺตํ ตาว อากเมถ
อนฺนํ อฺปาทายาติ วตฺวา คามํ ปวิสิตฺวา สหายํ (๒) ภควโต
สนฺตํ อานตฺวา เอกมฺนตํ จิโต ตสฺส ตฺถาย อาทิกถาย
ภควนฺตํ ปณฺหํ ปฺจฺณิ ฯ ตสฺส ภควา พฺยากรโณโต
อวเสสกาถาโย อภาสิ ฯ อยมสฺส สุตฺตสฺส อฺปปตฺติ ฯ

ตตฺถ เมณฺนมฺนยฺตตฺสาคิ เมณฺนชฺมมํ สมายฺตตฺส ฯ อิติติ
เอวมาห ฯ อายสฺมาติ ปิยวจนเมตฺตํ ทิสฺโสติ นามํ ตสฺส
เถรสฺส ฯ โส หิ ทิสฺโสติ นามเนน ฯ เมตฺเตยฺโยติ โภคฺตํ
โภคฺตวเสเนว เจส ปากโฏ อโหสิ ฯ ตสฺมา อฏฺฐปฺตฺติยํ วุตฺตํ
ติสฺสเมตฺเตยฺยา นาม เทว สหายาติ ฯ วิฆาตฺนฺติ อฺปฺฆาตํ ฯ
พฺรุหิติ อาจิกฺข ฯ มาริสาคิ ปิยวจนเมตฺตํ นินฺททุกฺขาติ วุตฺตํ
โหติ ฯ สุตฺวาน ตว สาสนฺนฺติ ตว วจันํ สุตฺวา ฯ วิเวเก สิกฺขิสฺสามเสติ
สหายํ อารพฺภ ชฺมมเทสนํ ยาจฺนฺโต ภณฺติ ฯ โส ปน
สิกฺขิตฺตสิกฺโขเยว ฯ

มฺสฺสเต วาปี สาสนฺนฺติ ปรียตฺติปฺปฏิปฺตฺติโต ทฺวิชฺมปี

๑. ม. ตตฺถ ฯ ๒. ม. ยฺ. ตํ ฯ

*เล่มที่ 22 ติสฺสเมตเตยฺยสุตฺตวณฺณนา หน้า 505

สาสนํ มุสฺสติ (๑) นสฺสติ ฯ วาปีติ ปทปุรณมตฺตํ ฯ เอตํ ตสฺมี

อนาริยนฺติ ตสฺมี ปุคฺคเถ เอตํ อนริยํ ฯ ยทิทํ มิจฺฉาปฏิปทา ฯ

เอโก ปุพฺเพ จริตฺวานาติ ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา

คณฺวอสฺสคฺคกฺกุเณ (๒) วา ปุพฺเพ เอโก วิหริตฺวา ฯ ยานํ ฆนฺตํ

ตํ โลเก ฯ หีนมาหุ ปุณฺชชนฺนติ ตํ วิพฺภนฺตกํ ปุคฺคกํ ยถา

หตฺถิยานาทียานํ อทฺนตํ วิสมํ อารโหติ ฯ อารโหคมฺปิ

ภณฺชติ ฯ ปปาเตปิ ปปตติ ฯ เอวํ กายทฺวจฺริตาทีวิสมาโรหเนน

นรกาทีสุ ฯ อตฺถภณฺชเนน ชาตีปฺปตาทีสุ ปปตเนน จ ยานํ

ฆนฺตํ อามุ หีนํ ปุณฺชชนนฺจ อามุติ ฯ

ยโส กิตฺติ จาติ ลาภสฺสกาโร ปลฺลสา จ ฯ ปุพฺเพติ

ปุพฺพชิตฺถาเว ฯ หายเต วาปี ตสฺส สาทิ ตสฺส วิพฺภนฺตกสฺส

สโต โส จ ยโส สวา จ กิตฺติ หายติ ฯ เอตมฺปิ ทิสฺวาติ

เอตมฺปิ ปุพฺเพ ยสฺกิตฺตินิ ภาวํ ปจฺฉา จ หานี ทิสฺวา ฯ

สิกฺุเขตฺ เมณฺณํ วิปฺปหาตเวติ ติสฺโส สิกฺุขา สิกฺุเขตฺ ฯ

กัีการณฯ เมณฺณํ วิปฺปหาตเวติ เมณฺณปฺปหานตฺถายาติ วุคฺตํ

โหติ ฯ

โย หิ เมณฺณํ น วิปฺปชฺหติ ฯ สงฺกปฺเปหิ ฯ เป ฯ ตถาวิโร ฯ

ตตฺถ ปเรโตติ สมฺนฺนาคโต ฯ ปเรลํ นิกฺุโฆสนฺติ

อุปฺชฌายาทีนํ นินฺทาวจฺนํ ฯ มงฺกุ โหตีติ ทุมฺมุโข(๓) โหติ ฯ

๑. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ส. คณฺวอสฺสคฺคกฺกุเณ ฯ

ม. คณฺวอสฺสคฺคกฺกุเณ ฯ ๓. ม. ย. ทุมฺมโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 506

อิโต ปรา คาถา ปากฐสมพฺพธา เอว ฯ ตาสฺ สุตถานีติ
กายทฺวจริตาทีนํ ฯ ตานิ हि อตฺตโน ปเรสญจ เภทญฺเฐน
สตุถานีติ วุจฺจนฺติ ฯ เตสุ จายํ วิเสสโต โจทิตो (๑)
มุสาวจนสตุถาเนว กโรติ อิมินา การณนาหํ วิพฺพนฺโตติ
ภณฺนฺโต ฯ เตนวาท เอส ขวสฺส มหาเคโธฯ โมสวชฺชํ
ปคาหตีติ ฯ ตตฺถ เอส ขวสฺสชาติ เอส โข อสฺส ฯ มหาเคโธติ
มหาพฺพณฺนํ ฯ กตฺโมติ เจฯ ยทิตํ โมสวชฺชํ ปคาหตีฯ สุวสฺส
มุสาวาทอชฺโฆคาโห มหาเคโธติ เวทิตพฺโพ ฯ

มนฺโทว ปริกิสฺสตีติ ปาณวธาทีนํ กโรนฺโต ตโตนิทานญจ
ทฺกขมนฺโกนฺโต โภคปฺริยสนรกขณานิ จ กโรนฺโต โมมฺุโห วิย
ปริกิลิสฺสตีติ ฯ

เอตมาทีนํ ฌตฺวาฯ มฺุณี ปุพฺพปาปเร อิทาติ เอตํ ยโส
กิตฺติ จ ยา ปุพฺพเพฯ หายเตวาปี ตสฺส ชาติ อิโต ปญฺุติ
วุตฺเต ปุพฺพปาปเร อิช อิมสฺมี สาสเน ปุพฺพโต อปเร
สมณภาวโต วิพฺพนฺตกภาเว อาทิณํ มฺุณี ฌตฺวา ฯ

เอตทฺริยานมุตฺตมฺนฺติ ยทิตํ วิเวกจฺริยาฯ เอตํ พุทฺธาทีนํ
อฺริยานํ อุตฺตมํฯ ตสฺมา วิเวกญฺเฐว สิกฺขเขถาติ อธิปฺปาโย ฯ
น เตน เสฏฺโฐ มณฺเญถาติ เตน จ วิเวเกน น อตฺตานํ
เสฏฺโฐ อหนฺติ มณฺเญยฺยฯ เตน พทฺุโร(๒) น ภเวยฺยาติ
๑. ม. ยฺ. วิเสสโต โจทิตो ฯ ๒. ม. ยฺ. ทฺุโร ฯ

*เล่มที่ 22 ปสูรสุตตวณณา หน้า 507

วุดตํ โหติ ฯ

ริตตสฺสชาติ วิวิตตสฺส กายทฺวจริตาทีหิ วิริทิตสฺส ฯ

โอฆตฺถนฺตสฺส(๑) ปิทยนฺตฺติ กามสฺส คริตา ปชาติ วตฺถกามสฺส
ลคฺคา สตฺตา ตสฺส จตฺตารโ โอฆ ตฺถนฺตสฺส ปิทยนฺตฺติ อธิยาถิ
วีย อานณฺยสฺสชาติ อรหตฺตนิฏฺเณ เทสนํ นิฏฺฐาเปสิ ฯ

เทสนาปริโยสานเ ติสฺโส โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา ปจฺฉา
ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ สจฺฉากาสีติ ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปสูรสุตตวณณา

อิเชว สฺพุทฺธิ ปสูรสุตฺตํ ฯ กา อฺปปตฺติ กฺกวติ กิร
สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต ปสูโร นาม ปริพฺพาชโก มหาวาทีฯ โส
อหฺมสฺมิ สกฺลขมฺพุทฺธิเป วาเทน อคฺโคฯ ตสฺมา ยถา ขมฺพุทฺธิปสฺส
ขมฺพุ ปญฺญาณํฯ เอวํ มมาปี กฺวิทฺตุ อรหตฺตีติ ขมฺพุสาขํ
ธชฺชํ กตฺวา สกฺลขมฺพุทฺธิเป ปญฺเฑวํ อนาสาเทนโต อณฺุพฺพเพน
สาวตฺถิ อากนฺตฺวา นกรทฺวาเร วาลิกตฺถลลํ กตฺวา ตตฺถ สาขํ
อฺสฺสาเปตฺวา โย มยา สฺพุทฺธิ วาทํ กาคฺตุ สมนฺตฺโตฯ โส
อิมิ สาขํ ภาณฺชตฺติ วตฺวา นกริ ปาวิสิ ฯ ตํ จานํ มหาชนโน
๑. ม. ย. จตฺตารโ โอฆ ตฺถนฺตสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกถวณณา หน้า 508

ปริวารตฺวา อฏฺฐาสี ฯ

เตน จ สมเยน อายสฺมา สาริปฺุตโต ภตฺตกัจจํ กตฺวา
สาวตฺถิตฺโต นิกฺขมตฺติฯ โส ตํ ทิสฺวา สมฺพหุเล ความทารเก
ปฺุจฺฉิ กิเ อตํ ทารกาทฺติฯ เต สพฺพํ อัจฺฉิสู ฯ เตนหิ
นํ ตฺมุเห อฏฺฐริตฺวา ปาเทหิ ภณฺชถฯ วาทตฺถิตฺโต วิหาริ
อากจฺฉตฺตฺติ จ ภณฺถาติ วตฺวา ปกฺกามิ ฯ

ปริพฺพาชโก ปิณฺฑทาย จริตฺวา กตภตฺตกัจจโ อากนฺตฺวาน
อฏฺฐริตฺวา ภคฺคิ สางํ ทิสฺวา เกนิตฺถํ การิตนฺตฺติ ปฺุจฺฉิ ฯ
พฺุทฺธสาวเกน สาริปฺุตเตนาติ จ วุตฺเต ปมฺุทิตฺโต หุตฺวา อชฺช
มม ชยํ สมณฺสสฺส จ ปราชยณฺจ ปณฺฑิตา ปสฺสนฺตฺตฺติ
ปณฺหวิมฺสเก การณฺนิเก อานตฺตุ สาวตฺถิ ปวิสิตฺวา วิถิสิงฺฆาฏฺก-
จจฺจเรสุ วิจฺจรฺนฺโต สมณฺสสฺส โคตมฺสสฺส อกฺกสาวเกน สห
วาทฺ ปณฺญาปฏฺิภานํ โสตฺกกามา โภณฺโต นิกฺขมฺนฺตฺตฺติ
อฺุคฺโขเสสิ ฯ ปณฺฑิตานํ วจนํ โสสฺสามาติ สาสเน ปสนฺนาปี
อปฺปสนฺนาปี พฺุ มนฺุสฺสา นิกฺขมฺีสู ฯ ตโต ปสฺุโร
มหาชนปฺริวฺโต เอวํ วุตฺเต เอวํ ภณฺิสฺสามิตฺติอาทินิ วิตฺกฺเกณฺโต
วิหาริ อคฺมาสิ ฯ เถโร วิหารเ อจฺฉาสทฺทมฺมหาสทฺโท
ชนพฺุยาภฺลณฺจ มา อโหสิตฺติ เชตวนทฺวารโกฏฺฐเก อาสนํ
ปณฺญาเปตฺวา นิสิตฺติ ฯ

ปริพฺพาชโก เถริ อฺุปสงฺกมิตฺวา ตฺวํ โภ ปพฺุพฺุชิต

*เล่มที่ 22 ปุสฺรสุตฺตวณณา หน้า 509

มยหิ ชมฺพุชฺชํ ภณฺชาเปสีติ อห ๑ อาม ปริพฺพาชกาติ
จ วุตฺเต โหตุ โน โภ กาจิ กถาปวตฺตีติ อห ๑ โหตุ
ปริพฺพาชกาติ จ เถเรน สมฺปฏฺิจฺฉิตฺเต ตฺวํ สมณ ปุจฺฉ ๑ อห
วิสุสฺสชฺเชสฺสามิตี อห ๑ ตโต นํ เถโร อวจ กิ ปริพฺพาชก
ทฺกกริ ปุจฺฉ ๑ อูทาหุ วิสุสฺสชฺชนนฺติ ๑ วิสุสฺสชฺชนํ โภ ปพฺพชิต ๑
ปุจฺฉนฺย กิ ทฺกกริ ๑ ตํ โย หิ โภจฺฉิ ยํ กิณฺจิ ปุจฺฉตีติ ๑
เตนหิ ปริพฺพาชก ตฺวํ ปุจฺฉ ๑ อห วิสุสฺสชฺเชสฺสามิตี เอว
วุตฺเต ปริพฺพาชโก สาธฺรฺรูปิ ภิกฺขุ ปาเทน(๑) สาขํ ภณฺชาเปสีติ
วิมฺหิตจิตฺโต หุตฺวา เถริ ปุจฺฉิ โภ ปุริสฺสสฺส กาโมติ ๑
สงฺกปฺปราโค ปุริสฺสสฺส กาโมติ (๒) เถโร อห ๑ โส ตํ สุตฺวา
เถเร วิรุทฺธสฺสณฺณิ หุตฺวา ปราชยํ อาริเปตฺตกาโม อห
จิตฺตวิจฺจิตฺตารมฺมณํ ปน โภ ปพฺพชิต ปุริสฺสสฺส กามํ น
วเทสีติ ๑ อาม ปริพฺพาชก น วเทมีติ ๑ ตโต นํ ปริพฺพาชโก
ยาว ติกฺขตฺตํ ปฏฺิณฺณํ การาเปตฺวา สฺสนนฺตุ โภนฺโต
สมณฺสสฺส วาเท โทสนฺติ ปญฺหวิมฺสเก อาลปีตฺวา อห โภ
ปพฺพชิต คฺคฺมหาภิ สพฺรหฺมจฺริโน อรณฺญเ เวหฺรณฺตีติ ๑
อาม ปริพฺพาชก เวหฺรณฺตีติ ๑ เต ตตฺถ เวหฺรณฺตาทาม-
วิตฺตกาทโย วิตฺตเก วิตฺตเกนฺตีติ ๑ อาม ปริพฺพาชก ปุณฺณชฺชนา สหสา
วิตฺตเกนฺตีติ ๑ ยทิ เอว เตสํ สมณฺณาโว กฺวโต ๑ นนฺ เต
๑. ม. ย. จาน ๑ ๒. อ.จ. น.ก. ๒๒/๓๓๔/๔๖๐ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณณา หน้า 510

อคาริกา กามโกถิ (๑) โหนฺตติ เอวณฺจ ปน วคฺวา อถาปฺริ
เอตทโวจ

น เต เว กามา ยานิ จิตฺรานิ โลก

สงฺกปฺปราคณฺจ วเทสิ กามํ

สงฺกปฺปยํ อกฺุสเส วิตฺกเก

ภิกฺขุปี เต เหฺสฺสติ กามโกถิติ ฯ

อถ เถโร ปฺริพฺพาชกฺสฺส วาเท โทสิ ทฺสฺเสนฺโต อาห
กิ ปฺริพฺพาชกฺ สงฺกปฺปราคํ ปฺริสฺสฺส กามํ น วเทสิ ฯ
จิตฺตวิจิตฺตารมฺมณํ วเทสิติ ฯ อาม โภ ปฺพพฺชิตาติ ฯ ตโต
นํ เถโร ยาว ติกฺขตฺตํ ปฺฏิณฺณํ การาเปตฺวา สฺมณฺธ อวฺุโส
ปฺริพฺพาชกฺสฺส วาเท โทสนฺติ ปฺลหฺวิมฺสเก อาลปิตฺวา อาห
อวฺุโส ปฺสุร ตว สฺตฺธา อตฺถิติ ฯ อาม ปฺพพฺชิต อตฺถิติ ฯ
โส จกฺขุวิณฺเณยฺยํ รฺูปารมฺมณํ ปฺสฺสฺสติ ฯ สทฺทธารมฺมณาทีนิ วา
เสวตีติ ฯ อาม ปฺพพฺชิต เสวตีติ ฯ ยทิ เอวํ ตฺสฺส สฺตฺถฺภาโว
กฺุโต ฯ นนฺุ โส อคาริโก กามโกถิ โหตีติ เอวณฺจ ปน
วคฺวา อถาปฺริ เอตทโวจ

เต เว กามา ยานิ จิตฺรานิ โลก

สงฺกปฺปราคํ น วเทสิ กามํ

ปฺสฺสฺสนฺโต รฺูปานิ มโนรมานิ

สฺถณฺนฺโต สทฺททานิ มโนรมานิ ฯ

๑. ม. ย. กามโกถิโน ฯ

*เล่มที่ 22 ปุสฺรสุตฺตวณฺณา หน้า 511

ฌายนฺโต คนฺธานิ มโนรมานิ
สายนฺโต รสานิ มโนรมานิ
ผุสนฺโต ผสฺसानิ มโนรมานิ
สตฺถาปิ เต เหลสฺสติ กามโกคฺคิตี ฯ

เอวํ วุตฺเต นิปฺปฏิภาโน ปริพฺพาชโก อัยํ ปพฺพชิตฺโต
มหาวาทิ ฯ อิมสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา วาทสตฺถํ ลิกฺขิสฺสามิตี
สวตฺถึ ปวิสิตฺวา ปตฺตจิวริ ปริเยสิตฺวา เขตวนํ ปวิฏฺโฐ ตตฺถ
โลพฺพาทิ (๑) สุวณฺณวณฺณกายุปฺปนุํ สรีรการากปฺเปสฺ
สมนตฺปาสาทิกิ ทิสฺวา อัยํ ภิกฺขุ มหาปญฺโญ มหาวาทิติ
มนตฺวา ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ตํ วาเทน นิกฺคเหตุวา
สลิงฺเคน ตํเยว ติตฺถายตฺนํ ปกุกมิตฺวา ปฺนุ สมณฺเนน โกตเมน
สทฺธิ วาทิ กริสฺสามิตี สวตฺถึยํ ปุริมฺนเยเนว อุกฺโขเสตฺวา
มหาชนปริวฺโต เอวํ สมณิ โกตมํ นิกฺคเหลสฺสามิตีอาทีนิ
วทฺนฺโต เขตวนํ อคฺมาสี ฯ เขตวนทวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา
เทวตา อัยํ อภาชนฺภูโตติ มุขพฺนฺชนมสฺส อกาสิ ฯ โส
ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา มฺโห วิย นิสิทธิ ฯ มนุสฺสา อิทานิ
ปฺจุฉิสฺสตีติ (๒) ตสฺส มุขํ โอโลเกตฺวา วเทหิ โภ ปุสฺรฯ วเทหิ
โภ ปุสฺรชาติ อฺจฺจาสทฺทมหาสทฺทา อเหลฺสุ ฯ อถ ภควา กิ
ปฺสูโร วทิสฺสตีติ วตฺวา ตตฺถ สมฺปตฺตปริสาย ฌมฺมเทสนตฺถํ
อิมํ สุตฺตมภาสิ ฯ

๑. ม. ลาลุทาทิ ฯ ๒. ม. ย. อิทานิ ปฺจุฉิสฺสตี อิทานิ

ปฺจุฉิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณณา หน้า 512

ตตฺถ ปจฺมกาถาย ตาว อัยฺ สงฺเขโป อิมे ทิฏฺฐิคคิกกา
อตฺตโน ทิฏฺฐี สนฺชาย อิเชว (๑)สุทฺธิติ วทฺนติ อณฺเณสุ
ปนฺน ชฺมเมสุ วิสุทฺธิ นามุ (๑) ฯ เอวํ สนฺเต อตฺตโน สตฺถาราทิ (๒)
นิสฺสิตา ตตฺถเว เอส วาโท สุโภติ เอวํ สุภํ วทานา (๑) หุตฺวา
ปฺปถุ สมนฺพราหฺมณา สสฺสโต โลโกติอาทิสฺส ปจฺเจกสจฺเจสุ
นิวิฏฺฐา ฯ เอวํ นิวิฏฺฐา จ เต วาทกามาติ คาถา ฯ

ตตฺถ พาลํ ททฺนติ มิถุ อณฺณมณฺณนฺติ อัยฺ พาโล
อัยฺ พาโลติ เอวํ เทวปี ชนา อณฺณมณฺณํ พาลํ ททฺนติ ฯ
พาลโต ปสฺสนฺติ ฯ วทฺนติ เต อณฺณสิตา กโถชฺชนฺติ เต
อณฺณมณฺณํ สตฺถาราทิ นิสฺสิตา กลหํ วทฺนติ ฯ ปัสฺสกามา
กุสลา วทานาติ ปัสฺสติกกา อุโภปี มยํ กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทาติ
เอวํสณฺณินอ หุตฺวา ฯ เอวํ วทานesu จ เตสุ เอโก นิยมโตเอว
ยตุโต กถายนฺติ คาถา ฯ

ตตฺถ ยตุโต กถายนฺติ วิวาทกถาย อุตฺตฺสูกโก ฯ
ปัสฺสมิจฺฉํ วินิจฺจาติ โหตีติ อตฺตโน ปัสฺสํ อิจฺฉนฺโต กถํ
นุ โข นิคฺคเหสฺสามิตีอาทินา นเยน ปุพฺเพว สลฺลาปากถํ-
กถาวินิจฺจาติ(๔) โหติ ฯ อปาหตฺสุมินฺติ ปญฺหวิมฺสเกหิ อตฺถาปกตฺเต
ภณฺตี ฯ พุยฺยชฺนาปกตฺเต เต ภณฺตีอาทินา นเยน อปหาริเต (๕)

- # ๑. ม. สุทฺธิ อิติ วาทนฺติ นานฺเณสุ ชฺมเมสุ วิสุทฺธินามุ ฯ
- # ๒. ม. ย. สตฺถาราทินิ ฯ ๓. ม. สุภํ วทานา ฯ ๔. ม. สลฺลาปา กถํกถิ
- # วินิจฺจาติ ฯ ย. วาทกถํกถาวินิจฺจาติ ฯ ๕. ส. ม. ย. อปสฺทาเท ฯ

*เล่มที่ 22 ปสูรสุตตวณณา หน้า 513

วาท ๑ นินุทาย โส กุปป์ติติ เอวิ อปาหตสมิณจ วาท
อุปป์นุนาย นินุทาย โส กุปป์ติ ๑ รนุชเมสีติ ปรสุส รนุชเมว
คเวสนุโต ๑ น เกวลณจ กุปป์ติ ๑ อปีจ โข ปน ยมสุส
วาทนุติ คธา ๑

ตตถ ปรีหีนมาหุ อปาหตนุติ อตถพยุณชนาทีโต อปาหต
ปรีหีน วาทนุติ ๑ ปรีเทวตีติ ตโต นิमितตติ โส อณณัม มยา
อวชชิตนุติอาทีหิ วิปป์ลปติ ๑ โสจตีติ ตสเสว ชโยติอาทีนิ
อารพุก โสจติ ๑ อุปัจจกา มนุติ อนุตถุณาตีติ โส ม วาเทน
วาท อติกุกนุโตติอาทีนา นเยน สุกุจจตุรี วิปป์ลปติ ๑

เอเต วิวาทา สมณีสสูติ เอตถ ปน สมณา วุจจนุติ
พาทิรปรีพพชกา ๑ เอเตสุ อุกุมาติ นิมาติ โหตีติ เอเตสุ
วาทesu ชยปราชยาทีวเสน จิตตสสุ อุกุมาตติ นิมาตติ วา
ปาปฺณนุโต อุกุมาตี นิมาตี จ โหตีติ ๑ วิรเม กโถชชนุติ
ปชเหยย กลหิ ๑ น หลณทตถุติ ปัสสลาภาติ น หิ เอตถ
ปัสสลาโกโต อณฺโณ อตุโถ อตุถิ ๑

ฉกุกกาถายตุโถ ยสุมา จ น หลณทตถุติ
ปัสสลาภาฯ ตสุมา ปรมิ ลากิ ลกนุโตปี สุนุทโร อยณุติ
ตตถ ทิกุจียา ปัสสีโต วา ปน โหตี ตั วาท ปรีสมชฺเณ
ทีเปตฺวาฯ ตโต โส เตน ชยตฺเถน ตุกุจี้ วา ทนุตวิทิสกั
วา อาปชชนุโต หสตีฯ มาเนน จ อณฺณมตี ๑ กิการณิฯ
ยสุมา ตั ชยตฺถิ ปปป์ยุย ยถามโน ชาโตฯ เอวิ อณฺณมโต

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 514

จ ยา อุณฺณตีติ คากา ฯ

ตตฺถ มานาติมานัน วทเต ปเนโสติ เอโส ปน ตํ อุณฺณตี
วิฆาตภูมิตี อพฺพชฺชมาโน มานญฺจ อติมานญฺจ วทติเยว ฯ

เอวํ วาเท โทสํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตสฺส วาทํ
อสมฺปฏิจฺจนฺโต สุโรติ คากมาห ฯ

ตตฺถ ราชขาทาทายาติ ราชขาทนีเยน ฯ ภคฺตเวตเนนาติ(๑) วุตฺตํ
โหติ ฯ อภิกขชฺชเมติ ปฏิสฺสุรมิจฺจนฺติ ยถา โส ปฏิสฺสุโร อิจฺจนฺโต
อภิกขชฺชนฺโต เอติ ฯ เอวํ ทิฏฺฐิจฺจติโก ทิฏฺฐิจฺจติกนฺติ ทสฺเสติ ฯ
เยเนว โส ฯ เตน ปเลหิตีเยน โส คฺยุหํ ปฏิสฺสุโร ฯ เตน
กจฺจ ฯ ปุพฺพเพว นคฺถิ ยทิตํ ยุทธายาติ ยํ ปน อิทํ กิเลสชาตํ
ยฺยทฺธา ย สียา ฯ ตํ เอตํ ปุพฺพเพว นคฺถิ ฯ โภชฺชมุเลเยว ปหีนนฺติ
ทสฺเสติ ฯ เสสคากา ปากฏสมฺพนฺธาเยว ฯ

ตตฺถ วิวาทยนฺตีติ วิวาทนฺติ ฯ ปฏิเสนิกคฺตาทิ ปฏิโลม-
การโก ฯ วิเสนิกคฺวาติ กิเลสเสนํ วินาสตฺวา ฯ กิเลสโถติ
ปฏิมลลํ กิ ลภิสฺสสิ ฯ ปสฺสุราติ ตํ ปริพฺพชกํ อาลปติ ฯ
เยสิธ นคฺถิตีเยสํ อธิ นคฺถิ ฯ ปวิตกฺกนฺติ ชโย นฺุโ
อิธ(๒) เม ภวิสฺสตีติอาทินิ วิตกฺกนฺโต ฯ โธเนน ยฺยํ สมากมาติ
ฐตฺทกิเลสเนน พุทฺเธน สทฺธี ยฺยคฺคฺคาหํ สมากปฺนโน ฯ น หิ
ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ โกตฺถกาทโย วิย สิทาทิหิ ฯ โธเนน

๑. ม. ภคฺตเวตเนนาติ ฯ ย. ภฏฺฐปเถน ฯ

๒. ม. อโย สทฺโท นคฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 มัคคณฺทียสุตฺตวณณา หน้า 515

สท ยุกฺ คเหตุวา เอกํ ปทมฺปิ สมฺปยาตุํ ยุกคฺคาหเมว วา
สมฺปาเทตุํ น สกฺขิสฺสสํตี ฯ เสถํ สพฺพตฺต ปากฺกเมวาทิ ฯ

ปรมตฺตโชติกา ย ขุททกกุกกถาย

ปฺสูรสฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

มคคณฺทียสุตฺตวณณา

ทิสฺวาน ตณฺหนฺติ มคคณฺทียสุตฺตํ ฯ (๑) กา อุปฺปตฺติ ฯ เอกํ
สมฺมํ ภควา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปจฺจฺจสสมเย พุทฺธจกฺขณา
โลกํ โอลเณนฺโต กุรุสฺส กมฺมาสทฺมมฺนิคฺมาวสิโน (๒) มคคณฺทียสุต
นาม พุราหฺมณฺสฺส สปฺชาปตฺติกสฺส อรหฺตฺตฺตฺตฺตฺตํ ทิสฺวา
ตาวเทว สวตฺถิโต ตตฺถ คนฺตฺวา กมฺมาสทฺมมฺสฺส (๓) อวิทูเร
อณฺดฺรสมฺมํ วนฺสณฺเฑ นิสํสิทฺติ สฺวณฺโณภาสํ มฺลยจฺมาโน ฯ
มคคณฺทียปิ ตํขณฺํ ตตฺถ มฺขโรวณฺตถํ กโต สฺวณฺโณภาสํ
ทิสฺวา กิ อิทฺนฺติ อิตฺ จิตฺ จ เปกฺขนฺโต (๔) ภควนฺตํ ทิสฺวา
อตุคฺคฺมโน อโหสิ ฯ ตสฺส กิร ธีตา สฺวณฺณวณฺณา ฯ ตํ
พหู ขตฺติยกฺุมาราทโย วารยณฺตา น ลภนฺติ ฯ พุราหฺมโณ
เอวํลทฺธิโก โหติ สมณฺสฺเสว นํ สฺวณฺณวณฺณสฺส ทสฺสามิตี ฯ
โส ภควนฺตํ ทิสฺวา อัยเม ธีตาย สฺมานวณฺโณ ฯ อิมสฺส
๑. ม. มคคณฺทียสุตฺตํ ฯ ๒. ส. ย. กมฺมาสฺสทฺมม... ฯ
๓. ส. กมฺมาสฺสทฺมมฺสฺส ฯ ๔. ม. ย. เปกฺขจฺมาโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกคณณนา หน้า 516

นํ ทสฺสามิตฺติ จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ ฯ ตสฺมา ทิสฺวา ว อตฺตมโน
อโหสิ ฯ โส เวเคน ฆริํ คนฺตุวา พฺราหฺมณฺณี อห โภติ
โภติ มยา ธีตาย สมานวณฺโณ ปฺริโส ทิฏฺโฐจฺจ อลงฺกโรหิ
ทาริกํจฺจ ตสฺส นํ ทสฺสามาติ ฯ พฺราหฺมณฺนียา ทาริกํ คนฺโหทเคน
นฺหาเปตฺวา วตฺตปฺปฬาลงฺการาทิหิ อลงฺกโรนฺติยา เอว ภควโต
ภิกฺขวาจรเวลา สมฺปตฺตา ฯ อถ ภควา กมฺมาศรมฺมํ ปิณฺฑาทาย
ปาวีสิ ฯ

เตปิ โข ธีตริํ คเหตุวา ภควโต นิสินฺโนกาถํ อคมฺสุ ฯ
ตตฺถ ภควนฺตํ อทิสฺวา พฺราหฺมณฺณี อโธ จิตฺตํ จ วิโลเคนฺติ
ภควโต นิสชฺชฏฺจันํ ตินฺสนฺถารกํ อทฺทสฺจ พุทฺธานํ จ
อชฺชิตฺตพฺเลน นิสินฺโนกาโส ปทฺนิกฺเขโป จ อพฺยาकुลา
โหนฺติ ฯ สวา พฺราหฺมณฺณี อห ฯ เอส พฺราหฺมณฺจ ตสฺส
ตินฺสนฺถาโรติ ฯ อาม โภตฺติติ ฯ เตนหิ พฺราหฺมณฺจ อมฺหากํ
อากมนกมฺมํ น สมฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ กสฺมา โภตฺติติ ฯ ปสฺส
พฺราหฺมณฺจ อพฺยาकुโล ตินฺสนฺถาโรจฺจ เนโส กามโภคิโน (๑)
ปฺริภุตฺโตติ ฯ พฺราหฺมโณ มา โภติ มจฺจเล ปฺริเยสฺสิยมาน
อวมจฺจลลภณฺตีติ อห ฯ ปฺนปฺปิ พฺราหฺมณฺณี อโธ จิตฺตํ จ วิจฺรนฺตี
ภควโต ปทฺนิกฺเขปํ ทิสฺวา พฺราหฺมณฺณี อห (๒) ยสฺเสส
ปทฺนิกฺเขโปติ น โส กามสฺสุ คชฺโธติ (๒) กถํ ตฺวํ โภติ ชานาสีติ
๑. ส. ย. ตินฺสนฺถารโก กามภิกฺขุณา สตฺเตน ฯ
๒. ม. ย. อยํ ตสฺส ปทฺนิกฺเขโปติ อาม โภตฺติติ ฯ
ปสฺส พฺราหฺมณฺจ ปทฺนิกฺเขปํ นายํ สตฺโต กามสฺสุ คชฺโธติ ฯ

*เล่มที่ 22 มคณฺทียสุตฺตวณณา หน้า 517

จ วุตฺตา อตฺตโน ปณฺญาเพลน(๑) ทสฺเสนฺตี อหา

รตฺตสฺส หิ อุกฺกุฏิกํ ปทํ ภเว

ทฺฏฺฐสฺส โหติ อนุกทฺตํ ปทํ

มฺพฺหสฺส โหติ สหสฺสนุปีพิตํ

วิวฺจฺจทสฺส อิทฺมิตฺติ ปทนฺติ ฯ

อัยฺ หิ (๒) เตสํ กถา วิปฺปกตฺตาฯ อถ ภควา กตภตฺตกิจฺโจ
ตเมว วนสณฺทํ อากโตฯ พฺราหฺมณฺี ภควโต วรลฺกฺขณฺขจิตฺติ
พฺยามปฺปภาปริกฺขิตฺติ รุปี ทิสฺวา พฺราหฺมณฺี อหา เอส
ตยา พฺราหฺมณฺ ทิฏฺฐโจติฯ อาม โภตฺติติ ฯ (๓) อัยฺ กามน
ปริกฺขชิสฺสตีฯ (๓) อากตกมฺมํ น สมฺปชฺชิสฺสเตวฯ เอวฺรุโป นาม
กามน ปริกฺขชิสฺสตีติ เนตฺติ จานํ วิชฺชตีติฯ เตสํ เอวํ
วทนฺตฺตานญฺเวย ภควา ตินฺสนฺนถารเก นิสฺสีทิ ฯ อถ พฺราหฺมโณ
ธีตฺริ วาเมน หตฺถเณน คเหตุวา กมณฺฑลล ทกฺขิณฺเนน หตฺถเณน คเหตุวา
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา โภ ปพฺพชิตฺตฺวญฺจ สุวณฺณวณฺโณ
อญฺจ ทาริกาฯ อนุจฺฉวิกา เอสา ตวฯ อิม่าหิ โภโต
ภริยํ โปสวานฺตถาย ทมฺมํ [๔] ติ วตฺวา ภควโต สนฺตีกํ
คณฺตฺวา ทาทฺถกาโม อญฺจาสีฯ ภควา พฺราหฺมณฺี อนาลปิตฺวา
อญฺเณน สทฺธี สลฺลปมาโน วิย ทิสฺวาน ตณฺหนฺติ อิมํ
คถํ อภาสี ฯ

๑. ม. ยฺ. ฅาณพลํ ฯ ๒. ม. ยฺ. อญฺจจรหิ ฯ

๓. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๔. สฺ. ยฺ. เอตฺถนฺตเร

ทมฺมํ ปฏฺิกคณฺห อุกฺกุปฺสญฺจํ ทาริกนฺติ วตฺวา ทาทฺถกาโมติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ภูจกถวณณา หน้า 518

ตสฺสตุโธ อชปาลนิกโรธมฺเถ นานารูปานิ นิมนินิตฺวา
อภิกามมากตํ มารชิตฺรํ ทิสฺวาน ตณฺหํ อรตี รคณฺจ ฉนฺท-
มตฺตมฺปิ เม เมถุนสมฺมึ นาโหสิฯ กิเมวิทํ อิมิสฺสา ทาริกาย
มุตฺตกรีสปฺณณํ รูปํ ทิสฺวา ลภิสฺสตี (๑) สพฺพตฺถาปี(๒) ปาทานิ
นํ สมฺมุสฺสิตฺตํ น อิจฺเจฯ กุโธเนน สํวสฺสิตฺตุนฺติ ฯ

ตโธ มาคนฺทโย ปพฺพชิตา นาม มานุสฺสเก กาม
ปหาย ทิพฺพกามตฺถาย ปพฺพชนฺติฯ อยณฺจ ทิพฺเพปี กาม
น อิจฺฉติฯ อิทมฺปิ อิตฺถิรตฺนํฯ กา นุสฺส ทิฏฺฐีติ ปุจฺฉิตฺตํ
ทฺวยคฺคาถมาห ฯ

ตตฺถ เอตาทิสฺ ฆะ รตฺนนฺติ ทิพฺพิตฺถิรตฺนํ สนฺธาย
ภณฺติฯ นารินฺติ อตฺตโน ชิตฺรํ สนฺธาย (วา ภณฺติ) ทิฏฺฐิเยว
ทิฏฺฐิภคํ สีสฺวตํ นุ ชีวิตฺนฺติ (๑) ทิฏฺฐิณฺจ สีสฺยจ วตฺยจ ชีวิตฺยจ ฯ
ภวฺปปตฺติณฺจ วเทสิ ทิสฺนฺติ อตฺตโน ภวฺปปตฺติณฺจ ทิสฺ
วทิสฺตี ฯ อโธ ปฺรา เทว คธา วิสฺสชฺชนฺปุจฺฉานเยน ปวตฺตตฺตา
ปាកฺกสมฺพฺนฺธาเยว ฯ

ตาสฺ ปจฺมคฺคาถาย สฺงเขปฺตฺโธ ตสฺส มยฺหํ มาคนฺทिय
ทฺวาสฺภูจิทิฏฺฐิภคฺชฺมเมสฺ วิณฺจฉินฺติว อิทเมว สจฺจํ โมจฺมมฺณฺณนฺติ
เอวํ อิทํ วทามฺมิตฺติ สมฺมุคฺคหิตฺติ น โหติ นตฺถิ น วิชฺชติ ฯ
กึการณาฯ อหฺลฺหิ ปสฺสฺสนฺโต ทิฏฺฐิสฺสุ อาทินฺนํ กิณฺจ ทิฏฺฐี-

๑. ม. ย. ภวิสฺสตี ฯ ๒. ม. สพฺพตฺถา ฯ ๓. พ. มหา. ๒๕/๓๒๔/๒๒๑

สีสฺวตานุชีวิทํ ฯ

*เล่มที่ 22 มคณฺทิสุตตวณณา หน้า 519

มคฺคเหตุวา สจฺจานิ จ วิจฺฉินฺนโต อชฺฌตฺตํ (๑) รากาทีนํ

สนฺติภาเวน อชฺฌตฺตสนฺติสงฺขาตํ นิพฺพานเมว อทฺทสนฺติ ฯ

ทฺติยคาลาย สงฺเขปฺตฺโต ยานิมานิ ทิฏฺฐิกตานิ เตหิ เตหิ

สฺตฺเตหิ วิญฺฉินฺนิตฺวา คหิตฺตฺตา วิญฺฉยาติ จ อตฺตโน ปจฺจเยหิ

อภิสงฺขตภาวาทินา นเยน ปกปฺปีตานิ จาติ วุจฺจติฯ ตนฺตํ(๒)

ทิฏฺฐิกตธมฺเม อคฺคเหตุวา อชฺฌตฺตสนฺตีติ ยเมตมตฺถํ พฺรฐิติฯ

อจฺจิกฺข เมฯ กถํ นฺ ชีเรหิ ปเวทิตนฺตํ(๓) ปกาสิตํ ชีเรหิ

ตํ ปทนฺติ(๔) ฯ

อถสฺส ภควา ยถา เยน อุปาเยน ตํ ปทํ ชีเรหิ

ปกาสิตํฯ ตํ อุปายํ สปฺปฏฺธิปกฺขํ ทสฺเสนฺโต น ทิฏฺฐิยาติ

คาลามาท ฯ

ตตฺถ น ทิฏฺฐิยาติอาทีหิ อฏฺฐสฺมาปฺตฺติ(๕)ฉานฺนพาทิร-

สีลพฺพตานิ ปฏฺิกฺขิปติ ฯ สฺสทฺฐิมาทฺติ เอตฺถ วุจฺจํ อาสทฺทํ

สพฺพตฺถ นการเณ สทฺฐี โยเชตฺวา ปุริสพฺยตฺถํ กตฺวา ทิฏฺฐิยา

สฺสทฺฐี นาทํ กถมิติ เอวมตฺโต เวทิตพฺโพ ฯ ยถา เจตฺถฯ

เอวํ อุตฺตรปฺเทสฺสปี ฯ ตตฺถ จ อทิฏฺฐิยา นาทฺติ ทสฺวตฺถกํ

สฺมมาทิฏฺฐี วินา น กถมิ ฯ ตถา อสฺตฺติยาติ นวํกํ สวณฺ

วินา ฯ อญฺญาณาติ กมฺมสฺสกตสจฺจานฺ โลมิกถาณํ วินา ฯ อสีลตาติ

๑. ม. อชฺฌตฺตํ ฯ ๒. ม. ยฺ. เต ตฺวํ มฺนิ ฯ

๓. ม. ปเวทิตํ ฯ ๔. ม. ยฺ. ปทนฺติ ฯ ๕. ม. ทิฏฺฐิสฺตฺติอฏฺฐสฺมาปฺตฺติ... ฯ

ยฺ. ทิฏฺฐิสฺตฺติสฺมาปฺตฺติ... ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณฺณนา หน้า 520

ปาติโมกฺขสํวรํ วนา ฯ อพฺพตาดิ ชฺตงฺควตํ วนา ฯ โนปี
เตนาปี เตสุ เอกเมเกน ทิฏฺฐิอาทิมตฺเตนาปี (๑) โน กเถมีติ
เอวมตฺโต เวทิตฺตํ ฯ เอเต จ นิสฺสชฺชอนุคฺคหายาดิ เอเต
จ ปุริเม ทิฏฺฐิอาทิมเท กณฺหปฺกฺขิเย ชฺมเม สมุคฺฆาตกรณฺณ
นิสฺสชฺช ปจฺฉิเม อทิฏฺฐิอาทิมเท สุกฺกปฺกฺขิเย อตมฺมยตาปชฺชเนน(๒)
อนุคฺคหาย ฯ สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชฺปะเปติ อิมาย
ปฏฺธิปตฺติยา กิเลสฺวปฺสเมน (๓) สนฺโต จกฺขฺวาทีสุ กณฺจि ชฺมมํ
อนิสฺสาย เอกมฺปี ภวํ อปีเหตุํ อปตฺเตตฺถํ สมตฺโต
ลिया ฯ อยมสฺเสว (๔) อชฺฉตฺตสนฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ

เอวํ วุตฺเต วจนตฺตมสฺสลฺกฺเขนฺโต มาคฺนฺทีโย โน เจ
กิราติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ ทิฏฺฐาทีนํ วุตฺตฺนยาเนว ฯ (เกวลํ) กณฺหปฺกฺขิยานิเยว
ปนฺ สนฺธาย อุภยตฺตราปี อาห ฯ อาหสฺสทํ ปนฺ โน เจ
กิสฺสทฺเทน โยเชตฺวา โน เจ กิราห โน เจ กิร
กเถสีติ เอวํ อตฺโต ทฏฺฐพฺโป ฯ โมมนฺนฺติ อติมฺพฺหํ ฯ โมหนํ
วา ฯ ปจฺเจนฺตีติ ชานนฺติ ฯ

อถสฺส ภควา ตํ ทิฏฺฐี นิสฺสาย ปุจฺฉํ ปฏฺธิกฺขิปนฺโต
ทิฏฺฐินฺจ นิสฺสายาดิ เอวมาห(๕) ฯ

๑. ม. ย. ทิฏฺฐิอาทิมตฺเตนาปี ฯ ๒. ม. ย. อตมฺมยตาปชฺชเนน ฯ

๓. ม. ย. รากาทิวปฺสเมน ฯ ๔. ม. ย. อยมสฺส ฯ

๕. ม. คาถมาห ฯ

*เล่มที่ 22 มัคคณฺทียสุตฺตวณณา หน้า 521

ตสฺสคฺโถ คฺวํ มัคคณฺทีย ทิฏฺฐิ นิสฺสาย ปฺนปฺปฺนํ
ปฺจจฺมาโน ยานิ เต ทิฏฺฐิกตานิ สมฺคฺคหิตานิฯ เตเสว
สมฺคฺคหิตेषฺ สโมหมากโต คฺวํ(๑) มยา วุตฺตอชฺชตฺตสนฺติโต
ปฺฏิปตฺติโต ชฺมมเทสนโต วา อณฺุมปฺ(๒) ยุตฺตสณฺณํ น ปสฺสตีฯ
เตน การณฺน คฺวํ อิมํ ชฺมมํ โมมุหโต ปสฺสตีติ ฯ

เอวํ สมฺคฺคหิตेषฺ สมฺโหมหนตฺตสฺ(๓) มัคคณฺทียสฺส วิวาทาปตฺตี
ทสฺเสตฺวา อิทานิ เตสฺ อณฺฺณเสสฺ จ ชฺมเมสฺ วิคตปฺปโมหสฺส
อตฺตโน นิพฺพิวาทตํ ทสฺเสนโต สโม วิเสตีติ กถมาห ฯ

ตสฺสคฺโถ โย เอวํ ติวิธมาเนน วา ทิฏฺฐิยา วา มณฺณตฺติฯ
โส เตน มาเนน ตาย ทิฏฺฐิยา เตน วา ปฺกฺกเลน วิวเทยฺฯ
โย ปน อมฺหาทิสฺ อิมาสฺ ติสฺ วิชาสฺ อวิกมฺปมาโนฯ สโม
วิเสตีติ น ตสฺส โหติฯ น จ หิโนติ ปาจเสโส ฯ กิณฺจ
ภฺยโย สจฺจนฺติ โสติ กถาฯ

ตสฺสคฺโถ โส เอวรฺูโป ปหิณฺมานทิฏฺฐิโก ตาทิสฺ (๔)
พาหิตปาปตฺตาทินา นเยน พุราหฺมโณ อิทเมว สจฺจนฺติ กิ
วเทยฺฯ กิณฺจ (๕) ภาณฺยฺฯ เกน วา การณฺน ภาณฺยฺฯ มยฺหํ
สจฺจํฯ คฺยฺหํ มุสาติ วา เกน มาเนน ทิฏฺฐิยา ปฺกฺกเลน
วา วิวเทยฺฯ ยสฺมี มาทิสฺ จิณฺสเว สทิสฺโสมสฺมีติ ปวตฺติยา
๑. ม. ย. อิตฺ จ ฯ ๒. ม. อณฺุมปฺ ฯ ๓. ม. ย. ปโมหน ฯ
๔. ม. มาทิสฺ ฯ ๕. ม. กิณฺจ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกถวณณา หน้า 522

สมัม วาฯ อิตรทวยภาเวน ปวตติยา วิสมัม วา มณฺณตี(๑) นตฺถิฯ

โส สมานาทีสุ เกน วาทํ ปฏฺฐิตฺยฺเชยฺย ปฏิปุผเรยฺยาติ ฯ

นนฺุ เอกํเสเนว เอวฺรุโป ปุคฺคโล โอกํ ปหายาติ คาธา ฯ

ตตฺถ โอกํ ปหายาติ รูปวตฺถาทีวิณฺณาณสฺโสกาถํ ตตร

ฉนฺุทราคปฺปหานเนน ฉนฺุเทตฺวา ฯ อนิเกตสारीติ ตานี (๒) รูปนินฺมิตฺต-

นิกเตาทีนึฯ ตณฺุหาวเสน อสรนฺุโต ฯ กามเม อกฺุพฺพิ มฺุณี

สนฺุถวานีติ กามเม กิหิสนฺุถวานี อกโรนฺุโต ฯ กามเมหิ ริตฺโตติ

กามเมสุ ฉนฺุทราคาภาเวน สพฺุพกามเมหิ ปุณฺุญฺุโต ฯ อปฺุเรกฺุขราโนติ

อายุตี อตฺตภาวํ อนภินิพฺุพตฺเตนฺุโต ฯ กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน

กยิราติ ชเนน สทฺุธี วิคฺคาหิกกถํ น กเถยฺย ฯ โส เอวฺรุโป

เยหิ วิวิตฺโตติ คาธา ฯ

ตตฺถ เยหีติ เยหิ ทิฏฺฐจิกเตหิ ฯ (๓) วิวิตฺโต วิจเรยฺยาติ

ริตฺโต จเรยฺย ฯ น ตานี อุกฺุคยฺห วเทยฺย นาโคติ อาคฺุ

น กโรตีติอาทีนา(๔) นเยน นาโค ตานี ทิฏฺฐจิกตานี อุกฺุคเหตฺวา

น วเทยฺย ฯ เอลมฺุพฺุชนฺุติ ชลสณฺุณิเต (๕) อมฺุพฺุมฺุหิ ชาตํ

กณฺุฏกนาพฺุ วาริขฺุฯ ปทฺุมนฺุติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยถา ชเลน ปงฺุเกน

จณฺุปลิตฺตฺตฺตฺตํ ตํ ปทฺุมฺุ ยถา ชเลน จ ปงฺุเกน จ อนฺุปลิตฺตํ

โหติ ฯ เอวฺ มฺุณี สนฺุติวาโท อคิฑฺุโรติ เอวฺ อชฺุมตฺตสนฺุติวาโท

๑. ยฺ. อยฺ สทฺุโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อยฺ สทฺุโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. ทิฏฺฐจิกเตหิ ฯ ๔. บฺุ. จุพฺ. ๓๐/๔๑๗/๑๕๕,๕๗๔/๒๘๐ ฯ

๕. ม. ชลสณฺุณิเต ฯ

*เล่มที่ 22 มัคคณฺทิสุตตวณณา หน้า 523

มุนิ เคะทาภาเวน อคิทุโธ ฯ กามะ จ โลกะ จ อนุปลิตฺโตติ
ทฺวิเชปี กามะ อปายาทิเก จ โลกะ ทฺวิหิปี กามะหิ(๑) อนุปลิตฺโต
โหติ ฯ กิณฺจ กิโยโย น เวทคฺคฺติ คากา ฯ

ตตฺถ น เวทคฺคฺ ทิฏฺฐิยาติ(๒) จตฺมคฺคเวทคฺค มาทิสो
ทิฏฺฐิยายโก น โหติ ฯ ทิฏฺฐิยา คจฺจนฺโต ตํ ตํ(๓) สารโต
ปจฺเจนฺโต วา น โหติ ฯ ตตฺถ วจฺนตฺโต (๔) ยาศีติ ยา
ตโต ตโต(๕) กรณฺวณฺเนน ทิฏฺฐิยา ยาศีติปี ทิฏฺฐิยายโก ฯ (๕)
อุปโยคฺกุเจน(๖) สามิวจฺเนนปี ทิฏฺฐิยา (๗) ยาศีติปี ทิฏฺฐิยายโก ฯ
น มฺติยา ส มานเมตีติ มฺตรูปาทีเกทาย มฺติยาปี โส มานํ น
เอติ ฯ น หิ ตมฺมโย โสติ ตณฺหาทิฏฺฐิวิเสสํ ตมฺมโย โหติ
ตปฺปรายโน ฯ อัยํ ปน น ตาทิสो ฯ น กมฺมุนา โนปี
สุเตน เนยฺยาคิ ปุณฺณภิสงฺขาราทินา กมฺมุนา วา สุตฺตสุทฺธิ-
อาทินา สุเตน วา โส เนตพฺโพ น โหติ ฯ อนุปฺนิตो
ส นีเวสเนสุติ โส ทฺวินฺนมฺปิ อุปยानํ ปหิณฺตฺตา สพฺเพสุ
ตณฺหาทิฏฺฐินิเวสเนสุ อนุปฺนิตो ฯ คสฺส จ เอวํ วิรฺตฺสฺส สลฺยา-
วิรฺตฺตฺสฺสาคิ คากา ฯ

ตตฺถ สลฺยาวิรฺตฺตฺสฺสาคิ เนกขมฺมสลฺยาปฺพุพฺงคฺมาย
ภาวนาย ปหิณฺกามาทิสลฺยสฺส ฯ อิมินา ปเทน อุกฺโกตฺภาค-
๑. ม. เเลเปหิ ฯ ๒. ม. ทิฏฺฐิยายโกติ ฯ
๓. ม. วา ฯ ๔. ม. ยาศีติ ยายโก ฯ ๕. สී. ย. ทิฏฺฐิยา ฯ
เอวมฺปฺริปี ฯ ๖. ม. อุปโยคฺคฺเต ฯ ๗. สී. ทิฏฺฐิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณฺณา หน้า 524

วิมุตโต สมถยานิโก อธิปเปโต ฯ ปณฺณาวิมุตตสุตฺตํ
วิปฺสฺสนาปฺพุทฺทมา ย ภาวนาย สพุทฺทิกเสสฺสํ วิมุตตสุตฺตํ ฯ
อิมินา สุทฺถวิปฺสฺสโก อธิปเปโต ฯ สลฺลณฺจ ทิฏฺฐิจฺจ ย
อคฺคฺคเสสฺสํ เต ฆฏฺฐมาณา (๑) วิจฺรนฺติ โลเกติ ย ปน (๒)
กามสลฺลณาทิํ สลฺลณํ อคฺคฺคเสสฺสํ เต วิเสสโต คหฺนฺจ
กามาธิกรณํ ฯ ย จ ทิฏฺฐี อคฺคฺคเสสฺสํ เต วิเสสโต ปฺพุทฺทิตา
ชฺมมาธิกรณํ อลฺลณมณฺณํ ฆฏฺฐนฺตา วิจฺรนฺตีติ ฯ เสสเมตฺถ
ยํ อวุตฺตํ ตํ วุตฺตานุสาเรเนว เวทิตพฺพิ ฯ

เทสฺนาปริโยसानํ พฺราหฺมโณ จ พฺราหฺมณิํ จ ปฺพุทฺทิตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสูติ ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุทฺทกกุกกถาย

มาคณฺทียสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ย. ฆฏฺฐนฺตา ฯ ๒. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

ปุราเภทสุตฺตวณฺณนา

กถํสฺสึตฺติ ปุราเภทสุตฺตํ ๑ กา อุปฺปตฺติ ๑ อิมสฺส สุตฺตสฺส
อิโต ปเรสญจ ปญฺจนํ กถหวิวาทญฺพวิญฺหมหาวิญฺหควุญฺจ-
อตุตฺตทณฺฑสุตฺตานิ สมฺมาปริพฺพชาชนียสฺส อุปฺปตฺติย วุตฺตนเยเนว
สามญฺจโต อุปฺปตฺติ วุตฺตา ๑ วิเสสโต ปน ยถเอว ตสฺมี
มหาสมเย รากจริตเทวตานิ สປປាយวเสน ฌมฺมံ เทเสตุ
นิมฺมิตฺตพฺพุทฺเธน อตุตฺตานิ ปุจฺจนาเปตฺวา สมฺมาปริพฺพชาชนีย-
สุตฺตมภาสิ ๑ เอวํ ตสฺมีเยว มหาสมเย กิณฺนุ โข ปุรา สริริเภทา
กตุตฺตพฺพนฺติ อุປປนฺนจิตฺตานิ เทวตานิ จิตฺตํ ฌตฺวา ตาสี
อนุกฺกหตฺถํ อพฺพตฺเตพฺสภิกฺขุสฺตปฺริวาริ นิมฺมิตฺตพฺพุทฺธิ อากาเสน
อาเนตฺวา เตน อตุตฺตานิ ปุจฺจนาเปตฺวา อิํ สุตฺตํ อภาสิ ๑

ตตุถ ปุจฺจนาย ตาว โส นิมฺมิโต กถํสฺสึตฺติ อธิปญฺจณํ ๑
กถํสิโลติ อธิสิลํ ๑ อุປປสนฺโตติ อธิจิตฺตํ ปุจฺจนฺติ ๑ เสถ
ປປกฺกเมว ๑

วิสุสฺซชฺเชน ปน ภควา สรฺุเปเนน อธิปญฺจนาทินิ อวิสุสฺซชฺเชตฺวา
อธิปญฺจนาทิปฺປภาเวเนน เยสิ กิเลसानํ อุປປสมา อุປປสมา
อุປປสนฺโตติ วุจฺจติ ๑ นานาเทวตานิ อาสยानุโลเมเนน เตสิ เตสิ
อุປປสมเมว ทีเปเนโต วิตฺตโณหฺตฺวาทินา คากาโย อภาสิ ๑
ตตุถ อาทิโต อฏฺฐนฺนํ คากานํ ตํ พุริมิ อุປປสนฺโตติ อิมาย
คากาย สมฺพนฺนุโ ๑ เวทิตฺตพฺโพ ๑ ตโต ปฺราสิ ส เว สนฺโตติ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺควณณา หน้า 526

วฺจฺจตีติ อิมินา สพฺพปจฺฉิเมน ปเทน ฯ

อนฺนุปฺพุพฺพวณฺณานนฺเยน (๑) จ วิตฺตโณห ปุรา เกทาติ โย
สรีรเกทา ปุพฺพเมว ปหีนตโณห ฯ ปุพฺพมนฺตมนิสฺสึโตติ
อดีตทฺฐาทิเกทํ ปุพฺพมนฺตมนิสฺสึโต ฯ เวมชฺฌนฺ นุสฺสงฺเขยโยติ
ปจฺจุปฺปนฺเนปี อทฺธนิ รตฺโตติอาทินา นเยน น อฺอุปฺสงฺขา-
ตพฺโพ ฯ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตฺนติ ตสฺส อรหฺโต ทฺวินฺนํ
ปุเรกฺขารานํ อภาวา อนาคเต อทฺธนิ ปุเรกฺขตฺมปี นตฺถิ ฯ
ตํ พุริมิ อฺุปฺสนฺโตติ เอวํ เจตฺถ โยชนา เวทิตพฺพา ฯ เอส
นโย สพฺพตฺถ ฯ อิโต ปรี ปน โยชนํ อทฺสเสตฺวา
อนฺนุตฺตานปทวณฺณนฺเวย กริสฺสาม ฯ

อสฺนฺตาสีติ เตน เตน อลาภเกน อสฺนฺตสฺนฺโต ฯ อวิกตฺถิตฺติ
สีลาทีหิ อวิกตฺถนฺสีโล ฯ อกฺกุกฺกโจิตฺติ หตฺถกฺกุกฺกจฺจาทีหิ วิรหิตฺโต ฯ
มนฺตภาณิตฺติ มนฺตาย ปรีกฺคเหตฺวา ปรีกฺคเหตฺวา วาจิ
ภาสิตา ฯ อนฺนุทฺธโตติ อฺุทฺธจฺจวิรหิตฺโต ฯ ส เว วาจายโตติ โส
วาจาย ยโต สฺยโต จตฺตฺโทสฺวิรหิตํ วาจิ ภาสิตา โหติ ฯ

นिरาสตฺตีติ นิตฺตโณห ฯ วิเวกทฺสฺสี ผสฺเสสฺสูติ ปจฺจุปฺปนฺเนสฺสุ
จกฺขุสมฺผสฺสาทีสฺสุ อตฺตาทิภาววิเวกํ ปสฺสตี ฯ ทิฏฺฐิสฺสุ จ น
นियตฺตีติ ทฺวาสฏฺฐิจิฏฺฐิสฺสุ กายจิ ทิฏฺฐิยา น นียยตี ฯ

ปฏฺฐิสฺสึโนติ รากาทินํ ปหีนตฺตา ตโต อปคโต ฯ

๑. ม. อนุปท... ฯ

*เล่มที่ 22 ปุราเภทสุตตวณณา หน้า 527

อกุหโกติ อวิมหาปโก ตีหิ กุหนวตฺถุหิ ฯ อปีหาลูติ อปีหนสีโล ฯ
ปตฺถนาตณฺหาย รหิโตติ วุคฺคํ โหติ ฯ อมจฺจรีติ ปญฺจ-
มจฺเจรวิริหิโต ฯ อปฺปกพฺโภติ กายปาคพฺภิยาทิวิริหิโต ฯ อเชจฺจฺโณติ
สมฺปนฺนสีลาทิตาย อเชจฺจฺจฺนีโย อเสจฺจโนโก มนาโป ฯ
เปสฺสญฺเย จ โน ยฺโตติ ทฺวีหิ อากาเรหิ อุปฺสํหริตพฺเพ
ปีสุณกมฺเม อยฺตุโต ฯ

สาตฺติเยสุ อนสฺสาวีติ สาตวตฺถุสุ กามคฺเณสุ ตณฺหา-
สนฺถววิริหิโต ฯ สโณหติ สเณหิ กายกมฺมาทีหิ สมฺนฺนาคโต ฯ
ปฏฺิภาณวาทิ ปริยตฺติปริจฺจฺจมาธิกมฺปฏฺิภาเนหิ สมฺนฺนาคโต ฯ
น สทฺโชติ สยฺ (๑) อธิคตํ ฌมฺมํ น กสฺสจฺจิ สทฺทหติ ฯ น
วิรัชชตีติ ขยา รากสฺส วิรัชชตฺตา อิทานิ น วิรัชชติ ฯ

ลาภกมฺยา น สิภฺขตีติ น ลาภปตฺถนาย สุตฺตนฺตาทินิ
สิภฺขติ ฯ อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเสสุ นานุกิษฺมตีติ วิโรธากาเวน
จ อวิรุทฺโธ หุคฺวา ตณฺหาย มฺุรสาทิสฺสุ เคะธํ นาปชฺชติ ฯ

อุเปกฺขโกติ ฉพฺงฺคฺเปกฺขาย สมฺนฺนาคโต ฯ สโตติ
กายานุสฺสนาทิสฺติยฺตุโต ฯ

นิสฺสยตาติ (๒) ตณฺหาทิกฺุจฺฉินิสฺสยา ฯ ญคฺวา ฌมฺมฺนฺติ อนิจฺจาทีหิ
อากาเรหิ ฌมฺเม (๓) ชานิตฺวา ฯ อนิสฺสีโตติ เอวํ เตหิ นิสฺสเยหิ
อนิสฺสีโต ฯ เตน อญฺญตฺร ฌมฺมณฺณา นตฺถิ นิสฺสยानํ
๑. ม. ยฺ. สามี ฯ ๒. ม. ยฺ. นิสฺสยนาติ ฯ ๓. ม. ยฺ. ฌมฺมํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณฺณา หน้า 528

อภาโวติ ทีเปติ ฯ ภวาย วิภวาย วาติ สสฺสตาย อุทฺเฑทาย
วา ฯ

ตํ พฺรุมิ อุปฺสนฺโตติ ตํ เอวรูปํ เอเกกกาถาย วุตฺตํ
อุปฺสนฺโตติ กถेमิ ฯ อตฺริ โส วิสฺตติกนฺติ โส อิมํ
วิสฺตาทีภาเวน วิสฺตติกาสงฺขาตํ มหาตณฺหํ อตฺริ ฯ

อิทานิ ตเมว อุปฺสนฺตํ ปัสฺสนฺโต อาห น ตสฺส
ปฺตฺตาติ เอวมาที ฯ

ตตฺถ ปฺตฺตา อตฺรฆาทย โจ ตตฺตาโร ฯ เอตฺถ จ
ปฺตฺตปริกฺคหาทย ปฺตฺตาทีนาเมน วุตฺตาติ เวทิตพฺพา ฯ เต
หิสฺส น วิชฺชนฺติ ฯ เตสํ วา อภาเวน ปฺตฺตาทย น
วิชฺชนฺตีติ ฯ

เยน นํ วชฺชํ ปฺถุชฺชนา ฯ อโถ สมณพฺรหฺมณาติ
เยน ตํ ราคาทีนา วชฺเชน ปฺถุชฺชนา สพฺเพปี เทวมนุสฺสา
อิโตเอว (๑) พหิทฺธา สมณพฺรหฺมณา จ รตฺโต วา ทฺฐุโธ
วาติ วเทยฺย ฯ ตํ ตสฺส อปฺรฺกฺขตฺนฺติ ตํ ราคาทีวชฺชํ ตสฺส
อรหฺโต อปฺรฺกฺขตํ ฯ ตสฺมา วา เทสุ เนชตีติ ตํการณา
นินฺทาวจเนสนฺ น กมฺปติ ฯ

น อฺสฺเสสฺส วทเตติ วิสิฏฺฐเรสฺส อตฺตानํ อนฺโต กตฺวา
อหํ วิสิฏฺฐโจติ อติมานวเสน น วทติ ฯ เอส นโย อนนฺตเรสฺส (๒)

๑. ม. ยฺ. เอวสทโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อิตฺเรสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 ปุราเภทสุตฺตวณฺณา หน้า 529

ทฺวิสุ ฯ กปฺป เนติ อกปฺปิโยติ เอโส (๑) เอวฺรุโป ทฺวิชมฺปิ กปฺป
น เอติ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา อกปฺปิโย ฯ ปหีนกปฺโปติ วุคฺคํ
โหติ ฯ

สกนฺติ มยฺहनฺติ ปฺริคฺคหิตฺ ฯ อสตา จ น โสจตีติ
อวิชฺชมานาทินา อสตา จ น โสจติ ฯ ชมฺเมสุ จ
น กจฺจตีติ สพฺพชฺมเมสุ ฉนฺนทาทีวเสน น กจฺจติ ฯ ส เว
สนฺโตติ วุจฺจตีติ โส เอวฺรุโป นรฺคตฺโม สนฺโตติ วุจฺจตีติ
อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺฐาเปตี ฯ

เทสนาปฺริโยसानเ โกฏี (สต) สหสฺสเทวตานิ อรหตฺตปฺปตฺติ
อโหสิ ฯ โสตาปฺนฺนาทีนํ คณฺนา นตฺถิติ ฯ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกกุกกถาย

ปุราเภทสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ย. โส ฯ

*เล่มที่ 22 ปุราณทศตวณณา หน้า 530

กลหวิวาทศตวณณา

กูโต ปहुตา กลหา วิวาทาติ กลหวิวาทศตติ ๙ กา
อุปุตติ ๙ อิทมปี ตสมีเยว มหาสมเย กูโต นุ โข กลหาทโย
อภูจ ชมมา ปวตตุนตีติ อุปนุนจิตตานัน เอกจจัน เทวตานัน
เต ชมเม อาวิกาตุ ปริมนเยเนว นิमितพุทเชน อุตตานัน
ปจจนาเปตวา วุตติ ๙

ตตถ ปจจนาวิสุชชชกเมน จิตตตทา สพุพกาธา
ปากภูสมพนชาเยว ๙ อนุตตานปทวณณา ปเนตาส์ เอว
เวทิตพุพา กูโต ปहुตา กลหา วิวาทาติ กลโห จ ตสส
ปพุพภาโค วิวาโท จาติ อิเม กูโต ชาตา ๙ ปรีเทวโสกา
สหมจจรรา จาติ ปรีเทวโสกา จ สหมจจรรา (๑) จ กูโต
ปहुตา ๙ มานาติมานา สหเปสฺฐา จาติ มานา จ อติมานา
จ สหเปสฺฐา (๒) จ กูโต ปहुตา ๙ เตติ เต สพุเพปี อภูจ
กิลลชชมา ๙ ตทิงฆ พุฐุหิตี ตมยา ปุจจิตมคฺถัง พุฐุหิ ๙ ยาจามี
ต อหนติ ๙ ยาจนคฺถโถ หิ อิงฆาติ นิปาโต ๙

ปิยปहुตาติ ปิยวตฺถกูโต ชาตา ๙ ยุตติ ปเนตถ นิทเทเส (๓)
วุตตา เอว ๙ มจฺเจรยุตตา กลหา วิวาทาติ อิมินา กลห-
วิวาทาทีน น เกวลี ปิยวตฺถูเมว ๙ มจฺเจรียมป(๔) ปจจยั ทสฺเสติ ๙

๑. ม. มจฺเจรรา ๙ ๒. ม. เปสฺฐา ๙

๓. พุ. มหา. ๒๕/๔๔๗/๓๐๕ ๙ ๔. ม. ย. มจฺเจรียมปี ปจจยั ๙

*เล่มที่ 22 กลหวิวาทสุตตวณณา หน้า 531

กลหวิวาทสี่เลน เจตฺถ สพฺเพปิ เต ฐมา วุตฺตาคี
เวทิตพฺพาฯ ยถา จ เอเตสํ มจฺจริยฺฯ ตถา เปสฺสนานํ
จ วิวาทํ ฯ เตนาห วิวาทชาเตสฺ จ เปสฺสนานีติ ฯ

ปียา สุ โลกสฺมี กุโตนินทานาฯ เย จาปี โลกา
วิจฺรนฺตี โลกเกติ ปียา ปหูตา กลหาติ เย เอตฺถ วุตฺตาคี
เต ปียา โลกสฺมี กุโตนินทานาฯ น เกวลณฺจ ปียาฯ
เย จาปี ขตฺติยาทโย โลกา วิจฺรนฺตี โลกเหตุกา โลกนนาภิกฺฤตา
วิจฺรนฺตีฯ เตสํ โส โลโก จ กุโตนินทาโนติ เทว อตฺถ
เอกาย ปุจฺฉาย ปุจฺฉติ ฯ อาสา จ นิฏฺฐา จาติ อาสา
จ ตสฺสา อาสาฯ สมฺพิริ จ ฯ เย สมฺปรายาย นรฺสส
โหนฺตีติ เย นรฺสส สมฺปรายาย (๑) โหนฺตีฯ ปรายนา โหตีติ(๒)
วุตฺตํ โหตีฯ เอกา เอวามฺปิ ปุจฺฉา ฯ

ฉนฺทานินทานานีติ กามจฺฉนฺทาทีฉนฺทานินทานานี ฯ เย
จาปี โลกา วิจฺรนฺตีติ เย จาปี ขตฺติยาทโย โลกา วิจฺรนฺตีฯ
เตสํ โลโกปี ฉนฺทานินทาโนติ เทวปี อตฺถ เอกโต วิสฺสขฺเชติ ฯ
อิโตนินทานาติ ฉนฺทานินทานา เอวาติ วุตฺตํ โหตีฯ กุโตนินทานาติ
อิโตนินทานาติ เอเตสฺ จ สทฺทสิทฺธิ สฺวจิโอมสฺสุเต (๓) วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺพา ฯ

วินิจฺฉยาติ ตณฺหาทีภูริวินิจฺฉยาฯ เย วาปี ฐมา
๑. สี่. สมฺปรายณาย ฯ ๒. ม. ปรายนา โหนฺตีติ ฯ
๓. พุ. สฺ. ๒๕/๓๑๕/๓๓๘ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณณา หน้า 532

สมณน วุตฺตาคิ เข จ อญฺเฌปี โภธาทีหิ สมฺปยุตฺตาฯ
ตถารูปา วา อกฺุสลา ฌมฺมา พุทฺธสมณน วุตฺตาฯ เต
กุโธ ปหุตฺตาคิ ฯ

ตมฺปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโทติ ตํ สุขทฺถุขเวทนํตทฺถุข-
วตฺถุสงฺฆาตํ สาทาสาตํ อฺปนนิสฺสาย สํโยควิปฺปโยคปตฺถนาวเสน
ฉนฺโท ปโหติฯ เอตฺตาวตา ฉนฺโท นฺุ โลกสฺมี กุโธนิทานนฺติ
อํยํ ปโณห วิสฺสชฺชิตฺโต โหติ ฯ

ฐเปสฺส ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจาติ ฐเปสฺส วยญฺจ อฺปฺปาทำ
ทิสฺวาฯ วินิจฺฉนฺยํ กฺุรฺเต (๑) ฌนฺตุ โลกเกติ อฺปายาทิเก
โลกเ อํยํ ฌนฺตุ โภคาธกมฺนตฺถํ ตณฺหาวินิฉนฺยํ อตฺตา เม
อฺปฺปนฺโนติอาทินา นเยน ทิฏฺฐิวินิฉนฺยํ จ กฺุรฺเต ฯ ยุตฺติ
ปเนตฺถ นินฺทเทเส (๒) วุตฺตา เอว ฯ เอตฺตาวตา วินิจฺฉยา จาปี
กุโธ ปหุตฺตาคิ อํยํ ปโณห วิสฺสชฺชิตฺโต โหติ ฯ

เอเตปี ฌมฺมา ทฺวยเมว สนฺเตติ เอเตปี โภธาทโย ฌมฺมา
สาทาสาททฺวย สนฺเต เอว ปโหนฺติ อฺปฺปชฺชนฺติ ฯ อฺปฺปตฺติวิริ (๓)
จ เนสํ นินฺทเทเส (๔) วุตฺตาเยว ฯ เอตฺตาวตา ตติยปโณหปี
วิสฺสชฺชิตฺโต โหติ ฯ

อิทานิ โย เอวํ วิสฺสชฺชิตฺเตสฺส เอเตสฺส ปญฺเฬสฺส กถํกถิ

๑. ม. กุพฺพติ ฯ ๒. พ. มหา. ๒๕/๔๗๐/๓๑๕ ฯ

๓. ม. อฺปฺปตฺติ ฯ ๔. พ. มหา. ๒๕/๔๗๒/๓๒๑ ฯ

*เล่มที่ 22 กลหวิวิทสุตตวณณนา หน้า 533

ภเวยฺยฯ ตสฺส กถํกถาปหานุปายํ ทสฺเสนุโต อห กถํกถิ
ณานปถาย สิग्เขติฯ ฌานทสฺสนณานาธิคมนคฺคํ ติสฺโส
สิग्ขา สิग्เขยฺยาติ วุคฺคํ โหติฯ กิการณํฯ ฌตฺวา ปวฺตฺตา
สมณน ฌมฺมาฯ พุทฺธสมณน หิ ฌตฺวาว ฌมฺมา ปวฺตฺตา
นามฯ นคฺคิ ตสฺส ฌมฺเมสุ อณณ(๑)ฯ อคฺคโน จ (๒) ฌานาภาเวน
เต อชานนุโต น ชานนยฺยฯ น เทสนาโทเสนฯ ตสฺมา
กถํกถิ ฌานปถาย สิग्เขฯ ฌตฺวา ปวฺตฺตา สมณน ฌมฺมาติฯ

สาตํ อสาตญจ กุโตนิทานาติ เอตฺถ สาตาสาตฺนติ
สุขทุกฺขเวทนา เอว อธิปฺเปตาฯ น ภวนฺติเหเตติ น ภวนฺติ
เอเตฯ วิภวํ ภวญจาปี ยเมตมคฺคํฯ เอตํ เม ปพฺรุหิ
ยโตนิทานนฺติ สาตาสาตานํ วิภวํ ภวญจ เอตมฺปิ ย
อคฺคํ ลิงฺกพฺยคฺยา เอตฺถ กตาฯ (๓) อิทํ ปน วุคฺคํ โหติ
สาตาสาตานํ วิภโว ภโว จาติ โย เอส อคฺคโถฯ เอตํ
เม ปพฺรุหิ ยโตนิทานนฺติฯ เอตฺถ จ สาตาสาตานํ วิภวภว-
วคฺคกฺกา วิภวภวทิจฺจโย เอว วิภวภวาติ อคฺคโถ(๔) เวทิตพฺโพฯ
ตถา หิ อิมสฺส ปญฺหสฺส วิสฺสชฺชนปกฺเข ภวทิจฺจปี ผสฺสนิทานา
วิภวทิจฺจปี ผสฺสนิทานาติ นินฺทเทเส (๕) วุคฺคํฯ
๑. ย. ฌณํฯ ๒. ม. ปนฯ ๓. ม. ย. กโตฯ
๔. ม. อคฺคโตฯ ๕. พ. มหา. ๒๕/๔๘๔/๓๒๕ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฎฐกวกควณณา หน้า 534

อิโตนิทานนุติ ผุสนุทานัน ๑ กิสิมี วิภูเต น ผุสนุติ
ผุสนุติ กิสิมี วิติวตเต จกขุสมผุสนุทาโย ปลจ ผุสนา น
ผุสนุติ ๑

นามลจ รูปลจ ปฏิจจาติ สมปยุตตกนามัน วตธา-
รมมณรูปลจ ปฏิจจ ๑ รูป วิภูเต น ผุสนุติ ผุสนุติ
รูป วิติวตเต ปลจ ผุสนา น ผุสนุติ ๑

กถิมเมตผุสนุติ กถิปฎิปนุสนุ ๑ วิโกติ รูปนุติ รูป
วิภวนุติ ๑ น ภเวย วา ๑ สขั ทุกขลจจาติ อฎฐานิฎฐั รูปเมว
ปจจติ ๑ น สลยลสณณิติ ยถาสเมตสสุ วิโกติ รูป ๑ โส
ปกตีสลยลย สลยลปิ น โหติ ๑

น วิสลยลสณณิติ วิสลยลยปิ วิรูปาย สลยลย สลยล
น โหติ อุมมตตโก วา จิตตจิตโต วา ๑ โนปิ อสณณิติ
สลยลยวิโรหิตปิ น โหติ นิโรธสมาปนโน วา อสณณิสตุโต
วา ๑ น วิภูตสณณิติ สพุพโส รูปสลยลยณนุติอาทินา (๑) นเยน
สมตีกกนตสณณิปี น โหติ อรูปชฎานลาภิ ๑ เอวสเมตสสุ
วิโกติ รูปนุติ เอตสมี สลยลสณณิตาทิภาเว อจตุวา ยเทต
วุตต โส เอว สมหาเทเต จิตเต ๑เป ๑ อากาसानลยลยตนสมา-
ปตติปฏิลาตถาย จิตต อภินิหเรตติ ๑ เอวสเมตสสุ อรูปสมา-
ปตติลาภิโน(๒) วิโกติ รูป ๑ สลยลยนิทานา หิ ปปลจสงขชาติ
เอว ปฎิปนุสนุทาปี ยา สลยลย ๑ ตันนิทานา ตณหา-

๑. อภ. ถั. ๓๔/๑๕๒/๓๘ ๑ อภ. วิ. ๓๕/๖๘๘/๓๕๓ ๑

๒. ม. ย. อรูปมคคสมงคิโน ๑

*เล่มที่ 22 กลหวิวาทสุตตวณณา หน้า 535

ทิกฺขิปปณฺจา อปฺปหีนา เอว โหณฺตีติ ทสฺเสติ ฯ

เอตฺตาวตคฺคํ นฺ วทณฺตี เหเกฯ ยกฺขสฺส สฺวทฺธิ อธิ
ปณฺฑิตาเส ฯ อุทาทุ อณฺณมฺปิ วทณฺตี เอตฺโตติ เอตฺตาวตานุ
อิธ ปณฺฑิตา สมณพฺราหฺมณา อคฺคํ สฺวทฺธิ สตฺตสฺส วทณฺตีฯ
อุทาทุ อณฺณมฺปิ เอตฺโต อรูปสมาปตฺติโต อธิกํ วทณฺตีติ
ปฺจุจฺจติ ฯ เอตฺตาวตคฺคมฺปิ วทณฺตี เหเกติ เอเก สสฺสตฺวาทา
สมณพฺราหฺมณา ปณฺฑิตมานิโน เอตฺตาวตปิ อคฺคํ สฺวทฺธิ
วทณฺตี ฯ เตสํ ปเนเก สมยํ วทณฺตีติ เตสํเยว เอเก อฺจุจฺเจทฺวาทา
สมยํ อฺจุจฺเจทํ วทณฺตี ฯ อนฺุปาทิสฺเสส กุสลาวทานาติ อนฺุปาทิสฺเสส-
กุสลาวทา สมานา ฯ

เอเต(๑) จ ฅตฺวา อฺปนฺิสฺสิตาติ เอเต จ ทิกฺขิจฺจติเก
สสฺสจฺเจททิกฺขิโย นิสฺสิตาติ ฅตฺวา ฯ ฅตฺวา มฺนี นิสฺสเย
โส วิมฺสีติ นิสฺสเยว ฅตฺวา โส วิมฺสี ปณฺฑิตโต พุทฺทมฺนี ฯ
ฅตฺวา วิมฺตฺโตติ ทฺกฺขานิจฺจาทิตโต ชฺมเม ฅตฺวา วิมฺตฺโต ฯ
ภวาทฺวาย น สมตฺตีติ ปฺนปฺปฺนํ อฺปตฺติยา น สมกจฺจตฺตีติ ฯ
อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺจาเปสิ ฯ

เทสนาปริโยसानเน ปฺราเภทสุตฺเต วุตฺตสทิสฺสเยวาทิสฺมโย
อโหสีติ ฯ

ปรมุตถโชติกา ขุททกกุกกถาย
กลหวิวาทสุตตวณณา นิฏฺจिता ฯ

๑. ม. ย. นิสฺสเย ฯ

จูพฺพยฺหสุตฺตวณฺณนา

สํ กํ ทิฏฺฐิปริพฺพสํนาติ จูพฺพยฺหสุตฺตํ ฯ กา
อุปฺปตฺตติฯ อิทฺมปี ตสฺมีเยว มหาสมเย สพฺเพปีเม ทิฏฺฐิคคิตฺตา
สาธฺมฺมปฺมหาติ ฆณฺนติฯ กิ นฺ โข สาธฺมฺมปฺวาวิเม อตฺตโนเยว
ทิฏฺฐิยา ปตฺติฏฺฐหนฺติฯ อุทาทฺ อณฺณมฺปี ทิฏฺฐิ กณฺหนฺตฺติ
อุปฺปนฺนจิตฺตํ เอกจฺจํ เทวตํ ตมตฺถํ ปกาเสตฺถํ
ปฺริมฺนเยเนว นิมนฺนิตฺตพฺพเชน อตฺตํ ปุจฺฉาเปตฺวา วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อาทิโต เทวปี คธา ปุจฺฉาคธาเยว ฯ ตาสฺ
สํ กํ ทิฏฺฐิปริพฺพสํนาติ อตฺตโน อตฺตโน ทิฏฺฐิยา
วสฺมาณา ฯ วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทฺนฺตฺติ ทิฏฺฐิพลวคฺคาหิ
กเหตุวฯ ตตฺถ กุสลาปฺมหาติ ปฺฏิขานมฺนา ปุถุ ปุถุ วทฺนฺติฯ
เอกํ น วทฺนฺติฯ โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ฆมฺมํฯ อิทํ
ปฺฏิโกสฺสมเกวลี โสติ ตยจฺ ทิฏฺฐิ สนฺชาย โย เอวํ ชานาติฯ
โส ตํ ฆมฺมํ เวทียติ ฯ (๑) อิทํ ปน ปฺฏิโกสฺสนฺโต หิโน โหติติ
วทฺนฺติ ฯ พาโลติ หิโน ฯ อกกุสโลติ อวิทฺวา ฯ

อิทานิ ติสฺโส วิสฺสชฺชคธา โหนฺติ ฯ ตา ปฺริมฺนฺตฺตมฺ
วุตฺตมตฺถํ ปุจฺฉิมฺนฺตฺตมฺ ปฺฏิพฺพเหตุว จิตฺตา ฯ เตน พฺยฺเหน
อตฺตรสุตฺตโต จ อุปฺปกตฺตา อิทํ สุตฺตํ จูพฺพยฺหหนฺติ นามิ
ลภิ ฯ (๒)

๑. ม. เวทิ ฯ ๒. ม. ลภติ ฯ

*เล่มที่ 22 จุพพยหุตตวณณา หน้า 537

ตตต ปรสฺส เจ ฌมฺมนฺติ ปรสฺส ทิฏฺฐิ ๑ สพฺเพวิเม
พาลาติ เอวํ สนฺเต สพฺเพวิเม(๑) พาลา โหนฺตฺติ อธิปฺปาโย ๑
กึการณฺ ๑ สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสาณาติ ๑ สนฺทิฏฺฐิยา ปน
วิวทาตา ๑ สํสฺส
วิวทาตา น โวทาตา สงฺกิลิฏฺฐา ว สมนานา สํสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จ กุสลา จ สฺส
เจ ๑ อถ วา สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วิวทาตาติปิ ปาโธ ๑ ตสฺสฺสฺสฺส
สกาย ปน ทิฏฺฐิยา โวทาตา สํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โหนฺติ เจ ๑ น เตสํ โกจฺจิติ เอวํ สนฺเต เตสํ เอโกปิ
นิหีนปฺลฺโย (๒) น โหติ ๑ กึการณฺ ๑ ทิฏฺฐิ หิ เตสมฺปิ ตถา
สมตฺตา ๑ ยถา อิตเรสนฺติ ๑

น วาหเมตฺนฺติ คาถาย สมฺพนฺโร (๓) ยํ เต มิถุ เทว
เทว ชนา อลฺลฺมณฺณํ พาลาติ อหุ ๑ อหํ เอตํ ตถิวนฺติ(๔)
ตจฺจํ วา(๕) เนวพฺรูมิ ๑ กึการณฺ ๑ ยสฺมา สพฺเพ เต
สํ สํ ทิฏฺฐิ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ อํสฺ ๑ เตน
จ การณฺ(ปริ) พาโลติ ทหนฺติ ๑ เอตถ จ ตถิยฺนฺติ
กถิวนฺติ เทวปี ปาธา ๑ (๖)

ยมาหฺวติ ปุจฺจาคาถาย ยํ ทิฏฺฐิสจฺจํ ตถิยฺนฺติ (๗)

- # ๑. ม. สพฺเพว ๑ ๒. ม. หีนปฺลฺโย ๑ ๓. ม. สจฺจปฺตฺโต ๑
- # ๔. ม. ตจฺจนฺติ ๑ ๕. ม. ตจฺจํ วาติ น ทิสฺสฺสฺส ๑
- # ๖. ม. ปาธา ๑ ๗. ม. ยํ. ทิฏฺฐิสจฺจํ ตถิยฺนฺติ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกถวณณา หน้า 538

เอเก อาท ๑

เอกั หิ สจจนฺติ วิสฺสชฺชนคากาย เอกั สจจํ นิโรโธ
มคฺโค วา ๑ ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานนฺติ ยมฺหิ สจฺเจ
ปชานนฺโต ปชา โน วิวเทยฺ ๑ สยํ ถุนนฺตฺติ อตฺตนา วทนฺติ ๑

กสฺมา นฺติ ปุจฺจคากาย ปวาทิยาเสติ วาทิโน ๑ อุทาทู เต
ตกฺกมฺนุสฺสรนฺตฺติ เต วาทิโน อุทาทู อตฺตโน ตกฺกมตฺตํ
อนุกจฺจนฺติ ๑

นเหวาคิ วิสฺสชฺชนคากาย อณฺตฺร สณฺณาย นิจฺจານีติ
จเปตฺวา สณฺณามตฺเตน นิจฺจนฺติ กหิตคฺคหณฺนํ ๑ ตกฺกํ จ
ทิจฺจิสฺส ปกปฺปยิตฺวาติ อตฺตโน มิจฺจาสงฺกปฺมตฺตํ ทิจฺจิสฺส
ชเนตฺวา ๑ ยสฺมา ปน ทิจฺจิสฺส วิตกฺกํ ชเนนฺตา ทิจฺจิสฺส
ชเนนฺติ ๑ ตสฺมา นิทฺเทเส (๑) วุตฺตํ ทิจฺจิจิตฺตานิ ชเนนฺติ
สณฺชเนนฺตฺติอาทิ ๑

อิทานิ เอวํ นานาสจฺเจสฺส อสนฺเตสฺส ตกฺกมตฺต-
มฺนุสฺสรนฺตฺตานํ ทิจฺจิจิตฺตานํ วิปฺปฏิปตฺตี ทสฺเสตฺตํ ทิจฺจิสฺส สฺเตติ
อาทิกา คากายโ อภาสิ ๑

ตตฺถ ทิจฺจิสฺส ทิจฺจิสฺส ทิจฺจิสฺสทฺธินฺติ (๒) อธิปฺปาโย ๑ เอส
นโย สุตาทิสฺส ๑ เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสีติ เอเต ทิจฺจิสฺส
นิตฺสยิตฺวา สฺทฺธิภาวสงฺขาตํ วิมานํ อสมฺมานํ ปสฺสนฺโตปิ ๑

๑. บ. มหา. ๒๘/๕๖๒/๓๕๕ ๑ ๒. ม. ทิจฺจิสฺสทฺธินฺติ ๑

*เล่มที่ 22 จุพพยหุตตวณณา หน้า 539

วินิจฉัยเย จตฺวา ปหสฺสมานโนฯ พาโล ปโร อกฺกุสโลติ จาหาติ
เอวํ วิมานทสฺสีปี ตสฺมี ทิฏฺฐิวินิจฉัยเย จตฺวา ตฺถุจฺฉาโต หาสชาโต
หุตฺวา ปโร หีนโน จ อวิทฺวา จาติ เอวํ วทติเยว ฯ เอวํ
สนฺเต เยเนวาทิ คากา ฯ

ตตฺถ สยมตฺตนาติ สยมเมว อตฺตานํ ฯ วิมานตฺตีติ ทรหติ ฯ
ตเทว ปาวาติ ตเทว วจันํ ทิฏฺฐิจิ วทติฯ ตํ วา ปุคฺคกํ ฯ

อติสสารทิฏฺฐิยาติ คากายตฺถุ โส เอวํ ตาย ลกฺขณา-
ติสสารินิยา อติสสารทิฏฺฐิยา สมตฺโต ปุณฺโณ อุตฺตฺมาโตฯ เตน
จ ทิฏฺฐิมาเนน สมตฺโต ปริปุณฺโณ อหํ เกวลีติ เอวํ
ปริปุณฺณมานิ สยมเมว อตฺตานํ มนสา อหํ ปณฺหิโตติ
อภิสสิญฺจติ ฯ กิการณํฯ ทิฏฺฐิจิ หิ สทา ตสฺส ตถา สมตฺตาทิ ฯ

ปรสฺส เจติ คากาย สมฺพนฺโช อตฺถุโธ จ กิณฺจ
กियฺโยฯ [] โย โส วินิจฉัยเย จตฺวา ปหสฺสมานโน พาโล ปโร
อกฺกุสโลติ จาหฯ ตสฺส ปรสฺส เจ หิ วจสา โส เตน
วฺจจฺมานโน นินฺหิโน โหติฯ ตฺถุโม สหา โหติ นินฺหิณฺปญฺโญฯ โสปี
เตเนว สห นินฺหิณฺปญฺโย โหติฯ โสปี นินฺหิณฺ(๑) พาโลติ วทติ ฯ
อถสฺส วจันํ อปฺปมาณํฯ โส ปน สยมเมว เวทฺถุ จ ธีโร
จ โหติฯ เอวํ สนฺเต น โกจิ พาโล สมณฺเส อตฺถิ ฯ
สพฺเพปี หิ เต อตฺตโน อิจฺฉาย ปณฺหิตา ฯ

๑. ม. นั ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺควณณา หน้า 540

อดฺธํ อิตฺติ คาธา สมฺพนุโธ อตุโธ จ อถ เจ
 สยฺ เวทฺทฺ โหติ ธีโรฯ น โภจิ พาโล สมณฺเส อตุถิตฺติ
 เอวํ หิ วุตฺเตปี สียา กิสุสฺสิจิ กสฺมาติฯ ตตฺถ วุจฺจเตฯ
 ยสฺมา อดฺธํ อิตฺติ ยาทิวนฺตฺติ ฐมฺมํ อปรทฺธา สฺทฺธํ
 มเกวลี เตฯ เอวมฺปิ ติตฺถยา ปุถุโส วทฺนฺติฯ เย อิตฺติ อดฺธํ
 ทิฏฺฐี อภิวนฺตฺติฯ เย อปรทฺธา วิรทฺธา สฺทฺธิมฺคฺคํ
 อเกวลีโน จ เตติ เอวํ ปุถุติตฺถียา ยสฺมา วทฺนฺตีติ วุตฺตํ
 โหติฯ กสฺมา ปเนวํ วทฺนฺตีติ เจฯ สนฺทฺทิฏฺฐิราเคน หิ
 ตยาภิรตฺตาฯ (๑) ยสฺมา สเกน ทิฏฺฐิราเคน อภิรตฺตาติ วุตฺตํ
 โหติฯ เอวํ อภิรตฺตา จ อีเชว สฺทฺธินฺตฺติ คาธาฯ

ตตฺถ สกายเนติ สกมฺคฺเคฯ ทพฺหํ วทานาติ ทพฺหฺวาทาฯ
 เอวมฺจ ทพฺหฺวาทฺสฺ เตสุ โย โภจิ ติตฺถิโย สกาเยน
 วาปี ทพฺหํ วทานโน กเมตฺถ พาโลติ ปรี ทเหยยฺฯ สงฺเขปโต
 ตตฺถ สสฺสจฺจเจทสงฺขาเต วิตฺถารโต วา นตฺถิกิสิสฺสรการณ-
 นียตาภิเกเท สเก อายตเน อิทเมว สจฺจนฺติ ทพฺหํ วทานโน
 กํ ปรี เอตฺถ ทิฏฺฐิจิตฺเต พาโลติ สห ฐมฺเมน ปสฺเสยฺฯ
 นนฺุ สพฺโพปี ตสฺส มเตน ปณฺทฺโต เอว สฺปฺปฏิปนฺโน เอว จ
 เอวํ สนฺเต จ สยเมว โส เมธคฺมาวเหยย (๒) ปรี วทํ พาลํ
 มสฺทฺธิมฺมํฯ (๓) โสปี ปรี พาโล จ อสฺทฺธิมฺโม จ อยฺนฺติ

๑. ม. ย. เติภิรตฺตาฯ ๒. ม. เมธคฺมาวเหยยฯ

๓. ม. พาลมสฺทฺธิมฺมํฯ

*เล่มที่ 22 มหาพยุหฺสูตตวณฺณนา หน้า 541

วทฺนุโต อตฺตโนว กลหํ อวเวหฺยฯ กสฺมาฯ ยสฺมา สพุโปปี
ตสฺส มเตน ปณฺหิโต เอว สุปฺปฏิปนฺโนเยว จ ฯ

เอวํ สพุททาปี วิญฺญเย จตฺวา สยํ ปมาย อุตฺธํ

โส (๑) โลกสฺมี วิวาทเมตฺติฯ ทิฏฺฐิยํ จตฺวา สยณฺจ สตฺถาราทีนํ
นํมมฺนิตฺวา โส ภฺยโย วิวาทเมตฺติฯ เอวํ ปน วิญฺญเยสุ อาทีนํ
ตฺวา อริยมคฺเคน หิตฺวาน สพุททาปี วิญฺญยานิ น เมธคํ

กฺรุเต (๒) ชนฺตุ โลกเถติ อรหตฺตนิกฺกุณฺน เทสนํ นิฏฺฐาเปตี ฯ

เทสนาปริโยसानเ ปฺราเภทสฺสฺเต วุตฺตสฺทิสฺสเววาภิสมโย
อโหสิตี ฯ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกกุกกถาย

จุพพยุหฺสูตตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

มหาพยุหฺสูตตวณฺณนา

เย เกจิเมติ มหาพยุหฺสูตฺตํฯ กา อฺปฺปตฺติฯ อิทฺมปิ
ตสฺมีเยว มหาสมเย กิณฺนุ โข อิมํ ทิฏฺฐิปริพฺพसानา วิญฺญนํ
สนฺติกา นินฺทเมว ลกฺขณฺติฯ อฺทาทุ ปสฺสมปีติ อฺปฺปนฺนจิตฺตานํ
เอกจฺจันํ เทวตฺตานํ ตมตฺถํ อวิกาตฺถํ ปุริมนเยเนว (๓) นํมมิตฺพุทฺเธน
อตฺตตานํ ปุจฺจาเปตฺวา วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อนฺวานยนฺตีติ อนฺ อานยนฺติฯ ปฺนปฺปฺนํ อานรนฺติ ฯ

๑. ม. สฯ ๒. ม. กุพฺพติฯ ๓. ม. ปุริมนเยน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกถวณณา หน้า 542

อิทานิ ยสุมา เต อิมเมว สจจนฺติ วทนฺตา ทิฏฺฐิคคิกวาทีโน
กทาจิ กตฺถจิ กตฺถจิ ปัสฺสมปี ลภนฺติฯ ยํ เอตํ ปัสฺสาสงฺขาตํ
วาทผลํฯ ตํ อปฺปํ ราคาทีนํ สมาย สมตฺถํ น โหติฯ โภ
ปน วาโท ทฺติเย นินฺทาผลํฯ ตสฺมา เอตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต
อิมํ ดาว วิสฺสชฺชนคาลมาห อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมายฯ
ทฺเว วิวาทสฺส ผลานิ พุรฺรมิตฺติอาทีฯ

ตตฺถ ทฺเว วิวาทสฺส ผลานีติ นินฺทา ปัสฺสา จ
ชยปฺราชยาทีนํ วา ตํสภาคภูตานิฯ (๑) เอตมฺปํ ทิสฺวาติ นินฺทา
อนิฏฺฐา เอวฯ ปัสฺสา นาลํ สมายาติ เตวมฺปํ (๒) วิวาทผล อาทินวํ
ทิสฺวาฯ เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภูมินฺติ อวิวาทภูมिํ นินฺพานํ
เขมนฺติ ปสฺสमानोฯ เอวํ หิ อวิวาทมาโน ยา กาจิมาดิ
คาลาฯ

ตตฺถ สมฺมุติโยติ ทิฏฺฐิโยฯ ปุณฺณชฺชาติ ปุณฺณชฺชนสมฺภวาฯ (๓)
โส อฺปฺยํ กิเมยฺยาติ โส อฺปคฺนตพฺพญฺเจน อฺปฺยํ ฐปาทีสุ
เอกมฺปํ ฐมฺมํ กิ อฺเปยฺยฯ เกน วา การณฺน อฺเปยฺยฯ ทิฏฺฐเ
สฺเต ขนฺติมภฺพพฺพมาโนติ ทิฏฺฐสฺสทฺฐทฺฐิสุ เปมํ อภโรนฺโตฯ อิตฺโต
พาหิรา ปน สีสฺสุตฺตมาติ คาลาฯ

ตสฺสทฺโถ สีสฺสเยว อุตฺตมฺนฺติ มลฺลมาณา สีสฺสุตฺตมา เอเก
โภนฺโต สัมมตฺเตน สฺทฺฐี วทนฺติฯ หตฺถิวตาทิณฺจ วตํ
๑. ม. ย. ตํสภาคานิฯ ๒. ม. เอตมฺปํฯ ๓. ม. ปุณฺณชฺชนสมฺภวาฯ

*เล่มที่ 22 มหาพยุหสูตตวณณา หน้า 543

สมาทาย อุปภูจिताฯ อิเชว ทิภูจियิ อสส สตุถโน สุตฺธินฺติ
ภวฺปนีตา ภวฺชโณสิตา สมานา จ(๑) วทฺนฺติฯ อปีจ เต กุสลา
วทานา กุสลา มยฺนฺติ เอวฺวาทาฯ เอวฺ สึลฺลุตฺตเมสฺสุ จ เตสฺ
ตถา ปฏิปฺนฺโน โย โกจิ สเจ จุโตติ คาทาฯ

ตสฺสโต สเจ ตโต สึลฺลวตโต ปรวิจฺจนฺทเนน วา
อนสมฺภุณฺนฺโต วา จุโต โหติฯ โส ตํ สึลฺลพฺพตาทิกมฺมํ ปุณฺณ-
ภิสงฺขาราทิกมฺมํ วา วิราชยิตฺวา ปเวชตีฯ น เภวลญจ เวชตี
อปีจ โข ตํ สึลฺลพฺพตฺสฺสฺสึ ปชปฺปตี จ วิปฺปตฺตติ ปจฺเจติ
จฯ กิมิวฯ สตุถาว หีโน ปวสฺสิ ฆรฺมฺมหาตีฯ ฆรฺมฺมหา ปวสนฺโต
สตุถโต หีโน ยถา ตํ ฆริ วา สตุถํ วา ปคฺคเญยฺยาตีฯ เอวฺ
ปน สึลฺลุตฺตมานํ เวชการณํ อริยสาวโก สึลฺลพฺพตํ วาปี
ปหาย สพฺพนฺติ คาทาฯ

ตตฺถ สวาชฺชนวชฺชนฺติ สพฺพากุสลํ โลกียกุสลํ จฯ
เอตฺนฺติ เอตํ สุตฺธิ อสุทฺธินฺติ อปคฺคยาโนติ ปญฺจกาม-
คฺุณฺนาทิกมฺมํ สุตฺธิ อกุสลาทิกมฺมํ อสุทฺธิ จ อปคฺคยมาโนฯ
วิโรโต จเรติ สุตฺธิยาสุทฺธิยา [๒] วิโรโต จเรยฺยฯ สนฺติ-
มฺนุคฺคหายาตี ทิภูจึ อคฺคเหตุวฯ

เอวฺ อีโต พาหิรเก สึลฺลุตฺตเม สึยเมเน วิสุทฺธิวาทะ
เตสํ วิฆาตํ สึลฺลพฺพตฺตปฺปายีโน อรหโต จ ปฏิปตฺตี

๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 544

ทสฺเสตฺวา อิทานิ อณฺณถาปี สุทฺธิวาทะ พาทิรเก ทสฺเสนฺโต
ตมฺปนีสฺสายาทิ คากฺมาห ฯ

ตสฺสโต สนฺตณฺเณปี สมนฺพฺราหฺมณาฯ เต ชิกฺขุจฺฉิตฺติ
อมฺรนฺตปํ วา ทิฏฺฐสุทฺธิอาทิสฺ วา อณฺณตฺรณฺณตฺริ อฺปนีสฺสาย
อฺกิริยทฺธิจฺฉิยา วา อฺทฺธิสฺรา หุตฺวา ภวาทเวสุ อวิตตฺนหา
สุทฺธิ อฺนฺตณฺนฺตนิ วทฺนฺติ กเณตฺติติ ฯ

เอวํ เตสํ อวิตตฺนหานํ สุทฺธิ อฺนฺตณฺนฺตทานํ โยปี
สุทฺธิปฺปตฺตเมว อตฺตานํ มณฺเณยฺยฯ ตสฺสปี อวิตตฺนฺหตฺตา
ภวาทเวสุ ตํ ตํ วตฺถุํ ปตฺถยฺมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ ปฺนปฺปฺนํ
โหนตฺติยฺวาติ อธิปฺปาโยฯ ตณฺหา หิ อาเสวิตา ตณฺหํ วทฺถยฺเตว ฯ
น เกวลญฺจ ชปฺปิตานิฯ ปเวริตํ วาปี ปกปฺปิเตสฺส ตณฺหาทฺธิจฺฉิ
หิ จสฺส ปกปฺปิเตสฺส วตฺถุสฺส ปเวริตมฺปิ โหตฺติติ วตฺถุํ
โหติฯ ภวาทเวสุ ปน วิตตฺนฺหตฺตา आयตฺติ จุตฺตปฺปาโต อธิ
ยสฺส นตฺถิฯ ส เกณ เวชฺชยฺย กุหิณฺจิจิ ชปฺเปติ(๑) อยเมตฺติสฺสา
คากฺขา ยสมฺพฺนโรฯ เตสํ นิทฺเทเส วุตฺตนยฺเมว ฯ

ยมาหฺวติ ปุจฺฉาคากฺขา ฯ

อิทานิ ยสฺมา เอโกปี เอตฺถ วาทิ สจฺโจ นตฺถิฯ เกวลํ
ทฺธิจฺฉิมตฺตเกณ หิ เต วทฺนฺติฯ ตสฺมา ตมตฺถุํ ทสฺเสนฺโต
สกณฺหิตฺติ อิทํ ตาว วิสฺสชฺชนคากฺมาห ฯ

๑. ม. กหิว ชปฺเปติ ฯ

*เล่มที่ 22 มหาพยุหสูตตวณณนา หน้า 545

ตตฺถ สมฺมุตฺตินฺติ ทิฏฺฐี ๑ (๑) เอวเมเตสุ สกธมฺมํ ปริปฺปณฺณํ
พฺรฺวณฺเตสุ อณฺณสฺส ปน ฐมฺมํ หีนฺนฺติ วทณฺเตสุ ยสฺส กสฺสจฺ
ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน หีนฺนฺติ คาถา ๑

ตสฺสตฺถ โย ยถิ ปรสฺส นินฺนิตฺตการณฺนา หีนฺน ภาเวยฺย ๑
น โกจฺ ฐมฺเมสุ วิเสสิ อคฺโค ภาเวยฺย ๑ กิการณฺนํ ๑ ปุณฺ
หิ อณฺณสฺส วทณฺติ ฐมฺมํ ๑ นินฺนโต สพฺเพว เต สมฺหิ
ทพฺพํ วทณฺนา สกธมฺเม ทพฺพวาทา เอว ๑ กิลฺยจฺ กิลฺโย
สทฺฐมฺมปฺุชาติ คาถา ๑

ตสฺสตฺถ โย เต จ ติตฺถียา ยถา ปสฺสนฺติ สกานิ
อายนานิ(๒) สทฺฐมฺมปฺุชาปี เนสฺสิ ตเถว วตฺตติ ๑ เต หิ อติวีย
สตุถาราทินิ สกุกโรนฺติ ๑ ตตฺถ ยถิ เต ปมาณา สियุ
เอวํ สนฺเต สพฺเพว วาทา ตถิวา (๓) ภาเวยฺย ๑ กิการณฺนํ ๑
สุทฺธิ หิ เนสฺสิ ปจฺจตฺตเมว ๑ น สทา อณฺณตฺร สิชฺฌติ ๑ นาปิ
ปรมคฺลโต ๑ อตฺตนิ ทิฏฺฐิจฺจุคาหมตฺตเมว หิ ตํ เตสฺสิ
ปรปฺปจฺจยเนยฺยพฺุชฺชินํ ๑ โย ปน (๔) วิปริโต พาทิตปาปตฺตา
พฺุราหฺมโณ ๑ ตสฺส น พฺุราหฺมณฺสฺส ปฺเรนยฺยมตฺถิตฺติ คาถา ๑

ตสฺสตฺถ โย พฺุราหฺมณฺสฺส หิ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
อาทินา(๔) นเยน สฺุทฺธิจฺจุตฺตา ปฺเรน เนตพฺพิ ฌาณํ นตฺถิ ๑
ทิฏฺฐิฐมฺเมสุ อิทเมว สจฺจนฺติ วินิจฺฉินฺติวาทา สมฺกคฺคหิตมฺปิ

๑. ม. สมฺมุตฺตินฺติ ทิฏฺฐี ๑ ๒. ม. สกายนานิ ๑

๓. ม. ติตฺถียา ๑ ๔. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๕๑ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกควณณา หน้า 546

นตฺถิฯ กิการณา(๑) โส ทิฏฺฐิจลหานิ อตีโตฯ น จ โส
เสฏฺฐโต ปสฺสตี ฐมฺมมณฺเฑ อณฺเฑตฺร สติปฏฺฐานาทีหิฯ
ชานามิตี คากาย สมฺพนฺโธ อคฺโถ จ เอวํ ตาว(๒)
ปรมคตฺพฺราหฺมโณ น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสตี ฐมฺมมณฺเฑฯ อณฺเฑ
ปนฺน ติตฺถิยา ปรจิตฺตคณฺนาทีหิ ชานนฺตา ปสฺสนฺตปิ ชานามิ
ปสฺสามิ ตเถว เอตฺนฺติ เอวํ วทฺนฺตปิ จ ทิฏฺฐิยา สฺวทฺธี
ปจฺเจนฺติฯ กสฺมาฯ ยสฺมา เอตฺสฺ เอโกปี อทฺทกฺขิ เจ
อทฺทส เจปี เตน ปรจิตฺตคณฺนาทีนา ยถาภูตมตฺถิฯ กิณฺหิ ตุมสฺส
เตน ภาว(๓) เตน ทสฺสเนน กิ กตฺถิ กิ ทุกฺขปริณฺญา สาริตาฯ
อุทาทุ สมฺททยปฺปหานาทีนํ อณฺเฑตฺรฯ ยโต สพฺพถาปี
อติกกมิตฺวา อริยมกฺกํ เต ติตฺถิยา อณฺเฑเนว วทฺนฺติ สฺวทฺธีฯ
อติกกมิตฺวา วา เต ติตฺถิเย พุทฺธาทโย อณฺเฑเนว วทฺนฺติ
สฺวทฺธีนฺติฯ

ปสฺสํ นโรตี คากาย สมฺพนฺโธ อคฺโถ จ กิณฺจ
ภิกฺขุโยฯ ยวายํ ปรจิตฺตคณฺนาทีหิ อทฺทกฺขิฯ โส ปสฺสํ นโร
ทกฺขติ(๔) นามรูปํ น ตโต ปริฯ ทิสฺวาน วา ญสฺสตี ตานิเมว
นามรูปานิ นิจฺจโต สุขโต วาฯ นานฺยถาฯ โส เอวํ ปสฺสนฺโต
กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกิ วา นามรูปํ นิจฺจโต สุขโต
จฯ อถสฺส จ เอวฺรูเปน ทสฺสเนน น หิ เตน สฺวทฺธี

๑. ม. ตํการณาฯ ๒. สී. ย. เอตฺตาวตา จฯ

๓. ม. ย. ตสฺสฯ ๔. สී. ย. ทกฺขิตฺติฯ

*เล่มที่ 22 มหาพยุหสูตตวณณา หน้า 547

กุสลา วทนต์ติ ฯ

นิวิสุสวาทีติ คากาย สมพนุโธ อตุโธ จ เตน จ
ทสุสเนน สุตฺธิยา อสติยาปี โย ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว
เอตฺตฺติ เอวํ นิวิสุสวาทีฯ เอตํ วา ทสุสนํ ปฏิจฺจ ทิฏฺฐิยา
สุทฺธิํ ปจฺเจนฺโต อิทเมว สจฺจนฺติ เอวํ นิวิสุสวาทีฯ โส
สุพฺพิณโย น โหติ ตํ ตถา ปกปฺปิตํ อภิสงฺขตํ ทิฏฺฐิ
ปุเรกฺขราโน ฯ โส ทิ ยํ สตุถาริ(๑) นิสฺสิโตฯ ตตฺเถว สุกฺวทาโน
สุทฺธิวโทฯ ปริสุทฺธวาโท ปริสุทฺธทสุสนโน วา อหนฺติ อตฺตानํ
มณฺณมาโน ตตฺถ ตถทฺทสา โสฯ ตตฺถ สกาย ทิฏฺฐิยา
อวิปริตฺเมว โส อทฺทสฯ ยถา สาทิฏฺฐิ ปวตฺตติฯ ตเถว
นํ อทฺทสฯ น อณฺณถา ปสฺสิตฺตุ อิจฺฉตีติ อธิปฺปาโย ฯ เอวํ
ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิํ ปุเรกฺขราเนสุ ติตฺถิเยสุ น พฺราหฺมโณ
กปฺปมฺเปติ สงฺขนฺติ (๒) คากา ฯ

ตตฺถ สงฺขนฺติ สงฺขายฯ ชานิตฺวาติ อตุโธ ฯ นปี
ถาณพฺนฺฐติ สฺมาปตฺติถาณาทีนา อกตคณฺหาทิฏฺฐิพฺนฺฐ ฯ
ตตฺถ วิคฺคโห นานปี อสฺส ถาณน กโต พฺนฺฐ อตฺถิตฺติ
นปี ถาณพฺนฺฐ ฯ สมนฺมุติโยติ ทิฏฺฐิสมนฺมุติโย ฯ ปุณฺชชาติ
ปุณฺชชนสกาวา ฯ อุกฺกหณฺนฺตฺติมณฺเฑติ (๓) อุกฺกหณฺนฺติ อณฺเฑฯ
อณฺเฑ ตา สมนฺมุติโย อุกฺกณฺนฺตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ กิณฺจ กิยฺโย
๑. ม. สตุถารานี ฯ ๒. ม. สงฺขชาติ ฯ ๓. สී. ย. อุกฺกณฺนฺตฺติมณฺเฑติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฎฐกวกถวณณา หน้า 548

วิสุตชช คนถานีติ คธา ๗

ตตถ อนุคคโหติ อुकคหณวิริหิต๗ โส หิ (๑) นาสุส
อुकคโหติ อนุคคโห๗ น วา อุกคณหาคีติ อนุคคโห ๗ กิณจ กิโยโย โส
เอวรูปโป ปุพพาสเวติ คธา ๗

ตตถ ปุพพาสเวติ อตีตรูปาทีนิ อารพก อุปปชชมานชมเม
กิลเส ๗ นเวติ ปจจุปปนุนรูปาทีนิ อารพก อุปปชชมานชมเม ๗
น ฉนุทกุกติ ฉนุทาทีวเสน น กจฉติ ๗ อนตตครหีติ กตากถวเสน
อตุตทานิ อครหุนโต ๗ เอว อนตตครหี จ ส สพพชมเมสูติ
คธา ๗

ตตถ ส สพพชมเมสูติ ทวาทสทฎฐิกิฎฐิฉมเมสุ(๒) ยงกิณจ
ทิฎฐิ วาติ เอวมปเกเทสุ ๗ ปนุนภาโรติ ปติคภาโร ๗ น
กปเปตีติ น กปปิโย๗ ทวิฉมปิ กปเป น กโรตีติ อตุโธ ๗
นุปรโตติ ปุฎชชนกถยามเสกขา วิย อุปริตสมงคิปี น โหติ ๗
น ปตุถิโยติ นิตตุโณห ๗ ตฉหา หิ ปตุถิยตีติ ปตุถิยา๗
นาสุส ปตุถิยาติ น ปตุถิโยติ ๗ เสสั ตตถ ตตถ ปากฎเมวาติ
วตุตติ ๗ เอว อรหตุตนิฎฐณ เทสนัน นิฎฐาเปลิ๗

เทสนาปริโยसानะ ปุราเกทสุตเต วตุตสทิส เอวาภิสมโย
อโหสีติ ๗

ปรมตถโชติกาย ขุททกกุกกถาย

มหาพยุหสุตตวณณา นิฎฐิตา ๗

๑. ม. ย. ปี ๗ ๒. ย. ทวาทสทฎฐิฉมเมสุ ๗

ตวฏกสุตตวณณา

ปฺจุณามิ ตนฺติ ตวฏกสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ อิทมฺปิ
ตสฺมีเยว มหาสมเย กา นฺ โข อรหตฺตปฺปตฺติยา ปฏฺิปตฺติติ
อุปฺปนฺนจิตฺตานํ เอกจฺจํ เทวตานํ ตมตฺถํ ปกาเสตฺถุ
ปฺริมนเยเนว นิมนิตพฺพุเชน อตฺตานํ ปฺจุณาเปตฺวา วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อาทิคาถาย ตาว ปฺจุณามิติ เอตฺถ อธิฏฺฐ-
โชตนาทิวเสน (๑) ปฺจุณา วิภชิตาฯ (๒) อาทิจฺจนฺตฺตํ อาทิจฺจสฺส
โคตฺตพฺนฺธุํ ฯ วิเวกํ สนฺติปทฺจจาติ วิเวกญฺจ (๓) สนฺติปทฺ
จ ฯ กถํ ทิสฺวาติ เกน การณฺน ทิสฺวาฯ กถํ ปวตฺตทสฺสโน (๔)
หุตฺวาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อถ ภควา ยสฺมา ยถา ปสฺสนฺโต กิเลสฺ อฺปรนฺตฺติฯ
ตถา ปวตฺตทสฺสโน หุตฺวา ปรีนฺิพฺพาทิฯ ตสฺมา ตมตฺถํ
อาวิกโรนฺโต นานปฺปการณฺนํ ตํ เทวปรีสิํ กิเลสฺปฺปหานํ
นินฺโยเชนฺโต มฺลํ ปฺปญฺจสงฺขายาติ อารภิตฺวา ปญฺจ คาถา
อภาสี ฯ

ตตฺถ อาทิคาถาย ตาว สงฺเขปฺตฺโต ปฺปญฺจจาติ
สงฺขาตตฺตา ปฺปญฺจา เอว ปฺปญฺจสงฺขาฯ ตสฺสา อวิชฺชาทโย
กิเลสฺสา มฺลํฯ ตํ ปฺปญฺจสงฺขาย มฺลํ อสฺมีติ ปวตฺตมานํ
จ สพฺพิ มนฺตฺตาย อฺปรนฺตฺเตฯ ยา กาจิ อชฺฌตฺตํ ตณฺหา
อุปฺปชฺเชยฺยฯ ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเขฯ อฺปฏฺิจิตฺตสฺสติ
๑. ม. ยฺ. อธิฏฺฐโชตนาทิวเสน ฯ ๒. ม. วิภชิตา ฯ
๓. ม. วิเวกญฺจ ฯ ๔. ม. ปวตฺตทสฺสโน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณณา หน้า 550

หุตฺวา ติกฺขเยยฺยติ ฯ

เอวํ ตาว ปจฺมคฺคาถาย เอว ติสิกฺขายุตฺตํ เทสนํ

อรหตฺตนิกฺกุณฺณ เทเสตฺวา ปุณฺ มานปฺปหฺนาวเสน เทเสตฺ (๑)

ยงฺกิลฺลิจฺฉิตฺติ คฺคาถมาห ฯ

ตตฺถ ยงฺกิลฺลิจฺ ฉมฺมมภิชฺชณฺวา อชฺฉตฺตนฺตฺติ ยงฺกิลฺลิจฺ

อุจฺจจากุสฺสินตาทิกํ อตฺตโน คฺคณฺ์ ชาเนยฺย ฯ อถ วาปี พหิทฺฐาติ

อถ วา พหิทฺฐาปี อจฺริยฺปชฺฌายานํ วา คฺคณฺ์ ชาเนยฺย ฯ น

เตน ถามํ (๒) กุพฺเพถาติ เตน คฺคณฺเณ ถามํ (๓) น กเรยฺย ฯ

อิทานิสฺส อกรรมฺวิธี ทสฺเสนฺโต เสยฺโย น เตนาติ

คฺคาถมาห ฯ

ตสฺสสฺสโต เตเนว (๔) มาเนน เสยฺโยหนฺติ วา นิจฺจหนฺติ

วา สริกฺโขหนฺติ วาปี น มลฺลเยยฺย ฯ เตหิ จ อุจฺจจากุสฺสินตาทิหิ

คฺคณฺเหิ ปุญฺโง อนนฺทรูเปหิ อหํ อุจฺจจากุลา ปพฺพชฺโิตติอาทินา

นเยน อตฺตานํ วิกปฺเปนฺโต น ติกฺกฺเจยฺย ฯ

เอวํ มานปฺปหฺนาวเสนปี เทเสตฺวา อิทานิ สพฺพ-

กิลฺลิสฺสพฺพมวเสนปี ทสฺเสตฺตุ อชฺฉตฺตเมวาทิ คฺคาถมาห ฯ

ตตฺถ อชฺฉตฺตเมวสฺสเมติ อตฺตนิ เอว ราคาทิสพฺพกิลฺลเส

อุปสเมยฺย ฯ น อณฺณโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺยติ จเปตฺวาว (๕)

สตีปฺภูจฺจนาทีนํ อณฺเณน อุปาเยน สนฺตึ น ปริเยเสยฺย ฯ

๑. ม. เทเสตฺตุ ฯ ๒. สึ. มานํ ฯ ๓. ม. ถามํ ฯ

๔. ม. ยฺ. เตน จ ฯ ๕. ม. ยฺ. จเปตฺวา จ ฯ

*เล่มที่ 22 ตวฏกสุตตวณณา หน้า 551

กุโตะ นีรุตฺตํ วาติ นีรุตฺตํ กุโตะ เอว ฯ

อิทานิ อชฺชุตฺตํ อุปสนฺตสฺส ชีณาสวสฺส ตาทิภาวํ
ทสฺเสนฺโนโต มชฺเฌ ยถาติ คาลมาห ฯ

ตสฺสตุโถ ยถา มหาสมุทฺทสฺส (๑) อุปฺริ
เหฏฺฐิมภากานํ เวมชฺชสฺสงฺขาเต จตุโยชนสทฺสฺสปรมาเณ มชฺเฌ
ปพฺพตฺตนฺตเร จิตฺตสฺส วา มชฺเฌ สมุทฺทสฺส อุมิ น ชายติฯ
จิตฺตว โส โหติ อวิกมฺปรมาโนฯ เอวํ อนนฺโช (๒) ชีณาสโว
ลาภาทีสุ จิตฺต อสฺส อวิกมฺปรมาโนฯ โส ตาทิสฺส รากาทีอุสฺสทํ
ภิกฺขุ น กรเญยฺย กุหิณฺจิติ

อิทานิ เอตํ อรหตฺตนิญฺเฌน เทลิตํ ฌมฺมเทสนํ
อพฺภนฺนุโมทฺนฺโต ตสฺส จ อรหตฺตสฺส อาทีปฺปฏิปทํ ปุจฺจนฺโต
นิมฺมิตฺตพฺพุโธ อภิตฺตยฺยิตฺติ คาลมาห ฯ

ตตฺถ อภิตฺตยฺยิตฺติ อาจิกฺขิ ฯ วิวญฺจกฺขุติ วิวญฺเฌหิ อนาวารเณหิ
ปฺลยฺจหิ จกฺขุหิ สมนฺนาคโต ฯ สกฺขิฌมฺมนฺติ สยฺม อภินฺถวตํ
อตฺตปจฺจกฺขํ ฌมฺมํ ฯ ปริสฺสยวินยฺนติ ปริสฺสยวินยฺนํ ฯ (๓)
ปฺฏิปทฺยจ วเทหิตฺติ อิทานิ ปฺฏิปตฺตี จ (๔) วเทหิ ฯ ภาทฺทนฺเตติ
ภาทฺทํ ตว อตฺถุติ ภาควนฺตํ อาลปฺนฺโต อาห ฯ อถวา ภาทฺทํ
สฺนุทฺธํ ตว ปฺฏิรูปี (๕) วเทหิตฺติปี วุตฺตํ โหติ ฯ ปาติโมกฺขํ

๑. ม. ยถา มหาสมุทฺทสฺส ฯ ๒. ม. อนนฺโช ฯ

๓. ม. ปริสฺสยวินยฺนํ ฯ ๔. ม. ยฺ. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

๕. ม. ปฺฏิปทํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺวณณา หน้า 552

อถ วาปี สมารินฺติ ตเมว ปฏิปทํ ภินฺทิตฺวา ปุจฺจติฯ ปฏิปทํ
เอเตน วา มคฺคํ ปุจฺจติฯ อิตเรหิ สีลํ สมาริณฺจ ปุจฺจติฯ

อถ ภควา ยสฺมา อินฺทฺริยสํวโร สีลสฺส รกฺษาฯ ยสฺมา
วา อิมินานุกฺกเมน เทสียมานา อัยฺ เทสฺนา ตาสํ
เทวตานํ สปรายาฯ ตสฺมา อินฺทฺริยสํวรโต ปกฺกฺติ ปฏิปทํ
ทสฺเสนฺโต จกฺขุหิตฺติอาทิมารทุโธฯ

ตตฺถ จกฺขุหิ เนว โลลสฺสาติ อทิกฺกฺทกฺกขิตพฺพาทิวเสน
จกฺขุหิ โลโล เนวสฺสฯ ความกถาย อวารเย โสตนฺติ ติรจฺจมาน-
กถาโต โสตี อวารเยยฯ ผสฺเสนาติ โรคผสฺเสนฯ ภวํ จ
นาภิชปรเปยฺยาติ ตสฺส ผสฺสสฺส วิโนทนฺตถาย กามภวาทิกวํ
จ น ปตฺถเยยฯ เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยฺยาติ ตสฺส ผสฺสสฺส
ปรจฺจยญฺเตสุ สีหพฺยคฺฆาทีสุ เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยฺยฯ
อวเสเสสุ วา ฆานินฺทฺริยมินฺทฺริยวิสเยสุ นปรเวเชยฺยฯ เอวํ
ปริปุโร อินฺทฺริยสํวโร วุตฺโต โหติฯ ปุริเมหิ วา อินฺทฺริยสํวรํ
ทสฺเสตฺวา อิมินา อรณฺเณ วสตา เภรวํ ทิสฺวา วา สุตฺวา
วาน เวธิตพฺพนฺติ ทสฺเสติฯ

ลทฺธา น สนนฺธี กยิราติ เอเตสํ อนฺนาทีนํ ยงฺกิญฺจิ
ธมฺเมน ลภิตฺวา อรณฺเณ จ เสนาสเน วสตา สทา ทุลฺลภนฺติ จินฺเตตฺวา
สนนฺธี น กรเยยฯ

ฌายี น ปาทโลลสฺสาติ ฆานาภิรโต จ น จ
ปาทโลโล อสฺสฯ วิรเม กุกฺกจฺจา นปรมชฺเชยฺยาติ หตฺถ

*เล่มที่ 22 ตวภูกสุตตวณณา หน้า 553

กุกกจจาทิกุกกจจัม วิโนเทยยฯ สกุกจจการิตาย เจตถ
นปฺปมชเชยฺยฯ ตนฺที มายฺ หสฺสํ จิฑฺฑนฺตํ อาลสิยญจ มายญจ
หสฺสญจ กายิกเจตสิกจิฑฺฑนฺตญจฯ สวิภูสฺสนฺตํ สทฺฐี วิภูสฺสายฯ
อาถพพณฺตํ อาถพพณฺตํมฺนตปฺปโยคํฯ สุปินนฺตํ สุปินสตุถํฯ
ลกขณฺตํ มณฺตลกขณฺตํฯ โน วิทฺเทติ นปฺปโยเชยฺยฯ
วิรุตฺตจาทิ มิคาทินํ วสฺสตีตํฯ เปสฺสณฺตํ เปสฺสณฺตํฯ กยวิกฺกเยติ
ปฺลจฺหิ สหสมฺมิเกหิ สทฺฐี วญฺจนาวเสน วา อุทฺรยปฺตฺถนาวเสน (๑)
วา น ตฺธิญฺเจยฺยฯ อุปฺวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺยาติ อุปฺวาทกเร
กิลเส อนิพฺพตฺเตนฺโต อตฺตนิ ปเรหิ สมณฺพฺราหฺมณฺเหหิ อุปฺวาทํ
น ชเนยฺยฯ กามे จ นากิสชฺเชยฺยาติ กามे จ กิหิสฺสคฺคาทึหิ
นากิสชฺเชยฺยฯ ลากมฺยา ชนํ น ลปฺเยยฺยาติ ลากกามตฺยา
ชนํ นาลเปยฺยฯ ปฺยตฺตฺตํ จีวราทึหิ สมฺปฺยตฺตํฯ ตทตฺถํ วา
ปโยชิตํฯ

โมสวชฺเช น นีเยถาติ มุสฺวาเท น นีเยถฯ ชีวิตฺเตนาติ
ชีวิกายฯ สุตฺวา รุสฺสิตฺโต พหุํ วาจฺฯ สมณฺนํ วา ปุณฺชฺชานนฺตํ(๒)
รุสฺสิตฺโต ฆณฺฏิกฺโข ปเรหิ เตสฺส สมณฺนํ วา ขตฺติยาทิกฺกทานํ
วา อญฺเฐสฺสํ ปุณฺชฺชานนํ (๓) พหุํปี อนิฏฺฐวาจํ สุตฺวาฯ
นปฺปฏฺฐวชฺชาติ น ปฏฺฐวเทยฺยฯ กิการณฺฯ น หิ สนฺโต
ปฏฺฐเสนิกโรนฺตํฯ เอตฺถจ ฐมฺมมณฺถยาติ สพฺพเมตฺถ ยถา-
วุตฺตํ ฐมฺมํ ญตฺวา วิจฺฉินฺตํ วิจฺฉินฺตํฯ สนฺตฺตํ นีพฺพุตฺติ
๑. ม. อุทฺรยปฺตฺถนาวเสนฯ ๒. ม. ปุณฺชฺชานนฺตํฯ ๓. ม. ปุณฺชฺชานนํฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกถวณณา หน้า 554

ถตฺวาตี นิพฺพุตี รากาทีนํ สนนฺตีตี ถตฺวา ฯ กิการณา

นปฺปมชฺเชอิตี เจ อภิกฺขุ หิ โสตี กถา ฯ

ตตฺถ อภิกฺขุตี รูปาทีนํ อภิกฺขุตา ฯ อนภิกฺขุโตตี เตหิ
อนภิกฺขุโต ฯ สกฺขิมมมณินฺตีหมตฺสสีตี ปจฺจกฺขเมว อนินฺตีหิ
ชฺมมมตฺทกฺขิ ฯ สทา นมตฺสมนฺนุสสิกฺเขตี สทา นมตฺสนฺโต ติสฺโส
สิกฺขาโย สิกฺเขยฺย ฯ เสสํ สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เกวลํ ปน
เอตฺถ จกฺขุหิ เนว โลโลติอาทีหิ อินฺทฺริยสํวโร ฯ อนฺนानมโ
ปานานนฺติอาทีหิ สนนฺธิปฺปฏิกฺเขปฺมุเขน ปจฺจยปฺปฏิเสวนสีลํ ฯ
เมถุนโมสวชฺชเปสฺสนิยาทีหิ ปาติโมกฺขสํวรสีลํ ฯ อาถพฺพณฺ์ สฺปิณฺ์
ลกฺขณนฺติอาทีหิ อาชีวปาริสฺสุทฺธิสีลํ ฯ ฉายี อสฺสาตี อิมินา
สมาธิ ฯ วิจินฺ์ ภิกฺขุตี อิมินา ปญฺญา ฯ สทา สโต สิกฺเขตี
อิมินา ปฺน สงฺเขปโต ติสฺโสปี สิกฺขา ฯ อถ อาสเนสฺ
สยเนสฺ ฯ อปฺปสทฺเทสฺ ภิกฺขุ วิหเรยฺย ฯ นิตฺทำ น พหุสิกฺเขยฺยาคี
อาทีหิ สีลสมาธิปญฺญานํ อฺปการาปการสงฺคณฺหนวินทฺทานิ
วฺตุตฺตานีตี ฯ เอวํ ภควา นิมฺमितฺสส ปฺริปฺญณฺปฺปฏิปทํ วตฺวา
อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺฐาเปสิ ฯ

เทสนาปฺริโยसानเน ปฺราเภทสฺสฺเต วตฺตสทฺธิโสเยวาทิสมโย
อโหสีตี ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุททกกุกกถาย

ตฺวฏฺฐกตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อตุตทณฺทสุตฺตวณณนา

อตุตทณฺทา ภยฺย ชาตฺตฺนฺติ อตุตทณฺทสุตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ
โย โส สมฺมาปริพฺพชาชนียสุตฺตสฺส อุปฺปตฺติยฺย วุจฺจมานาย
สากฺยโกถฺติยานํ อุทกํ ปฏฺิจฺจ กถฺโห สํวณฺณโถฯ (๑) ตํ ฅตฺวา
ภควา ฅาตฺกา กถฺหํ กโรนฺตฺติฯ หนฺท เน วาเรสุตฺตํ
ทฺวินฺนํ เสนานํ มชฺฅเฅ จตฺวา อิมํ สุตฺตมภาสิ ฯ

ตตฺถ ปรจฺมกาถายตฺโต ยํ โลกสฺส ทิฏฺฐจฺมมิกํ วา
สมฺปรายิกํ วา ภยฺย ชาตฺตฺยํ ตํ สพฺพิ อตุตทณฺทา ภยฺย
ชาตฺตํ อตุตฺตโน ทฺวจฺจริตฺตการณฺนา ชาตฺตฺยเฅวํ สนฺเตปี ชนฺ
ปฺสฺสธ เมธกํฯ อิมํ สากฺยาทิชนํ ปฺสฺสธ อณฺณมณฺณํ เมธกํ(๒)
หีสกํ พาทกนฺติ ฯ

เอวณฺตํ ปฏฺิจฺจวิรุทฺธิ วิปฺปฏฺิจฺจปฺนฺนํ ชนฺ ปริภาสิตฺวา อตุตฺตโน
สมฺมาปฏฺิจฺจตฺติทสฺสเนน ตสฺส สํเวกํ ชเนตฺถ อาท สํเวกํ
กิตฺตยิสฺสํฯ ยถา สํวิชิตฺตํ มยาดิฯ ปุพฺเพ โปธิสฺสฺเตเนว สตาติ
อธิปฺปาโย ฯ

อิทานิ ยถาเนน สํวิชิตฺตํ ปการํ ทสฺเสนฺโต
ผนฺทมานนฺตฺติอาทิมาท ฯ

ตตฺถ ผนฺทมานนฺติ ตณฺหาทฺทฺทฺ (๑) กมฺปมานํ ฯ อปฺโปทฺเทติ
อปฺโปทฺเท ฯ อณฺณมณฺณเฅทฺ พุยารุทฺเท ทิสฺวาติ นานามจฺเจว (๔)

๑. ม. ย. วณฺณโถ ฯ ๒. ส. ย. เมธกํ ฯ ๓. ม. ตณฺหาทฺทฺทฺ ฯ

๔. ม. ย. นานาสฺสฺเต จ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺวณณา หน้า 556

อณฺณมณฺเณหิ สหฺริ วิรุทฺเช ทิสฺวา ฯ มํ ภยมาวิสีติ มํ
ภยํ ปวิฏฺจํ ฯ

สมนฺตมสาโร โลโกติ นิริยํ อาที กตฺวา สมนฺตโต โลโก
อสาโร นิจฺจสาราทริหิโต ฯ ทิสฺวา สพฺพา สเมริตาติ สพฺพา
ทิสฺวา อนิจฺจตาย กมฺปิตา ฯ อิจฺฉํ ภวณฺมตฺตโนติ อตฺตโน
ตาณฺณํ อิจฺฉนฺโต ฯ นาทฺทสาลี อโนสิตฺตุนฺติ กิลฺยจิ จานํ ชราทีหิ
อนชฺฉมาวตฺถํ นาทฺททฺชี่ ฯ

โอสานเตว พุยารุทฺเช ฯ ทิสฺวา เม อรตี อหฺตุติ
โยพฺพณฺณาทินํ โอสานเ เอว อนฺตคฺมเก เอว วินาสเกเอว ชราทีหิ
พุยารุทฺเช อาหตฺตจิตฺเต สตฺเต ทิสฺวา อรตี เม อโหสิ ฯ
อเถตฺถ สลฺลนฺติ อถ เอเตสุ สตฺเตสุ ราคาทิสฺลลํ ฯ
หทยนิสฺสิตฺตุนฺติ จิตฺตนิสฺสิตํ ฯ กถํ อานฺนภาวํ สลฺลนฺติ เจ
เยน สลฺเลน โอตฺตณฺโณติ คาธา ฯ ตตฺถ

ทิสฺวา สพฺพา วิชฺวาตีติ สพฺพา พุจฺจริตฺทิสฺวาปี ปฺรตฺถิ-
มาทิตฺทิสฺวาปี ชาวติ ฯ ตเมว สลฺลํ อพฺพยุหฺ ฯ น ชาวติ น
สีทตีติ ตเมว สลฺลํ อพฺพริตฺวา ตา จ ทิสฺวา น ชาวติ ฯ
จตุโรเม จ น สีทตีติ ฯ เอวํ มหฺนฺนภาเวน สลฺเลน
โอตฺตณฺณสฺวาปี จ สตฺเตสุ ตตฺถ สิกฺขานุคฺคิยฺนฺติ ฯ ยานิ โลเก
คฺชิตานีติ คาธา ฯ

ตสฺสโต เย โลเก ปญฺจ กามคฺฉา ปฏฺฐิลาภาย

*เล่มที่ 22 อุตตทณฺทสุตฺตวณณา หน้า 557

คิษณฺตีติ กตฺวา คชิตานีติ วุจฺจนฺตึฯ จิรกาธาเสวิตตฺตา วา
คชิตานีติ วุจฺจนฺตึฯ ตตฺถ ตํ นิमितฺตํ หตฺถิสิกฺขาทิกกา อนนฺทสิกฺขา กถียนฺติ
อุคฺคยฺหนฺติ วาฯ ปสฺสส ยาว ปมตฺโต วายํ โลโกฯ ยโต
ปณฺฑิโต กุลปฺโต เตสุ วา คชิตฺเตสุ วา สิกฺขาสู
อชฺมุตฺโต น สียาฯ อณฺณทตฺถํ อนิจฺจาทิตฺสเนน นินฺพิชฺช
สพฺพโส กาม อุตฺตโน นินฺพพานเมว สิกฺขเขตฺติ ฯ

อิทานิ ยํ (๑) สิกฺขิตพฺพํฯ ตํ ทสฺเสนฺโต สจฺโจ สียาติ
อาทิมานํ ฯ

ตตฺถ สจฺโจติ วาจาสจฺเจน ฉานฺสจฺเจน มคฺคสจฺเจน
จ สมฺนฺนาคโตฯ ริดฺดเปสฺสโณติ ปหีนเปสฺสโณฯ เววิจฺจนฺติ มจฺฉริยํฯ
นินฺทํ ตนฺที สเห ถินนฺติ ปจลายิกณฺจ กายาลสิยณฺจ
จิตฺตาลสิยณฺจติ อิมํ ตโย ชมฺเม อภิกเวยฺยํฯ นินฺพพานมนฺโสติ
นินฺพพานนินฺนจิตฺโต ฯ

สาหสาตี รตฺตสฺส รากจริยาทิกเกทา สาหสกรณาฯ
ปุราณํ นานินฺนเทยฺยาติ อตีตฺรูปาที นานินฺนเทยฺยํฯ นเวติ
ปจฺจุปฺปนฺเนฯ หิยฺยมาเนติ วินสฺสมานํฯ อากาสํ น สโต
สียาติ ตณฺหานิสฺสโต น ภาเวยฺยํฯ ตณฺหา หิ รูปาทินํ
อากาสนฺโต อากาสโตติ วุจฺจติฯ กิการณา อากาสํ น สโต
สียาติ เจ อหํ หิ อิมํ เกธํ พุรุมฺมิตฺติ คธาฯ

๑. ม. ยู. ยถา นินฺพพานาย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ภูจกถวณณา หน้า 558

ตสฺสตุโถ อหฺนฺหิ อิมํ อากาสสงฺขยฺ(๑) ตณฺหํ รูปาทินํ
 อากาสนฺโต(๒) เคฺชิตฺติ จ วทามิ ฯ กิณฺจ กิยฺโย อวหนนฺนุเจน
 โไอฆฺติ จ อาชวณฺนุเจน อาชวณฺติ จ อิทํ มยฺหํ อิทํ มยฺหนฺติ
 ชปฺปการณฺโต ชปฺปนฺนฺติ จ ทุมฺมฺลจฺนฺนุเจน อารมฺมณฺนฺติ จ
 กมฺปนฺกรณฺน ปกมฺปนฺนฺติ จ พุรฺรมิฯ เอสา จ โลกสฺส
 ปฺลิโพทฺถุเจน ทุรฺตํกมฺนียฺนุเจน จ กามปฺงฺโก ทุรฺจฺจโยติ ฯ
 อากาสํ น สฺติโต สฺยิยติ เอวํ วุตฺเต วา กิเมตํ อากาสนฺติ
 เจฯ เคธํ พุรฺรมิตฺติฯ เอวมฺปิ ตสฺสา คากาย สมฺพนฺโร เวทิตฺพุโป ฯ
 ตตฺถ ปทโยชนา อากาสนฺติ เคธํ พุรฺรมิตฺติฯ ตถา ยฺวายํ
 มโหฆฺติ วุจฺจติ ตํ พุรฺรมิฯ อาชวํ พุรฺรมิฯ ชปฺปนํ พุรฺรมิฯ
 (๒)อารมฺมณฺํ พุรฺรมิฯ (๓) ปกมฺปนํ พุรฺรมิฯ ยฺวายํ สทฺเวเก โลเก กามปฺงฺโก
 ทุรฺจฺจโยฯ ตํ พุรฺรมิฯ (๔) เอวเมตํ เคธาทิปรียายํ อากาสํ อนิสฺสฺสิโต
 สจฺจา อโวกมฺมาติ คากาฯ

ตสฺสตุโถ ปุพฺเพ วุตฺตา ติวิธาปี สจฺจา อโวกมฺม
 โมนฺยฺยปฺตฺติยา มฺนิตฺติ สงฺขยฺ คโต นิพฺพานถเล ติฏฺฐติ
 พุราหฺมโณฯ ส เว เอวฺรูป สพฺพานิ อายตฺนานิ นิสฺสชฺชิตฺวา
 สนฺโตติ วุจฺจตีติฯ กิณฺจ กิยฺโย ส เว วิทฺวาติ คากาฯ

ตตฺถ ญตฺวา ฐมฺมณฺติ อนิจฺจาทินฺเยน สงฺขตฐมฺมํ
 # ๑. ม. อากาสสงฺขาตํ ฯ ๒. ม. ย. รูปาทิสฺส กิณฺณนฺโต ฯ
 # ๓. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๔. ม. พุรฺรมิตฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 อุตตทณฺทสุตฺตวณณา หน้า 559

ณตฺวา ๑ สมฺมา โส โลก อิริยาโนติ อสมฺมาอิริยนกรานํ

กิลีสานํ ปหานา สมฺมา โส โลก อิริยาโน ๑ เอวํ

อปีเหนโต จ โยธ กามติ คธา ๑

ตตฺถ สงฺกนฺติ สตฺตวิธํ สงฺกนฺจ โย อจฺจตริ ๑ นาชฺเฌตฺติ

นาภิชฺฌติ ๑ (๑) ตสฺมา ตฺมุหฺสุปี โย เอวฺรูป โหตุมิจฺจติ ๑ ตํ

วทามิ ยํ ปุพฺเพติ คธา ๑

ตตฺถ ปุพฺเพติ อตีเต สงฺขารे อารพฺก อุปฺปชฺชนธมฺมํ

กิลีสชาตํ อตีตกมฺมณฺจ ๑ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจนฺนติ อนาคเตปี

สงฺขารे อารพฺก อุปฺปชฺชนธมฺมํ รากาทิกิณฺจนมาหุ ๑ มชฺเฌ

เจ โน กhesฺสตีติ ปจฺจูปฺปนฺรฺูปาทิธมฺเมปี น กhesฺสตี เจ ๑

เอวํ อุปฺสนฺโต จริสฺสตีติ อรหตฺตปฺตตี ทสฺเสตฺวา

อิทานิ อรหโต กฺุติวเสน อิตฺโต ปฺรา คธาโย อภาสิ ๑

ตตฺถ สพฺพโสติ คธาย มมายิตนฺติ มมตฺตกรณฺ ๑ มม

อิทนฺติ คหิตํ วา วตฺถ ๑ อสตา จ น โสจฺตีติ อวิชฺชมานการณา

อสาตการณา น โสจฺติ ๑ น ชียฺยตีติ ชริ นาริคฺจฺจติ(๒) ๑

กิณฺจ กิณฺโย ยสฺส นตฺถิตฺติ คธา ๑

ตตฺถ กิณฺจนฺนติ กิณฺจ ธิรฺูปาทิธมฺมชาตํ ๑ กิณฺจ กิณฺโย

อนฺนุจฺจฺริติ (๓) คธา ๑

ตตฺถ อนฺนุจฺจฺริติ อนฺนุสฺสุทฺติ ๑ (๔) อนฺนุทฺธิตีปี เกจิ วทนฺติ ๑ (๕)

๑. ม. นาภิชฺฌายติ ๑ ๒. ม. ย. ชานิมฺปิ น คจฺจติ ๑

๓. ม. อนฺนุจฺจฺริติ ๑ เอวฺมฺปริปี ๑ ๔. ส. ย. อนฺนุสฺสุทฺติ ๑

๕. ม. ย. ปจฺนติ ๑

สาริปุตตสุตตวณณา

น เม ทิฏฺฐโจติ สาริปุตตสุตฺตํ เถรปฺลยหฺสุตฺตนฺตปิ
วฺจฺจติ ฯ กา อุปฺปตฺติฯ อิมสฺส สุตฺตสฺส อุปฺปตฺติ
ราชคหฺเสฏฺฐิสฺส จนฺทนภฺฎิกายปฺฎิลาภํ อาที กตฺวา ตาย
จนฺทนภฺฎิกาย กตฺสฺส ปตฺตสฺส อากาเส อุสฺสาปฺนํฯ आयสฺมโต
ปิณฺโฑลการทฺวาชสฺส อิทธิยา ปตฺตคฺคหณฺฯ ตสฺมี วตฺถุสฺมี
สาวกานํ อิทธิปฺฎิกฺเขโปฯ ติตฺถิยานํ ภควตา สทฺธี ปาฎิหาริย
กตฺตฺกามตาฯ ปาฎิหาริยกรณฺฯ ภควโต สาวตฺถิคมนฺฯ ติตฺถิยา-
นุพฺนฺชนฺฯ สาวตฺถิยํ ปเสนทิโน พุทฺธูปคมนฺฯ กณฺทมฺพปาตุภาโวฯ
จตฺตุนํ ปริสานํ ติตฺถิยชยตฺถํ ปาฎิหาริยกรณฺสฺสูกฺกนิวารณฺฯ (๑)
ยมกปาฎิหาริยกรณฺฯ กตปาฎิหาริยสฺส ภควโต ตาวตีสภวเน
ตตฺถ เตมาสิ ฐมฺมเทสนาฯ आयสฺมตา มหาโมคฺคฺคฺลฺลานตฺเถเรน (๒)
ยาจิตฺสฺส เทวโลกโต สงฺกสฺสนฺนเร โอโรหณฺนฺติ อิมานิ วตฺถุณิฯ
อนฺตรนฺตรเร จ ชาตกานิ วิตฺถาเรตฺวา ยาว ทสฺสหฺส
สจกฺกวาพเทวตาหิ ปุชฺชिมาโน ภควา มชฺเฒ มณฺนิมเยน
โสปาณฺเนน สงฺกสฺสนฺนเร โอโรหฺห โสปาณฺนเกพฺเวเร อฏฺฐาสิ
เย ฌานปฺปสฺสตา ธีรา เนกขมฺมุปฺสเมรตา
เทวาปิ เตสิ ปิหฺยนฺติ สมฺพุทฺธานํ สตีมตฺตฺนฺติ (๓)

๑. ม. ย. ปาฎิหาริยกรณฺสฺสูกฺกนิวารณฺ ฯ

๒. ม. มหาโมคฺคฺคฺลฺลานตฺเถเรน ฯ ๓. บ. ๒๕/๒๔/๓๕ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฐกถวณณา หน้า 562

อิมิสฺสา ฆมมปทกาถาย(อุปฺปตฺตีย) วุจฺจมานาย วุตฺตาฯ
โสภาณกเพวเร จิตฺ ปน ภควนฺตํ สพฺพปจฺมํ อายสฺมา
สาริปฺุตโต วนฺทึฯ ตโต อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุณีฯ อถาปโร
ชนกาโยฯ ตตร ภควา จินฺเตสิ อิมิสฺสํ ปริสฺติ โมคฺคคฺคฺลาโน
อิทฺฐิยา อคฺโคติ ปากโฏฯ อนฺรุทฺโธ ทิพฺพจกฺขุณาฯ ปุณฺโณ
ฆมฺมกถิกตฺเตนฯ สาริปฺุตตํ ปนายํ ปริสฺตา น เกณจิ กุณฺเณ
เอวํ อคฺโคติ ฆานาติฯ ยนฺนุณาหํ สาริปฺุตตํ อิทาเนว (๑) ปญฺญา-
กุณฺเณ ปกาเสยฺยนฺติฯ อถ เถรํ ปญฺหํ ปุจฺฉึฯ เถโร ภควตา
ปุจฺฉิตฺ (๒) ปุจฺฉฺชนปญฺหํ เสกฺขปญฺหํ อเสกฺขปญฺหณฺจ สพฺพํ
วิสุสฺซเชติฯ ตทา นํ ชโน ปญฺญา ย อคฺโคติ อญฺญาสิฯ
อถ ภควา สาริปฺุตโต น อิทาเนว ปญฺญา ย อคฺโคฯ อตีเตปี
ปญฺญา ย อคฺโคติ ฆาตกํ อานสิฯ

อตีเต ปโรสทสฺสา อิสโย วนฺมุตผลาหารา ปพฺพตปาเท
วสนฺติฯ เตสํ อาริยสฺส อาพาโธ อุปฺปชฺชึฯ อุปฺภูจฺจานานิ
วตฺตนฺติฯ เชฏฺฐนฺเตวาสี สປฺปา ยเกสฺซหฺ อหริสฺสามิฯ อาริยํ
อุปฺปมตฺตา อุปฺภูจฺจถาติ วตฺวา มนฺุสฺสປถมคฺมาสิฯ ตสฺมี
อนาคเตยฺว อาริโย กาลมกาสิฯ ตํ อิทานิ กาลํ กริสฺสตีติ
อนฺเตวาสิกา ส มาปตฺติมารพฺก ปุจฺฉึสุฯ โส นตฺถิ กิณฺจิติ
อาห อากิณฺจณฺญา ยตนส มาปตฺตี สนฺุชฺชาหา นตฺถิ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ย. ปุจฺฉิตฺ ปุจฺฉิตฺฯ

*เล่มที่ 22 สาริปุตตสุตตวณณา หน้า 563

อาจริยสุส อธิคโมติ อคฺคเหสิ ฯ อถ เชฏฺจนฺเตวาสิ เกสชฺช
อาทาย อาคนฺตฺวา ตํ กาลกตํ ทิสฺวา อาจริยํ กิณฺจ
ปฺจฺจนิคฺคาติ อาท ฯ อาม ปฺจฺจนิมฺหา ฯ นตฺถิ กิณฺจิจฺฉิ อาท
น กิณฺจि อาจริเยน อธิคตฺนฺติ ฯ นตฺถิ กิณฺจิจฺฉิ วทฺนฺโต อาจริโย
อาภิณฺจณฺณายตฺนํ ปเวเทสิ ฯ สกฺกาตพฺโพ อาจริโยติ ฯ

ปโรสทสฺสมปี สมากตานิ

กนฺเทยฺยเต วสฺสสตํ อปฺลฺลว

เอโกปี เสยฺโย ปฺริโส สปฺลฺลโ

โย ภาสิตฺตสฺส วิชานาติ อตฺถนฺติ ฯ (๑)

กถิตฺเต จ ปน ภควตา ชาตเก อายสฺมา สาริปุตฺโต อตฺตโน
สทฺธิวิหาริกานํ ปฺลฺลจฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตทานมตฺถาย สปฺปายเสนาสน-
โคจรสีลวตาทินิ ปฺจฺจนิคฺคํ น เม ทิณฺโฐ อิตฺโต ปฺพเพติ อิมํ
ถุคฺคิถํ อาทิ กตฺวา อภฺจฺจ กถาโย อภาสิ ฯ ตมคฺคํ
วิสุสชฺเชนฺโต ภควา ตโต ปฺราเสสคฺคาถาติ ฯ

ตตฺถ อิตฺโต ปฺพเพติ อิตฺโต สฺงกสฺสนฺนเร โอตฺรณฺโต

ปฺพเพ ฯ วคฺควทฺติ สฺนฺทรวทฺโท ฯ ตฺสิตฺตา คณฺนิมาคฺโตติ ตฺสิตฺตกาเย
จวิตฺวา มาตุ กุณฺธี อากตฺตฺตา ตฺสิตฺตา อากฺโต ฯ คณฺนอาจริยตฺตา
คณฺณี ฯ สนฺตฺถุจฺจ
ตฺสิตฺตานํ วา อรฺหนฺตานิ คณฺณี (๒) อากฺโตติ ฯ

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๕๕/๓๒ ฯ ๒. ม. คณฺณี ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกฺกวณณา หน้า 564

ทฺติยคถาย สทฺทกสฺส โลกสฺส ยถา ทิสฺสตีติ สทฺทกสฺส
โลกสฺส วิย มนฺสฺसानมฺปิ ทิสฺสตี ฯ ยถา วา ทิสฺสตี (๑) ตจฺจนโต
อวิปริตโต ทิสฺสตีติ ฯ (๒) จกฺขุมมาติ อุตฺตมจกฺขุ ฯ เอโกติ
ปพฺพชฺชาสงฺฆาตาทีหิ เอโก ฯ รตฺตินฺติ เนกฺขมฺมรติอาที ฯ

ตฺติยคถาย พหุณฺนมฺิธ พทฺธานนฺติ อธิ พหุณฺนํ
ขตฺติยาทีนํ สิสฺसानํ ฯ สิสฺสา หิ อจฺริเย ปฏฺิพทฺชวตฺตติตฺตา
พทฺธาติ วุจฺจนฺติ ฯ อตฺถิ ปญฺเฬน อากมฺนฺติ อตฺถิโก ปญฺเฬน
อากโตมฺหิ ฯ อตฺถิกานํ วา ปญฺเฬน อากมฺนํ ฯ ปญฺเฬน อตฺถิ
อากมฺนํ วาติ ฯ

จตฺตคถาย วิชฺชิจฺจนฺโตติ ชาติอาทีหิ อฏฺฎิยโต ฯ
ริตฺตมาสนนฺติ วิวิตฺตํ มณฺจปีจํ ฯ ปพฺพตानํ กุหาสุ วาติ ปพฺพตกุหาสุ
วา ริตฺตมาสนํ ภาชโตติ สมฺพนฺธิตพฺพํ ฯ

ปญฺจคถาย อฺจฺจาวเจสฺสูติ หินปณฺิเตสฺสุ ฯ สยเนสฺสูติ
วิหาราทิสฺสุ เสนาสเนสฺสุ ฯ กิวนฺโต ตตฺถ เภรวาติ กิตฺตกา
ตตฺถ ภยการณา ฯ กฺวณฺโตติปิ (๓) ปาโจ ฯ กฺวณฺโตติ จสฺส
อตฺถิโก ฯ น ปน ปุพฺพเพนาปริ สนฺธิยติ ฯ

ฉฏฺฐคถาย กตฺติ ปริสฺสยาติ กิตฺตกา อฺปทฺทวา ฯ
อคตฺติ ทิสฺนฺติ นิพฺพานํ ฯ ตณฺหิ อคตปุพฺพตฺตา อคตฺติ ตถา นิทฺทิสิตพฺพโต
ทิสฺสา จาติ ฯ เตน วุตฺตํ อคตฺติ ทิสฺนฺติ อภิสมฺภเวติ อภิกเว (๔)

๑. ม. ย. ทิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. กฺวณฺโต ฯ

๔. ม. ย. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สาริปุตฺตสุตฺตวณณา หน้า 565

อภิภเวยฺย ฯ ปนฺตมฺหีติ ปริยฺนเต ฯ

สตฺตมคคาถาย กฺยาสุส พฺยปฺปถโย อสุสฺสูติ กิธิสฺสานิ ตฺสฺส
วณฺณานิ อสุสฺสุ ฯ

อภฺฐมคคาถาย เอโกทิ นิปโกติ เอกคฺคจิจฺจโต ปณฺฑิโต ฯ

เอวํ อายสฺมตฺตา สาริปุตฺตเตน ตีหิ คาคาหิ ภควนฺตํ
โธเมตฺวา ปณฺจหิ คาคาหิ ปณฺจสฺตณํ สิสฺसानมตฺถาย เสนาสน-
โคจรสึตฺตวาทินิ ปุณฺณิโต ภควา ตมตฺถํ ปกาเสตฺถุ วิชฺชิจฺจมนสฺสาติ-
อาทินา นเยน วิสฺสชฺชนมารทุโธ ฯ

ตตฺถ ปจฺมคคาถาย ตาวตฺถโธ ชาติอาทินิ วิชฺชิจฺจมนสฺส
ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ สมฺโพธิกามสฺส สาริปุตฺต ภิกฺขุโน
ยทิตฺถํ ฆาสุ โย ฆาสุวิหาโร ยถานุชฺชมํ โย จ อนุชฺชมโม ฯ
ตํ เต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ ยถา ปชานนฺโต วเพยฺย ฯ
เอวํ วทามิตี ฯ

ทฺถุติยคคาถาย ปริยฺนตจาริติ สึลาทิสฺสุ จตฺตฺสุ ปริยฺนเตสฺสุ
จรมานโน ฯ ทํสาริปาตานุติ ปิงฺคฺลมกฺขิกานนฺจฺจ เสสฺมกฺขิกานนฺจฺจ ฯ
เสสฺมกฺขิกา หิ ตโต ตโต อธิปฺติตฺตฺวา ขาทนฺติ ฯ ตสฺมา
อธิปฺตาทิ วุจฺจนฺติ ฯ มนุสฺสสฺสสฺสานนฺติ โจราทิสฺสฺสานํ ฯ

ตติยคคาถาย ปฺรชฺหมมิกา นาม สตฺต สหชฺหมมิกา(๑) สพฺเพปี
พาหิรกา ฯ กุสฺลानุเอสีติ กุสฺลชฺชมเม อนุเวสฺมาโน ฯ

๑. ม. ย. สหชฺหมมิกวชฺชา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺวณณา หน้า 566

จตุตถกาถาย อาตงฺกผสฺเสนาติ โรคผสฺเสน ๑ สีตํ
อจฺจุณฺหนฺติ (๑) สีตญฺจ อฺณฺหญฺจ ๑(๒) โส
เตหิ อาตงฺกาทีหิ อเนเกหิ อากาเรหิ ผุฏฺโฐ สฺมาโนปิ ๑
อโนโกติ อภิสงฺขารวิญฺญาณาทีนํ อโนกาสฺสุโต ๑
เอวํ ภิกฺขุโน วิชิตฺจฺจโตติอาทีหิ ตีหิ คาทาหิ ปุฏฺฐมตฺถํ
วิสุตฺตชฺเชตฺวา อิทานิ กฺยาสฺส พุชฺชปฺปโยติอาทีนา นเยน ปุฏฺฐํ
วิสุตฺตชฺเชนฺโต เตยฺยํ น กเรยฺยาติอาทีมาห ๑ (๓)
ตตฺถ ผสฺเสติ ผเรยฺย ๑ ยทาวิทตฺถํ มนฺโส วิชฺฌณาติ
ยํ จิตฺตสฺส อวิทตฺถํ วิชานเยยฺย ๑ ตํ สพฺพํ กณฺหสฺส ปกฺโขติ
วิโนทเยยฺย ๑ (๔) มฺลฺมปิ เตสํ ปลิขณฺณ ติฏฺฐเจติ เตสํ โกธาติ-
มานานํ ยํ อวิชฺชาธิกํ มฺลํ ๑ ตมฺปิ ปลิขณฺณตฺวา ติฏฺฐเจยฺย ๑
อทฺธาภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺยาติ เอวํ ปิยาปิยํ อภิกวนฺโต
เอกํเสเนว อภิกเวยฺย ๑ น ตตฺร สิตฺถิํ ปฺรกกเมยฺยาติ
อธิปฺปาโย ๑ ปญฺณํ ปฺรกกฺขตฺวาติ ปญฺณํ (๕) ปุพฺพวงฺคํ กตฺวา ๑
กฺลฺยาณปิตฺติ กฺลฺยาณปิตฺติยา สมนฺนาคโต ๑ จตุโร สเทถ
ปฺริเทวธมฺเมติ อนนฺตรกาถาย วุจฺจมาเน ปฺริเทวนิยธมฺเม
สหายฺย ๑
ก็สฺสู อสิสฺสามิติ ก็ ภูณฺชิสฺสามิ ๑ กุวํ วา อสิสฺสนฺติ
๑. ม. อจฺจุณฺหนฺติ ๑ ๒. สี. อจฺจุณฺหญฺจ ๑ ๓. ม. น. กาทาติอาทีมาห ๑
๔. ม. วิโนทเยยฺย ๑ ๕. ม. ปญฺณํ ๑

*เล่มที่ 22 สาริปุตตสุตฺตวณฺณา หน้า 567

ภูหี วา อสิสุตฺตานิ ๗ ภูกฺโข วัตฺเต เตตฺถ กุวชฺช (๑) เสตฺตสนฺติ
อิมํ รตฺตํ ภูกฺโข สยํ ๗ อชฺช อากมฺนรตฺตํ กตฺถ สยิสฺสํ ๗
เอเต วิตฺถเกติ เอเต ปิณฺฑปาตนิสฺสิตเต เทว ๗ เสนาสนนิสฺสิตเต
เทวติ จตฺตาริ วิตฺถเก ๗ อนิเกตจาริตฺติ อปฺลิโพชจาริ
นิตฺตณฺหาริ ๗

กาเลติ ปิณฺฑปาตกาเล ปิณฺฑปาตสงฺขาตํ อนฺนํ วา
จีวรกาเล จีวรสงฺขาตํ วสนํ วา ลทฺธา ฐมฺเมน สเมนาคิ
อชิปฺปาโย ๗ มตฺตํ โส ชญฺญาติ ปฏฺิภุคฺคเณ จ ปรีโภเก
จ โส ปฺมาณํ ชาเนยฺย ๗ อิธาติ สาสเน ๗ นิปาตมตฺตเมว วา
เอตํ ๗ โตสนตฺถนฺติ สนฺโตสตฺถํ ๗ เอตตฺถํ มตฺตํ ชาเนยฺยาคิ
วตฺตํ โหติ ๗ โส เตสฺสุ กุตฺโตติ โส ภิกฺขุ เตสฺสุ ปจฺจเยสฺสุ
กุตฺโต ๗ ยตฺตจาริตฺติ สยตฺตวิหาโร ๗ รกฺขิตฺติรียาปโถ รกฺขิตฺตกาย-
วจิมโนทฺวาโร จาคิ วตฺตํ โหติ ๗ ยตฺตจาริตฺติปี (๒) ปาโโส ๗ เอโส-
ยเวตฺโถ ๗ (๓) รุสฺสิตฺติ โรสฺสิตฺติ ๗ อญฺญิตฺติ วตฺตํ โหติ ๗

ฉานานนฺยุตฺโตติ อนฺุปฺนฺุปฺปาทเนน อนุปฺนฺนาเสวเนน จ
ฉานเน อนฺยุตฺโต ๗ อนุปฺนฺนารพฺภ สฺมาหิตฺตฺโตติ จตฺตชฺชฉาน-
นฺุปฺนฺุปฺปาเทตฺวา สฺมาหิตฺตฺโตติ ๗ ตกฺกาสยํ กุกฺกจฺจิปฺนฺุเทติ
กามวิทฺถกาทิตกฺกณฺจ ๗ กามสญฺญาที ตสฺส ตกฺกสฺส อาสยณฺจ ๗
หตฺถกุกฺกจฺจาทิ กุกฺกจฺจิปฺนฺุจ อนุปฺนฺุเทยฺย ๗

- # ๑. ม. กุวชฺช ๗ ๒. สี. ยตฺตจาริตฺติปี ๗ ม. ยตฺตจาริตฺติปี ๗
- # ๓. ม. โสยเวตฺโถ ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต อฏฺฐกวกคฺควณฺณา หน้า 568

จฺหิตฺโต วจฺจิทฺติ สติมาภินนฺเตติ อฺปฺชฌายาทิหิ วาจาหิ
โฆทิตฺโต สมานโน สติมา หุตฺวา ตํ โฆทนํ อภินนฺเตยฺย ฯ
วาทํ ปมฺมุญฺเจ กุสฺลนฺตฺติ ฌานสมฺภูจฺจิตํ วาทํ ปมฺมุญฺเจยฺย ฯ นาติเวลฺลํ(๑)
ปน วาทํ กาลเวลฺลญฺจ สึลเวลฺลญฺจ อติกกนฺตํ นปฺปมฺมุญฺเจยฺย ฯ
ชนวาททมฺมาชาติ ปรชชาติวาทกถาย ฯ (๒) น เจตเตยฺยชาติ เจตนํ
น อฺปฺปาเทยฺย ฯ

อถาปรนฺตฺติ อถ อิทานิ อิตฺโต ปรมฺปิ ฯ ปญฺจ รชานีติ
รฺูปราคาทีนํ ปญฺจ รชานิ ฯ เยถํ สติมา วินยาย สิกฺขเขตฺติ
เยถํ อฺปฺภูจฺจิตฺตฺสฺสตี หุตฺวา วินยนฺตถํ ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขเยยฺย ฯ
เอวํ สิกฺขนฺโต หิ รฺูเปสฺสุ ฯเปฯ ผสฺเสสฺสุ สหฺเถ รากิฯ น
อญฺเฌติ ฯ (๓) ตโต โส เตถํ วินยาย สิกฺขนฺโต อญฺกกเมน
เอเตสฺสุ รมฺเมสฺสุติ คาธา ฯ

ตตฺถ เอเตสฺสุติ รฺูปาทีสฺสุ ฯ กาลเณ โส สมฺมา รมฺมํ
ปริวิมฺสมานนฺติ โส ภิกฺขุ ยฺวายํ อฺุทฺชเต จิตฺเต สมฺมาธิสฺส
กาลตฺติอาทินา (๔) นเยน กาลโถ วุตฺโตฯ เตน กาลเณ สพฺพ-
สขฺยตฺตรมฺมํ อนิจฺจาทินเยน ปริวิมฺสมานโน ฯ เอโกทิกฺกุโต วิหเน
ตมํ โสติ โส เอกคฺคจิตฺโต สพฺพํ โมหาทิตมํ วิหเนยฺยฯ นตฺถิ
เอตฺถ สํสโย ฯ เสถิ สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา

๑. สี่. ยฺ. นาติเวลฺลนฺตฺติ อติเวลฺลํ ฯ ม. อติเวลฺลํ ฯ

๒. สี่. ยฺ. ชนปริวาทกถาย ฯ ม. ชนวาทกถาย ฯ

๓. ม. น อญฺเฌติ ฯ ๔. สี่. มหา. ๑๕/๕๖๒/๑๕๘ ฯ

*เล่มที่ 22 สาริปุตตสุตตวณณา หน้า 569

อรหตตนิกุฎน เทสนัน นิฎจาเปสิฯ

เทสนาปริโยसानะ ปญจสตา ภิกขุ อรหตตํ ปตฺตาฯ

ตีสโกฏิสงฺขยานญจ เทวมนุสฺसानัน ฌมฺมาภิสมโย อโหสิตี ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

สาริปุตตสุตตวณณา นิฎจिता ฯ

นิฎจิติจ วคฺโค จตฺตโถ

นามน อฏฺฐกวคฺคิกติ ฯ

ตสฺสุทฺทานัน(๑)

กามคฺคฺหญจ ทฎฺฐา จ สฺทฺฐญจ ปรมฺมิ ชรา

เมตฺเตยฺโย จ ปสฺสุโร จ มาคฺคฺนฺที ปฺรเกทฺนํ

กลหํ เทว จ พฺยฺหานิ ปฺนเรว ตฺวฏฺฐกํ

อตฺตทณฺฑาวรี สุตฺตํ เหน สาริปุตฺเตน(๒) โสฬส

อิติ เอตานิ สุตฺตานิ สพฺพานฏฺฐกวคฺคิกกาติ ฯ

๑. ขุ. ส. ๒๕/๔๐๓/๔๒๓ ฯ ๒. ย. เถรปฺเณหน ฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุคาถาวณณา หน้า 571

ปุเรสิ ฯ ภูจสกุโณ หัสราชา (๑) วย อากาส์ ลงมิตวา วนสสุ
อุปริ จริตวา อนุตเวาสินัน ปุโรโต โอรุหิ ฯ อถาจริโย สิสเส
อาห ตาตา อีทิสานิ ภูจวาทานานิ กตวา สกกา
สกลขมพุทีเป รชชั คเหตุต ฯ ตุมะหปี ตาตา เอตานิ กโรถ ฯ
รชชั คเหตุวา ชีวิตุสาม ฯ ทุกัจ วฑฒกสิปเปเน ชีวิตุนติ ฯ
เต ตถา กตวา ตสส อจริยสส ปฏิวะเทสุ ฯ ตโต เน
อจริโย อาห กตมัม ตาว(๒) รชชั คณหามาติ ฯ พาราณสีรชชั
อจริยาติ ฯ อลั ตาตา มา เอตัม รุจิจิ มยฺหิ ตัม คเหตุวาปี
วฑฒกิราชา วฑฒกियุราชาติ วฑฒกิวาทา น มุจิจิสาม ฯ
มหนโต ขมพุทีโป ฯ อณุตตถ กจณามาติ ฯ

ตโต สปุตตทารา ภูจวาทานานิ อภิรุหิตวา สชชารุชา (๓)
หุตวา หิมวนตานิมุขา คนุตวา หิมวติ อณุตตรี นครี ปวิสิตวา
รณโย นิเวสเนเยว ปจจุจหิสฺสุ ฯ เต ตตถ รชชั คเหตุวา
อจริยํ รชเช อภิสสิยจิสฺสุ ฯ โส ภูจวาทโน ราชาคิ ปากโฏ
อโหสิ ฯ ตมปี นครี เตน คหิตตตทา ภูจวาทนนครนุเตว
นามัม ลภิ ฯ ตถา สกลรภูจมปี ฯ ภูจวาทโน ราชาคิ ฐมมิโก
อโหสิ ฯ ตถา ยุวราชา อมจจุจจาเนสุ จ จปีตา โสพส
สิสสา ฯ ตัม รุจึ รณญา จตุหิ สงคหวตถุหิ สงคยหมานัน
อติวिय อิทุธิ ฝิดิ นิรูปททวณจ อโหสิ ฯ นาครา ชานปทา
๑. ย. สุปณณราชา ฯ ๒. ม. ตาตา ฯ ๓. ม. สชชารุชา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกควณณา หน้า 572

ราชานนจ ราชปริสณจ อติวิย มมายีสู ภัททโก โน

ราชา ลทุโชฯ ภัททิกา ราชปริสชาติ ฯ

อถกทิวส์ มชฌิมเทสโต วาณิชา ภณฺฑํ คเหตุวา

กกุจวาทนนครี อากมีสุฯ ปณณการณจ คเหตุวา ราชานัน

ปสฺสีสฺสุฯ ราชา กุโต อากตตถาติ สพฺพํ ปวตฺตี (๑) ปุจฺฉิ ฯ

พารานสิโต เทวติ ฯ โส ตตถ สพฺพํ ปวตฺตี ปุจฺฉิตฺวา

ตุมหากํ รมณฺวา สทฺธิ มม มิตฺตภาวํ กโรถาติ อาห ฯ

เต สาชฺฐติ สมฺปฏฺิจฺฉีสฺสุฯ โส เตสํ ปริจฺจยฺ(๒) ทตฺวา คมนกาเล

สมฺปตฺเต ปุณฺ อาทเรน วตฺวา วิสฺสชฺเชติ ฯ เต พารานสิ

กนฺตฺวา ตสฺส รมฺโถ อาโรเจสฺสุ ฯ ราชา กกุจวาทนรกุจฺวา

อากตานัน วาณิชาณัน อชฺชตฺตคฺเค สฺงกํ มุญฺจามิติ เภริยจารา-

เปตฺวา อตฺถ เม กกุจวาทโน มิติโตติ ฯ เทวปี อทฺธิกฺจมิตฺตา

อหฺสฺสุ ฯ กกุจวาทโนปี จ สกถนคเร เภรี จราเปสิ อชฺชตฺตคฺเค

พารานสิโต อากตานัน วาณิชาณัน สฺงกํ มุญฺจาคิ(๓) ปริจฺจโย

จ เนสํ ทาทพฺโพติ ฯ ตโต พารานสิราชา กกุจวาทนสฺส

เลขํ เปเสสิ สเจ ตสฺมี ชนปเท ทญฺจฺ วา โสคฺ วา

อรหฺรูปํ กิณฺจิจิ อจฺฉริยํ อุปฺปชฺชติฯ อเมหฺปี ทกฺขาเปตฺตญฺจ

สาเวตฺตญฺจาคิ ฯ (๕) โสปีสฺส ตเถว ปฏฺิเลขํ เปเสสิ ฯ เอวํ เตสํ

๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปริพฺพยฺ ฯ

๓. ม. มุญฺจามิ ฯ ๔. ม. ทกฺขาเปตฺ จ สาเวตฺต จาคิ ฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุกถาวณณา หน้า 573

กตฺถิ กตฺวา วสนฺตานํ กทาจิ กทาจิ กญฺจวาหนสฺส
อติมหคฺฆมา อจฺจนตฺสขุมา กมฺพลา อปฺปชฺชิสฺส พาลสฺสูริย-
รตฺถมิตฺติสา(๑) วณฺเณน ฯ เต ทิสฺวา ราชา มม สหายสฺส
เปเสมีติ ทนฺตการเหิ อญฺจ ทนฺตกรณฺทเก ลีขาเปตฺวา เตสฺ
กรณฺทเกสฺส เต กมฺพล ปกฺขิปีตฺวา ลาขาจรียเหิ พหิ
ลาขาโคพกสฺสเท การาเปตฺวา อญฺจปี ลาขาโคพเก สมฺมุเค
ปกฺขิปีตฺวา วัตถฺเณน เวเจตฺวา ราชมฺพุทิกาย ลณฺเณตฺวา
พาราณสีรณฺโณ เทถาคิ อมจฺเจ เปเสสิฯ เลขณฺจ อทาสี
อัย ปณฺณากาโร นครมชฺเฒ อมจฺจปริวฺเตน เปกฺขิตพฺโพติ ฯ

เต คนฺตฺวา พาราณสีรณฺโณ อทฺสฺฯ โส เลขํ วาเจตฺวา
อมจฺเจ สนฺนิปาเตตฺวา นครมชฺเฒ ราชมฺกุณฺเณ ลณฺณํ ภินฺนิตฺวา
ปฺลิวเณนํ อปเนตฺวา สมฺมุคฺคํ วิวริตฺวา อญฺจ ลาขาโคพเก
ทิสฺวา มม สหาโย ลาขาโคพเกหิ กิพฺนกวาลกานํ วิย
มยฺหํ ลาขาโคพเก เปเสสิตี มงฺกุ หุตฺวา เอกลาขาโคพกํ
อตุตฺตโน นิสินฺนาสเน ปหริฯ ดาวเทว ลาขา ปรีปติฯ
ทนฺตกรณฺทโก วิวริ ทตฺวา เทวภาโค อโหสิฯ โส อพฺภนฺตเร
กมฺพลํ ทิสฺวา อิตเรปี วิวริฯ สพฺพตฺถ ตเถวาโหสิฯ เอกเมโก
กมฺพลโต ทิมโต โสพสฺสทฺถโต วิตฺถารโต อญฺจทฺถโต อโหสิฯ
ปฺสาร์เต กมฺพล ราชมฺกุณฺณํ สฺสูริยปฺปกาย โอภาสิตมิว (๒) อโหสิฯ
๑. ย. พาลสฺสูริยมฺรุตฺตมาลกสฺสทิสฺสาฯ ๒. ม. โอภาสิตมิว ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกวณณา หน้า 574

ตัม ทิสฺวา มหาชน โองคฺลฺโย วิธุนิฯ เจลกฺเขปมกาสิฯ (๑) อมหากั
รณฺโณ อทิกฺกุสหาโย กฺกุจฺวาหนราชา เอวรูปิ ปณฺณาการิ
เปเสสิฯ ยุตฺตํ เอวรูปิ มิตฺตํ กาคฺนฺติ อุตฺตมโน อโหสิฯ
ราชา โวหาริเก (๒) ปกฺโกสาเปตฺวา เอกเมกํ กมฺพลํ อคฺฆมาเปสิฯ
สพฺเพปิ อนคฺฆมา อเหตุฯ ตโต จินฺเตสิ ปจฺจา เปเสนฺเตน
ปจฺมํ เปสิตปณฺณาการโต อติเรกํ เปเสตฺถุ วฏฺฏติฯ สหาเยน
จ เม อนคฺฆิมา ปณฺณาการโร เปสิโตฯ กิ นฺ โข อหิ สหายสฺส
เปเสยฺยนฺติฯ

เตน จ สมเยน กสฺสโป ภควา อุปฺปชฺชิตฺวา พาราณสิยิ
วิหริตฺติฯ อถ รณฺโณ เอตทโหสิ วตฺถุตฺตยรตนโต อนฺณํ อุตฺตมํ
นคฺติฯ หนฺทาหิ วตฺถุตฺตยรตนสฺส อุปฺปนฺนภาวํ สหายสฺส
เปเสมิตฺติฯ โส

พฺพุโร โลเก สมฺบุปฺปนฺโน   หิตาย สพฺพปาณินิ
ธมฺโม โลเก สมฺบุปฺปนฺโน   สุขาย สพฺพปาณินิ
สงฺฆโม โลเก สมฺบุปฺปนฺโน   ปุณฺณกฺเขตฺตํ อนฺตฺตรนฺติ

อิมิ คาลํ ยาว อรหตฺตํฯ ตาว เอกภิกฺขุสฺส ปฏฺิปปตฺติณฺจ
สุวณฺณปฏฺุญฺเฐ ชาตฺติหิงฺกุลเกน ลีขาเปตฺวา สตฺตรตนมเย สมฺกุเค
ปกฺกขิปิตฺวา ตํ สมฺกุคฺคํ มณฺนิมเย สมฺกุเคฯ มณฺนิมยํ มสฺสารคฺคฺลฺมเยฯ
มสฺสารคฺคฺลฺมยํ โลหิตฺงฺคฺมเยฯ โลหิตฺงฺคฺมยํ สุวณฺณมเยฯ สุวณฺณมยํ
๑. ม. เจลกฺเขปณฺจ อกาสิฯ ๒. ย. ปาวาริเกฯ

*เล่มที่ 22 วตฺตคาถาวณฺณา หน้า 575

รชตมเยฯ รชตมยฺ ทนฺตมเยฯ ทนฺตมยฺ สารมเยฯ สมฺกุเค
สารมยฺ สมฺกุคฺ เปฬาย ปกฺขิปิตฺวา เปฬิ ทฺสฺเสน เวเจตฺวา
ลณฺเฑตฺวา มตฺตวรวารณฺ โสวณฺณทฺธํ (๑) โสวณฺณาลงฺการิ (๒)
เหมฆาลสณฺณนฺ (๓) กาเรตฺวา ตสฺส อฺปริ ปลฺลงฺกํ ปณฺญาเปตฺวา
ปลฺลงฺเก เปฬิ อาโรเปตฺวา เสตฺจจตฺเตน ธาริยมาเนน
สพฺพคฺนฺรปฺปฬาทิหิ ปุชฺชาย กริยมานาย สพฺพตาฬาวจเรหิ
ถฺตีสถานิ คายมานะหิ (๔) ยาว อตฺตโน รชชสีมาฯ ตาว มคฺคิ
อลงฺการาเปตฺวา สยเมว เนลฺยิฯ ตตฺร จ จตฺวา สามนฺตราชฺชนิ
ปณฺณาการิ เปเสลฺลิตฺติ เอิ วิสฺสกโรนฺเตหิ อยฺ ปณฺณาการิ
เปเสตฺตพฺโพติฯ ตํ สุตฺวา เต เต ราชานิ ปฏิมคฺคิ อากนฺตฺวา
ยาว กญฺจวาทนสฺส รชชสีมาฯ ตาว นยฺสิฯ

กญฺจวาทนปฺปิตฺติ สุตฺวา ปฏิมคฺคิ อากนฺตฺวา ตเถว ปุชฺเชนฺโต
นคฺริ ปเวเสตฺวา อมจฺเจ จ นาคเร จ สนนฺิปาตาเปตฺวา
ราชงฺกณฺเฑ ปลิเวจฺนทฺสฺสํ อปเนตฺวา เปฬิ วิวริตฺวา เปฬาย
สมฺกุคฺคิ ปสฺสิตฺวา อนฺนปฺพุเพน สพฺพสมฺกุเค วิวริตฺวา สฺวณฺณ-
ปฏฺฐเณ เลงฺ ปสฺสิตฺวา กปฺปสฺตสฺสทฺสฺเสหิ อติทฺลลํ มม สหาโย
ปณฺณาการรตฺนํ เปเสลฺลิตฺติ อตฺตมโน หุตฺวา อสฺตปฺพุพฺพิ วต
สฺถิมฺมหา พุทฺโธ โลเก อฺปฺปนฺโนติฯ ยนฺนุนาหิ คนฺตฺวา พุทฺธ
๑. ยฺ. โสวณฺณทฺธํฯ ๒. ยฺ. โสวณฺณาลงฺการิฯ
๓. ม.เหมฆาลสณฺณนฺฯ ๔. ม. ยฺ. คายมานะหิฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคฺควณณา หน้า 576

จ ปสฺสเสยฺย ฐมฺมณฺจ สฺสณฺเษยนฺติ จินฺนเตตฺวา อมฺจฺเจ อามฺนฺเตสิ
พฺพุทฺฐมฺมสํฆรตฺตานานิ กิร โลกเ อฺปฺปนฺนานิฯ กิ กาทพฺพิ
มณฺเณตฺติฯ เต อาหํสฺ อิวฺเว ตฺมฺเมห มหาราช โหถฯ มยฺ
คนฺตฺวา ปวตฺตี ฆานิสฺสามาติฯ

ตโต โสฬส(สต)สทฺสปรีวารา โสฬสอมฺจฺจา ราชานํ
อภิวาทตฺวา ยถิ พฺพุทฺโธ โลกเ อฺปฺปนฺโนฯ ปฺน ทสฺสนํ
นตฺติฯ ยถิ น อฺปฺปนฺโนฯ อากมฺิสฺสามาติ นิกฺคตฺตาฯ รมฺโณ
ปฺน ภากิเนยฺโย ปจฺฉา ราชานํ วนฺทิตฺวา อหฺมฺปิ คจฺฉามํติ
อาหฯ ตาต ตฺวํ ตตฺถ พฺพุทฺฐปฺปาทํ ฅตฺวา ปฺน อากนฺตฺวา
มม อาโรเจหํติฯ โส สาทฺฐติ สมฺปฺญิจฺฉิตฺวา อคมาสิฯ เต
สพฺเพปิ สพฺพตฺถเ อเกรตฺตฺติวาเสน คนฺตฺวา พาราณสี ปตฺตาฯ
อสมฺปตฺเตเสว จ เตสฺ ภควา ปรีนิจฺฉายิฯ เต โก พฺพุทฺโธ
กฺุหิ พฺพุทฺโธติ สกฺลวิหารํ อาหิณฺฑทฺนฺตา สมฺมุขสวเก ทิสฺวา
ปฺจฺฉิสฺสุฯ เต เตสํ พฺพุทฺโธ ปรีนิจฺฉุตฺติ อาจิกฺขิสฺสุฯ เต
อโห ทูรฺภูจฺฉานํ (๑) อากนฺตฺวา ทสฺสนมตฺตมฺปิ น ลภิมฺหาติ
ปรีเทวมาณา กิ ภนฺเต โกจิ ภควตา ทินฺนโอะวาโท อตฺถิติ
ปฺจฺฉิสฺสุฯ อาม อฺปาสกา อตฺถิฯ สรณฺตฺตเย ปตฺติจฺฉาตพฺพิฯ
ปณฺจ สีลาณี สมากาทพฺพานิฯ อญฺจฺฉกสมฺนฺนาคโต อฺโปสโถ
อฺปวสิตพฺพิฯ ทานํ ทาทพฺพิฯ ปพฺพชิตพฺพนฺติฯ เต สุตฺวา
๑. ม. ทูรฺภูจฺฉานํฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุกถาวณฺณา หน้า 577

ตํ ภากิเนยฺยํ อมจฺจํ จเปตฺวา สพุเพ ปพฺพชฺชีสุ ฯ ภากิเนยฺโย
ปริโภคชาตฺถุ คเหตุวา กกุจฺจวาทนรกุจฺจกิมฺโข ปกุกามิ ฯ
ปริโภคชาตฺถุ นาม โพรธิรุกฺขปตฺตจิวราทีนํ ฯ อัย ปน ภควโต
ชฺมมกรกํ (๑) ชฺมมวินยชฺรเมกํ เถรณฺจ คเหตุวา อนฺนุปฺพุเพน จ
นคฺริ คนฺตฺวา พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน จ ปรินิพฺพุโต
จาทิ รณฺโณ อาโรเจตฺวา ภควตา ทินฺโนวาทํ อัจฺจิกฺขิ ฯ
ราชา เถริ อุปฺสงฺกมิตฺวา ชฺมมํ สุตฺวา วิหาริ การาเปตฺวา
เจตฺยิ ปติกุจฺจาเปตฺวา โพรธิรุกฺขํ โรเปตฺวา สรณฺตตฺเตยฺ ปณฺจสุ
จ นิจฺจสีเลสุ ปติกุจฺจาย อญฺจํกุเปตฺติ อุโปสถิ อุปฺวสนฺโต ทานาทินิ
เทนฺโต ยาวตายุกํ จตฺวา กามาวจรเทวโลเก นิพฺพุตฺติ ฯ เตปี
โสฬสสหฺสฺสา ปพฺพชิตฺวา ปุณฺธุชฺชนกาลกิริยํ กตฺวา ตสฺเสว
रणฺโณ ปรีวารา สมฺปชฺชีสุ ฯ

เต เอกํ พุทฺธชฺนตฺริ เทวโลเก เขเปตฺวา อมฺหากํ ภควติ
อนฺนุปฺปนฺเนยฺเวว เทวโลกโต จวิตฺวา อัจฺจโรยฺ ปเสนทิรณฺโณ
ปีตุ ปุโรหิตสฺส ปุตฺโต ชาโต นามเนน พาวรีตฺติฯ ตีหิ
มหาปฺริสทฺถกฺขณฺเหหิ สมฺนฺนาคโต ตินฺณํ เวทานํ ปารุญฺฯ ปีตุโน
จ อจฺจเยน ปุโรหิตกุจฺจานเณ อญฺจาสฺสิ ฯ อวเสสาปี โสฬสสหฺสฺสา(๒)
ตตฺถเถว สวตฺถิยา พุราหุมนฺณกุเลสุ (๓) นิพฺพุตฺตาฯ เตสุ โสฬส
เชฏฺฐนฺนุเตวาสิโน พาวรีสฺส (๔) สนฺตฺติเก สิปฺปี อุกฺคเหสุ อิตเร
๑. ม. ชฺมมกรณํ ฯ ๒. ม. โสฬสชาติโสฬสสหฺสฺสา ฯ
๓. ม. พุราหุมนฺณกุเล ฯ ๔. ม. พาวรีสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกวณณา หน้า 578

โสฬสทศสาเตสเวย สนฺติกเถ อัง เต ปุณฺปิ สพุเพ
สมาจฺฉิสฺสุฯ มหาโกสตราชาปี กาลมกาสิฯ ตโต ปเสนที
รชฺเช อภิสฺฉิสฺสุฯ พาวรี ตสฺสาปี ปุโรหิตอโหสิฯ ราชา
ปีตรา ทินฺนณฺจ โภคํ พาวริสฺส อทาสีฯ โสปี (๑) ทรรกาเถ
ตสฺเสว สนฺติกเถ สิปฺปํ อุกฺกเหสิฯ ตโต พาวรี รณฺโฆ อารโจะสิ
ปพฺพชิสฺสามหํ มหาราชาติฯ อจฺริย คุมฺเหสฺ จิตฺตํ มม
ปีตา จิตฺตํ วิย โหติฯ มา ปพฺพชิตฺถาติฯ อลํ มหาราช
ปพฺพชิสฺสามิตฺติฯ ราชา นิวาเรตุํ อสฺสโกณฺโถ สายํ ปาตี
มม ทสฺสนฺภูจฺจเนน ราชฺชฺยฺยานเนน ปพฺพชิตฺถาติ ยาจิฯ อจฺริโย
โสฬสทศสปริวารเหสิ โสฬสสิ ลิสฺเสสิ สทฺธิ ตาปสฺปพฺพชฺ
ปพฺพชิตฺถา ราชฺชฺยฺยานเน วสิฯ ราชา จคฺคฺหิ ปจฺจเยหิ อฺปฺภูจฺหติฯ
สายํ ปาตณฺจสฺส อฺปฺภูจฺจัน คจฺฉติฯ

อเถกทิวสํ อนฺเตวาสิโน อจฺริยํ อหํสฺ นกรสมิเป
วาโส นาม มหาปฺลิโพโขฯ วิชนสมฺปาตี อจฺริย โเอกาสํ
คจฺฉามฯ ปนฺตเสนาสนวาโส นาม พหุปกโร ปพฺพชิตานนฺติ
อจฺริโย สาธุติ สมฺปญฺฉิตฺถา รณฺโฆ อารโจะสิฯ ราชา
ติกฺขตฺตํ วาเรตุํ วาเรตุํ อสฺสโกณฺโถ เทวสทศสทศานิ
กหาปณานิ ทตฺถวา เทว อมจฺเจ อาณาเปสิ ยตฺถ อีสฺสโกณฺโถ วาสํ
อิจฺฉติฯ ตตฺถ อสฺสมํ กตฺถวา เทธาติฯ ตโต อจฺริโย
๑. ม. โส หิ ฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุกถาวณณา หน้า 579

โสฬสธิกโสฬสทสทสขภูติปริวโต อมจเจหิ อนุคคหมาโน(๑) อุตฺตรชนปทา
ทกฺขินชนปทาภิมุโข อคมาสิ ฯ ตมตฺถํ กเหตุวา आयสฺมา
อานนุโท สจฺจิติกาเล ปารายนวคฺคสฺส นิตานํ อโรเปนุโต
อิมา คาลาโย อภาสิ ฯ

ตตฺถ โกสลานํ ปุราติ โกสลรฏฺฐสฺส นคราฯ สาวตฺถิโตติ
วุตฺตํ โหติ ฯ อากิณฺจณฺณนฺติ อกิณฺจณภาวํฯ ปริกฺคหุปรกฺกณํ
วิเวกนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

โส อสฺสทสฺส วิสเยฯ มุพฺกสฺส สมาสเนติ โส พุราหุมนโ
อสฺสทสฺส จ มุพฺกสฺส (๒) จาติ ทฺวินฺนมฺปิ ราชนํ (๓) อนฺตเร อนฺตเร(๔)
สมาสเนเน วิสเย อาสนเน รฏฺฐेฯ ทฺวินฺนมฺปิ ราชนํ (๕) มชฺเฌติ
อธิปฺปาโย ฯ โคธาวริณฺเณติ โคธาวริยา นทียา ญฺเณ ฯ ยตฺถ
โคธาวริ ทฺวิธา ภิชฺชิตฺวา ตโยชนปฺปมาณํ อนฺตรทีปฺมกาสิ
สพฺพํ กปิณฺจวนสณฺณนํฯ ยตฺถ ปุพฺเพ สรภฺงคาทโย วสิสฺสุฯ
ตสฺมี เทเสติ อธิปฺปาโย ฯ โส กิร ตํ ปเทสํ ทิสฺวา
อัยฺ อนฺุพฺพสฺมาโน(๖) ปพฺพชิตฺสารถฺปฺนฺติ อมฺจจानํ
นิเวเทสิ ฯ อมฺจจา ภูมิกฺคหณตฺถํ อสฺสทสฺสโย สตสทสฺสํฯ
มุพฺกสฺสโย (๗) สตสทสฺสํ อทฺสุฯ เต ตณฺจ ปเทสํ อณฺณณฺจ
๑. ยฺ. อนุคคหมาโน ฯ ๒. ม. ยฺ. อพฺกสฺส ฯ ๓. สฺ. ยฺ. ทฺวินฺนํ
๔. ม. อนุคคหมาโน ฯ ๕. ม. ทฺวินฺนมฺปิ ราชนํ ฯ ๖. ม. อัยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ
๗. ม. ทฺวินฺนมฺปิ ราชนนฺติ น ทิสฺสติ ฯ ยฺ. รฏฺฐานํ ฯ
๘. ม. ยฺ. ปุพฺพสมณาลโย ปพฺพชิตฺสารถฺปฺนฺติ ฯ
๙. ม. ยฺ. อมฺกสฺสโย ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปรายนวกคณณนา หน้า 580

ทวิโยชนมตตุนติ สพพมปี ปญจโยชนมตตัม ปเทส อํสํ ๑ เตสํ
กิริ รชชสีมนุตเร โส ปเทโส โหติ ๑ อมจจา ตตถ อสฺสํ
การตฺวา สวตฺถิโต จ อญฺญํ ๑ ฌนฺมปี อหฺราเปตฺวา โคจรคามํ
นิเวเสตฺวา อคฺมํสฺ ๑ อญฺเณน จ ฌเนน จาติ อญฺญาจริยาย
จ วณฺมผลเนน จ ๑ ตสฺมา วุตฺตํ ตสฺเสว อฺปนีสฺสาย ๑ คาโม
จ วิปฺโล อหฺตฺติ ๑

ตตถ ตสฺสาติ ตสฺส โคธาวรีภูตสฺส ๑ ตสฺส วา
พฺราหฺมณสฺส ๑ อฺปโยคภูเจ เจตฺตํ สามิวจฺน ๑ ตํ อฺปนีสฺสายาติ
อตุโถ ๑ ตโต ชาเตน อาเยน ๑ มหฺยญฺณมกปฺปยฺตี ตสฺมี กาม
กสิกมฺมาทินา สตสฺหสฺสํ อาโย อฺปฺปชฺช ๑ ตํ กเหตุวา
กฺกมฺพิกา รณฺโณ อสฺสกสฺส สนฺตํ อคฺมํสฺ สาทียตุ เทโว
อาชนฺติ ๑ โส นาหํ สาทียามิ ๑ อจริยสฺเสว อฺปนเถาติ
อาห ๑ อจริโยปี ตํ อตฺตโน อคฺคเหตุวา ทานขณฺเณ
อกปฺปยิ ๑ เอวํ โส สํวจฺจเร สํวจฺจเร ทานมทาสิ ๑

มหฺยญฺณนฺติ คาถายตุโถ โส เอวํ สํวจฺจเร สํวจฺจเร
ทานขณฺณํ ยชนฺโต เอกสฺมี สํวจฺจเร ตํ มหฺยญฺณํ ยชิตฺวา ตโต
คามา นิกฺขมฺม ปฺน ปาวีสิ อสฺสํ ๑ ปวิภูโจ จ ปณฺณสาลํ
ปวิสิตฺวา สฺกฺกฺ จ ทินฺนํ (๑) ทานํ อนฺนชฺชนฺโต นิสฺสีทิ ๑
เอตสฺมี ปิตฺปิภูจฺมฺหิ ตฺรณฺนียา พฺราหฺมณฺนียา อชฺมมกมฺม(๒)
๑. ม. ทินฺนนฺติ ๑ ๒. ม. ย. ฌเร กมฺม ๑

*เล่มที่ 22 วัตถุกถาวณฺณนา หน้า 581

กาตุคามตาย(๑)เอหิ พุราหุมน พาวรี โคธาวรีตีเร อนุสัจจรั
สตสหัสสั วิสฺสชฺเชติฯ กจฺจ ตโต ปญฺจสตานิ ยาจิตฺวา ทินฺเน(๒)
อานหีติ เปสฺสโต อญฺโฆ อากญฺญิ พุราหุมนฺติ ฯ

อุคฺคฆฺฏปาโทติ มคฺคกฺกมเนน ฆฺฏปาตโลฯ ปญฺหิกาย
วา ปญฺหิกัฯ โคปฺปกเนน วา โคปฺปกัฯ ชณฺณฺเกน วา ชณฺณฺกั กเหตุวาปี(๓)
ฆฺฏปาโทฯ สุขญฺจ กุสํ ปุจฺฉีติ สุขญฺจ กุสลญฺจ ปุจฺฉิ
กจฺจ เต พุราหุมน สฺขัฯ กจฺจ กุสลนฺติ ฯ

อนุชานาหีติ อนุมฺลณฺหาหิ สทฺทหาหิฯ สตฺตธาติ
สตฺตวิเชนฯ อภิสงฺขริตฺวาติ โคมยวนปฺปฺพกุสฺติณานินิ อาทาย
สีฆํ สีฆํ พาวรีสฺส อสฺสมทฺวาริ คนฺตฺวา โคมเยน ภูมี
อุปฺลิมฺปิตฺวา (๔) ปุปฺพานิ วิกฺกิริตฺวา ตินฺนานิ สนฺถริตฺวา วามปาทำ
กมณฺทลฺลทเกน โชวิตฺวา สตฺตปาทมตฺตํ คนฺตฺวา อตฺตโน
ปาทตเล ปรามสนฺโต เอวรूपิ กุหนิ กตฺวาติ วุตฺตํ โหติฯ
เถรวํ โส อภิตฺตยิตี ภยชนกั วจฺนํ อภิตฺตยิฯ สเจ เม
યાจมานสฺสาติ อิมํ คาถมภาสีติ อธิปฺปาโยฯ ทุกฺขิโตติ
โทมนสฺสชาโต ฯ

อุสฺสฺสฺสตีติ ตสฺส ตํ วจฺนํ กทาจิ สจฺจํ ภเวยฺยาติ
มณฺณมาโน สฺสฺสตีฯ เทวตาติ อสฺสเม อธิวตฺสเทวตาเอว ฯ

๑. ม. อกาตุคามายฯ ย. อกาตุคามตาย ฯ

๒. ม. ย. ทาสีเมฯ ค. ม. อาหจฺจฯ ย. อากนฺตฺวา ฯ

๔. ม. ย. อุปฺลิมฺปิตฺวา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคฺควณณา หน้า 582

มฺหุทฺธิ มฺหุทฺฐปาเต จาติ (๑) [๒] มฺหุทฺเธ วา มฺหุทฺฐปาเต วา ฯ

โกตฺติ จรฺหิ ชานาตีติ โกตฺติ เจ ชานาติ ฯ (มฺหุทฺธิ)

มฺหุทฺฐาธิปาตญฺจาติ มฺหุทฺฐปาตญฺจ ฯ ฌาณเมตฺถาติ ฌาณํ เม
เอตฺถ ฯ

ปฺรฺราติ เอกฺกนตฺตีสวสฺสวยกาเล ฯ พาวริพฺรฺราหฺมणे ปน
โคธาวริตฺติเร วสฺมาเน อญฺจนฺนํ วสฺसानํ อจฺจเยน พุทฺโธ โลก
อุทฺปาathi ฯ อปฺจฺจโจิตฺติ อนฺนํ วิโส ฯ

สพฺพภาภินฺญาพลปฺปตฺโตติ สพฺพภาภินฺญาย พลปฺปตฺโตติ ฯ
สพฺพวา วา อภินฺญาโย จ พลานิ จ ปตฺโตติ ฯ วิมุตฺโตติ
อารมฺมณํ กคฺควา ปวตฺตียา วิมุตฺตจิตฺโตติ ฯ โสกสฺสาติ โสโก
อสฺส ฯ

ปฺหุตฺตปฺลโยติ มหาปฺลโย ฯ วรฺภูริเมธโสติ อุตฺตมวิปฺล-
ปฺลโย ฯ ภูเต อภิตฺตวรฺปฺลโย วา ฯ วิชฺฐโรติ วิคตฺฐโร ฯ
อปฺปฏฺฐิโมติ วุตฺตํ โหติ ฯ

มนฺตปารเคติ เวทปารเค ฯ ปสฺสวฺโหติ ปสฺสถ ฯ
อชานตฺนติ อชานตฺนํ ฯ ลกฺขณาติ ลกฺขณานิ ฯ พฺยาภฺยาตาติ
ภิกฺขิตานิ ฯ วิตฺถาริตานีติ วุตฺตํ โหติ ฯ สมตฺตาติ สมตฺตานิ ฯ
ปฺริปฺญณานีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ฐมฺเมน มนฺุสาสตีติ ฐมฺเมน
อนฺุสาสตี ฯ

๑. ม. วาติ ฯ ๒. ม. ย. เอตฺถนฺตเร มฺหุทฺเธ วาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุคาถาวณณา หน้า 583

ชาติ โคตตยจ ลกขณนติ กิวจิริ ชาโตติ มม ชาติยจ
โคตตยจ ลกขณณจ ฯ มนเต สีสเสติ มยา กถิตเวเท (๑)
จ มม สีสเส จ ฯ มนสาเยว ปุจจถาติ อิม สุตต ปญเห
จิตเตเนว ปุจจถ ฯ

ติสฺสเมตเตยโยติ เอโกเยว เอส นามโคตตวเสน วุตโต ฯ
ทุกโยติ อุโก ฯ ปุจเจกคณินนติ วิสฺสุ วิสฺสุ คณวโนโต ฯ
ปุพฺพวาสนวาสีตาคิ ปุพฺเพ กสฺสปฺสส ภควโต สาสเน
ปุพฺพชิตฺวา คตปจจาจตวตตปฺลยวสานาย วาสิตจิตฺตา ฯ ปุริ
มาหิสฺสตีนฺติ มาหิสฺสตีนามิกิ ปุริ ฯ นครนฺติ (๒) วุตฺติ โหติ ฯ
ตยจ นคริ ปวิฏฺฐาคิ อธิปฺปาโย ฯ เอวํ สพฺพตฺถ ฯ โคนทฺชนฺติ
โคธปฺรสุส (๓) นามิ ฯ วนสวฺหยนฺติ ปวนนกริ (๔) วุจฺจติ ฯ
วนสวฺตฺถินฺติ เอเก ฯ เอวํ วนสวฺตฺถิตฺโต โกสมฺพิ ฯ โกสมฺพิตฺโต
จ สาเกถิ อนุปฺปตฺตานิ กิร เตสํ โสพฺสนนํ ชฎิลานํ
ฉโยชนมตฺตา ปรีสา อโหสิ ฯ

อถ ภควา พาวริสฺส ชฎิลา มหาชนํ สิวํทฺฒเนนฺตา
อากจฺจนฺติ ฯ น จ ตาว เนสํ อินฺทฺริยานิ ปรีปากํ คจฺจนฺติ ฯ
นาปี อัย เทโส สปฺปาโย ฯ มกฺชเชตฺเต ปน เตสํ
ปาสาณกเจตฺธิยํ สปฺปายิ ฯ ตตฺร หิ มยิ ฐมฺมํ เทเสนฺเต
๑. ม. ปรีจิตเวเท ฯ ๒. สี. ย. มาหิสฺสตี มาหิสฺสตีนามิกิ
ปุริมนครนฺติ ฯ ๓. ม. โคธปฺรสุส ฯ ๔. สี. ฐมฺพวนกริ ฯ
ย. ฐมฺพวนกริ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปรายนวกวณณา หน้า 584

มหาชนสฺส ฐมมาภิสมโย ภวิสฺสตีฯ สพฺพนครานิ จ ปวิสฺสวา
อากจฺจนฺตา พหุเตเรน ชเนน อากมิตฺสสนฺตีติ ภิกฺขุสํฆปริวฺโต
สาวตฺถิโต ราชคหภิมฺโข อคมาสีฯ เตปี ชฺชฺฉิตฺตา สาวตฺถิ
อากนฺตฺวา วิหารํ ปวิสฺสวา โโก พุทฺโธ กุหิ พุทฺโธติ
วิจฺฉินฺตฺวา คณฺชกฺกมฺมิลฺลํ คนฺตฺวา ภควฺโต ปทนิกฺเขปํ ทิสฺวา
รตฺตสฺส ทิ อุกฺกฏิกํ ปทํ ภเว ฯเปฯ วิวฺชฺจฺจนฺตสฺส อิทมฺมิตฺถิ
ปทนฺติ สพฺพญฺญ พุทฺโธติ นิฏฺฐํ คตาฯ ภควาปี อนฺนปฺพุเพน
เสตพฺยกปิลวตฺถุนฺตฺวาทีนิ นครานิ ปวิสฺสวา มหาชนํ สํวทฺธเมนฺโต
ปาสาณกเจตฺถิยํ คโตฯ ชฺชฺฉิตฺตาปี ตาวเทว สาวตฺถิโต นิกฺขมิตฺวา
สพฺพานิ ตานิ นครานิ ปวิสฺสวา ปาสาณกเจตฺถิยเมว อคมฺสฺฯ
เตน วุตฺตํ โกสมฺพิณฺจาปี สาเกตฺฯ สาวตฺถิยฺจ ปฺรุตฺตมํฯ เสตพฺย
กปิลวตฺถุนฺตฺวาทีนิ ฯ

ตตฺถ มาคธํ ปฺรนฺติ มคฺชปฺริฯ ราชคหนฺติ อธิปฺปาโยฯ
ปาสาณกํ เจตฺถินฺติ พุโณ (๑) ปาสาณสฺส อฺปฺริ ปุพฺเพ เทวญฺจํ
อโหสิฯ อฺปฺปฺนเน ปน ภควติ วิหาโร ชาโตฯ โส เตเนว
ปฺริมโวหารเณ ปาสาณกํ เจตฺถินฺติ วุจฺจติฯ ตสิโตว อุตฺกนฺติ
เต ทิ ชฺชฺฉิตฺตา เวคสา ภควนฺตํ อนฺนพฺนฺชมานา สายํ คตมคฺคํ
ปาโตฯ ปาโต คตมคฺคยฺจ สายํ คจฺจนฺตา เอตฺถ ภควาติ
สุตฺวา อติวีย ปิตฺตปาโมชฺชชาตา ตํ เจตฺถิมภฺริหิสุฯ เตน วุตฺตํ
๑. ม. มหโต ฯ

*เล่มที่ 22 วัตถุกถาวณณา หน้า 585

ศรिता ปพพตมารุหุนติ ฯ เอกมนุตฺ จิโต ภูจฺจติ ตสฺมี
ปาสาณเก เจตฺยเ สกฺเคน มาปิตมฺหามณฺญเป นิสินฺนํ ภควนฺตํ
ทิสฺวา กจฺจि อิสฺโย ขมนิยฺนฺติอาทินา นเยน ภควตา
ปฏิสฺมโมทนีเย กเต ขมนิยฺ โภ โคตมาติอาทึหิ สยมฺปิ
ปฏิสฺนุถาริ กริตฺวา อชิโต เซฏฺจฺนฺเตวาสี เอกมนุตฺ จิโต
ภูจฺจติโต หุตฺวา มโนปฺญเห อปฺจฺจนิ ฯ (๑)

ตตฺถ อาทิสฺสาติ ติสฺโส (๒) เอวํ อุทฺทิสฺส ฯ
ขมฺมนฺนฺติ (๓)อมฺหากํ อจฺริยสฺส ชาตี พฺรหฺมิติ ปฺจฺจติ ฯ ปารมิณฺติ
นิฏฺจกมฺนํ ฯ วิสํ วัสฺสสตนฺติ วิสฺติวสฺสธาภิํ วัสฺสสตี ฯ
ลกฺขณฺเต มหาปฺริสฺสทฺกฺขณฺ ฯ เอตสฺมี อิตฺ ปเรสุ จ อิติหาสาทิสฺ
อนวโยติ อธิปฺปาโย ฯ ปรปทํ วา อานตฺวา เตสุ ปารมี
กโตติ โยเซตฺพุทฺ ฯ ปญฺจสฺตานิ วาเจตีติ ปกฺติออสฺทุมฺเมธ-
มาณฺวกาณํ ปญฺจสฺตานิ สยํ มนฺเต วาเจติ ฯ สขมฺเมติ
สเก พฺรหฺมณฺชเม ฯ เตวิซฺชเก ปาวจเนติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ลกฺขณานํ ปวิจฺยนฺติ ลกฺขณานํ วิตฺถาริ ฯ กตฺมานิ ตานิ
ตสฺส คตฺเต ตีณิ ลกฺขณานีติ ปฺจฺจติ ฯ ปฺจฺจณฺหิติ ปฺจฺจมานํ ฯ
กเมตํ ปฏฺิภาสตีติ เทวาทิสฺ กํ ปุคฺคฺลึ เอตํ ปญฺหวจฺนํ
ปฏฺิภาสตี ฯ (๔)

๑. ม. ปฺจฺจนิ ฯ ๒. ม. กตฺิวสฺโสติ ฯ ย. กตฺิวสฺโสติ ฯ

๓. ม. ขปฺปนฺนฺติ ฯ ๔. ม. ย. ปฏฺิภาสตีติ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคณณา หน้า 586

เอวํ พุราหุมนโณ ปญจนันํ ปญหานันํ เวชยากรณํ สุตฺวา
อวเสเส เทวํ ปุจฺจนฺโต มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจาติ อห ๑
อถสฺส ภควา เต พุยากรโณโต อวิชฺชา มุทฺธาติ คากมาห ๑

ตตฺถ ยสฺมา จตฺตฺสฺส สจฺเจสฺส อญฺญาณญฺจตา อวิชฺชา
ถึสฺสารสฺส สึสึฯ ตสฺมา อวิชฺชา มุทฺธาติ อห ๑ ยสฺมา
จ อรหตฺตมกฺกวิชฺชา อตฺตนา สหชาเตหิ สทฺธาสติสมาธิ-
กตฺตฺกมฺยตามนฺทวิริเยหิ สมนฺนาคตา อินฺทฺริยานันํ เอกรสฺสญฺจ-
ภาวมุปกตฺตตฺตา ตํ มุทฺธํ อธิปาเตติฯ ตสฺมา วิชฺชา
มุทฺธาธิปาตินิตีอาทิมาย ๑ ตโต เวเทน มหตาติ อถ อิมํ
ปญฺหเวชยากรณํ สุตฺวา อุปฺปนฺนายน มหาปีติยา สนฺถมฺภิตฺวา
อลีนภาวํฯ กายจิตฺตानันํ โอทกฺคํ ปตฺวาติ อตฺถโถฯ ปตฺติตฺวา
จ พาวรีติ อิมํ คากมาหฯ อถ นันํ อนุกมฺปมาโน ภควา
สุขิโตติ คากมาห ๑ วตฺวา จ พาวรีสฺส จาติ สพฺพญฺญปฺ-
ปวารณํ ปวารสิ ๑

ตตฺถ สพฺพเพสนฺติ อนวเสसानันํ โสพฺพสสทฺสฺसानันํฯ ตตฺถ
ปุจฺจติ ตถาคตฺตฺตฺติ ตตฺถ ปาสาณเก เจติเยฯ ตตฺถ วา ปริสાયฯ
เตสฺส วา ปวาริตฺเตสฺส อชิโต ปจฺมํ ปญฺหํ ปุจฺจิติ ๑ เสสิ
สพฺพคากาสฺส ปากฺกฺกเมวาทิ ๑

ปรมุตตโชติกา ขุททกนิกาย

(๑) อัย ตาเวตฺถ (๑) วตฺถคากาวณณา นิฏฺจิตา ๑

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

อชิตสูตตวณณา

ตสมึ ปน ปณฺเห นินฺวโตติ ปฏิจฺจาทิตฺตํ กิสฺสาภิลปนํ
พฺรหฺมสฺสึ กิ อสฺส โลกสฺส อภิลปนํ วเทสิ ฯ

เววิจฺจมา ปมาทา นปฺปกาสตีติ มจฺจริยเหตุ จ ปมาทเหตุ
จ นปฺปกาสตี ฯ มจฺจริยํ หิสฺส ทานาทิกุณฺเฬหิ ปกาสิตฺตํ น
เทติ ฯ ปมาโท สีลาทีหิ ฯ ชปฺปาภิลปนนฺนติ ตณฺหา อสฺส
โลกสฺส มกฺกฏเลโป วิย มกฺกฏสฺส อภิลปนํ ฯ ทุกฺขนฺนติ ชาตฺถาภิกํ
ทุกฺขํ ฯ

สวณฺติ สพฺพชฺช โสตาติ สพฺพเพสฺสุ รูปาทฺถายตเนสฺ
ตณฺหาทิกา โสตา สนฺนทฺนติ ฯ กิ นินฺวารณฺนติ เตสฺ กิ
อวารณฺ กา รกฺขาติ ฯ สํวรํ พฺรหฺมิตฺติ ตํ เตสฺ นินฺวารณฺสงฺขาตํ
สํวรํ พฺรหฺมิ ฯ เอเตน สาวเสสฺสปฺพานํ ปุจฺจติ ฯ เกน โสตา
ปิตฺธิยเรติ เกน ฌมฺเมน เอเต โสตา ปิตฺธิยนฺนติ(๑) ปจฺฉินฺนทฺนติ ฯ
เอเตน อนวเสสฺสปฺพานํ ปุจฺจติ ฯ

สตี เตสฺ นินฺวารณฺนติ วิปฺสฺสนายุตฺตา(นํ) กุสฺลกุสฺลนํ (๒)
ฌมฺมานํ คตฺถิโย สมฺนเนสมานา สตี เตสฺ โสตานํ
นินฺวารณฺ ฯ โสตานํ สํวรํ พฺรหฺมิตฺติ ตเมวาทิ สตี โสตานํ
สํวรํ พฺรหฺมิตฺติ อธิปฺปาโย ฯ ปณฺญาเยเต ปิตฺธิยเรติ รูปาทฺถิ
ปน อนิจฺจตาทฺธิปฺภูเวรสาธิกาย มกฺคปณฺญาเย เอเต โสตา
๑. ม. ปิตฺธิยเรติ ฯ ๒. ม. กุสฺลนํ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกวณณา หน้า 588

สพฺพโส ปิถียนฺตตีติ ฯ

ปญฺญาเยวติ(๑) ปญฺหาคคากาย (๒) ยา จายี ตยา วุตฺตา
ปญฺญาฯ ยา จ สติฯ ยลฺลจ ตทวเสถิ นามรूपึฯ เอติ สพฺพมฺปิ
กตฺถ นิรุชฺชติฯ เอติ เม ปญฺหิ ปุญฺโง ปพฺรุหิตี เอวํ สงฺเขปฺตฺโถ
เวทิตฺตฺโพ ฯ

วิสุตฺตชฺชนคากาย ปนฺสฺส ยสฺมา ปญฺญาสตีโย นามเนว
สงฺกหิ กจฺจนฺตึฯ ตสฺมา ตา วิสฺสุ น วุตฺตาฯ อยเมตฺถ
สงฺเขปฺตฺโถ ยมตฺถิ (๓) อชิตเอติ ปญฺหิ อปฺจฺฉิ กตฺถเอติ
อุปรุชฺชตีติฯ ตํ เต ยตฺถ นามลฺลจ รุปฺลฺลจ อเสถิ อุปรุชฺชติฯ
ตํ วทฺนฺโต วทามึฯ ตสฺส ตสฺส หิ วิญฺญาณฺสฺส นิโรเชน
สเหว อปฺพุพฺ อจฺริมํ เอตฺถเอติ อุปรุชฺชติฯ เอตฺถเวว วิญฺญาณ-
นิโรเช นิรุชฺชติ เอตฺฯ วิญฺญาณนิโรธา ตสฺส นิโร โธ(โหติ)
ตํ นาทิวตฺตตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ

เอตฺตาวตา จ ทุกฺขมสฺส มหพฺภยฺนฺติ อิมินา ปกาสิตํ
ทุกฺขสจฺจึฯ ยานิ โสทานีติ อิมินา สมุทฺยสจฺจึฯ ปญฺญาเยเต
ปิถียเรติ อิมินา มกฺกสจฺจึฯ อเสถิ อุปรุชฺชตีติ อิมินา
นิโรธสจฺจฺนฺติฯ เอวํ จตฺตารี สจฺจฺยานิ สุตฺวาปี อริยภฺมึ อนฺธิคโต
ปฺนฺ เสขาเสขปฺปฏิปทํ ปุจฺฉนฺโต เย จ สงฺฆาตฺตมฺมาเสติ
คากมาห ฯ

๑. ม. ปญฺญา เจวติ ฯ ๒. ม. ปญฺหาคคากาย ฯ ๓. ม. ย. ยํ มํ ตฺวํ ฯ

*เล่มที่ 22 อชิตสูตวณณา หน้า 589

ตตฺถ สงฺฆาตฺตมฺมาติ อนิจฺจาทีวเสน ปริวีรมฺสิตฺตมฺมาฯ
อรหํ อํ อธิวณฺ ๑ เสชาติ สีลาทีนํ สีกฺขมฺมานา อวเสสา
อริยปฺกฺคฺลาฯ ปุณฺณํ พหุ สุตฺต ชนาฯ เตสํ เม นิปโก
อริยํ ปุณฺโณ ปพฺรุหิตี เตสํ เม เสชาเสชานํ นิปโก ปณฺณํโต
ตวํ ปุณฺโณ ปฏฺิปปตฺตี พฺรุหิตี ๑

อถสฺส ภควา ยสฺมา เสเชน กามจฺจนฺทนีวณฺ อาทิ
กตฺวา สพฺพกิลฺเสสา ปหาตพฺพา เอวฯ ตสฺมา กามสฺสูติ
อุปทฺตฺถกาถาย เสชปฏฺิปปทํ ทสฺเสติ ๑

ตสฺสสฺสโต วตฺตฺถกามสฺสู กิลฺเสกาเมน นากิลฺสิขฺฌเยยฺฯ กาย-
ทฺวจฺริตาทโย จ มนโส อาวิทภาวฺกเร ฌมฺเม ปชฺหนโต มนฺสา
นาวิโล สียาติ ๑ ยสฺมา ปน อเสโช อนิจฺจาทีวเสน
สพฺพสงฺฆาราทินํ ปริตฺถิตตฺตฺตา กุสโล สพฺพฌมฺเมสฺสู กายา-
นุสฺสสนาสติอาทิจิ จ สโต สกฺกายทิกฺกุจฺจาทินํ ภินฺนตฺตฺตา
ภิกฺขุภาวํ ปตฺโต จ หุตฺวา สพฺพอริยาปเถสฺสู ปริพฺพชฺติฯ ตสฺมา
กุสโลติ อุปทฺตฺถกาถาย อเสชปฏฺิปปทํ ทสฺเสติ ๑ เสสํ สพฺพตฺถ
ปากฺกฺเมว ๑ เอวํ ภควา อรหตฺตนิฏฺเณน เทสนํ นิฏฺเฐจาเปสฺสิฯ

เทสนาปริโยसानเ อชิตฺโต อรหตฺเต ปตฺติฏฺเฐจาสิ สทฺธิ
อนฺนฺเตวาสิสทฺสเสนฯ อณฺเณสญฺจ อนนฺกสทฺสสฺสานํ ฌมฺมจกฺขุ
อุทฺปาที ๑ สทฺ อรหตฺตปฺปตฺติยา จ आयสฺมโต อชิตฺตสฺส
อนฺนฺเตวาสิสทฺสสฺส จ อชินฺชฎฺาวกจิวราทีนํ อนฺตรชาเยสฺสุฯ สพฺเพว

*เล่มที่ 22 ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตวณฺณา หน้า 591

ตฺสเสตมคฺถํ พุยากรโนโต ภควา กามเสฺวติ คธา-
ทวยมาห ฯ

ตตฺถ กามเสฺว พุรหฺมจริยวาทิ กามนิมิตฺตํ พุรหฺมจริยวา
กามเสฺว อาทีนํ ทิสฺวา มคฺคพุรหฺมจริเยน สมฺนฺนาคโตติ วุตฺตํ
โหติ ฯ เอตฺตาวตา สนฺตฺสิตํ ทสฺเสติ ฯ วิตฺตโณหติ อาทีหิ
อนิลฺลชีตํ ฯ ตตฺถ สงฺขาย นิพฺพุโตติ อนิจฺจาทีวเสน ฌมฺเม
วีรมฺลิตฺวา ราภาทีนิพฺพานนฺน นิพฺพุโต ฯ เสถํ ตตฺถ ตตฺถ
วุตฺตนยตฺตา ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิมฺมปิ สุตฺตํ
อรหตฺตนิฏฺเณว เทเสสิ ฯ

เทสฺนาปรีโยसानฺน อยมฺปิ พุราหฺมโณ อรหตฺเต ปติฏฺฐาสิ
สทฺธิ อฺนฺเตวาลิสฺสเสสนํ อญฺเณสญฺจ อเนกสฺสเสสนํ
ฌมฺมจกฺขุ อฺทฺปาที ฯ เสถํ ปุพฺพสทิสฺสเมวาทิ ฯ

ปรมคฺตโชติกา ขุททกกุกกถาย

ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปฺณณกสุตตวณณา

อนนชฺชติ ปฺณณกสุตฺตํ ฯ อิทมฺปิ (๑) ปฺริมนนยเนว โมฆรราชานํ
ปฏิกฺขิปปิตฺวา วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ มฺลทสฺสาวินฺติ อกฺุสฺสมฺลทาทีทสฺสาวี ฯ อิตฺโยติ อิติ-
นามกา ชฺชฎิลา ฯ ยลฺลนฺติ เทยฺยชฺชมมํ ฯ อกฺปฺयीสุตฺติ ปฺริยเสนฺติ ฯ

อาสีสฺमानาติ รฺูปาทีนึ ปตฺถยมาณา ฯ อิตฺถตฺตนฺติ
อิตฺถภาวญฺจ ปตฺถยมาณา ฯ มนฺุสฺสาทีภาวํ อิจฺจนฺตาติ วุตฺตํ โหติ ฯ ชฺริ
สิตาติ ชฺริ นิสฺสิตา ฯ ชฺรามฺเมว เจตฺถ สพฺพวฏฺฐทฺกขํ วุตฺตํ ฯ
เตน วฏฺฐทฺกขนิสฺสิตา ตโต อปฺริมฺจฺจมาณา เอว (๒) กปฺयीสุตฺติ
ทีเปติ ฯ

กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยลฺลนฺตฺถ อปฺปมตฺตา ฯ อตารุ ชฺชาติญฺจ
ชฺรณฺจ มาริสฺสาคิ เจตฺถ ยลฺลโยเยว ยลฺลนฺตฺถ ฯ อิทํ วุตฺตํ
โหติ กจฺจ เต ยลฺลนฺตฺถ อปฺปมตฺตา หุตฺวา ยลฺลนํ กปฺปยนฺตา
วฏฺฐทฺกขมตฺริสฺสุติ ฯ

อาสีสฺนตฺตีติ รฺูปปฏฺฐิลาภาทโย ปตฺถนฺติ ฯ โถมยฺนตฺตีติ สฺจฺจ(๓)
ทีนฺนนฺตฺติอาทีนา นนฺน ยลฺลนฺตฺติ ปสฺสนฺติ ฯ อภิชฺปฺนตฺตีติ
รฺูปาทีปฏฺฐิลาภาย วาจํ ภินฺทนฺติ ฯ ชฺุหนตฺตีติ เทนฺติ ฯ
กามาภิชฺปฺนตฺติ ปฏฺฐิจฺจ ลาภนฺติ รฺูปาทีปฏฺฐิลาภํ ปฏฺฐิจฺจ
ปฺนปฺปฺนํ กาม เอว อภิชฺปฺนตฺติ ฯ อโห วต อมฺหากมฺปิ สฺยฺนตฺติ
๑. ม. อิมมฺปิ ฯ ๒. ม. ย. เอว ฯ ๓. ม. สฺยฺญจฺจ สฺจ ฯ

*เล่มที่ 22 ปุณณกสุตตวณณา หน้า 593

วทนต์ฯ ตณฺหฬจ ตตถ วฑฺฒนตฺตี วุตฺตํ โหติ ฯ ยาชโยคาคิ (๑)
ยาคาธิมุตฺตาฯ ภวราครตฺตาคิ เอวมิเมหิ อาสีสนาทีหิ ภวราเคนว
รตฺตาฯ ภวราครตฺตา วา หุตฺวา เอตานิ อาสีสนาทีนึ กโรนฺตา
นาตรีสุ ชาติอาทิวฑฺฒทุกุํ น อุตฺตรีสุติ ฯ อถ โก จรหิตี อถ
อิทานิ โก อญฺโฆ อตาริตี ฯ

สงฺขาชาติ ฌาณน วิมฺลิตฺวาฯ ปโรปรานีตี ปรานิ จ
โอรานิ จฯ (๒) ปฺรตฺตภาวสทฺตภาวาทีนึ ปรานิ จ โอรานิ จาคิ
วุตฺตํ โหติ ฯ วิฐฺโมติ กายทฺวจริตาทิสฺมวิริโต ฯ อนิโฆติ
รอกอิมาทิวิริโต ฯ อตาริ โสติ โส เอวรฺูโป อรหา ชาติขริ
อตาริ ฯ เสสเมตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิมมฺปิ สุตฺตํ
อรหตฺตนิฏฺเณว เทเสสิ ฯ

เทสนาปฺริโยसानน อยมฺปิ พฺราหฺมโณ อรหตฺเต ปติฏฺฐาสิ
สทฺธิ อนฺเตวาสิสทฺเสสนฯ อญฺเษสญฺจ อนนทสทฺสทานํ (๓)
ธมฺมจกฺขุ อุตฺปาที ฯ เสสิ วุตฺตสทฺสเมวาตี ฯ

ปรมคฺถโชติกาข ขุททกกุกกถาย

ปุณณกสุตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ยาชโยคาคิ ฯ ๒. ส. ปโรวรานีตี ปรานิ จ อวรานิ จ ฯ

๓. ม. อนนทสทานํ ฯ

เมตตคฺคฺสูตฺตวณณา

ปฺจฺฉามิ ตฺนฺติ เมตตคฺคฺสูตฺตํ ฯ

ตตฺถ มณฺณามิ ตํ เวทคฺคฺ ภาวิตตฺตฺนฺติ อัย เวทคฺคฺติ

จ ภาวิตตฺโตติ จ เหวํ ตํ มณฺณามิ ฯ

อปฺจฺฉสฺตีติ เอตฺถ จ อธิติ ปทปฺพรณฺมตฺเต นิปาโต ฯ

ปฺจฺฉสฺตีจฺเจวตฺโต ฯ ปวกฺขามิ ยถา ปชานนฺติ ยถา

ปชานนฺโต อจฺจิกฺขยฺติ(๑) เหวํ อกฺขามิ(๒) ฯ อฺปฺฉินฺนิทานา ปกฺวณฺติ

ทฺกฺขชาติ ตณฺหาทฺอฺปฺฉินฺนิทานา ชาติอาทฺทฺกฺขวิเสสา ปกฺวณฺติ ฯ

เหวํ อฺปฺฉินฺนิทานโต ปกฺวณฺเตสฺ ทฺกฺขเสสฺ โย เจ (๓) อวิทฺวาติ

กาธา ฯ

ตตฺถ ปชานนฺติ สงฺขารเ อฺนิจฺจาทิวเสน ชานนฺโต ฯ

ทฺกฺขสฺส ชาติปฺปกฺวานุสฺสฺตีติ วณฺณทฺกฺขสฺส ชาติการณฺ อฺปฺฉิตฺติ

อนฺุสฺสฺนฺโต ฯ โสภปริทฺทวณฺจชาติ โสภณฺจ ปริทฺทวณฺจ ฯ ตถา หิ

เต วิทฺโต เอส ฐมฺโมติ ยถา ยถา สตฺตา(น) ชานนฺติ

ตถา ตถา ปณฺญาปนวเสน (๔) วิทฺโต เอส ตยา (๕) ฐมฺโมติ ฯ

กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺมนฺติ นิพฺพานฐมฺมํ นิพฺพาน-

คามินิปฏิบัติปทาฐมฺมณฺจ เต เทสยิสฺสามิ ฯ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเมติ ทิฏฺฐเจ

ทฺกฺขชาติฐมฺเมฯ อิมสฺมีเยว วา อตฺตภาเว ฯ อนฺีติหนฺติ

๑. ม. ปชานนฺโต อจฺจิกฺขติ ฯ ๒. ม. อจฺจิกฺขยิสฺสามิ ฯ

๓. ม. เว ฯ ๔. ม. ยฺ. ปณฺญาปนวเสน ฯ ๕. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 เมตตคฺลุตตวณณา หน้า 595

อตุตฺตปจฺจกัฏฺ ๑ ยํ วิทิตฺวาติ ยํ ฌมฺมํ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
อาทินา นเยน สมฺมสนฺโต วิทิตฺวา ๑

ตฺถจําหํ อภินนฺทามิตี ตํ (๑) วุตฺตปฺปการฌมฺมโชตกํ ตํ
วา วจันํ อภิปตฺถยามี ๑ (๑) ฌมฺมมุตฺตมนฺติ ตว (๒) ฌมฺมมุตฺตมํ
อภินนฺทามิตี ๑

อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ เอตฺถ อุทฺธนฺติ
อนาคตทฺธา วุจฺจติ ๑ อโธติ อตีตทฺธาฯ ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ
ปจฺจุปฺปนฺนทฺธา ๑ เอตฺสฺ นนฺทิลฺลจ นินฺเวสนญฺจฯ ปนฺชช
วิลฺลาณนฺติ เอตฺสฺ อทฺธาทีสุ ตณฺหญฺจ ทิฏฺฐินินฺเวสนญฺจ
อภิสงฺขารวิลฺลาณญฺจ ปนฺเทหิฯ ปนฺทิตฺวา จ ภเว น ติฏฺฐเจ(ติ)
เอวํ สนฺเต ทฺวิเชปี ภเว น ติฏฺฐเจยฺย ๑ เอวํ ตาว
ปนฺชชสทฺทสฺส ปนฺเทหิตี อิมสฺมี อตฺถวิกปฺเป สมนฺนุโธ ๑
ปนฺทิตฺวาติ เอตฺสฺมี ปนฺ อตฺถวิกปฺเป ภเว น ติฏฺฐเจติ อยเมว
สมนฺนุโธฯ เอตานิ นนฺทินินฺเวสนวิลฺลาณานิ ปนฺทิตฺวา ทฺวิเชปี
ภเว น ติฏฺฐเจยฺยาคิ วุตฺตํ โหติ ๑ เอตานิ วิโนเทตฺวา ภเว
อตฺถุจฺจนฺโต เอโส เอวํวหาริตี กถา ๑

ตฺตฺถ อิวาติ อิมสฺมีเยว สาสเนฯ อิมสฺมีเยว วา
อตุตฺตภาเว ๑ สุกิตฺติกํ โคตมนฺนุปริถนฺติ เอตฺถ อนฺนุปริถนฺติ
นินฺพพานํ ๑ ตํ สนฺชชาย ภควนฺตํ อาสปฺนฺโต อาห สุกิตฺติตํ
๑. ม. วุตฺตปฺปการฌมฺมโชตกํ ตํ วา วจันํ อภิปตฺถยามี ๑
๒. ม. ย. ตฺถจ ๑

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุควณณา หน้า 596

โคตมนุปรีกนฺติ ฯ น เภวลํ ทุกฺขเมว(๑) ปหาสิ เต จาปีติ

กาถา ฯ

ตตฺถ อฏฺฐิตนฺติ สกฺกจฺจํ ฯ อาทริ (๒) วา ฯ ตํ ตํ
นมนฺสฺสามิตี ตสฺมา ตํ นมนฺสฺสามิ ฯ สเมจฺจาติ อูปคฺนตฺวา ฯ นาคาติ
ภควนฺตํ อาลปนฺโต อาห ฯ

อิทานิ ตํ ภควา อทฺธา หิ ปหาสิ ทุกฺขนฺติ
เอวํ เตน พฺราหฺมณฺน วิทิตฺปิ อตฺตานํ อนุปนฺตฺวาว
ปหีนฺทุกฺเขน ปุคฺคเลน โอิวทฺนฺโต ยํ พฺราหฺมณฺนฺติ กาถมาห ฯ

ตสฺสสฺโต ยํ ตฺวํ อภิขานนฺโต อยํ พาหิตฺปาปตฺตา
พฺราหฺมโณ ฯ เวเทหิ คตตฺตา เวทฺทฺวํ กิณฺจนาภาเวน อภิณฺจโน ฯ
กาเมสุ จ ภเวสุ จ อสฺตตฺตฺตา กามภเว อสฺสโตติ ชณฺณา
ชานเญยาสิ ฯ อทฺธา หิ โส อิมํ โอฆํ อตฺริ ฯ ตินฺโณ จ
ปารี อชิโล อกฺโข ฯ กิณฺจ กิโย วิทฺวา จ โสติ (๓)

กาถา ฯ

ตตฺถ อิธาติ อิมสฺมี สาสเน ฯ อตฺตภาเว วา ฯ วิสฺชชาติ
โวสฺสชฺชิตฺวา ฯ เสสํ สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิมมฺปิ
สุตฺตํ อรหฺตฺตนิฏฺเณว เทเสสิ ฯ

เทสนาปริโยसाने จ วุคฺตสฺสทิสฺส เอว ฐมฺมาภิสฺสมโย อโหสีติ ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

เมตฺตคฺสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ย. ตฺวเมว ฯ ๒. ม. ย. สทา ฯ ๓. ม. โยติ ฯ

โศตกสุตฺตวณณา

ปฺจฺฉามิ ตนฺติ โศตกสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ วาจาภิกฺขวามีติ วาจํ อภิกฺขวามี ฯ สิกฺขุเข

นิพฺพานมตฺตโนติ อตฺตโน ราคาทีนํ นิพฺพานตฺถาย อธิสึลาทีนํ
สิกฺขุเขยฺย ฯ อิตฺติ มม มุขโต ฯ

เอวํ วุตฺเต อตฺตมโน โศตโก ภควนฺตํ อภิตฺถวมาโน
กถํถาปโมกฺขํ ยานฺโต ปสฺสามหนฺติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ ปสฺสามหํ เทวมนุสฺสโลเกติ ปสฺสามิ อหํ
เทวมนุสฺสโลเก ฯ ตํ ตํ นมสฺสามีติ ตํ เอวรูปํ นมสฺสามิ ฯ
ปมฺลจาติ ปโมเจหิ ฯ

อถสฺส ภควา อตฺตาธินเมว กถํถาปโมกฺขํ โอมตฺรณมุเขน
ทสฺเสนฺโต นาหนฺติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ นาหํ สหิสฺสามีติ (๑) อหํ สหิสฺสามิ(๒) น สกฺขิสฺสามิฯ (๓)
น วายมิสฺสามีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ปโมจนาयाติ ปโมเจตุํ ฯ กถํถินฺติ
สทฺถํ ฯ ตเรสึติ ตเรยฺยาสึ ฯ

เอวํ วุตฺเต อตฺตมโนโร โศตโก ตํ ภควนฺตํ อภิตฺถวมาโน
อนุสาสนี ยานฺโต อนุสาส พฺรหฺเมติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ พฺรหฺมาติ เสฏฺฐวจนเมตฺตํ ฯ เตน ภควนฺตํ
อามนฺตยมาโน อาห อนุสาส พฺรหฺเมติ ฯ วิเวกมฺมณฺติ

๑. ม. สหิสฺสามีติ ฯ ๒. ม. น สหิสฺสามิ ฯ ๓. ม. สกฺขิสฺสามิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุควณณา หน้า 598

สพฺพสงฺขารวิเวกนิพฺพานธมฺมํ ฯ อพฺยาปชฺชมาโนติ นานปฺปการตํ
อนาปชฺชมาโน ฯ อิเชว สนฺโตติ อิเชว สฺมาโน ฯ อสิโตติ
อนิสฺสิโต ฯ อิตฺ ปฺรา เทว คธา เมตฺตคฺคฺสุตฺเต
วฺตุตฺตยา เอว ฯ เกวลญฺหิ ตตฺถ ธมฺมํ ฯ อิธ สนฺตินฺติ อัย
วิเสโส ฯ ตตฺถิกายปี ปุพฺพทฺตํ ตตฺถ วฺตุตฺตยเมว ฯ
อปรทฺเช สงฺโกลิ สชฺชนญฺจํ ฯ ลกฺคนนฺติ วฺตุตฺ ्हิติ ฯ
เสถํ สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ๕ เอวํ ภควา อิทมฺปิ สุตฺตํ
อรหตฺตนิฏฺเณว เทเสสิ ฯ
เทสนาปริโยसानะ จ วฺตุตฺสทิสฺโส เอว ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิตี ฯ

ปรมตฺตโชติกา ขุททกภูจกถาย

โศตฺกสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อุปสัิวสุตตวณณา

เอโก อหฺนติ อุปสัิวสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ มหฺนตฺตโมฆนฺติ มหฺนตฺตํ โอฆํ ฯ อนิสฺสึโตติ ชมฺมํ
วา ปุคฺคถํ วา อนิสฺสึโต(๑) ฯ โน วิสฺหามิตี น สกฺโกมิ ฯ
อารมฺมณฺติ นิสฺสยํ ฯ ยํ นิสฺสึโตติยํ ชมฺมํ วา ปุคฺคถํ
วา นิสฺสึโต ฯ

อิทาณิ ยสฺมา โส พฺราหฺมโณ อากิณฺจณฺญาตฺนลาภิ
ตลฺลจ สนฺตมฺปิ นิสฺสยํ น ชานาติ ฯ เตนฺสฺส ภควา ตลฺลจ
นิสฺสยํ อุตฺตริลฺลจ นิชฺยานปถํ ทสฺเสนฺโต อากิณฺจณฺณติ
คาถมาห ฯ

ตตฺถ เปกฺขมาโนติ ตํ อากิณฺจณฺญาตฺนสฺมาปตฺตี สโต
สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา จ อนิจฺจาทิวเสน ปสฺสฺมาโน ฯ
นตฺถิติ นิสฺสยาติ ตํ นตฺถิ กิณฺจิติ ปวตฺตสฺมาปตฺตี อารมฺมณฺ
กตฺวา ฯ ตฺรสฺสุ โอฆนฺติ ตโต ปภฺวติ ปวตฺตตฺยา วิปสฺสนาย
ยถานูรูปํ จคฺคฺพิชฺมฺปิ โอฆํ ตฺรสฺสุ ฯ กถาหิตี กถํกถาหิ ฯ
ตลฺลหฺกฺขยํ รตฺตมฺหาภิปสฺสาติ (๒) รตฺตินฺทิวํ นิชฺพานํ วิณฺฑํ กตฺวา
ปสฺส ฯ เอเตนฺสฺส ทิณฺฐชฺมฺมสุขวิหาริ (๓) กเถติ ฯ

อิทาณิ กามे ปหายติ สุตฺวา วิกฺขมฺภนฺวเสน อตฺตนา
ปหิณฺกามे สมฺปสฺสฺมาโน สพฺเพสุติ คาถมาห ฯ

๑. ย. อนลฺลโน ฯ ๒. ม. นตฺตมฺหาภิปสฺสาติ ฯ

๓. ม. ทิณฺฐชฺมฺม... ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกวณณา หน้า 600

หิตฺวา ฯ มณฺณนฺติ อณฺณํ ตโต เหฏฺฐา จฺพฺพิธมฺปิ สฺมาปตฺตี
หิตฺวา สณฺณาวิมฺภุเช ปรเมติ สตฺตสฺส สณฺณาวิมฺภุเชสุ อุตฺตเม
อากิลฺลจฺฉณายตฺเน ฯ ติฏฺฐเจ นฺุ โส ตตฺถ อนานฺุยายีติ (๑) โส
ปฺกฺกโล ตตฺถ อากิลฺลจฺฉณายตฺนพฺรหฺมโลเก อธิคฺจฺจมาโน (๒)
ติฏฺฐเจยฺย นฺุติ ปุจฺฉติ ฯ

อถสฺส ภควา สญฺุจิกปฺปสทฺสสมตฺตํเยว จานํ อนฺุชานนฺุโต
ตฺตยิกถมาห ฯ เอวํ ตสฺส ตตฺถ จานํ สุตฺวา อิทานิสฺส
สสฺสจฺจเมทาวํ ปุจฺฉนฺุโต ติฏฺฐเจ เจติ กถมาห ฯ

ตตฺถ ปุคฺคมฺปิ วสฺसानนฺุติ อนฺุณกสงฺขมฺปิ วสฺसानํ ฯ
กณฺุราสินฺุติ อตฺถโธ ฯ ปุคฺคมฺปิ วสฺसानีติปิ ปาโจะฯ ตตฺถ
วิกตฺติพฺยตฺตเยน (๓) สามิวจฺนสฺส ปุจฺฉตฺตวจฺนํ กตฺตพฺพิ ฯ ปุคฺคนฺุติ
วาเอตสฺส พฺหุณีติ อตฺถโธ วตฺตพฺพิ ฯ ปุคฺคานีติ วาปิ
ปจฺฉนฺุติ ฯ ปุริมปาโจะเยว สพฺพสฺสุนฺุทโร ฯ ตตฺถเอว โส สีตฺติยา (๔)
วิมฺุตฺโตติ โส ปุคฺคโล ตตฺถเอวากิลฺลจฺฉณายตฺเน นานาทุกฺเขหิ
ปรีวิมฺุตฺโต (๕) สีตฺติภาวปฺปตฺโต ภเวยฺย ฯ นิพฺพานปฺปตฺโต สสฺสโต
หุตฺวา ติฏฺฐเจยฺยติ อธิปฺปาโย ฯ ภเวถ (๖) วิญฺญาณํ ตถาวิชฺสสาติ
อุทาทุ ตถาวิชฺส วิญฺญาณํ อนฺุปาทาย ปรีนิพฺพาเยยฺยติ
อุจฺเจทํ ปุจฺฉติ ฯ ปุคฺคินฺุคฺคกณฺุคฺคํ วาปิ ภเวยฺยติ (๗) ปุคฺคินฺุคฺคมฺปิ
๑. ม. อนานฺุยายีติ ฯ ๒. ม. อธิคฺจฺจมาโน ฯ
๓. ม. อธิคฺจฺจมาโน ติฏฺฐเจ ติฏฺฐเจ ฯ ๔. ม. วิกตฺติพฺยตฺตเยน ฯ
๕. ม. สีตฺติ สียา ฯ ๕. ม. ย. วิมฺุตฺโต ฯ ๖. ม. จเวถ ฯ
๗. ย. วิกเวยฺย ฯ

*เล่มที่ 22 อุปสัิวสุตฺตวณณา หน้า 601

ตสฺส ปุจฺจติ ฯ

อถสฺส ภควา อุจฺเจทสฺสตฺถิ อณุปกมฺม ตตฺถ อุปฺปนฺนสฺส
อริยสวากสฺส อณุปาทาย ปรีนิจฺพพานํ ทสฺเสนฺโต อจฺจึ ยถาติ
คาถมาห ฯ

ตตฺถ อตฺถํ ปเลตฺติติ อตฺถํ กจฺจติ ฯ น อุเปติ สงฺขนฺติ
อสุกํ นาม ทิสํ คโตติ โวหารํ น กจฺจติ ฯ เอวํ มุนิ
นามกายา วิมุตฺโตติ เอวํ ตตฺถ อุปฺปนฺโน เสกฺขมฺมิ ปกตฺติยา
ปุพฺเพว รูปกายา วิมุตฺโต ตตฺถ จตฺตถมฺมคฺคิ นิจฺพพฺเตตฺตวา
ธมฺมกายสฺส (๑) ปรีณฺญาตตฺตา ปฺน นามกายาปิ วิมุตฺโต
อุภโตภาควิมุตฺโต จินฺนสโว หุตฺวา อณุปาทาปรีนิจฺพพาน-
สงฺขาตํ อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ ขตฺติโย วา
พฺราหฺมโณ วาติ เอวมาทิกํ ฯ

อทานิ อตฺถํ ปเลตฺติติ สุตฺวา ตสฺส โยนิโส อตฺถม-
สฺลลฺกฺเขนฺโต อตฺถงฺคโต โสติ คาถมาห ฯ

ตสฺสสุโธ โส อตฺถํ คโต อุทาหุ นตฺถิ ฯ อุทาหุ เว
สฺสสฺสตียา สฺสสฺสทภาเวน อโรโค อวิปรีณฺญามธฺมโม โสติ เอวํ
ตํ เม มุนิ สาธุ วียากโรหิ ฯ กิการณฺ ฯ ตถาหิ เต
วิทฺโต เอส ธมฺโมติ ฯ

อถสฺส ภควา ตถา อวตฺตพฺพตฺถิ ทสฺเสนฺโต อตฺถํ

๑. ม. ธมฺมกายสฺส ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปรายนวกวณฺณา หน้า 602

คตฺตสฺสาติ คาธมาห ฯ

ตตฺถ อตฺถงฺกคตฺตสฺสาติ อณุปาทาปรินิพฺพตฺตสฺส ฯ น
ปฺมาณมตฺถิติ รูปาทีปฺปมาณํ นตฺถิ ฯ เยน นํ วชฺชุนฺติ เยน
ราคาทีนา นํ วเทยฺย ฯ สพฺเพสุ รมฺเมสฺสูติ สพฺเพสุ
ขนฺธาทิรมฺเมสุ ฯ เสสํ สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา
อิทฺมปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิกฺกฺเขเนว เทเสตี ฯ

เทสฺนาปริโยसानเ จ วุตฺตสฺสทิสเ อเว รมฺมาภิสฺมโย
อโหสิตี ฯ

ปรมคฺถโชติกา ขุททกกุกกถาย
อุปสฺวีวสุตฺตวณฺณา นิกฺกฺจिता ฯ

นนฺทสุตฺตวณฺณา

สนฺติ โลเกติ นนฺทสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ ปจฺมคฺถายตฺถ โลเก ขตฺติยาทโย ชนา
อาชีวนิกคณฺฐาทิเก สนฺธาย สนฺติ มฺนโยติ วทฺนติ ฯ ตทิตฺ (๑)
กถํสูติ กิณฺนุ โข เต สฺมาปตฺติธาวาทีนา ธาณเณ อุปฺปนฺนตฺตา
ธาวณฺอุปฺปนฺนํ มฺณี โน วทฺนติ ฯ (๒) เอวํวิธํ น วทฺนติ ฯ อฺุทาหุ
เว นานปฺปการเณ (๓) กฺุขชีวิตสงฺขาเตน ชีวเณอุปฺปนฺนตฺติ ฯ

อถสฺส ภควา ตทฺถมฺปิ ปฏิกฺขิปีตฺวา มฺณี ทสฺเสนฺโต

๑. ตยิทํ ฯ ๒. ม. โน มฺณี วทฺนติ ฯ ๓. ม. ย. นานปฺปการเณ ฯ

*เล่มที่ 22 นนทสุตตวณณา หน้า 603

น ทิฏฐิยาติ คาทมาห ฯ

อิทานิ ทิฏฐาทีหิ สุตฺฐิติ วทนฺตานํ วาเท กงฺขาปฺหानตฺถํ
เย เกจิเมติ ปุจฺจติ ฯ

ตตฺถ อนนฺกรูเปนาติ โกตฺถลมนฺกฺลาทีนา ฯ ตตฺถ ยถา (๑)
จรณฺดาติ เอตฺถ(๒) สกฺกาเยทิฏฐิยา คุตฺตา วิหรณฺดา ฯ

อดสฺส ตถา สุตฺฐิอภาวํ ทีเปนฺโต ภควา ทุตฺติยํ
คாதมาห ฯ เอวํ น ตริสฺสูติ(๓) สุตฺวา อิทานิ โย อตาริ ฯ ตํ
โสตุกาโม เย เกจิเมติ ปุจฺจติ ฯ อดสฺส ภควา โอมตฺถินฺณมุเขน
ชาติชฺราตฺถินฺณ ทสฺเสนฺโต ทุตฺติยํ (๔) คาทมาห ฯ

ตตฺถ นิวุตฺตาติ โอวฺฐา ปรีโยนทฺธา ฯ เยสีชฺชาติ เยสุ
อิช ฯ เอตฺถ สฺสูติ นิปาตมตฺตํ ฯ ตณฺหํ ปรียญฺยาติ ตีหิ
ปรียญฺหาหิ ตณฺหํ ปรีชานิตฺวา ฯ เสถํ สพฺพตฺถ ปุพฺเพ
วุตฺตนยตฺตา ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อรหตฺตนิญฺญเนว เทสนํ
นิญฺจาเปสิ ฯ

เทสนาปรีโยसानเ ปน นนฺโท ภควโต ภาสีตํ
อภินนฺทมาโน เอตาทินนฺทามิติ คาทมาห ฯ อิชาปี จ ปุพฺเพ
วุตฺตสทิสฺโส เอว ธมฺมาภิสสมโย อโหสีติ ฯ

ปรมุตโตชติกาเย ขุททกกุกกถาย

นนทสุตตวณณา นิฏฐิตา ฯ

๑. ม. ยตา ฯ ๒. ม. ตตฺถ ฯ ๓. ม. นาตริสฺสูติ ฯ

๔. ม. ตติยํ ฯ

เหมกสุตฺตวณฺณนา

เย เม ปุพฺเพติ เหมกสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสูติ เย พาวริอาทโย

ปุพฺเพ มยฺหํ สกํ ลหฺวี วิทยาํสุ ฯ หุริ โคตมสาสนาติ

โคตมสาสนา ปุพฺพตฺริ ฯ สพฺพนตฺ ตกฺกวทฺตมฺนฺติ สพฺพนตฺ

กามวิตกฺกาทิวทฺตมฺ ฯ ตณฺหานิกฺฆาตมฺนฺติ ตณฺหาวินาสนํ ฯ

อถสฺส ภควา ตํ ฆมฺมํ (๑) อาจิกฺขนฺโต อิธาติ กถา-
ทวยมาห ฯ

ตตฺถ เอตทญฺญาเย เย สตาติ เอตํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตฺ

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติอาทินา นเยน วิปฺสฺสนฺตา

อนฺุปุพฺเพน ชานิตฺวาเย กายานฺุปฺสฺสนาสติอาทึหิ สตา ฯ

ทิกฺกุจฺจมฺมาภินิพฺพุตาติ วิทิตฺตมฺมตฺตา ทิกฺกุจฺจมฺมตฺตา (๒) ราคาทิ-

นิพฺพานเนน จ อภินิพฺพุตา ฯ เสสฺ สพฺพตฺถ ปากฺกฺเมว ฯ

เอวํ ภควา อิทมฺปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิญฺเญเนว เทเสสฺสิ ฯ

เทสฺนาปริโยसाने จ ปุพฺพสทิสฺโส เอว ฆมฺมาภิสฺมโย

อโหสฺสีติ ฯ

ปรมคฺถโชติกาข ขุททกกุกกถาย

เหมกสุตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สฺ. ยฺ. ตถา ฆมฺเม ฯ ๒. ม. ทิกฺกุจฺจมฺมตฺตา ฯ

โตเทยฺยสุตฺตวณฺณา

ยสฺมี กามาติ โตเทยฺยสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโสติ ตสฺส กิฺติโส วิโมกฺโข

อิจฺฉิตฺตํ โปตี ปุจฺฉติ ฯ

อิทานิ ตสฺส อณฺณวิโมกฺษาภาวํ (๑) ทสฺเสนฺโต ภควา ทุตฺติยํ
คาถมาห ฯ ตตฺถ วิโมกฺโข ตสฺส นาทโรติ ตสฺส อณฺโณ
วิโมกฺโข นตฺถิ ฯ เอวํ ตณฺหกฺโข เอว วิโมกฺโขติ วุตฺเตปิ
ตมตฺถํ อสฺลลกฺขนฺโต นิราสฺโส โส อุตฺท อาสฺसानติ
ปฺน ตํ ปุจฺฉติ ฯ

ตตฺถ อุตฺท ปณฺณกปฺปีติ อุตฺทาหุ สฺมาปตฺติธามาทีนา
ธามาณน ตณฺหากปฺปี ทิฏฺฐิจปฺปํ วา กปฺปยติ ฯ

อถสฺส ภควา ตํ อากิขฺนฺโต ทุตฺติยํ คาถมาห ฯ

ตตฺถ กามภเวติ กามे จ ภเว จ ฯ เสสํ สพฺพตฺถ

ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิทมฺปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิฏฺเฐเนว
เทเสสิ ฯ

เทสนาปริโยसाने จ ปุพฺพสทิสฺโส เอว ฐมฺมาภิสฺมโย
อโหสิติ ฯ

ปรมุตฺตโชติกาข ขุทฺทกกุกกถาย

โตเทยฺยสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ย. อณฺณวิโมกฺษาภาวํ ฯ

กปฺปสุตฺตวณณา

มชฺเฌ สรสมินฺติ กปฺปสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ มชฺเฌ สรสมินฺติ ปุริมปจฺฉิมโกฏฺฐิปลยฺฆาณาภาวโต
มชฺฌภูเต สาคเรติ (๑) วุตฺตํ โหติ ฯ ติฏฺฐตฺตฺตํ ติฏฺฐมฺหานํ ฯ
ยถายิํ นاپริ สียาติ ยถา อิทํ ทุกฺขํ ปุณฺ น ภเวยฺย ฯ

อถสฺส ภควา ตมตฺถํ พุยากรโณโต ติสฺโส คาทาโย
อภาสิ ฯ

ตตฺถ อภิณฺจนฺตํ กิณฺจนปฏฺธิปกฺขํ ฯ อนาทานนฺติ อาทาน-
ปฏฺธิปกฺขํ กิณฺจนาทานวูปสมนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อนาปรนฺติ
อปรปฏฺธิภาคทีปวิริหิตํ เสฏฺฐนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ น เต มารสฺส
ปทฺธกฺขติ เต มารสฺส ปทฺธจฺรา (๒) ปริจารกา สิสฺสา น
โหนติ ฯ เสสฺส สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิทมฺปิ
สุตฺตํ อรหตฺตนิกฺกฺเขเนว เทเสสิ ฯ

เทสฺนาปริโยसानเ จ ปุพฺพสทฺธิโส เอว ฌมฺมาภิสฺมโย
อโหสิติ ฯ

ปรมตฺถโชติกาขุทฺทกกฐกถาย

กปฺปสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ย. สํสาเรติ ฯ ๒. ม. ปทฺธจฺรา ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคฺควณณา หน้า 608

สุตฺตํ อรหตฺตนิฏฺเณว เทเสสิฯ

เทสนาปริโยसानเ จ ปุพฺพสทิสเ อว ฌมฺมาภิสมโย

อโหสีติ ฯ

ปรมตฺถโชติกาย ขุททกภูจกถาย

ชตฺกณฺณิสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ภทฺทราวุชฺชสุตฺตวณณา

โอกฺกชหนฺติ ภทฺทราวุชฺชสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ โอกฺกชหนฺติ อาลยํ ชหํ ฯ ตณฺหจฺฉินฺทนิ ฌตฺตหา-
กายจฺฉิทํ ฯ อนนฺชนฺติ โลกธมฺเมสฺส นิกฺกมฺปํ ฯ นนฺทิลชหนฺติ
อนาคตรูปาทิปตฺถนาปชหํ เอกา เอว हि ตณฺหา อุตฺตวเสน
อิช นานปฺปการโต วุตฺตา ฯ กปฺปญฺชหนฺติ ทฺวิชกปฺปญฺชหํ ฯ
อภิยาเจติ อตีวีย ยาจามิ ฯ สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ
อิโตติ นาคสฺส ตว ภควา วจนํ สุตฺวา อิโต ปาสาณกเจตฺยโต
พหู ชนา ปกฺกมิสฺสนฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ ชนปเทหิ สงฺกตาคิ
องฺคาคีหิ ชนปเทหิ อิช สมากตา ฯ วิยากรโหตีติ ฌมฺมํ
เทเสหิ ฯ

อถสฺส อาสยานุโลเมน ฌมฺมํ เทเสนฺโต ภควา เทว

คาคาโย อภาสิ ฯ

๑. ม. ย. นิกฺกมฺปํ ฯ

*เล่มที่ 22 ภัทราวุธสุตตวณณา หน้า 610

อุทยสุตตวณณา

ฌายินฺตฺติ อุทยสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ อณฺเฑววิโมกฺขนฺตฺติ ปญฺเฑนฺนุภาวนิฆฺฆาตํ วิโมกฺข์
ปฺจฺจติ ฯ

อถสฺส ภควา ยสฺมา อุทโย จตฺตถชฺฆมานลาภีฯ
ตสฺมาสฺส ปฏฺฐิตทฺชฆมานวเสน นานปฺปการโต อณฺเฑ วิโมกฺข์
ทสฺเสนโต คาทาทวยมาห ฯ

ตตฺถ ปหานํ กามจฺจนฺตทานนฺตฺติ ยทิทํ ปจฺมชฺฆานํ
นิพฺพตฺเตนตสฺส กามจฺจนฺตปฺปหานํฯ ตมฺปิ อณฺเฑ วิโมกฺข์
ปพฺฐมฺิฯ เอวํ สพฺพปทานิ โยเชตฺตพฺพานิ ฯ อุเปกฺขาสติ-
สํสฺสทฺชนฺตฺติ จตฺตถชฺฆมานอุเปกฺขาสตีหิ สํสฺสทฺธํ ฯ ฌมฺมตกฺกปฺเรชวณฺตฺติ
อิมินา ตสฺมี จตฺตถชฺฆมานวิโมกฺเฆ จตฺวา ฌานนฺจฺคานิ
วิปฺสฺสิตฺตฺวา อธิคตํ อรหตฺตวิโมกฺข์ วทติ ฯ อรหตฺตวิโมกฺขสฺส
หิ มคฺคสมฺบฺยุตฺตสมฺมาสงฺกปฺปาทีเกโท ฌมฺมตกฺโก ปฺเรชโว
โหติ ฯ เตนนาห ฌมฺมตกฺกปฺเรชวณฺตฺติ ฯ อวิชฺชาย ปเกทนนฺตฺติ
เอตเมว จ อณฺเฑววิโมกฺข์ อวิชฺชายปเกทสงฺฆาตํ นิพฺพานํ
นิสฺสาย ชาตตฺตา การโณปจฺาเรน อวิชฺชาย ปเกทนนฺตฺติ
ปพฺฐมฺิตฺติ ฯ เอวํ อวิชฺชายปเกทนวจเนน วุคฺตํ นิพฺพานํ สุตฺวา
ตํ กิสฺส วิปฺปหานเนน วุจฺจตีติ ปฺจฺจนฺโต กิสฺส สญฺโฆชโนติ
คாதมาห ฯ

*เล่มที่ 22 อุทฺยสุตฺตวณฺณนา หน้า 611

ตตฺถ กีสฺส สลฺยโชนฺติ กีสฺโยชนฺ ๑ กีสฺวิจฺจารโณติ
กีวฺจฺจณฺ ๑ (๑) กสฺสสฺส วิปฺปหานนฺนาติ กีนามกสฺส อสฺส
ธมฺมสฺส วิปฺปหานนฺ ๑

อถสฺส ภควา ตมตฺถํ พฺยาคโรนฺโต นนฺทิสลฺยโชนฺติ
กาถมาห ๑

ตตฺถ วิตฺถกสฺสชาติ กามวิตฺถกาทีโก วิตฺถโก อสฺส ๑
อิทานิ ตสฺส นิพฺพานสฺส มคฺคํ ปุจฺฉนฺโต กถํ สตสฺสชาติ
กาถมาห ๑

ตตฺถ วิลฺยณณฺติ อภิสงฺขารวิลฺยณณฺ ๑
อถสฺส มคฺคํ กถนฺโต ภควา อชฺฉตฺตญฺจาติ กาถมาห ๑
ตตฺถ เอวํ สตสฺสชาติ เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส ๑ เสถํ
สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ๑ เอวํ ภควา อิทมฺปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิฏฺเฏเนว
เทเสสิ ๑

เทสฺนาปรีโยसानฺ จ ปุพฺพสทีโส เอว ธมฺมาภิสมโย
อโหสีติ ๑

ปรมคฺถโชติกาขุทฺทกกุกกถาย

อุทฺยสุตฺตวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. ย. วิจฺรณการณฺ ๑

โปสาลสูตตวณณา

โย อตีตุนติ โปสาลสูตตํ ฯ

ตตถ โย อตีตํ อาทิสตีติ โย ภควา อตฺตโน จ

ปเรสญจ เอกมปิ ชาตินฺติอาทิเกทํ อตีตํ อาทิสติ ฯ วิภูต-
รูปสณฺณิสฺสาติ สมตฺกุกนฺตรูปสณฺณิสฺส ฯ สพฺพกายปฺปหายิโนติ
ตทงฺคฺวิภฺขมฺภนฺวเสน สพฺพรูปกายปฺปหายิโน ฯ ปหีนรูปภวปฺปฏิ-
สนฺธิกสฺสาติ อธิปฺปาโย ฯ นตฺถิ กิณฺจิติ ปสฺสโตติ วิญฺญาณา-
ภาววิปฺสฺสเนน นตฺถิ กิณฺจิติ ปสฺสโต อาภิณฺจณฺณายตน-
ลาภิโนติ วุตฺตํ โหติ ฯ ฌาณํ สกฺกานุปฺจุณฺณามิติ สกฺกาติ ภควนฺตํ
อาลปฺนโต อาห ฯ ตสฺส ปุคฺคฺลสฺส ฌาณํ ปุจฺจณฺณามิ ฯ กิทิสํ
ปุจฺจติทพฺพนฺติ ฯ (๑) กถิ เนยฺโยติ กถิ โส เนตพฺโพ ฯ กถมฺสฺส
อตฺตริณฺณํ อูปฺปาเทตพฺพนฺติ ฯ

อถสฺส ภควา ตาทิเส ปุคฺคฺเล อตฺตโน อปฺปฏิปตฺตวณฺตํ
ปกาเสตฺวา ตํ ฌาณํ พฺยาगतํ คาทาทฺวยมาห ฯ

ตตถ วิญฺญาณญฺจิติโย สพฺพา ฯ อภิขานํ ตถาคโตติ
อภิสงฺขารวเสน จตฺสฺโส ปฺปฏิสนฺธิวเสน สตฺตาคติ เอวํ สพฺพา
วิญฺญาณญฺจิติโย อภิขานนฺโต ตถาคโต ฯ ติจฺจฺจนฺตเมณํ ชานาตีติ
กมฺมาภิสงฺขารวเสน ติจฺจฺจนฺตเมตํ ปุคฺคฺลํ ชานาติ อายตี
อัย เอวคฺติโก ภวิสฺสตีติ ฯ วิมุตฺตุนฺติ อาภิณฺจณฺณายตนาทิสฺสุ
๑. ม. ปุจฺจติทพฺพนฺติ ฯ

*เล่มที่ 22 โปสาลสูตตวณณา หน้า 613

อริมุตฺตํ ฯ ตปฺปฺรายนนฺติ ตมฺมยํ ฯ อากิณฺจณฺณสมภวํ ฌตฺวาติ
อากิณฺจณฺณายตฺนชนกมฺมาภิสฺสงฺขารํ ฌตฺวา กิณฺติ ปฺลิวโฆ
อยนฺติ ฯ นนฺที สยฺโยชนํ อิตฺตี ยาจ ตตฺถ อรูปฺราศฺสงฺขยา (๑)
นนฺที ฯ ตณฺจ สํโยชนํ อิติ ฌตฺวา ฯ ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตีติ อถ
ตตฺถ (๒) อากิณฺจณฺณายตฺนสมาปฺตฺติโต วุฏฺฐหิตฺวา ตํ สมาปฺตฺตี
อนิฺจจาทิวเสน วิปฺสฺสตี ฯ เอวํ (๓) ฌาณํ ตถิ ตสฺสชาติ เอตฺถิ
ตสฺส ปุคฺคตสฺส เอวํ วิปฺสฺสโต อนุกฺกเมเนว อุปฺปนฺนํ
อรหตฺตฌาณํ อวิปฺริตฺตํ ฯ วุสฺสิมโตติ วุสฺสิตฺวานตสฺส ฯ เสถิ สพฺพตฺถ
ปาณฺณเมว ฯ เอวํ ภควา อิทมฺปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิฏฺเฐเนว
เทเสถิ ฯ

เทสฺนาปริโยสานे จ ปุพฺพสฺสทิสฺส เอว ฌมฺมาภิสฺสมโย อโหสีติ ฯ

ปรมตฺถโชติกา ขุททกภูทกกา

โปสาลสูตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. อรูปฺราศฺสงฺขยาตา ฯ ๒. ม. ตโต ฯ ๓. ม. เอตฺถิ ฯ

โมฆราชสุตตวณณา

ทฺวาทิ สกฺกนฺติ โมฆราชสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ ทฺวาทฺนฺติ เทว วาเร อหิ ฯ โส หิ ปุพฺเพ

อชิตสุตฺตสฺส จ ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตสฺส จ อวสานเ ทฺวิภฺษตฺตํ
ภควนฺตํ ปุจฺฉิ ฯ ภควา ปนสฺส อินฺทฺริยปฺริปํกํ อากฺมยมาโน
น พฺยากาสิ ฯ เตนานฺท ทฺวาทิ สกฺกํ อปุจฺฉิสฺสนฺติ ฯ ยาวตฺติยญฺจ
เทวีสิ ฯ พฺยากโรตฺติติ เม สฺตฺนฺติ ยาวตฺติยญฺจ สหฺมมํกํ ปุฏฺโง
วิสฺสุทฺธิเทวภูโต อิติ ภควา สมฺมาสมฺพุทฺโธ พฺยากโรตฺติติ เอวมฺเม
สุตฺตํ ฯ โคธาวรีตีเรยเว กิร โส เอวมสฺโสสิ ฯ เตนานฺท พฺยากโรตฺติติ
เม สฺตฺนฺติ ฯ อัย โลโกติ มนุสฺสโลโก ฯ ปโร โลโกติ ตํ
จเปตฺวา อวเสโส ฯ สเทวโกติ พุรหฺมโลกํ จเปตฺวา อวเสโส
อุปฺปตฺติเทวสมฺมุติเทวฺยฺตฺโต ฯ พุรหฺมโลโก สเทวโกติ เอตํ วา
สเทวเก โลเกติอาทินฺยทฺสฺสนมตฺตํ ฯ เตน สพุโปปี ตถา
วฺตุตฺตปฺปการิ โลโก เวทิตพุโป ฯ เอวํ อภิกฺกนฺตทฺสฺสาวินฺติ
เอวํ อคฺคทฺสฺสาวี ฯ สเทวกสฺส ลกสฺส อชฺฌาสาธิมุคฺติ-
คฺติปฺรายนาทินิ ปสฺสิตฺตํ สมตฺถนฺติ ทฺสฺเสติ ฯ สฺสญฺญโต โลกํ
อเวกฺขสฺสูติ อวสฺยปวตฺตสฺสลฺลภฺษณวเสน วา ตฺวจฺจนฺตฺสงฺขาร-
สมนุสฺสฺสนาวเสน วาติ ทฺวีหิ การณฺเหหิ สฺสญฺญโต โลกํ ปสฺส ฯ
อตฺตฺตานูทฺธิญฺจ อฺหจฺจาติ สกฺกายทฺธิญฺจ อฺทฺทฺริตฺตวาว ฯ (๑) เสถํ
๑. ม. อฺทฺทฺริตฺตวาว ฯ ย. อตฺตฺริตฺตวาว ฯ

*เล่มที่ 22 ปังคิยสุตตวณณา หน้า 615

สพฺพตฺถ ปากฺกเมว ฯ เอวํ ภควา อิทมปิ สุตฺตํ อรหตฺตนิกฺเขเนว
เทเสสิ ฯ

เทสนาปริโยสานเ จ วุตฺตสทิสเ เอว ฌมฺมาภิสมโย อโหสิตี ฯ

ปรมตฺถโชติกาข ขุทฺทกกุกกถาข

โมฆราชาสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปังคิยสุตฺตวณณา

ชินฺโนหฺมสมฺมิตี ปังคิยสุตฺตํ ฯ

ตตฺถ ชินฺโนหฺมสมฺมิตี อพฺโล วิตฺถวณฺโณติ โส กิร

พฺราหฺมณเ ชราภิกฺขุโต วิสวสฺสสตีโก ชาตียา ฯ ทฺพฺพโล จ
อิธ ปทํ กิรฺสสามิตี อณฺตฺตเถว กโรตี ฯ วินฺนฺจปฺริมจฺจวิวณฺโณ
จ ฯ เตนานห ชินฺโนหฺมสมฺมิตี อพฺโล วิตฺถวณฺโณติ ฯ มานฺนุสฺสํ
โมมฺุโห อนฺตราวตี มานํ ตฺยํหํ ฌมฺมํ อสจฺฉิกตฺวา อนฺตราเอว
อวิทฺวา หุตฺวา อนสฺสึ ฯ ชาตฺชราย อิธ วิปฺปหานนฺติ อิเชว
ตว ปาทมฺุเล ปาสาณเก วา เจตฺติเย ชาตฺชราย วิปฺปหานํ
นิพฺพานฌมฺมํ ยมํหํ วิชฺฌณฺํ ฯ ตมฺเม อจฺฉิข ฯ

อิทานิ ยสฺมา ปังคิโย กายเ สาเปกฺขตฺยา ชินฺโนหฺมสมฺมิตี
คาถมาห ฯ เตนสฺส ภควา กายเ สีนฺหปฺปหานตฺถํ ทิสฺวาน
รฺูเปสฺสุ วิหฺณฺณมานนฺติ คาถมาห ฯ

ตตฺถ รฺูเปสฺสุติ รฺูเปเหตุ รฺูปปจฺจยา ฯ วิหฺณฺณมานนฺติ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกวณณา หน้า 616

กมมกรณาทีหิ อุปหุลลมาเน ฯ รูปปนฺติ รูปเปสฺติ จกฺขุโรคาทีหิ
จ รูปเหตุเยว ชนารูปปนฺติ พาศิยนฺติ ฯ

เอวํ ภควตา ยาว อรหตฺตํ ดาว กถิตํ ปฏิปตฺตี
สุตฺวาปี ปิงฺคิโย ชราทพฺพลตาย วิเสถํ อนธิคนฺตฺวาว ปฺน
ทิสา จตฺสฺโสติ อิมาย คากาย ภควนฺตํ โถเมนฺโต เทสนํ
ยาจติ ฯ อตฺสฺส ภควา ปฺนปี ยาว อรหตฺตํ ดาว ปฏิปทํ
ทสฺเสนฺโต ตณฺหาธิปนฺเนติ คากมาห ฯ เสถํ สพฺพตฺถ
ปากฺกเมวาทิ ฯ เอวํ อิทมฺปิ สุตฺตํ ภควา อรหตฺตนิฏฺเณว
เทเสถสิ ฯ

เทสนาปริโยसाने จ ปิงฺคิโย อนาคามิผล ปติฏฺฐาสิ ฯ
โส กิร อนตฺตรนฺตรา จินฺเตสิ เอวํ วิจิตฺรปฏิภานํ นาม
เทสนํ น ลภิ มยฺหํ มาตุโล พาวรี สวนายาติ ฯ
เตน สีนหวิกฺเขเปน อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺตํ นาสกฺขิ ฯ อนฺเตวาลีโน
ปนฺสฺส สหสฺสชฺฐิลา อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสฺส สพฺเพ เอว อิทฺธิมย-
ปตฺตจิวรรธาเอหิภิกฺขโว อหฺสนฺติ ฯ

ปรมตถโชติกา ขุททกกุกกถาย

ปิงฺคิยสุตฺตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปารายนคฺตคฺคาถาวณฺณนา

อิโต ปริ สงฺคีติการา เทสนํ โถเมนฺตา อิทมโวจ
ภควาติอาทิม่าหฺสุ ฯ

ตคฺต อิทมโวจาติ อิทํ ปารายนํ อโวจ ฯ ปริจาริก-
โสฬสานนฺติ พาวริสฺส ปริจารเกน ปิงฺคิเยน สห โสฬสนนฺ ฯ
พฺพุทธสฺ วา ภควโต ปริจาริกานํ โสฬสนนฺติ ปริจาริก-
โสฬसानํ ฯ เต เอว จ พฺราหฺมณานํ ตคฺต โสฬสปริสา ปน
ปรโต จ ปจฺจโต จ วามปสฺสโต จ ทกฺขินปสฺสโต จ
ฉ ฉ โยชนา นิสินฺนา อฺชฺเชน ทฺวาทสโยชนิกา อโหสิ ฯ
อหฺมุญฺโจติ ยาจิโต ฯ อตฺถมณฺญาชาติ ปาพฺโถตฺถมณฺญา ฯ
ธมฺมมณฺญาชาติ ปาพฺธิธมฺมมณฺญา ฯ ปารายนนฺติ เอวํ อิมสฺส
ธมฺมปริยายสฺส อธิวณฺ อารोเปตฺวา เตสํ พฺราหฺมณานํ
นามานิ กิตฺตยนฺตา อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ฯเป ฯ พฺพุทธ-
เสฏฺฐมฺปากมฺนฺติ อาหฺสุ ฯ

ตคฺต สมฺปนฺนจรณนฺติ นิพฺพานปทฺฐจฺานญฺเตน ปาติโมกฺข-
สีลาทินา สมฺปนฺนํ ฯ อีสินฺติ มเหสี ฯ เสสํ ปากฺกเมว ฯ ตโต
ปริ พฺรหฺมจริยมจรีสูติ มคฺคพฺรหฺมจริยํ อจรีสู ฯ ตสฺมา
ปารายนนฺติ ตสฺส ปารภูตสฺส นิพฺพานสฺส อยนนฺติ วุคฺตํ
โหติ ฯ

ปารายนมนฺคายิสฺสนฺติ อสฺส อยํ สมฺพนฺโร ภควตา

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคฺควณฺณนา หน้า 618

หิ ปารายเน เทสิเต โสฬสสหัสซชฺฐิลา อรหคฺคํ ปาปฺณิสฺสํ
อวเสสานญจ จุทฺทสโกฏฺฐิสงฺขานํ เทวมนุสฺसानํ ชมฺมาภิสฺมโย
อโหสิตี ฯ วุคฺคตฺถเวหิตํ โปราณเหหิ

ตโต ปาสาณเก รรมเม ปารายนสมาคเม
อมตํ ปาปยิ พุทฺโธ จุทฺทส ปาณโกฏฺฐิโยติ ฯ

นิฏฺฐิตาย ปน ชมฺมเทสฺนายน ตโต ตโต อากตา
มนุสฺสา ภควโต อานุกาเวน อคฺคตโน อคฺคตโน คามนิกมาทีเสว
ปาตฺรหฺสฺสํ ฯ ภควาปี สาวตฺถิเมว อคฺคมาสี ปริจารกโสฬสชาติหิ
อนเเกหิ ภิกฺขุสฺสหฺสฺเสหิ ปริวฺโตติ ฯ ตตฺถ ปิงฺคิโย ภควนฺตํ
วณฺทิตฺวา อาห กจฺฉามหิ ภนฺเต พาวริสฺส พุทฺธรูปฺปาทำ
อาโรเจตฺตํ ปฏฺฐิสฺสคฺคตฺถหิ ตสฺส มยาติ ฯ อถ ภควตา อนุญญาโต
ฉานคฺมเนเนว โคชวริตีริ คนฺตฺวา ปาทคฺมเนน อสฺสมาภิมฺโข
อคฺคมาสี ฯ [๑] สมฺปตฺตตฺถจาปี นํ ปุจฺฉนฺทึ ปิงฺคิโย พุทฺโธ
โลเก อุปฺปนฺโนติ ฯ อาม พุราหฺมณฺ อุปฺปนฺโน ฯ ปาสาณเก
เจติเย นิสินฺโน อมฺหากํ ชมฺมํ เทเสสิ ฯ คมฺหํ คฺขุหํ เทสิสฺสามิตี ฯ
ตโต พาวริ มหตา สกฺกาเรน สปริโส ตํ ปุเชตฺวา อาสนํ
ปญฺญาเปสิ ฯ ตตฺถ นิสิตฺตฺวา ปิงฺคิโย ปารายนมนุคฺคยิสฺสสนฺติ
อาทิมานฺท ฯ

๑. ย. เอตฺถนฺตเร ตเมนํ พาวริ พุราหฺมโณ มคฺคํ โอลเณนฺโต

นิสินฺโน ทูโรโตว ขาริชฺฐาทิวริหิตํ ภิกฺขุวเสน อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา

พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโนติ นิฏฺฐํ อคฺคมาสีติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 22 ปารายนตฺตฺตฺกาทวณฺณนา หน้า 619

ตตฺถ อนุคฺคยิสฺสนฺติ ภควตา คีตํ อนุคฺคยิสฺสํ ฯ ยถา
อหฺตทกฺขีตฺติ ยถา สามํ สจฺจจาทิสฺมฺโพเชน อสฺสชารณณวณฺณ
จ อหฺตทกฺขี ฯ นิกฺกามาโมติ ปหีนกาโม ฯ นิกฺกโมติปิ (๑) ปาโจฯ วีริยวาทิ
อตุโถฯ นิกฺกขนฺโต วา อกฺกุสลปฺกฺขา ฯ นินฺพฺพนฺติ กิเลส-
พานวิริหิตฺ(๒) ตณฺหาวิริหิตฺ เอว วา ฯ กิสิสฺ เหตุ มุสา ภณฺเตติ
เยหิ กิเลสฺหิ มุสา ภณฺเอยฺฯ เอเต ตสฺส ปหีนาทิ ทสฺเสติ ฯ
เอเตน พุราหฺมณฺสฺส สวเน อุตฺสฺสหา ชเนติ ฯ วณฺณปฺสณฺหิตนฺติ
คฺคณฺปฺสณฺหิตํ ฯ สจฺจจวฺหโยติ พุทฺโธติ สจฺจเจเนว อวฺหาเนน นามเน
ยตุโถ ฯ พุรฺหมฺมฺติ ตํ พุราหฺมณฺณํ อาลปฺติ ฯ กุพฺพนกนฺติ
ปฺริตฺตวณฺณํ ฯ พหุปฺผลํ กานนฺมวเสยฺยวาทิ อเนกผลาทิวิกฺกิตฺ-
ภริตํ กานนํ อากมฺม วเสยฺย ฯ อปฺปทสฺเสติ พาวริยปฺปฏฺติเก
ปหาย (๓) มโหทฺชินฺติ อโนตตฺตฺตาทิมหนฺตอฺทฺกราสี ฯ

เยเม ปุพฺเพติ เย อิเม ปุพฺเพ ฯ ตมนฺุทาสีโนติ ตโมนฺุโท
อาสีโน ฯ ฐฺริปฺลฺยาโนติ ฅาณฺทฺชฺชโช ฯ ฐฺริเมชฺชโสติ วิปฺลฺปฺลฺโย ฯ
สนฺุทฺธิกฺกิกกาทิกนฺติ สามํ ปฺสฺสิตฺตพฺพผลํ ฯ น จ กาลนฺุตเร
ปฺตฺตพฺพผลํ ฯ อนฺุติกนฺติ กิเลสฺทอิติวิริหิตํ ฯ (๔)

อถ นํ พาวรี อหา กิณฺุณฺุ ตมฺุหฺทาติ เทว คาทา ฯ
ตโต ปิงฺกิโย ภควโต สนฺุติกา อวิปฺปวาสเมว ทีเปนฺุโต นานํ
๑. สี. ม. ยฺ. นิกฺกขโมติปิ ฯ ๒. ม. ยฺ. กิเลสวณฺณวิริหิตํ ฯ
๓. ม. ยฺ. ปฺริตฺตปฺลฺยเว ฯ ๔. ม. กิเลสอิติวิริหิตํ ฯ

*เล่มที่ 22 ปารายนตฺถติกาถาวณณา หน้า 621

มฺลจฺ ๗ ปิงฺกโย พาวริสฺส พุทฺธคฺคเณ วณฺณยฺนโต นิสินฺโนเอว
โสภาสึ ทิสฺวา กิ อิทฺตฺติ วิโลเกนฺโต ภควนฺตํ อตฺตโน ปฺรโต
จิตฺ วย ทิสฺวา พาวริสฺส พุราหฺมณฺสฺส พุทฺโธ อคฺคโตติ
อาโรเจสฺ ๗ พุราหฺมโณ อฏฺฐายาสนา อณฺชลิ ปคฺคเหตฺวา
อฏฺฐาสฺ ๗ ภควาปี โสภาสึ ฝริตฺวา พุราหฺมณฺสฺส อตฺตานํ
ทสฺเสนฺโต อุกินฺนมฺปิ สปฺปายํ วิทิตฺวา ปิงฺกยเมว อาลปฺมาโน
ยถา อหฺม วกฺกสิตฺติ อิมํ คถํ อภาสฺ ๗

ตสฺสสฺโต ยถา วกฺกสิตฺเตโร สทฺธาธิมฺตฺโต อโหสิ๗
สทฺธาธฺเรน จ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ๗ ยถา จ โสพฺสนนํ เอโก
ภทฺราวฺโร นาม๗ ยถา จ อาพฺวิ โคตโม๗ เอวเมว ตฺวมฺปิ
ปมฺลจฺสฺส สทฺธฺ๗ ตโต สทฺธาย อธิมฺจฺจนฺโต สพฺเพ สงฺขารา
อนิจฺจาติอาทินา นยฺน วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา มจฺจุเชยฺยสฺส
ปาริ นิพฺพานํ คมิสฺสสิตฺติ อรหฺตฺตนิฏฺเฐเนว เทสนํ
นิฏฺฐาเปสิ๗

เทสนาปริโยसानเ ปิงฺกโย อรหฺตเต๗ พาวริ
อนาคามิผลे ปติฏฺฐหิ๗ พาวริสฺส พุราหฺมณฺสฺส ปน สิสฺสา
ปญฺจสตา โสตาปฺนนา อเหตุ ๗

อิทานิ ปิงฺกโย อตฺตโน ปสาทํ ปเวเทนฺโต (๑) เอส ภยฺโยติ
อาทิมหา ๗

ตตฺถ ปฏฺิฏานวาทิ ปฏฺิฏานปฏฺิสมภิทาอุเปโต ๗ อธิเทเว
๑. ม. ปเวเทนฺโต ๗

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาต ปารายนวกุคฺควณณา หน้า 622

อภิณฺณายาติ อธิเทวเกร ฐมฺเม ญตฺวา ฯ วโรวฺรณฺติ (๑) หีนปฺปณฺตี ฯ
อตุตโน จ ปรสฺส จ อธิเทวตฺตกริ สพฺพฐมฺมชาตฺติ เวทิตฺติ
วุตฺตํ โหติ ฯ กงฺขินฺนํ ปฏฺิจานตฺนฺติ กงฺขินฺนเยว สตฺติ นิกฺกงฺขมฺมหาติ
ปฏฺิจานนฺตํ ฯ

อสิหิรณฺติ รากาทีหิ อสิหาริยํ ฯ อสงฺกุปฺปนฺติ อุกฺกุปฺปี
อวิปริณามฐมฺมํ ฯ ทฺวิหิปี ปเทหิ นินฺพฺพานํ ภาณฺตี ฯ อทฺธา
คฺมิสฺสามิตฺติ เอกฺเสเนว ตํ อนฺุปาทีเสสนินฺพฺพานธาตฺติ คฺมิสฺสามิ ฯ
น เมตฺถ กงฺขาติ นตฺถิ เม เอตฺถ นินฺพฺพานํ กงฺขา ฯ
เอวํ มํ ฐาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตฺนฺติ ปิงฺกโย เอวเมว ตฺวมปี
ปมฺลจฺสฺส สทฺธฺนฺติ อิมินา ภาวโต โอวาเทน อตฺตนิ สทฺธํ
อุปฺปาเทตฺวา สทฺธาฐเรเนว จ วิมฺลจฺิตฺวา ตํ สทฺธาธิมุตฺตํ
ปกาสเนโต ภาวณฺตํ อาห เอวํ มํ ฐาเรหิ อธิมุตฺตํ
(๒) อยเมตฺถ อธิปฺปาโย ยถา มํ ตฺวํ อวจฺจ เอวเมว อธิมุตฺตํ
ฐาเรหิตฺติ ฯ

อติ

ปรมคฺถโชติกาย ขุทฺทกกุกกถาย

สุตฺตนิปาตวณฺณากณฺเฑ ปารายนฺุสงฺคีติกาย

สุตฺตวณฺณา นิกฺกฺจิตฺตา ฯ

นิกฺกฺจิตฺโต จ ปญฺจโม วคฺโค

นามน ปารายนวกุคฺคิตฺติ ฯ

๑. ม. วโรวฺรณฺติ ฯ ๒. ย. นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาตวณณา หน้า 623

เอตตาวตา จ ยํ วุตฺตํ

อตุตมํ วนฺทเนยฺยานํ	วนฺทิตฺวา รตนตฺตยํ
โย ขุททกนิกายมฺหิ	ขุทฺทาจารปฺปทายินา ฯ
เทสิโต โลกนาถน	โลกนิตฺตฺรณฺสีนา
ตสฺส สุตตนิปาตสฺส	กริสฺสามตฺถวณฺณนฺนฺติ ฯ

เอตถ อฺรควคฺคาทีปญฺจวคฺคสงฺกหิตสฺส อฺรคฺสฺสฺสตาทีสฺสฺสตี-
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส สุตตนิปาตสฺส อตฺถวณฺณนา กตา โหติ ฯ

เตเนตํ วุจฺจตี

อิมํ สุตตนิปาตสฺส	กโรนฺเตนตฺถวณฺณนํ
สทฺทมมฺภูจิตฺกามน	ยํ ปตฺตํ กุสฺสํ มยา ฯ
ตสฺसानุภาวโต จิปฺปํ	ชฺมเม อริยปฺปเวทิต
วฺจฺจตี วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ	ปาปฺณาตฺถุ อยํ ชโนติ ฯ

ปริยตฺติปฺปมาณโต จตฺตจตฺตาพีสมตฺตา ภาณวารา ฯ

ปรมวิสุทฺทสทฺธาพฺพทฺธีวิริยคฺณปฺปฏิมณฺฑิตฺเตน (๑) สีลาจารชฺชว-
มทฺทวาทิกุณฺสมุทฺยสมุทฺติเตน สกสมยสมยนฺตรคฺคหนชฺโณคฺคาหน-
สมตฺถน ปญฺญาเวยฺยตฺติยสมนฺนาคเตน ติปฺปฏิกปริยตฺติปฺปเกเท
สาฎฺฐกเถ สตฺถุ สาสเน อปฺปฏิหตฺถาณปฺปภาเวน มหา-
เวยฺยากรณฺน กรณฺสมปตฺติชฺนิตฺสุขวินิคฺคตมธฺโรทารวจนฺลาณ-
ยฺยเตน ยฺยตฺตมตฺตวาทีนา วาทิวเรน มหากฺวินา ฌพฺพิณฺญา-
ปฺปฏิสมภิตาทีปฺปเกทคฺณปฺปฏิมณฺฑิตฺเต อุตฺตริมฺนุสฺสชฺมเม สฺสฺสฺสฺส-
๑. ม. ...พฺพทฺธีวิริยปฺปฏิมณฺฑิตฺเตน ฯ

*เล่มที่ 22 สุตตนิปาตวณณา หน้า 624

พุทฺธินํ เถรวสฺสปลทีปานิ เถรานํ มหาวิหารวาสินํ วัสาลงฺการ-
ภูเตน วิปลฺลวีสุทฺธพุทฺธินา พุทฺธโฆโสติ ครุหิ คหิตนามเชยฺเยน
เถเรน กตา อัย ปรมุตโตชิติกา นาม สุตตนิปาตภูจกถา

ดาว ติฏฺฐตุ โลกสฺมี   โลกนิตฺตฺรณฺเสินํ
ทสฺเสนฺตี กุลปฺตฺตานํ   นยํ ปญฺญา ย สุตฺธิยา (๑)
ยาว พุทฺโธติ นามมฺปิ   สุตฺตจิตฺตสฺส ตาทีโน
โลกมฺหิ โลกเชฏฺฐสฺส   ปวตฺตติ มเหสีโนติ ฯ

(๒) พุทฺธคุโณทฺธิมฺหตฺตสฺสตฺตฺตา ภาวนฺตุ สฺขิตา วิสทา อเวรา
กาโย อโรโค ปรีชาวตฺติ มโต ชินฺณโย สพฺโพ ชโน สมฺทโยติ
ขยฺย ฌาหํ อฺปฺปาทภงฺกกขณฺมชฺฌคฺคา อนิจฺจา ขนฺธา
รโชรากภยาทีนา นาคฺรฺกฺขา มายา มรีจิ กทลิว อสารกา
อตฺตตฺตนิยฺรหิตา อวสามนฺตฺตา เอวํ วิวายตี สฺสฺเชน ภาวตฺตเยน
ทนฺเตน กายวจิมโนเตน หิตฺวา อโลกวิธปาปคฺติ อนิฏฺฐํ
เสฏฺฐคฺคินฺติ ฯ สมฺทยาตุ สิวญฺจ อนฺเตวาสีติ ฯ (๒)

สุตตนิปาตคตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี. ย. สีสฺลวีสฺสุทฺธิยา ฯ ๒. ม. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

บุพทกนิกายภูจกถา สุตตนิปาตวณณา (ปรมตลโชติกา ๒) - หน้าที่ 625
*เล่มที่ 22 สุตตทุทาน์ หน้า 625

สุตตทุทาน์ (๑)

อรรุโค ธนโยปี จ   ขคฺควิสานโณ กสิ
จุนฺโท ภเว ปุณฺเทว   วสโล จ กรณีย
เหมวโต อถ ยโกโฆ   วิชยํ สุตตวริ มุนิ(๒)

ฯ ป ฯ

เขมสิวิ สุขสิตลสนตํ
มจฺจตุตตามปรมตํ
ตสฺส สฺนินฺนพุตตสฺสนเหตุ
เทสยิ สุตตวริ ทิปทกฺโก ฯ
สุตตนิปาโต นิฏฺฐิตो ฯ

๑. บ. ส. ๒๕/๔๔๔/๕๕๔ ๑ ๒. ม. วิชยสุตตํ มุนิสุตตวรนฺติ ๑